

KURTULUŞ CEPHESİ

**DÜNYADA
VE TÜRKİYE'DE
EKONOMİK BUNALIM
III**

ERİŞ YAYINLARI

BİRİNCİ BASKI

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE
EKONOMİK BUNALIM
III

[KURTULUŞ CEPHESİ DERGİSİ]

Bu derlemedeki yazılar, *Anti-Emperyalist ve Anti-Oligarşik Mücadelede Kurtuluş Cephesi* dergisinin 2006-2012 tarihleri arasında yayınlanmış olan 92-130. sayılarından alınmıştır.

Eriş Yayınları, Aralık 2013.
erisyay@kurtuluscephesi.org
<http://www.kurtuluscephesi.com>
<http://www.kurtuluscephesi.org>
<http://www.kurtuluscephesi.net>

İÇİNDEKİLER

- 11 **Sol Ekonomistlerin Çıkmazı**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 92, Temmuz-Ağustos 2006
- 19 **Sol Yayınlarında Ekonomi Yazını**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 92, Temmuz-Ağustos 2006
- 30 **Doların Mehter Yürüyüşü (II)**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 92, Temmuz-Ağustos 2006
- 34 **İç Pazarın Yeniden Paylaşımı**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 94, Kasım-Aralık 2006
- 47 **“Globalizm”in Sonunda “Başka Bir Dünya” Muhabbetleri**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 94, Kasım-Aralık 2006
- 51 **Dışa Bağımlı Bir Ekonominin Anatomisi:
2006 Türkiye Ekonomisi**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 95, Ocak-Şubat 2007
- 67 **Hızlı Balıklar**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 96, Mart-Nisan 2007
- 72 **Seçim Ekonomisi, Popülizm ve Devrim**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 98, Temmuz-Ağustos 2007
- 78 **I. Cumhuriyet'ten II. Cumhuriyet'e
Feodal-Tacirlerin Önlenemez Yükselişi**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 99, Eylül-Ekim 2007
- 94 **“Global Ekonomide Türbülans”
Bir Kez Daha Karşılıksız Dolar Sorunu**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 100, Kasım-Aralık 2007
- 100 **Bu Kriz, O Kriz mi?**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 101, Ocak-Şubat 2008
- 109 **Aşırı-Üretimden Mortgage Krizine**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 102, Mart-Nisan 2008
- 113 **Petrol Fiyatları, Gıda Krizi, Dolar Enflasyonu**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 103, Mayıs-Haziran 2008
- 117 **Teoriye ve Tarihi Unutmuşlara Ekonomi-Politik Notları**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 105, Eylül-Ekim 2008
- 122 **“Finans Krizi” “Reel Sektör”e Yansıyacak mı?**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 105, Eylül-Ekim 2008
- 130 **Ne Olacak Şimdi?**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 105, Eylül-Ekim 2008
- 136 **“The Party is Over” [Parti Bitti!]**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 105, Eylül-Ekim 2008
- 141 **Bankalar Kamulaştırılırken Neo-Liberalizmin Yazgısı**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 105, Eylül-Ekim 2008

- 145 **Aşırı-Üretim, Kriz ve Kriz İhracı**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 106, Kasım-Aralık 2008
- 155 **Dünya Ekonomisi “Teknik Anlamda” Resesyona Girince**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 106, Kasım-Aralık 2008
- 163 **Kapitalist Ekonominin Devresel Hareketi (Cycle/Çevrim) ve Devrim**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 106, Kasım-Aralık 2008
- 171 **IV. Bunalım Dönemine Talim Ederken V. Bunalım Dönemine Giriş**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 106, Kasım-Aralık 2008
- 178 **Ekonomik Krizi Neden Hissetmiyoruz?**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 107, Ocak-Şubat 2009
- 184 **Otomotivde Aşırı-Üretim Bunalımı**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 107, Ocak-Şubat 2009
- 187 **Dışa Bağımlılık ve Türkiye Örneği**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 109, Mayıs-Haziran 2009
- 195 **Krizin Dibi ve Keynes’in Kemikleri**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 109, Mayıs-Haziran 2009
- 202 **En Büyük 50 Şirket**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 110, Temmuz-Ağustos 2009
- 204 **Manipülasyon ve Dezenformasyon**
[“Yalan söyleyin, mutlaka inanan çıkacaktır.” (Göbels)]
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 110, Eylül-Ekim 2009
- 210 **Komşunun Krizi**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 114, Mart-Nisan 2010
- 214 **Yeni Borç Krizi ve Euro’nun “Çöküşü”**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 115, Mayıs-Haziran 2010
- 220 **Bir Gecede Zengin Olmak**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 118, Kasım-Aralık 2010
- 224 **Ekonomide Komplo Korkusu (Sıcak Para Operasyonu)**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 119, Ocak-Şubat 2011
- 231 **Ekonomik Krizin Ayak Sesleri mi?**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 121, Mayıs-Haziran 2011
- 235 **Dünya Borç Krizinin Arifesi mi?**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 122, Temmuz-Ağustos 2011
- 256 **Ekonomide “Hissedilen Hava Sıcaklığı”**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 122, Temmuz-Ağustos 2011
- 260 **Ekonomide “Algı Yönetimi” ya da Beklentilerin Yönlendirilmesi**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 123, Eylül-Ekim 2011
- 268 **Ekonomide Manzara-i Umumiye**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 124, Kasım-Aralık 2011
- 272 **%288 - Güngör Uras**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 124, Kasım-Aralık 2011
- 275 **AKP, “%100 Yerli Otomobil” ve Tekelci Burjuvazi**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 125, Ocak-Şubat 2012
- 279 **Ekonominin Halleri**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 125, Ocak-Şubat 2012
- 286 **Keynesçi “Yeni” Büyüme ve İstihdam Politikaları**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 127, Mayıs-Haziran 2012

- 295 **Yunanistan: Yol Ayrımında mı?**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 127, Mayıs-Haziran 2012
- 302 **“Üsttekiler” ya da “Bir Zamanlar” Oligarşi**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 128, Temmuz-Ağustos 2012
- 312 **Büyüyen Üretimin Küçülen Ekonomisi**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 129, Eylül-Ekim 2012
- 320 **Ekonomi-Politik Nedir? Ekonomik Tahliller Ne İşe Yarar?**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 130, Kasım-Aralık 2012
- 337 **ABD, FED, Q1, Q2, Q3...**
Kurtuluş Cephesi, Sayı: 130, Kasım-Aralık 2012
- 349 *Adlar ve Kavramlar Dizini*

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE
EKONOMİK BUNALIM
III

Sol* Ekonomistlerin Çıkmazı

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 92, Temmuz-Ağustos 2006

Dünya ve ülkesel ölçekte ekonomik bunalım (ya da latin dillerindeki tek karşılığı ile “kriz”) ortaya çıktığında en fazla rağbet gören ve en çok yazı yazan, hemen her zaman “solcu” ekonomistler olmuştur.

1970'lere kadar “solcu” ya da “yeni sol” ekonomi yazını, daha çok kuramsal tartışmalarla, ulusal kalkınma üzerine yapılan polemiklerle ve çok daha önemlisi II. yeniden paylaşım savaşı sonrasında Amerikan ekonomisinde ortaya çıkan “canlanma” üzerine teorilerle dolu olmuştur.

1969'da doların sürekli değer kaybetmeye başlaması, ardından devalüe edilmesi ve nihayetinde Bretton-Woods'tan beri süre giden dolar-altın eşdeğerliğinin kaldırılma sııyla birlikte “yeni sol” ekonomistlerin ilgisi, emperyalist sistemin ekonomik bunalımlarına yönelmiştir.

* Buradaki “sol” sözcüğü, “marksist ekonomi” yandaşı her cinsten ve kategoriden ekonomi yazarını kapsamaktadır.

Neredeyse tüm “sol” ya da “yeni sol” ekonomistler, emperyalist sistemin tarihinin en ağır ve en derin bunalımına girdiğini, bu bunalımın “nihai” bir toplumsal dönüşümün başlangıcı olduğuna inanmaya başlamışlardır.

Önceki dönemde, yani 1945-69 döneminde emperyalizmin (tekelci kapitalizmin) kendini yenilemesi, üretici güçleri geliştirmesi karşısında şaşkınlığa düşmüş, bu şaşkınlıkla Marksist ekonomi-politiğin “yetersiz”liğinden söz eden kesimlerin bu yeni yönelimi, bir bakıma “yeni umut”ların ortaya çıkışı, Marksizmin yeniden keşfi ve bilimselliğine yeniden “iman” ediş halini almıştır.

Bu “iman tazeleme” yıllarında, özellikle 1971-74 döneminde her kesimden (Sovyet revizyonizminden troçkistlere kadar) ekonomist, “beklenen anın” geldiğine, patlak veren bunalımın, emperyalist-kapitalizmin son bunalımı olduğuna karar verdiler.

Paul Sweezy, Harry Magdoff gibi “yeni sol” ekonomistler, Mandel gibi troçkistler 1969’da başlayan dolar krizi ve ardından gelen dünya ekonomik bunalımına bakarak, yeni bir dönemin başladığını, ABD’nin emperyalist bloktaki hegemonyasının **sona erdiğini** açık biçimde dile getirdiler.

1974 petrol bunalımı, Avrupa’nın emperyalist ülkelerinin paralarını “dalgalanmaya” bırakmaları, ABD ekonomisindeki durgunluk, ABD bütçe ve ödemeler dengesi açıkları gibi olgular birleştirilerek, yaşanan bunalımın büyüklüğü ve son bunalım olduğu kanıtlanmaya çalışıldı.

Bu yıllar Marksist ekonomi-politiğin zirveye çıktığı, hemen her iktisatçının Marksist ekonomi-politiğe gönderme yaparak tezlerini kanıtlamaya uğraştığı yıllar oldu.

1980’e, Reagen-Thatcher’lı günlere gelindiğinde, “büyük ve son bunalım”ın “büyük çöküş”e dönüşmemesi düş kırıklığı yarattı. Özellikle “sosyalist blok” a dahil ülkelerin IMF kapısına dayanmaları, IMF’den borç alır hale gelmeleri düş kırıklığını daha da büyüttü. Ama bu olgular sadece “ilgili”lerin bilgisi içinde kaldı.

1980 dünya ekonomik bunalımında bu ekonomistlerin en büyük “keşfi” ise, “**stagflasyon**” oldu.

Ama “umutlar” kırılmış, “beklentiler” zayıflamış, “inançlar” körelmişti. Marksist ekonomistler birden kendilerini “**monetarizm**” tartışmasının içinde buldular. Hiç sorgulamadan bu tartışmada “friedmancılık” a karşı “keynescilik” in yanında yer aldılar. Artık her türden ekonomik tahlil, emperyalist sistemin içinde bulunduğu bunalımdan Keynes yöntemleriyle mi, yoksa Friedman teorisyle mi çıkılacağına odaklanmıştı.

“Solcu” (marksist) ekonomistler tüm ilgilerini, anti-enflasyonist politikaların “sosyal” sonuçlarına ve bunun getireceği “sosyal patlamaya” yönelterek, bu “sosyal patlamayı” en aza indirecek tek

yolun Keynes'in elli yıldır uygulanan politikaları olduğuna hükmettiler.

Böylece neo-liberalizmin karşısına "keynesci" ekonomi politikanın yılmaz ve kararlı savunucusu olarak çıktılar. Her konudaki Marksist ekonomi-politik verileri bu savaşın aracı olarak kullanıldı.

Adına "sıkı para politikası" da denilen "monetarizm" in (M. Friedman'a Nobel ödülü kazandıran teori) Reagen ve Teacher tarafından ABD ve İngiltere'de "kararlı" biçimde uygulanmasıyla elde edilen "başarılar" karşısında "solcu" ekonomistler yavaş yavaş sahneden çekildiler.

Marksist ekonomi-politiğe olan "inanç" sona ermiş, "düş kırıklığı" günleri gelmişti. Marksist ekonomi-politik yazını tümüyle görünmez oldu.

Doğa boşluk sevmez.

Marksist ekonomistlerin ortadan kayboluşlarının yarattığı boşluk "liberal sol" ekonomistlerce dolduruldu. Immanuel Wallerstein bu yeni dönemin en büyük "solcu" ekonomisti olarak parladı.

Paul Sweezy gibi "yeni sol" un temsilcileri "düş kırıklıklarını" Sovyetler Birliği'ndeki olumsuz gelişmelere bağlayarak kenara çekilirken, "liberal sol" ekonomistler egemenliklerini kolayca kurdular.

"Ulusal ekonomiler" in yerini "global ekonomi" aldıkça, "karşılıklı bağımlılık" teorileri "liberal sol" ekonomistlerle birlikte yaygınlaştırıldı. Ve I. Wallerstein "dünya ekonomisinin 1967'den bu yana tanık olduğu ekonomik durgunluk 1990'a kadar hemen hemen kesin olarak aşılacaktır ve o zaman dünyanın görünüşte yeni bir nispi refah dönemine girme şansı yüksektir"¹ diyerek "altın vuruş" u gerçekleştirdi.

Çağlar Keyder gibi ABD'den ithal "genç ekonomist" ler, Asaf Savaş Akat gibi "otistik yetenekler" ile Taner Berksoy², İlhan Teke li, Korkut Boratav gibi "eski" ler bu yeni "liberal sol" teorinin yerli ardıcılıları olarak 12 Eylül terörü altında ezilmiş, suskunlaştırılmış ve moralman çökmüş solun karşısına çıktılar.

Artık dünyada ve bizde her türlü ekonomik tartışma ve tahlil, mevcut sistemin kendi bunalımlarını nasıl açacağı, aşmasının yol ve yöntemleri üzerine yapılan "tink-tank" faaliyetlerine dönüştü.

Bu dönüşümün ilk büyük sonucu ise, "mikro iktisat" ın "solcu" ekonomistlerce keşfi oldu. Gülten Kazgan bu "keşfi", "iktisat" ın "ideolojilerden bağımsızlaştıkça, evrensel uygulama alanı bulması"³

¹ *Genel Bunalımın Dinamikleri*, Derleme, s. 16, Belge Yay.

² Taner Berksoy 1980'lerdeki günlerinin özlemiyle, son dönemde "televoleci ekonomistler" e katılmakta duraksamamıştır. Her hafta Deniz Gökçe ve Asaf Savaş Akat'la birlikte NTV'de boy göstermektedir.

³ Gülten Kazgan, *İktisadi Düşünce*, s. 365, Mayıs 1993.

olarak coşkulu ifadelerle dile getiriyordu.

“Makro iktisat”tan “mikro iktisat”a geçen “sol” ekonomistler için yeni bir “fırsat” ortaya çıkmıştı. Artık “piyasa” tahlilleri yapabilecekler, şirketlere danışmanlık hizmetleri verebilecekler ve üniversite kürsülerinde “piyasa için eğitim”in vazgeçilmez “hocaları” olabileceklerdi.

Ezberler bozuldu.

Marksist ekonomi-politik, Nikitin’in kitabında özetlenmiş “soyut”lamalar halini aldı. Marksist ekonomi-politik kavramları sadece sol içinde kullanılan basit ajitasyon söyleminin parçası oldu.

Merkantilizm döneminden beri bilinen “arbitraj gelirleri”ni “yeni teori” gibi sunan Erdinç Yeldan gibi akademisyenler, birkaç gün içinde sol yayınlarda “itibar” sahibi yazarlar arasına girdi. Araştırma görevlileri, yardımcı doçentler, master ya da doktora öğrencileri, “hızlı” birer “marksist ekonomist” olarak piyasaya çıktılar. Tüm yapılan, emperyalist sistemin kendi iç çelişkilerini ve bunalımlarını, kendi ideolojik söylemleriyle tahlil etmek oldu. “Marksist ekonomist” olmanın ölçütü ise, sistem içi çözüm arayışlarına “sosyal” boyut eklemekten ibaret kaldı.

“Değişen dünya”, “küreselleşme” gibi emperyalist sistem içi kavramlarla ekonomik gelişmeleri tahlil etmeye çalışan “sol” ekonomistlerin “piyasacı” oluşları da kimseyi şaşırtmadı.

1994 “Tekila Krizi”yle “zirve”ye çıkan “mikro iktisat”, 1997 Asya Kriziyle yeniden bunalıma girdi. Bunalımını aşabilmek için daha fazla “mikro”laştı ve “mikro”laştıkça borsaların hizmetine koştu.

“Sol” ekonomistler “mikro”laştıkça, “piyasa”ların hizmetine girdikçe, körleştiler.

“En geniş anlamda, insan toplumunda maddesel yaşama araçlarının üretim ve değişimini yöneten yasaların bilimi”⁴ olan ekonomi-politik, kapitalist sınıfın kârını azamileştirmesi ve ortaya çıkan bunalımlara çözüm üretmesi beklenen bir ucubeye dönüştürüldü.

Bugün bu ucube, bu hilkat garibesi ekonomi-politikten emperyalist sistemin içinde bulunduğu durumu, gelişmeleri ve bunalımları açıklaması, geleceğe dönük “projeksiyonlar” üretmesi, “senaryolar” yazması beklenmektedir.

Ve “beklentiler” gerçekleşmediği ölçüde, “sol” ekonomistler birer birer gözden düşme, işlerini ve itibarlarını kaybetme “riski”yle yüz yüze kaldılar.

Bugün “medya ekonomistleri”ni, “medya”daki “sol” ekonomistleri izleyen herkesin hemen görebileceği gibi, ekonomi-politik “iktisat”laştırdıkça emperyalist sistemin tahlilini yapamaz, gelişme-

⁴ Engels, *Anti-Dühring*, Bay Eugen Dühring Bilimi Altüst Ediyor, s. 227.

leri kavrayamaz ve açıklayamaz hale gelmiştir.

Oysa kapitalizm bir çelişkiler sistemidir. Kendi içinde sürekli çelişkiler üretir ve bu çelişkilerin yaratmış olduğu bunalımları yeni ve daha ağır bunalımlara aktararak “çözümler”. Kapitalizmin irsi hastalığı olan aşırı-üretim bunalımları, bir yandan mülksüzleşmeyi, diğer yandan tekelleşmeyi artırarak ilerler. Üretici güçlerin engellenemez gelişmesine kapitalizmin boyun eğdiği her aşamada ortaya çıkan “nispi refah”, kârların yapay olarak azamileştirilmesi için kullanılır. Kapitalizmin ideologlarının “iktisat tarihi”nden çıkardıkları tek ders, geniş halk kitlelerinin “beklentilerini” yönlendirmek olmuştur. Böylece ekonomi-politik “iktisat”laştırdıkça, “medya”, ekonominin yöneticisi haline gelmiştir.

Son aylarda her türden “ekonomist” ya da “iktisatçı”nın dilinden düşmeyen “spekülasyon” sözcüğü, kapitalist ekonominin neye dayandığını daha görünür hale getirmiştir.

1980 öncesinde emperyalist sistemin her aşırı-üretim bunalımından “devrim anı”nın geldiği sonucunu çıkartan “sol” ekonomi tahlilleri, bugün sistemin **sürekli ve genel bunalımını** bile göremez hale gelmiştir.

Marksist ekonomi-politik “kahinlik” olmadığı gibi, kapitalizmin kendi çelişkilerinin sistem içi çözümleriyle de uğraşmaz. Marksist ekonomi-politik, kapitalizmin kendi irsi hastalığının sistem içi çözümlerinin yeni bir bunalımın başlangıcı olmaktan başka bir anlamı olmadığını saptar.

“Kapitalist üretimin gerçek engeli, sermayenin kendisidir. İşte bu sermaye ve onun kendisini genişletmesidir ki, üretimin hem çıkış ve hem de sonuç noktası, hem itici gücü, hem amacı olarak görünür; üretim yalnız sermaye için üretimdir, ama bunun tersi doğru değildir; üretim araçları, sırf, üreticiler toplumunun yaşama sürecinde, devamlı bir gelişmenin araçları değillerdir. Sermayenin değerinin, büyük üretici kitlelerin mülksüzleştirilmelerine ve yoksullaştırılmalarına dayanan kendisini koruma ve genişletme sürecinin içersinde devam ettiği sınırlar yalnız başına hareket edebilirler; – bu sınırlar, sermaye tarafından kendi amaçları için kullanılan ve üretimin sınırsız büyümesine, üretimin kendisinin bir amaç haline gelmesine, emeğin toplumsal üretkenliğinin hiçbir koşula bağlı olmadan gelişmesine doğru yol alan üretim yöntemleri ile sürekli bir çatışma haline girerler. Araçlar –toplumun üretici güçlerinin hiç bir koşula bağlı olamadan gelişmesi–, sınırlı bir amaçla, mevcut sermayenin kendisini genişletmesi amacı ile devamlı çatışma içersine girerler. Kapitalist üretim tarzı, bu nedenle, maddi üretim güçleri-

nin gelişmesi ve uygun bir dünya piyasası yaratılmasının tarihsel bir aracı olup, aynı zamanda da, bu tarihsel görevi ile, buna uygun düşen kendi toplumsal üretim ilişkileri arasında sürekli bir çatışmadır.”⁵

Ve kapitalizmin üretici güçleri geliştirdiği, kendi iç çelişkilerini çözümlediğine ilişkin tüm “teoriler” şu gerçeği unutmamıştır:

“Kapitalist üretim, sürekli olarak, kendi niteliğinden gelen bu engellerin üstesinden gelmeye çalışır, ama bunu ancak, bu engelleri tekrar kendi yoluna ve hem de daha heybetli ölçekte koyarak becerir.”⁶

Bu unutulmuşluk içinde, “sol” ekonomistler NBER’in⁷ iki “çeyrek”lik “resesyon” (durgunluk) ölçütleriyle emperyalist sistemi tahlil etmeye ve sonuçlar çıkarmaya çalışmaktadır. Bunun “imkansızlığı”yla her karşılaştıkları yerde, ya “tez” hazırlamak için evlerine çekilmekte ya da “ajitasyon” yazılarına⁸ yönelmektedirler. En “inatçı” olanları ise, “yeni birikim modeli” ekseninde Kondratiyef dönemlemesiyle 50 yıllık “çevrim”in ikinci yarısında yükselecek “devrim dalgası” için “umudu büyütme”le işleri idare etmektedir.

Oysa NBER ölçütleriyle yapılan her türlü ekonomik tahlil, daha baştan dünya ekonomik bunalımını dışlar. “Bunalım” sadece iki çeyrek süren “durgunluk”tan ibarettir. Dolayısıyla kapitalizmin sürekli ve genel bunalımı, bunun yaratmış olduğu ilişki ve çelişkiler “ekonomi tahlilleri”nin dışına itilir. Kapitalizmin sürekli ve genel bunalımı ile NBER ölçütleriyle saptanan ekonominin devrevi hareketi (*business cycle*) arasındaki farklılık önemsenmez. Bu da Marksist ekonomi-politiğin kapitalizm (ve emperyalizm) tahlillerinin “açıklayıcı” olmadığı vargısına ulaşılmasına neden olur.

Bugün emperyalizm, sürekli ve genel bunalımın derinleşme koşullarında, ekonomik bunalımlarını “ekonomi dışı” araçlarla aşmaya çalışmaktadır. Amerikan emperyalizminin “terörle savaş” sloganlarıyla başlattığı saldırganlık ve işgaller, “ekonomi dışı” araçların kullanılmasının yansılardır. Bugün “itibar” görmeyen saptamayla söylersek, emperyalist sistem, ekonomik bunalımlarını **askerileştirilmiş** ekonomisine ye ni “pazarlar” bularak aşmaya çalışmaktadır. 1980 dünya ekonomik bunalımıyla birlikte başlayan yeni-sömürgecilikteki bunalım da aşılamamıştır. “Büyük Ortadoğu” ya da “Yeni Ortadoğu” vb. “projeler”le yeni-sömürgeciliğin yaygınlaştırılmasına ilişkin ne kadar çok “teori” ortaya atılıyor olsa da, askerileştirilmiş

⁵ Marks, *Kapital*, Cilt: III, s: 263-264.

⁶ Marks, *Kapital*, Cilt: III, s. 263.

⁷ *National Bureau of Economic Research* ABD Ulusal Ekonomik Araştırma Bürosu.

⁸ “Ajitasyon” da legalizmle birlikte yerinden-yurdundan edilmiştir. Artık günlük sol ilişkilerde “dolduruş” olarak kullanılan “ajitasyon”un yerini “motivasyon” almıştır.

ekonomiye yeni pazarlar bulmak çok daha yakıcı sorun haline gelmiş tir. Eski den yeni-sömürgecinin ideali, askeri gücünü “kullanmak için göstermek” iken, şimdi yeni talep yaratmak için kullanmak olmuştur. Bu da bugün için **konvansiyonel silah üretimine** talep yaratmaya hizmet etmektedir.

Ancak bu olgular “piyasa”cı ekonomistler için “pratik” değere sahip değildir. Kapitalizmin sürekli ve genel bunalımı da “sol” ve “yeni sol” ekonomistler için “zararlı” bir konu olmuştur, olmayı da sürdürmektedir. İster SBKP revizyonizminin sadık izleyicisi ekonomistler olsunlar, ister “partisiz sol” ekonomist olsunlar, hepsinin ortak tutumu, kapitalist ekonominin devrevi hareketine (*business cycle*) bakarak gelişmeleri açıklayabilecekleri ve “kahinlik” yapabilecekleri şeklindedir. Her “kahinlik” girişimi, “monetarizm” karşısında “keynescilik”in yenilgisine benzer sonuçlar ürettikçe onları da daha filisten ekonomistler haline dönüştür müştür.

Marksist ekonomi-politik, kapitalizmin ve emperyalizmin tahlilini yaparak, emperyalist aşamada kapitalizmin sürekli ve genel bunalımlar dönemine girdiğini saptamıştır. Bu saptama, Marks’ın kapitalist üretim sürecinin ayrıntılı olarak tahlili üzerinde yükselmiş ve kapitalizmin bilimsel olarak yerini yeni ve üst bir üretim biçimine, yani sosyalizme bırakmasının nesnel koşullarının varlığı sonucuna ulaşmıştır.

Bu saptama ve ulaştığı sonuç, **sınıfsaldır** ve **devrimci** niteliktedir.

Marksist ekonomi-politik, kapitalizmin neden bunalımlar ürettiğini açıklarken, aynı zamanda kapitalizmin neden ortadan kaldırılması gereken bir üretim tarzı olduğunu da ortaya koyar. Bu nedenle, tarihsel ve nesnel olarak ortadan kalkma koşulları içinde bulunan bir üretim tarzının (kapitalizmin) konjonktürel hareketleri karşısında geliştirilebilecek ekonomi politikalarla ilgilenmez. Bu nedenle, Marksist ekonomi-politik sadece kendi sınıfına, yani proletaryaya hizmet eder. Marksist ekonomi-politikten kapitalistlerin kârlarını azamileştirecek çözümler üretmesini bekleyenler ise, sadece “sol” küçük-burjuva ekonomistleri olmuştur.

1980 dünya ekonomik bunalımında görüldüğü gibi, emperyalist sistemin içinde bulunduğu bunalım, ne “monetarizm”le, ne de “keynescilik”le aşılabilmektedir. Emperyalist-kapitalizmin varlığını sürdürebilmesinin tek nedeni, sistemin bunalımlarının tüm yükünü taşıyan, sürekli yoksullaşan ve mülksüzleşen kitlelerin bilinçsizliği ve örgütsüzlüğü olmuştur. Dolayısıyla bu kitleleri bilinçlendirmeyi ve örgütlemeyi başaramayan devrimcilerin güçsüzlüğüdür.

“Varlıklarının toplumsal üretiminde, insanlar, aralarında, zorunlu, kendi iradelerine bağlı olmayan belirli ilişkiler kurarlar; bu üretim ilişkileri, onların maddi üretici güçleri-

nin belirli bir gelişme derecesine tekabül eder. Bu üretim ilişkilerinin tümü, toplumun iktisadi yapısını, belirli toplumsal bilinç şekillerine tekabül eden bir hukuki ve siyasal üstyapının üzerinde yükseldiği somut temeli oluşturur. Maddî hayatın üretim tarzı, genel olarak toplumsal, siyasal ve entelektüel hayat sürecini koşullandırır. İnsanların varlığını belirleyen şey, bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır. Gelişmelerinin belirli bir aşamasında toplumun maddî üretici güçleri, o zamana kadar içinde hareket ettikleri mevcut üretim ilişkilerine, ya da bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan mülkiyet ilişkilerine ters düşerler. Üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri olan bu ilişkiler, onların engelleri haline gelirler. O zaman bir toplumsal devrim çağı başlar. İktisadî temeldeki değişme, kocaman üstyapıyı, büyük ya da az bir hızla altüst eder. Bu gibi altüst oluşların incelenmesinde, daima, iktisadî üretim koşullarının maddî altüst oluşu ile –ki, bu, bilimsel bakımdan kesin olarak saptanabilir–, hukuki, siyasal, dini, artistik ya da felsefî biçimleri, kısaca, insanların bu çatışmanın bilincine vardıkları ve onu sonuna kadar götördükleri ideolojik şekilleri ayırdetmek gerekir.”⁹

Bunun için, her türden “sol” ve “yeni sol” ekonomist tahliller ve değerlendirmeler bir yana bırakılmalı, Marksist ekonomi-politiğin devrimci içeriği, onun kapitalizmin sürekli ve genel bunalımlarına ilişkin saptamaları esas alınmalıdır.

⁹ Marks, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, Önsöz.

Sol* Yayınlarında Ekonomi Yazını

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 92, Temmuz-Ağustos 2006

Zaman zaman değişik “haber siteleri”nde “medya izleme” ya da “medya raporları” yayınlanır. Özellikle AB fonlarından fonlanan kesimlerin sıkça yaptıkları bu “medya izleme raporları”, reklam firmalarının yöntemlerini kullanarak, kendilerince önemli olduğunu düşündükleri konu ve olayların “medya”da hangi sıklıkla ele alındığını sayısal olarak ifade ederler. Buna bağlı olarak da “medya”nın ilgili konulara ve olaylara ne kadar “yakın ilgi” gösterdiğini “rapor”layarak “medya”nın işlevi üzerine yorumlar yapılır.

Bu “medya izleme raporları”nda en çok dikkate alınan köşe yazarları olmaktadır.

Hangi köşe yazarının, hangi konu ya da olaya ne kadar ilgi gösterdiği sayısal hale getirilerek, yazının “toplumsal sorunlar karşısında” gösterdiği “duyarlılık” saptanır.

* Burada “sol” ifadesi, kendilerini “Marksist”, “Leninist”, “komünist” ya da bunların toplamı sıfatlarla tanımlayan, kimilerinin “devrimci demokrat” olarak tanımladığı yapılan, örgütleri, legal oluşumları kapsamaktadır.

Yazımızın amacı, ekonomi ve ekonomik konularda sol yayınların ne kadar “duyarlı” olduklarını sayısal olarak göstermek ve buna bağlı olarak “medya izleme raporu” formatında veriler sıralamak değildir. Bu nedenle, yazımızdan böyle bir “rapor” benzeri bir veri bekleyen okuyucu hayal kırıklığına uğrayacaktır.

Yazımızın amacı, sol yayınlarda egemen olan ideolojiszleşme, Marksist-Leninist teoriyi önemsememe ve pragmatist anlayışların değerlendirmesini yapmak da değildir.

Yazımızın amacı, solun “marjinalleştiği”nin ilan edildiği bir dönemde, “marjinal” konuların alabildiğine yer aldığı sol yayınlarda, dünyada ve ülkemizde gelişen ekonomik, toplumsal ve siyasal olaylara yönelik tahlil ve yorumların ne denli “derin” olduklarını ortaya koymakla sınırlıdır.

Bilindiği gibi Marksizm-Leninizmin bilimsel niteliği, kapitalist ekonomiye, kapitalist üretim sürecine ilişkin yaptığı ayrıntılı tahlillerde kendisini gösterir. Marks’ın *Kapital*’lerinde karşılığı bulan bu bilimsellik, aynı zamanda tekelci kapitalizm (emperyalizm) koşullarında Lenin’in *Emperyalizm* kitabında ortaya koyduğu tahlillerle geliştirilmiştir.

1980 sonrasında Marksist ekonomi yazınının derinliğini ve bilimselliğini yitirmesi, giderek emperyalist sistemin çelişkilerinin sistem içi tahlillerine yönelmesi ve bu tahlillere dayanarak “çözüm”ler ortaya atması, Marksist ekonomi yazınına büyük ölçüde sıradanlaştırmıştır.

Bu sıradanlaşmada, 1980 öncesinde Sovyet revizyonizminin emperyalist ekonomilere yönelik “konjonktürel” yaklaşımlarının da önemli bir payı bulunmaktadır.

Bu revizyonist bakış açısıyla, uzun yıllar emperyalizm tahlilleri, kapitalist ekonominin devrevi hareketinin izlenmesi ve bu devrevi hareketin “kriz” aşamasının olgularının tahliliyle sınırlandırılmıştır. “Yeni sol” olarak adlandırılan Sweezy, Baran, Magdoff gibi marksist ekonomistlerin emperyalist sistemi bütün olarak tahlil etmeye yönelik çalışmaları böyle bir ortamda büyük ilgi görmüştür. Bu ortamda, emperyalist dünya ekonomisinin tahlili, dünya ekonomik bunalımının incelenmesi, modern revizyonizmin ekonomizminin etkisinden yavaş yavaş arındırılmıştır.

Türkiye Devriminin Acil Sorunları-I’de açıkça ifade edildiği gibi, bir ülkede **devrim yapmanın ilk şartı doğru emperyalizm tahlilidir**.

Ülkemiz somutunda ilk ve kapsamlı emperyalizm tahlili Mahir Çayan yoldaş tarafından *Kesintisiz Devrim II-III*’de ortaya konulmuştur. Mahir Çayan yoldaşa kadar yapılmış olan emperyalizm tahlilleri, hemen her durumda Sovyet revizyonizminin bakış açısıyla “cycle” tahlillerinden öteye geçememiştir.

Bugün ise, emperyalist dünya ekonomisinin tahlili bir yana, revizyonist bakış açısıyla “*cycle*” tahlilleri bile yapılmaz olmuştur. Öncelikle bu gerilemenin ve ekonomik tahlillere olan ilgisizliğin nedenlerini açıklığa kavuşturmak gerekmektedir.

Şüphesiz bunun nedenleri, genel ifadeyle, 12 Eylül sonrasındaki depolitizasyon, ideolojisizleşme ve bilimsel teoriden uzaklaşmadır. Ancak bunlar genel nitelikte olup, kitlesel ölçekte olgulardır. Oysa sol yayınlar, her durumda sol örgütlenmelerin kendi faaliyetleri ve bakış açılarının yazınsal ifadesidir. Bu yayınlar, sadece kitleye yönelik yayınlar olmayıp, aynı zamanda kadrosal örgütlenmenin de araçlarıdır.

Bu açıdan bakıldığında, sol yayınların emperyalist dünya ekonomisine, ekonomik gelişmelere ilgisizlikleri ya da yüzeysellikleri 12 Eylül sonrasındaki depolitizasyonla açıklanamaz.

Buna karşıt olarak, solda ideolojik ve teorik düzeyin alabildiğine düşük olduğu, dolayısıyla solda yer alan insanların ekonomik tahlilleri ve yazıları “kavrayacak” düzeyde olmadıkları, bu nedenle okunmayan yazıların, anlaşılmayan tahlillerin yayınlarda yer almasının “doğal” olduğu söylenebilir.¹

Ama bu, kapitalizmin tahlilini yaparken Marks’ın ortaya koyduğu şu temel saptamanın reddinden başka bir şey değildir:

“Kafamda biriken kuşkuları gidermek için ilk giriştiğim çalışma, hegelci *Hukuk Felsefesi*’ni eleştirici bir gözle yeniden gözden geçirmek oldu. Bu çalışmanın girişi, Paris’te, 1844’te yayınlanan *Deutsch-Französische Jahrbücher*’de çıkmıştır. Araştırmalarım, devlet biçimleri kadar hukuki ilişkilerin de ne kendilerinden, ne de iddia edildiği gibi insan zihninin genel evriminden aşlamayacağı, tam tersine, bu ilişkilerin köklerinin, Hegel’in 18. yüzyıl İngiliz ve Fransız düşünürlerinin örneğine uyarak ‘sivil toplum’ adı altında topladığı maddi varlık koşullarında buldukları, ve sivil toplumun anatomisinin de, ekonomi politiğin içinde aranması gerektiği sonucuna ulaştı.”²

Marks, *Kapital*’in birinci cildine yazdığı 1873 tarihli önsözde burjuva ekonomistlerin durumunu ve ekonomi yazınının gelişimini ise şöyle ortaya koyuyordu:

“Fransa ile İngiltere’de, burjuvazi, siyasal iktidarı ele geçirmişti. Bundan sonra sınıf savaşımı, pratik olduğu

¹ Bir “parti başkanı” şöyle yazmaktadır: “Bu kadro kaynağının marksizmi bilmesi sorun değildir, zira bilgi ve tarihsel bilinç açığının kapatılması pekala mümkündür. Bu insanların çöken ve dejenere olan sollarla önemli herhangi bir iletişimiminin olmaması ise son derece hayırlı bir durumdur, zira kimi bulaşıklıkları temizlemek neredeyse imkansız olabilir.” (Aydemir Güler, 28 Ekim 2005.)

² Marks, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, Önsöz.

kadar teorik olarak da gitgide daha açık ve tehdit edici biçimler aldı. Bilimsel burjuva ekonomisinin ölüm çanını çalıyordu. Artık bundan sonra bu ya da şu teoremin doğru olup olmaması değil, ama sermayeye yararlı mı yoksa zararlı mı, gerekli mi yoksa gereksiz mi, siyasal bakımdan tehlikeli mi tehlikesiz mi olduğu sözkonusuydu. Tarafsız incelemelerin yerini ücretli yarışmalar, gerçek bilimsel araştırmaların yerini kara vicdanlı ve şeytanca mazur gösterme eğilimleri almıştı.”³

İşte Marksist ekonomi-politik bu koşullar altında ortaya çıktı.

Böylesine bir temele sahip olan, kapitalist üretim ilişkilerinin ayrıntılı ve bilimsel tahlilini yapmış olan Marksist ekonomi yazınının ülkemiz solundaki “mirasçılar”ının durumu içler acısıdır.

Bugün ülkemiz solunda, gelişen ekonomik olaylara karşı kayıtsızlık, bananeçilik egemen durumdadır. Ekonomik olaylar ve gelişmeler sadece “kültür merkezleri” vb. yerlerde yapılan “ekonomi dersleri” ya da “seminerler”inin sınırları içine hapsedilmiştir. Ve bunlar da çokluk master ya da doçentlik tezi hazırlığı içinde olan “akademisyenler”in piyasacı tezlerinin “test” alanları olmuştur.

Şüphesiz ekonomik yazıların ve tahlillerin sol yayınlarda yer almamasının ya da çok sınırlı ve yüzeysel olarak yer almasının “mantıklı” bir açıklaması da yapılabilmektedir.

Bu “mantıklı” açıklamaya göre, sol yayınlar, herşeyden önce “kitle yayın organı”dır, dolayısıyla “kitleyi ilgilendirmeyen” konular sadece “entelektüel fikir jimnastiği”nden başka bir şey değildir!

Bir başka “mantıklı” açıklama ise, “halkın gerçek gündemi”yle gerekçelendirilmektedir. Buna göre, bugün “Ortadoğu kan gölüne dönmüşken” bu türden ekonomik tahlillere ve yazılara yer vermek, “gerçek gündemi saptırmak”tan başka anlama gelmez!

Bu ve benzeri “mantıklı” gerekçeler ortaya konulsa da, yine de ekonomik gelişmeler sol yayınların şurasına ya da burasına sızabilmektedir. Ancak bu “sızan” yazılar da, olabildiğince yüzeysel ve ajitatif söylemlerle kaleme alınmıştır.

“Pratik ideolojik mücadele”de pişmiş ve “deneyim” sahibi olmuş sol “ideologlar” biraz daha rahat konuşurlar: “Ne yani, şimdi dünyada ve ülkedeki gelişmeleri yok kabul edip, bu gelişmeler karşısında tepkimizi ortaya koyan eylemler yapmayı, evde oturup ekonomi mi öğrenebiliriz!”

Tüm bunlar ne kadar “mantıklı” görünürse görünsün, son tahlilde, Marksist-Leninist teorisinin küçümsenmesi, pragmatizmin ve eklektizmin egemen kılınmasından başka bir anlamı yoktur.

³ Marks, *Kapital*, Cilt: I, s. 23.

Örneğin, bugün İsrail Lübnan'a saldırmakta, tonlarca bomba atmakta, Lübnan ve Filistin'de yüzlerce insan öldürülmektedir. Bu olayı protesto etmek, İsrail'in saldırganlığını, Amerikan emperyalizminin İsrail'e verdiği desteği teşhir etmek gereklidir. Ölümünün ve bombaların insanlık dışı görüntüleri tepkiye neden olmaktadır. Öte yandan ise, Türk silahlı kuvvetlerinin Lübnan'a gönderilmesi için pazarlıklar yürütülmektedir.

Böylece ülkenin gündemi, İsrail saldırganlığı, bu saldırganlığa Türkiye'yi ortak yapma girişimleriyle, şüphesiz ekonomideki gelişmeler, bunların emperyalist dünya ekonomisindeki yeri ve sonuçları fazlaca ilgi uyandırmayacaktır.

Ama devrimci yayın, basit bir "tiraj" sorununa, "reyting" hesabına tabi kılınmaz.⁴

Devrimci ya da sol bir yayın, sadece gelişen güncel olayların yazıldığı ve bunlara karşı ajitasyon yürütülen yayınlar olmayıp, tek işlevleri, belirlenmiş gündemlerle miting hazırlıklarını duyurmak ya da "haber ajansı" gibi çalışmak değildir. Devrimci ya da sol bir yayın organından beklenen, olayların nedenlerini, gelişim dinamiklerini, emperyalist sistemle olan ilişkilerini ortaya koymak, bu yolla bireyleri ve kitleleri bilinçlendirmektir.

Genel bir söylem ve mantıkla, bugün İsrail'in Lübnan'a saldırısı, Amerikan emperyalizminin "Büyük Ortadoğu Projesi"nin bir parçası olarak açıklanabilmekte ve bunun da "dünya enerji kaynaklarının denetimini ele geçirmeyi amaçladığı" söylenebilmektedir.

Ama bunlar, şeriatçı yazarlardan "televoleci ekonomistler"e kadar hemen herkes tarafından yazılmış, üstelik hergün yazılı ve görüntülü "medya" manşetlerinde yer alan değerlendirmelerden başka bir şey değildir.

Bir devrimci ya da sol yayının, aynı şeyleri, aynı mantık ve söylemle ifade etmesinin yeni bir bilgi sağlamayacağı açıktır.

Ve bugün, İsrail saldırısı başlamış, insanlar katledilirken, bu gelişmeye karşı tepkilerin şu ya da bu biçimde dışavurulması, örgütlenmesi gündemdeyken, hiç kimse gelişmelerin emperyalist dünya ekonomisiyle bağlantılarıyla ilgilenmeyecektir. Ama bu saldırganlıkların birkaç "neo-con"un zihinlerinde tasarladıkları bir "plan"ın parçası olmadığını bilmek de, bu eylemlerde yer alan insanların hakkıdır.

Sorun, Amerikan emperyalizminin askeri saldırganlığının giderek arttığı ve genişletilmeye çalışıldığı bir sürecin gerçek ve nesnel nedenlerinin, dinamiklerinin saptanması ve bilinmesi sorunudur.

⁴ Ama somut gerçek bunun tersidir. Bazı sol yayınlar, örneğin *Atılım*, yayınlarını internet ortamında zamandaş olarak yayınlamaktan vazgeçmiştir. Özel bir açıklama yapılmamış olmasına karşın, gerekçe, derginin internette zamandaş olarak yayınlanmasının satışları etkilediği inancıdır.

Irak işgalinin öngünlerine baktığımızda, Amerikan emperyalizminin saldırganlığının dünya enerji kaynaklarını ele geçirmek olarak değerlendirildiğini günlük gazetelerde sıkça ve bolca görürüz. Öyle ki, pek çok emperyalizm “tetikçisi” köşe yazarı bile, böyle bir gelişmenin dünya ekonomisinde olumlu etkiler yapacağını, her şeyden önce istikrarsız petrol fiyatlarını istikrarlı hale getireceğini, dolayısıyla petrol fiyatlarının yükselmesini engelleyerek maliyetleri düşüreceğini ve bunun da fiyatlara yansiyarak halkın alım gücünü artıracığını yazıp çizmişlerdir.

Ama Irak işgalinin öngününde 29,44 dolar olan petrol fiyatları, 2004’de 39,20 dolar, 2005’de 58,56 dolar ve 2006 Temmuz’unda 78 dolara kadar yükselmiştir.⁵

Bu gelişmenin anlaşılabilmesi için, herşeyden önce kapitalizmin tekeli aşamasının (emperyalizm) ayırtıcı özelliklerinin bilinmesi gerekir. Emperyalizm tahlili yapılmaksızın bunların saptanması da zaten olanaksızdır.

Emperyalizme karşı mücadele, emperyalizmin askeri saldırganlığının trajik görüntüleriyle yürütülen bir mücadeleye indirgendikçe, “hümanist” bir protesto hareketinden öteye geçemeyecektir.

Anti-emperyalist mücadele, ancak emperyalizmin, emperyalist sömürünün ve bu sömürünün sürdürülüş biçimlerinin bilinmesiyle doğru bir biçimde yürütülebilir. Emperyalizm tahlili yapılmaksızın, emperyalist sömürü mekanizması ortaya konulmaksızın yürütülecek anti-emperyalist mücadelenin hedeflerinin belirsiz kalacağı da aynı ölçüde açıktır. Bu belirsizlik giderilmediği sürece, kimileri anti-emperyalist mücadeleden sosyalizm beklentisi içine girerken, kimileri de aynı mücadelenin ulusal burjuvazinin çıkarlarına hizmet ettiği sonucunu kolayca çıkartabilir.

Daha tam ifadeyle, belli bir **programa** sahip olmayan anti-emperyalist mücadele, sadece sözde anti-emperyalist mücadele olarak kalacaktır. Anti-emperyalist mücadelenin hedefleri açık ve net biçimde ortaya konulmadığı sürece, gelişmesi ve devrimci bir mücadele konusu haline gelmesi mümkün değildir.

Amerikan emperyalizminin saldırganlığı arttıkça solda anti-emperyalist mücadeleden daha çok söz edilmekle birlikte, yapılan tek şey emperyalist saldırganlığın kurbanlarına baş sağlığı dilemekten ibaret kalmaktadır.⁶

Bu da Filistin ve Lübnan sorununda olduğu gibi, İsrail sal-

⁵ 2006 Temmuz sonu itibarıyla petrol fiyatı 73,40 dolardır.

⁶ Bu durumu Che Guevara Vietnam somutunda şöyle ifade eder:

“Bugün dünyanın tüm ilerici güçlerinin Vietnam halkıyla dayanışması, Roma arenalarındaki gladyatörleri alkışlayan pleplerin acı ironisine benzemektedir. Sorun, saldırganın kurbanına başarı dilemek değil, onun kaderini paylaşmaktır; kişi, zaferde ya da ölümdede onunla olmalıdır.” (... İki, Üç Daha Fazla Vietnam)

dırğanlığı ile Hizbullah-Hamas şeriatçılığı arasına sıkışılmasına yol açmaktadır.⁷

Emperyalizm tahlilinin yapılmadığı, sınıfsal tahlillerin bir yana bırakıldığı, herşeyin “hümanizm”e ve “hümanist” eylemlere indirildiği koşullarda başka türlü olmasını beklemek de safdillik olur.

Yine de bazı “teorik” yayınlarda emperyalist ekonomilerden söz edilmektedir. Haftalık “kitle ajitasyon yayınları”nın dışındaki bu yayınlarda egemen unsur, Sovyet revizyonizminin klasik ekonomizminden başkası değildir.

Örneğin bir zamanların Enver Hocacı, sosyal-emperyalizm teorisi savunucusu, eklektizmin baş tacı *Atılım* çevresinin “teorik yayın organı” *Teoride Doğrultu*’da şunları okuyabiliyoruz:

“1990-1994 dünya ekonomik krizini 2000-2003 dünya ekonomik krizi takip etti. Sermaye, burjuvazinin propaganda ve tedbirlerine göre değil, kendi nesnel yasaları doğrultusunda hareket etti. Dünya ekonomisi, devrevi hareketinin kriz aşamasındaki en derin noktasına 2001 yılının 3. çeyreği ile 2002 yılının 2. çeyreği arasında ulaştı. 2002’nin 2. çeyreğinden bu yana genel anlamda dünya ekonomisi ve onun önemli bileşenleri olan ekonomiler (ABD, AB, Japonya vs.), krizin en derin noktasından çıkarak belli bir canlanma sürecine girdiler. Her bir ülkede farklı boyutlarda olan ekonomik canlanma ve bu canlanmayı ifade eden ekonomik veriler, dünya ekonomisinin 2003 yılı itibariyle krizde olmadığını gösteriyorlar. Burada söz konusu olan, hem tek tek ekonomilerin ve hem de bir bütün olarak dünya ekonomisinin görece bir canlanma aşamasında olduğudur. Bugün açısından ne dünya ekonomisi ve ne de ABD, bir bütün olarak AB ve Japon ekonomileri krizdedir. Ama, mevcut gelişme eğilimleriyle bu ekonomiler, ekonomik krizden güçlü bir çıkışın gerçekleştirildiğini ifade etmiyorlar. Durgunluk eğilimi taşıyan, dönem dönem mutlak gerileyen, ama eğilim olarak canlanma aşaması, ekonomik devreviliğin kriz dışı aşamasını ifade eden bir gelişme. Bu gelişme, bu ülke ekonomilerinin ve dünya ekonomisinin oldukça kırılğan bir süreçten geçtiklerini gösterir.”⁸

⁷ Bu olguya ilk dikkat çeken Ece Temelkuran olmuştur: “Şimdi ‘kefiyesiz’ bir Filistin de bizden cevap bekliyor acilen: Yeşil bayrakların tarafında mısın yoksa bir silah yığınağı haline getirilen İsrail’in mi?”
 Dünya bizden giderek daha çok taraf olmamızı bekleyecek, gidilen yer orası. Peki, ‘Ben kefiyenin tarafındayım’ demek mümkün mü?” (*Milliyet*, 14 Temmuz 2006.)

⁸ *Teoride Doğrultu*, Sayı: 19, Ocak-Şubat 2005, s. 62.

Burada bu “değerlendirme” ve “saptamaların” yanlışlığını ele almayacağız. Sadece sol ekonomi yazının nelere “kadir” olduğunu göstermekle yetineceğiz.

Yine bir başka sol yayında (geçmişte “vatanseverlerin sesi *Vatan*”, bugün *Yürüyüş* olan *Ekmek ve Adalet*’te) “büyümede dünya rekoru” kırıldığına ilişkin DİE açıklamaları üzerine şunlar yazılmıştır:

“İthalat yüzde yüzden fazla artarak, 41 milyar dolardan 97 milyar dolara yükseldi. IMF programının parçası olan bu politika sonucunda, ithalat yükselmiş ve bundan elde edilen vergi de ‘büyüme’ rakamına kaydedilmiştir. Yani ithalatçı işbirlikçi tekeller ve Türkiye pazarını ele geçiren emperyalist tekeller ‘deveyi amuduyla götürürken’, verdikleri vergilerle ‘Türkiye’yi büyütmüşler!’ Kapitalizme büyümenin ne anlama geldiğini açıkça gösteren bu tespiti bir yana bıraksak dahi, kapitalizmin kendi içinde de böyle bir büyüme, ‘olumlu’ değil, tersine ancak ‘risk’ olarak görünür. İthalat ve dış ticaret açığı ile büyüyen, kendi üretimi emperyalist tekellerin çıkarları için yokedilmiş bir ülke, dış destekle ayakta duran bir ülke demektir.”⁹

Şüphesiz burada da, “büyüme”nin ne olduğunu, ithalat, ithalat vergisi, dış ticaret açığı ve “risk algılaması”nın ne anlama geldiğini, kısacası yanlışlıkları ve eksiklikleri açıklamak durumunda değiliz.

Teoride Doğrultu’da ekonominin devrevi hareketinin (NBER normlarıyla “*business cycle*”) “derin” anlamından söz edilirken, *Ekmek ve Adalet* “medya” köşe yazarlarının yazılarının bir özetiyle yetinmiştir.

Hiç kimse Marksist ekonomi-politiğin bu kadar “derin” ve bu kadar köşe yazarlaştırılmış “özet” olabileceğine inanmayacaktır. Ama bu, sol yayınların ortak özelliğidir.

Şimdi bir başka legalist kesime, hangi “gelenek”in “mirasçısı” olduğu konusunda tam bir “fikir birliği”ne sahip olmayan¹⁰ SİP-TKP’sine bakalım.

SİP-TKP, şimdilik ekonomik gelişmelerin “ekonomik” değerlendirmelerini, “kültür merkezi” bünyesinde yürüttüğü “dersler”in akademisyen “hoca”larına bırakmışken, haftalık “komünist”inde “kitle”ye yönelik “ekonomi-politiğin alfabesi” yazıları yayınlamaktadır. Bu “alfabe” yazılarından birisinde şunlar yazılıdır:

“Emek-değer teorisinin ne olduğunu anlamak için

⁹ *Ekmek ve Adelet*, 10 Nisan 2005, Sayı: 153, s. 23.

¹⁰ “Entelektüel etkinin bizim hareketimizde güçlü bir enerji kaynağı oluşturması TKP’lilik değil Gelenekçilik yıllarına aittir. TKP’li komünistin veya birlikte mücadele verdiği yurtseverlerin emeği artık kitlesel bir zeminde test edilmesi gereken türdendir.” (Aydemir Güler, Cesaret testine giriş, 28 Temmuz 2006.)

önce “meta” üzerinde durmak gerekiyor.

Meta, karşılığında başka maddi ürün ya da hizmetler (veya para) elde etmek için üretilen maddi ürün ya da hizmetlerin genel adıdır.”¹¹

“Alfabe”nin “meta”yla başlatılması doğaldır. Ne de olsa Marks, kapitalizm tahliline başlarken “Kapitalist üretim tarzının egemen olduğu toplumların zenginliği, ‘muazzam bir meta birikimi’ olarak kendini gösterir, bunun birimi tek bir metadır. Araştırmalarımızın, bu nedenle, metanın tahlili ile başlaması gerekir”¹² saptaması yapmıştır.

Marks, *Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı*’da metayı şöyle tanımlar:

“Meta, İngiliz iktisatçıların dediği gibi, herşeyden önce ‘yaşam için gerekli, yararlı ya da hoş herhangi bir şeydir’, insan gereksinmelerinin konusu, sözcüğün en geniş anlamıyla, bir geçim aracıdır.”¹³

Kapital’in birinci cildinde ise meta şöyle ifade edilmiştir:

“Meta, her şeyden önce, bizim dışımızda bir nesnenin ve, taşıdığı özellikleriyle, şu ya da bu türden insan gereksinmelerini gideren bir şeydir. Bu gereksinmelerin niteliği, örneğin ister mideden, ister hayalden çıkmış olsun, bir şey değiştirmez. Burada nesnenin, bu gereksinmeleri, geçim aracı olarak doğrudan doğruya mı, yoksa üretim aracı olarak dolaylı yoldan mı, nasıl giderdiği de bizi ilgilendirmemektedir.”¹⁴

Şüphesiz okuyucu ilk anda şunu soracaktır: “Burada SİP-TKP’sinin “alfabe”siyle Marks’ın metaya ilişkin saptamaları arasındaki farklılık çok mu önemlidir?”

Yazımızın amacı sol yayınlardaki ekonomi yazınının durumunu, içler acısı görünümünü ortaya koymaktır. Dolayısıyla burada Marks’ın meta üzerine yaptığı sayfalar dolusu tahlillerin ve saptamaların neden onca ayrıntıyı içerdiğini açıklamak durumunda değiliz. Göstermeye çalıştığımız, konuların ve Marksist ekonomi-politiğin öylesine basit ve yüzeysel olmadığıdır.

İster “kitle”nin “eğitilmesi” amacıyla, ister dünya ekonomisinin “derin” tahlili amacıyla kaleme alınmış olsun, sol yayınlarda yer alan ekonomi yazılarından beklenen, Marksist ekonomi-politiğin temel belirlemelerini yüzeyselleştirmemeleri, sıradanlaştırmamalarıdır. Ama Marksizm-Leninizm’in tüm bilimselliği basit ve sıradan bir ajitasyon söylemine kolayca kurban edilebilmektedir.

SİP-TKP’nin sözünü etmiş olduğumuz yazısının bir köşesinde

¹¹ “Emek-değer teorisi nedir?”, “komünist”, Sayı: 272, 30 Haziran 2006.

¹² Marks, *Kapital*, Cilt: I, s. 49.

¹³ Marks, *Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı*, s. 41.

¹⁴ Marks, *Kapital*, Cilt: I, s. 49-50.

ise şunlar yazılıdır:

“Bu yazıda ‘para’dan hiç söz etmedik ve metaların birbirleriyle değiştirildiğini kabul ettik. Gerçekte, meta alışverişlerinin neredeyse tümünde para kullanılır. Ancak para, buradaki tartışmanın özünü değiştirmez.

Para da bir metadır.

Para, yalnızca, satma ve satın alma işlemlerini kolaylaştırır.

Bugün alışverişlerde kullandığımız paraların (lira, dolar, euro vb.) değişim değeri, bunların üretilmesi (örneğin kağıt paraların banknot matbaalarında basılması) için gerekli emek zamanıyla belirlenmez tabii ki. Bu paraların değişim değerine sahip olmasını sağlayan, onları çıkaran devletlerin sunduğu güvencedir. Söz konusu güvence zaıfladığında (örneğin ilgili devlet yıkıldığında), bu paralar, beş para etmez hale gelebilir. Asıl önemlisi, alışverişlerin bu paralarla yapılması, buradaki tartışmanın özünü değiştirmez.”¹⁵

Para üzerine Marks ise şunları yazar:

“Değer ölçüsü işlevini yerine getiren ve ister kendi kişiliğinde ister bir temsilci ile dolaşım aracı olarak hizmet eden meta, paradır...

Para, bir değer ölçüsü olarak, metalarda içkin değer ölçüsüne, emek-zamanına bir zorunluluk sonucu verilmiş dışsal bir biçimdir.”¹⁶

Marks paraya ilişkin tahlilinin devamında paranın değişik biçimlerini inceler.

“... metaların başkalaşımı ya da değer-biçimlerinin gelişmesi yeni bir yönüyle ortaya çıktığı için, para da yeni bir işlev yüklenir, ödeme aracı olur.”¹⁷

Paranın, değer ölçüsü, dolaşım aracı ve ödeme aracı olarak işlev görmesi üzerine Marks’ın yaptığı tahliller “komünist” adını taşıyan bir yayında kolayca “Para, yalnızca, satma ve satın alma işlemlerini kolaylaştırır” a indirgenebilmiştir. Marks, “Zorunlu geçerliliği olan kağıt paraları çıkartan devletin müdahalesi ekonomi yasalarını yürürlükten kaldırıyor gibi görünüyor... devletin bu gücü sırf bir görünüşten ibarettir. Devlet, pekala istediği kadar kağıdı, istediği her türlü

¹⁵ “Emek-değer teorisi nedir?”, agy.

Burada “cimbızlama yöntemiyle alıntı yapılıyor” demagojisine yer vermemek için alıntılar neredeyse olduğu gibi aldık. Oysa bu yazıda asıl dikkat çekici olan “paraların değişim değerine sahip olmasını sağlayan, onları çıkaran devletlerin sunduğu güvence” sözlerindeki çarpıklıktır.

¹⁶ Marks, *Kapital*, Cilt: I, s. 109, 144.

¹⁷ Marks, *Kapital*, Cilt: I, s. 150.

para adı altında dolaşıma sokabilir, ama onun denetimi bu mekanik eylemle kalır.”¹⁸ diyerek uyarılmışken.

Hayır!

Marksizm-Leninizm böylesine sıradan, böylesine yüzeysel, bilimsel içeriğe sahip olmayan, burjuva iktisat kitaplarında yazılı teorilerle kapitalizmi tahlil eden bir dünya görüşü değildir.

Bir kez daha yinelemekte yarar vardır:

Bir ülkede **devrim yapmanın ilk şartı doğru emperyalizm tahlilidir.**

Devrimin yapıldığının unutulduğu, unutturulduğu, devrim için bir araya gelmiş insanların devrimlerin “olduğu”na inandırıldığı günümüz koşullarında da, doğru bir emperyalizm tahlili yapılmaksızın, dünyanın değiştirilmesi mümkün değildir. Anti-emperyalist mücadeleden, anti-emperyalist cephelerden söz edenler, herşeyden önce emperyalizmin ne olduğunu ve bu anti-emperyalist mücadelenin amaç ve hedeflerinin neler olduğunu açık ve net olarak ortaya koymak zorundadırlar. Bunun yolu ise, emperyalizmin, emperyalist sömürünün ve emperyalist sömürü mekanizmasının doğru bir tahlilinden geçer.

Marksist ekonomi-politiği sıradanlaştırarak, “eğitim çalışması” adı altında Marksist ekonomi-politiğin en temel kavramlarının içeriğini boşaltarak bir yere varılamayacağı gibi, doğru bir emperyalizm tahlili yapılması da olanaksızdır.

Legalistlerin, eklektik teoriyi baş tacı edenlerin, “umudu büyütme”, “insanların yeni bir ütopyaya ihtiyacı var”, “ayağa kalkıyoruz” gibi boş sözleri yinelemek yerine, Marksizmin bilimsel dünya görüşünün “bilimsel haysiyetini” ayaklar altına almadan Marksizmi öğrenmelerinde sonsuz yarar vardır.

Bu gerçeği gizlemek amacıyla, güncel ve yakıcı sorunların varlığını öne sürerek “emperyalizm tahlilinin şimdi sırası mı” diye demagoji yapmanın “getirisi” olsa bile, değeri yoktur.¹⁹

¹⁸ Marks, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, s. 139.

¹⁹ “Fiyat, metada gerçekleşen emeğin para-adıdır.. Kendileri meta olmayan vicdan, onur vb. gibi şeyler, sahipleri tarafından satışa çıkarılır hale gelirler ve böylece bir fiyatları olduğu için meta biçimini alırlar. Demek ki, bir şeyin değeri olmadığı halde, bir fiyatı olabilir.”(Marks, *Kapital*, Cilt: I, s. 117.)

Doların Mehter Yürüyüşü (II)

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 92, Temmuz-Ağustos 2006

Mayıs ayında doların %18,59, euronun %21,85 değer kazanmasından sonra, Haziran ve Temmuz ayları “ne olacak bu doların hali” beklentileriyle ve doların beklentilere uygun olarak sürdürdüğü “mehter yürüyüşü” ile geçti.

Dolar 1,700'lere doğru yükselmeye başladığında Merkez Bankası'nın “kararlı tutumu” ve TMSF'nin özelleştirmeden gelen 4,5 milyar doları “piyasalara” vermesiyle “doların ateşi düşürüldü”. Ama “mehter yürüyüşü” devam etti.

Ve olanlar bu kez faiz cephesinde oldu.

Mayıs başında %13,89 olan faiz oranları, Mayıs sonunda %17,05, Haziran ve Temmuz aylarında %20'ye yükseldi.

Böylece “iktisat ders kitapları”na uygun olarak, devlet tahvil ve bonolannın faizleri yükseltilecek, bunlara yönelik talep artırıldı. Bu da piyasaları “rahatlatırken”, yüksek faizli devlet tahvil ve bonolarına yönelik talep artışıyla “sıcak para” bir kez daha ülkeye “geri dönüş” yaptı.

2006	Euro	%	Dolar	%
2 Ocak	1,5875		1,3418	
2 Şubat	1,5983	0,68	1,3199	-1,63
3 Mart	1,5510	-2,95	1,3060	-1,05
4 Nisan	1,6254	4,80	1,3417	2,73
5 Mayıs	1,6506	1,55	1,3155	-1,95
1 Haziran	2,0080	21,65	1,5600	18,59
15 Haziran	2,0004	-0,38	1,5897	1,90
3 Temmuz	1,9963	-0,20	1,5697	-1,26
14 Temmuz	2,0050	0,44	1,5778	0,52
17 Temmuz	1,9956	-0,47	1,5748	-0,19
18 Temmuz	1,9896	-0,30	1,5841	0,59
19 Temmuz	1,9739	-0,79	1,5751	-0,57
20 Temmuz	1,9593	-0,74	1,5681	-0,44
21 Temmuz	1,9501	-0,47	1,5456	-1,43
24 Temmuz	1,9558	0,29	1,5434	-0,14
25 Temmuz	1,9519	-0,20	1,5459	0,16
26 Temmuz	1,9341	-0,91	1,5296	-1,05
27 Temmuz	1,9093	-1,28	1,5169	-0,83
28 Temmuz	1,9095	0,01	1,4994	-1,15
1 Ağustos	1,8897	-1,04	1,4811	-1,22
2 Ağustos	1,9073	0,93	1,4958	0,99
3 Ağustos	1,9198	0,66	1,4994	0,24
Mayıs		21,65		18,59
Haziran		-0,58		0,62
Temmuz		-4,35		-4,48
Ocak-Temmuz		20,28		11,75

Yaz sıcağı, domates-biber ucuzluğu, “her zamanki gibi” turizm gelirleri, yurtdışında çalışan işçilerin “izin sezonu” vs. etmenlerle döviz fiyatları “mehter müziği” eşliğinde ileri-geri yürüyüp gitti.

Ş i m d i “beklentilerin” altında gerçekleşeceği umulan enflasyon rakamlarının verdiği itmeyle, döviz fiyatlarının biraz daha “gevşemesi” beklentisi yaygınlaşmaya başladı.

Bu süreçte en önemli olgu ise,

“medya”nın övgüler dizdiği “halkımızın serinkanlı duruşu” oldu. “Medya” söylemiyle “halkımız” paniğe kapılmadı, soğukkanlılığını korudu, dolara yönelmedi. Bu sayede doların “ateşi” düşürülebildi!

Bütün bu gelişmeleri izleyen herhangi bir kişi için, doların neden yükseldiği, sonra neden düştüğü anlaşılabilir değildir. Televoleci ekonomistlerden Deniz Gökçe’nin ünlü “para teorisi” gibi, “nasıl çıktıysa, öyle inmiş”tir.

Doların “ateşini” indirebilmek için Merkez Bankası ve TMSF’nin “piyasalar” a verdiği dolar miktarı sekiz milyar dolar geçmiştir. “Halkımızın” olumlu beklentiler içinde tutulması için “medya”nın tüm köşe yazarları üzerlerine düşeni harfiyen yerine getirmiştir. Böylece dolar üzerinde resmi ve “medya” manipülasyonları tarihsel bir rekora imza attı.

Bir zamanlar “enflasyon canavarı” vardı. Friedman “enflasyon parasal bir olgudur” teorisini ortaya attı. Anti-enflasyonist uygulamaların temeline “sıkı para politikası” yerleştirildi. Kamu harcamaları

azaltıldı, kamu hizmetleri özelleştirildi, Merkez Bankasının para basımı IMF denetimi altına alındı. Ama kısa süreli düşüşlerin ardından enflasyon yeniden “canavarlaştı”.

Friedman ve onun “monetarizm”i daha 80’li yılların ortasında gözden düştü. Ama namı miras kaldı.

Ardından “sabit kur”, “esnek kur”, “döviz çıpası” ve “dalgalı kur” uygulamaları başlatıldı.

Latin-Amerika ülkelerinde “para kurulu” ve “sabit kur” politikalarıyla enflasyon altı ay gibi kısa sürede tek haneli rakamlara indirildi. Ardından Tekila krizi, Brezilya krizi, Arjantin krizi baş gösterdi.

Tansu Çiller zamanında 1994 Şubat krizi, 1999 krizi, Kasım 2000 krizi ve nihayetinde Şubat 2001 krizi yaşandı.

Kemal Derviş geldi. Enflasyon “canavarı” “dalgalı kur”la birlikte yenilgiye uğratıldı.

AKP’yle birlikte “siyasi istikrar dönemi başladı”. Enflasyon tek haneli rakamlara indi. Dolar yerlerde sürünmeye başladı. İthalat patladı. Hazine kağıtlarının faiz oranları hızla düştü, %13’lere geriledi.

Ülkeye akın akın dolar geldi. “Sıcak para” denildi, önce altı aylık, sonra bir yıllık ve en sonunda 2-3 yıllık hazine kağıtlarına yatırıldı. Artık “ha” deyince çıkamazlardı. Piyasalar rahatladı ve gevşedi.

“Globalleşen dünyaya” uyum sağlanmış, “global piyasalar”da “aktör” olunmuştu.

Ve birden Mayıs ayına gelindiğinde “global piyasalarda başlıya çalkantı” doların ve faizlerin yükselmesine yol açtı.

En büyük başlar ve köşe yazarları “paniğe kapılmaya gerek yok, global piyasalardaki çalkantının yansısı bunlar” diye konuştular. Utanmasalar, “globalleşmeyi” gelişmelerin “baş suçlusu” olarak ilan edeceklerdi.

“Yabancı yatırımcılar” piyasalardan çekildi denildi. Ardından satışa geçenlerin “bıyıklı yabancılar” olduğu duyuruldu.

“Menkul kıymetler borsası kazandırıyor” denilerek ellerindeki parayı son kuruşuna kadar borsaya kaptıran, Şubat kriziyle tahvil ve bonolara yatırdıkları paraları kaybeden “halkımız” ise, olayları sadece seyretmekle yetindi. Çünkü elde avuçta pek bir şey kalmamıştı.

Ama olan “İslamcı sermaye”ye, “bıyıklı yabancı”ların saçları “jöleli” “yeşil sermaye” sine oldu. İktidar kendilerininindi, ama hazırlıksız yakalanmışlardı. Ahirette bile, AKP’ nin yakasını bırakmaya-caklarını ilan ettiler.

Oysa Avrupa’da “gurbetçiler”in dolandırılmasıyla elde edilmiş “İslami para birikimi”nin sonuna gelinmişti. Yaptıkları tek şey, düşük kur-yüksek faiz uygulamasından elde ettikleri “helal faiz”leri, yeniden ve yeniden hazine kağıtlarına yatırmaktan ibaretti. Artık “taze para”ları kalmamıştı, faizin faiziyle idare ediyorlardı.

Yaz sıcağında, “olumlu beklentiler teorisi” eşliğinde dövizin “ateşi” düşürülürken, “keriz” durumuna düşmüş olan “islami para sermaye” şimdi “uyandı”. Mayıs ayında uğradıkları zararı telafi ettikten sonra, yeni bir döviz yükselişinin “tetikçisi” olmak için hazırlığa başladılar. 50-60 milyon dolarla döviz “zıplatabilecekleri”ne inandırıldıklarından, zararlarını telafi eder etmez doları yükselterek “marjinal fayda” elde etmeyi hesaplamaktadırlar.

Bugün, yaz sıcağında kısmen durağanlaşan ekonomi, “islami para sermaye”nin zararlarını telafi etmesi sonrasında, bizzat “islami para sermaye”nin başını çekeceği yeni bir krizin arifesinde bulunmaktadır. Bu, aynı zamanda AKP iktidarından “beklentilerin” sona erdiği anlamına geleceğinden, “islami para sermaye”nin piyasalardan çekilmesi AKP iktidarının da sonunu getirebilecektir. Bugün AKP içindeki çatışmaların ve ayrışmaların temelinde de bu olgular yatmaktadır. Ya “mehteran takımı” gidecektir, ya dolar “mehter yürüyüşü”ne devam edecektir. “Halkımız” her zamanki gibi, bekleyip görecektir.

İç Pazarın Yeniden Paylaşımı

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 94, Kasım-Aralık 2006

“Bir dönemin toplumsal ve siyasal varlık biçimlerinin iç bağlantısı bir kez kazara öğrenilecek olsa, bu iş hiç şaşmadan, bu biçimler ömürlerinin yarısını çoktan doldurmuş, sonlarına doğru gitmekte oldukları zaman olur.” (F. Engels, *Anti-Dühring*, s. 154.)

Ülkemiz, emperyalizme bağımlı, çarpık bir kapitalizmin egemen olduğu bir ülkedir. Kapitalizm kendi iç dinamiği ile gelişmediğinden, emperyalizmin istem ve çıkarlarına uygun olarak (dış dinamik) yukardan aşağıya geliştirildiğinden çarpıktır, dışa bağımlıdır. Bu nedenle emperyalist sistemin tüm çelişki ve çatışmaları, bu çarpık ve dışa bağımlı yapıya şiddetle yansır. Ülkedeki bunalımların ve krizlerin temelinde, dışa, emperyalizme bağımlı bu çarpık yapı bulunur. Emperyalizm, yeni-sömürgecilik yöntemleriyle ortaya çıkardığı bu çarpık yapı sonucu, sadece dışsal bir olgu değil, aynı zamanda *içsel bir olgu haline gelmiştir*.

Bu dış dinamikle gelişen çarpık kapitalizmin yerli burjuvazisi, baştan, henüz çekirdek halindeyken emperyalizmle bütünleşerek gelişmiştir ve *tekelci* niteliktedir. Bu nedenle yerli işbirlikçi-tekelci burjuvazinin varlığı tümüyle emperyalizme bağımlıdır, emperyalizm olmaksızın varlığını sürdüremez.

Ülkemizde dış dinamikle gelişen kapitalizm, aynı zamanda *emperyalist üretim ilişkileri* olarak tanımlanır.

“Emperyalist-kapitalist üretim ilişkileri, rantiyeye ve parazit niteliğiyle ülke ekonomisi içine girer. Bu ilişkilerin dinamiği, daha fazla değeri ve emeği, sermayenin ve üretimin yoğunlaştığı metropollere götürmek şeklindedir. Bütün ilişkileri, bu hareketi gerçekleştirmek için görev yaparlar. Bütün ‘güç’ler, bu temel görevi yerine getirmek için hareket halindedir. Emperyalizmin üretim ilişkileri öz olarak kapitalist bir nitelik taşıdığından, girdiği yerlerde kapitalist üretim ilişkilerinin boy atmasına da neden olur.

Emperyalist-kapitalist üretim ilişkilerinin girdiği ülkede, eğer feodalizmin bağrından çıkan kapitalist üretim ilişkileri varsa veya üretici güçlerin gelişmesi kapitalizme doğru yönelmişse, o ülkeye giren dış dinamik, kendi iktisadi ‘güç’lerini (gerekirse bu güçleri askerileştirerek) ülkenin kapitalist ilişkilerini kendine tabi kılmak yolunda kullanır. Emperyalist-kapitalist üretim ilişkileri baskın çıkar ve gelişmekte olan ülkenin kapitalizmi, emperyalizme bağımlı hale gelir. Bu durum aynı zamanda, iç dinamiğin çarpıtılmasıdır da. Zira, emperyalizmin ülkeye girişi olmasa, iktisadi evrime uygun olarak gelişen kapitalizm ve onun sınıfı burjuvazi, toplumsal hareketin lokomotifi olacak ve toplumu daha ileri bir topluma kendi iç dinamikleriyle götürecektir. Ülkede gelişen kapitalizm ve burjuvazi, diğer sınıfların, hatta proletaryanın da desteğini alarak, toplumsal dengeyi kuracaktır. Bu durumdaki burjuvazinin ve kapitalist üretim ilişkilerinin yönü ileriye doğru ve ülkenin üretici güçlerini geliştirecek biçimde mevzilenmiştir. Ancak, kapitalizmin bir dünya sistemi olmasından (emperyalist-kapitalist üretim ilişkilerinin tüm dünyaya yayılmasından) sonra, böyle bir durumdan söz edilemez. Bu nedenle, hangi ülkede olursa olsun, kapitalizmin bir dünya sistemi olmasından sonra, burjuvazinin toplumsal önderliğinden söz edilemez. Ülkedeki mevcut kapitalist ilişkiler ve burjuvazi, emperyalist-kapitalist ilişkilerle karşılaştıktan ve ona tarihi bir süreç içinde tabi olduktan sonra, ilerici niteliğini yitirmiş ve üretici güçleri engeller bir niteliğe bürünerek, iç dinamiğin hareketine karşı olmaya başlamıştır.

Artık tarihi misyonu elinden kaçırın burjuvazi, bağrından çıktığı feodalizmi ve geri üretim ilişkilerini devrimci bir biçimde tasfiye edemez. Ülkede gelişen emperyalist-kapitalist üretim ilişkileri feodalizmi tasfiye ediyorsa, bu tasfiye, üretim ilişkilerinin kendi rantiyeye ve parazit ilişkilerine uygunluğu ölçüsünde ve kapitalist ilişkilerin

geri üretim ilişkilerini 'zorunlu' çözmesindedir. Ülkenin burjuvazisi 'siyasal zoru'nu, üretici güçlerin gelişmesi yönünde feodaller üzerinde değil, 'mevcut üretim ilişkilerini' yaşatmak üzere kullanmaya yönelir. Artık böyle bir toplumda, toplumsal dengeden söz edilemez. Toplumda hakim olan, *dengesizlik* (ya da suni denge) ve kaçınılmaz sonuç da, bunalımdır.”

Ülkemizde feodalizmin hemen hemen tasfiye edilmiş olması, ancak bu tasfiyeye uygun düşen bir nitelikte kapitalizmin gelişmemiş olması, hem yarı-feodal üretim ilişkilerinin kısmen yaşamakta olmasının, hem de sınıfsal olarak feodallerin üstyapıdaki etkinliklerinin maddi temelini oluşturmaktadır.

Sadece ülkemizde değil, diğer geri-bıraktırılmış ülkelerde de gücünü emperyalist sistemden alan üretim ilişkileri, geri üretim ilişkilerine kendini kabul ettirir ve tabi kılar; ancak bu “zor”lamak, bir uzlaşmadır ve ekonomik temeldeki bu çelişme mutlaka toplumsal ve siyasal plana da yansır. Ülkenin ekonomisi dengesini temelde, emperyalist sistemde bulmasına karşılık, ülkenin iktisadi evriminin zorlamalarının dengesini üretici güçlerin gelişmesinde bulamaması, buna karşılık dışa bağımlı yapının getirdiği emperyalist-kapitalist üretim ilişkilerinin zorlaması ile karşılanması, toplumsal dengeyi sunileştirir. Özetle, ülkemizde dış dinamik (emperyalizm), ülkenin iç dinamiğini bozmuş, toplumu dengesizleştirmiş ve kendine uygun düşen bir *sunî dengeyi* oluşturmuştur.

Dış dinamikle gelişen kapitalizmin (emperyalist üretim ilişkilerinin) ülke ekonomisini önce dünya ekonomisine katması, daha sonra da üretime sızarak onu kontrol altına alması sürecinde, iç dinamik ile gelişmeye çalışan kapitalist unsurlar hızla emperyalizmle uyum içine girmişler ve üretim ilişkileri olarak emperyalist-kapitalist üretim ilişkilerinin rayına oturmuşlardır. Bu süreç, üretimin metropollere yönelik gelişmesi, üst yapının emperyalizmin üretim ilişkilerine göre düzenlenmesi ve ülke burjuvazisinin tekelleşerek (üretim ilişkilerinin kaçınılmaz sonucudur) iktidarı ortaklarıyla alması şeklinde somutlaşmıştır. Bu somutlaşmada iktidar, gerek sınıfsal, gerekse yönetim olarak, *oligarşik* bir nitelik almıştır.

Dış dinamikle gelişen çarpık kapitalizmin, ülkenin ekonomik-toplumsal evrimi ile çatışma ve “uyum” durumu, sınıfsal plana, oligarşinin başta proletarya olmak üzere, emekçi yığınlarla çatışması, feodallerle “uyum”lu çatışması, köylülükle “iktisadi uyum” çerçevesinde “uyum”u şeklinde yansır. Oligarşinin feodallerle ve köylülükle olan uyumu, ülkedeki nispi demokratik ortamın temelini oluşturur. Ülkedeki nispi demokratik ortam, feodallerin üst yapısal olarak varlıklarını sürdürmeleri için gerekli bir “demokratik” ortam olduğu gibi, köylülüğe de o iktisadi “uyum” için gereklidir.

Ülkemizde nispi demokratik ortamın yaşamasının temel nedeni, köylülüğün (ve ülkemizde tarihi bir etkinliği olan kent küçük burjuvazisinin toplumsal ve siyasal olarak) ekonomik “uyum” içinde siyasal olarak yedeklenmesindedir.

Ancak ülkemizde üretici güçlerin gelişme düzeyi, dengesini emperyalist metropollerde bulduğundan, oligarşi, üretim ilişkilerini devam ettirme görevini, *siyasal zoru askeri biçimde maddeleştirme*nin şartları içinde yerine getirebilir.

Emperyalizmin dünya ölçeğinde uygulamak zorunda olduğu zor, ülkede oligarşinin siyasal zoru olarak somutlaşır. Ve emperyalist-kapitalist üretim ilişkileri yaşadığı sürece, bu siyasal zor da varlığını devam ettirecektir. Ve kendisine yönelen her sınıfsal tavra karşı askeri bir biçimde maddeleşecektir. Siyasal zorun askeri biçimde maddeleşmesi, ülkedeki dengesizlik nedeniyle, aslında *sürekli* bir niteliktedir. Emperyalizmin *gizli işgalinden dolayı*, ekonomik yapıdaki dengesizlik, toplumsal ve siyasal plana da yansır. Ekonomide en açık bir biçimde mallar üzerinde gözleyebileceğimiz bu durum, toplumsal planda, ülkedeki üstyapı kurumlarında ve kültüründe, siyasal planda da siyasal zorda somutlaşır.

Siyasal zor, oligarşinin elinde ilk koşul olarak, oligarşinin siyasal egemenliğini koruması şeklinde görevini somutlaştırır. Kuşkusuz en önemli araç, *devlet aygıtıdır*. Devlet, bu dönemde, egemen sınıfların karakterine bürünerek, *oligarşik devlet* niteliğini almıştır.

Oligarşi, sadece işbirlikçi-tekelci sanayi burjuvazisinden değil, aynı zamanda tekelci ticaret burjuvazisi, büyük toprak sahipleri ve yerli ve yabancı tekellere zorunlu olarak bağlı olan tefeci-tüccar sermayesinin en büyüklerinden oluşur. Tarihsel süreç, işbirlikçi tekelci (sanayi ve ticaret) burjuvazinin tek başına oligarşiyi oluşturması yönünde olmakla birlikte, bu düz bir çizgi izlemez. 12 Mart döneminde olduğu gibi, işbirlikçi-tekelci burjuvazi, küçük-burjuvaziyi yedekleyerek, oligarşi içinde yer alan diğer sınıfları tasfiyeye yönelmiştir. 12 Eylül döneminde ise, tüm sömürücü sınıflar arasında karşı-devrimci bir “ittifak” (*consensus*) oluşturularak oligarşik yönetim daha geniş bir zemine oturtulmuştur. Bu “ittifak”ın somuttaki görünümü ise, T. Özal’ın “dört eğilimi birleştirdik” diyerek açıkladığı ANAP ve ANAP hükümetleri olmuştur.

İşbirlikçi-tekelci sanayi ve ticaret burjuvazisinin kesin egemenliği altında gerçekleştirilen bu “ittifak”, siyasal önceliklerini yitirdiği oranda dağılmaya başlamıştır. Özellikle Sovyetler Birliğinin dağıtılmasıyla birlikte ortaya çıkan yeni “fırsatlar” (pazarlar) ve 1994 ekonomik kriziyle birlikte egemen sınıflar arasındaki “uyum” bozulmuş ve dağılmıştır.

Bugün oligarşik devlet aygıtı, gelişen olaylar karşısında “asli görevini”, yani oligarşinin siyasal egemenliğini koruma ve dışa ba-

ğımlı kapitalizmi sürdürme görevini yerine getirmekte zorlanmaktadır. Özellikle AB dayatmaları ve AKP hükümetiyle birlikte devlet kurumları içinde ortaya çıkan “uyumsuzluklar”, yer yer kurumlar arası “çatışma”lar, oligarşik devlet aygıtının eskisi gibi işlevini yerine getiremediği, getirmekte zorlandığı durumlar ortaya çıkarmıştır. Bu da, kimi legalistler tarafından “devletin çözülmesi” olarak lanse edilmektedir.

Bu görüngünün temelinde, 1994 sonrasında sömürücü sınıflar arasındaki “uyum”un tümüyle ortadan kalkması yatmaktadır.

12 Eylül ve ANAP hükümetleri döneminde uygulanan ekonomi politikalar, sömürücü sınıflar ittifakı içinde yer alan her kesimin belli ölçülerde güçlendirilmesine hizmet etmişse de, 1994 ekonomik krizi, özellikle finansman alanında işbirlikçi-tekelci burjuvaziye tümüyle bağımlı olan kesimlerin tasfiyesine yol açmıştır.

İlk anda 1994 ekonomik krizinden etkilenen kesimler, oligarşik devlet tarafından “Türki cumhuriyetler” pazarına yönlendirilmişse de, bu pazarlarda beklenen gelişmeler sağlanamadığından yeni bir çatışmanın başlangıcını oluşturmuştur.

Bu dönemin en tipik olgusu, hemen her sömürücü kesimin, kendine ait bir siyasal parti kurmaya yönelmesi, az da olsa mecliste temsilci bulundurmaya çalışması yönündeki girişimlerdir.

Bu dönemde en az dikkat çeken kesim ise, bugün “yeşil sermaye” ya da “islamcı sermaye” adı verilen kesimler olmuştur.

Bu kesimler, ağırlıklı olarak “Arap pazarları”na ve AB ülkelerine, dayanıksız tüketim malları ihracatına yönelmişler ve Suudi finans sermayesi ile (“faizsiz bankacılık”) kendilerine oligarşi dışında finansman olanakları bulmuşlardır. Suudi finans desteğinin dışında, AB ülkelerindeki “müslüman” göçmen işçilerin arasında, neredeyse tamamı dolandırıcılığa dayanan önemli bir parasal-finansman da sağlamışlardır. (Bugün Kombasan, Yimpaş vb. “islamcı sermaye”nin yurtdışından dolandırıcılık yoluyla elde ettikleri para miktarı 15-20 milyar doları bulmuştur.)

“Kapitalizmin gelişme ritmini kapitalist pazar belirler.”

Gelişen ve güçlenen “islamcı sermaye”nin, gelişimini sürdürebilmek için yeni pazarlara ihtiyacı vardır. Bu pazar ihtiyacı, bir süre için ülke dışındaki “yeni pazarlar” olarak karşılanabilmişse de, her durumda iç pazar belirleyici hale gelmiştir. Özellikle 1994, 1999 ve nihayetinde 2001 krizleri iç pazarı öne çıkartırken, oligarşik devlet gücünün ekonomik bir güç olarak etkisi daha fazla görülür olmuştur.

Diğer taraftan doğrudan oligarşik devlet aracılığıyla “Türki cumhuriyetler”e yönlendirilmiş olan orta sermaye kesimlerinin beklentilerinin karşılanmaması, bu kesimleri yeniden iç pazara yö-

neltmiştir. Siyasal olarak MHP tarafından temsil edilen bu “milliyetçi sermaye” kesimlerinin iç pazara yönelmeleriyle birlikte, ülke içi pazar üzerinde “islamcı” ve “milliyetçi” sermaye kesimlerinin kıyasıya bir rekabeti ortaya çıkmıştır.

Bu gelişmeler karşısında oligarşinin temel ve belirleyici gücü olan işbirlikçi-tekelci burjuvazi ise, başını S. Sabancı'nın çektiği kanadıyla tüm ağırlığını yabancı pazarlara vermeye yönelmiştir. Bunun somut görünümü ise, işbirlikçi-tekelci burjuvazinin AB üyeliği yönündeki hareketidir.

İlk anda oligarşinin ideologları tarafından herşey yerli yerine oturtulmuştur.

İşbirlikçi-tekelci burjuvazi, “globalizm” koşullarında uluslararası pazarlara açılacak, işbirlikçilikten elde ettiği sermaye birikimini daha “istikrarlı” olduğu kabul edilen AB ülkelerinde değerlendirecektir. Yine emperyalizmin işbirlikçisi olarak, “globalleşme” çerçevesinde, Ortadoğu ekseninde ortaya çıkacak yeni pazar ilişkilerinde emperyalizmin “taşeronu” olarak yeni yatırım olanaklarına sahip olacaktır. TÜSİAD'ın “bölgesel güç: Türkiye” söylemi, oligarşinin ideologlarının (ki büyük ölçüde soldan devşirilmiştir) “senaryolar”ına uygun olarak üretilmiştir.

Yine bu ideolojik “senaryo”ya göre, işbirlikçi-tekelci burjuvazi dış pazarlara yönelirken, onun geride bıraktığı iç pazar ilişkileri ise “islamcı” ve “milliyetçi” sermaye kesimleri tarafından doldurulacaktır. İşbirlikçi-tekelci burjuvazinin, elinde bulundurduğu bankalar aracılığıyla bu kesimlerin finansman ihtiyacını karşılarken, aynı zamanda bu yolla denetimini sürdürebileceği varsayılmıştır.

Bu çerçevede özelleştirmelere gidilmiş, iç pazar bu yolla değişik sermaye kesimleri arasında paylaştırılmıştır.*

“Senaryolar” ne denli “globalleşen dünya”ya uygun olarak çizilmiş görünürse görünsün, pratikte “azami kâr” peşinde koşan sermaye kesimlerinin çıkar çatışmasına uygun olarak gelişmiştir.

Özellikle kamu bankalarının özelleştirilmesinde siyasal iktidar sorunu yeniden ön plana geçmiştir. “Medya patronları”nın birbiri ardına özelleştirilen kamu bankalarını satın alışları ve ardından 1999 ve 2001 krizinin patlak vermesi, oligarşi dışındaki sömürücü sınıfların iç pazardaki gelişmelerinin finans kaynakları aracılığıyla denetim altına alınması, “planları”nı büyük ölçüde işlemez hale getirmiştir.

“Türki cumhuriyetler” pazarından eli boş dönen ve sermayesinin bir bölümünü buralarda kaybeden “milliyetçi sermaye” kesimlerinin, 1999 seçimlerine kadar iç pazarda pay kapma müca-

* Burada yanlış anlamaya yer vermemek için hemen ekleyelim ki, özelleştirmelerin nedeni iç pazarn işbirlikçi-tekelci burjuvazi dışındaki sömürücü sınıflar arasında paylaşılması değildir. Özelleştirme, ülkenin içinde bulunduğu iç ve dış borçlanmaların ödenemez hale gelmesinin ürünüdür.

delesinde “mafya” ilişkilerini kullanmaya başlaması, bir kez daha bu sermaye kesimlerinin iç bölünmesine ve ayrışmasına yol açmıştır. Bu ayrışmanın pratikteki görünümü ise, MHP dışında BBP vb. faşist partilerin ve “ocaklar”ın ortaya çıkması olmuştur.

“İslamcı” kesim ise, gerek Suudi sermayesiyle, gerekse AB ülkelerindeki göçmen işçilerin dolandırılmasıyla sağlanan para-sermayeyle, iç finans kaynaklarına ihtiyaç duymaksızın hareket edebilme yeteneği kazanmıştır. Bu finansmanla, küçük tüccar ve esnaf kesimi giderek büyümüş ve dayanıksız tüketim malları pazarında rakipsiz bir güç haline gelmiştir. Geleneksel olarak feodal üretim ilişkilerinin parçası olan bu kesimler, pazardaki etkinliklerine paralel olarak sisteme eklenmeye başlamışlardır. 2001 kriziyle yerli bankacılık sistemine bağlı olan küçük ve orta ticaret sermayesinin güçsüzleşmesi ve pazar yitirmesi karşısında, “İslamcı sermaye”nin gelişmesi ve egemen olması bu kesimler arasında yeni bir ilişki ortaya çıkarmıştır. Böylece küçük ve orta ticaret burjuvazisi AKP ekseninde ittifaka girmişlerdir. 1999 sonrasında DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümetinin beklentilerini karşılamadığını gören kimi “milliyetçi sermaye” kesimleri de bu ittifaka katılmışlardır.

Bu süreçte, ülke tarihinde ikinci kez küçük-burjuva saflarından yeni bir sermaye kesimi ortaya çıkmıştır. Tüketim malları ithalatına bağlı olarak ortaya çıkan bu kesim, artan ithalatla birlikte yeni bir ticaret burjuvazisi kesimini oluşturmuştur. Bu yeni ithal mallar ticareti yapan sermaye kesimi, Anadolu’da ticareti denetim altına almış olan “İslamcı sermaye”nin “tedarikçisi” (lojistik) olarak bu kesimle çıkar birliğine sahip olmuştur. Bir başka ifadeyle, ithal mallarının ithalatçıları, kendi dağıtım ağını kurmak yerine, “İslamcı sermaye” ile işbirliğine gitmişlerdir.

Gerek ülkenin artan döviz ihtiyacı için ihracatın teşvik edilmesi, gerek tüketim malları ithalatındaki artış, Cumhuriyet tarihinde ilk kez ticaret burjuvazisini, sanayi burjuvazisi karşısında ekonomik yaşamı belirleyen bir konuma getirmiştir. Üstelik sadece işbirlikçi-teknelci ticaret burjuvazisi değil, bütünüyle iç ve dış ticaret burjuvazisi ekonomiyi damgasını vurmaya başlamıştır. İşbirlikçi-teknelci sanayi burjuvazisi ekonomik gücünü yitirmemiş olmakla birlikte, ekonominin bütününde ağırlıklı yerini kaybetmiştir. Bu durum GSMH içinde imalat sanayinin payında ve imalat sanayi içinde işbirlikçi-teknelci sanayi burjuvazisinin oranında açıkça görülür.

Böylece sömürücü sınıflar hiyerarşisinde geçmişten farklı bir görünüm ortaya çıkmıştır.

Yeni-sömürgecilik yöntemlerine göre geliştirilmiş sanayiye dayanan teknelci ticaret burjuvazisinin eski gücü kınlanmış ve tüketim malları ithalatına dayanan ticaretteki gelişme karşısında teknelci niteliğini de yitirmiştir. Gerek “İslamcı”, gerek “milliyetçi” tüccarların

tüketim malları ticaretine dayanan gelişmesiyle, ticaret başlı başına ekonominin belirleyici gücü haline gelirken, bu kesimlerin ekonomik güçlerine eşdeğer bir siyasal güç kazanma çabaları yoğunlaşmıştır.

Bir başka deyişle, dış ve iç ticarete işbirlikçi-tekelci burjuvazinin gücü kırılmış, tekelci niteliği büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. İmalat sanayinin, tüketim malları ithalatıyla iç pazardaki eski önemini yitirmesi de bu süreçte etkin olmuştur. İşbirlikçi-tekelci sanayi burjuvazisinin “globalleşen dünya”ya “uyum” arayışı içinde yurtdışında sermaye yatırımlarına yönelmesi, iç pazara yönelik tekelci niteliğini de geriletmiştir.

Artık eski dönemdeki gibi işbirlikçi-tekelci burjuvazinin (ticaret ve sanayi burjuvazisi) ekonominin belirleyici gücü olmaktan uzaklaşması, iç pazarın küçük ve orta sermaye kesimlerinin denetimine geçmesi, oligarşinin gücünü görelî olarak azaltmış ve oligarşik devlet aygıtı bu duruma uyumlanmak zorunda kalmıştır. Özelleştirmeler ve IMF uygulamalarıyla devletin (kamu) ekonomik yaşamdaki gücünün sınırlandırılması ve küçültülmesi karşısında, oligarşik devlet aygıtının *eski tarzda* oligarşinin “sömürüyü disipline etme” aracı olma işlevi de önemini yitirmiştir. İç ve dış borçların büyümesiyle döviz ihtiyacının artması, yüksek enflasyon karşısında tüketim malları ithalatına dayanan desenflasyonist politikalar, “devletin küçülmesi”nin özel bir sorun olmasını bir süreliğine de olsa ortadan kaldırmıştır.

Ancak ülkede gelişen kapitalizmin dış dinamiklerle yukardan aşağıya, devlet aracılığıyla geliştirilmiş olması, sınıf ilişkilerinin düzenlenmesinde siyasal gücün (devlet) belirleyici konumunu değiştirmemiştir. Kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi, devleti başlı başına bir ekonomik güç olmaktan çıkarmış olmasına karşın, ekonominin ve sınıf ilişkilerinin düzenlenmesindeki etkin rolünü azaltmamıştır. Bu da, gelişen ve güçlenen her kesimin, siyasal iktidar üzerinde gücünü artırmak ve pekiştirmek yönündeki hareketlerinin maddî temelini oluşturmuştur. Bu aşamadan itibaren, ekonomik güçler ikincil hale gelmiş, siyasal güç sorunu birincil olmuştur.

Bugün ülke içi ekonomik ilişkilerde işbirlikçi-tekelci burjuvazinin oluşturduğu oligarşinin gücü ne ölçüde gerilemiş olursa olsun, devlet aygıtı üzerindeki denetimi, özel olarak da siyasal zor gücü üzerindeki denetimi mutlaktır. Bu nedenle, siyasal güç üzerinde yürüyen sömürücü sınıfların çatışması, her durumda siyasal zor gücünün (silahlı kuvvetler) denetimi noktasında odaklanmaktadır.

Oligarşi açısından AKP hükümeti, kendi dışındaki sömürücü sınıfların birliğini, “*consensus*”unu oluşturduğu ölçüde önemli bir sorun olarak ortaya çıkmamıştır. 2002 seçimleriyle birlikte “merak etmeyin ordu var” sözlerinde ifadesini bulan bu “önemsememe”, kamu kuruluşlarının özelleştirilmesiyle devletin ekonomik gücünü

yitirmesi nedeniyle, önemsenecek bir ekonomik sonuç üretmeyeceği varsayımına dayandırılmıştır.

Ama gelişen olaylar, ekonomi alanında küçülen “kamu”nun “servetin yeniden dağılımı”nda önemli sonuçlar üretmeyeceği varsayımını yanlış çıkarmıştır. Uzanların şirket ve varlıklarına el konulmasında “islami sermayeye” kendi dışında bir yer açtığını düşünen işbirlikçi-tekelci burjuvazi, gerçekliğini “açgözlü sermaye” ifadesinde bulan sermayenin kendi doğasının tuzağına düşmüştür.

Bu koşullarda AB “uyum paketleri” aracılığıyla siyasal yönetimin “demokratikleştirilmesi”nin devlet aygıtı üzerindeki denetimini pekiştireceğini ve yeni koşullara uyumlanmasını sağlayacağını düşünen oligarşi, yasama ve yürütme organlarındaki eski gücüne sahip olmayışının sonuçlarını yaşamaya başlamıştır.

Her ne kadar özelleştirmeler yoluyla devletin ekonomik gücü sınırlanmış ve küçültülmüşse de, devlet, siyasal zor gücü olarak her durumda “ekonomik güçtür”.*

“İktisadi hareket sonunda üstün gelir, ama o da, siyasal hareketin, kendisi tarafından yaratılmış, kendini bir yandan devlet gücünde, ve öte yandan bu güçle birlikte doğan muhalefette gösteren görece bir özerkliğe sahip bulunan yansımasının etkisine uğrayacaktır. Tıpkı, sanayi pazarı hareketinin bütünüyle ... para pazarında ve elbette tersine çevrilmiş olarak yansıması gibi, varolan ve karşıt bir nitelik taşıyan sınıfların savaşımı da hükümet ile muhalefet arasındaki savaşımında, ama gene tersine olarak yansır. Yansıma artık dolaysız değil, ama dolaylıdır, artık kendini bir sınıflar savaşımı olarak değil, ama siyasal ilkelere için bir savaşım olarak gösterir ve yansıma öylesine tersine çevrilmiştir ki, bizim onu kavrayabilmemiz için binlerce yıl gerekmiştir.”**

Gelişen olayların ortaya çıkardığı genel görünümü, “devletin çözümlenmesi” olarak tanımlayanlar da, oligarşinin “yönetememe krizi” olarak tanımlayanlar da, siyasal ilişkilerdeki gelişmelerin ekonomik ve sınıfsal temellerini görmezlikten geldikleri oranda mevcut durumu kavramaktan uzaklaşmışlardır.

Evet, son on yıllık gelişmelere, özel olarak AKP hükümetiyle birlikte ortaya çıkan gelişmelere bakıldığında, oligarşinin ekonomik ve siyasal denetiminin önemli ölçüde “zaafa” uğradığı, gelişmeler karşısında etkin bir güç olmaktan çıktığı ve buna paralel olarak devlet aygıtının toplum üzerindeki gücünün zayıfladığı gözlemlenebilir.

“Medya”nın, “kapkaç terörü”nden siyasal olmayan “linç

* Marks, *Kapital*, Cilt: I, s. 790.

** Engels, C. Schmidt’e Mektup, 27 Ekim 1890.

girişimleri”ne, organize hırsızlık olaylarından orta öğretimdeki “öğrenci kavgaları”na kadar toplumsal ilişkiler alanında öne çıkarttığı olaylara bakıldığında devlet gücünün “zaaf” içinde olduğu söylenecektir. Aynı şekilde, “kılık ve kıyafet yasası”na, “öğretimin birliği yasası”na bakılarak yasadışı faaliyetlerde büyük bir artış olduğu ve devlet güçlerinin bunları engellemekte pasif davrandığı söylenebilir.

Keza AB üyeliği adına gerçekleştirilen “reformlar” ve AB dayatmaları karşısında devletin ve onun yürütme gücü olan hükümetin çaresizliğine bakarak, “ulusal-devlet”in gücünü kaybettiği ve hatta “dağılmaya” başladığı da söylenebilir.

Bu ve benzeri olgusal değerlendirmelere yakından bakıldığında görülecektir ki, oligarşinin siyasal zorunu, devlet gücünü, ekonomik ve toplumsal ilişkiler alanını “disipline etme” amacıyla *eskisi kadar* “rahat” kullanamadığından yola çıkılmaktadır. Oysa oligarşi, “eski”den de zor gücünü “rahatça” kullanamamıştır. 12 Mart ve 12 Eylül askeri müdahaleleri doğru olarak tahlil edildiğinde, oligarşinin zor gücünü harekete geçirişinin sanıldığı kadar kolay olmadığı görülecektir. 28 Şubat olayı ise, belki de oligarşinin askeri güçlerini en kolay ve rahatça harekete geçirdiği ilk ve tek olaydır.

Burada kavranılması gereken, oligarşinin siyasal zorunun *askeri biçimde* maddeleştirilmesinin koşullarıdır.

“Ve (siyasal zorun) temel görevi, mevcut üretim ilişkilerinin devamını sağlamayı yerine getirmektir. Bu görevin yerine getirilişinde ‘zor’un askeri bir biçimde maddeleşmesi ve görünür olması, a) Egemen sınıfların kendi iç çelişkileri yüzünden idare edememeleri, b) Gelişen sınıfsal muhalefetlerin mevcut üretim ilişkilerini tehdit eder bir nitelik almaları, c) Doğrudan doğruya iktidara yönelik bir siyasal alternatifin ortaya çıkması durumlarında olur.”

Bu koşullar içinde egemen sınıfların kendi iç çelişkileri yüzünden yönetememeleri, yani oligarşinin denetimi “elinden kaçırması” koşullarında yönetimin askerileştirilmesi (askeri darbe) 12 Mart 1971’de gerçekleştirilmiştir. Ama 12 Mart, aynı zamanda oligarşinin bu yöndeki askeri müdahalesinin beklenen sonuçları vermediği, hatta kendisine daha pahalıya mal olduğunu da göstermiştir. Dolayısıyla egemen sınıfların kendi iç çelişkilerinden dolayı yönetimin askerileştirilmesi o kadar kolay değildir.

12 Mart ve 28 Şubat sürecinde de görüldüğü gibi, egemen sınıfların kendi iç çelişkilerinden dolayı yönetimin askerileştirilmesi için, herşeyden önce *kent küçük-burjuvazisinin* oligarşi tarafından yedeklenmesi şarttır. Bu, ister 12 Mart döneminde olduğu gibi, “Atatürkçü”, “milliyetçi”, “ilerici”, “reformcu” sloganlarla yapılmış olsun, ister 28 Şubat müdahalesinde olduğu gibi sadece “laiklik” sloganıyla

gerçekleştirilmiş olsun, her durumda kent küçük-burjuvazisinin oligarşiye yedeklenmesini zorunlu kılar.

AKP hükümetinin işbaşında olduğu son dört yıllık süreç değerlendirildiğinde görülecektir ki, kent küçük-burjuvazisi “koz-mopolitizm” ve “tüketim ekonomisi” çerçevesinde tüketim malları ticaretine bağımlı hale gelmiştir. Çok basit bir örnekle, küçük sanayi bölgesindeki otomobil tamircileri artan otomobil ithalatıyla yeni iş olanaklarına sahip olmuştur. Yüksek faiz-ucuz döviz politikasıyla ithal tüketim mallarına dayanan desenflasyonist uygulamalar kent küçük-burjuvazisinin reel alım gücünü artırmıştır. Öte yandan siyasal alanda meydana gelen gelişmelerin ekonomik dengeler üzerindeki etkisi (ünlü “borsa çöker” söylemi) yaşanılarak öğrenildiğinden kent küçük-burjuvazisi siyasal dalgalanmalar karşısında kayıtsızlıktan öte, karşı bir tutum içine girmektedir.

Bu koşullarda, oligarşinin “laiklik” temelinde, AKP’nin temsil ettiği sömürücü sınıfları “disipline etme” amacıyla siyasal zorunu askeri biçimde maddeleştirme olanaksızdır.

Benzer durum AB’nin dayatmaları için de geçerlidir. Kent küçük-burjuvazisinin AB’ye bağlanmış umutlarının belirleyici olduğu bir ortamda yönetimin askerileştirilmesi ya da devlet gücünün “düzen sağlayıcı” olarak toplumsal ilişkilere müdahalesi eskisi kadar kolay değildir.

Ancak yazımızın başında yer verdiğimiz Engels’in ifade ettiği gibi, bir dönemin sonuna gelindiğinde, o dönemin ilişki ve çelişkileri hemen herkes tarafından görünür ve bilinir hale gelir. Tersinden ifade edersek, eğer oligarşik devlet aygıtının “aciz” içinde olduğu, yürütme organının kendi içinde “parçalanmış” ve “çatışır” hale geldiği, toplumsal ilişkilerde kamu otoritesinin sarsıldığı (“linç girişimleri”nde görüldüğü gibi), AB’nin ulusal-devlet çıkarlarına aykırı yaptırımlarına boyun eğildiği herkes tarafından görülür olursa, artık bir dönemin sonuna gelmiş demektir.

Bugün, dünden farklı olarak kent küçük-burjuvazisi, AB ilişkilerinden toplumsal sorunlara kadar her alanda devlet gücünün devreye girmesi beklentisine girmiştir. Giderek, faşistlerin “ya devlet başa, ya kuzgun leşe” mantığı yerleşmeye başlamıştır. AB hakkında yapılan son anketler de bu gerçeği doğrular niteliktedir.

Dünde kalan olgulara dayanarak “devletin çözüldüğü” saptaması yapan legalistlerin “devlete sahip çıkma”* politikaları ve söylemleri, yerini yeni gelişmelerle, olası bir askeri darbe karşısında

* Her ne kadar bu legalistler bu tutumlarını gizlemeye özen göstermişlerse de, yer yer bu durumu itiraf etmekten de uzak duramamışlardır. Bu legalist oluşumun “genel sekreteri” unvanını taşıyan kişi şöyle yazmaktadır:

“Devlet işbirlikçiliğinin, emperyalist ülkelerle kurmuş olduğu kişiliksiz ilişkisinin bedelini ödüyor. Ancak devlet, sermayenin egemenlik aygıtıdır. Sermaye egemenliği

nasıl kaçacakları kaygısına bırakmıştır.

Tüm bu olgular ve yönelimler, bir dönemin sona ermek üzere olduğunu, yeni bir döneme geçiş aşamasında olduğunu göstermektedir. Her geçiş aşamasında olduğu gibi, bu aşamada da eski dönemin ilişki ve çelişkileri ile yeni dönemin koşullarında şekillenecek yeni ilişki ve çelişkiler birbiri içine geçmiş, karmaşık bir görünümde-dir. Bu da, her türden saçma sapan teorilerin, değişik “senaryo”ların ortaya atılması için uygun bir ortam oluşturmaktadır.

Evet, bugün oligarşi eskisi gibi yönetememektedir. Ancak bu “yöneteme” durumu, oligarşi ile halkın düzene karşı memnuniyetsizlik ve tepkileri arasında kurulmuş suni dengenin varlığına göre biçimlenmiştir. Kimilerinin “yönetememe krizi” olarak adlandırdıkları, kimilerinin “devrim durumu”nun belirtisi olarak görmeye çalıştıkları oligarşinin eskisi gibi “yöneteme” durumunun belirleyicisi, oligarşi ve oligarşi dışındaki sömürücü sınıflar arasındaki çelişkidir. Bu çelişkinin odak noktası ise, paylaşılmış olan *iç pazarın yeniden paylaşımıdır*.

Düne kadar ülke içi pazar büyük ölçüde, her türden ve her boyuttaki ticaret sermayesine terk etmiş görünen işbirlikçi-tekelci burjuvazi, yeniden içe dönmektedir. Bu da, iç pazarın yeniden paylaşımının dışında, ekonomik yapının yeniden düzenlenmesini, sömürünün “disipline” edilmesini gerekli kılmaktadır.

Bu yeniden paylaşım mücadelesi, ekonomik yapının yeniden düzenlenmesi girişimleri, son tahlilde siyasal alanda karara bağlanacaktır. Bu nedenle, tüm sömürücü sınıflar ve kesimler, iç ve dış her türlü siyasal güçleri kullanarak, kendilerini avantajlı konuma yükseltme peşindedirler.

Bu yeniden paylaşım mücadelesinde, oligarşinin kimlerle ve nasıl bir “uyum” sağlayacağı bilinemese de, süreçten en çok etkilenecek kesim tüketim malları ithalatıyla palazlanan yeni ticaret burjuvazisi olacaktır. Neo-liberalizmin savunucusu ve AB’nin bağnaz destekçisi olan bu yeni ticaret burjuvazisi, elindeki tüm güçleri, özel olarak da AB fonlarıyla beslenen “sivil toplum” kuruluşlarını tümüyle devreye sokma çabası içindedir. Ancak bu çabası boşunadır. Elindeki “güç”ler yıpranmış, en büyük silahı olan AB üyeliği halkın gözünde

pekişiyorsa, süreç devletin toparlanması ve başka bir dengede yeniden kurulması anlamına gelir.

Sermaye devletine sahip çıkma fikri, marksizme yabancı, devrimci mücadeleye aykırı bir ihanet çizgisidir. Ancak emperyalizmin tacizine karşı mücadele, emekçi sınıfların kazanımlarını korumaya dönük vazgeçilmez bir tutum olmanın ötesinde sosyalist iktidar stratejisinin olmazsa olmazıdır. Bugün çözülmekte olan devlet, sol durumdaki vazife çıkaramazsa, emekçi sınıfların üzerine yıkılacaktır. Egemenliğin devrine, merkezi yapının zayıflatılmasına, yerelcilğe direnmeden, emperyalizmin parçalayıcı ve küçültücü müdahaleleri karşısında birlikçi bir tutum almadan devrimci bir strateji örnek olanaksız hale gelmiştir.” (K. Okuyan, *Gelenek*, Sayı: 89, s. 33, Eylül 2006.)

değer yitimine uğramıştır.

Bu yeniden paylaşım sürecinde “İslamcı sermaye” ise, giderek kendi içinde parçalanmakta ve ayrışmaktadır. Daha bugünden, bir kesimi oligarşinin saflarına geçerek eski konumunu koruma peşindedir. Tayyip Erdoğan’ın cumhurbaşkanı olmasıyla AKP’nin parçalanacağı endişesi taşıyan kesimler ise kararsız durumdadırlar.

Bu gelişmeler, oligarşinin iç pazarın yeniden paylaşımında belirleyici konumunu daha da pekiştirmektedir.

Şüphesiz iç pazar, tümüyle dış dinamiklerle geliştirilen kapitalizmin pazarı olduğu için, iç pazarın yeniden paylaşımı, aynı zamanda emperyalizmin doğrudan içinde yer aldığı bir paylaşım olacaktır. İç pazarın oligarşinin denetimi altında yeniden düzenlenmesinin en önemli sonucu, emperyalizmin Ortadoğu’da oligarşiden beklentilerinin yerine getirilmesi olacaktır.

Tüm bu olası gelişmelere rağmen, bu sürecin nasıl gelişeceğini bugünden tam olarak saptamak olanaksızdır. Her sömürücü sınıfın kendi siyasal gücüyle orantılı olarak siyasal alanda sürecek olan bu mücadele, her durumda oligarşinin yönetimi askerileştirilmesi olanağının gölgesi altında yürütülecektir.

“Globalizm”in Sonunda “Başka Bir Dünya” Muhabbetleri

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 94, Kasım-Aralık 2006

Hiç tartışmasız “globalizm” denilen ideolojik ve propagandif söylem, Amerikan emperyalizminin Irak işgaliyle birlikte sona ermiştir. Artık “globalizm”in, dağıtılmış Sovyetler Birliği pazarlarının paylaşımını örten, bu paylaşımın emperyalist niteliğini gizlemeye hizmet eden bir söylem olduğu ayan beyan ortaya çıkmıştır. Yine de “globalizm”i emperyalizmin yerini alan “yeni” bir dünya düzeni olduğuna inananların “küreselleşme karşıtı” teorileri ve söylemleri ortadan kalkmamıştır.

“Başka bir dünya mümkündür” sloganıyla, “Dünya Ekonomik Forumu”nun alternatifi olarak ortaya çıkartılan “Dünya Sosyal Forumu”yla kendisini varetmeye çalışan “küreselleşme karşıtı” teoriler ve hareketler, sadece Irak işgaliyle işlevsiz kalmamış, aynı zamanda Brezilya’da “birleşik sol” hareketin Lula’sının devlet başkanı seçildikten sonra “light”laşmasıyla da ciddiyetini yitirmiştir.

İki yıl önce Porto Allegra’da yapılan ve bir ölçüde “son” di-

veyebileceğimiz “Dünya Sosyal Forumu”nda açıkça görüldüğü gibi, “küreselleşme karşıtı” hareket ve teoriler, dünya çapında yükselen anti-amerikancı ve anti-empyrialist dalgayla birlikte “tarih” olmuştur.

Her “tarih” olan teori ve hareket gibi, “küreselleşme karşıtı” hareket ve teoriler de birden ortadan kaybolmaz. Tarihsel yaşam sürecini tamamladıklarında bile, bir süreliğine varlıklarını sürdürürler. Ancak bu varoluşları, kendi içinde ayrışmaları, parçalanmaları ve dağılmalarıyla birleşerek ortaya çıkar. “Küreselleşme karşıtı” hareket de böyle olmuştur.

Tüm saygınlığını ve ciddiyetini 1 Aralık 1999’da Seattle’da Dünya Ticaret Örgütü (WTO) toplantısı protestosundaki militanlıktan alan “küreselleşme hareketi”, 2000 yılında “Dünya Sosyal Forumu” olarak örgütlenmeye yönelmiştir. Dört kez Brezilya Porto Alegre’de yapılan “Dünya Sosyal Forumu”, 2005 yılında Hindistan’ın Mumbai şehrinde düzenlenirken, Irak işgali ve “light” Lula’nın gölgesi altında sonuna doğru ilerlemiştir. 2006 yılında “Dünya Sosyal Forumu”, “üç kıta”ya dağılarak (Venezüella, Pakistan ve Mali), kendi sonunu ilan etmiş oldu.

Artık herkes kendi evine dönebilirdi. Dönüldü, “Avrupa Sosyal Forumu” vb. bölgesel biçimler ortaya çıkartıldı.

Öte yandan Fransa merkezli “anti-neoliberal” ATTAC hareketi, liberal Toynbee vergisiyle “küreselleşme karşıtı” harekete “somut ve pratik” amaç kazandırmış görüldüğü yerde, bu “somut ve pratik” amacın gerçekleşmesinin olanaksız olduğu görüldükçe, “adı kaldı yadigar” halini aldı.

Gerek “Dünya Sosyal Forumu”nun, gerekse ATTAC hareketinin önemsizleşmesi ve anlamsızlaşması, giderek “tarih” olması, her durumda ve her yerde aynı biçimde algılanılmış ve anlaşılmış değildir. Özellikle “küreselleşme karşıtı” hareketin “milyonları” harekete geçirdiği sanısına kapılan ülkemiz solunda, gizliden gizliye ve alttan alta bir “Sosyal Forum” ve ATTAC sempatisi gelişmiştir.

Başını ÖDP’lilerin “IMF gerillaları”nın çektiği bu sempati, Brezilya Lula örneğinden esinlenerek, kent küçük-burjuvazisini “başka bir dünya mümkündür” sloganı eşliğinde oy deposu haline dönüştürme hesaplarının içinde kaybolurken, legalize olan sol taraftan sürdürüldü.

Ve “küreselleşme karşıtı” hareket, yükselen anti-amerikancı ve anti-empyrialist dalga karşısında “tarih” olurken, legalize sol tarafından hararetle sahiplenildi. Bu sahipleniş, 30 Eylül-1 Ekim 2006 tarihlerinde “Başka Bir Dünya” sloganıyla “I.” Türkiye “Sosyal Forumu” (TSF) düzenlenerek somutlaştı.

Kendi sunumlarıyla, bu “I.” Sosyal Forumu, “Tanık Ali ve Alex Callinicos gibi dünyaca tanınan yabancı konukların yanı sıra Vedat

Türkali, Mihri Belli gibi tanınmış Türkiyeli konukların da aralarında bulunduğu farklı çevrelerden gelen birçok konuşmacı” katıldı. Ancak forumun asıl özelliği, “tanınmamış” katılımcılar tarafından belirlenmişti.

“I.” Türkiye Sosyal Forumu’na katılan “tanınmamış” katılımcılar şunlar olmuştur:

Haklar ve Özgürlükler Cephesi (HÖC), Ezilenlerin Sosyalist Platformu (ESP), Emekçi Hareket Partisi (EHP), Sosyalist Dayanışma Platformu (SODAP), Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP), Demokratik Toplum Partisi (DTP), Sosyalist Demokrasi Partisi (SDP), Odak Dergisi, Devrimci Sosyalist İşçi Partisi (DSİP), Halk Kültür Merkezleri *ve de Mihri Belli 90* (MB90).

Bu “dünyaca tanınmış” ve “tanınmamış” katılımcılarla yapılan “I.” Türkiye Sosyal Forumu, “AB, enerji sorunu, kadın hakları, Kürt sorunu, yabancılara toprak satışı, F tipi cezaevleri, alternatif küreselleşme, yerel yönetimler, gecekondular ve kentsel dönüşüm projesi, savaş karşıtı hareket, gıda ve tarım politikaları, ev eksensiz çalışma, sosyal haklar, sendikalar hareket, emperyalizm, sanayileşme politikaları, eğitim, gençlik, kültür politikaları, maden kazaları, eşcinsellerin sorunları ve Ortadoğu” konularında 24 seminer ve 15 “atölye” çalışmasıyla tamamlandı.

Yine kendi sunumlarıyla, “Porto Alegre’de başlayan Dünya Sosyal Forumu ve Avrupa Sosyal Forumu ile benzerlikler taşıyan 1. Türkiye Sosyal Forumu”, ağırlıklı olarak *Darphane-i Amire*’de gerçekleştirildi.*

“15 Şubat’ta (2006) dünya çapında 20 milyon insanı sokağa çıkaran büyük uluslar arası eylemlerin organize edildiği eylem zemini” olarak lanse edilen “sosyal forum”, bu insan selinin göz kamaştırıcı hayaletiyle, 100-200 kişilik katılımlı toplantılarla gerçekleştirildi.

Burada legalize solun, legalist solla birlikte “küreselleşme karşıtı” bir çizgide bir araya gelişi, “solda ittifak ve birlik” teorisyenleri açısından büyük bir “umut” olarak görülebilirse de, “tanınmamış” katılımcıların altına *imza attıkları* metinler “umut”u büyütecek nitelikte olmuştur:

“Sosyal forum hareketi, 2001 yılında Brezilya’nın Porto Alegre kentinde toplanan Dünya Sosyal Forumu (DSF) ile başlayan politik bir süreçtir. TSF, kendisini bu sürecin bir parçası olarak görür ve DSF ilkelerini benimser.”

Aynı şekilde “DSF ilkelerini benimseyen” TSF’nin ilkeleri arasında şu yer almıştır:

“TSF, çoğulculuğu ve çeşitliliği barındıran, şovenizm ve

* Darphane-i Amire, Tarih Vakfı ile Rockefeller Vakfı’nın ortaklaşa yürüttükleri bir “proje” sonucu “tarih ve kültür merkezi” olarak restore edilmiştir ve bu “temiz” vakıflar tarafından yönetilmektedir.

merkeziyetçilikten uzak, katılımcıların görüşlerini özgürce ifade edebileceği, *şiddeti içermeyen* toplumsal faaliyet tarzlarını benimser.” (italikler bize ait KC)

İşte “tarih” olmuş bir hareketin “eylem zemini”nde, onun “ilkeleri”yle yapılan TSF, “tanınmamış” katılımcıların karşısına bazı sorular çıkartarak sona ermiştir.

Evet, “başka bir dünya” mümkündür, ama emperyalizmin askeri işgalleri ve saldırganlığı altında “şiddet içermeyen toplumsal faaliyet tarzını benimser”in altına imza atmış olan “tanınmamış” katılımcılar, emperyalizmin askeri gücüne karşı dünya halklarının tek direnme olanağını elinden alan bir “tarz”ı ülkeye “ithal” ederken, biraz daha düşünmeleri, legalizasyona biraz daha az boyun eğmeleri gerektiğini anlamamış görünmektedirler.

Umarız, II.'sinde akılları başlarına gelir.

**Dışa Bağımlı
Bir Ekonominin Anatomisi:
2006 Türkiye Ekonomisi**

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 95, Ocak-Şubat 2007

Burjuva ve küçük-burjuva ekonomistlerinin, “iktisat” akademisyenlerinin çok iyi bildiği bir gerçek, istatistiğin “yalan söyleme bilimi” olduğu gibi, ekonominin de “gerçekleri söylememe bilimi” haline dönüŐtüęüdür. Bu nedenle, ne burjuva ya da küçük-burjuva ekonomistlerinden, ne “iktisat” akademisyenlerinden, dünya ve ülke ekonomisine ilişkin gerçekleri öğrenmek olanaklı değildir. Şu ya da bu Őirkette, bankada, uluslararası fonlarda ya da basbayağı tüccarın hizmetinde “cretli hizmetli” haline dönüşmüş olan tüm “ekonomi”stler, hizmetlerinde buldukları kesimlerin çıkarlarına zarar vereceğini dŐndkları hiçbir ekonomik gerçeği ortaya koymazlar, bu gerçeğin yanına bile yaklaŐmazlar. “İktisat” akademisyenleri ise, gerek “kariyer” hesaplarıyla, gerekse gelecekte bir holding danıŐmanı olma hayaliyle aynı Şeyi yaparlar.

Bu “ekonomi”stlerin ekonomik gerçekler karşısındaki konumu, “cretli hizmetlisi” oldukları kesimlerin çıkarlarını, kârlarını

azamileştirmek ve rakiplerini zarara uğratmak, hatta tümüyle iflasa sürüklemekle bağlantılıdır. Kârların azamileştirilmesine hizmet eden ekonomik olgular herşeyin önüne geçirilirken, diğer olgular ya görmezlikten gelinir ya da tümüyle çarpıtılır. Ekonomik gerçekler, ekonomik olgular anlamını yitirmiş, bunların yerine “enformasyon” geçmiştir. Artık “ekonomist” olmak, aynı zamanda dezenformasyon ve manipülasyon yapmaktır. Bu nedenle de, **ekonomist** ile **borsa spekülâtörü** arasında fark kalmamıştır. Bu da “iktisat bilimi”nin artan mikrolaştırılmasıyla birlikte gerçekleşmiştir.

Bugün tüm iktisatçı/ekonomistlerin “favorisi” olan, “beklentiler teorisi” ve “marjinal fayda teorileri”, ekonomiyi (iktisadı) açık biçimde dezenformasyon ve manipülasyon aracı haline dönüştürmüştür.

Örneğin, “medya”da köşe sahibi iki “ekonomist”in ortaklaşa yayınladıkları bir kitapta “beklentiler teorisi”ne ilişkin şunlar yazılıdır:

“Bu konuda Türkiye’nin çok önemli deneyimleri olmuştur. Örneğin, enflasyonu indirmeye yönelik politikalar uygulamaya konulduğunda, uygulanan politikalar doğru dahi olsa, kamuoyunun enflasyonun düşeceğine yönelik beklentisi olmadığından, bu politikalara inanılmamakta ve enflasyonun düşüşü ya sağlanamamakta ya da gecikmektedir.

2000 yılında uygulanan istikrar programının önündeki en büyük engellerden biri buydu. Kamuoyu döviz kurlarının Merkez Bankası’nın açıkladığı şekilde oluşacağına inanmış ve faiz oranları hızla düşmüştü. Ancak enflasyonun düşeceğine yönelik beklentiler yeteri kadar oluşturulmadığından, enflasyondaki düşüş yavaş kalmış ve 2000 yılı boyunca kur değişimleri gerçekleşen enflasyonun altında kalmıştı. Sonuçta, Türk Lirası yabancı paralar karşısında reel olarak değerlendirilmişti... Beklentilerde yeterli iyileştirme gerçekleşemediğinden, istikrar programı bir süre sonra terk edilmek zorunda kalındı.” (M. Eğilmez-E. Kumcu, *Ekonomi Politikası*, s. 300)

Denilen, eğer halk enflasyonun ineceğine inandırılırsa, böyle bir “beklenti” yaratılırsa, enflasyon düşer. Böylece enflasyon, “psikolojik bir olay”a indirgenmektedir. Açık ki, enflasyon “sürü psikolojisi” olgusu haline getirilince, ekonomistler “psikolog”a dönüşmüş, ekonomi-politik de ekonomi alanından kapı dışarı edilmiştir.

“Medya”nın ekonomi yayınlarında sıkça yayınlanan “beklentiler anketi” de bu “psikolojik” olgunun, “psikolojik harekât”ının bir parçasıdır.

Ekonomi bilimiyle, özel olarak ekonomi-politikle ilgisi olan ya

da olmayan pek çok kişiye ilk bakışta çok “mantıklı” gelen bu teori, uygulamada enflasyonun düşüşünü sağladığı inancını da beraberinde getirmektedir. Artık enflasyon sorunu, halkın “inanacağı” bir politikacı ya da “karizmatik kişi” bulmak, ona “enflasyon düşecektir” açıklamaları yaptırtmak ve halkın buna inanmasını sağlayarak, halkta “olumlu beklentiler” yaratmaktan ibarettir. Halk enflasyonun ineceğine inanır, böyle bir “beklenti” içine girerse, enflasyon düşer!

Ama aynı ekonomistler (ki bunlara “psiko-ekonomist” demek pek yanlış olmayacaktır), enflasyon konusunda konuştuklarında ise, enflasyonun ekonomik bir olgu olduğunun altını çizmeden edemezler.

Yukarda “beklentiler teorisi”ne ilişkin alıntı yaptığımız yazarlar, aynı kitaplarında enflasyonu şöyle açıklarlar:

“Kaynağına göre sınıflandırıldığında iki çeşit enflasyon vardır: 1) Talep enflasyonu, 2) Maliyet enflasyonu. Toplam talep düzeyinin arzı aşarak sürekli fiyat yükselmesine neden olması halinde talep enflasyonu ortaya çıkar. Bir başka deyişle, talep enflasyonu tüketim harcamalarındaki artıştan, bu da genellikle **para arzının yükselmesinden kaynaklanır**. Üretimde girdi olarak kullanılan mal ve hizmetlerin maliyetlerinde ortaya çıkan artışlar sonucunda fiyatların sürekli artış içine girmesi, dolayısıyla maliyet enflasyonu meydana gelir. Maliyet enflasyonu, ücret-gelir çekişmesi, yerli ve ithal girdi malları (petrol gibi) **fiyatlarının yükselmesi** gibi nedenlerle oluşur.” (agy, s. 266-267.)

Görüldüğü gibi, burada enflasyon, (para arzı gibi) devletin mali politikalarına, (üretim girdi fiyatlarının artması, arz-talep ilişkisi gibi) doğrudan üretim ve pazar ilişkilerine bağlanmaktadır.

Böyle olunca da, enflasyonun düşürülmesi, ya para arzının sınırlandırılmasına (ki M. Friedman’ın “monetarizm”inin temel felsefesidir bu) ya da üretim girdi fiyatlarının düşmesine bağlıdır. Dışa bağımlı bir ekonomide üretim girdileri ithalata dayalı olduğundan, girdi fiyatlarının düşmesi tümüyle döviz kurlarına bağlıdır, TL’nin değerlendirilmesiyle ilintilidir. Bunların da “beklentiler yaratılması” ile uzaktan yakından ilgisi yoktur.

İşte enflasyon örneğinde olduğu gibi, günümüzde ekonomi/iktisat, mikrolaştıkça, halkın manipüle edilmesine yönelik dezenformasyon faaliyetine dönüştürülmüştür. Bun dan güdülen amaç, kapitalist ekonominin ortaya çıkardığı bunalımlar ve krizler karşısında halkın sistemden “memnuniyetsizliklerini” azaltmak, sisteme yönelik tepkilerini pasifize etmektir.

Ekonomistlerin “psiko-ekonomistleşme”leriyle belirlenmiş “medyatik” yorum ve değerlendirmeleri bir yana bırakılmadan dünya ve ülke ekonomisinin doğru bir tahlilinin yapılması da ola-

naksızdır.

Bugün tüm “medya”, AKP hükümeti döneminde enflasyonun “tek haneli rakamlara” inişini “büyük başarı” olarak sunmaktadır. Bu durum sürekli “revize” edilen TÜİK (DİE) istatistikleriyle desteklenmektedir. Bunun karşısında ülke ekonomisinin (dolayısıyla emperyalist dünya ekonomisinin) “medya”nın göstermeye çalıştığı kadar olumlu olmadığını, durumun gittikçe kötüleştiğini düşünen iktisatçılar ise, yoğun “medya” propagandaları ve TÜİK’in enflasyon verileri karşısında söyleyecek fazla bir söz bulamamaktadırlar.

Dünya ve ülke ekonomisine, ekonomi-politiğin bakış açısından bakıldığında, durumun hiç de “olumlu” olmadığı görülecektir.

2006'DA TÜRKİYE EKONOMİSİ

2006 yılında Türkiye ekonomisinin durumunu anlayabilmek için “makro ekonomik dengelere” bakılması gerekir:

	ÜFE	TÜFE
2003	6,35	9,47
2004	14,52	9,01
2005	2,66	7,47
2006	11,12	9,29

Kaynak: TÜİK.

	\$/YTL	% değişim	TÜFE
1999	0,42013	-	68,8
2000	0,62370	48,5	39,0
2001	1,22541	96,5	68,5
2002	1,50584	22,9	29,7
2003*	1,49307	-0,8	18,4(9,5)
2004	1,42234	-4,7	9,0
2005	1,34079	-5,7	7,5
2006	1,43112	6,7	9,3

* 2003 yılından itibaren enflasyon endeksi değiştirilmiştir. Parantez içindeki veri 2003=100 endeksli enflasyon oranıdır.
Kaynak: TÜİK.

Dolar kuru		
	YTL	% değişim
2 Ocak 2006	1,3418	
1 Şubat 2006	1,3199	-1,6
1 Mart 2006	1,3060	-1,1
3 Nisan 2006	1,3417	2,7
1 Mayıs 2006	1,3155	-2,0
1 Haziran 2006	1,5600	18,6
3 Temmuz 2006	1,5697	0,6
1 Ağustos 2006	1,4811	-5,6
1 Eylül 2006	1,4478	-2,2
2 Ekim 2006	1,4971	3,4
1 Kasım 2006	1,4540	-2,9
1 Aralık 2006	1,4458	-0,6
29 Aralık 2006	1,4131	-2,3
12 aylık		5,3

Türkiye ekonomisine ilişkin ikinci veri, ihracat ve ithalata ilişkindir. Bir diğer ifadeyle, dış ticaret dengesi verileridir.

Dış Ticaret Dengesi						
(milyon \$)	İhracat	% değişim	İthalat	% değişim	Dış ticaret dengesi	% değişim
1999	26.587	-1,4	40.671	-11,4	-14.084	-25,7
2000	27.775	4,5	54.503	34,0	-26.728	89,8
2001	31.334	12,8	41.399	-24,0	-10.065	-62,3
2002	36.059	15,1	51.554	24,5	-15.495	53,9
2003	47.253	31,0	69.340	34,5	-22.087	42,5
2004	63.167	33,7	97.540	40,7	-34.373	55,6
2005	73.476	16,3	116.774	19,7	-43.298	26,0
2005 (Ocak- Kasım)	66.230		105.092		-38.861	
2006 (Ocak- Kasım)	76.566	15,6	125.298	19,2	-48.732	25,4

Kaynak: TÜİK

Üçüncü veri, ödemeler dengesi bilançosunda yer alan cari işlemler dengesine, Türkiye gerçeğinde söylersek cari işlemler **açığına** ilişkindir.

Cari İşlemler Dengesi	
	(Milyon \$)
1999	-1.340
2000	-9.821
2001	3.392
2002	-1.524
2003	-8.036
2004	-15.604
2005	-23.157
2006 (Ocak-Kasım)	-29.915

Kaynak: TCMB.

Dördüncü veri, iç ve dış borçlara ilişkindir.

	İç Borçlar		Dış borç	Toplam
	(Milyar YTL)	(Milyar \$)	(Milyar \$)	(Milyar \$)
1999	22,9	42,4	103,1	145,5
2000	36,4	54,2	118,5	172,7
2001	122,2	84,9	113,6	198,5
2002	149,9	97,1	130,0	227,1
2003	194,4	139,3	144,8	284,1
2004	224,5	167,3	162,2	329,5
2005	244,8	182,4	170,5	352,9
2006 Kasım	252,9	179,0	198,3*	377,3

* Eylül 2006. Kaynak: TCMB.

Beşinci veri, Merkez Bankası'nın elinde bulundurduğu uluslararası rezervlerdir.

Döviz Rezervleri	
(Milyon \$)	
1 Ocak 2005	36.006
1 Nisan 2005	37.934
1 Temmuz 2005	39.547
30 Ekim 2005	41.769
30 Aralık 2005	50.518
31 Mart 2006	58.283
30 Haziran 2006	56.732
29 Ekim 2006	58.526
29 Aralık 2006	60.845
Kaynak: TCMB.	

Altınca veri, Gayri Safi Milli Hasıla'ya (GSMH) ilişkindir.

GSMH				
	Cari Fiyatlarla		Cari dolar kuru	Reel dolar kuru
	(Milyar YTL)	% değişim	(Milyon \$)	(Milyon \$)
1999	78.283	46,3	186.330	186.388
2000	125.596	60,4	201.372	189.436
2001	176.484	40,5	144.020	157.857
2002	275.032	55,8	182.644	189.677
2003	356.681	29,7	238.891	207.735
2004	428.932	20,3	301.568	229.253
2005	486.401	13,4	362.772	241.750
2006*	558.939	14,9	390.566	254.179
* Tahmini. Kaynak: TÜİK.				

GSMH (1987 Fiyatlarıyla)		
	(Milyar YTL)	%
1999	112,0	-6,1
2000	119,1	6,3
2001	107,8	-9,5
2002	116,3	7,9
2003	123,2	5,9
2004	135,3	9,9
2005	145,7	7,6
2006/I	31,6	6,4
2006/II	37,3	8,8
2006/III	46,6	3,0
2006 9 Ay	115,5	5,7
Kaynak: TÜİK.		

Yedinci veri, iç ve dış borçlara ödenen faizlerdir.

	İç Borç Faiz Ödemeleri	İç Borç Faiz Ödemeleri	Dış Borç Faiz Ödemeleri	Toplam
	(Milyon YTL)	(Milyon \$)	(Milyon \$)	(Milyon \$)
1999	9.899	23.562	5.447	29.009
2000	18.609	29.836	6.301	36.137
2001	40.484	33.037	7.134	40.171
2002	43.469	28.867	6.402	35.269
2003	52.636	35.254	6.987	42.241
2004	50.053	35.191	7.142	42.333
2005	39.270	29.289	7.959	37.248
2006*	46.260	32.324	8.701	41.025

* Tahmini.
Kaynak: Hazine Müsteşarlığı.

Sekizinci veri bütçe gelirleridir:

Konsolide Bütçe Gelirleri				
	Gelirler	Vergi Gelirleri	Dolaysız Vergiler	Dolaylı Vergiler
(Milyon YTL)				
1999	18.933	14.803	6.716	8.087
2000	33.440	26.504	10.850	15.654
2001	51.543	39.736	16.081	23.655
2002	75.592	59.631	20.077	39.554
2003	100.250	84.316	27.808	56.508
2004	110.721	90.077	27.997	62.080
2005	137.981	106.929	32.673	74.256
2006*	154.192	125.951	40.126	85.825
(Milyon \$)				
1999	45.065	35.233	15.985	19.248
2000	53.616	42.494	17.396	25.098
2001	42.062	32.427	13.123	19.304
2002	50.199	39.600	13.333	26.267
2003	67.144	56.472	18.625	37.847
2004	77.844	63.330	19.684	43.646
2005	102.910	79.751	24.368	55.383
2006*	107.742	88.009	28.038	59.971

* 11 ay.
Kaynak: Maliye Bakanlığı.

Dokuzuncu veri, borsa verileridir.

İMKB-100			İMKB-100 Endeksi		
	YTL Bazlı	\$ Bazlı		Endeks	% değişim
1999	15.209	1.654	2 Ocak 2006	39.791	-
2000	9.437	817	1 Şubat 2006	45.251	13,7
2001	13.783	558	1 Mart 2006	47.493	5,0
2002	10.370	368	3 Nisan 2006	44.028	-7,3
2003	18.625	778	1 Mayıs 2006	44.030	0,0
2004	24.972	1.075	1 Haziran 2006	38.395	-12,8
2005	39.778	1.726	3 Temmuz 2006	35.456	-7,7
2006	39.117	1.621	1 Ağustos 2006	35.743	0,8
			1 Eylül 2006	37.415	4,7
			2 Ekim 2006	36.984	-1,2
			1 Kasım 2006	40.602	9,8
			1 Aralık 2006	38.197	-5,9
			29 Aralık 2006	39.117	2,4
			12 Aylık		-1,7

Onuncu veri tüketici kredileri ve kredi kartlarına ilişkindir.

	Tüketici Kredileri	Kredi kartları	Toplam
(Milyon YTL)			
2000	4.487	2.041	6.528
2001	2.323	2.445	4.768
2002	2.262	4.099	6.361
2003	6.048	6.578	12.626
2004	12.925	13.753	26.678
2005	28.474	17.034	45.509
2006	46.151	21.205	67.356
(Milyon \$)			
2000	7.194	3.272	10.466
2001	1.896	1.995	3.891
2002	1.502	2.722	4.224
2003	4.051	4.406	8.457
2004	9.087	9.669	18.756
2005	21.237	12.704	33.941
2006	32.248	14.817	47.065

Kaynak: TCMB.

Son veri ise, yaratılan “beklentiler”in hak arama eylemleri üzerindeki etkisine ilişkindir.

	Grev Sayısı	İşyeri	İşçi sayısı	Grevde geçen işgünü
1991	398	686	164.738	3.809.354
1995	120	3.369	199.867	4.838.241
1999	34	56	3.263	229.825
2000	52	233	18.705	368.475
2001	35	66	17.861	286.015
2002	27	62	4.618	43.885
2003	23	30	1.535	144.772
2004	30	47	3.557	93.161
2005	34	57	3.529	176.824
2006	26	44	2.047	236.726

Kaynak: TCMB.

Bu temel veriler içinde, “psiko-ekonomistler”in işlerini layıkıyla yaptıklarını gösteren tek veri, işçilerin ücret ve hakları için yaptıkları grev verileridir. Bunun dışındaki tüm veriler, çizilen “pembe” tablonun hiç de öyle olmadığını göstermektedir.

(YTL)	Cari dolar kuru	Reel dolar kuru	Değerlenme oranı
1999	0,420	-	-
2000	0,624	0,663	6,3
2001	1,225	1,118	-8,7
2002	1,506	1,450	-3,7
2003	1,493	1,717	15,0
2004	1,422	1,871	31,6
2005	1,341	2,012	50,0
2006	1,431	2,199	53,7

2006 yılında reel dolar kuru, piyasadaki dolar kuruna göre %53,7 daha yüksektir. Diğer bir ifadeyle, YTL dolar karşısında %53,7 daha değerli hale gelmiştir. Ekonomide “ulusal paranın aşırı değerlendirilmesi” olarak tanımlanan bu durum, yüksek iç borçlanma faizleriyle sağlanmıştır.

Böylece 2006 yılında 1 dolar fiyata sahip olan bir **ithal mal**, gerçekte 2.199 YTL olması gerekirken, 1,431 YTL fiyata sahiptir, gerçek fiyatının %35 altında fiyatlardan satılmaktadır.

1 dolar fiyata sahip olan ve ithal girdi kullanmayan yerli ürün ise, doğrudan ülke içindeki fiyat artışlarına bağlı (enflasyon) bir fiyata sahiptir ve bu da reel kur değerine eşittir, yani 2,199 YTL’dir. Ancak aynı 1 dolarlık ithal ürünler, her durumda yerli üründen %35 daha düşük fiyata sahiptir. Bu durumda, yerli ürün, gerçek fiyatının %35 altında satılmak zorundadır. Aksi halde ithal mal karşısında rekabet gücünü yitirir, ürün satılamaz, üretici üretmez hale gelir, o malın yerli üretimini sona erer. Kendi malını gerçek fiyatının %35 altında satmak zorunda kalan yerli üretici zararına üretim yapmak durumunda kalır ki, bu da üreticinin zararına bağlı olarak üretimin sona ermesine yol açar. Bu nedenle, ulusal paranın aşırı değerlendirilmesi, her durumda yerli üretimin gerilemesine yol açar.

Tüketici açısından bakıldığında, yerli üretimde 2,199 YTL'ye satılan bir mal, ithal ürün olarak 1,431 YTL'ye satın alınmaktadır. Böylece tüketici %35 daha az para ödeyerek aynı malı, üstelik "ithal mal" tüketme "avantajı" ile satın alabilmekte ve tüketebilmektedir. Bu nedenle de, ulusal paranın aşırı değerlendirilmesinden kârlı çıktığını düşünür.

Oysa tüm ekonomist/iktisatçıların ortak saptaması, **ulusal paranın aşırı değerlendirilmesi**, "ihracatın azalması, ithalatın artması sonucunda döviz sıkıntısının ortaya çıkması"dır. Yani dış ticaret açığının sürekli büyümesi ve bu açığın kapatılması için artan oranda döviz bulunması zorunluluğudur. Ülkenin olağan ihracat vb. yoluyla elde ettiği dövizler ithalatı karşılamadığı koşullarda, döviz bulmak artan oranda dış borçlanmaya gitmek demektir. Bir ülkenin dış borçlanma ihtiyacı arttıkça, borç verenler daha yüksek faiz talebinde bulunurlar. Böylece artan döviz ihtiyacı, artan dış borçlanma ve yüksek faiz ödemesidir. Son yılların "popüler" söylemiyle, dış borçların "döndürülebilir" olması için, artan dış borç faizlerinin düzenli ödenilmesi gerekir. Bu aşamadan itibaren, borçlu ülke, her durumda dış borç faizlerini ödeyebilecek miktarda kaynak bulmak zorundadır.

Genel kural olarak, dış borçların faizlerini ödemek için ek döviz kaynağı, ancak ihracatın artırılmasıyla olanaklıdır. Paranın aşırı değerlendirildiği koşullarda ihracat miktarı artsa bile, değer olarak sürekli azalır. Bu nedenle, dış borçların faiz ödemeleri için de yeniden borçlanmaya gidilmek zorunda kalınır. Bu borçlanma girdabı giderek büyür ve artık borçlanamaz boyuta ulaşır, kriz çıkar. Ve kriz, öncelikle aşırı değerlendirilmiş ulusal paranın devalüasyonuna yol açar.

Krizle birlikte devalüasyona gidilmesiyle, iç piyasadaki ters fiyat hareketi dengelenir, dolar reel değerine ulaşır. İthal malların fiyatı ile yerli ürünlerin fiyatı eşitlenir.

2007 Türkiye'sinde doların reel değerine ulaşabilmesi için YTL'nin %50 devalüe edilmesi gerekmektedir.

Devalüasyonun ilk etkisi, tüm malların fiyatlarının aynı oranda yükselmesi, tüketicinin aynı malı tüketebilmek için daha fazla para ödemek zorunda kalmasıdır. Eğer tüketicilerin gelirleri devalüasyon oranında artmazsa, tüketicilerin tüketim gücü devalüasyon oranı kadar azalır. Böylece geçmiş yıllarda ucuz döviz yoluyla yaptıkları tüketim sona erer. Bir başka deyişle, ulusal paranın aşırı değerlendirilmesi ortaya çıkan "tüketim patlaması" sona erer, iç talep daralır.

Dönemsel olarak bakıldığında, dönemin ilk yıllarında ulusal paranın aşırı değerlendirilmesiyle gerçekleştirilmiş tüketim, ulusal paranın reel değerine ulaşmasıyla birlikte ortaya çıkan tüketim daralmasıyla telafi edilir. Tüketici açısından kârlı günler sona ermiş, zarar günleri başlamıştır. Bu ise, yoksullaşma ve mülksüzleşme

dönemidir.

1999 yılından günümüze kadar GSMH cari fiyatlarla **204 milyar dolar** (sabit fiyatlarla 42 milyar dolar) artmıştır. Aynı dönemde iç ve dış borçların artışı ise **231 milyar dolardır**. Açık ifadeyle, son dokuz yıl içinde Türkiye ekonomisinde ortaya çıkan büyüme, tümüyle dış ve iç borçlanma yoluyla elde edilen “kaynak” a eşittir. Dolayısıyla, ekonominin kendi **iç dinamiğiyle** gelişmesi sonucu ortaya çıkan bir büyüme söz konusu değildir. Bu durum, kapitalizmin **dış dinamikle** geliştirildiği tüm ülkelerin ortak olgusudur.

Aynı dönemde iç ve dış borçlar için ödenen faizler ise, (247 milyar iç borç faizleri, 56 milyar dış borç faizleri olmak üzere) 303 milyar dolardır. Toplam 377 milyar dolar iç ve dış borçlar için 303 milyar dolar faiz ödenmiştir. Bu dönemde tahsil edilen vergi gelirlerinin toplamı 437 milyar dolardır. Faiz giderleri düşüldüğünde dokuz yıllık devlet bütçesinin vergi gelirleri 134 milyar dolar olmuştur. “Personel giderleri”, yani “kamu emekçileri”ne ödenen ücret ve maaş tutarı ise 147 milyar dolardır.

Bu tablodan çıkan sonuç, son dokuz yıl içinde devletin kendi personel masraflarını bile vergi gelirleriyle karşılayamadığı, dolayısıyla personel masraflarını karşılamak için iç ve dış borçlanmaya gitmek zorunda kaldığıdır.

2005 yılında iç ve dış borçlar için 37 milyar dolar faiz ödemesi yapılmışken, 2006 yılında (tahmini) faiz ödemeleri 41 milyar dolar olmuştur. Buna karşılık olarak Merkez Bankası döviz rezervleri, 2005’de 50 milyar dolar, 2006’da 60 milyar dolardır. Bu rezervler de, ekonomist/iktisatçı dilinde “borçların çevrilebilirliği”nin garantisini olarak kabul edilmektedir.

Gerçekte ise, ağırlığını doların oluşturduğu bu döviz rezervleri, uluslararası “likidite bolluğu”nun sonucu olarak Merkez Bankasının elinde bulundurmaya yükümlendirilmiş karşılıksız dolarlardan oluşmaktadır. Bu da, “globalleşen dünya”ya uyum sağladığı iddia edilen Türkiye ekonomisinin “dış piyasalardaki gelişmelere bağlı kriz riski”nin büyüklüğünü gösterir.

Bugün emperyalist dünya ekonomisinin karşı karşıya olduğu en temel “risk”lerin başında dünya çapında dolaşan **karşılıksız dolarlar** gelmektedir. Ekonomi dilinde “likidite bolluğu”* olarak

* “Yıllardır bu sistemin içinde çalışmış olan kimilerine göre, ‘türev enstrümanları’ denen karmaşık yapıdaki finansal araçlarla dünyadaki likiditeyi bugüne kadar görülmemiş şekilde artırma olanağı doğdu. F. Times’a göre türev enstrümanlarla yaratılan likiditenin miktarı dünyanın toplam GSYİH’sinin sekiz katını, geniş tanımlı küresel para hacminin 6.5 katını, merkez bankalarının yarattığı paranın 75 katını buluyor. Dev boyutlardaki bu likidite çığı, küresel ekonomideki mutluluk tablosunun önemli bir unsuru ama aynı zamanda sistemde muazzam bir risk piramidi de oluşmuş durumda. Ve çoğu kimse oluşan riskin gerçek boyutunu bilmeden parasını bu sistemde çevirmeye ve nemalandırmaya devam ediyor. İyimser beklentiler bozulmadıkça bu saadet zinciri

Dünya Resmi Dolar Rezervi			
	Toplam	Emperyalist-kapitalist ülkeler	Geri-bıraktırlmış ülkeler
1999	977	528	449
2000	1.076	565	511
2001	1.117	570	547
2002	1.202	617	584
2003	1.463	783	681
2004	1.735	934	801
2005	1.876	945	931
2006	2.068	980	1.088
1999-2006	1.091	452	639
	112	86	142

Kaynak: IMF Statistics Department COFER.

En yüksek rezerv sahibi ülkeler	
(Milyon \$)	Kasım 2006
Çin	1.009.364
Japonya	896.949
Rusya	289.042
Hindistan	167.664
Singapur	135.322
Almanya	112.605
Fransa	95.594
İngiltere	84.976
Meksika	82.788
Brezilya	82.815
Malezya	80.040
İtalya	77.931
ABD	66.512
Tayland	64.488
İsviçre	61.496
Türkiye	60.631
Arjantin	30.328

Kaynak: IMF-COFER.

ABD'nin artan dış ticaret ve cari açığının sürekli büyüyen karşılıksız dolarlarla kapatılmasıyla ortaya çıkan "likidite bolluğu", çok açık biçimde dünya ticaretine konu olan mal ve hizmetlerin fiyatlarının yükselmesine neden olmaktadır. Bu da, adı konulmamış bir enflas-

adlandırılan bu durum, "monetarist" bakış açısından, enflasyonun temel nedeni olarak kabul edilen "emisyon miktarındaki artış"tan başka bir şey değildir. Amerikan emperyalizminin dünya jandarmalığının karşılıksız dolar yoluyla finanse edilmesinin ürünüdür.

Tablodan da görüleceği gibi, son dokuz yılda dünya dolar rezervi iki katına çıkmış ve bunun yaklaşık yarısı geri-bırak-

tılmış ülkelerin merkez bankalarına aittir. Merkez bankalarının "kasalarında" atıl olarak tutulan bu **2 trilyon dolar**, ABD tarafından dünya piyasalarına verilmiş karşılıksız dolarların bir bölümünü oluşturmaktadır. Bugün için piyasalarda dolaşan fiili dolar miktarı tam olarak bilinmiyor olsa da, karşılıksız dolarların enflasyonist etkisi merkez bankalarının rezervlerini yükselterek azaltılmaya çalışılmaktadır. Eğer merkez bankaları dolar rezervlerini değiştirmeye ya da azaltmaya yönelirlerse, bu karşılıksız dolarlar emperyalist dünya ekonomisini tarihinin en ağır krizine sürükleyeceği de, ekonomist/iktisatçılar tarafından açıkça ifade edilmektedir.

ABD, doların rezerv para olmasından yararlanarak dış ticaret ve cari işlemler açığını finanse etmektedir.

de kopmaz herhalde ama ya bir noktada işler ters giderse?" (Osman Ulugay, "Küresel ekonomide saadet zinciri", *Milliyet*, 22 Ocak 2007.)

yondur.

İşte bu karşılıksız dolarlarla ortaya çıkan enflasyonist baskı, merkez bankalarını dolar rezervlerini artırmaya zorlayarak belli ölçülerde piyasalardan dolar çekilmesiyle engellenmeye çalışılmaktadır.

Bu koşullarda Türkiye'ye düşen pay **karşılıksız 61 milyar doları** rezervinde tutmaktır. Ancak bu 61 milyar dolarlık rezervin bir maliyeti vardır.

Güngör Uras'ın anlatımıyla, "Merkez Bankası banknot basar. Bastığı parayla döviz satın alır. Bastığı para piyasaya çıkınca, piyasada para bollaşır. Enflasyon azar. Bunu önlemek için Merkez Bankası kendi bastığı ve piyasaya saldığı parayı gecelik yüzde 13,5 faizle (bugün faiz oranı %17,5) piyasadan toplar. Açık anlatımıyla, kendi satın aldığı döviz nedeniyle faiz ödemek zorunda kalır." (Güngör Uras, "Döviz rezervinin faiz yükü var", *Milliyet*, 15 Mart 2006.)

2005-2006 arasında artan 25 milyar dolarlık rezerv için ödenen faiz miktarı 3,7 milyar dolardır. Bu da ortalama %15 faiz oranına denk düşmektedir.

Euro bölgesinde gecelik faiz oranı %3,5, ABD dolarının faiz oranı %5,3 olduğu göz önüne alınırsa, Merkez Bankası'nın artan döviz rezervinin maliyeti daha açık görülebilir.

Açık anlatımıyla, yabancı para-sermaye (sıcak para) sadece Merkez Bankası rezervlerinin IMF talimatlarıyla* yükseltilmesinden dolayı, son iki yılda euro üzerinden 2,9 milyar dolar, dolar üzerinden 2,4 milyar dolar fazla faiz geliri elde etmişlerdir.**

Bu, Amerikan emperyalizminin Irak işgaliyle birlikte artan harcamalarını karşılamak amacıyla dünya piyasalarına sürdüğü karşılıksız dolarların "stabilize" edilmesi için Türkiye'nin üstlendiği maliyettir.

2006 yılında cari dolar kuruyla 390 milyar dolar, reel dolar kuruyla 254 milyar dolar olan GSMH'nin 41 milyar doları iç ve dış borç faizlerine gitmiştir. Faiz ödemelerinin GSMH'ya oranı, cari dolar kurundan %10,5, reel dolar kurundan %16,1'dir.

Kamu işçi ve memurlarının ücret ve maaşlarını vergi gelirleriyle karşılayamayan bir ülkenin, 41 milyar dolar faiz ödemesi için gerekli "kaynak", ağırlıklı olarak KDV, ÖTV vb. isimlerle alınan dolaylı

* IMF Türkiye Direktörü Hugh Bredenkamp, Aralık 2005'de "Merkez Bankası'nın döviz rezervi, en az Türkiye'nin kısa ve orta vadeli döviz borçları çizgisine çıkarılmalı, 65-70 milyar dolar olmalı, bunun için Merkez Bankası 20-25 milyar dolarlık daha döviz almalı" açıklamasını yapmıştır.

** Gecelik faiz oranı
19 Ocak 2007
Euro 3,6
Dolar 5,3
YTL 18,5

vergiler olmaktadır. 2006 yılında Maliye'nin hesaplarına göre dolaylı vergi gelirleri 60 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. Böylece artan iç ve dış borçlanma, bunun ürünü olarak artan faiz ödemeleri, aynı zamanda artan dolaylı vergiler anlamına gelmektedir. Bu ise, tüm halkın alım gücünün düşmesinden başka bir şey değildir.

Halkın alım gücü sürekli düşerken, mal ve hizmet talebinin (tüketim) sürekli yükselmesi ise, tüketici kredileri ve kredi kartlarıyla sağlanmaktadır.

2005 yılında 28 milyar YTL (21 milyar dolar) olan tüketici kredileri, 2006 yılında "mortgage" vb. propagandalarla 46 milyar YTL (32 milyar dolara) yükselmiştir. Aynı dönemde kredi kartları borçları ise 17 milyar YTL'den 21 milyar YTL'ye (14,8 milyar dolar) yükselmiştir. Toplam tüketici kredileri ve kredi kartları borçları 67 milyar YTL olurken, bu yolla 2006 yılında 21 milyar YTL (13 milyar dolar) reel ek talep yaratılmıştır.

Tüketici kredilerinin ortalama faizleri %24, kredi kartlarının ise %67 olduğu bir ortamda, talep artışının "tüketici"ye maliyeti 25 milyar YTL'dir (17,5 milyar dolar). Krediyle tüketilen tüm mal ve hizmetler, "tüketici"ye %37 daha pahalıya satılmaktadır. Bu da YTL'nin değerlendirme oranına yakındır. Bu ise, tüketilen tüm mal ve hizmetlerin **reel dolar kuru** üzerinden satın alındığını gösterir.

Yine de bu veriler gerçekleri tam olarak yansıtmamaktadır. Özellikle kredi kartlarının aylık bazda kullanım ve ödemeleri bu verilerde yer almamaktadır. Hesap bakiyesi ay sonunda sıfır olan hesaplar borç hanesinde yer almamaktadır. Oysa kart kullanıcısı, dönem içinde kartını kullanmış ve yıllık %67 üzerinden faiz ödemiştir. Bu da, her durumda YTL'nin aşırı değerlendirilmesiyle ortaya çıkan kur farkından çok daha fazla faiz ödendiğini gösterir. YTL'nin dolar bazında %50 değerlendirilmiş olduğu gözönüne alındığında, kredi kartı kullanıcıları reel dolar kurundan 17 puan daha fazla faiz ödemektedirler. Bu, Merkez Bankası'nın gecelik faiz oranına eşittir. Dolayısıyla aşırı değerli YTL'nin reel değerine ulaşması durumunda, "tüketici"lerin özel bir zarara uğramaları söz konusu değildir. Bugün "tüketici", hem reel dolar kuru üzerinden ithal malları satın almakta, hem de Merkez Bankası'nın gecelik faiz oranına eşit ek bir faiz ödemektedir.

Bu gerçeğe rağmen, bu gerçeklerin bilincinde olmayan "tüketici" yaşamından memnundur. Gerçekleştirdiği tüketimin kendisine neye mal olduğunu, ülke ekonomisine nasıl bir ağır yük yüklediğini umursamamaktadır. Resmi grev istatistikleri de bu "umursamazlık"ın boyutlarını açıkça göstermektedir.

Türkiye ekonomisinin bugün içinde bulunduğu durum, asıl olarak üretmeden tüketen ekonomi haline gelmiş olmasıdır. Dolayısıyla üretim olmadığından, tüm "iktisadi faaliyet" ağırlıklı olarak **ithal malları ticareti** üzerinde yoğunlaşmıştır. Kamu işçi

ve memurları dışta bırakıldığında, geniş halk kesimlerinin gelirleri **ticaret** alanındandır ve bu alana özgü bir “**paylaşım**”a sahiptir. Bu nedenle de, dünyaya bakış açıları, küçük tüccar-esnaf bakış açısına yakındır. Ancak gelişen kapitalizmin iç dinamiklerle değil, dış dinamiklerle, emperyalizme bağımlı olarak geliştiğinden, bu küçük tüccar-esnaf bakış açısı, klasik kapitalist toplumun küçük burjuva bakış açısından farklıdır.

En bilinen haliyle küçük tüccar-esnaf mantığı, ucuza alıp pahalıya satmaktan ibarettir. Bu nedenle de, alış ve satışta gösterilen “hüner”e, karşıdakini kandırma “yeteneğine” bağlı olarak kârlarının arttığını düşünürler. Böylece kârın kaynağının üretimde değil, ticarete olduğu sanısı yaygındır. Bu yüzden de üretimle ilgili gelişmelerle ilgilenmezler. “Spekülasyon”, bu mantık çerçevesinde “köşe dönme”nin en temel aracı olarak algılanır. “Manipülasyon”, kendi malının satın alınmasını sağlayan temel araç; “pazarlamacılık” ise, malı satışını artıran bir unsurdur.

Bir başka deyişle, hizmetler sektöründe çalışan, emekçi bir nüfus, sözcüğün tam anlamıyla ülkemize özgü küçük-burjuva ideolojisinin egemenliği altına girmiştir. Bu nedenle de, kendi sınıfsal çıkarlarının değil, küçük-burjuvazinin sınıfsal çıkarlarının gerçekleşmesi yönündeki her türlü siyasal hareketin yanında yer alırlar.

Bu durum, kadının hizmetler sektöründe artan istihdamıyla birleşerek, özel olarak işçi sınıfının, genel olarak emekçi sınıfların üretim süreciyle ilgilerini ve bağlantılarını koparmıştır. Resmi grev istatistiklerine yansıyan da bunun sonucudur.

Köylü kitlesi ise, IMF dayatmalarıyla tarım politikalarının değiştirilmesiyle birlikte tümüyle tüccarın insafına terk edilmiştir. Bu nedenle de, köylü, tüccar aracılığıyla ticarete, popüler ifadeyle “serbest pazar ekonomisi”ne bağlanmıştır. Artan tarım ürünleri ithalatı, iç üretimin gerilemesine yol açarken, geleneksel köylü-tüccar ilişkisini de farklılaştırmıştır. IMF politikaları sonucu köylülere “doğrudan gelir yardımı” yapılması da, üretimsiz bir “kazanç” ortaya çıkartarak, köylü kitlesinin “doğrudan gelir yardımı” adıyla aldığı paranın ticaret alanına yönelmesi sonucunu doğurmuştur. Bu da, köylü kitlesinde küçük tüccar-esnaf zihniyetinin belli ölçüde yerleşmesini yol açmıştır.

İşte bu ilişki ve çelişkileri içinde, geniş halk kitlelerinin tüm dikkatleri dolar kuru, kredi faizleri ve borsa endeksi üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Borsa, 2001 krizi öncesinde olduğu gibi “küçük tasarruf” sahiplerinin yüksek kazançlar elde etmelerinin bir aracı olmaktan çıkmış olmakla birlikte, küçük tüccar-esnaf mantığı içinde ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durumu “bilme”nin aracı haline gelmiştir. Gerçekte ise, borsa (İMKB), ülkenin içinde bulunduğu

ekonomik, toplumsal ve siyasal ilişkilerin dışında, büyük oranda “yabancı yatırımcılar”ın spekülasyon aracı olmuştur. İMKB endeksleri incelendiğinde, endeksteki gelişmelerin ülkedeki ve dünyadaki gelişmelerle uzaktan yakından ilgisi olmadığı açıkça görülür. Örneğin **Hrant Dink’in öldürüldüğü gün**, İMKB-100 endeksi sadece **binde 8** değer kaybetmiştir.

Böylece “yabancı yatırımcılar”ın tam egemenliği altına giren İMKB “ekonomik barometre” olma özelliğini yitirdikçe, dolar kuru ve faiz oranları daha fazla ilgi görmeye başlamıştır. Ancak YTL'nin aşırı değerlendirilmesi ve kredi faizlerinin fazla değişken olmaması, bu “barometre”leri de anlamsızlaştırmıştır. Bu da, kent küçük-burjuvazisinin pusulasını yitirmesinden başka bir sonuç üretmemektedir.

Ekonomist/iktisatçıların diliyle ifade edersek, Türkiye ekonomisi 2006 yılını “kırılganlık” ve “kriz” beklentileri içinde geçirmiş, 2007 yılına daha büyük “kırılganlık”larla girmiştir. Ekonominin artan kırılganlığı ve yüksek “kriz” olasılığı, her ne kadar “uluslararası piyasalara” bağımlı olduğu iddia edilse de, asıl olarak ABD bütçe ve cari açığının “likitide bolluğu” aracılığıyla finanse edilmesinin diğer emperyalist ülkeler tarafından ne ölçüde sürdürülebilir olup olamayacağına bağlıdır. Kapitalizmin emperyalizme (dış dinamik) bağımlı olarak gelişen bir ülkenin kaderi de, kaçınılmaz olarak emperyalist ülkelerin ilişki ve çelişkileri tarafından belirlenir.

Hızlı Balıklar

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 96, Mart-Nisan 2007

“Globalleşme işdünyasında ‘Büyük balık küçük balığı yutar’ paradigmasını değiştirdi. Günümüzde önemli olan hız, esneklik ve çeviklik. Artık ‘Hızlı balık yavaş balığı’ yutuyor. Türk basınının hızlı balıklarından Referans gazetesi de bu yeni paradigmayı içselleştiren Türkiye’nin en hızlı firmalarını seçti. Türkiye’nin En hızlı firması Acıbadem Sağlık Hizmetleri olurken, ihracatın en hızlı firması da Ece Banyo Gereçleri seçildi.” (Referans, 1 Mart 2007.)

“Daha kararlı, daha hızlı ve daha güçlü T“K“P Emperyalist saldırganlığın yeni hamlelerinin hayata geçirilmeye başlandığı bir dönemde yapılan etkinliklerde, Türkiyeli komünistlerin emperyalizme karşı mücadelelerinin bundan sonra nasıl daha fazla büyütüleceğine dair yol haritası çizildi. Parti’nin daha hızlı hareket eden ve saldırılara anında yanıt üreten bir forma bürüneceği de vurgulandı.” (“Komünist”, Sayı: 283, 15 Eylül 2006.)

“Yurtseverler zamanın çok değerli olduğunu bilirler. Emperyalist planları bozmak için, hain ve işbirlikçilerden daha hızlı hareket etmeye çalışır, onlardan daha atak olmaya özen gösterirler.” (Yurtsever Cephe Programı, Yurtsever Cephe’nin Yolu.)

Dünya ekonomisinin 2000 yılında içine girdiği “durgunluk” (bunalım) sürecinin ilk yıllarında, kendi sözleriyle söylersek, “Amerika’nın genç kuşak gurularından” Jason Jennings “*It’s Not The Big That Eat the Small-It’s The Fast That Eat the Slow*” (Büyük Balık Küçük Balığı Değil, Hızlı Balık Yavaş Balığı Yutar) adında bir kitap yayınlınca, “hızlı balık” söylemi ekonomi çevrelerinde hemen

benimsendi.

Google, Hotmail, AOL gibi internet kuşağının yakından tanıdığı şirketler bu yeni söylemin kanıtları ve gerçekliği olarak sunuldu.

İddia, “hızlı balıklar”ın, rakiplerinden önce piyasaya “ürün” sunarak satışlarını ve kârlarını artırdıkları şeklindeydi. Eski deyişle, tüketici “beklentileri” konusunda “burnu iyi koku alan” şirketlerin, yeni “ürün”leri rakiplerinden önce piyasaya sürerek yüksek kârlar elde etmelerinin nedeni “hız” olarak tanımlanıyordu. Böylece amiyane ekonomi bilgisiyle “Büyük balık küçük balığı yutar” sözü “tarih” olurken, “hızlı balık yavaş balığı yutar” sözü, işdünyasının yeni sloganı haline getirildi.

Bu söylem ve slogan eşliğinde 2001 Şubat krizi koşullarında Türkiye’nin “en hızlı balıklar”ı ise, Coca Cola, Garanti Bankası, Arçelik, Vestel, Bellona, İstikbal, Ülker ve Turkcell olarak ilan edildi.

Daha sonraki yıllarda “internet kuşağı”nın çok iyi bildiği Google, Youtube, Hotmail gibi “para basan şirketleri” “hızlı balık” söylemi için ideal örnekler olarak da gösterildi.

Ekonomi-politik bilgisine sahip olmayan, emperyalist-kapitalist ekonomiyi sadece borsa ilişkileriyle izleyenler açısından “yeni” ve “ilginç” görünen bu “hızlı balık” söylemi, “fırsatlardan yararlanma”nın (**oportünizm**) en kolay ve en kestirme yolu gibi görünüyordu. Ama ekonomi-politiği bilenler için durum hiç de böyle değildir.

“Hızlı balıklar”ın rakiplerinden önce piyasaya “ürün” sunarak elde ettikleri yüksek kârlar, kapitalist ekonominin en temel olgularından olan ve kapitalistlerin çok iyi bildikleri “**girişim kârı**”ndan başka bir şey değildir.

Kapitalizm koşullarında yeni ürün piyasaya süren her kapitalist, **piyasada ilk ve tek olmanın** avantajıyla ortalama kârın üzerinde bir kâr elde eder. Benzer durum, üretim sürecinde maliyetleri düşüren yeni makinelerin, yeni teknolojinin kullanılması sırasında da ortaya çıkar. Maliyetleri düşüren, dolayısıyla kâr oranını yükselten her yeni makineyi üretim sürecine ilk uygulayan kapitalist, rakiplerinden daha düşük maliyete sahip olduğu için ek bir kâr elde eder. Bu da yeni makinenin yaratmış olduğu “girişim kârı”dır.

Ancak kapitalist üretim ilişkilerinin yasağı, sermayenin kâr oranları düşük alanlardan yüksek alanlara doğru hareketini zorunlu kılar. Dolayısıyla bir alanda, ister yeni ürün nedeniyle, ister yeni makinelerin üretim sürecine sokulmasıyla olsun, yüksek kâr ortaya çıktığında, sermaye hızla bu alana akar. İşte “hızlı balık” hikayesinin “hız”la olan ilişkisi, bir yanıyla “girişim kârı” sağlayan ilk ve tek oluş, diğer yanıyla bu yüksek kâr getiren alana “en hızlı” sermaye yatırımı yapmaktan ibarettir.

Ama sermayenin daha yüksek kâr getiren alanlara doğru

hareketi, tüm sermaye için geçerli olduğundan, bir süre sonra bu alanda yoğun bir sermaye yatırımı ve aşırı-üretim kaçınılmaz olur. Marks'ın üretimde anarşi olarak da tanımladığı bu sermaye akışı, “yeni ürün”ün aşırı-üretimi ile sonuçlanır. Artık “yeni ürün”, pek çok sermaye tarafından üretildiğinden, ilk girişim kârı ortadan kalktığı gibi, talepten daha fazla arz söz konusu olur. Aşırı-üretim koşullarında, önce fiyatlar düşer, ardından satışlar durma noktasına gelir. Nihayetinde piyasalar “yeni ürün”le dolar, “yeni ürün” satılamaz hale gelir; kârlar düşer, birbiri ardına iflaslar başgösterir.

“Hızlı balıklar”ın kaderi, tümüyle kapitalist ekonominin bu klasik işleyişine tabidir. Herhangi bir çarşı esnafının çok iyi bildiği gibi, “hızlı yükselen hızlı çöker”.

“Hızlı balık”ların diğer bir özelliği ise, kapitalist ilişkilerin bu gelişim sürecini karşılayacak yeterli sermayeye sahip olmayışlarıdır. Bu yüzden, başka sermayelerin (rakipler) aynı alanda yatırım yapmalarıyla birlikte ortaya çıkan rekabet koşullarında, rekabeti sürdürebilmek için yeterli sermayeye sahip olmadıkları için, bir süre sonra şirketlerini daha büyük sermayeye satmak durumunda kalırlar. Satıştan elde ettikleri parayla piyasadan çekilirler.

Bizim gibi geri-bıraktırılmış, emperyalizme bağımlı ülkelerde “hızlı balık” olmak ise, kamu kredisine ve tüketicilerin “medya” aracılığıyla yönlendirilmelerine bağlıdır. Dolayısıyla “hızlı balık” olmak, aynı zamanda **siyasal ilişkilere** sahip olmak demektir. Örneğin Ülker'in, Ramsey'in yükselişi AKP'nin hükümet olmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır.

“Hızlı balık” olarak ithalatın liberalizasyonundan yararlanıp “servet” sahibi olanlar vardır. Halk deyişiyle, “dün açlıktan nefesi kokan” kimileri, yeni ithal mallar pazarlamasıyla yüksek kârlar elde etmişlerdir. Ancak yakından bakıldığında, bunların büyümelerinin tümüyle siyasal ilişkilere bağlı olduğu hemen görülür. Her siyasal iktidar değişmesiyle yeni “zenginler”in türemesi bunun en açık örneğidir.

Yazımızın başında yer verdiğimiz gibi, Doğan Holding'in *Referans* gazetesinin bu yıl düzenlediği “hızlı balık yarışması”nda birinci olan şirket şöyle tanıtılmaktadır:

“Acıbadem Sağlık Grubu küçük bir semt hastanesini 17 merkezli dev bir sağlık grubuna çevirdi. Türkiye'nin halka açık tek sağlık kuruluşu Acıbadem, 16 yılda borsa değerini 750 milyon YTL'ye çıkardı. Hizmette, finansmanda ve yönetimde inovasyonu benimseyen grup, kriz dönemlerinde bile yatırımlarına ara vermedi. 2004'teki 153 milyon dolar cirosunu 2005'te 228.4 milyon dolara yükseltti. 2005 yılını %50 büyüme ile tamamladı. Hastanede küçük operasyonlarla verimlilik iki katına çıkarıldı, hastanenin giderleri %50

düşürüldü. Buna karşılık gelirler %100 arttı.”

İşte bu “hızlı balık”ın sahibi olan Mehmet Ali Aydınlar, 1992’de ANAP’tan İstanbul/Bahçelievler belediye başkan adayı olarak siyasete girmesiyle birlikte “yükselişe” geçmiştir. M. A. Aydınlar’a ilişkin “medya”da yer alan son haber ise, Tayyip Erdoğan’ın “Mehmet Ali Bey gel, Şişli Etfal’i sana verelim. Yer de gösterelim, orada devlete modern bir hastane yap. Şişli Etfal’i ister hastane yap, ister alışveriş merkezi yap. Nasıl arzu edersen.” sözleri olmuştur.

Salt bu örnek bile ülkemizdeki “hızlı balıklar”ın nasıl hızlı olduklarını açıkça göstermektedir.

Özcesi, “hızlı balık”, her durumda “fırsatçıdır”, siyasal ve finansal ilişkileri sayesinde “burnu” her zaman rakiplerinden daha hızlı “koku” alır. M. A. Aydınlar olayında da olduğu gibi, sağlık alanıyla hiçbir ilişkisi olmayan sıradan bir Laleli “muhasebecisi”, kısa sürede “mali müşavir” ve özel hastaneler patronu olur.*

Şüphesiz “hızlı balık” söylemi, “globalizm” demagojisinin basit bir aracıdır. Dolayısıyla, sadece ekonomi alanında değil, toplumsal, siyasal, kültürel alanların hepsinde kullanılan bir araç ve söylemdir. “Hızlı balık” söylemi, “fırsatçılık”ın ideolojik mantığının da dışı vurumudur.

Bu mantık, herşeyde “ilk olmak” ve “ilk” olmanın avantajı ile “girişim kâr”ını cebe indirmektir.

Yazımızın başında yer verdiğimiz gibi, “hızlı balık” söylemi ve mantığı legalistler arasında da “hak ettiği” yere sahip olmuştur. Onlar da, politikanın “oportünistleri” olarak, “hızlı balık”laşmayı bir “kâr”, “getiri” ve “prim” aracı olarak kullanmaya yönelmişlerdir. Legalist oportünistlerin “hızlı balık” söylemi ve mantığı, kapitalist-girişimcinin söylem ve mantığından farksızdır. SİP-TKP’si bu konuda “en hızlı balık” seçilecek kadar “atak”lığı ile bir örnek sayılır.

12 Mart günü bu “hızlı balık”ın “sanal günlük gazetesi”nde şu haber yer almaktadır:

“Yurtsever Cephe 1 Mayıs 1977’nin 30’uncu yıldönümünde 1 Mayıs’ı Taksim’de kutlama kararı aldı.

Ankara’da gerçekleştirilen Yurtsever Cephe Genel Kurulu’nda bu sene 1 Mayıs’ın Taksim’de kutlanması kararı alındı. Karar, dün gerçekleştirilen Genel Kurul’a katılan yüzlerce yurtsever tarafından alkışlarla karşılanırken, Taksim’e büyük kalabalıkların yığılması gerekliliği vurgulandı. Öte yandan Genel Kurul’a sunulan karar tasarısına,

* Acıbadem’in borsa macerası ise Haziran 2000’de başlamıştır. Şirketin hissesinin 30.000 TL üzerinden başlayan “halka arz” fiyatı, 2001 yılında 15.000 TL; 2002’de 2.319 TL; 2004’de 7.203 TL; 2005’de 4.530 TL; 2006’da 12.600 TL ve 2007’de 15.200 TL olmuştur. Kısacası, bu “hızlı balık” hisselerini alan “yatırımcılar”, yedi yıl içinde hiçbir getiriye sahip olmamıştır.

‘1 Mayıs 2007’de Taksim dışında bir alternatif kabul etmiyoruz’ ibaresi eklendi. Söz konusu kararın alınmasında bu senenin 1 Mayıs 1977’nin otuzuncu yıldönümü olması ve AKP’nin iktidar dönemi boyunca emekçilere karşı emperyalizmin ve sermayenin takındığı saldırgan tavır belirleyici oldu.”

Bu habere göre, SİP-TKP’sinin “Yurtsever Cephe”si, herkesden daha “hızlı” olarak 1 Mayıs’ın Taksim’de yapılması “kararı”nı almış ve “başka alternatif kabul etmiyoruz” diyerek de kendisini “bağlamış” görünmektedir.

Ancak aynı açıklamaya ilişkin “haber” okunmaya devam edildiğinde şu sözlerle karşılaşılmaktadır:

“1 Mayıs 2007 için DİSK Başkanlar Kurulu tarafından yapılan açıklamada, 1977’de yaşanan katliamın 30. yıldönümünde Taksim-1 Mayıs alanının kutlamaların merkezi olması öngörülmektedir. Yurtsever Cephe bu yaklaşımın ilkesel olarak doğru olduğu kanısındadır.”

Evet, “hızlı balık”, sadece kendi “sanallığı” içinde “en hızlı” olduğunu göstermek için haberi bir parça “kurgulamıştır”.

Solda yer alan herkesin bildiği gerçek ise, DİSK’in 1 Mayıs 2007’yi Taksim’de kutlama kararını bir yıl önce aldığıdır.

İşte siyasetin “hızlı balık”ları ile ekonominin “hızlı balıkları” böylesine ikiz kardeşlerdir.

Hemen hatırlatalım ki, “hızlı balık” teorisyeni Jason Jennings’in son kitabının adı, “*Less is More*”dur. (Az Olan Daha İyidir)

Gerisi “hızlı balıklar”ın bileceği iştir.

Seçim Ekonomisi, Popülizm ve Devrim

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 98, Temmuz-Ağustos 2007

Seçim döneminde “medya”nın hiç ilgi göstermediği konuların başında ekonomi gelmiştir. Muhalif düzen partilerinin “uçuk vaatleri” olarak sunulan “mazot fiyatları” bir yana bırakıldığında, seçim döneminde ekonomi tümüyle unutulup gitmiştir. Ekonominin “güllük-gülistanlık” görüntüsünü bozmamak için “medya”nın işbirliği, aynı zamanda “seçim ekonomisi yapılmayacak” hurafesiyle birlikte sürdürülmüştür.

Seçimlerin en “uçuk” konusu ilan edilen mazot fiyatları, “medya”nın ekonomiye olan ilgisizliğini ortadan kaldıramamışsa da, ekonomi, kendi kuralları ve yasalarıyla, kendi yolunda sessiz sedasız yürümeye devam etmiştir.

Seçim sath-ı mailinde petrol fiyatlarının seyri yandaki tabloda yer almaktadır.

Petrol fiyatları Ocak ayına göre %26,4, Haziran ayına göre %18 artmıştır.

2007 Petrol Fiyatları (\$)	
2 Ocak	60,77
1 Şubat	57,35
1 Mart	61,97
2 Nisan	66,03
1 Mayıs	64,43
1 Haziran	65,09
2 Temmuz	71,11
3 Temmuz	71,41
5 Temmuz	71,81
6 Temmuz	72,80
9 Temmuz	72,14
10 Temmuz	72,80
11 Temmuz	72,58
12 Temmuz	72,55
13 Temmuz	73,89
16 Temmuz	74,11
17 Temmuz	74,03
18 Temmuz	75,03
19 Temmuz	75,90
20 Temmuz	75,53
23 Temmuz	74,65
24 Temmuz	73,38
25 Temmuz	73,30
26 Temmuz	76,84
27 Temmuz	77,02
30 Temmuz	76,83
31 Temmuz	77,05

İlk bakışta petrol fiyatlarının yükselmesi, “muhalfeft”in “uçuk vaadleri” olarak ilan edilen, mazot fiyatlarını “1 YTL yapacağız” propagandası karşısında AKP’nin lehine bir “gelişme” gibi görünse de, aynı zamanda AKP’nin yeni döneminde karşı karşıya olduğu riskleri gösterdiği için halktan özenle gizlenmiştir.

Petrol fiyatlarındaki artışların devlet bütçesine getireceği ek yükler, açıktır ki bütçe açığının büyümesine, daha fazla iç ve dış borçlanmaya gidilmesine, nihayetinde daha yüksek faiz ödemelerine neden olacaktır. Kaçınılmaz olarak bu açıkları kapatmak için, bir yandan petrol ürünlerine (benzin, mazot vb.) zam yapılırken, diğer yandan ÖTV gibi vergilere zam yapılacaktır. Dün düşük petrol fiyatları ve dolar kuruyla gerçekleştirilen “tüketim artışı” tersine dönecektir.

Bu, bir bakıma kredi kartıyla yaşamaya benzer.

Kredi kartıyla elde edilen ek “tüketim” olanaklarının, bireysel ya da ailesel olarak tüketimi artırarak belli bir “refah” ortamı yarattığı açıktır. Ancak her kredi kartı kullanımı, gelecekteki

tüketimden yapılan bir indirimdir. Bir başka ifadeyle, kredi kartıyla sağlanan tüketim artışı, gelecekteki gelirler üzerinden yapılan bir indirim, gelecek gelirlerin bugünden tüketilmesi demektir.

Bireysel ya da ailesel kredi kartı kullanımı gibi, devletlerin kredili tüketimleri de benzer özelliklere sahiptir.

Devlet ya da kamu, “almadan vermek allaha mahsustur” tekerlemesinde olduğu gibi, vergiler ve diğer gelirler aracılığıyla elde ettiği kaynakları “kamu harcamaları” olarak tüketir. Kredi kartı sahibi herhangi bir kişi gibi, devlet de gelecekteki gelirlerini garanti göstererek bugün harçayabilmek için kredi temin eder. Devlet iç ve dış borçlanması olarak tanımlanan bu “kredi”, örneğin gelecek beş yılın gelirlerinin bir zaman diliminde (örneğin 2007) kullanılmasıdır. Bunun ne düzeyde gerçekleştiği ise hazine bonolarının faiz oranlarında kendisini gösterir.

Eğer hazine yıllık %20 faiz oranıyla borçlanmaya gidiyorsa,

Devlet Bütçesi		
(Milyar YTL)	2006 (Ocak-Haziran)	2007 (Ocak-Haziran)
Harcamalar	81,003	99,873
1-Faiz Hariç Harcama	58,127	72,980
Personel Giderleri	16,724	19,743
Cari Transferler	27,108	35,798
2-Faiz Harcamaları	22,876	26,893
Gelirler	82,137	92,829
Bütçe Dengesi	1,134	-7,044
Faiz Dışı Denge	24,010	19,849

yani “kredi” temin ediyorsa, her durumda yıllık bütçe gelirlerini asgari %20 artırması gerekir. Kemal Derviş’le birlikte ekonomi literatürüne kazandırılan “borçların çevrilebilirliği” de ancak bu asgari gelir artışıyla mümkündür.

Devletin artan borçlarını ödeyebilmesi ve yeni kamu yatırımları gerçekleştirebilmesi için ise, her durumda yıllık bütçe gelirlerinin %20’nin üzerinde gerçekleşmesi şarttır. %20 faiz ödemelerinin üstünde ortaya çıkan bütçe geliri, ülkenin gerçek kalkınma ve büyümesine denk düşer.

Yine seçim sath-ı mailinde hiç sözü edilmeyen bütçe verileri, seçimden sonra “medya”ya yansımıştır. Bu verilere göre, 2007 yılının ilk altı ayında devlet bütçesi 5,9 milyar YTL açık vermiştir.

Altı aylık bütçe verileri, 22 Temmuz seçimlerinde ne kadar “popülizm”, diğer ifadeyle “seçim ekonomisi” yapıldığını açıkça göstermektedir. Unakıtan’ın Maliye Bakanlığı’nın verilerine göre, geçen yılın ilk altı ayında 1,1 milyar YTL fazla veren bütçe, bu yılın ilk altı ayında 7 milyar YTL açık vermiştir. Böylece AKP’nin “seçim ekonomisi” 7 milyar YTL’lik bir bütçeye sahip olmuştur.

Dış Borç (Milyar \$)				
	Toplam	Kamu	TCMB	Özel
2002	129,7	63,6	22,0	44,1
2003	144,3	69,5	24,4	50,4
2004	160,8	73,8	21,4	65,6
2005	168,8	68,2	15,4	85,2
2006	207,4	69,8	15,7	122,0
2007 1. Çeyrek	213,4	71,4	15,6	126,4
2002-2007 Artış	83,7	7,8	-6,4	82,3

A n c a k
AKP’nin ana icraatı 7 milyar YTL’lik “seçim ekonomisi”nde değildir. Ana icraatı, dört buçuk yıllık hükümetleri döneminde iç

borçları 103 milyar dolar artırmalarıdır.

Aynı dönemde dış borçlar 83 milyar dolar artmışsa da, bu artışta “özel sektör”ün dış borçlanması (sendikasyon vb. kredileri-

İç Borç		
	Milyar YTL	Milyar \$
2002	149,9	91,7
2003	194,4	139,3
2004	224,5	167,3
2005	244,8	182,4
2006	251,5	178,9
2007 Haziran	253,7	194,5
2002-2007 Artış	103,8	102,8

le) ağırlıklı bir yere sahiptir. “Özel sektör”ün dış borçlanması TL’ye çevrilerek hazine bonolarına yatırılmıştır. Böylece AKP hükümetinin iç borçlanma “becerisi”, aynı zamanda “özel sektör”ün dış borçlanma “becerisi” sayesinde olmuştur.

Dış borç verilerinin en ilginç “kalemi” ise, Merkez Bankası’nın son üç yılda hiçbir borç ödemesi yapmamış olmasıdır. Böylece neredeyse tümü IMF’ye olan Merkez Bankası borçları üç yıldır ödenmemiştir. Bu yolla IMF, AKP hükümetine yaklaşık 15 milyar dolarlık bir “sübvansiyon” sağlamıştır.

Bu veriler, “milletin adamları” Tayyip Erdoğan ve mehteran takımının kimler tarafından ve nasıl desteklendiğini göstermektedir.

Bu veriler ile 22 Temmuz seçim sonuçları bir araya getirildiğinde, “veren memnun/alan memnun” ve üstelik “alandan alan da memnun” bir tablo ortaya çıkmaktadır. Daha açık ifadeyle, “veren” IMF, Dünya Bankası, özetle emperyalizm, “alan” AKP ve “alandan alan” sağ parti seçmenleridir. Dört buçuk yılda ülkenin dış borçlarının 83 milyar, iç borçlarının 103 milyar dolar artarak, toplam borçların 186 milyar artışı AKP’ye oy veren “her iki kişiden biri”ni hiç ilgilendirmemiştir.

AKP hükümeti döneminde iç ve dış borçların toplamı 408 milyar dolar olmuştur. “Yüksek faiz/düşük kur” politikasıyla ortaya çıkan aşırı değerlendirilmiş TL sayesinde GSMH 399 milyar dolardır. Böylece toplam iç ve dış borçlar ülkenin bir yıllık tüm üretim ve hizmetlerinin toplamından daha fazla olmuştur. Aynı şekilde 1970 başlarında kişi başına düşen dış borç (ki bu dönemde devletin iç borçlanması önemsenmeyecek kadar küçüktür) 9 dolar iken, bugün 5.666 dolardır. Ama bu ülkede yaşayan ve oyunu AKP’ye veren “her iki kişiden biri”sini bunlar hiç ilgilendirmemektedir.

Elbette sorun, ekonomik verileri alt alta dizerek, bunların ortaya çıkardığı “olumsuz” görüntüyü sayısal olarak ifade etmekte değildir. Asıl sorun, bu sayısal verilerin ortaya çıkardığı tablonun ülkenin bugünü ve yarını açısından ne anlama geldiğini ortaya koyabilmek ve halka bunları anlatabilmektir.

Halk denilen “garip kuş”, ister AKP’ye, ister diğer düzen partilerine oyunu vermiş olsun, her durumda ülkedeki genel durumun “iyi” olduğu kanısına sahiptir. “Sol” kitle ve “solcu”lar açısından da aynı kanı mevcuttur. Dolayısıyla AKP’ye oy vermiş “sağcı seçmen”in ekonomik verilere karşı gösterdiği ilgisizlik, aynı ve benzer biçimde “sol seçmen” için de geçerlidir. Aralarındaki tek fark, “sol seçmen”,

22 Temmuz seçimlerine bir “rejim sorunu” olarak bakarken, “sağcı seçmen” her zamanki gibi kendi ekonomik çıkarları açısından bakmıştır.

Bugün “sağcı”sı, “solcu”su, herkes bilmektedir ki, 2001 krizinden günümüze kadar artan “nispi refah”, tümüyle “yüksek faiz/düşük kur” politikasının sonucudur. Bu politika her ne kadar Kemal Derviş döneminde IMF tarafından uygulamaya sokulmuş ve AKP tarafından “kılına dokunmadan” olduğu gibi sürdürülmüşse de, sonuçta ithalat artmış, TL değerlenmiş, ithal ürünler ucuzlamıştır. Ucuz (ama kalitesiz) ithal ürünlerin ortaya çıkardığı tüketim artışı, toplumdun her kesimine “hissedilir” olmuştur.

Yine herkesin bildiği, en azından farkında olduğu gerçek ise, bu durumun sürekli olmayacağıdır.

“Merkezi devlet otoritesinin baskısı altında ezilmiş, bunalmış Anadolu insanı, kaderci bir düşüncenin rijid kalıpları içinde, ‘böyle gelmiş, böyle gider’ düşüncesi ile politik pasiflik içinde”* oluşu süre gittiğinden (ve de “solcu”ların düzenin topyekün değişimini ifade eden devrimi “fani ömrümüzde göremeyeceğimiz” iddialarıyla) ülkenin ve kendilerinin geleceği “allaha” havale edilmiştir.

Bunda şaşılacak bir durum yoktur.

Bu ülke, yakın tarihinde 19 kez IMF kapısına dayanmış, yani 19 kez iflas noktasına gelmiş, çoğunda “yetmiş sente muhtaç” duruma düşmüş, ama hiçbir zaman Latin-Amerika’da olduğu gibi halk kitleleri sokağa çıkmamıştır.

İlerici, demokrat, yurtsever ve devrimci insanlar ise, bu durum karşısında “umutsuzluğa” düşmekte, “bu halk adam olmaz” tekerlemesini yineleyip durmaktadırlar.

Kimileri için bu durum, Özal döneminin “köşedönmeciliği”nin, “markacı gençliğinin”, kısacası apolitikleşmenin bir sonucudur. Kimileri için ise, halka verilen “rüşvetler” bu sonucu doğurmaktadır.

Nasıl gerekçelendirilirse gerekçelendirilsin, sonuçta “umutsuzluk” ve halka güvensizlik her “solcu”da mevcuttur. Doğal olarak, böylesi bir ortamda da devrimin yapılabileceğine de hiç inanmamaktadırlar. Yıllardır sürdürdükleri “umudu büyütme” masalının da sonuna gelmişlerdir.

Oysa şimdi devrim zamanıdır.

Eğer bir ülkede halkın gözünün içine baka baka yalan söyleniyorsa; “medya” bu yalanları her gün, her saat, haberlerle, dizilerle, şov programlarıyla sürekli yeniden ve yeniden üretiyorsa; ortaokul bilgileriyle insanlar üniversiteli yapılıyorsa; kredi kartlarıyla, “yardım paketleriyle” insanlar “refah” içinde olduklarını düşünüyorlarsa; ülkenin siyasal rejimi insanları fazlaca ilgilendirmiyorsa, o ülkede

* Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim II-III*.

devrimden başka yol kalmamış demektir.

Dün, AB yandaşlarının her yerde el üstünde tutulduğu günlerde; “yes, annem” ciliğın her yere yayıldığı günlerde, nasıl ki insanlar “cebıne AB pasaportunu koyup” ülkeyi terk etmeye hazır görünüyorlardıysa, bugün de “nispi refah” içinde ülkenin geleceği karşısında kayıtsız görünmektedirler.

İşte halkın bu “kayıtsızlığı”, devrimin geleceğidir.

Şimdi devrim zamanıdır.

Devrim ise, devrimci eylemle gerçekleşir.

Devrimci eylem ise, devrimcilerin mücadelesidir.

Beyoğlu sokaklarında “hazır kıta” bekleşerek, Taksim otobüs durağında “eylem” yaparak devrimci mücadele yürütülemez.

Devrimci mücadele, ülkenin gerçeklerini, ülkenin insanlarına anlatmaya başlamakla başlar.

Bunu yapabilmek için de, ülkenin gerçeklerini ve halkı bilmek ve anlamak şarttır.

Bugün belki devrimcilere inanmayacaklardır. Ama yarın, somut yarın, söylenenlerin ne denli gerçek olduğunun bilincine varacaklar, devrimcileri dinlemeye hazır olacaklardır.

Devrimciler, her somut olaydan yola çıkarak, sadece bildik sloganları atarak değil, somut olayın olası tüm gelişim sürecini ortaya koyarak insanlara gerçekleri anlatmalıdırlar.

I. Cumhuriyet'ten II. Cumhuriyet'e Feodal-Tacirlerin Önlenemez Yükselişi

KURTULUŞ CEPHESİ

Sayı: 99, Eylül-Ekim 2007

“Türkiye'nin şu anda bir şeye karar vermesi lazım, Türkiye Refah Partisi ile Adil Düzen'e geçecek, bu kesin şart. Geçiş dönemi yumuşak mı olacak, sert mi olacak, tatlı mı olacak, kanlı mı olacak? 60 milyon buna karar verecek. Biz diyoruz ki, bu geçişi tatlı yapalım, bu geçişi barış içinde, bu geçişi yumuşak yapalım.” (Necmettin Erbakan'ın 13 Nisan 1994 tarihinde Refah Partisi Meclis Grubunda yaptığı konuşma.)

Bugün A. Gül'ün cumhurbaşkanı seçilmesiyle birlikte, “I. Cumhuriyet”in, “kemalist cumhuriyet”in yıkılışından. “2. Cumhuriyet” döneminin başladığından, “I. Cumhuriyet”ten, yani laik cumhuriyetten “ılımlı islam cumhuriyeti”ne geçildiğinden söz ediliyor. Ve en çok tartışılan ve “merak” edilen ise, Erbakan'ın 1994 tarihinde söylediği gibi, “geçiş dönemi sert mi olacak, yumuşak mı? Tatlı mı olacak, kanlı mı olacak?”tır.

“Medya”nın “laik”, ama “globalizm” yandaşı kozmopolit yazarlarına göre, geçiş sürecinin “sert mi, yumuşak mı; tatlı mı, kanlı mı” olacağını, tümüyle iktidara geçen kesimin, yani Tayyip Erdoğan ve şürekasının temsil ettiği şeriatçıların “uzlaşmacı” tutumu belirleyecektir.

Tayyip Erdoğan ve şürekasına göre ise, geçiş döneminin “sert mi, yumuşak mı; tatlı mı, kanlı mı” olacağını belirleyecek olan “eski egemen” laiklerin yeni düzene ne kadar direnecekleridir.

Bu nedenle, “medya” A. Gül’ün her kesimi kapsayan, uzlaşmacı ve dengeli bir tutum izlemesi gerektiği yönünde yayın yaparken, şeriatçı kesim “laik-kemalistler”in “halkın tercihinine” boyun eğmeleri çağrısını yapmaktadır.

Geçiş döneminin nasıl olacağına ilişkin tartışmaların ortak noktası ise, bir dönemin (“1. Cumhuriyet”) sona erdiği ve yeni bir dönemin (“2. Cumhuriyet” ya da “ılımlı islam cumhuriyeti”) başladığıdır. Bu da, 84 yıllık cumhuriyet düzeninin yasamadan yürütmeye, yargıdan toplumsal yaşama kadar her alanda topyekün değişimi anlamına gelmektedir.

“Laik-ulusalcı” bakış açısından ise, bu değişim “karşı-devrim” niteliğindedir. Yine de bir “devrim”dir, yani siyasal sistemin altüst oluşudur. Bu yüzden onlar için sorun, “karşı-devrim”in “barışçıl”, yani “kansız” ve “tatlı” gerçekleşip gerçekleşmemesi değil, bu “karşı-devrim”in nasıl önleneceği ve bertaraf edileceğidir. Doğal olarak “laik-ulusalcı” için de sorun, Erbakan’ın ortaya koyduğu gibidir: “Sert mi olacak, yumuşak mı? Tatlı mı olacak, kanlı mı olacak?”

Tüm bu “devrim/karşı-devrim”, “laiklik/şeriatçılık” eksenindeki tartışma ve mücadelelerde esamesi okunmayan “marjinalleştirilmiş” legalist ve legalize sol ise, kararsızdır. Kararsız olduklarından, bugün için gelişmelere ilişkin “ezber bozan” hiçbir şey söylememeye çalışmaktadırlar. Oysa içinde yaşanan siyasal durumu doğru kavrayabilmek için, öncelikle bazı “ezber”leri, özel olarak da devrim sözcüğünün ifade ettiği toplumsal altüst oluşlara ilişkin “ezber”leri yeniden anımsamak gerekmektedir.

“Ezber Bozmayan” Tarihsel Gerçekler

İnsanlık tarihinin en temel gerçeklerinden birisi, toplumların ilkel komünal, köleci, feodal, kapitalist ve sosyalist toplum biçimlerine dönüşerek geliştiğidir. Ancak bu gelişim sürecinde, üretim araçlarının özel mülkiyetine dayanan hiçbir toplumsal düzenin (köleci, feodal ya da kapitalist) kendi kendine dağılıp, bir diğer toplum biçimine kendiliğinden dönüşmediği de bir başka tarihsel gerçektir.

Her toplumsal düzen, dayandığı üretim ilişkilerine bağlı olarak sınıflardan oluşur. Bu üretim ilişkilerinde egemen olan sınıf, aynı zamanda toplumsal düzenin egemen sınıfıdır.

Hiçbir egemen sınıf, kendiliğinden ve gönüllü olarak egemenliğinden vazgeçmez, egemenliği bir başka sınıfa devretmez. Her durumda ve her tarihsel koşulda, egemen sınıfın egemenliğinin bir başka sınıf tarafından ortadan kaldırılması gerekir ve bu da toplumsal bir altüst oluşa yol açar. Bu altüst oluş, egemen sınıfın varlığını ve çıkarlarını ifade eden toplumsal düzenin topyekün yıkılması, yerine

yeni bir toplumsal düzenin geçmesi demektir. Bu da, toplumsal devrimdir.

Bu tarihsel dönüşümlerde (toplumsal devrimler), her zaman zor (şiddet), yeni topluma gebe olan eski toplumun ebesi olmuştur.*

Zor (şiddet) ise, herkesin bildiği gibi, örgütlü zordur, silahlı güçlerdir, ordudur, donanmadır, uçaktır, tanktır.

Tarih, köleci toplumdan feodal topluma, feodal toplumdan kapitalist topluma ve nihayetinde kapitalist toplumdan sosyalist topluma geçişlerde, her zaman ve her koşulda toplumsal devrimlere sahne olurken, aynı zamanda mevcut toplumsal düzeni zorla yıkmaya yönelik toplumsal eylemlere de sahne olmuştur. Bu toplumsal eylemler de, her zaman ve her koşulda, egemen sınıfların iktidarına karşı alttaki sınıfların siyasal mücadelesidir.

İşte bu yüzden, “tarih, yazılı tarih”, diye yazar *Komünist Manifesto*, “sınıf mücadelelerinin tarihidir”. Bu nedenle, bir tarihsel dönem, o tarihsel dönemdeki sınıf ilişkileri tahlil edilmeksizin doğru olarak kavranamaz.

Üretim araçlarının özel mülkiyeti düzeninde, bir toplumsal düzenin egemen sınıfının yerine geçecek olan her sınıfın, öncelikle ekonomik yapıda egemen sınıf haline gelmiş olması şarttır. Ekonomide, yani üretim ilişkilerinde belirleyici ve egemen olan sınıf, er ya da geç toplumsal düzenin egemen sınıfı haline gelir. Dolayısıyla toplumsal dönüşüm süreçlerinin doğru olarak kavranabilmesi için, sınıf mücadeleleri kadar, bu mücadelede yer alan sınıfların ekonomideki yerleri ve konumları da tahlil edilmek zorundadır.

“Mahalli Mütegalibe, Toprak Ağaları ve Tefeci-Bezirgan” Kesiminin Gelişimi ve Tasfiyesi

Bugün solda yer alan herkesin “ezbere” bildiği şey, Türkiye ekonomisinin dışa, emperyalizme bağımlı olduğudur. Dolayısıyla dışa bağımlı bir ülkede egemen olan üretim ilişkisi de, bu bağımlı-

* “Zorun tarihte ekonomik evrim karşısında oynadığı rol açıktır. İlk her siyasal zor, önce toplumsal nitelikte ekonomik bir göreve dayanır ve ilkel toplulukların dağılmasının toplum üyelerini özel üreticiler durumuna dönüştürdüğü, yani onları ortak toplumsal görevlerin yöneticilerine daha da yabancı kıldığı ölçüde artar. İkinci olarak, toplumdan bağımsız kılındıktan, hizmetkar durumundan efendi durumuna geldikten sonra siyasal zor, iki yönde etkili olabilir. Ya normal ekonomik evrim yönünde; bu durumda, ikisi arasında bir çatışma yoktur, ekonomik evrim hızlanır. Ya da zor, ekonomik evrimine karşı çıkar ve bu durumda, birkaç istisna dışında, ekonomik evrim karşısında her zaman yenik düşer... Bir ülkede ... devletin iç zorunun, şimdiye değin hemen her siyasal iktidar bakımından belirli bir aşamada olduğu gibi, ülkenin ekonomik evrimi ile çatışma durumuna girdiği bir yerde, savaşım her zaman siyasal iktidarın yıkılması ile sonuçlanır. Ekonomik evrim, istisnasız ve acımasız kendi yolunu açar.” (Engels, *Anti-Dühring*, s. 271.)

lığa göre şekillenmiştir. Kendi dilimiz ve terminolojimizle ifade edersek, dışa bağımlı çarpık bir kapitalizm egemendir.

Bu “ezber”, ülkemiz solunda feodalizmin tasfiye edildiğini, “demokratik devrimin tamamlandığını” iddia edenler ile demokratik devrimin tamamlanmadığını söyleyenlerin istisnai olarak paylaştıkları ortak noktadır.

Ülkede egemen olan kapitalizm dışa bağımlı olduğu için çarpıktır, klasik kapitalizmden farklıdır. Bu yüzden feodalizmden kapitalizme geçiş süreci, dışa bağımlılık tarafından belirlenmiş bir özelliğe sahiptir.

Bir diğer “ezber”, baştan emperyalizmle bütünleşmiş işbirlikçi burjuvazinin, ilk dönemde siyasal yönetimi feodal sınıflarla, yani “mahalli mütegalibe, toprak ağaları ve tefeci-bezirgan” kesimleriyle paylaştığıdır.*

1950 yılında iktidara gelen Menderes hükümeti, işbirlikçi-tekelci burjuvazi ile “mahalli mütegalibe, toprak ağaları ve tefeci-bezirgan” kesiminin ortak hükümeti olmuştur.**

Menderes döneminde uygulanan ekonomi politikalarla, bir yandan işbirlikçi-tekelci burjuvazinin (dolayısıyla emperyalizmin) çıkarlarına uygun olarak ithalat liberalize edilirken, diğer yandan tarım politikalarıyla toprak ağaları ve tefeci-bezirgan kesiminin çıkarları azamileştirilmiştir.

Herkesin “ezber”den bildiği gibi, işbirlikçi-tekelci burjuvazi, emperyalizmin temel müttefiki olarak giderek güçlenmiş ve ekonomik yaşamda egemenliğini kurmuştur. Böylece ülke ekonomisi, neredeyse Koç, Sabancı vb. birkaç işbirlikçi-tekelci burjuvanın belirleyici olduğu bir yapıya dönüşmüştür.

Bu “ezber”in diğer unsuru, yani “mahalli mütegalibe, toprak ağaları ve tefeci-bezirgan” kesimi ise, aynı dönemde çıkarlarını azamileştirmeye çalışmıştır. Ve 2007 Türkiyesinin sorunu, bu gelişmeyle belirlenmiştir.

Menderes döneminde, “mahalli mütegalibe, toprak ağaları ve tefeci-bezirgan” kesimi, tıpkı işbirlikçi-tekelci burjuvazi gibi gelişmiş ve güçlenmiştir. Ancak bu kesimlerin gelişmesi ve güçlenmesi, işbirlikçi-tekelci burjuvazinin gücünü ve gelişimini de sınırlamıştır.

* Bugün solda hemen hemen hiç kullanılmayan bu tanımda yer alan “mahalli mütegalibe”, yerel zorbalara anlamına gelir ve Anadolu eşrafını ifade eder. Bezirgan ise, Farsça olup, “tüccar” demektir.

** “... ülkedeki kapitalizm, kendi iç dinamiği ile değil, yukardan aşağıya geliştirilmiştir. Dolayısıyla yerli tekelci burjuvazi, daha baştan, çekirdek halindeyken emperyalizmle bütünleşerek gelişmiştir. (Emperyalizm içsel bir olgu durumuna geldiği için bu oligarşi içindedir). Ancak bu gelişen tekelci-burjuvazi tek başına emperyalizmle ittifakını sürdürerek emperyalist üretim ilişkilerini muhafaza edecek güçte değildir. Dolayısıyla, yabancı ve yerli tekelere zorunlu olarak bağlı olan toprak burjuvazisi ve feodal kalıntılarla yönetimi paylaşmaktadır.” (Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim II-III.*)

Her ittifak ilişkisinde olduğu gibi, işbirlikçi-tekelci burjuvazi ile bu feodal kesimlerin ittifakı da bir “uzlaşma”ya dayanır. Her “uzlaşma” gibi, taraflar kendi öz çıkarlarından belli ölçülerde “feragat” ederler. Eğer müttefiklerin paylaşacaklarının sayısı fazla ve çoksa, “feragat”, gelişmenin ortaya çıkardığı fazlalığın paylaşılması demektir. Menderes dönemindeki ekonomik gelişme, işbirlikçi-tekelci burjuvazi ile feodal kesimlerin yeni pazarlar ve çıkarlar sağlamalarına olanak tanıdığı ölçüde “uzlaşma”nın oluşmasına ve sürmesine olanak sağlamıştır.

Dışa bağımlı ekonomilerin şiddetli bir biçimde yaşamak durumunda oldukları emperyalist sistemin ekonomik krizleri 1958 krizine yol açmış ve 1958 ekonomik krizi işbirlikçi-tekelci burjuvazi ile feodal kesimlerin ittifakında ilk büyük kırılmaya neden olmuştur.

1958 krizi, dış ödemeler dengesi açığının (bugünün söylemiyle “cari açık”) kapatılmaması, dış borçların ödenemez hale gelmesinin bir ürünüdür. Ödemeler dengesi açığı ise, asıl olarak işbirlikçi-tekelci burjuvazinin çıkarlarını ifade eden artan ithalattan kaynaklanmıştır. 4 Ağustos 1958’de ödemeler dengesi açığını kapatmak için IMF talimatıyla devalüasyon yapılmış, dolar 2,80 TL’den 9,20 TL’ye yükselmiştir.

1958 devalüasyonu işbirlikçi-tekelci burjuvazinin artan ithalatının bir ürünü olurken, aynı zamanda fiyatların yükselmesine yol açmıştır. Bu da en fazla tarım kesiminde egemen olan feodaller ile geleneksel malların ticaretini yapan Anadolu tüccarını etkilemiştir.

Her ekonomik kriz, bazı kesimleri tasfiye ederken, bazı kesimleri daha da güçlendirir. 1958 krizi de benzer sonuçlar üretmiş, bir yandan işbirlikçi-tekelci burjuvaziye daha da güçlendirirken, diğer yandan feodal kesimlerin bir bölümünü tasfiye etmiştir. Bu tasfiye ve güçlenme ilişkisi özellikle Anadolu tüccar kesimi arasında çok daha belirgin olmuştur.

Menderes döneminde fazlaca önemsenmeyen bir olgu ise, 1950-58 döneminde tefeci-bezirgan kesiminin bir bölümünün artan gelirlerini sermayeleştirmeye yönelmeleridir. 1956 yılında kurulan **Gümüş Motor** bu sermayeleştirmenin en önemli örneğidir. “Faizsiz bankacılık”ın ilk girişimi olan Gümüş Motor, feodal kesimlerin artan gelirlerini sermayeleştirmeye yönelmelerinin, tarımdan sanayiye geçişlerinin bir simgesidir.*

* Bu olayı “milli görüş”çüler şöyle anlatmaktadırlar:

“İşte bu süreçte sömürü dünyalarını krizler üzerine inşa eden Siyonizm, ‘kaos ve kriz’ formülünü Tür-kiye’de uygulamaya karar vermişti. Adım adım darbeye giden Türkiye’de, DP iktidarı önce baskı altına almıyor, ancak baskılar DP’yi iktidardan uzaklaştırmayınca 1957 ve 58 devalüasyonları devreye sokuluyordu. Öyle ki, devalüasyon operasyonlarından sonra 2.80 TL olan 1 ABD doları 9.20 TL’ye yükseliyordu. Türk Lirası dolar karşısında dört misli değer kaybına uğramıştı. Adnan Menderes zamanındaki bu devalüasyon operasyonları Gümüş Motor için de zorlu bir dönemin başlangıcı olarak

Ancak 1958 devalüasyonu Gümüş Motor'un iflas etmesiyle sonuçlanmıştır.

Her ne kadar Gümüş Motor 1958 kriziyle iflas etmişse de, Erbakan'ın "milli sanayi"sinin bu girişimi, tefeci-bezirgan sermayesinin, işbirlikçi-tekelci sanayi burjuvazisinin yanında iç pazarda kendine yer açma çabasının tarihsel bir başlangıcını oluşturur. Aynı zamanda bu kesimlerin işbirlikçi-tekelci burjuvazi ve IMF karşıtlığının da başlangıcıdır.

1958 krizi egemen sınıflar arasında çıkar çatışmasını sertleştirmiştir. Bu da giderek ayrışmalara ve işbirlikçi tekelci burjuvazi ile mahalli mütegalibe, toprak ağaları ve tefeci bezirgan ittifakının bozulmasına yol açmıştır.

Egemen sınıflar arasında ortaya çıkan bu ayrışma siyasal alana yansımış, Menderes hükümeti giderek ülkeyi yönetemez hale gelmiştir. 1958-60 arasında Menderes hükümetini kararsızlığa, birbirine taban tabana zıt siyasal kararlar almaya iten temel neden de bu ayrışmalar olmuştur.

Bu ortamda 27 Mayıs 1960 aşağıdan yukarı askeri darbesi gerçekleşmiştir.

27 Mayıs darbesiyle Menderes hükümeti düşürülmüş, "asker-sivil aydın zümre"ye dayanan "bürokrat-reformist burjuvazi" yeniden iktidara gelmiştir. Kısa süren bu iktidar döneminde, bir yandan feodal kesimler (mahalli mütegalibe, toprak ağaları ve tefeci-bezirgan) tasfiye edilmeye çalışılmış, diğer yandan "asker-sivil aydın zümre"nin (küçük-burjuvazinin) siyasal iktidardaki gücü artırılmaya çalışılmıştır. 61 Anayasasıyla bazı demokratik hak ve özgürlükler genişletilmiş, nispi demokratik ortam oluşmuşsa da, ekonomik yapıya dokunulmamış, dışa bağımlı kapitalist gelişme sürdürülmüştür.

27 Mayıs döneminde feodal kesimlere yönelik tasfiye hareketi, bu döneme kadar iktidarı (dolayısıyla kânnı) bu kesimlerle paylaşmak zorunda kalan işbirlikçi tekelci burjuvazinin gücünü daha da artırmıştır.

27 Mayıs aşağıdan yukarı askeri darbesiyle iktidara gelen kesimlerin (bürokrat burjuvazi ve küçük-burjuvazi) tüm varlıkları kamu harcamalarına ve kamu yatırımlarına bağımlı olduğundan, altyapıda (emperyalist üretim ilişkileri) etkin değillerdir. Dolayısıyla ekonomik temelleri zayıf olduğundan kitle desteği sınırlı kalmış ve nispi demokratik ortam içinde 1965 seçimlerinde iktidarı kaybetmişlerdir.

27 Mayıs dönemi çok kısa sürmüş olmasına rağmen, bu dö-

görülmüştü. Gümüş Motor'un temeli 1956'da atılmış ancak fabrikanın temeli atıldıktan sonra iki yıl içerisinde iki devalüasyon yapılmıştı. Devalüasyonlar Fabrikanın sermayedarlarını da zora sokmuştu. Üretim için paraya ihtiyaç vardı, ancak Gümüş Motor'un zengin ortakları kendi işlerinde bile büyük sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştı." (M. Kurdaş, *Milli Gazete*, 20 Temmuz 2007.)

nemde feodal kesimlere yönelik tasfiye hareketi “kemalist”ler ile feodal kesimler arasında tam bir savaş ilanına yol açmıştır. 27 Mayıs’ın “laik anayasası” bu savaşın en önemli aracı olarak ortaya çıkmış ve günümüze kadar sürüp giden laiklik/şeriatçılık tartışmasında safların belirginleşmesine neden olmuştur. Aralık 1960’da çıkartılan 193 sayılı yasayla tarımın vergilendirilmesine kalkışılmasıyla da köylülük “laik”lik karşıtı saflara geçmiştir.

Diğer taraftan, gerek “feodalizme karşı mücadele” gerekçesiyle, gerekse “bölücü ve yıkıcı faaliyetler” gerekçesiyle 55 Kürt toprak ağasının Batı’ya sürülmesi ve 485 KDP’li kürt eşrafının tutuklanması da “kemalist”ler ile kürtler arasındaki çelişkinin sertleşmesine ve uzlaşmaz hale gelmesine neden olmuştur.

27 Mayısla birlikte küçük-burjuvazi laiklik ve ulusal birlik (üniter devlet) konularını ne kadar öne çıkarmışsa, o kadar karşı saflaşmaya yol açmıştır. Bunlar da 27 Mayısın, günümüze bıraktığı siyasal mirastır.

İşbirlikçi tekeli burjuvazinin henüz yeterince güçlenmediği, palazlanma aşamasında olduğu bu dönemde, DP’nin yerine oluşturulan AP’nin 1965 seçimlerinde %52,9 oyla 450 kişilik mecliste 240 milletvekilliği kazanması, tüm sömürücü sınıfların ittifakının yeni bir zaferi olmuştur.

Bu ittifak, yani emperyalizmin yeni-sömürgecilik uygulamalarıyla gelişen ve güçlenen işbirlikçi tekeli burjuvazi ile feodal üretim ilişkilerinin* geleneksel sınıflarının (mahalli mütegalibe, toprak ağaları, tefeci-bezirganlar) ittifakı, birbirine taban tabana zıt çıkarların birliğidir. Küçük ve kapalı üretim birimlerine dayanan ve burarlardan beslenen feodal egemen sınıfların çıkarı ile bu kapalı üretim birimlerini yıkarak pazar için üretimi geliştirmek ve yaygınlaştırmak durumunda olan işbirlikçi tekeli burjuvazinin (ve emperyalizmin) çıkan birbiriyle çatışır. Dolayısıyla işbirlikçi tekeli burjuvazinin güçlenmesine paralel olarak bu ittifak parçalanmak durumundadır.

Başını Erbakan’ın çektiği, DPT’de toplanan “takunyalılar”ın içsel muhalefeti, sömürücü sınıflar arasındaki ittifakın parçalanmasının başlangıcını oluşturmuştur.

1965-1969 yılları arasında TOBB’da Sanayi Odası Başkanlığı, Genel Sekreterlik ve Yönetim Kurulu Başkanlığı yapan Erbakan’ın 25 Mayıs 1969’da TOBB başkanı seçilmesi ve 8 Ağustos 1969’da Demirel hükümetinin müdahalesiyle (polis zoruyla) TOBB’dan çıkartılması

* Burada feodal üretim ilişkilerinden daha çok yan-feodal üretim ilişkilerinden söz etmek gerekir. Yukardan aşağıya gelişen kapitalizm koşullarında tarımsal üretim, geleneksel feodal köylü tarımdan küçük meta üretimine yönelir. Bu küçük meta üretimi de, öz itibarıyla feodal üretimden farklıdır. Bu farklılığa rağmen, yine de klasik anlamda kapitalist tarımsal üretim değildir. Köylülüğün küçük meta üretimi aracılığıyla kapitalizme “eklenmesi” teorilerinin çıkış noktası da burasıdır.

sömürücü sınıflar ittifakının sonunu getirmiştir.

Bu ayrışma, 12 Ekim 1969 genel seçiminde Erbakan'ın AP'den aday olmasının engellenmesi, ardından Konya'dan bağımsız milletvekili seçilmesi ve 26 Ocak 1970'de Milli Nizam Partisi'ni (MNP) kurmasıyla netleşmiştir.

18 Aralık 1970'de Demirel hükümetinin bütçesine red oyu veren ve başını Ferruh Bozbeyle'nin çektiği "41'ler" hareketi, sömürücü sınıflar ittifakındaki yeni bir parçalanmanın siyasal yansıması olmuştur.

1971 yılına girildiğinde, "sağ" ("merkez sağ"), MNP, DP ve AP olmak üzere üç parçaya ayrışırken, toplumsal muhalefet ve devrimci mücadele yükselmeye başlamıştır. Ve bu ortamda oligarşinin 12 Mart darbesi gelmiştir.

Erbakan'ın MNP, sınıfsal olarak küçük ve orta sermaye kesimlerinin* politik sözcüsü durumundadır. Bir diğer deyişle, Anadolu esnaf-zanaatkar sermayesi ile tefeci-bezirgan (tüccar) sermayesinin temsilcisi durumundadır. Emperyalizmin yeni-sömürgecilik yöntemleriyle gelişen işbirlikçi teknelci burjuvazinin gücü karşısında sürekli gerileyen ve politik gücünü yitiren bu sermaye kesimlerinin temsilcisi olduğundan, aynı zamanda emperyalizmin yeni-sömürgeciliğine karşıdır. Bu karşı oluş, temsil ettiği orta sermaye kesiminin gelişmemesi ve tekelleşmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu durumun en büyük sorumlusu olarak, ekonomik ve politik olarak işbirlikçi teknelci burjuvaziye ve onun destekçisi durumunda olduğunu düşündüğü emperyalist tekelleri gördüğünden "milli" bir söylem geliştirmiştir ("Milli Görüş").

Ancak yeni-sömürgecilik yöntemleriyle meydana gelen pazar genişlemesi, MNP'nin siyasal sözcülüğünü yaptığı kesimler açısından çelişik bir durum ortaya çıkarmıştır.

Genişleyen pazar olanakları, özellikle orta sermaye kesimlerinin lehine sonuçlar ortaya çıkarırken, diğer yandan Anadolu esnaf-zanaatkar sermayesi ile tefeci-tüccar sermayesinin büyük bir bölümü için tasfiye tehlikesi ortaya çıkarmıştır.

Orta sermaye kesimleri, kredi ve devlet olanaklarının (KİT'ler) işbirlikçi teknelci burjuvazi tarafından kullanılmasına karşıdır. Bu nedenle "adil düzen" yanlısıdır. Onların "adil düzen"den istedikleri, kendilerinin gelişmesini ve tekelleşmesini engelleyen koşulların ortadan kaldırılmasıdır. Bu nedenle, işbirlikçi teknelci burjuvazinin varlığına karşı olmaktan daha çok, bu kesimin içine

** Bu dönemde emperyalizmin yeni-sömürgecilik yöntemleriyle yukardan aşağıya geliştirilen kapitalizm egemen üretim ilişkisi haline gelirken, feodal üretim ilişkisi kısmen tasfiye olmakla birlikte varlığını sürdürmüştür. (Yarı-feodal üretim ilişkileri esprisi.) Üretim ilişkilerindeki bu gelişim ve dönüşüm sonucunda, yarı-feodal sürecin tefeci-bezirgan sermayesi, kapitalist "iktisat"ta küçük ve orta sermaye olarak tanımlanır.

alınmamış olmaktan dolayı tepki duymaktadırlar. Ulusal ve uluslararası yahudi sermayesini de bunun sorumlusu olarak görürler. Bu yüzden, yahudi sermayesinin daha az etkin olduğunu düşündükleri emperyalist ülkelerle (özellikle Almanya) ilişkilerin geliştirilmesinden yana olmuşlardır.

Anadolu esnaf-zanaatkar sermayesi ile tefeci-tüccar sermayesi ise, gerek iç pazarın genişlemesiyle değişen tüketim alışkanlıkları, gerekse işbirlikçi teknelci burjuvazinin kendi dağıtım ağını kurması nedeniyle giderek artan tasfiye sürecinin durdurulmasını talep etmişlerdir. Bu yüzden “çarşı esnafı” olarak, her türden yeni tüketim mallarının ithalatına ve üretimine karşıdır. Özellikle konfeksiyon (hazır giyim) ürünlerinin iç pazarda artan tüketimi karşısında çaresiz kalan Anadolu tüccarlar ve terziler, MNP'nin “dini” söyleminin en bağınaz destekçileri olmuşlardır.

Geleneksel tüketim malları satıcısı durumunda olan “çarşı esnafı”, yeni tüketim mallarının* “marketler”de satışıyla pazar yitirmeye başlamış, işbirlikçi teknelci burjuvazinin yeni tüketim mallarının dağıtımını ve ticaretinin ortaya çıkardığı yeni tüccar ve “marketçi” ilişkisi dışına itilmiştir. Dolayısıyla deterjandan televizyona kadar her türden yeni tüketim malının üretimi ve satışına karşıdır. Bu yönüyle “modernizasyon”un karşısında bir konumda yer almışlardır.

Aynı kesimlerin gelişen emperyalist üretim ilişkilerinin içinde yer almak (“eklemlenmek”) isteyen bölümü ise Ferruh Bozbeyleli'nin DP'si etrafında toplanmıştır. Özellikle Anadolu ticaret burjuvazisi (orta ve büyük toptancı tüccarlar) işbirlikçi teknelci burjuvazinin kendi dağıtım ağını kurarak, kendileri dışında yeni bir ticaret burjuvazisi yaratmasına karşıdır. İşbirlikçi teknelci burjuvaziden talep ettikleri, büyük kentler dışındaki ticaretin kendilerine bırakılmasıdır.

Böylece, 12 Mart'a gelindiğinde, işbirlikçi teknelci burjuvazi ve ona bağımlı olan küçük ve orta sermaye kesimleri dışında kalan tüm ticaret ve sanayi sermayesi, bir bütün olarak muhalefete geçmiştir.

Oligarşinin 12 Mart darbesi, bir yandan ülkede gelişen devrimci mücadeleyi durdurmayı, diğer yandan kapitalizmin öncesi sınıf ve zümrelerin denetim ve disiplin altına alınmasını, yani sömürüyü

* Bu, köylülerin kent tüketim normlarını benimsemeleridir. Bunun sonucu olarak iç ticaret hadleri köylülük aleyhine daha da büyümüş, köyde yaratılan artı-değer tüccar sermayesi tarafından köy dışına aktarılmıştır. Bu da, tüccar sermayesinin gelişmesine ve büyümesine yol açar. Ancak burada gelişen ve büyüyen tüccar sermayesi, yeni tüketim alışkanlığının ortaya çıkardığı malların ticaretini yapan kesimdir.

Böylece köylülük iki farklı tüccar kesimiyle karşı karşıya gelmiştir. Birincisi köylünün pazar için ürettiği ürünleri pazarlayan tefeci-tüccar sermayesi; ikincisi ise köylünün kent tüketim normlarını benimsemesiyle ortaya çıkan malların ticaretini yapan sermayedir. Daha ilerde göreceğimiz gibi, 1980'lere kadar bu ikinci tüccar sermayesi (işbirlikçi ticaret sermayesi ve onun Anadoludaki uzantıları) egemen unsur iken, 1980 sonrasında tefeci-tüccar sermayesi giderek etkisini ve gücünü artırmıştır.

disipline etmeyi amaçlamıştır. I. Erim hükümeti ile gündeme getirilen “reformlar”, ağırlıklı olarak bu sömürücü sınıf ve zümrelere yönelik olmuştur. Bu açıdan 12 Mart darbesi, “ilerici, Atatürkçü, reformist” görünüm altında küçük-burjuva aydınlarının desteğini alarak bu sömürücü kesimleri denetim ve disiplin altına almaya yönelmiştir. Ancak silahlı devrimci mücadele karşısında bunları gerçekleştirememiştir.*

Özetlersek, gerek Menderes hükümeti, gerek 1965-71 Demirel hükümeti (ve 1984-89 Özal hükümeti), işbirlikçi-teknelci burjuvazi ile feodal ve yarı-feodal kesimler arasındaki “uzlaşma”nın (ittifakın) hükümetleri olmuşlardır. Uygulanan ekonomi politikalar da “uzlaşma” çerçevesinde, bir yandan işbirlikçi-teknelci burjuvazinin güçlenmesine yol açarken, diğer yandan feodal kesimlerin bir bölümünün, özel olarak da tefeci-bezirgan sermayesinin gelişmesine yol açmıştır. Her dönem bu “uzlaşma”nın sona ermesine yol açan bir ekonomik krizle son bulmuştur.

Bu süreçte feodal sınıflar her ne kadar sürekli tasfiye olmuşlarsa da, her tasfiye sonrasında feodal kesimlerin en irileri, en büyükleri ayakta kalmıştır. Giderek toprak ağaları ve tefeci-bezirganların en büyükleri ile işbirlikçi-teknelci burjuvazinin “uzlaşması” gündeme gelmiştir.

Bu döneme ilişkin yapılan tüm tahlillerde önemsenmeyen gelişme, (10 Ağustos devalüasyonu arifesinde) 20 Ocak 1970’de Erbakan’ın başını çektiği siyasal hareketin MNP adıyla partileşmesidir. Kimilerinin ifadesiyle “siyasal islam”, tefeci-bezirgan kesiminin tasfiye sürecinde iç pazarda büyüyen ve merkezileşen, böylece sanayi ve ticaret sermayesi haline gelen bölümünün (“yeşil sermaye”) siyasal temsilcisi haline gelmiştir.

Kimi ekonomistlerin, feodalizmden kapitalizme geçiş sürecinde feodal sınıfların kapitalizme “eklemlenmesi” olarak açıklamaya çalıştıkları, kimi ekonomistlerin “calvinizm” olarak sundukları “zihniyet değişimi”, 1950 sonrasında işbirlikçi-teknelci burjuvazi ile feodal sınıflar arasındaki “uzlaşma”nın ürünü olan ekonomi politikalarla bazı feodal kesimlerin güçlenmesinin ürünüdür.

** “... silahlı propaganda, I. Erim Hükümetinin gerçek yüzünü ve emellerini, oligarşinin en gerici, en azgın ve terörist yönetimi olduğunu açığa çıkarmıştır. Böylece, Amerikan emperyalizminin ve işbirlikçi yerli burjuvazinin oyununu alt üst ederek, maskesini alaşağı etmiş, kademeli planını bozmuştur. ‘İlerici, reformist, Atatürkçü’ görünümünü altındaki açık faşizmin erken doğum yapmasını sağlayarak, küçük-burjuva aydın çevreler de dahil olmak üzere kamuoyunun gözlerini açtı...

Küçük-burjuva aydın kamuoyunun desteğini kaybeden emperyalizm-işbirlikçi (teknelci) burjuvazi ikilisi, bu sefer zorunlu olarak, sömürüyü disipline etmeye yönelik bir dizi rasyonelleştirme tedbirlerinden (sarı reformlarından) tavizler vererek, tekrar bu tedbirlerinden zarar göreceği olan öteki gerici sınıf ve zümrelerle ortak müşterekler etrafında anlaşmışlardır.” (Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim II-III*.)

Tefeci sermaye “faizsiz bankacılık” yönünde evrilirken, bezirgan kesimi Anadolu tüccarı olarak geleneksel tarım ürünleri ticaretinde egemenliğini sürdürmüştür. Dönem dönem artan gelirlerini sermayeleştirmeye yönelmişlerdir. Ancak her dönemin sonunda patlak veren ekonomik krizler sonrasında uygulanan IMF’nin “istikrar tedbirleri”, bu kesimlerin hareketini kesintiye uğratmış ve büyük bir bölümünün tasfiyesine neden olmuştur.

Siyasal olarak Erbakan hareketinde temsil edilen kesimlerin bu inişli-çıkışlı gelişimi, ülkede dış dinamiklerle gelişen kapitalizmin çarpıklığının da bir ifadesidir.

Gelişen kapitalist ilişkiler içinde kapalı/feodal ekonomik birimler artan oranda pazar ilişkileri içine girerken, aynı zamanda işbirlikçi-tekelci burjuvazinin “marjinal sektör” hale getirdiği, köy ve kasabalarda tüketilen geleneksel mallar üretimi de pazar ilişkilerine açılmıştır.

1980 sonrasında giderek hızlanan bir süreçte, geleneksel mallar ticareti yapan bakkallar marketleşirken, aynı zamanda bu malların toptancı-tüccarı da büyümüştür. İşbirlikçi-tekelci burjuvazinin “ilgi alanları”nın dışında kalan, kâr oranı çok düşük bu “sektörler” giderek toptancı-tüccar ve tefeci sermayenin yatırım alanları haline gelmiştir. Özellikle tarım ürünleri perakende ticaretinde ve gıda sektöründe bu kesimlerin egemenliği giderek artmıştır. **Ülker Holding** bu sürecin ve gelişmenin en tipik örneğidir.*

* Kıymı göçmeni olan baba Ülker, gerçek adıyla İslam Berksan, küçük çapta başladığı işlerini giderek geliştirmiş, ancak hiçbir zaman orta boy işletme olmaktan öteye geçememiştir. “Hacıbey” olarak iş piyasasında tanınan baba İslam’ın ölümünden sonra soyadlarını mahkeme kararıyla değiştiren oğulları Asım ve Sabri Ülker’ler, kurdukları değişik ilişkilerle şirketlerini geliştirmişlerdir. Ülker Gıda Sanayi’nin başında bulunan Sabri Ülker, bisküvi alanındaki faaliyetlerini, 24 Ocak Kararları’ndan sonra ihracata yönelterek elde ettiği teşviklerle geliştirmiş; özellikle Libya ve Kuveyt’e yönelen dış satışlar ve alınan vergi iadeleriyle bir dizi yeni şirket kurmuştur. Sabri Ülker’in yönetiminde, Birlik Pazarlama, Ülker Beynelmillel Nakliyat, Formamak Ambalaj Maddeleri, Topkapı Makine, Polisan Plastik Sanayi, Bomsaş Mukavva ve İstanbul Dış Ticaret Şirketleriyle bir topluluk, yani bir holding haline gelmiştir.

Ülker’lerin faaliyetlerini genişlettikleri alanlar, tümüyle ana şirket olan Ülker Gıda Sanayi’yle ilgilidir. Oluşturulan pazarlama şirketi ile ülke içinde kendi dağıtımını yapabilmektedir. Bu yolla, çeşitli aracı kuruluşları, ya ortadan kaldırmakta, ya da kendine bağlamaktadır. Dış ticaret şirketi aracılığıyla, tekelci-ticaret burjuvazisine olan bağımlılığını azaltmaya çalışırken, nakliyat şirketi aracılığıyla iç ticaret burjuvazisi karşısında da aynı konumu elde etmektedir. Topkapı Makine şirketiyle, bisküvi fabrikalarının gereksindiği makineleri ithal etmekte ve kısmen de kendisi üretmektedir. (Bu gibi durumlarda, çeşitli devlet teşviklerinden yararlanmaktadırlar ve öte yandan imalat sanayinde tekel oluşturan işbirlikçi-burjuvazi karşısında görece avantaj sağlamaktadırlar.) Bisküvi ve diğer ürünlerin paketlenmesinde kullanılan plastik torbalar, Polisan Plastik Sanayi aracılığıyla sağlanırken, büyük ambalajlamada kullanılan mukavva kutular, Bomsaş Mukavva şirketiyle sağlanmaktadır. Tüm bu faaliyetleriyle Ülkerler, toplam 5.000 işçi çalıştıran bir gıda tekeli olmaya yönelmiştir. Nitelikli işgücü ise, üniversite bitirmiş imam-hatiplilerden sağlanmaktadır. AKP döneminde Ülkerler Tayyip Erdoğan’ın ortaklığıyla daha da büyümüşlerdir.

Tefeci-Bezirgan Sermayesinin Ticaret Sermayesine Dönüşümü ve Gelişimi

Herhangi bir Anadolu kasabasına bakarak 1950'den günümüze kadarki süreçte tefeci-bezirgan sermayesinin ("yeşil sermaye") inişli-çıkışlı evrimi kolayca izlenebilir.

"Ezber"den söylersek, 1950 yılından itibaren emperyalizmin yeni-sömürgecilik yöntemleriyle kapitalizm yukardan aşağıya geliştirilmiştir. Bu gelişimle birlikte, yabancı nakit sermaye oranının yerli nakit sermayeye oranla çok az olduğu fakat mutlak dışa bağımlı birçok sanayi kuruluşu (örneğin oto sanayi) kurulmuş ve bunlara bağımlı olmaya mahkum hafif ve orta sanayi oluşmuştur.

Ancak dışa bağımlı bu temel sanayi ve ona bağımlı hafif ve orta sanayi her ne kadar pazara egemen olmuşsa da, çarpık gelişim bazı "sektörleri" dışta bırakmıştır. Örneğin kullanılmış otomobil ticareti ve otomobil tamirciliği gibi. Böylece "organize sanayi bölgeleri" ile "küçük sanayi bölgeleri", KOBİ'ler denilen sektörler işbirlikçi-tekelci burjuvazinin dışında bir olgu haline gelmiştir. Ekonomik durumun iyi olduğu dönemlerde otomobil firmasının (Renault, Fiat vb.) "servis"inde otomobilinin bakımını ve tamirini yaptıran "orta halli vatandaş", durumun kötüleşmesiyle birlikte "küçük sanayi bölgesi"ndeki "kaportacı"ların müşterisi haline gelmiştir. Doğal olarak genişleyen iş hacmi karşısında "küçük sanayi bölgesi"nde yeni yatırımlar gündeme gelmiş ve yeni yatırımlar ise, yeni sermaye ve "finansman" kaynağı gerektirmiştir. İşte tefeci-bezirgan sermayesi bu yolla "küçük sanayi bölgeleri"ne girmiştir.

Diğer yandan artan nüfus, genişleyen pazar ilişkileri ve yoksulluk, geleneksel mallara olan talebi artırmıştır. Bir yandan köylülüğün tasfiyesiyle bazı geleneksel mallara olan talep azalırken, kentlere göçle birlikte bazı geleneksel mallara olan talep artmıştır. Bu süreçte, kendi ürünlerini doğrudan kasaba pazarında satan köylünün yerini, ürününü tarlada tüccara satan köylü almış ve tüccar bu ürünleri kasaba sınırlarının dışında pazarlamaya başlamıştır. Tüccarın pazarları büyüdükçe, kendisine doğrudan ürün veren köylülerin sayısı da artmıştır. Böylece tarımsal ürünler ticareti büyümüş ve büyüme pazara yeni tüccarların çıkmasına yol açmıştır.

Böylece işbirlikçi-tekelci burjuvazinin mallarını (ve ithal malları) Anadolu'da pazarlayan toptancı tüccarın karşısına geleneksel tarım ürünlerini pazarlayan toptancı tüccar çıkmıştır. Örneğin peynir, makarna, yağ gibi gıda ürünleri İstanbul Ticaret Odası kayıtlı toptancı tüccar tarafından bakkallara pazarlanırken, mercimek, nohut vb. bakliyat diğer toptancı tüccar tarafından pazarlanmıştır. Giderek kentlere göçün artmasıyla genişleyen pazar bakkalları marketleştirirken, aynı zamanda bu tüccarların daha da büyümesine yol

açmıştır. Geleneksel tarım ürünlerini “kendi pazarında” pazarlayan toptancı tüccar, süreç içinde diğer tüccarın ürünlerini “iç üretim”den karşılamaya başlamıştır. Bu da, bir yandan pazardaki güç ilişkisini değiştirirken, diğer yandan Anadolu kasabalarında “imalathaneler”in ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Kentlere göç eden, ama “kentlileşemeyen” kesimlerin geleneksel yaşam tarzları ve beslenme özellikleri, giderek Anadolu kasabalarıyla sınırlı geleneksel tarım ürünleri perakende ticaretinin büyük kentlere doğru yayılmasına ve genişlemesine yol açmıştır. Dün İstanbul’dan Anadolu’ya taşınan gıda ürünleri, şimdi Anadolu kasabalarından İstanbul’a gönderilmeye başlanmıştır. Bu da taşımacılık sektöründe aynı yönde değişime yol açmıştır. Artık İstanbul “kökenli” nakliyat ambarları (“lojistik şirketleri”) yanında İstanbul’a mal taşıyan nakliyat ambarları ortaya çıkmıştır. Günlük dille ifade edersek, bir zamanların İstanbul kökenli kamyoncuların, giderek Anadolu kamyoncularına yerlerini terk etmeye başlamıştır.

Yine “ezber”den söylersek, tekelci ticaret burjuvazisinin yanında Anadolu tüccarın gelişimini sürdürmüştür.

Bu gelişime paralel olarak nakliyat araçlarının kapasiteleri ve sayıları hızla artmış, tekelci ticaret burjuvazisinin araçları TIR’lara dönüşürken, Anadolu tüccarının araçları on-onbeş tonluk kamyonlar haline gelmiştir. Artan ticarete paralel olarak nakliyat araçlarına olan talep artmış, işbirlikçi sanayi burjuvazisi otomobil üretiminden kamyon üretimine geçmiştir. Artan ticaret, artan kamyon üretimi ve artan kamyon talebi giderek “kredi”ye olan talebi artırmış, bankalara olan borçlar büyümüştür. Her durumda kamyoncu, tüccara bağımlı hale gelir. Bu da giderek siyasal ilişkilere yansımaya başlar. Artık Anadolu kamyoncusu, Anadolu tüccarının siyasal tercihine uygun davranmak zorundadır.

Bu süreçte ithalatın serbestleştirilmesiyle Anadolu tüccarının nakliye araçları Kore, Tayvan, Malezya, Endonezya gibi ülkelerden ithal edilmeye başlanmıştır.

Benzer bir gelişme ambalaj sektöründe de ortaya çıkmıştır.

İşbirlikçi ticaret burjuvazisi dışardan ithal ettiği ambalaj makinelerini Anadolu’da pazarlarken, aynı zamanda Anadolu tüccarının kentlere yönelik mal ticaretini daha da artırmıştır. Bir süre sonra, bu makinelerin bakım ve onarımı yeni bir “küçük sanayi” ortaya çıkarırken, diğer yandan ithalatın serbestleştirilmesiyle başka ülkelerden yeni makinelerin ithal edilmesi gündeme gelmiştir. Giderek “yerli üretim” ortaya çıkmıştır.

Ambalaj makinelerinin kullanımındaki artışla birlikte, Anadolu tüccarının pazarı daha da genişlemiştir. Nasıl ki tefeci-bezirgan sermayesi işbirlikçi tekelci burjuvazinin iç pazarda “boş” bıraktığı alanlarda gelişmişse, uluslararası tekellerin boş bıraktığı alanlarda

da “ihracat” olanakları ortaya çıkmıştır. Arap ülkelerine yönelik gıda ürünleri ticareti Anadolu tüccarının pazarlarının genişlemesinde önemli bir rol oynamıştır. Arap ülkelerinin “faizsiz bankaları”nın (Faissal Finans, Al Baraka Türk vb.) Anadolu tüccarına verdiği kredilerdeki artışa paralel olarak Arap ülkeleriyle olan ticaret genişlemiştir.*

Bu süreçte, bakkallar marketleşmiş, marketler süpermarketlere dönüşmüştür. Anadolu tüccarının bu “dağıtım şebekesi” üzerindeki egemenliği, ithal malların pazarlanmasında da onun etkin bir güç haline gelmesine yol açmıştır. Kaçınılmaz olarak ithal mallar Anadolu tüccarı aracılığıyla pazarlanmaya başlanmıştır. Bu da işbirlikçi tekelci burjuvaziyi Anadolu tüccarı ile ekonomik temelde “uzlaşma”ya zorlamıştır.

Yine “ezber”den söylersek, ülke “üretmeden tüketen” bir ülke haline dönüşmüştür. “Üretmeden tüketmek” ise, sözcüğün tam anlamıyla ticaretin başat hale gelmesi demektir. Bu da ticari sermayenin (tüccarın) gücünün artmasıdır. Böylece artan ticaret, tüccarı güçlendirirken, aynı zamanda **tüccar zihniyetinin** egemen zihniyet haline gelmesine yol açmıştır.

Tüccar zihniyeti ise, ticaretin niteliğinden kaynaklanan, daha pahalıya satmak için satınalmadan türer. Doğal olarak ticaret ile spekülasyon el ele gider.

Esnaf diliyle söylersek, tüccar zihniyeti, ucuza alıp pahalıya satmaktır. Dolayısıyla hem üreticinin, hem tüketicinin dolandırılmasıdır. Bir tüccar için önemli olan, bir malın nerede üretildiği ve değerinin ne olduğu değil, ucuz ve daha ucuz olup olmamasıdır. Eğer ulusal sınırlar tüccarın ucuz ve daha ucuz malları satın almasına engel olursa, o, hızlı uluslarüstü kılığa bürünür, kozmopolitizmin bayraktarlığını yapar. Eğer ucuza aldığı malı pahalıya sattığı pazarı elde tutmak için ulusal sınırlara ihtiyaç duyarsa, hiç tereddütsüz en hızlı ulusalcı haline dönüşür. Bu nedenle, tüccar zihniyeti, bir yanyıla kozmopolitizmi, diğer yanyıla milliyetçiliği içerir.

Ülkemizin tarihsel özellikleri sonucu bu “tüccar zihniyeti”, tefeci-bezirgan zihniyettir, tacir zihniyettir. Peygamber olmazdan önce deve ticareti yapan, peygamber olduktan sonra da ticari ilişkilerini sürdüren Hz. Muhammed’i kendilerine “referans” alırlar. AKP hükümeti de bu tacir zihniyetinin iktidardır.

Ancak para paradır, sermaye haline dönüştüğü andan itibaren kendi yolunda ilerler. “Yeşil sermaye” olup olmamasının artık

* Bu gelişmede 12 Eylül askeri yönetiminin, dolayısıyla oligarşinin açık desteği belirleyici olmuştur. 12 Eylül döneminde, bir yandan açık askeri terörle kitle pasifikasyonu yürütülürken, diğer yandan din, bir pasifikasyon aracı olarak kullanılmıştır. 82 Anayasasıyla din derslerinin zorunlu hale getirilmesinin temel nedeni de bu pasifikasyondur. Bu amaçla “İslami sermaye”nin gelişmesine göz yumulmuştur. Bu durum, Amerikan emperyalizminin Sovyetler Birliği’ne karşı geliştirdiği “yeşil kuşak” projesi çerçevesinde seriatacı kesimleri destekleme politikasının ülkemizdeki uzantısıdır.

hiçbir önemi yoktur. Para, sermaye olarak yatırıldığı andan itibaren, sahibinin kişiliğinden ayrılır, kendi yolunda ilerler. Artık onun amacı kâr ve daha fazla kârdır.

“Sermaye, kâr olmadığı zaman ya da az kâr edildiği zaman hiç hoşnut olmaz, tıpkı eskiden doğanın boşluktan hoşlanmadığının söylenmesi gibi. Yeterli kâr olunca sermayeye bir cesaret gelir. Güvenli bir %10 kâr ile her yerde çalışmaya razıdır; kesin %20, iştahını kabartır; %50, küstahlaştırır; %100, bütün insani yasaları ayaklar altına aldırır; %300 kâr ile, sahibini astırma olasılığı bile olsa, işlemeceği cinayet, atılmayacağı tehlike yoktur. Eğer kargaşalık ile kavga kâr getirecek olsa, bunları rahatça dürtükler.”*

Tefeci-bezirgan sermayesi de, herhangi bir sermaye gibi sermayedir. Sürekli gelişmek, büyümek ve çoğalmak zorundadır.. Bunun için de kendisine yeni yatırım alanları, yeni pazarlar bulmak zorundadır. AKP hükümetiyle temsil edilen tefeci-bezirgan sermayesi, ne denli kapitalizme “eklemlenmiş” feodal kalıntılar olarak tanımlanırsa tanımlansın, sermaye olarak kendisine yer açmak için diğer sermayelerle rekabete girmek durumundadır. Bu rekabet ise, sermayenin bir diğer sermaye ile savaşıdır. Varolan pazarların yeniden paylaşımı savaşıdır. Sorun, bir sermayenin, yeni ve gelişen sermayenin, eski ve varolan sermayeye karşı pazarların yeniden paylaşım savaşının, “kanlı mı, kansız mı” olacağıdır.

22 Temmuz seçimlerinin bir kez daha gösterdiği gibi, oligarşi dışındaki sömürücü sınıflar, Anadolu tüccar sermayesinin çevresinde toplanmışlardır. Bugün A. Gül’ün cumhurbaşkanı oluşu, bu sömürücü sınıflar ittifakının gücünü ve zaferini temsil etmektedir.

Süreç, bu sömürücü sınıfların sermayelerinin daha da genişlemek ve büyümek için oligarşinin, özel olarak da işbirlikçi-tekelci burjuvazinin “yaşam alanlarına” el atıp atmayacakları, bunu ne ölçüde “uzlaşma” ile gerçekleştirip gerçekleştirmeyeceklerine bağlı olarak gelişecektir. Dolayısıyla oligarşiyi oluşturan kesimler ile “yeşil sermaye” arasındaki çelişkinin şiddetlenip şiddetlenmemesine bağlıdır.

Bu yeniden paylaşım savaşında, “yeşil sermaye”nin, “tacir zihniyeti”yle ticari ilişkilerini büyütürken “dini değerleri” ne ölçüde kullanacağı, “dini değerler”i öne sürerek oligarşinin “yaşam alanları”nı ne ölçüde sınırlandırmaya çalışacağı da, “sivil toplum”un “cemaatleştirilmesi”ne yönelik uygulamalarının boyutunu belirleyecektir.

Şüphesiz Tayyip Erdoğan ve mehteran takımı açısından bu

* T. J. Dunning, akt. Marks, *Kapital*, Cilt: I, s. 779.

rekabet savaşı, Erbakan'ın "milli görüş"ünden farklı bir rota izleyecektir. "Milli görüş", tefeci-bezirgan sermayesinin sanayi sermayesine dönüşme çabasının ve girişiminin bir ürünüdür. Bu nedenle iç pazarda oligarşinin egemenliğini sınırlamayı ve ortadan kaldırmayı amaçlar. Bu yüzden de "milli" öğelere ağırlık verir. AKP ise, feodaltacı zihniyetinin partisidir, dolayısıyla kozmopolittir. AKP iktidarının kısa ve orta dönemde işbirlikçi ticaret burjuvazisiyle olan çatışması ve savaşı çok daha şiddetli olacaktır. İşbirlikçi **ticaret** burjuvazisinin AB emperyalist ülkelerinin perakendeci market tekellerinin doğrudan iç pazara girmeleriyle önemli ölçüde güç yitirdiği göz önüne alındığında, bu savaşın nasıl sonuçlanacağı bugünden bellidir.

Halk açısından sorun, sömürücü sınıflar arasındaki çıkar çatışmasının "kanlı mı, kansız mı" olacağına değil, bu çatışmada "din" in silah olarak cepheye ne ölçüde sürüleceği ve toplumun ne ölçüde "cemaatleştirileceği" dir. Bu da, üretmeden tüketen bir toplumun geleceğini belirleyecektir..

“Global Ekonomide Türbülans” Bir Kez Daha Karşılıksız Dolar Sorunu

KURTULUŞ CEPHESİ

Sayı: 100, Kasım-Aralık 2007

“Enflasyon, parasal artışın, mal ve hizmet arzındaki büyümeden daha hızlı artmasıdır. (Kaba anlatımla: 2 ekmek üretiliyor. Buna karşılık piyasada 2 birim para var. Her bir ekmek 1 birim paraya satılır. 2 ekmek üretilirken, piyasada 3 para birimi varsa, her bir ekmek 1.5 para birimiyle alıcı bulur. İşte bu kabaca enflasyondur. Tersi bir durum ortaya çıkarsa, piyasada 2 birim para var iken, ekmek üretimi 2’den 4’e çıkmış olsa, bu defa ekmek üretenler ya her bir ekmeğini 1/2 para birimine satmaya razı olur. Ya da satamaz.)” (Güngör Uras)

“Enflasyon her zaman ve her yerde parasal bir olgu olmuştur... Bu yüzden ‘para otoriteleri’nin ‘para arzını’ artırmaları, her zaman ve her yerde enflasyonun temel nedenidir.” (M. Friedman)

1980’lerin başında “marksizmin bunalımı” teorileriyle, Marksizm-Leninizmin emperyalist sistemdeki gelişmeleri açıklayamaz hale geldiği iddiasına başlandı. Ardından Sovyetlerin dağıtılmışlığı sonrasında “globalizm” döneminin başladığı ilan edildi. Artık Amerikan emperyalizmi dünyanın “tek süper gücü” olmuştu, emperyalist sistem “dünya ekonomisi” haline dönüşmüştü, “global marketler” “global ticaret”le birlikte büyümüştü. Geri-bıraktınlmış ülkeler “gelişen ekonomiler” olurken, klasik burjuva “iktisat”ı “mikrolaşarak”, “*global marketing and trading*”in (pazarlama ve ticaret) teorisi oldu.

Sol, Marksizm-Leninizmden uzaklaştı. Küçük-burjuva “sol aydınlar”, “marksist ekonomistler”, “marksizmin bunalımı”nı izleyerek marksizmden ayrıldılar. Sol örgütler ve “sol aydınlar”, “global ekonomi”yi burjuva iktisadın penceresinden izlemeye ve burjuva iktisatçıların dilinden tahlil etmeye başladılar.

M. Friedman’ın “monetarizm” teorisiyle “enflasyon canavanı” emperyalist-kapitalizmin sürekli bir olgusu olmaktan çıkartıldı. “Dev-

letin ekonomiye müdahalesi” teorisi olarak sunulan Keynesçiliğin defteri dürüldü. Geri-bıraktırlmış ülkelerde uygulanan yeni-sömürgecilik, “ithal ikameci sanayileşme” olarak burjuva iktisat diline çevrildi, “ihracata yönelik sanayileşme” söylemiyle yeni-sömürgecilik ve emperyalizm ekonomi dilinden ve yazınından kovuldu.

Böylece herşeyin “güllük gülüstanlık” olduğuna ilişkin kanırlar, sanırlar ve inançlar soldan sağa, her yeri ve herkesi kapsar hale geldi.

Çizilen tüm “pembe tablo”lara rağmen, ortalığın “güllük gülüstanlık” gösterilmesine karşın, emperyalist dünya ekonomisi, “marksizmin bunalımı”nın ilan edildiği 1980’den günümüze kadar bilinen ve bildik haliyle yoluna devam ediyordu.

1980 dünya ekonomik bunalımı, henüz “globalizm” propagandasının keşfedilmediği dönemde ortaya çıktığından emperyalist dünya ekonomisinin bunalımı olarak kaldı. 1982 yılında “borç krizi”ne dönüştü. Borçlu ülkeler, yani geri-bıraktırlmış ülkeler borçlarını ödeyebilmek için tüm varlıklarını ve üretimlerini satmaya zorlandılar. (Bu zorlamanın adı “ihracata yönelik sanayileşme” olarak meşrulaştırıldı.) Dış borçlarının karşılığı olarak geri-bıraktırlmış ülkelerin kamu kuruluşları “özelleştirildi”. Kamunun ekonomi üzerindeki gücü kırıldıkça, geri-bıraktırlmış ülkelerin iç pazarları “global aktörler”in denetimine geçti. Bu da, “dışa açılma”, “dünya ekonomisine entegre olma” olarak sunuldu.

Emperyalist ekonomilere bağımlı olan geri-bıraktırlmış ülke ekonomileri, bu gelişmeyle doğrudan emperyalist ekonomilerin ve şirketlerin denetimi altına girdi.

1994 “Tekila krizi”, 1997 “Asya Krizi” ve 2000 “resesyonu” emperyalist dünya ekonomisinin sürekli bunalımlarının ürünü olarak değil, “global marketlerdeki dalgalanmalar” olarak sunuldu.

Bu ortamda Çin, artan üretimi ve ucuz maliyetiyle dünya emperyalist ekonomilerin “kurtarıcısı” olarak “global ekonomi”ye açıldı. Ucuz Çin mallarıyla ucuz metalar dünya ticaretine egemen oldu. Çin mallarıyla ve sadece Çin malları için fiyatlar aşağıya doğru çekilirken, “mal ve hizmetlerin genel fiyat seviyesi”, yani “enflasyon” sürekli düşmeye başladı.

1980’lerin sonunda başlatılan ve 1994 “Tekila krizi”yle Meksika ve Brezilya’da tam anlamıyla uygulanan “yeni para birimi”ne geçişle, sıfırlar silindi, milyon, milyar ve trilyonlarla hesap edilen mal ve hizmet fiyatları, birden tek ve çift haneli sayılarla hesaplanır hale getirildi. Enflasyon “parasal bir olgu” olmaktan çıkartıldı, “psikolojik bir olgu”ya dönüştürüldü.

Ucuz Çin mallarıyla halk kitlelerinin gelirleri artmaksızın “alım gücü” arttı. Emperyalist ülkelerin tüketim malları “kaliteli mallar” olarak geri-bıraktırlmış ülkelerin orta ve üst gelir gruplarının tüketim

Petrol Fiyatları		
	Dolar	% Değişim
1999	17,78	-
2000	29,54	66,1
2001	23,39	-20,8
2002	23,78	1,7
2003	28,42	19,5
2004	54,93	93,3
2005	47,97	-12,7
2006	58,30	21,5
2007 Ocak	61,06	4,7
1 Kasım	93,49	
20 Kasım	98,83	61,9
2003/2007 Kasım		247,7

1. Sınıf Sert Kışık Buğday Fiyatları		
	Ortalama (Dolar)	% Değişim
1999	105	-
2000	121	15,2
2001	119	-1,7
2002	155	30,3
2003	148	-4,5
2004	147	-0,7
2005	164	11,6
2006	198	20,7
2007 Ocak	194	-2,0
2007 Kasım	345	77,8
2003/2007 Kasım		133,1

Euro/\$		
		% Değişim
1999	1,1608	-
2000	1,0137	-12,7
2001	0,9383	-7,4
2002	0,8833	-5,9
2003	1,0622	20,3
2004	1,2613	18,7
2005	1,3119	4,0
2006	1,2103	-7,7
2007 Ocak	1,2999	7,4
2007 Kasım	1,4811	13,9
1999/2002		-23,9
2003/2007		39,4

konusu haline getirildi. Halkın gelirleri artmaksızın tüketimlerinin artırılmasının sınırına ulaşıldığında kredi kartları, tüketici kredileri devreye sokuldu. Emperyalist ülkelerde “talep yetersizliği”ne karşı “yapay uyarıcı” olarak kullanılan bu krediler “globalleştirildi” ve geri-bıraktırılmış ülkelerin pazarlarının genişletilmesinin yeni bir yolu olarak kullanıldı.

Ve bugün, bir kez daha, ABD’de başlayan “mortgage krizi”yle birlikte “global piyasalardaki türbülanslar” eşliğinde doların sürekli değer yitirmesi karşısında yeni bir “global kriz” olasılığından söz edilmeye başlandı.

Dolar, hızla değer kaybetmeye başladı. Petrol fiyatları, “psikolojik sınır”ları her seferinde paramparça ederek yükseldi. Dünya emtia fiyatları tarihte görülmemiş seviyelere çıktı. Anti-depresan haplarıyla sakinleştirilmeye alıştıırılmış toplumlar ve onun “aydınları”, ekonominin yapay uyarıcılarına olan bağımlılıklarıyla, gelişmeleri izleyemez ve algılayamaz hale geldiler.

Oysa “olay” çok yalındı.

Ucuz Çin mallarıyla dünya ticareti büyürken, dünya piyasalarında dolar cinsinden para ve paramısı şeylerin miktarında olağanüstü bir artış ortaya çıktı. Çin mallarının dünya ticaretinde meydana getirdiği fiyat düşüşlerine karşın, dolar cinsinden para ve paramısı şeylerin miktarında (“likit” ya da “emisyon” miktarı başta olmak üzere) sürekli artış,

adı konulmamış bir **enflasyonun** ortaya çıkmasına yol açtı.

Bu gelişme, doların rezerv para oluşunun “post-globalizm” dönemindeki versiyonudur.

“Dolar *ABD dışında*, emperyalist sistemi korumak ve sistem içinde ABD egemenliğini yaymak amacıyla kullanılmıştır... Doların özellikle birinci fonksiyonu ABD’den büyük ölçüde dolar çıkışı gerekli kılar. Bu durumda 1971’e kadar daima fazla ile kapanan ABD dış ticaret dengesi ve yatırım gelirleriyle ülkeden dolar çıkışı dengelenemez, tek çare sürekli dış ödemeler dengesi açığıdır, piyasaya mal ve hizmet sürmeden yani **karşılıksız olarak dolar basmaktır**. Böylece ABD’den mal ve hizmet karşılığı dolar alan diğer ülkeler, dolar rezerv para olduğundan bununla ABD’den mal ve hizmet talep etmemektedirler ve böylece dolaylı olarak ABD’nin çeşitli faaliyetlerinin finansmanını sağlamaktadırlar (özellikle diğer emperyalist ülkeler için geçerli). Doların rezerv para oluşudur ki, ABD’nin gittikçe büyüyen bir dış ödemeler dengesi açığı vermesini mümkün kılmıştır.” (*Türkiye Devriminin Acil Sorunları-I*)

İşte bu karşılıksız dolarların dünya pazarlarında dolu dizgin koşusunu sürdürüşü, Çin mallarıyla sanayi mallarının fiyatları sürekli düşerken ve “paramı şeyler”in (kredi, bono, çek vb.) miktarı sürekli artarken, merkez bankaları için büyük bir sorun haline gelmiştir.

Ve bir kez daha 1971’de doların devalüe edildiği koşullara geri dönmüştür.

Dün olduğu gibi, bugün de sorun aynıdır: dünya piyasalarında dolaşan **karşılıksız dolarlar**.

Dün olduğu gibi, bugün de, ABD dışındaki diğer emperyalist ülkeler için sorun aynıdır: Magdoff’un deyişiyle, “sandalı fazla sallarlarsa bütün merkez bankacılarının mali zorluklar denizine batacağından korkmaktadırlar”. Bu yüzden, sorun, karşılıksız dolar sorunu, “dalgalı kur”, “serbest pazar ekonomisi”, “global piyasalar” vb. söylemlerinin arkasına gizlenmiştir.

Karşılıksız dolarların dünya piyasalarında meydana getirdiği enflasyonist etki karşısında geliştirilen tek formül, (dün olduğu gibi) merkez bankalarının geçmişten çok daha büyük miktarlarda dolar rezervlerine sahip olmalarıdır. Dünya piyasalarında dolaşan karşılıksız dolarlar ne kadar çok merkez bankası rezervlerinde “tutulabilirse”, karşılıksız dolarların enflasyonist etkisinin o ölçüde sınırlandırılabilceği varsayılmaktadır.

Artan dolar rezervleriyle piyasadaki fazla dolar “emisyonu”nu çekmenin merkez bankalarına maliyeti ise, ortalama faiz oranlarına eşittir. Her rezerv artışı, aynı zamanda faiz oranlarının yükselmesine yol açmaktadır.

Aynı şekilde merkez bankalarının piyasalardaki fazla doları rezerv haline getirerek çekmeleri, son “mortgage krizi”nde görüldüğü gibi, piyasalarda “likit” sorunu ortaya çıkarmaktadır. Bu “likit sıkışıklığı”, birkaç yıl içinde rezerv olarak piyasalardan çekilen dolar miktarının çok daha fazlasının birkaç hafta içinde piyasalara verilmesini zorunlu kılan bir “kriz”e dönüşebilmektedir. (“Mortgage krizi” günlerinde ABD ve AB merkez bankalarının piyasaya verdikleri “likit” para miktarı 400 milyar doları aşmıştır.)

Bütün bu gelişmelerde şaşırtıcı olan hiçbir şey yoktur.

Sadece ülkemizde AKP döneminde yapılan “özelleştirmeler” ve arazi satışları konusunda biraz düşünüldüğünde, karşılıksız dolarların neden böylesine bir “büyük sorun” haline geldiğini anlamak zor değildir.

Bir ülke (örneğin Türkiye) kendi topraklarını ve varlıklarını satışa çıkarır. Her satış olayında olduğu gibi, elinde parası olan herkes alıcı olarak piyasada yer alır. Yani her satış, satış fiyatı kadar bir parayı gerektirir. Paranın nereden ve nasıl geldiği önemli değildir. Para sahibi gelir, satın alır, parayı öder. Böylece bir ülkenin onlarca yıl boyunca biriktirdiği mal ve hizmetler, bir gün içinde parayla değiştirilir. Birden iç piyasada para bollaşır. Bu satıştan elde edilen para bolluğuyla ticaret artar, tüketim yükselir, nispi bir “refah” dönemine girilir. Popüler ifadesiyle, ülke ve toplum “üretmeden tüketir”. Bu, uyuşturucu etkisi yapar. Giderek toplum, varlıkların satışından elde edilen gelirle tüketme alışkanlığına sahip olur.

Bu örnek ülkenin varlıklarını satarak tüketime yönelmesi ne denli uyuşturucu etkisi yaparsa, bu varlıkları satın alacak olanlar için de sürekli bir “likit” para sorunu yaratır. İşte bu “likit para”, karşılıksız olarak basılmış dolarlardır.

Geri-bıraktırlmış ülkelerin, bir dönem dış borçlarının karşılığı olarak satışa çıkardıkları kamu malları, giderek ekonominin sürdürülebilirliğinin ayrılmaz bir parçası haline geldikçe, dünya çapındaki karşılıksız dolar miktarı sürekli artmıştır.

Tam bu ortamda “terörizme savaş” adı altında Irak ve Afganistan’ın işgali, ABD’nin askeri harcamalarını artırmıştır.

ABD’nin askeri harcamalarının artışı, bir yandan ABD içinde askerleştirilmiş sanayiye ek bir talep yaratırken, diğer yandan karşılıksız dolar basımını artırmıştır.

Bütün bunların üstüne, ABD “mortgage” piyasasına yeni talep yaratma amacıyla düşük faizli kredi hacminin büyümesi eklenince, karşılıksız dolarlar hem içte, hem uluslararası piyasalarda tarihin en yüksek seviyesine çıkmıştır.

Gerek “monetarist iktisatçılar”ın, gerek klasik “akademisyen iktisatçılar”ın kabul ettikleri enflasyon tanımından yola çıkıldığında (“enflasyon parasal bir olgudur”), piyasalardaki fazla para miktarı,

kaçınılmaz olarak mal ve hizmetlerin fiyatlarının yükselmesine yol açar. Bugün petrol ve emtia fiyatlarında meydana gelen artışların gerçek nedeni budur.

Tablolardan da görüleceği gibi, petrol fiyatı, son onbir ay içinde %61,9 artmıştır. Buğday fiyatındaki artış ise %77,8'dir.

Gerek petrol fiyatında, gerek buğday fiyatında meydana gelen bu yüksek artış, burjuva iktisat diliyle söylersek, fiyatların genel seviyesinin yükselmesidir, yani enflasyondur.

Bugün enflasyon endekslerinde yapılan değişikliklerle ülke bazında enflasyonun “tek haneli rakamlar” düzeyinde görülüyor olması, dünya çapındaki dolar bazlı emisyon miktarındaki olağanüstü artışın enflasyonist etkisini gözlerden gizlemektedir.

Sovyetler Birliği'nin dağıtılmışlığıyla birlikte başladığı ilan edilen “globalizm çağı” nasıl ki Amerikan emperyalizminin Irak ve Afganistan işgaliyle sona ermişse, karşılıksız dolarlarla (ve ucuz Çin mallarıyla) yaratılan “tüketim patlaması”nın da sonuna gelinmiştir.

Bugün dünya ekonomisinin sorunu, karşılıksız dolarların ortaya çıkarmış olduğu enflasyonist baskıdır. Merkez bankaları, özel olarak emperyalist ülkelerin merkez bankaları, “sandalye fazla sallamak”tan ne denli korkuyor olurlarsa olsunlar, bu enflasyonist baskı karşısında yapabilecekleri fazla bir şey yoktur. Tek umutları, “küçük dalgalanmalar”la, “türbülanslar”la uyutulmuş ve yapay uyarıcılara alıştırılmış “global tüketici kitlesi”nin yeni duruma yavaş yavaş alıştırılmasıdır. Ama bu sadece “umut” ettikleridir.

Gerçekte ise, kapitalizmde “karşıklık ve durgunluk, paranın, gelişmesi sermayedeki gelişmeye bağlı bulunan ve önceden belirlenen fiyat ilişkilerine dayanan **ödeme aracı işlevini felce uğratar**. Belirli tarihlerde vadeleri dolan ödemeler zinciri, yüzlerce yerinden kopar. Karşıklık, sermaye ile birlikte gelişen **kredi sistemindeki çökmeyle** daha da büyük ve şiddetli, ağır bunalımlara, ani ve zoraki değer kayıplarına, yeniden-üretim sürecinde fiili durgunluklara ve kesintilere ve böylece de yeniden-üretimde gerçek bir düşmeye yolaçarlar.” (Marks, *Kapital*, Cilt: III, s. 268.)

Bu, yeni bir ekonomik krizdir.*

* Genel olarak “vülger marksistler”, ekonomik kriz dönemlerinde çelişkilerin keskinleştiğinden yola çıkarak halk kitlelerinin kapitalizme karşı tepkilerinin yükselineceğini öngörür. Bu yüzden, bu “vülger marksistler”, ekonomik kriz koşullarında devrimin nesnel koşullarıyla birlikte öznel koşullarının da olgunlaşacağını düşünerek, ekonomik kriz dönemlerinde devrimin “olması”nı beklerler. Ve ne yazık ki, devrim bir türlü “olmaz”. Çünkü devrimin nesnel koşulu, ekonomik, toplumsal ve siyasal bunalımların birleşerek tek bir kriz halini aldığı, yani her ülkenin milli krizinin ortaya çıktığı ve bu kriz koşullarında “eğer ‘düşürülmez’se, hiçbir zaman ‘düşmeyecek’ olan eski hükümeti tamamen (ya da kısmen) yıkacak *denli güçlü* yığınsal devrimci eylemler yürütme yeteneğine sahip” devrimci sınıfın hareketiyle gerçekleşir. Bu ise devrimin “olması” değil, yapılmasıdır.

Bu Kriz, O Kriz mi?

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 101, Ocak-Şubat 2008

Mortgage krizinin patlak verdiği Temmuz 2007'den bugüne kadar "ekonomistler" arasında en çok konuşulan ve tartışılan konu, emperyalist sistemin yeni krizinin "o kriz" olup olmadığıdır.

"O kriz"den kastedilen ise, 1929 ekonomik krizidir.

Kimilerine göre, "Yaşanan kriz çok ciddi ancak 1929 Buhranı kadar sert sonuçları olmayacak"tır. Bir başkasına göre, "Şu anda yaşanan durum 1929 Büyük Buhranı öncesi yaşanan çöküşten çok 1987'deki piyasa çöküşüne daha çok benziyor. Finansal piyasaların 1929'a göre küreselleşme ile birlikte iç içe girmiş olması ise bir risk, ancak şu an için 1929'daki gibi ekonomiler bazında olumsuz bir etkileşim yok"tur. Amerikalı "uzmanlar"a göre, bugünün dünyası "1929 yılındaki büyük ekonomik buhran ve sonrasındaki 1930'lu yılların dünyasına" benziyor, "o dönemden sonraki ikinci en büyük finansal buhran" değerlendirmesini yapıyor.

Ergin Yıldızoğlu, Temmuz 2007 mortgage krizinin başlamasıyla, "dünya hasılasının on katına ulaşan 415 trilyon dolarlık, kredi

köpüğünün patlamasıyla başlayan kriz acaba, 1930'lardaki kriz mi? Diğer bir deyişle dünyanın ekonomik, siyasi dengelerini değiştirmesi beklenen o büyük kriz başladı mı?" diye soruyor.

Birikimci-Radikal yazarı Ahmet İnsel, "2008 ve onu izleyen yıllar daralma değil ama uzun bir duraklama evresiyle atlatılır. Bu finans plütokrasisinin koordinasyon gücünün yetersiz olması durumunda ise, 1929 veya 1974 krizleri benzeri bir kriz görüldüğü kadarıyla kaçınılmazdır." diye yazıyor.

İnsanların tarih bilincinin yok edildiği, tarih bilgisinin tümüyle silindiği bir dönemde, "ekonomist"lerin böylesine tarihe merak saldıkları bir ortamda 1929 krizine bir bakalım:

1929 "Büyük Krizi"

Amerikalıların "*büyük depresyon*" adını verdikleri 1929 ekonomik bunalımı, New-York borsasının "Kara Salı" olarak adlandırılan 24 Ekim 1929 günü çökmesiyle başlar ve F. D. Roosevelt'in "New-Deal" politikalarının uygulamaya başladığı Mart 1933'e kadar sürdüğü kabul edilir.

1928 başlarında Dow Jones sanayi endeksi ortalaması 191 iken, 9 Eylül 1929'da endeks 382'ye yükselmiştir. Böylece sanayi hisse senetleri bir yıl içinde %100 değer kazanmıştır. 28 Ekimde hisse senetleri %12,8 ve 29 Ekimde %11,7 değer kaybetmişlerdir. Endeks değeri 294,3'e düşmüştür. Burjuva ekonomistleri bu durumu "*crash*" (yıkım, iflas) olarak tanımlarlar. Ancak Amerikan borsasındaki düşüş devam etmiş ve 7 Ağustos 1932'de endeks 41'e düşmüştür. Böylece 1929 "Kara Eylül"le başlayan çöküş, iki yıl içinde borsanın %90 değer yitirmesine yol açmıştır.

Böyle bakıldığında ve sunulduğunda, 1929 ekonomik bunalımı, ABD'de New-York borsasının çöküşüyle ortaya çıkan bir süreç olarak görülmektedir. Bu bir kez kabul edilince, kaçınılmaz olarak 1929 ekonomik bunalımı bir "borsa çöküşü"nü yarattığı bir bunalım olarak tanımlanabilir. Borsa da, hisse senetleri, tahviller, bonolar vs. "değerli kağıtların" işlem gördüğü "piyasa" olduğuna göre, ekonomik bunalım da, bu "kağıtların" değerlerinde meydana gelen ani ve büyük düşüşlerin yarattığı "kaos" ortamı haline gelmektedir. Gerçekte ise borsada meydana gelen çöküş, bir neden değil, sonuçtur. Bu sonucu oluşturan ise, ABD ekonomisinin 1924-1929 dönemindeki yapısı ve biriktirdiği olumsuzluklar dizisidir. Bir başka ifadeyle, 1929 ekonomik bunalımı, New-York borsasının ani çöküşüyle görünür hale gelen klasik kapitalist ekonominin bunalımıdır.

Kapitalizmin irsi hastalığı olan ekonomik bunalımlar, **sermayenin ve metaların aşırı-üretimi bunalımı**dır. Kapitalizmin azami kâr yasası, kâr oranının yüksek olduğu alanlara yönelik bir sermaye

akışına yol açar. Bu sermaye akışı, aktığı alanda sermayenin ve meta üretiminin artmasına yol açar. Artan üretime uygun bir **talep** mevcut olmadığı koşullarda, metaların bir bölümü satılmadan kalır. Böylece yatırılmış olan para-sermaye, meta-sermaye olarak depolarda beklerken, para-sermayenin devri tamamlanamaz. Bu durumda, üretimin devamı kredi sisteminin devreye girmesiyle mümkündür. Sürecin uzamasına paralel olarak kredi hacmi sürekli artar ve alınan krediler (kredi-para) satılmayan metalarda maddeleşmiş olarak kalır. Kâr oranları yüksek olduğu için faizleri de düşüktür. “Mikro iktisat” söylemiyle ifade edersek, yatırımlardan “yüksek kârlar beklentisi” kredi hacmini artıran en temel faktördür.

Kredi sisteminin geliştiği ve büyüdüğü koşullarda, sermayenin aşırı-üretimi ve bir kısım sermayenin meta-sermaye olarak atıl kalışı olağanüstü boyutlara ulaşır. Kredi sisteminin sınırlı olduğu bir başka döneme göre, mevcut sermaye miktarı, genişleyen kredi hacmiyle birlikte birkaç misline yükselir. Bunun sonucu olarak gerçek para-sermaye değil, kredi-sermayede büyük artış olur ve bu sermaye de “**fiktif sermaye**”dir.

“Yeniden-üretim sürecinin tüm sürekliliğinin krediye dayandığı bir üretim sisteminde, kredinin birdenbire kesildiği ve ancak nakit ödemelerin geçerli olduğu sıralarda –ödeme araçlarına olan büyük hücum karşısında– bir bunalımın mutlaka ortaya çıkacağı açıktır. Bu yüzden, ilk bakışta bütün bunalım sırf bir kredi ve **para bunalımı gibi görünür**. Ve aslında bu, yalnızca, poliçelerin paraya çevrilebilme sorunudur. Ne var ki bu poliçelerin çoğunluğu, fiili alım-satımları temsil eder ve bu alım-satımların genişliğinin toplumun gereksinmelerinin çok üzerinde olması, en sonunda, bütün bu bunalımın temelidir. Aynı zamanda, bu poliçelerin muazzam bir miktarı, şimdi günışığına çıkan ve sabun köpüğü gibi sönen düpedüz bir dolandırıcılığı; ayrıca, başkalarının sermayesi ile yapılan başansız spekülasyonları; ve ensonu, değer kaybeden ya da hiç satılmayan meta-sermayeyi, ya da hiç bir zaman tekrar gerçekleştirilemeyecek olan geriye dönüşleri temsil eder. Yeniden-üretim sürecindeki zoraki genişlemeye dayanan bu baştan sona yapay sisteme, hiç kuşkusuz, İngiltere Bankası gibi bir bankanın, bütün dolandırıcılara, senetleri yoluyla değersiz sermaye vermesi ve değer kaybetmiş bütün metaları eski nominal değerleri üzerinden satın almasıyla çare bulunamaz. Ayrıca burada her şey çarpıtılmış bir görünüştedir, çünkü bu senet dünyasında, gerçek fiyat ile bunun gerçek temeli hiç bir yerde görünmez, yalnız külçeler, madeni sikkeler, banknotlar, poliçe-

ler, senetler vardır.”* (Marks)

Bu hayali (sanal) durum, anonim şirketlerin gelişmesiyle daha da büyümüştür. Şirketlerin hisse senetlerinin borsada satılmasıyla, doğrudan kredi-parayla kurulmuş olan şirketlerin, bu sanal sermayeyi pazarlayarak ek ve çoğu durumda ana sermayesinin çok üstünde bir sermaye daha yaratılır. Böylece sermaye çiftleşmiş, bazan üçleşmiş gibi görünür.**

Borsada hisse senedi alan kişi, hissesini aldığı şirketin gelecekteki kârından belli oranda pay alacağı teminatını satın alır. Ancak bu gelecekteki kârdan kendi payına düşecek payın karşılığı olarak belli miktarda bir parayı, hisse senedinin nominal değeri olarak peşin olarak öder. Hisse senedine yatırılan para, belli bir faiz karşılığında bankaya yatırılan ya da tahvillere yatırılan parayla aynı niteliktedir. Fakat banka ve tahvil faizleri önceden ilan edilmişken, hisse senetlerinin kâr payı (temettü miktarı), ancak şirketin kâr ortaya çıktıktan sonra belli olur. Dolayısıyla tümüyle “beklenmeye” dayanır, **spekülatiftir**. Bu nedenle de, hisse senedine yapılan yatırımlar **spekülatif yatırım** niteliğine sahiptir.

Diğer yandan hisse senedi satışı, kâr amacıyla yatırılmış ve kullanılan (ticari ya da sanayi sermayesi olarak) tek bir sermayenin ikinci kez, “kağıt” olarak satılmasıdır. Marks’ın sözleriyle söylersek, “bir hisse senedi yalnızca, artı-değerin, kendisi tarafından gerçekleştirilecek kısmına tekabül eden bir mülkiyet hakkıdır.”*** Bu yolla, varolan gerçek sermayenin, yani üretim sürecinde bulunan, artı-değer üreten bir sermayenin **gelecekteki kârı karşılığında** satılan hisse senediyle elde edilen sermaye “hayali” sermayedir. Buradaki “sermayeleştirme”, gerçek sermayenin kağıt olarak satılmasıdır. Bu satıştan elde edilen “gelir” hiçbir biçimde mevcut sermayenin büyümesine yol açmaz. Ama gerçek sermaye miktarı kadar bir hayali sermayenin oluşmasına yol açar. Bu ikinci sermaye, hisse senedi satışı ile elde edilmiştir ve karşılığında şirketin kasasına satılan hisse senedinin değeri kadar bir para girmiştir. Tüm sorunlar da bu andan itibaren başlar.

Birinci olarak, piyasadaki hisse senetlerinin değeri, şirketin kârlarının artacağı beklentisiyle (bunun spekülasyonlarla sağlanmasının burada önemi yoktur) sürekli yükselebilir. Değeri yükselen

* K. Marks, *Kapital*, Cilt: III, s. 434.

** Marks sermayenin bu çiftleşmiş, üçleşmiş halini şöyle tanımlar: “Faiz getiren sermaye ve kredi sistemindeki gelişmeyle, bütün sermaye kendisini çiftleştirmiş ve bazan da üçleştirmiş gibi görünür; aynı sermaye, ya da hatta belki de aynı alacak talebi, çeşitli şekillerde farklı ellerde, farklı biçimlerde görünürler. Bu ‘para-sermaye’nin daha büyük bir kısmı tamamen hayalidir. Yedek fon dışında bütün mevduat, banker üzerinden alacak talebidir ve ama mevduat olarak hiç bir zaman mevcut değildir.” (*Kapital*, Cilt: III, s. 417.)

*** K. Marks, *Kapital*, Cilt: III, s. 414.

hisse senetleri borsalarda sürekli el değiştirerek giderek daha büyük değerlere ulaşabilir. Ancak bu değer artışı, hisse senedinin ilk satışında elde edilen “gelir”in karşılığı olan para miktarında hiçbir artışa neden olmaz.

İkinci olarak, hisse senedi satışıyla elde edilen “gelir”, varolan sermayenin artırılması için kullanılmasının dışında, hiç bir biçimde varolan (gerçek) sermayenin değerinde bir artış anlamına gelmez.

Üçüncü olarak, hisse senedi satışı ile elde edilen “gelir” bir başka alana yatırıldığında elde edilecek kâr, hiçbir biçimde satılan hisse senetlerinin karşılığı olan temettüde bir artışa neden olmaz. Bu, sadece varolan şirketin büyüdüğünü, kontrolündeki sermaye miktarının arttığını ve buna bağlı olarak toplam kârında artış olacağı anlamına gelir. Bu da, şirketlerin varolan sermayeleri üzerinden hisse senetleri satarak ek bir sermaye sağlamalarının bir başka yoludur. Ki bir bakıma kredi-paradır ve faizi de ilk sermayesinin kârından verilen belli yüzde ile belirlenir.

Kredilerdeki büyüme ve hisse senetleri satışıyla ek sermaye sağlanmasının yaratmış olduğu hayali sermaye artışı gerçek para-sermaye birikimini temsil etmez.

Bu senetleri çıkartanlar için elde edilen “gelir”, varolan sermayeleri üzerinden alınmış bir **borç sermayesidir**. Bir bakıma gerçek sermayenin teminat gösterildiği bir borçlanma yoludur. Bu nedenle, hisse senetleri satışı yoluyla elde edilen sermaye borç sermayesidir, bu sermayedeki birikim borç sermayesinin birikimidir. Bankalardan alınan borç sermayesinden (kredi) farkı, bu borç sermaye birikimi “küçük yatırımcılar” aracılığıyla, bu “küçük yatırımcılar”ın kişisel birikimlerinin sermayeleştirilmesiyle sağlanmış bir borç birikimidir. Bu nedenle, hisse senetleri borsasındaki çöküş, her durumda bu “küçük tasarruf sahipleri”nin kayba uğraması ile sonuçlanır.

Şimdi ister kredi yoluyla, ister hisse senedi satışı yoluyla elde edilmiş olsun, ortada gerçek para-sermayenin dışında büyük bir borç sermaye söz konusudur. Ama yapılan tüm işlemler gerçek sermaye üzerindedir. Gerek kredi sisteminde, gerek hisse senedi satışlarında yeni borç sermayenin **teminatı**, varolan, kullanılan, üretimde bulunan, dolayısıyla tüketilmiş para-sermayeden başka birşey değildir. Bu nedenle, sermayenin aşırı bollaşmasından daha çok, **gerçek sermayenin kendi yeniden-üretim süreci** belirleyici durumdadır.

Sermayenin bollaşması, kredi vb. sistemlerle aşırı üretimi, metallerin aşırı-üretimini beraberinde getirir. Metallerin aşırı üretimi ortaya çıkar çıkmaz, sermayenin dolaşım süreci kesintiye uğramaya başlar. Para-sermayenin karşılığı olan meta-sermayeler satılamamıştır, depolarda birikmiştir. Bu durumda kredilerin ana para ve

faiz ödemelerinin karşılığı depolarda satılmayan meta-sermayede yatmaktadır, ancak nakit (likit) para mevcut değildir. Ödeme aracı olarak para mevcut olmadığından yeni borçlanmaya gidilir. Bu yeni borçlanmanın karşılığı yine depolardaki meta-sermaye olduğundan, kredi faiz oranları yükselir. Piyasalarda ödeme aracı olarak para kıtlığı başlar. Ve bunalım ödeme aracı kıtlığı sonucu kredi sisteminin (hisse senetleri yoluyla borç sermaye sağlanması bu sistemin bir eklentisidir) çökmesiyle birlikte başlar. 1929 ekonomik bunalımında olan da budur. Tek farkla ki, kapitalizmin serbest rekabetçi döneminde ikincil öneme sahip olan olgular, tekelci kapitalizm koşullarında birincil öneme sahip olmuştur. Ancak kapitalist ekonominin yasaları aynı biçimde işlemeye devam eder.*

ABD’de Ekim 1929’da borsanın çöküşüyle başlayan ekonomik bunalımın kapitalizmin tarihinin en büyük ve en ağır ekonomik bunalımı (kriz) olarak değerlendirilmesinin ana nedeni, kredi siste-

* Engels, *Kapital*’in III. cildine koyduğu bir notta 1847 bunalımını şöyle anlatır:

“Gilbart’ın daha 1834 yılında, ‘ticareti kolaylaştıran şeyin, spekülasyonu da kolaylaştırdığını’, bildiğini görmüş bulunuyoruz. Ticaret ile spekülasyon bazı hallerde böylesine sıkıfıkırdılar ki, hangi noktada ticaretin bittiğini, hangi noktada spekülasyonun başladığını anlamak olanaksızdır. ‘Satılmamış metalar üzerinden avans almak ne kadar kolay olursa, bu gibi avanslar o kadar fazla alınır, ve sırf karşılık göstererek avans para almak için meta imali ya da zaten imal edilmiş bulunan metaları uzak piyasalara sevk etmek şeklindeki yersiz teşvik o kadar büyük olur. Bir ülkenin tüm iş aleminin böylesine bir sahtekârlık dalgasıyla ne ölçüde kuşatılabileceğini ve bunun sonunun neye varacağını, 1845-47 yılları arasındaki İngiliz ticaret tarihi bütün çıplaklığı ile gözler önüne serebilir. Kredinin neler yapabileceğini bu bize gösterir...”

Çok çekici yüksek kârlar, mevcut likit kaynakların karşılayabileceğinin çok ötesinde girişimlere yol açtı. Ama kredi sağolsun – hem elde edilmesi kolay hem de ucuzdu. Bütün iç borsa değerleri, görülmemiş yükseklikteydi. Öyleyse bu mükemmel fırsat kaçınılmıydı? İnsanın bütün gücüyle yüklenmesinin tam zamanı değil miydi? Üretilen her şeyi, İngiliz mallarına canatan dış piyasalara göndermemek için ne neden vardı? Ve bir yandan Uzak Doğu’ya iplik ve kumaş satarak, öte yandan da İngiltere’ye mal taşıyarak elde ettiği çifte kazancı, fabrikatörün kendisi niçin doğrudan cebe indirmesini?

Böylece, Hindistan ile Çin’e, avans ödemeler karşılığında kitle halinde mal gönderme sistemi ortaya çıktı ve çok geçmeden bu aşağıdaki notlarda daha ayrıntılı olarak anlatılan ve kaçınılmaz olarak pazarların aşırı malla dolmasına ve çöküntülere yolaçan bir sistemin, sırf avans almak için mal gönderme sisteminin gelişmesiyle sonuçlandı...

Hızlı ve kolay ödeme akışı, önce burada, sonra bir başka yerde, ardından da her yerde tkandı; 1847 Ocağında hala %3-%3½ olan banka iskonto oranı, paniğin ilk patlak verdiği nisan ayında %7’ye yükseldi. Durum, yaz aylarında biraz yatıştırıcı gibi oldu (%6½, %6), ama yeni ürün de kötü olunca, panik yeniden ve daha da beter patlak verdi. Resmî aşgari banka iskontosunu ekimde %7’ye, kasımda %10’a yükseldi; yani büyük bir poliçeler kitlesi, ya ancak inanılmaz faiz oranlarıyla iskonto ediliyor ya da hiç iskonto edilemiyordu. Ödemelerin genel olarak durması, birkaç önde gelen ve pek çok orta büyüklükte ve küçük firmaların iflasına yol açtı...

1848 yılı boyunca, iş hayatında 1849 yılında Kıta Avrupa’sında devrimci hareketlerin hızını yavaşlatan ve 1850’lerde görülmemiş bir refahı başlatan, ama ardından gene 1857 bunalımı ile sona eren bir canlılık belirdi.” (*Kapital*, Cilt: III, s. 358-359.)

minin ve bunun eklentisi olarak borsanın çöküşüyle birlikte “küçük tasarruf sahipleri”nin topyekün yıkıma uğramalarıdır. Kırsal alanlarda küçük toprak mülkiyetine sahip çiftçilerin kredi borçlarını ödeyemez hale gelmelerinin yarattığı büyük göç ve kentlerdeki küçük mülk sahiplerinin mülksüzleşmesi bu yıkımın sonucudur.

1929 bunalımı öncesinde genişleyen kredi hacmi ve düşük kredi faizleriyle beslenen “tüketim ekonomisi” ve “yatırım çılgınlığı”, o güne kadar fazlaca önemsenmeyen yeni borç sermaye bulma yöntemlerinin uygulamaya sokulmasıyla daha büyük boyutlara ulaşmıştır.

Lenin’in *Emperyalizm* kitabında belirttiği gibi, “tasarruf sandıkları” bireysel küçük para birikimlerinin çekim alanı haline gelmiştir. Avrupa’da, özellikle de Almanya’da banka sisteminin dışında gelişen bu “tasarruf sandıkları” bankalardan daha yüksek faiz ödediklerinden, giderek sermayelerine daha “kârlı” alanlar bulmak amacıyla senet, tahvil ve **ipotek** işlemlerine girmek zorunda kalmışlardır. Aynı sistem daha büyük ölçekte ABD’de uygulamaya başlanmıştır. Bu uygulamanın ABD’deki yeni biçimi ise *mortgage* olmuştur. İpotek karşılığı kredi sisteminin değişik bir biçimi olarak *mortgage*, uzun dönemli (20-30 yıl) düşük faizli konut kredisi sistemidir. Bu yolla milyonlarca Amerikalı 20-30 yıllık ipotek karşılığı konut kredisi almışlardır. *Mortgage*ın en önemli özelliği ise, bu ipotek karşılığı verilmiş olan kredilerin **menkul kıymetler senedine** dönüştürülerek ikinci el piyasasında satılmasıdır. Bir bakıma hisse senetleri gibi, ipotek karşılığı alınmış olan krediler karşılığı menkul kıymetler senetleri yeni bir yatırım alanı haline gelmiştir. Pek çok kişi 20-30 yıl ipotek garantili faiz getiren *mortgage* senetleri satın alarak, buradan kendilerine ek bir gelir sağlamaya yönelmişlerdir. Kimi durumlarda bizzat *mortgage* kredisi alanlar, daha yüksek “getiri”ye

	GSYİH (Milyar \$)	Büyüme oranı	İşsizlik Oranı	Kapasite Kullanımı
1929	103,6		3,2	83
1930	91,2	-8,6	8,7	66
1931	76,5	-6,4	15,9	53
1932	58,7	-13,0	23,6	42
1933	56,4	-1,3	24,9	52
1934	66,0	10,8	21,7	58
1935	73,3	8,9	20,1	68
1936	83,8	13,0	16,9	80
1937	91,9	5,1	14,3	83
1938	86,1	-3,4	19,0	60
1939	92,2	8,1	17,2	72
1940	101,4	8,8	14,6	

Kaynak: U.S. Department of Commerce. Bureau, 2004.

sahip olan başkalarına ait *mortgage* kağıtları satın alarak, bir yandan kendi kredilerini ödemeyi ve bunun üstünde ek bir gelir sağlamayı garantilemeye çalışmışlardır.

1929 yılında Amerikan borsalarındaki “yatırımcı” sayısı 1.548.707’ye ulaş-

mıştır. Yapılan hesaplamalara göre, her türlü menkul kıymet senetleriyle ilgili nüfus sayısı 30 milyondur. (Bu tarihte ABD nüfusu 120 milyondur.)

Ve Ekim 1929'da tüm sistem çökmüştür. Piyasalarda dolaşan “değerli kağıtlar”ın (menkul kıymetler) oluşturduğu hayali sermaye ile gerçek sermaye arasındaki büyük fark nedeniyle, dolayısıyla her türlü teminatın karşılıksız çıkmasıyla büyük iflaslar meydana gelmiştir. Bu durumu 500 dolarlık sermaye ile kurulan ve 1929'da piyasa değeri 686.165.000 dolar olan *United Founders Corporation* olayı açık biçimde gösterir.

Hayali sermayeye ilişkin diğer bir örnek ise *Radio Corporation of America*'dir. *Radio Corporation of America* General Electric ile İngiliz Marconi şirketlerinin 1925 yılında kurdukları “kabloz yayını” şirkettir. Özellikle televizyon yayını konusunda çalışma yapacaklarına ilişkin haberler borsada büyük ilgi görmüştür. Ancak RCA hisselerinin satışında farklı bir yöntem uygulanmıştır. Bu yöntem, hisse senetlerinin krediyle satışdır. Örneğin 1928 başında 85 dolar olan bir adet RCA hissesi satın almak isteyen kişi, 10 dolar yatırmakta ve kalan 75 doları %5 faizle “broker”lardan kredi olarak almaktadır. Böylece 1928 ortalarında 420 dolara yükselen RCA hissesini satan “yatırımcı”, bir hisse senedi karşılığında aldığı 75 dolar kredi ve %5 faizi düşükten sonra eline 341 dolar geçmektedir. Bu satıştan elde ettiği kâr %3.400 olmaktadır.

1932 yılında ise RCA hisselerinin değeri 3 dolara düşmüştür. Bu durumda RCA hisselerini 85 dolar üzerinden kredi ile alan RCA “yatırımcısı”, 75 dolar + %5 faiz üzerinden 15 dolar olmak üzere 90 dolar kredi borcu ve kendi yatırdığından 7 dolar kayıpla karşılaşmıştır.

1929 Ekimine gelindiğinde kredili hisse senedi satışlarının yarattığı spekülasyonlar sonucunda “broker”lara olan borç miktarı 8,5 milyar dolar olmuştur.* Bu hisse senetlerine yatırılan gerçek para miktarı ise bir milyar dolardan daha azdır. Yapılan hesaplamalara göre, 1929 bunalımıyla birlikte “buharlaştıran” sermaye miktarı **16 milyar dolardır**.

Bundan önceki her ekonomik bunalımda olduğu gibi, bu bunalımda da fiyatlar düşmeye başlamıştır. ABD tüketici fiyat endeksinde göre 1929-1933 yılları arasında fiyatlar %24 düşmüştür. Fiyatlar ancak 1943 yılında 1929 yılındaki seviyeye yükselmiştir.

* “Bankacılığın amacı ticarete kolaylık sağlamaktır, ve ticareti kolaylaştıran her şey, spekülasyonu da kolaylaştırır. Ticaret ile spekülasyon bazı hallerde öylesine sıkıfıkıdır ki, hangi noktada ticaretin bitip hangi noktada spekülasyonun başladığını anlamak olanaksızdır. Banka bulunan yerlerde, sermaye daha kolay ve daha düşük faiz oranıyla elde edilir. Ucuz sermaye, spekülasyonu kolaylaştırır, tıpkı ucuz dana etiyle biranın, oburluğu ve ayyaşlığı kolaylaştırması gibi.” (J. W. Gilbart'ın *The History and Principle of Banking*, London 1834 s. 137, 138.)

Yine kapitalizmin daha önceki ekonomik bunalımlarında olduğu gibi, 1929 bunalımında da üretim düşmüş, işsizlik artmış, kapasite kullanımı azalmıştır. 1929-1933 arasında ABD'nin GSYİH'sı %45,8 azalmıştır. GSYİH ancak 1940 yılında 1929 düzeyine yükselmiştir.

ABD ekonomisinde Ekim 1929'da başlayan "büyük buhran" 1930 yılında diğer emperyalist ülkelere yansımıştır. Böylece Amerikan ekonomisinde başlayan bunalım, 1930'dan itibaren emperyalist dünya ekonomisinin genel bunalımı haline dönüşmüştür. Böylece 1929 ekonomik bunalımı emperyalist ekonomilerde yaklaşık on yıllık bir durgunluğa yol açmıştır. Durgunluk, Avrupa ve Asya'daki savaş hazırlıklarıyla birlikte etkisini yitirmeye, yerini askeri mallar üretiminden kaynaklanan bir büyümeye bırakmıştır.

İşte "o kriz, bu kriz mi" denilen 1929 "büyük depresyonu", "büyük buhranı", "büyük kriz" öz olarak böyle gerçekleşmiştir.

Temmuz 2007'den günümüze kadar sürüp giden "mortgage krizi"nin ne ölçüde 1929 krizine benzediği ne kadar tartışma konusu olursa olsun, sorunun özünün kapitalizmin kalıtımsal hastalığı olan aşırı-üretim buhranı olduğu bir gerçektir. Ve bilinmelidir ki, ister 1929 boyutunda bir ekonomik kriz patlak versin, ister 1929'dan daha az şiddetli bir kriz ortaya çıksın, her durumda kapitalizm varlığını sürdürdüğü sürece, bu ve benzeri krizler (bunalım, buhran ve kriz sarmalı olarak) varlıklarını sürdürecektir.

Aşırı-Üretimden Mortgage Krizine

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 102, Mart-Nisan 2008

Geçen yılın Temmuz ayında başlayan mortgage (ipotekli konut kredisi) “krizi”yle birlikte emperyalist-kapitalist dünya ekonomisi bir kez daha derinleşen bir bunalıma girdi.

Her derinleşen ve giderek krize dönüşen ekonomik bunalım zamanlarında olduğu gibi devlet, emperyalist-kapitalist **devlet ekonomiyi müdahale etmeye başladı**. ABD Merkez Bankası’nın (FED) faiz artırımlarının ardından faizler yeniden düşürülmeye başlandı. Yapılan tüm devlet müdahalesine rağmen bunalımın derinleşme eğiliminin önü kesilemedi. 2008’e girildiğinde dünya ekonomisinin en temel sorunu derinleşen ekonomik bunalım oldu.

Şubat ayında İngiltere’nin “5. büyük emlak bankası” Northern Rock kamulaştırıldı.

Mart ayında ise, ABD’nin “5. büyük yatırım bankası” Bear Stearns, FED’in açık finansman desteğiyle bir başka özel yatırım bankası tarafından satın alındı.

Bu iki büyük “kurtarma operasyonu”, devletin ekonomiye doğrudan müdahalesinin açık örnekleri olmakla birlikte, daha geniş kapsamlı bir müdahale, “gelişmiş ülkeler”in merkez bankalarının yaklaşık 500 milyar dolar tutarında “likidite”yi piyasalara vermeleri oldu.

Böylece 1980 dünya ekonomik bunalımıyla birlikte yükselen “liberalizm”, yani devletin ekonomiye müdahale etmemesi “kuralı” tümüyle ortadan kaldırıldı. Bir kez daha “stagflasyon” olgusu konuşulur hale geldi.

Bugün emperyalist dünya ekonomisinin bunalımda olduğundan, bunalımın giderek derinleştiğinden “ekonomistler”in şüphesi bulunmamaktadır.

Gelişen ve derinleşen bunalım, kapitalizmin irsi hastalığı olan **aşırı-üretim bunalımının** ta kendisidir.

1980 sonrasında devletin ekonomiye müdahale etmesinin teorisi olarak sunulan Keynesçiliğe karşı devletin ekonomiden tümüyle çekilmesini isteyen neo-liberalizmin “zaferi”yle birlikte kapitalist **üretim süreci** gözlerden uzaklaştırılmış ve yerine finansal ilişkiler ve süreçler geçirilmiştir. Bu yüzden 1980 sonrasında ortaya çıkan her bunalım, kriz ya da “resesyon”, emperyalist-kapitalist ekonominin “mali krizi”, yani “finansal kriz” olarak sunulmuştur.

Gerçek ise, üretim sürecinde ortaya çıkan aşırı-üretim sonucunda gelişecek olan ekonomik bunalıma karşı finansal araçlar kullanılarak, aşırı-üretim yeni ve ek talep yaratacak müdahalelerde bulunulmuş olmasıdır.

Klasik haliyle aşırı-üretim koşullarında bunalımın ilk belirtileri tüketim malları sektöründe ortaya çıkar. Bu bunalım üretim malları üretimine, yani temel sanayi kollarına yayıldığı andan itibaren kriz ortaya çıkar ve tüm ekonomi işleyemez hale gelir, büyük sanayi kuruluşları iflas etmeye başlar.

Bu durum karşısında “finansal araçlar”, bir yandan tüketim mallarında ortaya çıkan aşırı-üretim krize yol açmaması için tüketici kredileriyle yeni ve ek talep yaratılmasına hizmet ederken, diğer yandan üretim malları üreten sektörler için düşük faizli krediler olarak işlev görür.

Bugün herkesin bildiği mortgage krizi, aşırı konut üretiminin, yani kitlelerin alım gücünün üzerinde, onların taleplerinin çok üstünde yeni konutların üretilmesiyle başlar.

Bu da, “kapitalizmin yapısında bulunan üretimin sınırsız olarak büyütülmesine doğru yönelme ile halk yığınlarının sınırlı tüketimi (proleter oluşları yüzünden sınırlı) arasındaki” çelişkidir.

Konut üretimindeki artış, diğer bir ifadeyle aşırı konut üretimi, kesin bir biçimde demirden çimentoya kadar üretim malları üretiminde büyük bir artışa, bu sektöre yeni bir talebin yaratılmasına

hizmet eder. Aynı aşın-üretim istihdamda da büyük bir artışa neden olur, işsizlik oranları hızla düşer.

Buraya kadar hiçbir sorun yok gibi görünür. Üretim malları üretimi artmış, işsizlik azalmış, dolayısıyla kitlenin eline geçen gelir yükselmiştir. Bu da tüketim mallarına yeni ve ek bir talep olarak ortaya çıkar.

Kapitalizmin yeni bunalımı da böylece başlamış olur.

Kitlelerin alım gücünün bir sınırı vardır. Bu sınıra gelindiğinde talep düşmeye başlar. Ama öte yandan üretim biteviye devam eder.

Konut üretimi de, benzer bir sınıra ulaştığında yeni yapılan konutlar satılamaz hale gelir. Artık bunalım kapıyı çalmıştır.

“Finansal araçlar” burada devreye girer. Keynes’in ek talep yaratmak için devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini söylediği yer burasıdır. Keynes’e göre, devlet burada devreye girer, “çukur kazdırıp/çukur doldurarak” kitlenin alım gücünü artırır. “Neo-liberalizm”e göre ise, devlet ekonomiye müdahale etmemelidir. Bunun yerine “özel finans kuruluşları” devletin himayesi altında devreye sokulur.

Böylece “özel finans kuruluşları” aracılığıyla tüketici kredilerinde genişleme sağlanır. Çok bilinen haliyle kredi kartları ve konut kredileri (mortgage) yoluyla aşın-üretim talebi yaratılır.

Kredilerdeki genişleme ve büyüme üretimin sınırsız büyümesini teşvik eder. Üretim sınırsız ölçüde genişlemeyi sürdürür. Konut kredileri de sürekli büyür.

Ve sınırsız genişleme bir sınıra ulaşır.

Tüketici kredileri ödenemez hale gelir. Ödenmeyen kredi kartı borcunun sayısı artar, konut kredilerinde geri ödemeler duraksar. Marks’ın sözüyle, “belirli tarihlerde vadeleri dolan ödemeler zinciri, yüzlerce yerinden kopar.”

Aşın-üretim için ek talep “finansal araç-lar”la sağlandığından, kredi ödemelerinin yapılamaz hale gelmesiyle birlikte finans kuruluşları kendi taahhütlerini yerine getiremez olurlar. Açık ifadeyle “ödeme güclüğü” içine düşerler. Kendi verdiği kredileri tahsil edemediği için, kendi ödemelerini yapamaz. Dolayısıyla bu ödemeleri yapabilmesi için ek bir finansmana ihtiyaç duyar.

Önce küçük finans kuruluşlarında başlayan ek finansman ihtiyacı giderek orta büyüklükteki finans kuruluşlarına ve nihayetinde “en büyük” finans kuruluşlarına doğru yol izler.

Nihayetinde “en büyük özel finans kuruluşları” ya da popüler ifadesiyle “global finans kuruluşları” dar boğaza girer. Ödemeleri yapabilmek için “likidite” sorunuyla yüz yüze gelirler.

Bugün yapıldığı gibi, ABD Merkez Bankası “en büyük” finans kuruluşlarının elindeki “değersiz kağıtlar”, yani ödenemeyen kredi

taahhütlerini ve bono poliçelerini eski değerleri üzerinden satın alarak finans kuruluşlarının kurtarılmasına yönelir.

Devlet bütçe olanakları ödenmeyen kredilerin ödenmesinde kullanılır.

Ama “yeni” sorunlar sıradadır.

Düne kadar konut üretimi için kredi yoluyla sağlanan ek talebin sonuna gelinmiştir. Konut üretimine yatırılmış olan sermaye değer yitirmeye başlar. Üretilmiş konutlar satılamaz, satılamadıkları oranda fiyatları düşer. “İktisatçı”ların ifadesiyle “varlıklar” değer yitirir. Merkez bankası müdahaleleriyle “kıymetler”, yani kredi ve senet değerlerinin düşmesinin önlenmiş olmasına karşın, doğrudan konutların değeri düşer.

Artık konut üretimine yatırılmış sermayenin değer yitimi süreci başlamıştır. Bunun doğal sonucu, konut üreten şirketler, müteahhitler zarar etmeye başlar, iflasa sürüklenir.

Konut üretimindeki azalma, çimento, demir gibi temel sanayi kollarına (“reel sektör”) olan talebi azaltır. Konut sektöründe istihdam düşer, işsizlik sayısı yükselir. “Finansal kriz”, “reel sektör”ün kriziyle tamamlanır. Bir kez daha başlangıca geri dönülür.

Bundan sonrası kapitalizmin kendi iç çelişkileriyle gelişecek olan “klasik” aşırı-üretim bunalımı sürecidir.

Petrol Fiyatları, Gıda Krizi, Dolar Enflasyonu

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 103, Mayıs-Haziran 2008

Belirli bir zaman diliminde piyasadaki para miktarı (emisyon hacmi), meta fiyatlarının toplamının paranın aynı zaman diliminde yaptığı hareket (el değiştirme) sayısına bölünmesiyle elde edilen belirli bir sabitliğe sahiptir. *Para miktarı = meta fiyatlarının toplamı / para devrinin hızı*'dir. Örneğin belirli bir zaman diliminde (bir yıl) bir ülkedeki toplam metalarn (mal ve hizmetler) fiyatı 100 milyar dolar ise, ve paranın devir hızı 100 ise, piyasada gerekli olan para miktarı 1 milyar dolar olacaktır. Bu 1 milyar dolarlık para, o zaman diliminde 100 milyar dolarlık metalarn değişimi için yeterlidir.

Eğer piyasadaki metalarn toplam fiyatı artacak olursa, paranın devir hızı aynı kaldığı koşullarda, para miktarı da artar.

Ancak metalarn toplam fiyatı aynı kalırken, paranın devir hızı değişmemişken, piyasadaki para miktarında meydana gelen artış, her durumda **fiyatların yükselmesine** yol açar. “Enflasyon parasal bir olgudur” fetvası veren “monetarizm”in çıkış noktası da burasıdır.

Piyasadaki para miktarı, devletlerin (ve hükümetlerin) değişik nedenlerle piyasaya para vermeleri (para arzı) nedeniyle artıyorsa, kaçınılmaz olarak fiyatlar yükselecektir. “Karşılıksız para” adı verilen

bu para arzı, mal ve hizmetlerin toplam fiyatının gerektirdiği miktardan daha fazla paranın piyasaya verilmesidir.

Böylece “monetarizm”in enflasyonu “parasal olgu”ya indirgeyerek, “sıkı para politikası” adı altında merkez bankalarının piyasaya verdikleri para miktarını denetimde tutarak enflasyonu düşürme politikası, tümüyle piyasaların ihtiyacının ötesinde bir paranın merkez bankaları tarafından piyasaya sürülmemesine dayanır.

Burada bizi “monetarizm”, “sıkı para politikası” ve bunun enflasyonun düşürülmesinde etkin bir araç olup olmadığı ilgilendirmemektedir. Bizim ilgilendiğimiz yan, mal ve hizmetlerin toplam fiyatına göre piyasadaki para miktarının (emiyon hacmi) büyük boyutlarda artması ve bunun sonucu olarak da fiyatların kaçınılmaz olarak yükseleceği gerçeğidir.

2008 yılının Mart ayında etkisini şiddetle gösteren “mortgage krizi” (ipotekli konut krizi), başta petrol fiyatları olmak üzere, tüm metallerin uluslararası fiyatlarında büyük bir yükselişle birlikte gelişmiştir.

Geçen yıl 50-70 dolar arasında seyreden petrol fiyatları, bu yılın Mayıs ayında 135 dolara kadar yükselirken, pirinç, buğday vb. tahılların fiyatı %100’ün üzerinde artmıştır. Fiyat artışları sadece petrol ve tahıllarda ortaya çıkmamış, tüm metallerin fiyatlarında genel bir yükselme ortaya çıkmıştır.

Gıda ürünlerinde (pirinç ve buğday en temel ürünlerdir) meydana gelen büyük fiyat artışlarının, “yoksul ülkeler”de toplumsal patlamalara yol açtığı, gıda ürünlerindeki fiyat artışları kontrol altına alınamazsa dünya çapında bir “gıda krizi” patlak vereceği öngörülürü de aynı zamanda ortaya atılmıştır.

“Medyatik ekonomistler” ve manipüle edilmiş ekonomik haberler, gıda ürünlerindeki fiyat artışlarını spekülasyona ve artan oranda gıda ürünleri üretilen toprakların “bio yakıt” üretimine ayrılmasına bağlamaya çalışmışlardır. Ancak petrol ve diğer emtiaların fiyatlarındaki yükseliş, bu gerekçelerinin basit bir manipülasyon olduğunu göstermeye yetmektedir.

Bugün dünya ekonomisinin karşı karşıya kaldığı en temel sorun, dünya piyasalarında dolaşan karşılıksız dolarlardır.

Kimilerinin “para bolluğu” adını verdikleri, Türkiye gibi “gelişmekte olan ülkeler”e “sıcak para” olarak giren ve bu ülkelerin varlıklarını satın alarak kendisine yeni bir kâr olanağı yaratan bu karşılıksız dolarlar, sözcüğün basit anlamıyla “ABD ekonomisine güven” adı altında uzun süre ekonomistler tarafından görmezlikten gelinmiştir.

Ekonomistler tarafından görmezlikten gelinse de, dünya piyasasındaki karşılıksız dolarların yıldan yıla arttığı “para otoriteleri” tarafından, özellikle de ABD ve AB merkez bankaları tarafından bilinen ve yakından izlenen bir olgudur. Giderek artan karşılıksız do-

ların dünya piyasasında meydana getireceği “enflasyonist baskı” bilindiğinden, ABD tarafından merkez bankalarına baskı yapılarak, bu karşılıksız dolarların rezervlerde tutulmasına yönelinmiştir. Bu yolla, karşılıksız dolar sorunu belli bir süre için geçiştirilmiştir.

Geçen yaz başlarında patlak veren ve bu yılın Mart ayında yeniden şiddetlenen “mortgage krizi”nin yol açtığı “likit sıkışıklığı”nı ortadan kaldırmak için ABD ve AB merkez bankaları 800 milyar doları piyasalara vermek durumunda kalmıştır. Geri-bıraktırlmış ülkelerin ABD zorlamasıyla dolar rezervlerini artırmalarının da sınırına ulaşılmıştır. Artık piyasadaki karşılıksız dolarları emecek herhangi bir “enstrüman” kalmamıştır.

İşte bu nedenle petrol ve gıda fiyatları hızla yükselmiş, kapitalizmin tarihinde hiç görülmemiş seviyeye çıkmıştır.

Öte yandan dolar, aynı zamanda emperyalist ülkelerin tüketim mallarının geri-bıraktırlmış ülkelere ihracını finanse etmek için kullanılmıştır. Yerli paranın değerlenmesiyle desteklenen bu tüketim malları ithalatındaki artış, yerli üretimin, özellikle de tarımsal üretimin düşmesine, tarımsal toprakların ekim dışı kalmasına ve tarımsal nüfusun kentlere göç etmesine yol açmıştır. ABD ve AB'den ucuz tarım ürünleri ithal edilmesinin faturasının ödenme zamanı gelmiştir.

Bugün karşılıksız dolarlar merkez bankalarının rezervlerini artırarak emilecek boyutları aşmış, emperyalist ülkelere dayanan dünya gıda üretimi talebi karşılayamaz boyuta gelmiştir.

Dışsal olarak bakıldığında sorunun kolayca çözümlenebileceği iddia edilebilir. “Monetarist” bakış açısıyla, dünya piyasasındaki fazla dolarlar bir biçimde merkez bankaları tarafından rezerv para olarak emilir ve ABD merkez bankası (FED) dolar arzını sınırlar, sorun da kısmen çözülür!

Ama karşılıksız dolarlar, aynı zamanda ABD ekonomisinin itici gücü, tüm emperyalist ülkelerin ihracatının dayanağı ve dünya çapındaki emperyalist hegemonyanın sürdürülmesi için gerekli olan askeri harcamaların kaynağıdır. Emperyalist ülkelerin bütün bunlardan vazgeçmeksizin karşılıksız dolar sorununa çözüm üretmeleri olanaksızdır. Sadece sorunu “öteleyebilirler”, ama bir başka dönemde daha büyük bir sorun olarak yeniden ortaya çıkana kadar.

Tüm bunlardan çıkan “kıssadan hisse” ise, üretmeden tüketmeye alıştırılmış bir toplum için “cennet” sona ermiştir. Artık bunlar için tek sorun, “cehennem”in ateşinin ne kadar yüksek olacağıdır. Ve ateş, düştüğü yeri değil, tüm üretmeden tüketen toplumlara yacacaktır.

Teoriyi ve Tarihi Unutmuşlara Ekonomi-Politik Notları

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 105, Eylül-Ekim 2008

“Bireysel metaların değil, sermayenin aşırı-üretimi, bu nedenle –sermayenin aşırı-üretimi daima, metaların aşırı-üretimini kapsamakla birlikte– yalnızca sermayenin aşırı birikimidir.” (Marks, *Kapital*, Cilt: III, s: 264.)

“Sermayenin değerinin yalnızca gelecekteki artı-değerden pay talebi biçimindeki kısmı, yani aslında, çeşitli şekillerdeki üretimden bono biçiminde kâr talebi, hesaplandıkları gelirlerdeki düşme nedeniyle hemen değer kaybına uğrar. Altın ve gümüşün bir kısmı atıl kalır, yani sermaye olarak işlev yapamazlar. Piyasadaki metaların bir kısmı, dolaşım ve yeniden-üretim süreçlerini, ancak, fiyatlarında büyük düşme olması yoluyla, dolayısıyla, temsil ettikleri sermayede değer kaybıyla tamamlayabilirler. Sabit sermaye öğeleri, gene aynı şekilde, şu ya da bu ölçüde değer kaybına uğrarlar. Şunu da eklemek gerekir ki, belirli ve önceden saptanan fiyat ilişkileri, yeniden-üretim sürecini yönettiği için, bu süreç, fiyatlardaki genel düşmeyle kesintiye uğrar ve karışıklık içersine düşer. Bu karışıklık ve durgunluk, paranın, gelişmesi sermayedeki gelişmeye bağlı bulunan ve önceden belirlenen fiyat ilişkilerine dayanan **ödeme aracı işlevini felce uğratar**. Belirli tarihlerde vadeleri dolan ödemeler zinciri, yüzlerce yerinden kopar. Karışıklık, sermaye ile birlikte gelişen **kredi sistemindeki çökmeyle** daha da büyük ve şiddetli, ağır bunalımlara, ani ve zoraki değer kayıplarına, yeniden-üretim sürecinde fiili durgunluklara ve kesintilere ve böylece de yeniden-üretimde gerçek bir düşmeye yolaçarlar.” (Marks, *Kapital*, Cilt: III, s: 267-268.) (abç)

“Sermayenin hangi kısmının özellikle etkileneceğini rekabet savaşımı belirleyecektir. İşler yolunda gittiği sürece, rekabet, genel kâr oranının eşitlenmesi halinde gördüğümüz gibi, kapitalist sınıf arasında bir kardeşlik

havası estirir ve böylece her biri, ortak yağmadan kendi yatırımı oranında pay alır. Ama sorun, kârın değil de zararın paylaşılması halini alır almaz, herkes kendi payına düşen zararı en aza indirme ve bunu bir başkasının sırtına yüklemeye çabasına düşer. Kapitalist sınıf için, kayba uğramak kaçınılmazdır. Her kapitalist, bu zararın ne kadarını yüklenmek zorunda kalacağı, yani bunu ne ölçüde paylaşmak durumunda kalacağı, göstereceği güce ve kurnazlığa bağlıdır ve o zaman rekabet, düşman kardeşler arasında bir savaşa dönüşür. Her bireysel kapitalistin çıkarları ile bütünüyle kapitalist sınıfın çıkarları arasındaki uzlaşmazlık, tıpkı daha önce, aralarındaki çıkar özdeşliğinin pratik rekabet yoluyla ortaya çıkması gibi, su yüzüne çıkar.” (Marks, *Kapital*, Cilt: III, s: 266.)

Dünya ekonomisinde bir şeyler oluyor. Geçen yılın Haziran ayından bugüne kadar, “Ergenekon” operasyonlarına takılan adla, “beşinci dalga” Eylül ortasında piyasaları “vurdu”.

“Yatırım bankacılığı”nın en büyüklerinden *Lehman Brothers*’ın iflası ve *AIG* sigorta şirketine ABD Merkez Bankası’nın (FED) elkoymasıyla başlayan “beşinci dalga”, bir önceki dalganın kaldığı yerden başladı.

Ekonomiyle ilgilenen herkesin “heyecanla” izlediği “dördüncü dalga”, Mart ayında *Bears Stearns* “yatırım bankası”nın yok pahasına satılmasıyla başlamış ve “piyasalar” hızla “çökmüş”tü.

Mart ayından Eylül ortasına kadar geçen sürede “piyasalar”ın kısmen durulduğu, “krizin atlatıldığı”, “piyasalara güven geldiği” bir dönem gibi gösterilirken, petrol fiyatlarının 150 dolar sınırına ulaşması bu “ara dönemin” en temel olgusu olmuştur.

Tam da piyasalara “güven” gelmişken, tam da kriz “atlatılmış”

görünürken *Lehman Brothers*'ın iflasıyla birlikte başlayan “güvensizlik” ve “panik” (dördüncü dalga), dünya borsalarının %20-25'lere varan kayıplara uğramasına yol açarak, geçen yılın Haziran ayında patlak veren “mortgage krizi”nin büyüyerek devam ettiğini dünya aleme göstermiştir.

Burada amacımız, dünya emperyalist ekonomisinde ortaya çıkan “kriz” durumunun tahlilini yapmak değildir. Şu ya da bu ekonomik veriden yola çıkarak, emperyalist dünya ekonomisindeki “kriz dinamiklerini” ortaya koymak, bu dinamiklerin “kriz”i “dip” noktasına nasıl itelediğini saptamak olanaklıdır. Ölçüt olarak alınan ekonomik veriye göre de, “kriz”in “dibi” görüp görmediğine ilişkin “fikirler” beyan etmek de olanaklıdır. Ancak bütün bunlar, “globalizm” çılgınlığı içinde herşeyin birbirine karıştırıldığı, ekonomik gelişmenin sanki sürekli süregideceğine inanıldığı bir ortamda kısa bir süre için bir değere ve anlama sahiptir. Dünya borsalarında meydana gelen en küçük bir “yükseliş”le birlikte bu “kriz” tahlilleri ve vargıları, hemen bir yana itilmekte, ekonomik gelişmenin sürekliliği düşüncesi yeniden her yana egemen olmaktadır.

Geçen yılın Haziran ayında “mortgage krizi” patlak verdiğinde, her türden “kriz” teorileri ortalığa atılırken, “kriz” teorisyenleri “beklenen kriz” ya da “büyük kriz”den söz etmeye başlamışlardır. “Bu kriz, o kriz” denilerek 1929 “büyük bunalımı”na göndermeler yapılarak ortaya atılan “tezler” ve “teoriler”, birkaç ay sonra tümüyle unutulmuş, “kriz” teorisyenleri kös kös köşelerine çekilmişler ve piyasalar “kriz”i atlatmanın “coşkusuyla” yükselişe geçmiştir.

Bir Umut-Bir Düş Kırıklığı

Solun ve solcu ekonomistlerin (ki artık bunlara “marksist ekonomistler” bile denilememektedir) “kriz” beklentileriyle ortaya çıkan “umut”, piyasaların yükselişiyle bir kez daha düş kırıklığına dönüşürken, “ekonomik kriz”den “devrim” çıkacağını uman tüm sol aynı düş kırıklığı içine düşmektedir. Legalist ve neo-liberalist sol (ki artık bunlara “revizyonist” ve “oportünist” bile denilememektedir) kadar, “laik-ulusalçı” kesimler de “umut/düş kırıklığı” ikilemi içinde aynı kaderi paylaşırlar.

“Ulusalçı”lar için “ekonomik kriz” AKP iktidarını götürecektir; sol için ise, “kitle mücadelesinin yükselişi” demektir.

Böylece dünya emperyalist ekonomisinde meydana gelen “kriz” dalgalanmaları, sürekli bir gerilim ve durağanlık içinde yıllar boyu tüm dikkatlerin yoğunlaştığı olgu olmuştur. Ancak her “kriz” dalgasının hemen arkasından gelen ve piyasaların yükselişiyle kendisini ifade eden “iyimserlik” karşısında bu “umut”lar ve “umut teorileri”, bir süre sonra “yalancı çoban” örneğine dönüşerek, önem-

senmez olmuştur.

“Klasik” sol “inanç”a göre, ekonomik “kriz”, peş peşe gelen iflaslar ve iflasları izleyen işsizlikle, halkın “geçim koşullarında” önemli bir değişmeye, bozulmaya, daha tam ifadeyle, “halkın yoksullaşmasına” yol açar. Halk yoksullaştığı ölçüde, mevcut düzene olan güvenini yitirir. Güvenini yitirdiği ölçüde de, yeni “çıkış” yolları aramaya başlar. Böylece “tek yol devrim”le yüzyüze gelecek olan “yoksullaşmış halk” devrim saflarına katılır ve devrim yapılır!

Bu “inanç” (bir zamanlar marksist-leninist teori vardı), ekonomik krizlerle, yani kapitalist ekonominin devrevi (periyodik) ekonomik krizleriyle devrimin “olması” arasında “doğrusal” bir ilişki saptayan “determinist” anlayışın imanından başka bir şey değildir.

Oysa “ekonomik kriz”, Marks’ın sözüyle ifade edersek, “safhaları yıllar olan, daima genel bir buhranla sonuçlanan, birinin sonu bir yenisinin başlangıcı olan ve durmadan yenilenen devirler (*zyklus, cycle*)”den¹ başka bir şey değildir.

“... **ilk genel bunalımın patlak verdiği tarih olan 1825 yılından bu yana**, sanayi ve ticaret dünyasının tümü, uygar halklar ve onların az ya da çok barbar uyduları topluluğunun üretim ve değişimi, **her on yıl dolaylarında** bir kez şirazesinden çıkar. Ticaret durur, pazarlar tıkanmıştır, ürünler sürümsüz oldukları ölçüde yığılıp kalır, peşin para görünmez olur, kredi ortadan çekilir, fabrikalar kapanır, emekçi yığınlar fazla geçim gereği üretmiş olmaktan ötürü geçim gereçlerinden yoksun kalırlar, batkılar batkılar, zoraki satışlar zoraki satışları kovalar. Tıkanıklık yıllarca sürer; üretici güçler ve ürünler, birikmiş meta yığınları, sonunda değerlerinin az ya da çok altında bir fiyat üzerinden sürülene, üretim ve değişim yavaş yavaş canlanana değin, yığın halinde israf ve imha edilirler. Yavaş yavaş gidiş hızlanır, tınsa döner, sınai tıns dörtnal olur ve bu dörtnal da sonunda, en tehlikeli atlamalardan sonra kendini yeni baştan... çöküntü (*crash*) çukurunda bulmak üzere, bir sanayi, ticaret, kredi ve spekülasyon *steep* *chase*’inde [engelli yarış] doludizgine değin yükselir. Ve hep aynı yineleme.”² (Engels)

Böylece “aynı yineleme” içinde “kriz”, “**daima geniş yeni yatırımların çıkış noktasını oluşturur**”.³ Dolayısıyla, ekonomi-politiği hiç bilmeyen bir başbakan bile “krizi fırsata dönüştürebiliriz” diyebilir ya da 2001 krizi sırasında Oyak Genel Müdürü Coşkun Ulusoy’un sözüyle “krizin olduğu yerde fırsat da vardır” denilebilir. Tıpkı solun

¹ Marks, *Kapital*, Cilt: I, Fransızca Baskıya ek.

² Engels, *Anti-Dühring*, s. 394-395.

³ Marks, *Kapital*, Cilt: II, s. 198.

“umudu” gibi. Tek farkla ki, solun “umudu”, “krizi devrim fırsatına dönüştürmek”tir (ki bir zamanlar bu “fırsatçılar” a “oportünistler” denilirdi).

Bütün bunlar aynı zamanda “kriz” sözcüğünün “globalleştirilmiş”, içeriksiz ve boş bir sözcük haline dönüştürülmesiyle at başı gider.

1980 dünya ekonomik bunalımı koşullarında Türkçe’ye kazandırılan “kriz” (*crise*) “söz”ü, *New-Left*’cilerden Çağlar Keyder’lere kadar her cinsten ve türden “ekonomist” tarafından sihirli ve kerametli bir söz haline dönüştürülmüştür.

Dört aşamalı ekonomik çevrimin (*cycle*) “dip noktası” olarak kabul edilen “kriz”, “ani ve şiddetli patlama”dır. Genel “iman” çerçevesinde söylersek, kriz, “aniden ve beklenmedik bir anda ortaya çıkan olumsuz gelişme”yi ya da “ani çöküş”ü ifade eder. Kriz bir kez bu şekilde tanımlandığında, kaçınılmaz olarak “ani çöküş” özelliği göstermeyen ve da ilk anda “ani çöküş” gibi görünen, ama daha sonra (hatta birkaç gün ya da saat içinde) toparlanan piyasalar karşısında, “kriz”, anlamını yitirmektedir.

“Kriz” sözcüğü anlamsızlaştığı ve durumları ifade edemez hale geldiği oranda da, “kriz”le bağlantılı her türlü teori, düşünce, vargı, yargı ve inanç birden çöker. Bu da “soyut düşünce alanının krizi”dir. En küçük bir olayda oluşturulduğu ilan edilen “kriz masaları” da, bu “kriz”in kurumsal karşılığı olmaktadır.

Ekonomik kriz koşullarında “bir şeyler”in olacağını ya da olması gerektiğini düşünenler, yaşanan “kriz”ler karşısında “süreklili ve nihai” aşamaya gelindiğini varsaydıkları için “beklentileri” yükseltirler. Birbiri ardına kapitalist sistemin çöktüğü ya da çökmek üzere olduğuna ilişkin yazılar kaleme alınır, ajitasyonlar yapılır ve “kriz”le birlikte yükselecek devrim mücadelesinin “hayali”ni görmeye başlarlar.

Ve “kriz”, aniden geldiği gibi, aniden gider. Hayaller biter, umutlar söner ve “evli evine, köylü köyüne”, piyasalar da kendi haline geri döner.

Böylece geçen yılın Haziran ayında başlayan “mortgage krizi”nin “beşinci dalgası”, Ergenekon operasyonunun “dokuzuncu dalgası”yla birlikte başlar.

Borsaların bir kaç iniş-çıkışının ardından, “bu krizden de bir şey çıkmaz” düşüncesi egemenliğini sürdürmektedir.

Lehman Brothers iflas etmiş, AIG sigorta şirketi ve iki büyük “mortgage devi” devletleştirilmiş, “yatırım bankacılığı ölmüş”, ABD Merkez Bankası (FED) ekonomiye müdahale etmiş, “mikroekonomi” çökmüş ve sıra mevduat bankalarına gelmiştir.

Ardından “finans krizi” Avrupa’ya sıçramış, İngiltere *Bradford&Bingley* bankasını millileştirmiş, Almanya “mortgage

bankası” *Hypo Real Estate*’i “kamulaştırmadan” kurtarmış, Benelux ülkeleri *Fortis Bank*’ı “bir tür devletleştirmiş”, Fransa ve Belçika *Dexia*’yı kurtarmıştır.

Ama yine de “iman ve inanç” sahipleri için “yeni umut”lar ve yeni “fırsatlar” vardır!

Ne de olsa söz konusu olan “finan krizi”dir. Asıl olan “reel sektör”ün “kriz”e girmesidir. Dolayısıyla “finansal kriz”in gelip geçici olmasını fazlaca önemsemenin anlamı yoktur!

Şimdi tüm dikkatler “reel sektör”e çevrilir.

Bir kez daha “globalize” edilmiş kavram ortalıkta uçuşmaya başlar: *Reel sektör*.

Gerçi sol literatür açısından “reel sektör” fazlaca alışkın olunan bir kavram değilse de, günlük “medya” sayesinde herkes tarafından bir biçimde bilinir ve kullanılır bir kavram olmuştur. Bu nedenle de “reel sektörün krizi”, belki de “son ve nihai” kriz, “fırsat” yaratan “kriz” olabilecektir!

Ancak “globalizm”le alıklaştırılmış beyinler için “kriz” ya da “reel sektör” de yeterli değildir. Daha işin içine “likit”, “taze para”, “para enjekte etme”, “konsolidasyon”, “regülasyon” gibi “global kavramlar” girecektir. Ve ardından “globalizmin tarih öncesi” dönemine ilişkin kavramlar, örneğin “devletin ekonomiye müdahale etmesi”, “tekelci devlet kapitalizmi” ya da basbayağı “keynescilik” gibi kavramlar da ortalıkta uçuşmaya başlayacaktır.

Tüm bunlar, bir zamanlar “marksist sol”da yer almış “döneler”in akıllarında kalmış bir kaç marksist bilgi kıvrıntısıyla, “ekonomist solcu”ların işsizlik ve yoksulluk artışıyla devrimin “olacağı” inancıyla “umudu büyütme” için kullanılmaya devam edilecektir. Devrim yapmak ise, ya çılgınlık ya da maceracılık olarak görülecektir.

“Finans Krizi” “Reel Sektör”e Yansıyacak mı?

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 105, Eylül-Ekim 2008

“Yeniden-üretim sürecinin tüm sürekliliğinin krediye dayandığı bir üretim sisteminde, kredinin birdenbire kesildiği ve ancak nakit ödemelerin geçerli olduğu sıralarda –ödeme araçlarına olan büyük hücum karşısında– bir bunalımın mutlaka ortaya çıkacağı açıktır. Bu yüzden, ilk bakışta bütün bunalım sırf bir kredi ve para bunalımı gibi görünür. Ve aslında bu, yalnızca, poliçelerin paraya çevrilebilme sorunudur. Ne var ki bu poliçelerin çoğunluğu, fiili alım-satımları temsil eder ve bu alım-satımların genişliğinin toplumun gereksinmelerinin çok üzerinde olması, en sonunda, bütün bu bunalımın temelidir. Aynı zamanda, bu poliçelerin muazzam bir miktarı, şimdi günışığına çıkan ve sabun köpüğü gibi sönen düpedüz bir dolandırıcılığı; ayrıca, başkalarının sermayesi ile yapılan başarısız spekülasyonları; ve ensonu, değer kaybeden ya da hiç satılmayan meta-sermayeyi, ya da hiç bir zaman tekrar gerçekleştirilemeyecek olan geriye dönüşleri temsil eder. Yeniden-üretim sürecindeki zoraki genişlemeye dayanan bu baştan sona yapay sisteme, hiç kuşkusuz, İngiltere Bankası gibi bir bankanın, bütün dolandırıcılara, senetleri yoluyla değersiz sermaye vermesi ve değer kaybetmiş bütün metalleri eski nominal değerleri üzerinden satın almasıyla çare bulunmaz. Ayrıca burada her şey çarpıtılmış bir görünüştedir, çünkü bu senet dünyasında, gerçek fiyat ile bunun gerçek temeli hiç bir yerde görünmez, yalnız külçeler, madeni sikkeler, banknotlar, poliçeler, senetler vardır.” [K. Marks, *Kapital*, Cilt: III, s. 434]

Yazımızın başlığındaki sorunun yanıtını bulabilmek için, öncelikle dünya kapitalist sisteminin, yani emperyalizmin bütünsel bir tahlilinin yapılması şarttır. Ancak bunun yapılabilmesi için de, “globalizm”in içeriksizleştirildiği, anlamsızlaştırdığı terim ve kavramla-

ra açıklık getirmek gerekir. Değişken ve farklı anlamlarda kullanılan bir terim ya da kavramla herhangi bir somut olguyu tanımlamak olanaklı olmayacağı gibi, bir şeyin bir başka şeyle olan ilişkisi de ortaya konulamaz.

Örneğin “kriz” sözcüğü “ani, beklenmedik durumlarda ortaya çıkan olumsuz gelişme” olarak tanımlanırsa, “finansal kriz” daha önceden öngörülemeyen, birden bire ortaya çıkmış bir durum haline dönüşür. Yok eğer “kriz” sözcüğü “olumsuz ve kötü bir durumun en uç noktası” olarak tanımlanırsa, “finansal kriz”, finansal ilişkilerde meydana gelen olumsuz ve kötü gelişmelerin derinleştiği ve en olumsuz, en kötü duruma ulaştığı anlamına gelir.

“Finans krizi”, eğer para ve paraması (kredi vb.) ilişkiler alanında ortaya çıkan “olumsuz ve kötü gelişmenin en uç noktası”ysa, kaçınılmaz olarak “para ve paraması ilişkiler”in diğer şeylerle ilişkisi, bağlantısı saptanmadan bir başka alana (“reel sektör”) yansiyip yansımayaacağından söz edilemez.

Aynı şekilde “reel sektör”, eğer “gerçek sektör” anlamında kullanılıyorsa, bunun dışında kalan tüm ekonomik sektörler, örneğin finans sektörü “fiktif”, yani “hayali sektör” olarak kabul edilmek zorundadır. Ve doğal olarak “gerçek sektör” denilen şeyin ne olduğunun da açık-seçik belirlenmiş olması gerekir.

Finans sektörü, terimin kendi içinde ifade edildiği gibi, bir şeyleri “finanse” eden ekonomi kesimiye, “reel sektör” de finans sektörü tarafından finanse edilen bir diğer ekonomik kesim olmaktadır.

Finans sektörü, “globalizm öncesi” sözcükle ifade edersek, mali sektör, para ve paraması şeylerle uğraşır. Dolayısıyla işlevi “reel sektörü” finanse etmek, bu sektörün çalışabilmesi için gereksinme duyduğu para ve paraması şeyleri sağlamaktır.

Eğer “reel sektör” sanayi, ticaret, hizmetler gibi sektörler ise, finans sektörü, bu sektörlerin gereksinme duyduğu her türlü para ve paraması şeyleri temin eden kesimdir. Dolayısıyla finans sektöründe ortaya çıkacak “ani ve beklenmedik” bir durum (birinci tanıma uygun “kriz”), her şeyden önce bu sektörün para ve paraması şeyleri temin edemez hale gelmesi demektir. Açıktır ki, böyle bir durum, doğrudan “reel sektör” denilen sektörleri etkiler.

Diğer bir ifadeyle, finansal bir kriz, her durumda finanse ettiği kesimlerin krizidir. Bu yüzden de, “finans krizi reel sektörü etkiler mi?” diye bir soru ekonomik gerçeklerle uzaktan yakından ilişkisi olmayan bir sorudur.

Gerçek gerçeklikte insan tanrıyı yaratır. İnsanın yarattığı tanrı, belli bir zaman sonrasında kendi yaradanından uzaklaşır, bağımsızlaşır. Böylece “tanrı”, insanı yaratan varlık haline dönüşür.

Finans sektörü de, tıpkı “tanrı” gibi, önce “reel sektör” tara-

findan yaratılır ve ardından “reel sektör”den bağımsızlaşarak, aynı zamanda reel sektörün denetimini ve yazgısını belirler hale gelir.

Bu ön belirlemelerden sonra, “reel sektör” denilen “şey”i açık-seçik ifade edelim: “Reel sektör”, *sanayi, ticaret ve hizmetler sektörü olarak ayrıştırılmış üretim ilişkilerinin bütünüdür. Temelinde sanayi yatar.*

Sanayi ise, kapitalist anlamıyla, para sahibi bir ya da bir kaç kişinin parasını “sanayi sermayesi” olarak bir mal ve hizmet üretilmesi için yatırmasıdır. Yani “sanayi”, her şeyden önce üretimin gerçekleştirilebilmesi için gerekli nesnelere (hammadde, makina, emek-gücü, bina vb.) satın alınması için gerekli paraya, para-sermayeye dayanır.

Para sahibi kişi, parasını para-sermaye olarak kullanarak pazardan üretim nesnelere satın alır. Böylece parası sermaye haline dönüşürken, sermaye, üretimin yapılabilmesi için gerekli nesnelere bir araya getirilmesini sağlar.

Para, ki artık sermaye haline dönüşmüştür, dolayısıyla “sermaye”, üretim nesnelere pazardan satın alarak üretimin gerçekleşmesini sağlar. Üretim, her durumda yatırılan para-sermayeden daha fazla bir paranın elde edilmesi için gerçekleştirilir. Bu da, kapitalist üretimin artı-değer üretimidir.

Para-sermaye tarafından üretim sürecine sokulan üretim nesnelere, bu süreçte “ek değer” kazanarak ürün haline gelir. Ekonomi-politik kavramıyla, bu ürün, metadır. Böylece meta, para-sermayenin üretim sürecinde eklenen “ek değer”iyle (artı-değer) ortaya çıkan meta-sermayedir. Ama üründür, metadır, dolayısıyla maddi bir varlıktır. Bu maddi varlık, meta, pazarda satıldığı andan itibaren, onun üretiminde kullanılan para-sermaye ve üretim sürecinde ona eklenen “ek değer” paraya dönüşür, artmış ve büyümüş para-sermaye haline gelir. Ekonomi dilinde P-M-P’ olarak formüle edilen sermayenin (para-sermaye) devri tamamlanmış olur.

Görüldüğü gibi, “reel sektör” diyerek anlamsızlaştırılmış sanayi sermayesi, her durumda para-sermayedir, dolayısıyla parasal ilişkiler alanını içerir.

Ardından ticaret ve hizmetler sektörü gelir.

Olağan ve tarihsel sürecin bir anında sanayici kapitalist, üretken yatırım yapan para-kapitalisti olarak ortaya çıkar. Ama para-sermaye sahibi sanayici kapitalist, yine aynı tarihsel sürecin belli bir evresinde, kendi ürettiği ürünleri doğrudan pazarda satan (pazarlayan) tüccardır. Bu yüzden de, sanayici kapitalistin sermayesi aynı zamanda ticaret sermayesi olarak vardır.

Zaman içinde ticaret sanayiden ayrılmış, sanayici kapitalist ile tüccar, yani sanayi sermayesi ile ticaret sermayesi farklı kişilerin sahip oldukları para-sermaye haline dönüşmüştür. Bu dönüşümle

birlikte, sanayici kapitalist, sadece kendi üretim süreciyle ilgilenirken, tüccar, onun ürünlerini pazarlarda satışa sunar, yani sanayici kapitalistin metalarının dağıtımını gerçekleştirir. Ancak üretim süreci ile dağıtım sürecinin bu ayrışmasıyla, her iki sürecin gereksinme duyduğu zamanda farklılaşma ortaya çıkar. Öyle zamanlar olur ki, sanayici kapitalist metasını üretir, ancak tüccar bu metaları satamaz. Bu durumda, sanayici kapitalistin üretim için ortaya koyduğu para-sermayesi geri dönmez, dönmediği için de yeniden üretime devam etmesi olanaksızlaşır. Gerek ilk yatırdığı sermayeyi, gerekse üretim sürecinde ona eklenen “ek değer”in karşılığı olan parayı geri alamayan sanayici kapitalist kaçınılmaz olarak üretimi durdurmak zorunda kalır.

Böylece ticaret alanında meydana gelen bir aksama, gecikme ya da doğrudan ticaretin durması (“ticari kriz”), sanayi krizine yol açar.

Bu anda sanayici kapitalistin ya da tüccarın paralarının “muhasibesini” tutan, bunları “yeddi emin” olarak saklayan “aracı kuruluşlar”, yani bankalar devreye girer. Burada ticaretteki tıkanıklık nedeniyle üretimini sürdürülemez hale gelen sanayici kapitaliste üretimi için gerekli “temel sermayeyi” sağlamak bankanın işlevi olur.

Ancak burada basit bir muhasebeciden, alelade bir “kasa”-dan başka bir şey olmayan banka, kendi kendine para üretemez. Bu para, şu ya da bu sanayici kapitalistin “yeddi emin” olarak kendisine teslim ettiği paradır. Dolayısıyla bu para, bir başka sanayici kapitalistin üretim sürecinde o an için kullanmadığı, ama kullandığı koşullarda “ek değer” kazandırarak “kâr” sağlayacağı bir para-sermayedir. Bu yüzden, bir başka sanayici kapitaliste verildiğinde, üretime yatırılan sermaye işlevini hemen yerine getirdiği için, her durumda sanayici kapitalistin “ana sermayesi” işlevini üstlenir. Bu nedenle de, başka sanayici kapitaliste (“ticari tıkanıklık” ya da “ticari kriz” nedeniyle üretimini sürdürülemez hale gelen sanayici kapitaliste) verilen paranın karşılığında kârdan pay talep edilir. Faiz adı verilen bu kâr payı, her durumda sanayicinin kârından daha düşük bir miktardır.

Böylece sanayi, ticaret derken, işin içine faiz girer.

Faiz, her durumda, yeterli sermayeye sahip olmayan sanayici kapitaliste verilen bir başka sanayici kapitalistin o an için kullanmadığı para-sermayenin “getirisi”dir.

Tarihsel süreçte, “para ticareti” yapan, yani faiz getiren para-sermaye sahibi sanayici kapitalist, tümüyle üretim sürecinden kopar, tüm faaliyeti “para ticareti” haline dönüşür. Böylece finans sektörü ortaya çıkar.

Finans sektörü, “para ticareti” yapan kesim, belirli bir zaman diliminde “atıl” kalmış sanayi sermayesini “faal” sanayi sermayesi haline getirir. Bir diğer ifadeyle, finans sektörü, yoktan var etmez,

var olanı yok olanın hizmetine sunar. Bunu yaparken, tüm dayanağı (dünya çapında) tüm üretim ve dağıtım işlerinin aynı zaman diliminde gerçekleşmemesidir. Bir zaman diliminde, bir sanayi biriminde üretim sürerken, bir başka birimde ya yeni başlar ya da bitmiş olur. Kimi metaller pazara götürülmekte, kimileri pazarda satışa sunulmakta, kimileri de satılmış durumda olur. Bütün bu ilişkiler içinde, belirli bir “an”da, belli bir para miktarı hareketsiz durur. Örneğin sanayici kapitalistin metasını satmış olan bir tüccarın cebindeki para gibi, ya da pazardan üretim nesnelere satın almak için yola çıkan sanayici kapitalistin cebinde bulunan para gibi.

İşte finans sektörü, bir “an” için hareketsiz kalana paraya hareket olanağı sağlayan “finansal enstrümanlar” üretir. Çek, senet, bono, kredi mektubu vb. adlarla anılan her türlü “paraması” işlemler, bu “finansal enstrümanlar”dır. Her durumda bir “an” için hareketsiz gibi görünen paraya hareket sağlarlar.

Zaman içinde bu para hareketleri, coğrafi farklılıklar, zaman dilimlerinin farklılıkları gibi durumlardan kaynaklanan hareket içindeki hareketsizlikleri de finans konusu haline getirir. Günümüzde çok yaygın olarak kullanılan Uzak-Doğu borsalarının açılış-kapanış saatleri ile Amerikan borsalarının açılış-kapanış saatleri arasındaki farklılık üzerinden yapılan para hareketleri bunun ürünüdür.

Tarihsel olarak ilk kez İngiltere’de (kapitalizmin ilk geliştiği ülke) keşfedilen bu coğrafi, zamansal farklılıkların oluşturduğu hareket içinde hareketsizliklere dayanan parasal işlemler, aynı zamanda “fiktif” (hayali) bir sermaye üretme aracı haline gelmiştir. Açık ifadeyle, bu parasal hareketler, hemen her durumda spekülasyona ve dolandırıcılığa açık hareketlerdir.

Özellikle İngiltere’nin Hindistan’la olan ticari ilişkilerinde ortaya çıkan bu “fiktif” sermaye yaratma yöntemi, İngiltere’den yola çıkan bir geminin mallarının okyanus üzerindeyken satılması, satışla elde edilen para-sermayenin yeniden üretime (ya da ticarete) yatırılması ya da malın Hindistan’a ulaştığı ve satıldığı kabul edilerek, bu satışın karşılığı olan para-sermayenin “gerçek para” olarak kullanılması şeklinde olmuştur.

Ancak Marks’ın ifade ettiği gibi, “önceden belirlenen fiyat ilişkilerine dayanan ödeme aracı işlevi felce uğrar” uğramaz, bu finans sistemi çöker. Bu öylesine basit nedenle ortaya çıkabilir ki, Hindistan’a giden geminin batması ya da Hindistan’da malların satılmaması böyle bir çöküşe yol açabilir.

Bugün “reel sektör”ün yurtdışından sağladığı “sendikasyon kredileri”, İngiltere-Hindistan arasındaki finansal ilişkilere benzer. Varsayılan yatırımlara kredi verilir, satılacağı kabul edilen metallerin karşılığında kredi açılır vb.

İşte ünlü “mortgage krizi” de böylesi bir “finansal enstrüman”-

ın herhangi bir nedenden dolayı işleyemez hale gelmesinden başka bir şey değildir.

Bilindiği gibi, “mortgage kredileri”nin geri ödenememesi yaşanan “kriz”in temel nedenidir. Oysa “mortgage” sistemine göre, varsayımsal olarak (hayali) bir konut üretilmiş ve para sahibi bir başka kişi tarafından satın alınmıştır. Satın alma işlemi nakit para ile değil, gelecekte taksit taksit ödeneceği varsayılan bir “kredi” aracılığıyla gerçekleşmiştir. Konutu üreten şirket (sanayici kapitalist), ürettiği konutu (meta) “mortgage” kuruluşlarına (tüccar) devreder. Devir işlemiyle birlikte konut üreten şirket, yani inşaat şirketi, üretim için yatırdığı para-sermayesini ve bundan gelen kârını para olarak alır ve kendi işine (üretim) devam eder, yeni konutlar üretir. Öte yandan “mortgage” şirketleri, aldıkları konutları uzun dönemli taksitlerle “ihtiyaç sahipleri”ne satar. Böylece “mortgage” şirketleri konut üreten şirketlere konutun karşılığını “nakit” ve peşin olarak öderken, sattıkları konutların bedelini uzun dönemli taksitlerle geri alırlar.

Konut üreten şirketler (geniş anlamıyla inşaat sektörü), ürettikleri konutlar satılana kadar para-sermayelerini (ve artı-değerden türeyen kârlarını) geri alamayacakları için, bu nakit ve peşin ödeme karşılığında kârlarından bir bölümünü bu işleri yapan “aracı kuruluş”a verir. Aracı kuruluş (mortgage şirketi), uzun dönemli taksitle konutu satarken, satın alan kişiden vadeye bağlı olarak belli bir faiz alır. Böylece “mortgage” şirketi, çift yönlü kazanç sağlar.

Her şey düşünülmüş, her bir işlem bir başka işlemle ilişkilendirilmiştir. “Saadet zinciri” tamamlanmıştır. Konut üreten, konut alan ve buna “aracılık” yapan herkes memnundur.

Konut üreten şirket, konut üretimi için gerekli ürünleri (çimentodan demire kadar tüm inşaat malzemeleri ve emek-gücü) satın alarak üretimi sürdürürken, aynı zamanda bu sektöre mal ve hizmet veren sektörlerle (çimentodan demire, boyadan ahşap döşemeye kadar) sürekli talep yaratır. Bu yüzden, “mortgage” sisteminin işliyor olması, sözcüğün gerçek ve tam anlamıyla sanayi sektöründe canlanmaya yol açar. Bu sektörel canlılık, “makro-ekonomi” çerçevesinde ulusal büyüme olarak artaya çıkar. Artık ne kadar çok konut kredi ile satılabilirse, o kadar çok konut üretilir, o kadar çok inşaat malzemesi üretilir. Böylece konut (meta) üretildiği için satılmaz, satıldığı için üretilir.

Ve birden, “saadet zinciri”nin halkalarından birisi kopar. Örneğin otuz yıllık vadeyle konut almış olan “alıcılar”, işsiz kalır, taksitlerini ödeyemez hale gelir. Birden tüm sistem çöküşe doğru hızla ilerler, ama çöküş birden gerçekleşmez. Ödeme güclüğü çeken konut kredisi (ipotekli konut kredisi) sahibinin konutuna el konulur, bir başka “alıcı”ya satılır. Böylece konut ve kredisi el değiştirmiş olur. Birisinin yerini bir başkası almıştır. Ancak bu işlemler giderek azal-

dıkça, kredi taksitleri ödenmediği için el konulan konutların sayısı giderek arttıkça ve bu artan konutlar yeniden satılamadıkça, sistem adım adım çöküşe, krize doğru yol alır.

Ve spekülasyon, küçük-burjuvaların “piyasalara olan güveni”, siyasal yönetimlerin “vaatleri” ve çizdikleri “imaj”, ortaya çıkan tıkanıklığın “geçici” olduğu düşüncesini uyandırdığı ölçüde, sistem çalışmaya devam eder. Ama artık ödenmeyen konut kredileri miktarları artmış, yeni konut alımları azalmıştır. “Mortgage” şirketleri, konut üreten şirketlerle yaptıkları anlaşmalara uygun olarak yeni üretilen konutları “portföyleri”ne almayı sürdürler ve bunun karşılığında konut üreten şirketlere nakit ve peşin ödemeyi yaparlar. Öte yandan ise, konutlar satılamamakta, satılmış olanların da taksitleri ödenememektedir.

Böylece bir süre sonra “mortgage” şirketleri nakit ve peşin ödemeler için konut üreten şirketlere taahhüt ettikleri ödemeyi yapamaz hale gelir. Bu, “likit sıkışıklığı”dır.

“Likit sıkışıklığı” büyüdükçe kriz kapıyı çalar ve “mortgage” şirketleri “likit” bulmak için “serbest piyasa”ya çıkarlar. Her para “sihirbazı”nın bildiği gibi, burada ortaya çıkan “likit sıkışıklığı”, “acil para ihtiyacı”dır. Para ihtiyacı içine düşenlerin imdadına tefeciler yetişir. Günümüz tefecileri ise “yatırım bankaları”dır. Olağan kredi faizlerinden daha yüksek faiz alırlar. Yüksek faizin çekiciliği ile, elinde para bulduran kişiler paralarını bu “yatırım bankaları”nın hizmetine sunarlar. Faiz yüksek olduğu sürece, bu “likit” akışı sürer.

Ama “mortgage” şirketlerinin “likit sıkışıklığı”, “yatırım bankaları” sayesinde kısmen atlatılmış görünse bile, temelde yatan konut kredilerinin geri ödenemez hale gelmesi olgusu değişmediği sürece, sıkışıklık sürer, likit ihtiyacı artarak devam eder.

“Mortgage” şirketleri, “likit sıkışıklığı” içinde “yatırım bankaları”ndan yüksek faizle “taze para” bulmuş olmakla birlikte, bu paraların faizlerini ödemekten başka bir şey yapmazlar. Faizler ödenemediği sürece de, ana paranın geri ödenmesi de talep edilmez.

İşte “likit sıkışıklığı” ya da “ipotekli konut piyasası”ndaki “tıkanıklık” sürdüğü ve arttığı koşullarda, “mortgage” şirketleri “yatırım bankaları”na ödemeleri gereken faizleri ödeyemez hale gelirler, açıkça iflas ettiklerini ilan ederler.

Bu andan itibaren “mortgage” şirketlerinin “likit sıkışıklığı”, faizlerle birlikte “yatırım bankacılığı”nın “likit ihtiyacı”na dönüşür. Aynı süreç, bu kez bu bankacılık sektöründe yinelenir. “Yatırım bankaları”, yüksek faiz için kendisine “fon” olarak verilmiş para sahiplerinin faizlerini ödeyerek bir süre idare eder. Ama “mortgage” piyasasında canlanma ortaya çıkmadığı ve yeni yeni iflasların ortaya çıktığı koşullarda, faiz ödemelerini ancak yeni “fon”lar bularak gerçekleştirebilir. Ali’nin külahı Veli’ye taksit taksit, faiz olarak ödenerek bir süre idare

edilir. Tıkanıklık ve konut piyasasındaki durgunluk sürdükçe, eski “fon” sahiplerine ödenecek faizler için “yeni fon” sahipleri bulmak zorlaşır ve bir an gelir, faizler ödenemez hale gelir.

Şimdi “likit sıkışıklığı” sırası “yatırım bankacılığı”na gelmiştir.

Kapitalistlerin “ortak işlerini yöneten bir komite”den başka bir şey olmayan devlet, “likit sıkışıklığı”nın boyutlarına ve “yatırım bankacılığı”nın fon büyüklüğüne bağlı olarak “piyasaya müdahale” eder. Milyarlarca dolar, kapitalist devlet tarafından “yatırım bankacılığı”nın “likit sıkışıklığı”nı gidermek için devreye sokulur.

Devletin bu müdahalesiyle piyasalara bir rahatlama gelir. Ancak temeldeki sorun, yani ipotekli konut kredisi sisteminin işlevindeki tıkanıklık (konut alıcılarının kredi taksitlerini ödeyememesi) devam ettiği sürece, piyasalara verilen “likit” de çarkların dönmesine hizmet edemez hale gelir. Ve yeniden her şey kaldığı yerden devam eder.

“Mortgage” şirketleri ve “yatırım bankaları” iflas ettikçe, bunların pazarladığı konutları üreten şirketler de üretimlerini azaltmaya yönelirler. Böylece bu şirketlerin sermayelerinin bir kısmı üretim sürecinden çekilir, atıl kalır. Üretimdeki düşüş, şirketlerin küçülmesine; şirketlerin küçülmesi inşaat malzemeleri üreten şirketlerin küçülmesine yol açar. Ve kısır döngü yeniden başlar.

Şimdi artık klasik “iktisat” kitaplarında bile anlatılan “standart” ekonomik kriz kapağı dayanmıştır.

Üretimdeki düşme, bir yandan üretime yatırılan sermayenin azalmasına yol açarken, diğer yandan üretimde yer alan emek-gücünün bir bölümünü işlevsiz bırakır, işten çıkartmalar başlar.

Her işten çıkartma, aynı zamanda bir konut alıcısının kredi taksitlerini ödeyememesi demektir. Böylece ipotekli konut kredilerinin ödenememesiyle başlayan süreç, işsizliğin artmasına paralel olarak daha da genişler.

“İflaslar iflasları izler, zoraki satışlar zoraki satışları izler. Tıkanıklık yıllarca sürer; üretici güçler ve ürünler, birikmiş meta yığınları, sonunda değerlerinin az ya da çok altında bir fiyat üzerinden sürülene, üretim ve değişim yavaş yavaş canlanana değin, yığın halinde israf ve imha edilirler.” (Engels) Böylece bir ekonomik bunalım daha yaşanır.

Tüm bu olayların temelinde ise, kapitalist sistemin en yalın gerçeği yatar: **Aşırı-üretim**. Yaşanılan “kriz”, kredi sistemiyle beslenen aşırı-üretim krizidir.

Artık klasik “iktisat” kitapları açılıp okunabilir. Geçmişte ne olmuşsa, bugün de o olacaktır. Gerçekleri, kapitalist ekonominin gerçeklerini öğrenmek isteyenler için başvurabilecekleri tek kaynak ise, yine her zamanki gibi, Marks’ın *Kapital*’idir.

Ne Olacak Şimdi?

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 105, Eylül-Ekim 2008

Mart ayında ABD'nin "5. büyük yatırım bankası" *Bear Stearns*'in, FED'in (ABD Merkez Bankası) desteğiyle JP Morgan Chase tarafından satın alınması, *Merrill Lynch*'in Bank of America'nın denetimine girmesi ve son olarak da *Lehman Brothers*'in iflasıyla birlikte ABD yatırım bankalarının geriye kalan "büyük"lerinden *Morgan Stanley* ve *Goldman Sachs*'in "mevduat bankacılığı"na dönüştürülmesiyle "bir dönemin sonu"na geldiği pek çok burjuva ve küçük-burjuva "iktisatçı" tarafından kabul edilmeye başlanmıştır.

Diğer yandan iki "en büyük" "mortgage şirketi" (Türkçe'siyle emlakçı) *Fannie Mae* ve *Freddie Mac*'e FED tarafından el konulması, yani kamu kuruluşu haline getirilmesi, ABD'nin "en büyük" sigorta şirketi *AIG*'in yine FED tarafından "kurtarılması", aynı "iktisatçı"lar tarafından "devletin ekonomiye müdahalesi"ne (regülasyon) geri dönüş olarak tanımlanmaya başlandı.

"En büyük beş yatırım bankası", "iki en büyük mortgage şirketi", "en büyük sigorta şirketi" derken, Eylül sonuna geldiğinde ABD'nin "en büyük mevduat bankası" *Washington Mutual*'in iflas

ettiği açıklandı.

Bu gelişmelerden sonra ABD ekonomisinin “finans krizi” içinde olduğu herkes tarafından ve “resmen” kabul edilir oldu.

Tüm bu devlet müdahaleleri ve iflaslarla birlikte, Mart ayında “dünya merkez ban-kaları”nın “likit sıkışıklığı”na çözüm olarak piyasalara verdikleri 300 milyar doların ardından, Eylül ayındaki gelişmelerle birlikte piyasalara verilen “likit” miktarı *bir trilyon doları* geçti.

“Ekonomist”ler ya da “iktisatçı”lar, bu devlet müdahalesi ve buna bağlı olarak piyasalara verilen bir trilyon doları aşkın “liki-dite”nin ne anlama geldiğini, daha sonraki günlerde nelere yol açabileceği üzerine “yorumlar” yaparlarken, “globalizm” yandaşları ve vurguncuları bütün bunların “kapitalist ekonominin geçici dalgalanmaları” olduğundan, “piyasaların düzenlenmesine hizmet edeceği”nden ve nihayetinde Tayyip Erdoğan’dan Güler Sabancı’ya kadar, bilenler ve bilmeyenler, “krizlerin fırsata çevril-mesi”nden söz eder oldular.

“İyimser ekonomistler” ile “globalizm yandaşları”, ABD ekonomisindeki bu “finans krizi” karşısında devletin ekonomiye müdahalesinin “gerekli” olduğunu, ama “abartılmaması” gerektiğini söylerken, “kötümserler”, “bu kriz, o kriz” söylemiyle 1929 “büyük buhranı”na göndermeler yaparak dünyada pek çok şeyin değişeceği kehanetinde bulundular.

Bu süreçte “piyasalar”da bir “güven bunalımı” olduğu kanısına sahip olan yatırımcılar ve yatırım fonları tarafından “iyimserlik” rüzgarları estirilmeye çalışıldı. Öyle ki, FED’in bu operasyonlarda bir trilyon dolarlık “likit”i piyasaya vermesinin “halkı” etkilemeyeceğini, “likit” denilen şeyin öyle “nakit para” olmadığını, dolayısıyla doğrudan “vergi mükelleflerine” yansıyan sonuçları olmayacağını vs.den söz ederek, piyasalara güven pompalamaya kalkıştılar.

Kimileri bu “finans krizi”nin “reel sektöre” yansıyıp yansımayacağı üzerine tartışmalar yürütürken, bir başkaları bütün bunların sadece kağıt üzerinde yapılan operasyonlar olduğunu iddiasında bulunuyorlardı.

Doğal olarak bilinen bir kaç kavram dışında (devletin ekonomiye müdahale etmesi gibi), “globalizm”in içeriksiz ve boş kavramları ortalıkta uçtu: Regülasyon, likit, likit sıkışıklığı, hadge fonları vs.

Şimdi tüm bu sözleri, tartışmaları, iddiaları, manipülasyonları, “iyimserlik” rüzgarlarını bir yana bırakarak, ortaya çıkan tabloya bakalım.

Görünen Köy

Ortaya çıkan tabloyu şöyle özetleyebiliriz: ABD mortgage (ipotekli konut kredisi) piyasasında başlayan “kriz”, giderek tüm finans

alanlarını etkileyen genel bir “finans krizi” halini aldı. “Finans krizi”, sadece mortgage finansmanında kullanılan kredileri değil, tüm kredileri etkileyen genel bir niteliğe sahip olduğundan, krizin özü, *kredi sisteminin çökmesidir*. Bu nedenle “görünen köy”ü görebilmek için, her şeyden önce “kredi sistemi”nin ne olduğu konusunda bir “bilgi” sahibi olmak gerekir.

“En basit ifadesiyle kredi, bir kimsenin, bir başka kimseye, belli bir miktarda sermayeyi para olarak, ya da para olarak hesaplanan değeri üzerinde anlaşmaya varılmış mallar şeklinde, ve her iki halde de, belli bir vadenin sonunda ödenmek üzere, emanet vermesine yol açan, sağlam ya da çürük bir temele dayalı güvendir.”

Kredi, “belli bir vade” sonunda geri ödenecek para olmakla birlikte, vade süresince belli bir faiz miktarı eklenerek geri ödenir. Genel kural olarak, faiz ve ana para ödemeleri, belli aralıklarla yapılır. Herhangi bir kredi kartı sahibinin borçlarını öderken kullandığı “taksit” sistemi, tüm kredi sistemi için geçerli bir ödeme şeklidir.

Kredi, aynı zamanda “borç verilen para”-dır. Dolayısıyla devletler, şirketler ve bireyler, kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla borçlanmaya gittiklerinde, her durumda “kredi” kullanmış olurlar. Bu yüzden devletin iç ve dış borçları, aynı zamanda devletin kullandığı kredilerdir.

2001 Şubat krizinde herkesin yaşayarak gördüğü gibi, borçlar (krediler) geri ödenemez hale geldiğinde, ödemeyi yapamayan kesim (devlet, şirket ya da birey) önce “ödeme güçlüğü” içine girer, ardından ödeme yapamaz hale gelir ve nihayetinde iflas eder, malı-mülküne haciz konulur, bir bakıma “kamulaştırılır”.

Ancak kredi sisteminin dayanağı olan bankalar açısından kredilerin ana para olarak geri ödenmesinden çok, faizlerinin düzenli ödenmesi önemlidir. Faizlerin ana paraya göre bu önceliği, aynı zamanda bankaların “gelirleri”nin faizlerden oluşmasından kaynaklanır.

Bu nedenle bankalar açısından, eğer bir “kredi sahibi”, kredi faizlerini düzenli olarak ödeyebiliyorsa, ana para ödemesini daha uzun vadeye yaymak olanaklıdır. Asıl olan faizlerin düzenli olarak ödenmesidir.

Bu, Kemal Derviş’in söylemiyle “borçların çevrilebilirliği”dir.

Herkesin yaşayarak öğrendiği gibi, “borçların çevrilebilirliği”, ülkenin iç ve dış borçlarının faizlerinin düzenli ödenmesinden başka bir şey değildir.

İflas eden ya da FED tarafından el konulan bankalar ve şirketler, kredi sisteminin parçası olarak asıl “gelirlerini” faizlerden sağlarlar. Eğer verilen kredilerin faizleri düzenli olarak ödenebiliyor ve ana para belli bir güvence altında bulunuyorsa, ortada bir sorun, sıklıkla, ödeme güçlüğü vb. yoktur.

İster yatırım bankası olsun, ister mevduat bankası olsun, her türden banka, kendisinin faiz karşılığında topladığı paraları, bir başkasına faiz karşılığında kredi olarak verir.

Yatırım bankaları “fon” sahiplerinin parasını kullanırken, mevduat bankaları bankaya tasarruf vb. nedenlerle yatırılan paraları kullanırlar. Ama her durumda, bankalar gerek fon sahiplerine, gerekse mevduat sahiplerine belli bir faiz ödemek durumundadırlar.

Bunun yanında, her durumda fon ya da mevduat sahiplerinin değişik nedenlerle paralarını tümüyle bankadan çekmek istediklerinde, bu miktar para banka tarafından fon ve mevduat sahibine ödenmek zorundadır.

İşte bankacılık sisteminin birinci halkası, bankaların kredi olarak kullandıkları paraları toplarken belli bir faiz ödemesinde bulunmaları ve her an çekilebilir paralar için “yedek fon”da belli bir “rezerv”e sahip olmalarıdır.

Eğer bankalar, faiz ödemelerini ya da ana para ödemelerini yapamaz hale gelirse, sistem çökmüş, banka iflas etmiş demektir.

Bankacılık sisteminin ikinci halkası ise, faiz karşılığında toplanan paraların bir başkasına “kredi” olarak verilmesidir. Bu “kredi”, her durumda belli bir zaman içinde ödenmesi gereken ana para ile faizlerden oluşur.

Bankacı, faiz karşılığında topladığı parayı, daha yüksek bir faiz karşılığında bir başkasına kredi olarak verir. Böylece “finans sistemi” ortaya çıkar.

“Finans krizi” ise, öncelikle kredi sahiplerinin faiz ve ana para ödemelerini yapamaz hale gelmeleriyle başlar. Banka, faiz ve ana paraları geri alamadığı için, ödemek zorunda olduğu faiz ve ana para ödemeleri için kendi öz kaynaklarını kullanmak ya da daha yüksek faizle bir başka bankadan kredi almak zorunda kalır. “*Likit sıkışıklığı*” denilen şeydir bu.

Mortgage piyasasında başlayan “likit sıkışıklığı”, mortgage şirketlerinin konut kredilerini tahsil edemez hale gelmesiyle başlamıştır. Onlar konut kredilerini tahsil edemedikçe, kendilerine kredi veren bankalara olan taahhütlerini yerine getiremez olmuşlardır. Mortgage şirketlerine kredi veren bankalar da, bu şirketlerin ödeme gücünün içine girmeleriyle birlikte, kendi mükellefiyetleri olan faiz ve ana para ödemelerini yapamaz olurlar. Yani “likit sıkışıklığı” bankalara yansır.

Gerçekten ödenmeyen kredi miktarı, yani “batık krediler”, açıktır ki, bu kredilerin temin edildiği fon ya da mevduat sahiplerinin paralarının bir bölümünün karşılığının olmaması demektir. Kağıt üzerinde her şey yerli yerindeyken, pratikte belli paralar “batık kredi” haline gelmiştir.

İşte devletin müdahale ettiği yer, bu “batık kredi”lerin çok

büyük miktarlara ulaştığı, dolayısıyla “en büyük bankalar”ın taahhütlerini yerine getiremez hale geldikleri noktadır.

“Likit sıkışıklığı” karşısında emperyalist ülkelerin merkez bankalarının piyasalara verdikleri ilan edilen trilyon dolarlık “likit”, “batık krediler”in ortaya çıkardığı ödeme sorununu aşmaya hizmet eder. Ama bu, açıklanan miktarda bir *gerçek paranın* bankalara aktarılması demek değildir. 2001 Şubat krizi sonrasında “borçların çevrilebilirliği” için verilen IMF kredilerine benzer bir “likit” aktarımıdır bu. Eski deyimle, “likit” denilen şey “taze para”dır, yani bankaların ödemelerini düzenli olarak yapabilmeleri için gerekli para miktarıdır. Merkez bankalarının piyasalara verdikleri ilan edilen “likit” miktarı ise, “borçların çevrilebilirliği”ni sağlayan “taze para” ile “borç miktarı”nın toplamına eşittir. Bir başka ifadeyle, “likit”, ödeme güçlüğüne düşen bankaların tüm yükümlülüklerinin devlet garantisine altına alınmasıdır. Burada toplam borç miktarı bir trilyon dolar ise, “borçların çevrilebilirliği”, yani ödemelerin düzenli olarak yapılabilmesi için gerekli para miktarı, asgari faiz ödemeleri kadardır. Dolayısıyla “likit” operasyonunun merkez bankalarına kısa vadeli maliyeti, ödeme güçlüğü içindeki bankaların faiz borçlarını ödemelerine eşittir.

Ama en önemli sorun, devlet tarafından bankaların faiz ödemelerinin güvenceye alınması, yani bu ödemelerin yapılmasının sağlanması değildir. Önemli sorun, bankaların kullandıkları fon ya da mevduatların ana paralarının geri talep edilmesidir. Bugün için bu ana para miktarı bir trilyon doların çok üzerindedir ve kesin rakam bilinmemektedir.

Merkez bankalarının piyasalara “likit” aktarımındaki amaçları, “yatırımcıların” ana paralarının devlet güvencesine alınmasını sağlayarak, “piyasalara güven vermek”ten ibarettir.

Devlet güvencesi altına alınan bir trilyon doların üzerindeki “finans krizi” yükü, aynı zamanda ödeme güçlüğü içindeki bankaların “varlıkları”nın karşılığıdır. Ama “varlık” denilen şey, “mortgage” kredileriyle geri ödenmesi mümkün olmayan krediler olarak tüketilmiştir. Dolayısıyla devletin müdahalesinin “faturası”, sadece kısa dönemli faiz ödemelerinin karşılanmasıyla sınırlı kalmamaktadır. Asıl “fatura”, geri ödenmesi mümkün olmayan kredi miktarının ne kadar olduğunun ortaya çıkmasıyla saptanabilecektir, ki bugün için bunu hiç kimse tahmin bile edememektedir.

Yine de, her durumda merkez bankaları (devletler) piyasalardaki “ödeme güçlüğü”nü (likit sıkışıklığını) aşmak için vermek durumunda kaldıkları paraları devlet bütçe gelirlerinden karşılamak zorundadırlar. Ve devlet bütçe gelirleri ise, ya vergi gelirleri olarak vardır, ya da devletin iç ve dış borçlanması olarak vardır.

Bugün için FED’in “finans krizi” karşılığında piyasalara ver-

mek durumunda kaldığı “taze para”, ya vergilerin artırılmasıyla ya da devlet borçlanmasına giderek karşılanmak durumundadır. Şüphesiz “vergi mükellefi” ABD seçmenlerinin içinde buldukları durum, vergilerin artırılmasını kısa vadede olanaksız kıldığından, devlet borçlanması tek yol durumundadır.

ABD’nin her zamankinden daha fazla borçlanmaya gitmek zorunda kalması ise, kaçınılmaz olarak faizlerin yükselmesine yol açacaktır. “Piyasalardaki güvensizlik”le birleşerek faizlerin yükselmesi ABD hazinesine yeni ve ek bir yükümlülük getirecektir.

1971-80 döneminde doların değer kaybetmesi karşısında çareyi yüksek faiz uygulamasında bulan ABD’nin içine girdiği ekonomik bunalım (ki “globalizm” söylemiyle “kriz”), bir kez daha gündeme gelmiştir.

Faizlerin yükselmesinin ilk sonuçları ise, geri-bıraktırılmış ülkelerin borçlanma maliyetlerinin (faizlerin) yükselmesinde görülecektir. Bizim gibi yüksek “cari açık” veren, cari açığı dış borçlanma yoluyla finanse eden ülkeler için faizlerin yükselmesinin maliyeti yanında yeni borçlanmaya gidememe riski de ortaya çıkartacaktır. Ya akıl almaz faiz oranlarıyla borçlanma sürdürülerek, belli bir zaman sonrasında topyekün bir krizin patlak vermesi göze alınacaktır, ya da Demirel’in eski sözüyle ülke “yetmiş cente muhtaç” hale gelecektir.

Faizlerin yükselmesinin ikinci sonucu ise, üretim maliyetlerinin artması ve bunun sonucu olarak da fiyatların genel seviyesinin yükselmesidir. “İktisatçı” söylemiyle, yüksek faiz “enflasyonist baskı” oluşturur.

Görünen odur ki, bugün ABD ekonomisinde başlayan “finans krizi”, 1980’lerin ünlü “borç krizi”nin ön aşamasıyla büyük benzerliğe sahiptir.

Bu koşullarda ABD’nin karşılıksız dolar basımını artırması ve bu yolla “finans krizi”-ni finanse etmesi, yüksek faizlerin ortaya çıkardığı “enflasyonist baskı”yı daha da artıracaktır. Bugüne kadar dünya merkez bankalarına zorla kabul ettirilen “yüksek re-zerv”lerle emilen karşılıksız dolarlar, bu kez doğrudan finans sektörünün içine girerek, üstü örtülemez bir sorun haline gelme eğilimindedir. Bu eğilim içinde, petrol fiyatının 200 doların üstüne çıkması da şaşırtıcı olmayacaktır.

Bütün bunlar, ABD’deki “finans krizi”nin dünya ekonomik bunalımı (“kriz”) haline dönüşmesinin dinamikleri durumundadır. Eylül ayının son günlerinde “finans krizi”nin Avrupa’da belirgin biçimde ve resmen ortaya çıkmasıyla birlikte, dünya ekonomik bunalımı bir gerçeklik halini almıştır.

Olan da budur.

“The Party is Over” **[Parti Bitti!]**

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 105, Eylül-Ekim 2008

14 Eylül: Lehman Brothers iflas etti. Merrill Lynch, Bank of America'ya satıldı.

16 Eylül: ABD Merkez Bankası (FED) 85 milyar dolar vererek AIG sigorta şirketini kurtardı.

18 Eylül: İngiliz bankası Lloyd TSB, HBOS bankasını 12 milyar pounda satın aldı.

19 Eylül: ABD Hazine Bakanı Paulson, bankaların elindeki “toksik varlıkların” satın alınması için bir fon kurulmasını önerdi. Bu öneri ile borsalar hızla yükselişe geçti.

20 Eylül: 700 milyar dolarlık “yardım paketi” ABD Kongresi'ne sunuldu.

21 Eylül: Goldman Sachs ve Morgan Stanley'in “yatırım bankacılığı”ndan “mevduat bankacılığı”na geçmelerine izin verildi.

23 Eylül: New York borsasında Dow Jones endeksi, günü ortalama 3,28'lik kayıpla (373,23 puan) 11.015 puandan kapatırken, Nasdaq endeksi de yüzde 4,17'lik düşüşle (94,92 puan) 2.178 puana indi.

26 Eylül: ABD'nin en büyük bankası Washington Mutual'a hükümet el koydu, arkasından bankanın varlıkları 1.9 milyar dolara JP Morgan'a satıldı.

28 Eylül: Fortis Bank, Benelux ülkeleri tarafından 11,2 milyar dolara kamulaştırıldı. İngiltere'de Bradford&Bingley mortgage şirketi millileştirildi.

29 Eylül: Vachovia, Citibank tarafından satın alındı.

Almanya'da Hypo-Real Estate bankasının 35 milyar euroluk borçları devlet tarafından üstlenilerek kurtarıldı.

Belçika Maliye Bakanı, Avrupa'da Denizbank'ın ortağı Dexia bankasına yardım edileceğini açıkladı.

Danimarka bankası Roskilde Bank 3 milyar dolara devlet banka-

larınca satın alındı.

İzlanda hükümeti de sıkıntıdaki ülkenin üçüncü büyük bankası Glitnir Bank'ı devletleştirdi. Hükümet, zor durumdaki bankanın yüzde 75'lik hissesini devraldı.

ABD Temsilciler Meclisi 700 milyar dolarlık "kurtarma planı"nı reddetti.

Dow Jones, 778 puanla "tarihinin en büyük net düşüşü"nü yaşayarak %6,98 değer yitirdi. Nasdaq endeksinin değer kaybı %9,14 oldu. Hisse senetleri toplamda bir günde 1.7 trilyon dolar değer yitirirken, altın %4 değer kazandı.

1 Ekim: 700 milyar dolarlık "kurtarma planı" ABD Senato'sunda kabul edildi.

"Piyasalar" için soluk soluğa geçen 15 günün kısa özeti budur.

Bu 15 gün içinde en belirgin olayları, bankaların kamulaştırılması ve ABD'nin 700 milyar dolarlık "yardım paketi"nin Kongre'nin "alt kanadı" olan Temsilciler Meclisi'nde reddedilmesidir. Her ne kadar Ekimin ilk günlerinde yeni bir "uzlaşmaya" gidilerek 700 milyar dolarlık paket Senato tarafından kabul edilmişse de, Temsilciler Meclisi'ndeki red kararı, aynı zamanda bankaların kamulaştırılmasıyla birlikte başlayan "devletin ekonomiye müdahalesi" tartışmalarını daha da hızlandırmıştır.

Şimdi en çok tartışılan konu, "devletin ekonomiye müdahalesi"yle "neo-liberalizm"ın sonunun gelmiş olması ve bu müdahalelere rağmen "finans krizi"nin önünün alınamayarak, tüm ekonomileri etkisi altına alan bir "depresyon" (buhran) döneminin başlayıp başlamayacağı olmuştur.

Bu tartışmalar içinde, hala her şey piyasalar üzerinden değerlendirilirken, "mortgage krizi"nin, şişirilmiş konut değerleri üzerinden verilen kredilere ve bu kredilerin "kağıtları"nın dünya borsalarında pazarlanmasından kaynaklandığı ise, hemen hiç anımsanmamaya çalışılmıştır. ABD Temsilciler Meclisi'nin 700 milyar dolarlık "kurtarma planı"nı reddetmesiyle, ABD borsalarının "bir günde 1,7 trilyon dolar değer yitirmesi" bile bu unutkanlığı ortadan kaldırmamıştır.

Açıktır ki, sermaye, para-sermaye, çiftleştirilmiş, üçleştirilmiş, dörtleştirilmiştir.

Marks sermayenin bu çiftleşmiş, üçleşmiş halini şöyle tanımlar: "Faiz getiren sermaye ve kredi sistemindeki gelişmeyle, bütün sermaye kendisini çiftleştirmiş ve bazen de üçleştirmiş gibi görünür; aynı sermaye, ya da hatta belki de aynı alacak talebi, çeşitli şekillerde farklı ellerde, farklı biçimlerde görünürler. Bu 'para-sermaye'nin daha büyük bir kısmı tamamen hayalidir. Yedek fon dışında bütün

mevduat, banker üzerinden alacak talebidir ve ama mevduat olarak hiç bir zaman mevcut değildir.” (*Kapital*, Cilt: III, s. 417.)

İşte bu hayali (fiktif) sermaye, krizin nedeni olduğu gibi, devlet müdahalelerinin sonu gelmez bir hal alışının da nedenidir. Kimi, neyi ve nasıl kurtarılacağı, hangi “kağıdın” (senet vb.) ne değerde olduğunun bilinemez olması bir yana, bu “kağıt”ların herhangi bir karşılığı da bulunmamaktadır. Yapılan devlet müdahaleleri, kamu-laştırmalar, *varolmayan sermayeyi* kurtarmayı amaçlamaktadır. Bu yüzden de, ortada kurtarılan herhangi bir şey de yoktur.

Eğer borsalar, bir gün içinde 1,7 trilyon dolar kaybedebiliyor ve bir başka gün bunu şöyle ya da böyle geri alabiliyorsa, zaten ortada gerçek, karşılığı olan bir sermayeden, paradan söz etmek olanaklı değildir.

Ancak ortada gerçek bir sermaye, para bulunmasa da, bu hayali sermaye (fiktif sermaye), gerçek sermaye gibi işlev görmüş-tür. Gerçek sermaye işlevini yerine getiren bu hayali sermaye, ister istemez gerçek sermayenin elde edeceği kârı cebe indirir. Zaten tüm işlevi de bunu gerçekleştirmektir. Öte yandan aynı hayali ser-maye, “türev araçlar” üretilerek, bir bakıma yeni hisse senetleri haline getirilerek, “kârdan pay” almak isteyen başka kuruluşlara ve kişilere satılmıştır. Her satış, gerçek sermaye gibi işlev gören hayali sermayenin elde etmiş olduğu “sermaye kârı”nın yeniden ve yeni-den paylaşımı demektir. Kaçınılmaz olarak da, her satış, “sermaye kârı”nı daha küçük parçalara ayırarak “faiz” adı altında paylaşır. “Türev araçlar”ın sayısı ne kadar artarsa, paylaşılan miktar da o kadar küçülür.

“2000 krizi”nde iflas eden WorldCom ve Enron olayında açık-ça görüldüğü gibi, bu hayali sermaye ile kurulmuş olan şirketlerin varlıkları da hayalidir. Borsaların diliyle “piyasa değeri” çok yüksek görünen bu şirketler, tümüyle çiftleştirilmiş, üçleştirilmiş vs. serma-yenin ürünleridirler.

Neredeyse kapitalizmin egemen üretim ilişkisi haline geldiği gündün bu yana sürekli yapılan ve sürekli olarak “kriz”lerle sonuç-lanan bu hayali sermaye oyunu, aynı zamanda kapitalizmin irsi hastalığı olan aşırı-üretim bunalımlarının ertelenmesinin de bir aracı olarak kullanılmıştır.

Dünya çapında dolaşan karşılıksız dolarlarla birlikte bu hayali sermaye, birkaç yıl süreyle piyasalarda canlılık yaratmış, kârlarda ol-masa bile “varlıklar”da büyük bir artışa neden olmuştur. Emperyalist ülkelerin 1993 ve 2000 yılındaki “kriz”leri de, bu yolla atlatılmıştır. Diğer bir ifadeyle, 1993 ve 2000 krizleri hayali sermayede meydana gelen büyük bir genişlemeyle birlikte yeni bir “canlanma” dönemine dönüşmüştür.

Bugün yaşanan “finans krizi”nde emperyalist devletlerin

müdahaleleri de, böylesi bir hayali duruma karşı yapılan bir müdahaledir. Bu nedenle, neye ve niçin yapıldığı bilinmeyen, sadece “piyasaları rahatlatmak”, “piyasalara güven vermek” gibi “psikolojik” müdahaleden başka bir şey değildir. Bu açıdan da 1929 “büyük bunalım” sonrasında uygulanan “keynesçi” ekonomi politikalarla da, 1980 dünya bunalımı sırasında uygulanan “monetarizm”le de doğrudan bir ilişkisi yoktur.

“Keynesçilik”, devletin ekonomiye müdahalesi anlamında, bugünkü müdahalelerle “isim benzerliği”ne sahiptir. Ama “keynesçilik”, devletin üretim süreçlerine doğrudan müdahalesini esas alır. Aşırı-üretim sonucunda satılamayan mal ve hizmetlere devlet tarafından talep yaratılması ya da doğrudan bu mal ve hizmetlerin devlet tarafından üretilmesi “keynesçi” ekonomi politikanın esasıdır.

“Monetarizm” ise, “keynesçi” politikanın ürünü olarak ortaya çıkan “enflasyon” karşısında, devletin bu müdahalesini ortadan kaldırmaktan ibarettir.

Şüphesiz 1929 ve 1980 bunalımlarında da finans kuruluşları, bankalar da batmıştır. Ancak bankaların batışının temelinde, üretken sermaye için verilen kredilerin geri ödenememesi yatar. Üretken sermaye, aldığı kredi ile mal ve hizmet üretmiş, ancak aşırı-üretim koşullarında bunları satamamıştır. Satamadığı için de kredi borcunu ödeyememiş, bankaları “ödeme güçlüğü” içine sürüklemiştir. Ama her durumda, ortada üretilmiş mal ve hizmet vardır, yani para-sermaye meta-sermaye olarak depolarda stoklanmış durumdadır, somut bir varlıktır. Dolayısıyla devletin müdahalesi, somut bir varlığın harekete geçirilmesine yöneliktir.

Bugün ortaya çıkan “finans krizi”, devletin adının geçmediği bir ortamda *özel finans kuruluşları* aracılığıyla aşırı-üretim yeni ve ek talep yaratmak amacıyla üretilmiş hayali sermaye genişlemesine dayanır. Bu açıdan geçmişteki “keynesçi” uygulamadan özsel olarak farklı değildir. Sadece adı değişmiş, devletin yerine “piyasalar” adı verilen özel finans kuruluşları geçmiştir. Ama özel finans kuruluşları, devlet gibi, ne kendi faaliyetlerinin dışında sürekli bir gelire (vergi geliri), ne de karşılıksız da olsa para basma gücüne sahiptirler. Diğer yandan bu özel finans kuruluşları tarafından yaratılan hayali sermaye, üretime değil, çoklukla başka “kağıtlar”ın satın alınmasında kullanılmıştır. Yani artı-değer üretmekten çok, üretilmiş olacağı varsayılan artı-değerden pay almaya yönelik olmuştur.

Bu finansal genişleme ortamında, kapitalist üretim, ağırlıklı olarak Çin’in üretimine dayandırıldığından, üretilen artı-değer de Çin’in ürettiği artı-değerden oluşmuştur. Elde kalan “üretken”miş gibi görünen alanlar ise, telekomünikasyon ve konut ticaretidir. Telekomünikasyon kesimi 2000 krizi koşullarında yıkıma uğradığından, var olan ve var edilen tüm hayali sermaye konut alanına yönelmiştir.

İşte bu konut sektörü, üretilmiş ve var olan konutların değerlerinin sürekli yükselişle genişlemiş, hayali sermayeye hayali konut değerleri eklenmiştir.

Tüketim malları sektörü tümüyle ucuz Çin malları ticaretine dayandığı için, emperyalist ülkelerdeki halkın alım gücü “reel” olarak yükselmiş, alım gücündeki artış da konutlara olan talebi artırmıştır. Bir başka ifadeyle, asıl olarak ABD, üretmeden tüketirken, konut satışlarında “zirve” yapmıştır. “Mortgage” piyasasındaki büyüme, tıpkı ABD hazine bonolarına yapılan yatırımlar gibi, bu sektöre yapılan yatırımları artırmıştır. Pek çok Avrupa ülkesinin emeklilik sigortaları, eyalet ya da belediye fonları (bankaları) “mortgage” kağıtlarına yatırım yapmıştır. “Rantiye” tabakası bu sayede daha da genişlemiş ve süreli konut fiyatlarının yükselişle birlikte “kağıtlar”ın getirileri artmıştır.

Bu gelişmenin gerçek tek sonucu ise, emperyalist ülkelerde, ucuz Çin tüketim malları ile beslenen “rantiye” yaşamının egemen olmasıdır. IMF’nin raporlarında açıkça ifade edildiği gibi, Çin’in üretimi ve “mortgage” kağıtlarının getirisi emperyalist ülkelerde halkın yaşam koşullarının iyileşmesine, alım güçlerinin artmasına, dolayısıyla da mevcut düzenle olan çelişkilerinin yumuşamasına yol açmıştır.

Ve şimdi, ABD Temsilciler Meclisi başkanı Nancy Pelosi’nin söylediği gibi, “Parti bitmiştir”.

Biz de ise, “şeker bayramı mı, ramazan bayramı mı” tartışmaları içinde geçen “tatil” ortamında, “krizleri fırsatlara dönüştürme”den, bankacılık sisteminin “sağlam”lığından söz eden “hamasi” söylemlerle “piyasalara güven” verilmeye çalışılmıştır. Oysa piyasalara son beş yılda “bayram” yaptırtan “yabancı sermaye”, neredeyse tümüyle bu hayali sermaye genişlemesinin ürünüdür. Kamu arzilerinin satışında belirlenen fiyatlar da, “mortgage” piyasasındaki fiyat yükselişle belirlenmiş ve karşılığı da yine aynı piyasada işlem gören hayali sermaye ile ödenmiştir. Özel sektörün 50 milyar dolarlık kısa vadeli borçları ile 145 milyar dolarlık uzun vadeli borçları ise, emperyalist ülkelerdeki hayali sermayeye yapılan borçlardır. Bu hayali sermayenin emperyalist ülkelerde kamulaştırılmasıyla birlikte, bu borçların tahsiline sıra gelecektir. Kemal Derviş’in öğrettiği gibi “borçların çevrilebilirliği” için yeni borçlanmaya gidilemeyeceği için de, ödemeler maddi varlıklara el konulmasıyla gerçekleştirilebilecektir. Yeni dönem, emperyalist ülke devletlerinin el koydukları hayali sermayenin Türkiye’ye verdiği özel sektör alacaklarını tahsil etme dönemi olacaktır. Şüphesiz bu özel sektör borçları önce devlet garantisi altına alınacak, ardından devlet IMF denetimine sokulacak, yeni bir Kemal Derviş aracılığıyla da bu alacaklar tahsil edilecektir. Ve o zaman bir başka “party” başlayacaktır.

Bankalar Kamulaştırılırken Neo-Liberalizmin Yazgısı

KURTULUŞ CEPHESİ

Sayı: 105, Eylül-Ekim 2008

“Altın çağ”larını yaşadılar. Neredeyse tam bir yüz yıl hiç bir yerde itibar görmemiş, değer verilmemiş bir “zihniyet” ya da “ideolojik tutum”, son otuz yılda, özellikle de son onbeş yılda “neo”laşarak “altın çağ”ını yaşamıştır. Bu zihniyetin, bu ideolojik tutumun adı, *liberalizmdir*.

1980 dünya ekonomik bunalımı ortamında, emperyalist ülkelerdeki yüksek enflasyon ve durgunluğa (stagflasyon) “keynesçi” yöntemlerle çare bulunamayınca, “kurtarıcı” olarak ortaya çıkan “monetarizm”, her şeyin piyasalara bırakılması ve piyasaların her şeyi düzenleyebileceği düşüncesine dayanan “liberal ekonomik politika” egemen oldu ve “klasik liberalizm”in “bırakın yapınlar, bırakın geçsinler” düsturuna yol verildi.

Dedesinin Hayek, babasının M. Friedman’ın olduğu “monetarizm”e göre, enflasyon parasal bir olgudur. Temelinde siyasal yöneticilerin ellerinde tuttıkları “para basma” gücünü piyasalara rağmen kullanmaları yatar. Diğer bir ifadeyle, 1929 “büyük bunalı-

mi” sonrasında egemen ekonomi politikası olan “keynesçilik”, yani “devletin ekonomiye müdahalesi” enflasyonu yaratmıştır. Devletin “para basma gücü”yle piyasalara yönelik müdahaleleri (regülasyon), piyasaları yapaylaştırılmış, dolayısıyla da piyasalar yapay uyarıcılarla varlıklarını sürdürür hale gelmiştir.

“Bu yüzden” der Milton Friedman ya da “monetarizm” yandaşları, “Enflasyonun tek sebebi para miktarındaki artış olduğundan, tek tedavisi de parasal büyüme oranını azaltmaktır. Para miktarı, satın alınabilen mal ve hizmet miktarı kadar artarsa fiyatlar da istikrarlı olur”

“Monetarizm”e göre, devletin (kamunun) üç alandaki harcamalarını (sübvansiyonlar, transferler vb.) karşılamak için “para basması” enflasyonun somut nedenidir. Bu üç alan ise, sosyal harcamalar (eğitim ve sağlık harcamaları öncelikli olmak üzere), kamu kuruluşlarına (KİT’ler) yapılan transferler ve tarım destekleme harcamalarından oluşmaktadır. Dolayısıyla “monetarizm”, bu üç alandaki kamu harcamalarının ortadan kaldırılmasını ve bu alandaki tüm mal ve hizmetlerin “özel sektör” tarafından üretilmesini emreder. İlk yapılan iş de, sosyal harcamaların azaltılması ve kamu kuruluşlarının (KİT’ler) “özelleştirilmesi” olmuştur.

Sözcüğün tam anlamıyla, “monetarizm”, “keynesçi” ekonomi politikanın tersine, devletin ekonomiden elini-ayağını çekmesini ister ve piyasaları, piyasalara emanet eder.

Böyle bir ekonomi politaka, kaçınılmaz olarak siyasal sistemde “ademi merkezîyetçi”dir, yani “yerel ve yerinden yönetim”in uygulanmasını talep eder. Merkezi ulusal-devlet karşısında “yerel ve yerinden yönetim” modelini savunan “monetarizm”, aynı zamanda “merkezi devlet”in tasfiye edilmesinden yanadır.

1980’de ABD’de Reagen ve İngiltere’de Teatcher “monetarizm”in siyasal uygulayıcıları olarak yeni bir liberal dönemin başlatıcıları olmuştur. Böylece “klasik liberalizm”in bu yeni dönemi, “*neo-liberalizm*” dönemi olarak adlandırılmıştır.

Neo-liberalizmin 1980’lerde başlayan egemenliği, bir yandan “sosyal devlet”in sonunu ilan ederken, diğer yandan kamu harcamalarına dayanan ve kamunun yarattığı taleple gelişen her türlü mal ve hizmet üretiminin de sonunu getirmiştir.

Büyük sermaye yatırımı gerektiren, dolayısıyla büyük bir para-sermaye birikimine gereksinme gösteren büyük kamu sanayi kuruluşları (özellikle enerji alanında) birbiri ardına “özelleştirilmiş”, devletin üretim süreci üzerindeki her türlü denetim ve bağlantısı kesilmiştir. Aynı şekilde, 1980 dünya ekonomik bunalımı koşullarında kamulaştırılmış finans kuruluşları yeniden “özelleştirilmiş”, “özelleştirilen” kamu kuruluşlarının satın alınabilmesi için “türev finans araçları” bu “özel bankalar” tarafından üretilmiştir.

Böylece piyasalar, “piyasa aktörleri” denilen “türev finans araçları” üreten finans sektörünün yapay “sermaye” (fiktif sermaye) üretimiyle “neo-liberal uyuşturucu” kullanır hale gelmiştir.

Neo-liberalizm “neo-con”ları (“yeni muhafazakarlar”) üretmiş, “neo-con”lar da emperyalist “imparatorluk” kurma hayalinin peşine düşmüşlerdir. Ancak neo-liberalizmin en büyük başarısı, “yeni orta sınıf” adı verilen bir yeni asalaklar tabakası ortaya çıkarmış olmasıdır.

“Yeni orta sınıf”, kamu kuruluşlarının “özelleştirilmesi”yle ortaya çıkan yeni iş alanlarında çalışan “beyaz yakalı işçi”lerdir. “Özelleştirme” öncesinde “devlet memurları”nın çalıştığı işler, “özelleştirme” sonrasında “yeni orta sınıf”ın istihdam edildiği, daha doğrusu üretildiği iş alanları haline gelmiştir. Böylece “keynesçi” dönemde milyonlarca “kamu çalışanı”, milyonlarca “yeni orta sınıf”la yer değiştirmiştir. Kamu bürokrasisinin niceliği, özel sektör bürokrasisinin niceliği ile yer değiştirmiştir.

Neo-liberalizm, “yeni orta sınıf”ın varlığını ve yükselişini sağlamakla, aynı zamanda kendisini “ideolojik olarak” savunacak ve kendi adına ideolojik “savaş” yürütecek bir nüfusu da üretmiştir.

Önce pazarlamacılık (marketing) ve reklamcılık alanlarında gelişen “yeni orta sınıf”, yani “neo-liberaler”, giderek “medya” sektöründe, finans bürokrasisinde ve borsada tek egemen güç olmuşlardır. Yükseliş döneminde “neo-liberaler” arasında “dostluk ve kardeşlik” havası eserken, 1987 bunalımı bu havayı dağıtmış, 1993 bunalımı çatışmaya dönüştürmüştür.

“Hi-Tec” şirketleri “dev” şirketler haline gelmiş, dünya çapında “imparatorluk”lar kurmaya başlamışlardır. “Sanal büyüme”, 1997 “Asya krizi”yle zayıflamaya başlamış ve 2000 bunalımıyla birlikte çökmüş, “sanal” varlıkları bir günde yok olmuştur.

2001 yılında Enron (63 milyar dolar) ve 2002 yılında “ABD tarihinin en büyük iflası” olarak adlandırılan (Eylül ayında iflas eden Lehman Brothers’tan sonra) WorldCom (107 milyar dolar) iflas ederek bir dönemin sonuna gelinmiştir.

Yeni dönem, “W. Bush dönemi”, “neo-con” dönemi ya da “geleneksel orta sınıf”ın yeniden yükseliş dönemi olmuştur. Böylece “chip”lerin egemenliğinden “blue chip”lerin egemenliğine geçilmiştir.

Ve bugün, “mortgage krizi”nin “finans krizi”ne dönüştüğü bugün, finans alanındaki “blue chip”lerin egemenliğinin ve “geleneksel orta sınıf”ın yükselişinin sonuna gelinmiştir. Bir başka deyişle, “neo-liberalizm”, egemenliğinin yirmili yıllarında can çekişmektedir. “Neo-liberalizm”in can çekişmesi ve bir süre sonra “mefta” haline gelmesi, “yeni orta sınıf”ın ve “neo-con” “geleneksel orta sınıf”ın da sonudur.

Nasıl ki emperyalist ülkelerde baş gösteren ekonomik bunalım geri-bıraktınlmış ülkelere şiddetle yansiyorsa, “neo-liberalizm”ın bu son saatleri de aynı biçimde yansiyacaktır. “Neo-liberalizm”den nemalananlar, “neo-liberalizm” propagandistliğiyle ün ve paraya sahip olanlar, “globalizm” yandaşları, “ulusal devlet” karşıtları, “ademi merkezîyetçilik” savunucuları da “iflas” noktasına gelmiştir.

Gün, devletin ekonomiye artan oranda ve büyük çaplı müdahalelerinin günüdür. Bu da kendi “orta sınıf”ını yaratacak ve bu “yepyeni orta sınıf”ın da yeni ideologları ortaya çıkacaktır. Yeni ideologlar da, “neo-liberal” ideologlar gibi, gerçekleri çarpıtarak, kendilerini yücelterek, ün ve para sahibi olmanın yollarına bakacaklardır.

“Neo-liberal sol” ne olacak diye sorulursa, onların sonu, “aslına rücu etme” arayışları içinde can çekişe çekişe ölmek olacaktır. Devrime, devrimci mücadeleye ve genel olarak sol düşünceye verdikleri zarar ise, ancak gelişen ve yükselen bir devrim mücadelesiyle telafi edilebilecektir.

Aşırı-Üretim, Kriz ve Kriz İhracı

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 106, Kasım-Aralık 2008

Kurtuluş Cephesi'nin geçen sayısında “*Finans Krizi*’ *Reel Sektör’e Yansiyacak mı?*” yazısı şöyle bitiyordu:

“Tüm bu olayların temelinde ise, kapitalist sistemin en yalın gerçeği yatar: **Aşırı-üretim**. Yaşanılan ‘kriz’, kredi sistemiyle beslenen aşırı-üretim krizidir.”*

Kapitalizmin bu gerçeğini Marks şöyle ifade eder:

“**Bütün gerçek bunalımların son nedeni**, daima kapitalist üretimin üretici güçleri sanki yalnız toplumun mutlak tüketim gücü bu güçlerin sınırını teşkil edermişçesine geliştirme çabasına zıt olarak, kitlelerin yoksulluğu ve sınırlı tüketimidir.”** (abc)

Gerçek böylesine yalın bir biçimde 150 yıl öncesinden ortaya

* *Kurtuluş Cephesi*, “*Finans Krizi*’ *Reel Sektör’e Yansiyacak mı?*”, Sayı: 105, Eylül-Ekim 2008.

** Marks, *Kapital*, Cilt: III, s. 429.

“Elden geldiğince çok artı-emek sızdınıp metalarda maddeleşir maddeleşmez, artı-değer üretilmiş olur. Ne var ki, bu artı-değer üretimi, kapitalist üretim sürecinin ancak birinci perdesini –doğrudan üretim sürecini– tamamlar. Sermaye, şu kadar miktarda karşılığı ödenmeyen emek emmiştir. Süreçte, kendisini kâr oranındaki düşmede ifade eden gelişme ile birlikte, böylece üretilmiş bulunan artı-değer kitlesi muazzam boyutlara ulaşır. Şimdi sürecin ikinci perdesi gelir. Tam metalar kitlesi, yani değişmeyen ve değişen sermayeyi yerine koyan kısmı ile artı-değeri temsil eden parçayı da içeren

konulmuşken, gelişen “finans krizi”ne ilişkin tüm yayınlarda “aşırı-üretim”e ilişkin doğru dürüst bir değinmeye rastlamak olanaklı değildir. Sağcısından solcusuna, ekonomistlerden köşe yazarlarına kadar hemen herkes, şuradan ya da buradan duydukları sözleri yinelemekten öteye geçmemişlerdir. “Medya”nın “finans krizi”ne ilişkin yayınları kendi içinde “piyasaları sakinleştirme” amacına yönelik bir “kriz edebiyatı” olup çıkmıştır. Bu edebiyatın içinde yer alan Taha Akyol gibi bazıları da, “Marks haklıydı” vb. türünden ve sadece küçük-burjuva aydınları için bir anlamı olan düşüncelere karşı “öyle ama, kapitalizmin alternatifi yok” türünden yazılar yazarak, “finans krizi” karşısında **küçük-burjuva aydın kesimin sola kaymasını** önlemeye çalışmaktadırlar. Yine de hiç birisinde açık biçimde “aşırı-üretim” sorununa değinilmez.

Basit ve halk deyişleriyle ifade edersek, para sahibi olan kişi bir kez parasını “sermaye” olarak yatırdığı andan itibaren, allah ona “yürü ya kulum” der. Ve kapitalist üretim sürecine yatırılmış para, yani sermaye, “yürü ya kulum” talimatını alır almaz, elinden gelen tüm yolları ve araçları kullanarak parasını (sermayesini) katlamaya, çoğaltmaya koyulur. Kapitalizmin yukardan aşağıya geliştiği, yani emperyalizm tarafından geliştirildiği bizim gibi ülkelerde bu durum herkes tarafından fazlaca anlaşılabilir olmasa da,* para kazanmak için yola koyulur. Bu yolculuk, basit tüccar ifadesiyle, öncelikle ucuza alıp pahalıya satacağı bir süreçtir. Oysa gerçekte ucuza alınıp pahalıya satılabilen tek şey emek-gücüdür. Bu nedenle sermaye işe,

toplam ürünün satılması gerekir. Eğer bu yapılmaz ise, ya da kısmen veya üretim-fiyatlarının altında kalan fiyatlarla yapılırsa, işçi aslında sömürülmüştür, ama bu sömürü kapitalist için sömürü olarak gerçekleşmemiştir ve bu durum, işçiden sızdıran artı-değerin, hiç gerçekleşmemesi ya da kısmen gerçekleştirilmesi, ve hatta, sermayenin kısmen ya da bütünüyle kaybedilmesi ile sonuçlanabilir. **Doğrudan doğruya sömürü koşulları ile, bu sömürünün gerçekleştirilmesi koşulları özdeş değildir.** Bunlar yalnız yer ve zaman olarak değil, mantıken de birbirinden farklıdır. Birincisi yalnız, toplumun üretici gücü ile, ikincisi ise, çeşitli üretim kollarının aralarındaki orantılı bağıntı ve toplumun tüketim gücü ile sınırlıdır. Ama bu son sözü edilen güç, ne mutlak üretim gücü ile ve ne de mutlak tüketim gücü ile belirlenmeyip, toplumun büyük bir kesiminin tüketimini, az çok dar sınırlar içersinde değişen bir asgariye indirgeyen uzlaşmaz karşıtlık halindeki **bölüşüm koşulları temeline dayanan tüketim gücü ile** belirlenir.” (Marks, *Kapital*, Cilt: III, s: 216-217.)

* Bu sadece “tüccar zihniyeti”nin egemen olduğu toplumlara ilişkin bir “anlaşılmazlık”tır. Solu da kapsayan bu “zihniyet”e göre, kapitalist zenginlik, “yahudi”nin limon satıcılığıyla olur. Yani limon satıcısının limondan değil, sandığından kâr ederek zengin olduğuna inanılır. Bu inanç, değişik örneklerle de sürekli desteklenir. Bunun bir “örneği”ni Tayyip Erdoğan vermiştir: “Babam haftada 2,5 lira verirdi. Hafta sonlarında top sahasına gider, su satardım... nane, limon ve okaliptüs şekerlemeleri alıp satardım. Bunun yanında, akşamdan bayat simit alırdım, anneciğim onu buhara yatırırdı. O zaman simit 10 kuruştu. Ben 2,5 kuruşa tanesini alıp, 5 kuruşa satardım.” Ve bir başka yerde bu “para kazanma” yolunu şöyle yorumlar: “Biz aile ekonomisi mantığıyla bakıyoruz. Ben mahalle aralarında su, simit sattım. Yüz simidi alıp bunu ben 200’e nasıl çıkarırım gayretiyle geldim.”

ucuz emek-gücüyle başlar ve sonuç olarak da bu emek-gücünün ürününü pahalıya satarak kendisini büyütür, yani kâr sağlar. Elde ettiği kâr ne kadar büyük olursa, sermayesini o kadar büyütür ve o kadar daha çok emek-gücünü harekete geçirir, o kadar emek-gücü ürünü elde eder ve o oranda da kârını artırır. Bu nedenle, bütün sermayelerin amacı **kâr** etmek ve bu yolla **kendisini sürekli büyütme**dir.

Kendini sürekli büyüten sermaye, bunu sadece üretimi sürekli büyüterek başarabilir. Dolayısıyla sermayenin kendi büyümesi, üretimin artması demektir. İşte bu üretimin sermayenin sürekli büyümesiyle artması, kapitalizmin kendi sınırlarına kadar gelip dayandığı yerdir. Marks'ın ifade ettiği gibi, burada sermayenin büyümesi "toplumun mutlak tüketim gücüyle" sınırlanmış gibi görünür. Yani sınırsız bir büyümedir bu. Öylesine sınırsız bir büyümedir ki, kredi sisteminin gelişmesiyle birlikte artık kendi sermayesinin boyutuyla sınırlı olmayan bir sermaye olanağı elde eden kapitalist, akıl almaz yöntemlerle üretilen kredilerle ("türev araçlarıyla" üretilen krediler) üretimi sınırsız ölçüde genişletmeye koyulur. Ve bu sınırsız üretilen ürünler, **sınırlı gelire sahip** olan insanlar tarafından tüketilmek durumundadır. Marks'ın sözüyle "kitlelerin yoksulluğu ve sınırlı tüketimi" belli bir yerden sonra bu sınırsız üretimi, bu sınırsız üretimin ürünlerini **tüketemez**, yani bu ürünler **satılamaz** hale gelir.

Açıkır ki, ister doğrudan kendi sermayesiyle, ister kredi kullanarak üretimi sınırsız ölçüde geliştiren kapitalist, mallarını satamaz hale geldiği andan itibaren, sermaye geri dönmediği için ya da kredi borcunu ödeyemediği için üretimi sürdüremez hale gelir. Bu da, bireysel kapitalist için "kriz" durumudur ve ardından iflas gelir. İflas, o güne kadar sermayesini sürekli büyüten, parasını sürekli katlayan, günlük ifadeyle "sürekli zenginleşen" bireysel kapitalistin sonudur.

Böyle bir duruma düşmek istemeyen kapitalist ne yapabilir ya da ne yapar?

Günlük dille söylersek, "zararına" ya da "kârdan zarar" ederek mallarını satmaya çalışır. Bu da ürettiği malın fiyatını düşürmesi demektir. Daha düşük fiyatlarla malını satarak, daha az kâr elde ederek ya da kârın bir bölümünden vazgeçerek ayakta durmaya çalışır. Bu da, bireysel kapitalistin **küçülmesidir**. Küçülme ise, "sürekli zenginleşen" kapitalistin, bu sürekliliği sürdürmemesi, eskisi gibi zengin olmaması, zenginliğinin azalması demektir. Düne kadar piyasaları kendi ürettiği ürünlerle bolluğa boğan kapitalist, şimdi daha sınırlı sermaye ile daha sınırlı üretim yapar, piyasalardaki egemenliğini yitirir. İşte bu aşamada bir başka kapitalist ya da kapitalistler aynı piyasaya girerek (kapitalist rekabet) gücünü ve egemenliğini kaybetmeye yönelen kapitaliste son darbeyi vurur. Onun "zararına" ya da "kârdan zarar" ederek düşük fiyatla sattığı malları daha da

düşük fiyata satarlar, yani bir başka kapitalist onun ipini çeker.

Ancak gerek iflasa sürüklenen kapitalist, gerek onun ipini çeken kapitalistler, aynı zamanda piyasayı daha fazla malla doldururlar. Fiyatlar ne denli aşağı çekilirse çekilsin, her malın piyasasının (tüketicilerin) belli bir sınırı vardır (tüketicinin alım gücü ve alım istemi), bu sınıra gelindiğinde satışlar durur. Böylece diğer kapitalistin ipini çeken kapitalistler, aynı zamanda kendi iplerini de çekmiş olurlar.

Mallar üretilmiş, ama tüketicinin alım gücünün ötesinde üretilmiştir, dolayısıyla satılamamaktadır. Satılamadığı için de sermaye geri dönmemiş, dönmediği için de üretim yapamaz hale gelmiş ve bunun sonucu olarak da iflas ederek, üretim tümüyle kesintiye uğramış olur.

Piyasalardaki üretilmiş ürünler (mallar) zaman içinde tüketildiği ya da düpedüz çöpe atıldığı noktaya ulaşıldığında, yeniden talep ortaya çıkar ve buna bağlı olarak da üretim yeniden canlanır. Bu aşamada bir başka sermaye üretime başlar, “canlanan talep”e uygun olarak mallarını kolayca satar. Ve yeniden aynı süreç başlar.

Buraya kadarki gelişmeler ve sonuçlar, sıradan kapitalist üretim ve dolaşım sürecinin sıradan durumudur. Bireysel sermayenin (kapitalistin) belli bir üretim dalında olağan olarak izlediği süreçtir.

Ama kredi sistemi, bankacılık sistemi gelişir. Oyunun kuralları olağanlığın dışına çıkar. Bireysel kapitalist ne denli malını satamasa da, yani sermayesini yeniden paraya çeviremese de, banka kredisi aracılığıyla ek sermaye sağlar ve bununla üretimi hiç kesintiye uğratmaksızın sürdürür. Yine de üretilen malların tüketilmesinde, yani satılmasında aynı noktaya ulaşır. Dolayısıyla kredi kullanan kapitalistin iflası, aynı zamanda ona kredi veren kurumun alacağını tahsil edememesinden doğan zarar anlamına gelir. Eğer tahsil edilemeyen krediler bankanın (ya da genel anlamda finans kuruluşlarının) kendi varlığının (mevduat vb.) sınırlarına ulaşırsa, bu kez bankanın kendisi iflas eder.

Bu durumda, “cin fikirler” ortaya atılır. Nasıl ki, kendi ürettiği malı satarak sermayesini paraya çeviremeyen kapitalist kredi kullanılarak üretimi sürdürebiliyorsa, aynı biçimde üretilen malı satın alacak geliri olmayan tüketici de benzer bir yolla malı satın alacak hale getirilebilir. Bilinen ifadesiyle “tüketici kredileri”, “kredi kartları” burada devreye girer.

Artık sadece kapitaliste kredi açılmaz, kendi sabit geliri dışında başka bir geliri olmayan, bu nedenle sınırlı bir tüketime sahip olan insanlara da kredi verilir. Böylece kredi sistemi aracılığıyla sermayenin ürünlerine yeni ve ek bir talep yaratılır. “Tüketici kredileri” arttıkça, mallar daha fazla satılır; mallar daha fazla satıldıkça üretim daha fazla artar; üretim daha fazla arttıkça daha fazla “tüketici kredisi”ne ihtiyaç ortaya çıkar. Bu süreç uzar gider.

Kredi ise, bir kişinin ya da şirketin, gelecekteki gelirleri karşılığında verilen borç paradır. Diğer bir ifadeyle, gelecek zamanlarda eline geçecek paraları somut şimdiki zamanda tüketmesidir. Doğal olarak da bu “gelecek zaman”, bireyin kendi “doğal yaşam süresi”yle değil, doğal olarak gelir sağlayabilir yaşam süresiyle sınırlı bir gelecektir. Bu sınıra ulaşıldığında, gerçek anlamıyla bireyin aldığı borçların karşılığı yoktur. Tıpkı karşılıksız çek gibi, onun imzaladığı kredi borç senetleri karşılıksızdır. Yine karşılıksız çek olayında olduğu gibi, kredi borç senetlerinin karşılığı olmadığı anlaşıldığı andan itibaren, artık kişinin yeni kredi alarak tüketimini sürdürebilmesi olanaksız hale gelir. İlk bakışta sonsuz ve hiç bitmeyecekmiş gibi görünen bu süreç, böylesine bir sona çok kısa sürede ulaşır. Kişi, tüketici kredileriyle tüm geleceğini ipotek altına almıştır ve daha fazla ipotek edecek bir şeyi bulunmadığı için de sınıra ulaşıldığında her şeyini, kendi geleceğini yitirir.

Ama burası kapitalist sistem açısından hiç bir öneme sahip değildir. Bireyin, insanların ne oldukları ve ne olacakları değil, sermayenin ne olduğu ve ne olacağı önemlidir onun için. Bu yüzden, tüketici kredileriyle sağlanan yeni ve ek talep, bir süre sermayenin büyümesini, malların satılmasını sağlasa da, bir yerden sonra (bireyin yazgısının tümüyle değiştiği yerdir burası) aynı sınıra, yani malların satılamaz hale geldiği noktaya ulaşılır.

Ulaşmasına ulaşılır, ancak bu kez sadece kapitalistin bankalardan aldığı krediler değil, aynı zamanda kendi mallarının satılması için bankaların bireylere verdiği krediler de geri ödenemez hale gelir. Yani artık bireysel kapitalist ile bankaların yazgısı değil, tüm insanların yazgısı ipotek altındadır ve iflasa doğru sürüklenmektedir. İflas ise, kaçınılmazdır.

Son “finans krizi”nde günlük olarak izlendiği gibi, bu iflas noktasına gelen bireysel kapitalist (şirket) ve kredi kuruluşu (banka vb.) ne kadar büyük ise, iflasın sonuçları da o kadar büyük olur. Bunun yaratacağı ekonomik, toplumsal ve siyasal sorunlar karşısında “kolektif kapitalist” olarak devlet devreye girer.

“Kolektif kapitalist” olarak devlet, “zor duruma düşmüş” şirketleri ve bankaları kurtarmaya başlar.

Şimdi kurumlar değişmiştir. Belli bir aşamada üretimi sürekli genişleten kapitalistin mallarını satamaması karşısında bankaların kredi vermesi söz konusuysen, şimdi “kolektif kapitalist” şirketlere ve bankalara kredi vermeye başlar. Ve bir süre sonra, tıpkı bankaların tüketici kredileri gibi kapitalist mallara yeni ve ek talep yaratmak için devlet de tüketici kredilerine benzer bir tüketim artışı sağlayacak uygulamalar başlatır.

Her şey aynıdır, sadece isimler değişmiştir.

Bankalar nasıl ki kendi varlıklarının ötesinde kredi veremez-

lirse (ki gerçek varlık bankaların sahip olduğu mevduatlardır), devlet de kendi sahip olduklarının ötesinde kredi veremez. Devletin sahip olduğu kredi düzeyi ise, bir yandan vergi gelirleriyle (bankaların mevduatlarının eşdeğeri), diğer yandan başka yerlerden sağlayabileceği kredilerle (devlet borçları) belirlenir. Vergi gelirlerinin nasıl artınlacağı açıktır. Devlet borçları ise, bilinen devletin çıkarmış olduğu bono ve senetler yoluyla elde edilir.

Her borç gibi, devlet borçlanması da belli bir şeyin karşılığında gerçekleştirilir. Devletin borçlanmasının karşılığı, tıpkı bireysel kapitalist ya da bireysel tüketici gibi, gelecekteki gelirlerdir. Devlet, gelecekteki gelirlerini karşılık göstererek piyasalardan borç para alır. Yine bireysel tüketici gibi, aldığı borç miktarı (devlet borçları) devletin gelecekteki gelirleriyle karşılanamaz hale geldiği yerde, bu kez devletin iflası gündeme gelir.

Elbette “aklı eveller”, böyle durumlarda devletin “sonsuz ve ölümsüz” olduğunu öne sürerek, devletin hiç bir zaman böyle bir durumla karşılaşmayacağını ileri sürebilirler. Ancak burada söz konusu olan “sonsuz ve ölümsüz devlet” değil, devletin belli bir somutluk içindeki ödeme gücüdür. Ödeme gücü zorlaştıkça, yani borçlarını ödeyemez hale geldikçe, devletin borçlanması ya da borçlarını “döndürebilmesi” zorlaşır. Bu zorlaşma da, devletin daha yüksek faizle borçlanması anlamına gelir. Daha yüksek faizle borçlanan devlet, yani o “sonsuz ve ölümsüz devlet”, ipotek ettiği gelecekteki devlet gelirlerini (vergiler) neredeyse tümüyle bu borçların faizlerini ödemekte kullanmaya başlar. Böylece “sonsuz ve ölümsüz devlet”, “sosyal devlet” olarak işlevini yerine getiremez. Kısacası, T. Özal zamanındaki KDV reklamlarında söylendiği gibi, toplanan vergiler “yol, su, elektrik” olarak geriye dönmez. Yeni “alt yapı yatırımları” bir yana, varolan ve sürekli aşınan alt yapı yatırımlarını bile onaracak para bulunamaz hale gelir. Devlet memurlarının maaşları bile ödenemez olur.

Burada bir kez daha “aklı eveller” konuşmaya başlar ve “sonsuz ve ölümsüz devlet”in vergi gelirlerini artırarak, bu duruma kısmen (en azından “kriz”den çıkana kadar, ki bunun nasıl olacağı hiç bilinmez) kamu harcamaları için gerekli parayı bulabileceğini söylerler. Oysa “sonsuz ve ölümsüz devlet”in devreye girdiği yer, kapitalist üretim ve kredi sisteminin üretilen mallar için yeni ve ek talep yaratamaz hale geldiği yerdir. Yani bireylerin, halkın, kitlelerin, nasıl ifade edilirse edilsin insanların gelirlerinin ötesinde alım gücüne sahip olamadıkları yerdir. Vergilerin artırılması ise, zaten gelirleri ipotek edilmiş insanların gelirlerini daha da azaltmaktan, yani tüketimlerini azaltmaktan başka bir anlama gelmez. Bu da, “sonsuz ve ölümsüz devlet”in piyasaya müdahale etmesine yol açan nedenin ta kendisidir.

Şimdi bireysel kapitalist yanında “kolektif kapitalist” olarak devlet de “kriz”den nasibini almış, “kriz” hepsini etkileyen genel bir kriz haline dönüşmüştür.

Bugün “krizin dibi göründü”, “henüz krizin dibine ulaşılmadı” türünden haber ve yorumların sözünü ettiği şey, bu genel krizin bir bütün olarak ortaya çıktığı yerdir.

Burada “aklı evveller”i bir yana bırakıp, her hangi bir küçük-burjuva aydınının övünerek söylediği “soğukkanlılığı ve nesnellığı” içinde düşünmeye başlayabiliriz.

Adı ister Kemal Derviş olsun, ister bir başka olsun, tüm bu “soğukkanlı ve nesnel” küçük-burjuva akli, böylesi bir genel kriz durumunda, öncelikle devletin krizden çıkartılmasıyla işe başlar. Devletin borçlarını bir biçimde “çevrilebilir” hale getirmek için “gerekli önlemler” alınır. Elbette burada devletin, hangi devlet olduğuna bağlı olarak alınan “gerekli önlemler” de değişir.

Emperyalist bir ülkenin devletiyse söz konusu olan, onun yapacağı ilk iş, kendi krizini ihraç etmektir. Bunu kimi zaman “global kriz” karşısında herkesin “elini taşın altına koyması” olarak sunar, kimi zaman doğrudan doğruya zorba bir güç olarak “mecburiyetler”le yapar. Nasıl yaparsa yapsın, her durumda “kendi krizi”ni başka ülkelere, “gücünün yettiği” ülkelere ihraç eder. Artık emperyalist ülke devletinin borçlarının karşılığı ihraç ettiği ülkeler olur. Dolayısıyla da emperyalist ülke devletinden alacağı olanlar, bu alacaklarını bu ihraç edilen ülkelere tahsil ederler. Diğer bir ifadeyle, emperyalist ülke devleti, kendi borçları karşılığında başka ülkeleri ipotek olarak gösterir.

Eğer söz konusu olan devlet, emperyalist devlet değil de, emperyalist ülkenin krizi ihraç ettiği, yani kendi borçları karşılığında rehin olarak gösterdiği bağımlı ülke devletiyse, yapılacak olan tek şey, IMF ile pazarlık yaparak ithal edeceği krizin boyutunu azaltmaktan ibarettir. “Ümüğün” ne kadar sıkılacağına pazarlığını yapabilir.

Öyle ya da böyle, emperyalist ülkelerdeki kriz ihraç edilecektir ve edilir. Şimdi “genel kriz”, emperyalizme bağımlı ülkelerin krizi haline dönüşür. O ana kadar her şeyin normal görüldüğü, işlerin normal olarak yürüdüğü bağımlı ülke, birden bire krize sürüklenir. Son “finans krizi”nin söylemleriyle ifade edersek, ABD Merkez Bankası’nın bankaların “toksik” varlıklarını satın almak için kullandığı para, bağımlı ülkelere tahsil edilir. Ancak bu ülkelerin “ümüğü” zaten sıkılmış ve incektir. Dolayısıyla daha fazla sıkılacak yeri bile kalmamıştır. İşte bu son noktaya gelindiğinde, bağımlı ülkenin sadece parasal gelirleri değil, bizatihi kendi varlığı ipotek altına alınır. Bu varlık ise, bu ülkelerin GSMH’sıyla belirlenen bir büyüklükten öte, paraya çevrilebilir her türlü (yeraltı ya da yerüstü her türlü) varlığıdır. Artık emperyalist ülke devleti, kendi borçlarının faizlerini

bu ülkelerin varlıklarını nakit olarak vererek ödemeye başlar. Bu konuda ne kadar çok ülkeye egemen ise, o kadar çok borçlanma olanağına sahip olur.

Ve sonuçta, emperyalist ülkelerdeki kriz geri-bıraktırlmış ülkelere ihraç edilir. Tıpkı daha önceki krizlerde olduğu gibi, özel olarak da 1980 dünya ekonomik bunalımında olduğu gibi. Bu andan itibaren, dünya ekonomisi geri-bıraktırlmış ülkelerin borç kriziyle yüzyüze gelir. Ama emperyalist ülkelerdeki kriz atlatılmış olur. Eğer “finans krizi”nin “mortgage krizi” olarak başladığını göz önüne alarak ifade edersek, emperyalist ülkelerdeki konut sektörü canlanır. Fiyatları aşırı şişmiş konut sektörü “normal” fiyat seviyesine iner. Bu da, konut maliyetlerinin düşmesiyle sağlanır. İster kredi maliyetlerinin (faizlerinin) düşmesiyle olsun, ister doğrudan konut üretim maliyetlerinin (çimento, demir vb.) düşmesinden olsun, her durumda maliyetler düşer. Ancak zaten aşırı-üretim krizi içinde olan bu sektörlerin (çimento, demir vb. “reel sektör” olarak ve kredi vb. olarak finans kesimi) daha düşük fiyatla üretim yapabilmesi ise, ya emeğin yoğunlaştırılmasıyla, işçi ücretlerinin düşürülmesiyle ya da aynı sonucu doğuracak olan yeni teknolojik makinelerin üretim sürecine dahil edilmesiyle olanaklıdır. İşçi ücretlerinin düşürülmesinin ne anlama geldiği açıktır. Zaten ortada aşırı-üretim ve buna uygun talep yetmezliği vardır, bunun üzerine bir de işçi ücretlerinin düşürülmesi krizi daha da derinleştirir. Dolayısıyla bu geçerli bir yol değildir. Yeni teknolojinin üretim sürecine uygulanması ise, her şeyden önce ek bir finansmana ve zamana gereksinme gösterir. Oysa kriz ortadadır, içinde yaşanmaktadır. Ne bu finansmanı sağlayacak kredi mekanizması vardır, ne de zaman.

İşte “mortgage krizi” örneğinden yola çıkarak “krizden çıkış” yolunun tıkanıdığı yer de burasıdır. Ama dünya ekonomisi denilen şey, emperyalist ülkeler ve emperyalizme bağımlı ülkeler diye iki kesimden oluşur. Kriz bir kez bağımlı ülkelere ihraç edilmiş, onların borç krizi haline dönüştürülmüşse, artık emperyalist ülkelerin “reel sektörü”nün (örneğinimizde konut sektörü) krizden çıkmasının yolu da açılmış demektir.

Krizin ihraç edildiği bağımlı ülkeler, içinde buldukları krizden (ki ödemeler dengesi açığı, cari açık olarak sürekli vardır) çıkabilmek için tüm varlıklarını (ki emperyalist ülkeler zaten kendi borçları için bunları ipotek ettirmiştir) haciz yoluyla (IMF) satışa çıkartmak zorundadırlar. Bu varlıklar, örneğimizle bağlantılı olarak söylersek, kendi ürettiği çimento, demir vb. mallardır (ki bunların işlenmiş, mamul mal olması gerekli değildir, hammadde olarak varlıkları yeterlidir). İşte bağımlı ülkenin bu ve benzeri malları, ipotekli mallar olarak mezatta satışa çıkartılır. Her mezatta olduğu gibi, en düşük fiyata satılır. Bu fiyat, onun gerçek üretim maliyetlerinin

de çok altında bir fiyattır. Üstelik emperyalist ülkelerin aynı ürünleri üretme maliyetlerinden de düşüktür. Böylece, emperyalist ülkelerdeki konut sektörü daha düşük maliyetle inşaatlar yapmaya başlar. Kısacası, denge kurulmuştur, konut sektöründeki “balon” sönmüştür, fiyatlar “normal” düzeye inmiştir.

Öte yandan ipotek altındaki bağımlı ülkeler, aynı zamanda gıda ürünleri, tekstil vb. tüketim malları ihracatçısıdırlar. Krizi ithal eder etmez, bu ürünlerin dünya pazarlarındaki fiyatları hızla düşer, emperyalist ülkelere ihraç edilir (Ve elbette bağımlı ülkenin hükümeti de “ihracat seferberliği” ilan eder, ihracatı nasıl artırdığıyla övünür.). Ucuz tüketim malları ithalatı emperyalist ülkelerdeki insanların alım gücünün artmasına yol açar. Düne kadar gıda vb. tüketim malları için yapılan bireysel harcamalar gelirlerin belli bölümünü kapsarken, bu bölüm azalır ve böylece başka mallar tüketilebilir hale gelir, ek bir talep ortaya çıkar. Bu ek talep, örneğin otomotiv sektörüne ek talep olarak yansıdığı oranda, otomotiv sektöründeki (“reel sektör”) kriz sona erer. Öte yandan ödenemeyen tüketici kredileri, “mortgage kredileri”ni ödeyebilmek için ek bir olanağa sahip olurlar. İster “reel sektör”e yeni ve ek talep olarak yansısın, ister “finans krizi” içindeki finans kurumlarının kredilerinin ödenmesi olarak yansısın, her durumda ortaya çıkan ek tüketim olanağı “kriz”in atlatılmasını sağlar.

İşte yaşadığımız “finans krizi”yle birlikte Marks’ın “keşfedenler”in kapitalizmin “topyekün çöküşü”nü ilan etmelerinin saçmalığı da, bunlara karşı “kapitalizm bu krizi de atlatır” diyenlerin de dayanak noktası bu durumdur.

Marks’ın sözüyle, “Kapitalist üretim, sürekli olarak, kendi niteliğinden gelen bu engellerin üstesinden gelmeye çalışır, ama bunu ancak, bu engelleri tekrar kendi yoluna ve hem de daha heybetli ölçekte koyarak becerir.”*

Evet, yoluna devam eder, ama sorunları daha heybetli olarak koyarak yoluna devam eder. Bu yüzden emperyalist ülkeler 2000 “kriz”ini kısa sürede atlatırken, 2008 “finans krizi”ni de bu boyutta üretmiştir. Üstelik 2000 krizini kısa sürede aşmaları, ülkemizde yaşandığı gibi (tüm geri-bıraktırlmış ülkelerde de aynı zamanda yaşandığı gibi) 2001 krizinin de kaynağı olmuştur. Şimdi krizin ihraç edilmesiyle belli bir sürede emperyalist ülkelerin krizi aşmaları, geri-bıraktırlmış ülkelerin olanca haşmetiyle yeni bir borç krizine sürüklenmelerinin başlangıcı olmaktadır.

Elbette insanlar için, gerçek ve üreten insanlar için sorun, kapitalistlerin ve kapitalist finans kuruluşlarının sorunlarıyla bir ve aynı değildir. Gerçek insanlar, gerçek (“reel”) şeyler tüketirler. On-

* Marks, *Kapital*, Cilt: III, s. 263.

ların tükettikleri, “mortgage kağıtları”, hazine iç borçlanma bonoları, “toksik varlıklar” değildir. Bu nedenle de, krizin onlara yansması “reel” bir yansımadır. Emperyalist ülkenin insanları, emekçileri de “reel” şeyler tüketirler. Ama geri-bıraktırılmış ülkelere kriz ihraç edildiği oranda, bunların “reel” tüketim sorunları da aşılar, yoluna girer. Asıl sorun geri-bıraktırılmış ülke insanlarınındır. Onları bekleyen sadece ürettiklerinin neredeyse yok pahasına emperyalist ülkelere ihraç edilmesi değildir. Onları bekleyen sadece işsizlik de değildir. Enflasyon başta olmak üzere, “kriz”in ortaya çıkardığı ve çıkaracağı her türlü sorun onları beklemektedir. Bir kez daha “yarınlar” olmaksızın, “somut bugün” için tüketileceklerdir. Bir kaç yıllık “tüketim çılgınlığı”, belki on yıl sürecek tüketememe krizine dönüşecektir. Belki “bir kümeste kırk yıl tavuk olmaktansa, bir gün horoz olarak yaşamak iyidir” zihniyetine sahip bir toplumda (“erkek egemen toplum”), “bizi sosyal patlamalardan aile yapımız kurtardı” denilen toplumda, “biz 2001 krizinde dersimizi yaptık” denilen toplum için bu durum “alışlagelen” bir durum olarak bir karşı çıkışa, bir tepkiye yol açmayabilecektir.

Ama sorun sürekli yinelenmektedir ve sorulması gereken soru vardır:

Bu, bizim, bu toplumun yazgısı mıdır? Bu, bizim, bu toplumun alinyazısı mıdır? Biz, her zaman emperyalist ülkelerin krizlerinin ihraç edildiği, onların krizlerinin bedelini ödeyen toplum olarak kalmayı sürdüreceğiz miyiz? Biz, ihraç edecek bir şeyimiz kalmayınca, ülkemizin para eden her türlü varlıklarını satışa çıkartan bir toplum olmayı sürdüreceğiz miyiz? Biz, para eden her türlü varlığı satarken, aynı zamanda ulusal ve insani onurumuzu da birlikte satmaya mahkum muyuz?

Eğer aynı şeyler tekrar tekrar yaşanmak istenmiyorsa, bu soruları sormak ve yanıtlarını bulmaya çalışmak gerekir.

Dünya Ekonomisi “Teknik Anlamda” Resesyona Girince

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 106, Kasım-Aralık 2008

Kasım ayında, ABD’den sonra “teknik anlamda” Avrupa ekonomilerinin de “resesyona” girdiği resmen açıklandı. “Medya”da da yer alan bu açıklamaya göre, “AB’de ortak para kullanan 15 ülkenin dahil olduğu Euro Bölgesi, ikinci çeyrekteki binde 2 küçülmenin ardından üçüncü çeyrekte de binde 2 daralarak 15 yıl aradan sonra durgunluğa girdi”. Durumu biraz daha “trajik” hale getiren ifadelere göre, “Euro kullanan 15 Avrupa ülkesinin oluşturduğu Euro Bölgesi, üçüncü çeyrekte yüzde 0.2 daralarak 10 yıllık tarihinde ilk kez durgunluğa girdi. Euro Bölgesi’nin üçüncü büyük ekonomisine sahip olan İtalya’nın üçüncü çeyrek verileri, beklenenden daha büyük ve son 10 yılın en sert düşüşüyle yüzde 0.5 daraldığını gösterdi. İtalya, 2005 yılından bu yana ilk kez resesyon yaşıyor. Fransa ikinci çeyrekte yüzde 0.3 daralmıőtı. İkinci çeyrekte yüzde 0.1 büyüyen İspanya, üçüncü çeyrekte yüzde 0.2 küçüldü. Hollanda ekonomisinde ikinci

ve üçüncü çeyrekte büyüme sıfır oldu. Avrupa'nın en büyük ekonomisine sahip olan Almanya üçüncü çeyrekte yüzde 0.5 daralınca beş yıl sonra yeniden durgunluğa girdi.”

14 Kasım tarihli bu haberin ardından, iki gün sonra (17 Kasım) bir başka “resesyon” haberi geldi: “Japonya ekonomisi üçüncü çeyrekte yüzde 0,1 daralarak durgunluğa (resesyona) girdi. Hükümet tarafından yapılan açıklamada, dünyanın ikinci büyük ekonomisinin Temmuz-Eylül döneminde yüzde 0,1 daralarak 2001 yılından bu yana ilk kez ‘teknik durgunluğa’ girdiği belirtildi.”

Biraz ekonomi bilgisine sahip olanlarla “medya”nın her türden ekonomi yazarı, yorumcusu, borsa uzmanının öylesine bildiği gibi, bu “teknik durgunluk/resesyon”, Amerikan NBER kuruluşunun “*business cycle*” adını verdiği “ekonomik çevrim”ler ölçütüne uygun bir ifadedir.

Bu ölçüte göre, bir ülke ekonomisi “iki çeyrek” *üst üste* “daralırsa”, yani küçülürse, o ülke ekonomisi “resesyon/durgunluk” a girmiş olarak kabul edilir. Yukardaki haberlerde de görüldüğü gibi, bu “iki çeyrek” *üst üste* küçülme ya da daralma olmadığı durumlarda, örneğin bir çeyrek daralıp, bir çeyrek büyüyen, bir üçüncü çeyrek de yeniden daralan ve yılın son çeyreğinde yine büyüyen ekonomiler “durgunluk” a girmiş olarak kabul edilmez. Böylece bir yılın tamamında bir ülke ekonomisi küçülmüş bile olsa, “iki çeyrek” üst üste küçülme olmadığı için “durgunluk” a girmemiş kabul edilir.

Çoğu durumda “piyasa uzmanları” için bile fazla “işlevsel” görünmeyen bu ölçüt gerçek durumu tam olarak yansıtmadığı için “*teknik anlamda*” sözcüğü eklenmesi alışkanlık haline gelmiştir.

Bugün “krizin dibi göründü”, “henüz krizin dibine ulaşılmadı”, “krizin dibi 2009’da görülecek” türünden açıklama ve yorumların dayanağı da, yine bu NBER kuruluşunun “*cycle/çevrim*” ölçütüdür.

Doruk	Dip	Daralma (ay)	Büyüme (ay)	Çevrim Süresi
Şubat 1945	Ekim 1945	8	80	88
Kasım 1948	Ekim 1949	11	37	48
Temmuz 1953	Mayıs 1954	10	45	55
Ağustos 1957	Nisan 1958	8	39	47
Nisan 1960	Şubat 1961	10	24	34
Aralık 1969	Kasım 1970	11	106	117
Kasım 1973	Mart 1975	16	36	52
Ocak 1980	Temmuz 1980	6	58	64
Temmuz 1981	Kasım 1982	16	12	28
Temmuz 1990	Mart 1991	8	92	100
Mart 2001	Kasım 2001	8	120	128

Kaynak: NBER, *National Bureau of Economic Research/ABD Ulusal Ekonomik Araştırma Bürosu*. 26 Kasım 2008.

NBER ölçütlerine göre ABD ekonomisinin 1990-91 durgunluğundan on yıl sonra en son durgunluğa girdiği yıl 2001'dir. Bu yılın Temmuz ayında başlayan "üçüncü çeyrek"te ABD ekonomisi küçülmüşse de, "dördüncü çeyrek" (Ekim-Aralık) henüz tamamlanmadığından "resmen" durgunluğa girmiş olarak ilan edilmemiştir.

NBER ölçütü, sözcüğün tam anlamıyla, emperyalist ülkelerin içinde buldukları ekonomik kriz koşullarını (ki bunu "ekonomik bunalım" olarak ifade etmek çok daha doğrudur) artık gizlenemez, üstü örtülemez hale geldiği bir aşamada, yani "krizin derinleştiği", "krizin dibe vurduğu" aşamada "resmen" ortaya çıkan bir durumu saptamaktan başka bir değere sahip değildir.

Dünya ekonomisini, diğer bir ifadeyle "makro ekonomiyi" izleyen ekonomistlerin çok iyi bildikleri gibi, emperyalist ekonomilerin, özel olarak da ABD ekonomisinin 1980'den sonra karşılaştığı "kriz"ler hiç de NBER tablosunda gösterildiği gibi onar yıllık aralarla ortaya çıkmış "resesyon"lardan ibaret değildir.

ABD ekonomisi 1980 sonrasında değişik aralıklarla sürekli bunalımlara girmiştir. Bir yıl içinde 790 bankanın iflas ettiği 1984-85 bunalımını, 19 Ekim 1987 tarihinde New-York borsasında işlem gören hisse senetlerinin %22.61 değer yitirmesiyle başlayan bunalım izlemiştir. 1989 bunalımı, NBER "cycle" verilerinde de görüldüğü gibi, Temmuz 1990'dan Mart 1991'e kadar süren "teknik durgunluk" a yol açmıştır. 1994 yılında "Tekila krizi" adı verilen Meksika krizi, Brezilya, Arjantin ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu yeni bir "borç krizi"yle birlikte ABD ekonomisini yeniden bunalıma sokmuştur. 1994 bunalımını 1997 Asya kriziyle başlayan, nispeten daha kısa süren bir bunalım izlemiş ve ardından 2000 "kriz"i baş göstermiştir. Bu kriz de NBER verilerinde Mart-Kasım 2001 "resesyon"u olarak görünür.

Yine de bunlar, yani ABD ekonomisinin bunalımları ve krizleri "global ekonomi"nin durumunu tam olarak göstermez. 1980'den günümüze kadar "global ekonomi" izlendiğinde, ABD ekonomisindeki bunalım ve krizlerin "global" sonuçları beraberinde getirdiği ve aynı şekilde bu "global" sonuçların geriye dönerek ABD ekonomisinde yeni bunalımlara yol açtığı açıkça görülür.*

1980 dünya ekonomik bunalımı olarak adlandırılan ve 1982'den itibaren geri-bıraktırlmış ülkelerin "borç krizi" olarak nere-

* Burada 1990'larda yaygınlaştırılan "globalleşen ekonomiler" ya da "globalizm" in ne denli propagandif ve içeriksiz bir kavram olduğu da açıkça görülür. Bilinen ifadesiyle *emperyalist dünya ekonomisi*, her zaman "global", yani "küresel", "dünyasal" nitelikte olmuştur. Ve yine ülkemizde olağanüstü propagandası yapılmış ve büyük ölçüde hemen herkesi "inandırmış" olan "global ekonomiyle bütünleşme" söylemi de, emperyalist dünya ekonomisinin bir parçası olunduğu gerçeğinin üstünü örtmeyi hedeflemiştir.

deyse biteviye süren bunalım, 1979 yılında ABD Merkez Bankası'nın faiz oranlarını yükseltmesiyle başlamıştır. Yine NBER verilerinde Ocak-Temmuz 1980 “resesyonu” olarak görünen gelişme, ABD ekonomisindeki “kriz”e karşı faizleri yükselterek önlem alınmasının bir sonucudur.

1977’de ABD’nin bir yıllık hazine bonolarının faiz oranları %6 iken, 1979 Kasımında %12,3’e ve 1980 sonunda %14,8’e yükselmiştir. Yine aynı dönemlerde %6,9 olan Libor, 1981’de %19,7’ye yükselmiştir.

Faiz oranlarındaki bu yükseliş, ABD’nin ödemeler dengesi açığını kapatmak amacıyla yeni borçlanmaya gitmek zorunda kalmasının ürünüdür. ABD hazine bonolarının faizlerinin %14,8’e yükselmesi, dünya çapındaki borç faiz oranlarının hızla yükselmesine yol açarken, aynı zamanda ülkelerin dış borçlanma olanaklarının da kesilmesine (kredilerin kesilmesi, Demirel’in sözyle “70 cente muhtaç” hale gelmesi) yol açmıştır.

Enflasyon Oranları							
	Arjantin	Brezilya	Peru	Şili	Meksika	Venezüella	Türkiye
1979	159	-	66	33	18	12	110
1983	343	135	111	27	101	6	31,4
1985	672	225	163	29	57	11	45
1989	3.079	1.430	3.398	17	20	84	63
1990	2.314	2.947	7.481	26	26	40	60

Kaynak: IMF, IFS, 2004

Bu durum, iki yıl sonra tüm geri-bıraktırlmış ülkelerin ağır bir “borç krizi”ne sürüklenmelerine neden olmuştur. Bu borç krizinin en önemli olgusu ise, geri-bıraktırlmış ülkelerde olağanüstü boyutlarda enflasyonun ortaya çıkmasıdır. Meksika’da 1980 yılında %26 olan enflasyon oranı 1983’de %100’e yükselmiştir. Aynı yıl Brezilya’da enflasyon oranı %135 (1983) (1989 %1.430), Arjantin’de %343 (1989’da %3.079) olmuştur.

Sadece bu enflasyon verileri bile, ABD ekonomisinin 1980’lerdeki bunalımlarının geri-bıraktırlmış ülkelere nasıl ihraç edildiğini, bunun sonucu olarak derin krizlere yol açtığını açıkça gösterir.

Bu yıllarda ABD’nin “kriz ihracı”, en açık biçimiyle yükselen faiz oranlarıyla birlikte ABD içindeki enflasyonun ihracı olarak ortaya çıkmıştır.

1980-90 döneminin (daha önceki yıllarda da benzer durumlar hep olmuştur) gösterdiği bir gerçek de, “kriz”lerin emperyalist ülkelere başlayarak geri-bıraktırlmış ülkelere doğru yayıldığıdır. “Kriz” ne kadar geri-bıraktırlmış ülkelere ihraç edilebilirse, emperyalist ekonomiler de o ölçüde toparlanmakta, durgunluktan çıkmaktadır.

1990-2000 döneminde emperyalist ülkelerdeki krizlerin geri-bıraktınlmış ülkelere nasıl aktarıldığını ülkemiz somutunda 1994, 1999 ve 2001 krizleri yaşanılarak görülmüştür.

Bugün “teknik anlamda” durgunluğa giren ABD, AB, İngiltere ve Japon ekonomileri, asıl olarak aşırı-üretim yeni ve ek bir talep yaratmak amacıyla genişletilen kredi sisteminin artık bu işlevini yerine getiremez olmasının ürünüdür. Çok sevilen sözle “reel ekonomi”, kredi genişlemesiyle bir süre ayakta tutulmuş, ancak kredi sisteminin çökmesiyle birlikte açık bir biçimde bunalıma girmiştir.

Bir ay öncesine kadar “yatırım bankaları”nın iflası ve kurtarılmasından söz edilirken, bugün dünyanın ikinci büyük bankası Citibank’ın ABD hükümeti tarafından kurtarılmasından söz edilmektedir. Aynı şekilde bir ay öncesine kadar “finans krizi”nden söz edilirken, şimdi başta otomotiv sanayi olmak üzere tüm sanayilerin krizinden söz edilmektedir.

Böylece “finans krizi”, sözcüğün tam anlamıyla ekonomik bunalımı görünür hale getirmiş ve derinleştirmiştir. Şimdi sıra bu bunalımın ve krizin geri-bıraktınlmış ülkelere ihracında, yani geri-bıraktınlmış ülkelerin daha şiddetli bunalımlarındadır. Geçen ay yapılan G-20’ler “zirvesi”, bu gelişmenin ön hazırlığı niteliğindedir.

Hiç bir şey “medya”nın (yazılı ya da görüntülü basın) ekonomi haberlerinde gösterildiği gibi değildir. Örneğin ABD, AB, İngiltere ve Japonya’nın faiz oranlarını düşürmeleri hiç de “sevindirici” bir haber değildir. Açıktır ki, ortada bir “finans krizi” vardır, herkes “likit” kalma peşindedir, bankalar yeni kredi açmadıkları gibi eski kredileri geri çağırmağa başlamışlardır. Böylesi bir ortamda faiz oranlarının düşmeyeceği kesindir. Ancak “faizler düşürüldü” türünden yayınların da ardı arkası kesilmemektedir. “Bilenler” bilmektedirler. Düştüğü açıklanan faiz oranları, doğrudan bankaların merkez bankalarından aldıkları gecelik faiz oranlarına ilişkindir ve tümüyle bankaların “likit” ihtiyacını düşük faizle karşılamaya yönelik “kağıt üzerinde” yapılan işlemlerdir.

Emperyalist ekonomiler durgunluğa (resesyon) girmiştir. Bunun anlamı, emperyalist ekonomilerde iç ve dış pazarlar tıkanmış, mallar satılamaz hale gelmiştir. Otomotivden konut sektörüne, dayanıklı tüketim mallarına kadar her türlü mal satışları durmuştur. “Kriz”in temelindeki aşırı-üretim, piyasalardaki durgunlukla birlikte yeniden görünür hale gelmiştir. Bu malların satılabilmesi için ya “tüketici”lerin gelirlerinde artış olmalıdır ya da “tüketici kredileri” artırılmalıdır. Bunun dışında malların satılabilmesinin başka bir yolu içsel olarak yoktur.

Oysa “finans krizi” denilen olgu, zaten “tüketici kredileri”nin, özel olarak da “mortgage” kredilerinin olağanüstü artırılmasının ürünüdür. Şimdi kredi genişlemesi krize neden olmuşken, yeni bir

kredi genişlemesiyle durgunluğun aşılması olanaklı değildir. Örneğin otomobil satışlarında (taksitle) faiz oranlarının “sıfır”a indirilmesi her ne kadar satışları artırmayı amaçlasa da, bu satışı finanse edecek “finans kuruluşu”nun kredi verme olanağı olmadığı sürece, sadece otomobil şirketlerinin fiyatları aşağıya çekmelerinden başka bir anlama gelmez. Ama bugüne kadar satışları artıran temel etmen “tüketici kredileri”dir ve “mortgage” üzerinden “finans krizi”ne yol açmıştır. Bu krediler kesildiği andan itibaren, piyasalar durgunluğa girmiştir. Yani bir kısır döngü söz konusudur. Böylesi bir kısır döngü içinde ne yapılabilir?

Yapılabilecek tek şey, emperyalist ülkelerdeki “tüketici”nin alım gücünü yükseltmektir. Ücret artışı ya da yeni krediler yoluyla yapılmasının olanaksız olduğu koşullarda bunun yolu, “reel gelirlerinde” artış sağlamak, yani ücretlerden temel tüketim mallarına (gıda, giyim vb.) ayrılan payı düşürmekten geçer. Bu da açıktır ki, dayanıklı tüketim malları kesimindeki durgunluğu aşabilmek için dayanıksız tüketim mallarının fiyatlarının düşürülmesi demektir. Gıda ürünlerinden tekstil ürünlerine kadar dayanıksız tüketim mallarının fiyatlarının düşürülmesi için ise, tarım sektörünün maliyetlerinin düşmesi ve üretimlerinin artması şarttır. Ama bu da, emperyalist ülkelerdeki iç dengeleri bozar ve sanayinin krizini tarım sektörüne aktarmaktan başka bir sonuç vermez. En bilinen haliyle, tarım sektörünün krize girmesi, tarımsal alanda mülksüzleştirilenin ortaya çıkmasıdır bu. Ve tüm emperyalist ülkelerin çok iyi bildikleri gibi, böylesi bir tarımsal kriz ve mülksüzleştirme, kaçınılmaz olarak toplumsal ve siyasal sorunlara yol açar. Öyle ise, bu sonuçlardan kaçınmak için başka bir yol bulunması gerekir.

İşte bu yol, krizin geri-bıraktınmış ülkelere ihracıyla ortaya çıkar.

Sürekli cari işlemler açığı veren, özel sektörün dış borçlanmasının olağanüstü boyutlara ulaştığı geri-bıraktınmış ülkelerde, gerek cari açığı kapatmak için (“kamunun finansman ihtiyacı” denilen şey), gerekse özel sektörün dış borçlarının “çevrilebilir” olması için yeni kredilere ihtiyaç vardır. Yani artan oranda dış borçlanmaya gitmek zorundadırlar. “Finans krizi” koşullarında “kredilerde daralma” ortaya çıktığı için de, bu borçlanma ihtiyacı, kaçınılmaz olarak zorlaşmakta ve maliyeti (faiz oranı) yükselmektedir. “Teknik” ifadesiyle, yükselen kredi maliyetleri üretim maliyetlerinin yükselmesine yol açar. Bu da, ürünlerin fiyatlarının yükselmesi demektir ve sonucu da “maliyet kaynaklı enflasyon”dur.

Bu da yüksek maliyet-yüksek fiyat koşullarında, geri-bıraktınmış ülkelerin iç pazarlarında durgunluğun ortaya çıkmasına neden olur. Ve geri-bıraktınmış ülkelerin hükümetleri, böylesi bir durumda “ümüğünün” sıkılmaması için, iç pazardaki durgunluğu

aşmak amacıyla yeni ve ek talep yaratıcı önlemlere başvurmak durumundadır.

Böylece emperyalist ülkelerdeki durgunluk koşullarında ortaya çıkan durum, aynı biçimde geri-bıraktınlmış ülkelerde ortaya çıkar. Onlar da, emperyalist ülkeler gibi iç pazardaki durgunluğu aşmak için “tüketici”nin alım gücünü artırmak zorundadırlar. Bu da, aynı şekilde ya ücretlerin (gelirlerin) artırılmasıyla, ya da yeni “tüketici kredileri” sağlanarak yapılabilir. Birincisi enflasyona yol açarken, ikincisi daralmış “global” kredi olanakları koşullarında zaten olanaksız bir şeydir. Emperyalist ülkeler gibi bu durumdan çıkabilmek için bir başka ülkeye “kriz ihracı” seçenekleri de yoktur. Emperyalist ülke olmadıklarından ve emperyalist ülkeler tarafından kriz ihraç edildiğinden, ellerinden gelen tek şey, piyasalara daha fazla para vererek durgunluğu aşmaya çalışmaktır. Ve yaşadığı ve bilindiği gibi, bunun sonucu da enflasyonda artıştır.

Emperyalist ülkeler gibi benzer bir kısır döngüye giren geri-bıraktınlmış ülkelerin kendine özgü bir sermaye birikimi, kredi üretme olanağı bulunmadığı için, uygulanacak enflasyonist politika, bir kez daha maliyetlerin yükselmesine, bir kez daha fiyatların artmasına ve sonuç olarak bir kez daha malların satılamamasına yol açar. Öte yandan, gerek kamunun dış borçlanma ihtiyacı (cari açık nedeniyle), gerek özel sektörün “yüksek faiz-düşük kur” aracılığıyla büyümüş olan dış borçlarının ödenme zorunluluğu, ters yönde etki de bulunarak fiyatların düşürülmesine neden olur. Artık dış borcunu ödemek durumunda olan özel sektör, bir yandan yüksek faizle yeni borçlanma yolları ararken, diğer yandan mallarını olabilecek en düşük fiyatla elden çıkarmaya çalışır. Aynı şey “kamu”, yani devlet için de geçerlidir.

Bu koşullarda dış borçların “çevrilebilmesi” için ihtiyaç duyulan döviz sağlama amacıyla, hammadde tüketim mallarına kadar her şey olabilecek en düşük fiyatlarla ihraç edilmeye çalışılır. Bu da, bu malların ithalatçısı olan emperyalist ülkelerde dayanıksız tüketim mallarının fiyatlarının ucuzlamasını, dolayısıyla da bu ülkelerdeki “tüketiciler”in bu mallar için gelirlerinden harcadıkları payın azalmasını ve sonuç olarak gelirlerde “reel” artış ortaya çıkmasını sağlar. Bu artış da, emperyalist ülkelerdeki dayanıklı tüketim mallarına olan talebi artırır ve emperyalist ülkelerdeki durgunluk aşılır. Hammadde fiyatlarındaki düşüş de, emperyalist ülkelerdeki üretim maliyetlerinin düşmesine yol açarak, kâr oranlarının yükselmesine neden olur.

“Kriz”, böylece geri-bıraktınlmış ülkelere ihraç edilmiştir ve “global kriz” artık onların krizi olur. Bugün “medya”ya yorum yapan işadamlarından (ya da “cinsel ayrımcılıktan arındırılmış” ifadeyle “işinsanları”) televoleci ekonomistlere kadar herkesin “global finans

krizinin etkisini 2009'da hissetmeye başlayacağız” türünden açıklamalarının gerçekliği de budur. Diğer bir ifadeyle, dünya “finans krizi”, 2009 yılı boyunca geri-bıraktırlmış ülkelerin krizi olarak yeni boyut ve içerikte “globalleşecektir”.

Bugün resmi emperyalist finans kuruluşları ve bunların “şef ekonomistleri”nin karar vermekte zorlandıkları yer de, bu “globalleşen” kriz karşısında “sıkı para politikası”nı mı sürdürmeye devam edecekleri, yoksa enflasyonist politikalara “bir süreliğine” göz mü yumacakları noktasıdır. İster “IMF çıpası” olsun, ister olmasın, her durumda “finans krizi” geri-bıraktırlmış ülkelere ihraç edilmiştir ve yakın zamanda bunun sonuçları “sıradan insan” tarafından da hissedilmeye ve görülmeye başlayacaktır.

Emperyalist dünya ekonomi zincirinde başka bir seçenek yoktur.

Kapitalist Ekonominin Devresel Hareketi (Cycle/Çevrim) ve Devrim

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 106, Kasım-Aralık 2008

“Fakat, makineleşmiş endüstrinin ağırlığını bütün ulusal endüstri üzerinde duyuran bir etki yapabilecek derecede kök saldığı, endüstrinin bu duruma gelmiş olması dolayısıyla dış ticaretin iç ticareti önem itibarıyla geri bırakmaya başladığı, dünya piyasasının yeni dünyada, Asya ve Avustralya’da bir biri peşi sıra gittikçe daha geniş alanlara el attığı ve nihayet dünya piyasasında boy gösteren sanayici ülkelerin yeterli bir sayıya ulaştığı andan, ilk olarak işte bu andan itibaren, bir diğerini izleyen safhaları yıllar olan, daima genel bir buhranla (*Krise*) sonuçlanan, birinin sonu bir yenisinin başlangıcı olan ve durmadan yenilenen devirler (*zyklus, cycle*) görülmeye başlanmıştır.” [Marks, *Kapital*, Cilt: I, Fransızca Baskıya ek.]

“... **ilk genel bunalımın** patlak verdiği tarih olan **1825 yılından bu yana**, sanayi ve ticaret dünyasının tümü, uygar halklar ve onların az ya da çok barbar uyduları topluluğunun üretim ve değişimi, **her on yıl dolaylarında** bir kez şirazesinden çıkar. Ticaret durur, pazarlar tıkanmıştır, ürünler sürümsüz oldukları ölçüde yığılıp kalır, peşin para görünmez olur, kredi ortadan çekilir, fabrikalar kapanır, emekçi yığınlar fazla geçim gereci üretmiş olmaktan ötürü geçim gereçlerinden yoksun kalırlar, iflaslar iflasları, zoraki satışlar zoraki satışları kovalar. Tıkanıklık yıllarca sürer; üretici güçler ve ürünler, birikmiş meta yığınları, sonunda değerlerinin az ya da çok altında bir fiyat üzerinden sürülene, üretim ve değişim yavaş yavaş canlanana değin, yığın halinde israf ve imha edilirler. Yavaş yavaş gidiş hızlanır, tırıs döner, sinai tırıs dörtlal olur ve bu dörtlal da sonunda, en tehlikeli atlamalardan sonra kendini yeni baştan... **çöküntü** (*crash*) çukurunda bulmak üzere, bir sanayi, ticaret, kredi ve spekülasyon *steep* *chase*’inde [engelli yarış] doludizgine değin yükselir. Ve hep aynı yineleme. İşte, 1825’ten bu yana beş kezden az yaşamadığımız ve şu anda (1877) altıncı kez olarak yaşadığımız durum. Ve bu bunalımların niteliği öylesine belirgindir ki Fourier, bunlardan birincisini aşırı bolluk bunalımı olarak nitelendirerek, hepsinin

üzerine parmak basmıştır.” (abç) [Engels, *Anti-Dühring*, s. 394-395.]

“Kullanılan sabit sermayenin değer büyüklüğü ile dayanıklılığı, kapitalist üretim biçiminin gelişmesiyle birlikte geliştiğine göre, sanayi ile sanayi sermayesinin ömrü her belirli yatırım alanında, birçok yılı, diyelim ortalama on yılı kapsayacak şekilde uzar. Sabit sermayenin gelişmesi, bir yandan bu ömrü uzattığı halde, öte yandan da, bu ömür, kapitalist üretim tarzının gelişmesiyle aynı şekilde devamlı olarak hız kazanan üretim araçlarındaki sürekli devrimler ile kısalır. Bu, üretim araçlarında bir değişiklik ve bunlar fiziki olarak tükenmeden çok önce manevi değer kaybı nedeniyle, sürekli yenilenmeleri zorunluluğunu getirir. Modern sanayiinin temel dallarında bu **yaşam çevriminin ortalama on yıl** olduğu varsayılabilir. Ne var ki, biz, burada, kesin rakamlar ile ilgili değiliz. Şu kadarı açıktır: bu süre içerisinde sermayenin sabit kısmı tarafından hareketsiz tutulduğu birkaç yılı kapsayan birbiriyle bağıntılı devirler çevrimi, **devresel bunalımlara** maddi bir temel sağlar. Bu çevrim sırasında, işler, birbirini izleyen durgunluk, orta derecede faaliyet, hızlanma ve bunalım dönemlerinden geçer. Sermayenin yatırılmış olduğu dönemlerin birbirlerinden çok farklı olduğu ve zaman bakımından çakışmaktan çok uzak buldukları doğrudur. Ama **bir bunalım, daima geniş yeni yatırımların çıkış noktasını oluşturur**. Bu nedenle, bir bütün olarak toplumun bakış açısından, bir sonraki devir çevrimine az çok yeni bir maddi temeli sağlarlar.” (abç) [Marks, *Kapital*, Cilt: II, s. 198.]

Yukarda Marks ve Engels’in kapitalist ekonomiye ilişkin yaptıkları belirlemeler, açık biçimiyle kapitalist ekonominin “birinin sonu bir yenisinin başlangıcı olan ve durmadan yenilenen devirler (*zyklus, cycle*)” içinde hareket ettiğini ortaya koyar. En çok kullanılan tanımıyla “ekonominin devresel hareketi” ya da “ekonomik çevrim” dört aşamadan oluşur*:

1. Buhran/Kriz (Krise/crisis)
2. Çöküntü (Abspannung/depression)
3. Toparlanma/canlanma
4. Atılım/refah (boom)

Kapitalist ekonominin bu devresel hareketi (*cycle/çevrim*) öylesine belirgin ve öylesine açıktır ki, bugüne kadar hiç bir burjuva ekonomisti bile bu devresel hareketi bilmezlikten ya da görmezlikten gelememiştir. Çoğu durumda “*business cycle*”, yani “iş çevrimi” olarak burjuva ekonomistleri tarafından ifade edilen bu devresel

* III. Bunalım Döneminin özelliklerinden dolayı devresel hareketin bu aşamalarında bazı değişiklikler olmuştur. Bkz. *Türkiye Devriminin Acil Sorunları-I*.

hareket, kapitalizmin ayrılmaz bir parçasıdır. Kapitalizm varolduğu sürece, bu devresel hareket de varolmayı sürdürür. Bu nedenle de, kapitalist ekonominin kriz ve çöküntü aşamalarından geçmesi mutlaktır. Bir başka deyişle, kapitalizm, krizler olmaksızın varlığını sürdüremez. Her kapitalist gelişme (atılım/refah) kaçınılmaz olarak krizle sonuçlanır ve her kriz, yine aynı kaçınılmazlık içinde yeni bir atılıma dönüşür. Bu bir döngüdür, yani çevrimdir.

Kapitalist ekonominin devresel hareketi ve bu devresel hareketin her durumda kriz aşamasından geçmek durumunda oluşu, burjuva ekonomistleri açısından fazla pratik değere sahip değildir. Çünkü bu çevrim kaçınılmaz biçimde krizi içerir. Ne denli bu devresel hareketin nedenleri biliniyor olsa da, kapitalizm koşullarında bundan çıkış ve kaçış söz konusu değildir. Bu nedenle, burjuva ekonomistleri, devresel hareketin belli bir aşamadan sonra krize dönüşmesinin kaçınılmazlığını, bir çeşit “yüce ve bilinmeyen bir varlığın yazdığı alinyazısı” olarak kabul ederler ve herkese de böyle kabul ettirmeye çalışırlar; bu çevrimin kriz aşamasından geçmesini önleyecek hiç bir araç söz konusu olmadığı için de, bu “alinyazısı” karşısında *tevekkül* edilmesini isterler. Devresel hareket ne denli gerçekse, krizler de o kadar zorunludur.

Ancak kapitalist ekonominin devresel hareketinin kaçınılmaz olarak kriz/çöküntü aşamalarından geçmesi, yani krizlerin ortaya çıkması, Engels’in deyişle “üretim ve değişimin şirazesinden çıkması”, bir yandan üretim sürecini durdurarak, fabrikaların kapanmasına, işçilerin işsiz kalmasına yol açarken, diğer yandan ticaretin durması kapitalist şirketlerin iflasını beraberinde getirir. Böylece kapitalist üretim ilişkileri içinde krizlerin kaçınılmazlığı, iflasların ve işsizliğin kaçınılmazlığı olarak somutlaşır. Bu da, belli ölçülerde kapitalizmin temel çelişkisi olan emek-sermaye ya da proletarya-burjuvazi çelişkisini (zıtların birliği ve mücadelesi çerçevesinde) görünür kılar. Ekonomik kriz aşamasında işsizliğin artması, mülksahibi kesimlerin mülksüzleşmesi, kapitalist şirketlerin iflası ve tüm bunlarla birlikte üretilmiş ürünlerin satılmaması, yani “fazla geçim aracı üretilmiş olması” kapitalizmin “rasyonel” bir sistem olmadığını, insanları ve maddi kaynakları kaçınılmaz olarak krizlere yönelttiği gerçeği görünür olur.

Bu görünür, yaşayanlar tarafından görülür olan bu gerçekler biteviye yenilediğinden, aynı zamanda kapitalizmin “irrasyonel” niteliğinin kavranılmasına ve kavratılmasına da hizmet eder. Öz olarak, kapitalizm varolduğu sürece krizler kaçınılmazdır ve her kriz, boyutlarına bağlı olarak geniş kitlelerin yaşam koşullarının kötüleşmesine, yoksullaşmasına yol açar. Bu kaçınılmazlıklardan kurtulabilmenin tek yolu, kapitalizmin ortadan kaldırılmasıdır. İşte kapitalist ekonominin devresel hareketinin ve bu hareketin kaçınılmaz olarak kriz

aşamasından geçmesinin ortaya çıkardığı tek gerçek de budur.

Ancak bu gerçek değişik biçimlerde yorumlanarak, **kapitalizmin ortadan kaldırılmasına** ilişkin pek çok teorinin yapılmasına yol açmıştır ve açmaktadır. Bu konuda yaygın olan iki teori vardır.

Birinci teori, kapitalizmin devresel hareketinin tarihsel süreç içinde giderek daha büyük, devasa krizlere yol açacağı, halkın mutlak biçimde yoksullaşmasına neden olarak bir “kaos” dönemini başlatacağı ve bu “kaos” döneminde kapitalizmin kendiliğinden çözüleceğidir.

Bu teori, genel olarak “ekonomik determinizm” teorisi olarak da ifade edilir. Bu determinist, yani ekonomik belirleyicilerin kapitalizmin yıkılmasına yol açacağı teorisi, insanların iradi (volantirist) eylemlerini dışlar. Bu teoriye göre, kapitalizm kendi yaşam süresini kendiliğinden tamamlayacak ve tarihin belli bir aşamasında ortadan kalkacak, yerini sosyalizme bırakacaktır. Bu süreç dıştan, iradi olarak, bilinçli insan eylemiyle müdahale edilmesi hiç de gerekli değildir. İradi müdahaleler, bilinçli insan eylemleri sınıf çatışmasını keskinleştirerek pek çok yaşamların ve maddi varlıkların yok olmasına yol açar, ama hiç bir biçimde tarihsel süreci değiştiremez.

Böylesine edilgen, tarihin kendi kendine akıp gitmesini “seyre dalma”ya dayanan bu teori, kapitalizmin kaçınılmaz yıkılışını bekleyen “Godot”lar oluşturur. Kapitalizm er ya da geç kendi içsel evrimiyile ve içsel zorunluluğuyla yıkılacağı için de, kapitalizmin “irrasyonel” ve ortadan kalkması gereken bir sistem olduğunun bilincinde olan insanlar da kendilerini bu evrime göre ayarlayacaklardır. Eğer “ölmez de görürsek” diye düşünür bu teori sahipleri, “şimdiden” kapitalizmin yerini alacak sosyalizmin gereksinmesi olan insanları yetiştirmeye ve bu insanların sürekliliğini sağlamaya çalışmak gerekir. Gramsci’nin dilinde bu “sivil toplumda hegemonya sağlamak” şeklinde ifade edilirken, Kautsky vb. II. Enternasyonal dönemleri “sosyalizmin kadrolarını” kapitalizmin koşulları içinde yetiştirmekten söz ederler. Nihai yıkım günü geldiğinde (tıpkı “kıyamet” günü gibi), bu “sosyalist kadrolar” işin başına geçecek, sosyalizmi barışçıl bir biçimde inşa edeceklerdir!

İkinci teori ise, bu birinci teorinin ortaya attığı saçma sapan sonuçlara tepki olarak ortaya çıkmıştır.

Bu teoriye göre, ekonomik bunalım/kriz dönemlerinde emek-sermaye çelişkisi keskinleşir. İnsanlar yoksullaşır, işçiler işsiz kalır. Dolayısıyla kapitalizme karşı **diğer aşamalarda olmayan** ya da **görülmeyen** bir öfke ve nefret ortaya çıkar. Eğer bu öfke ve nefret örgütlenebilir, kapitalizmi yıkmak için harekete geçirilebilirse, sosyalist devrim kolayca gerçekleştirilebilir. Bu yüzden de, anti-kapitalist güçlerin, sosyalistlerin (ya da “komünistler”in) görevi, kriz öncesindeki aşamalarda hazırlıklarını tamamlamak ve krizle birlikte

yükselecek olan kitle tepkisini örgütleyip harekete geçirmektir. Diğer bir ifadeyle, kaçınılmaz kriz aşaması sosyalist devrim için “fırsat” yaratır. Yapılması gereken tek şey bu kriz aşamasında “fırsat”tan yararlanmayı becermektir.

Bu teorinin arka planına Lenin’in “devrimci durum” a ilişkin ortaya koyduğu ölçütler yerleştirilir. Bir devrimin olabilmesi için “devrimci durumun” olması, yani milli bir krizin olgunlaşması şart olduğundan, ekonomik kriz dönemlerinde böyle bir “devrimci durumun” ortaya çıkıp çıkmadığına bakılır. Lenin, açık biçimde “alttakilerin eskisi gibi yaşamak istemedikleri”, “üsttekilerin de eskisi gibi yönetemedikleri”, “ezilen sınıfların yoksulluk ve sıkıntısının, her zamankinden çok kötüleşmesi” gibi ölçütler ortaya koyduğu için, ekonomik kriz dönemlerinde bunların ortaya çıkıp çıkmadığına bakılır.

İşsizlik ve yoksulluğun artması, açıktır ki “ezilen sınıfların yoksulluk ve sıkıntılarının... çok kötüleşmesi” demektir. Bu durumdaki “alttaki” sınıflar eskisi gibi yönetilmek istemeyeceklerdir. Diğer yandan, ekonomik kriz patlak verdiği için, iflaslar iflasları izlediğinden, “üsttekiler” de eskisi gibi işlerini yürütemez, yönetemez hale gelmiş olacaklardır. Böylece Lenin’in “devrimci durum” ölçütlerinin büyük ölçüde ekonomik kriz dönemlerinde ortaya çıktığı ya da çıkacağı sonucuna ulaşılır.

Ulaşılır, ancak her kriz birbirinin benzeri değildir. Kimisi daha şiddetli, kimisi daha kısa sürer. Bu yüzden yapılması gereken ilk iş, ekonominin devresel hareketini “yakından izlemek”, ortaya çıkacak krizin “derinliğini ve boyutunu” saptamaktır. Bunlar, Lenin’in ifade ettiği gibi, “şu ya da bu grubun ve partinin değil, ama şu ya da bu sınıfın iradesinden de bağımsız nesnel değişiklikler”dir. Dolayısıyla bu teori sahipleri de, tıpkı birinciler gibi, bu “nesnel değişikliklerin”, iradeden bağımsız değişikliklerin, yani kapitalizmin kendi kendine ortaya çıkartacağı değişikliklerin olmasını beklemek durumunda dırlar. Birinci teori sahiplerinden tek farkları, “onar yıllık” aralıklarla yinelenen bir ekonomik çevrime bağlı olarak beklemeleridir.

Ve beklemişlerdir.

Her ekonomik kriz patlak verdiğinde, bu teori sahipleri (ki genellikle revizyonist ve pasifist “komünist” partileri bu teoriyi savunurlar) krizin derinliğini ölçmeye yarayan, “termometre” türü bir “kriz dibi ölçer” aleti bulmaya çalışırlar. Yapmak istedikleri tek şey, yaşanan her hangi bir “kriz” in “en büyük kriz” olup olmadığını saptamaktır. Bu nedenle de, bu teori sahipleri hemen her zaman ekonomisttirler, ekonomik determinizme dayanırlar ve her durumda “kriz spekülatörü” olarak varolurlar.

Ancak bu teori de, 1970’lerden günümüze kadar ortaya çıkan değişik ekonomik bunalımlarda (ya da krizlerde) boylarının ölçüsü-

nü almışlardır. Her krizle “umut”lanmışlar, ama her krizin yeni bir atılımla sonuçlanması karşısında umutlarını yitirmişlerdir. Bu yüzden “kriz”lere ilişkin tahlillerde eskisi kadar pervasız değillerdir.

Böylece solda, “sosyalist devrim” yapmak için ekonominin devresel hareketine ve bu hareket içinde ortaya çıkan krizlere dayanan teoriler zaman içinde etkinliklerini ve inandırıcılıklarını yitirmişlerse de, “kriz”lerin birbiri ardına gelmeye başlaması, aralarındaki sürelerin giderek kısalması karşısında da nasıl bir değerlendirme yapacaklarını bilemez hale gelmişlerdir. Bunu bilemedikleri için de, 3-4 yılda bir yinelenen krizleri “fırsata dönüştürecek” olan hazırlıkları yapamaz olmuşlardır.

Bu çıkmaz, çaresizlik karşısında yeni, üçüncü bir teori imdada yetişmiştir.

Bu teorinin adı “kapitalizmin uzun dalgalar teorisi”dir.

Kapitalist ekonominin devresel hareketi 7-10 yıl aralıklarla seyredirken, bu “uzun dalgalar teorisi” 25 yıllık kapitalist büyümeyi 25 yıllık bir daralma ve krizler döneminin izlediği saptamasında bulunur. Böylece “kriz sosyalistleri” için uzun bir hazırlık dönemi rahatça ortaya çıkabilmektedir. 25 yıllık evrimci çalışma yürütecek olan “kriz sosyalistleri”, 25 yıllık daralma dönemindeki her bir krizi “fırsata” dönüştürmeye koyulacaklardır.

Kondratiev’in “uzun dalgalar teorisi”ne dayanan bu üçüncü teori, Marksist “ekol”de yetişmiş burjuva iktisat akademisyenleri tarafından hızla benimsenmiştir. İ. Wallerstein gibi “Frankfurt okulu” ekonomistlerinin dünya çapında propagandasını yaptıkları bu “uzun dalgalar teorisi”, aynı zamanda kapitalist sermaye birikiminin “çevrimi” olarak da tanımlanır.*

Bu teoriye göre kapitalist sistemin “uzun dalgaları” şöyle olmaktadır:

1790-1817	27 yıl büyüme -	1817-1851	35 yıl daralma,
1851-1875	24 yıl büyüme -	1875-1896	21 yıl daralma,
1896-1920	24 yıl büyüme -	1920-1945	25 yıl daralma,
1945-1969	25 yıl büyüme -	1969-1991	22 yıl daralma,
1991-2015	24 yıl büyüme -	2015-2040	25 yıl daralma.

* Bu teoriyi Türkiye’ye ithal edenlerin başında Çağlar Keyder gelir. Keyder 1983 yılında bu teoriyi ithal ederken şöyle “tanıtım” yapıyordu: “Kapitalist dünya ekonomisinin tarih içinde seyri **devresel** hareketle olur. Bu hareketler uzun büyüme devrelerinin, yine uzun bunalım devrelerini takibinden oluşur. Her uzun büyüme dönemi öncekine oranla, farklı bir dünya işbölümü, farklı teknolojik bağlar, farklı kontrol ve aktarım mekanizmaları, farklı bir kurumsal yapı getirir. O kadar ki biz bu dönemleşmeyi kapitalizmin gelişmesi içinde birbirini takip eden **‘birikim tarzları’** olarak da algılayabiliriz. İlginç olan bu devresel hareketlerin veya birikim tarzlarının yerleşip çözülmesinin, **son iki yüzyılda** bayağı düzenli bir zamanlama ile gözlemlendiği. Genel olarak söylenen bütün devrenin yaklaşık **50 yıl** sürdüğü; yani yaklaşık **25 yıllık bir büyümenin** arkasından yaklaşık **25 yıllık bir bunalım** döneminin geldiği.” (Ç. Keyder, “Kriz Üzerine Nottlar”.)

Şüphesiz bu tarihleme mutlak değildir. Kimisine göre II. yeni-den paylaşım savaşından sonraki “uzun dalga” dönemi 1980’lerde sona ermiştir. Bu durumda “yeni dalga”, 1980-2005 büyüme ve 2005-2030 daralma olarak saptanır. Bu yıllar da bir kaç yıl ileri-geri alınarak, içinde yaşanılan zamana uyarlanabilir “esnekliğe” de sahiptir.

Bu teori bir kez kabul edildi miydi, artık hangi zamanda hangi mücadele biçimi kullanılarak ne yapılacağı kolayca saptanır. Üstelik “koskocaman” 25 yıl öylesine oturarak, pasif politikalarla zamanı tüketmekle de eleştirilemeyeceklerdir. Ne de olsa onlar “bilimsel Godot”lar olarak 25 yıllık kapitalist büyüme döneminin bitmesini beklemek durumundadırlar.

Bütün bu teoriler, son tahlilde kapitalizmin kendi kendine, kendi içsel gelişimiyle yıkılacağı, yerini sosyalizmin kendiliğinden alacağı düşüncesine dayanır. Bu nedenle de, nasıl ki kapitalizm feodalizmin bağrında doğmuş, gelişmiş ve feodalizmin yerine geçmişse, sosyalizm de, aynı şekilde kapitalizmin bağrında doğacak, gelişecek ve kapitalizmin yerine geçecektir. Hem zaten “Marks demiyor mu”, “İçerebildiği bütün üretici güçler gelişmeden önce, bir toplumsal oluşum asla yok olmaz; yeni ve daha yüksek üretim ilişkileri, bu ilişkilerin maddi varlık koşulları, eski toplumun bağrında çiçek açmadan, asla gelip yerlerini almazlar.”!*

Bu üç teori birbirleriyle “kardeş” oldukları için, yani kanbağına sahip olduklarından, her durumda birbirlerini desteklerler ve biri diğerinin boşluğunu doldurur. Bu yüzden de, yeni eklektik teoriler için de bulunmaz bir “hint kumaşı”dırlar. Dolayısıyla da eklektizmin ve oportünizmin en gözde teorileri olarak sürekli el altında tutulurlar. Birini savunur görünürken, ortaya çıkabilecek “yeni” durumlar karşısında hemen diğeri imdada çağılır. Ekonominin devresel hareketi işe yaramazsa, uzun dalgalar işe yaratılır. Uzun dalgalarla açıklanamayan olgular, ekonominin devresel hareketiyle açıklanır.

Ancak bu teorilerin unuttukları “küçük” bir şey vardır: Serbest rekabetçi kapitalizmin yerini tekelci kapitalizme, emperyalizme bırakmış olduğu gerçeği.

Lenin’in sözleriyle, “tekeller, kendisinden çıkmış oldukları serbest rekabeti yok etmiyor; onun üstünde ve yanında varoluyor; böylece de iyice keskin, şiddetli sürtüşmelere, çatışmalara yol açıyor. Tekel, kapitalizmden daha yüksek bir düzene geçiştir.”**

Bir başka ifadeyle, tekelci kapitalizm (emperyalizm), **kapitalizmin sürekli ve genel bunalımlar dönemidir**, Lenin’in sözüyle, “sosyalizmin arifesidir”.

Emperyalist dönemde üretimin toplumsal niteliği ile üretim

* Marks, *Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı*, Önsöz.

** Lenin, *Emperyalizm*, s. 107.

araçlarının özel mülkiyeti arasındaki çelişki keskinleşir ve süreklilik kazanır. Serbest rekabetçi dönemde ekonomik kriz dönemlerinde belirginleşen kapitalizmin temel çelişkisi, emperyalist dönemde sürekli olarak, ekonomik kriz dönemlerinin dışında da kendisini gösterir. Kapitalizmin bu genel bunalımı (kısaca emperyalizmin bunalımı), ekonominin devresel hareketinden nispi olarak bağımsızdır ve onun gibi kesikli değil, sürekli dir. İşte emperyalist dönemde sosyalist devrimin nesnel koşullarının olgunlaşmasının gerçekliği burada yatar. Bu nedenle devrimin nesnel koşulları her dönemde mevcuttur. Devrimci mücadelenin rotası, yani stratejisi de bu nesnel koşulların varlığına bağlı olarak belirlenir. Ekonominin devresel hareketin ortaya çıkardığı krizler, sürekli ve genel bunalımın derinleşmesine yol açar, ancak bu durum devrim mücadelesinin stratejisini değil, taktiklerini belirleyen niteliktedir.

Gerek devrimci mücadelenin strateji ve taktikleri, gerekse emperyalist sistemin tahlili, ancak sürekli ve genel bunalımların tahlili ile olanaklıdır. Sürekli ve genel bunalım kavranılmadan, emperyalist ekonomilerde ortaya çıkan krizlerin anlaşılması olanaksızdır.

Sürekli ve genel bunalımın mevcudiyeti, emperyalist sistemin bütününde devrimci durumun sürekli varlığı demektir. Dolayısıyla şu ya da bu konjonktürel hareketlere bakarak devrimin rotasını, mücadele biçimini, stratejisini belirlemeye çalışan tüm teorilerin dayanağı olan “kesintili devrimci durum”, emperyalist dönemin gerçekliğiyle uyumsuzdur.

Yine de bir ülkede devrimin olabilmesi için, sisteminin bütününde devrimci durumun olması yeterli değildir. Ayrıca her ülkede “milli kriz”in ortaya çıkması gereklidir. Bu da, ülkelerin emperyalist zincirin hangi halkasında olduklarına bağlı olarak, sistemin bütünündeki krizlerin o ülkelere yansıma düzeyi ile belirlenir. Emperyalizmin krizlerinin sürekli olarak geri-bıraktırılmış ülkelere ihraç edilmesi, yani bu krizlerin geri-bıraktırılmış ülkelere şiddetle yansması, bu ülkelerde sürekli bir milli kriz ortaya çıkartır. Bu kriz, tam anlamıyla olgun olmasa da mevcuttur, dolayısıyla devrimci insiyatifin başarıya ulaşmasının nesnel koşulları her zaman vardır.

Ancak, devrimin nesnel koşullarının her zaman var olması, devrimin olacağı anlamına gelmez.

“... her devrimci durum, bir devrime yol açmaz... nesnel koşullara öznel koşullar da katılırsa, yani devrimci bir sınıf, bunalımlar döneminde bile ‘devrilmeyen’ bir hükümeti devirecek kadar güçlü bir devrimci kitle eylemlerini yürütme yeteneğini de eklersek, işte o zaman devrim olur.”*

* Lenin, *Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky*.

IV. Bunalım Dönemine Talim Ederken

V. Bunalım Dönemine Giriş

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 106, Kasım-Aralık 2008

Kriz dönemleri, teorik ve pratik olarak işsizliğin, yoksulluğun arttığı, biraz elinde mülkü olanların daha büyük mülk sahipleri tarafından mülksüzleştirildiği zamanlardır. Kimi zaman 4-5 ay sürebilen, kimi zaman aylarca “dibi” görünmeyen krizler, aynı zamanda “umut”ların yeşerdiği, kapitalizmin yıkılmasının koşullarının olgunlaştığı “inancı”nın arttığı zamanlardır. En azından “bir zamanlar” böyleydi.

“Bir zamanlar”, hiç kimsenin “kartal” olmadıklarını kabul etmeye yanaşmadığı zamanlarda, ekonomik buhranlar (bunalımlar, krizler, nasıl ifade edilirse edilsin aynı şeyi tanımlar) SBKP revizyonizminin “yeminli” izleyicisi olan “yerli revizyonistler”in en gözde konulanydı. Büyük ölçüde kent küçük-burjuvazisinin eğitim görmüş kesimlerinden gelen bu revizyonistler, eğitim görmüşlüğüün avantajıyla ekonomi-politik konusunda “uzman” olarak ortalıkta dolaşırlardı. Standart haliyle “devresel hareket”in NBER ölçütleriyle “durgunluk”a

girdiği, yani adına “kriz” (bunalım ya da buhran da denilebilir oysa ki) denilen aşamada, “devrim treninin istasyona geldiği”, bu fırsatın kaçınılmaması gerektiğini inen-çıkan grafikler eşliğinde hep bir ağızdan bağırmağa başladılar.

Aynı kişiler, her ekonomik bunalımda olduğu gibi, “konjonktürel dalga” gelip geçince, “trene” binememiş olmanın tüm sorumluluğunu başkalarına yıkmaya kalkıştılar. Gerek “kriz” günlerinde, gerek “post-kriz” günlerinde tüm çabaları, ekonomik bunalım (kriz) dönemlerinde devrimci bir durumun ortaya çıktığını ve ekonomik bunalımın (kriz) geçmesiyle birlikte devrimci durumun ortadan kalktığını dünya aleme kanıtlamaya yöneldi.

Ama “başkaları”, kendi deyişleriyle “goşistler, anarşistler, maceraperestler” ortaya çıkmıştı. Bunlar ne sözden anlıyorlardı, ne “kriz”den. İşleri güçleri “silahlı eylem”, tek amaçları “devrim yapmak”tı. Böyle olduğu için de, eğitim görmüş revizyonistler tüm ekonomi-politik bilgilerini ortaya dökerek, “goşistler”in bir şey bilmediklerini, “marksist ekonomi-politik”ten bir şey anlamadıklarını kanıtlamaya soyundular.

Oysa onların “goşist, anarşist, maceraperest” dedikleri insanlar “emperyalizmin bunalım dönemlerinden”, kapitalizminin sürekli ve genel bunalımından ve hatta “III. bunalım dönemi”nden söz ediyorlardı. Diyorlardı ki, serbest rekabetçi kapitalizmin tekelci kapitalizme dönüşmesiyle birlikte, artık tek tek ülkelerde değil, sistemin, emperyalist sistemin bütününde devrimin nesnel koşulları olgunlaşmıştır. Lenin’in sözüyle, “emperyalizm, sosyalizmin arifesidir”. Ancak emperyalist dönem, kendine özgü temel özelliklerinin yanında, değişik zamanlarda farklı özellikler gösteren dönemlerden geçmektedir. Bu farklı dönemlerin özelliklerine bağlı olarak da devrimci mücadelenin stratejisi ve taktikleri de değişir. Emperyalizmin bu farklı dönemlerini (bunalım dönemleri) bir yana bırakarak, belli bir döneme özgü mücadele biçimlerini, devrimci taktikleri ve stratejileri her dönemde aynı biçimde uygulamaya kalkışmak, sözcüğün tam ve gerçek anlamıyla dogmatizmdir, oportünizmdir. I. bunalım döneminin özelliklerine ve Rusya’nın özgün koşullarına uygun olan mücadele biçimlerini, bir başka dönemde (II. ve III. bunalım dönemlerinde), farklı koşullara sahip ülkelerde uygulamaya kalkışmak, daha baştan yenilgiyi kabul etmektir. Gelişen ve değişen koşulların ayrıntılı bir tahlili yapılarak doğru bir devrimci çizginin oluşturulması şarttır. Bu da emperyalizmin tahlili demektir.

İşte “goşist, anarşist, maceraperest” denilen kişiler, böylesi bir bakış açısıyla, emperyalizmin değişik bunalım dönemlerine ayrıldığını ve günümüzde III. bunalım döneminin yaşandığını; III. bunalım döneminin ayrıncı özellikleri nedeniyle de, I. ve II. bunalım dönemindeki zafere ulaşmış devrimci mücadele yöntemlerinin ve

stratejilerinin geçerli olmadığını açıkça ortaya koydular.

Dediler ki, ülkemiz emperyalizme bağımlı, geri-bıraktırlmış bir ülkedir. Kapitalizm iç dinamiklerle gelişmediğinden çarpıktır. Bu çarpıklık nedeniyle, emperyalizmin bunalımları (kriz) ülkeye şiddetle yansır. Bu da, ülkede sürekli bir milli kriz yaratır, dolayısıyla da devrim durumu sürekli vardır. Milli krizin tam anlamıyla olgun olmasa da sürekli var olması, silahlı aksiyon yöntemlerinin kullanılabilmesinin nesnel koşullarının mevcudiyeti demektir. Bu nedenle de, ekonominin devresel hareketine bakarak, ekonomik “kriz” zamanlarında milli krizin ortaya çıktığını, diğer dönemlerde milli krizin olmadığını, dolayısıyla silahlı aksiyon yöntemlerinin sürekli kullanılmasının nesnel koşullarının bulunmadığını söylemek, açık biçimde pasifist bir çizgiyi kabul etmektir. Emperyalizme bağımlı ülkemizde devrimin nesnel koşulları mevcuttur. Olması gereken kitlelerin bilinçlendirilip örgütlenmesi ve devrimi yapmak için harekete geçirilmesidir.

Ve devam ettirir: Emperyalizme bağımlı ülkelerde sürekli milli krizin varlığı, karşı tarafın, yani oligarşinin yönetimini sürdürmek için artan oranda şiddete, zora başvurması demektir. Oligarşinin şiddetine karşı devrimci şiddet bu nedenle haklıdır (meşru), zorunludur. Bu haklılık içinde devrimci şiddet, devrimci mücadelenin silahlı bir mücadele temelinde sürdürülmesi demektir. Bu nedenle de, doğru devrimci mücadelenin yürütülebilmesi için doğru bir silahlı mücadele yönteminin, stratejisinin ortaya konulması gerekir. Bizim gibi emperyalizme bağımlı ülkelerde, iktidarın ele geçirilmesi, yani devrimin yapılması, emperyalizme ve oligarşiye karşı bir halk savaşı verilmesini gerektirir. Halk savaşı, maddi ve teknik olarak güçlü düşmana karşı, siyasal ve moral üstünlüğe sahip halk kitlelerinin savaşıdır.

Dediler ki, emperyalizmin III. bunalım döneminin özelliklerinden dolayı, halk savaşı, I. ve II. bunalım dönemlerinde olduğu gibi kitlelerin, özellikle de köylülerin kendiliğinden ayaklanma ve isyanlarının örgütlenmesiyle başlatılamaz. Bu dönemde halk savaşının başlatılabilmesi için, başarılı bir öncü savaşının verilmesi şarttır. Bir başka deyişle, halk savaşı, III. bunalım döneminin özelliklerinden dolayı öncü savaşı aşamasından geçecektir.

İşte böylesine bir bakış açısına sahip olanlar, açıktır ki, emperyalizmin ve emperyalizmin değişik bunalım dönemlerinin tahliline özel bir ağırlık vermişlerdir. Öz olarak söyledikleri, emperyalist dönem belli başlı çelişkilerin durumuna bağlı olarak değişik dönemlere ayrılır. Her dönem (bunalım dönemi), kendine özgü mücadele biçimleri ortaya çıkarır, devrimci mücadelenin yolu, yöntemi, stratejisi farklı olur. Bir bunalım döneminden bir başka bunalım dönemine geçildiğinin saptandığı her durumda, devrim stratejisi de

değişir, değişmek zorundadır.

Bu bakış açısına karşı olan, onları “goşist” vb. olarak suçlayan revizyonistler ve pasifistler ister istemez emperyalizmin bunalım dönemlerine ilişkin yapılan tahlilleri çürütmeye çalışmışlardır. Başarılı olamamaları da, gelişen devrimci mücadele içinde tümüyle tecrit oldukları için, söylediklerinin de pek anlamı kalmamıştır.

Tüm bunlar 1965-80 döneminde ülkemizin devrimci mücadelesinin tarihinde belirleyici bir yere sahip olmuştur. 1980 dünya ekonomik bunalımı 12 Eylül askeri darbesiyle ortaya çıkan “bozgun” ortamında başlayıp gelişince de, ortaya konulanlar, emperyalizm tahlilleri ve bundan çıkartılan sonuçlar bir yana bırakılmış, 1980 dünya ekonomik bunalımı küçük-burjuva akademisyenlerin “tahlil ve yorumları”yla algılanmış ve kavranılmıştır.

1990'lara gelindiğinde, Sovyetler Birliği'nin dağıtılmışlığıyla birlikte ortaya çıkan “şok”, 12 Eylül'ün yarattığı “bozgun” havasını yeniden üretmiş, planlı ve programlı, yani devrimci bir stratejiye bağlı mücadeleye hazırlanmak ve yürütmek tümüyle bir yana bırakılmıştır. Pratik ise, 1 Mayıs'da “güç gösterisi”nin sınırlarını fazlaca aşmamıştır. PKK'nin yürüttüğü gerilla savaşının politik hataları, gerilla savaşının oligarşiyle yapılacak bir pazarlığın aracı olarak kullanılması da, emperyalizmin tahliline dayanan devrimci stratejiye uygun bir mücadelenin hazırlanması ve yürütülmesi konusunu geriye itmiştir. Aynı şekilde devrimci stratejinin yanlış kavranışına dayanan ve giderek sadece pragmatist bir tutum haline dönüşen DS'nin silahlı eylemleri de aynı etkiyi yaparken, aynı zamanda silahlı mücadelenin olumsuzlanması için de uygun bir gerekçe haline getirilmiştir.

Yine de doğru devrimci çizgi ve onun stratejisi (Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisi), ne denli gözlerden uzak duruyor olursa olsun, her zaman bir “hayalet” gibi revizyonistleri, oportünistleri ve pasifistleri rahatsız etmeye devam etmiştir. 1990'larda başlayan kendine özgü teslimiyetçilik ortamında gelişen legalizm ve eklektizm, bu “hayalet”in soldaki etkisi karşısında yer yer emperyalizmin bunalım dönemlerine göndermeler yapmaya ve hatta bunalım dönemlerinin varlığını kabul eder görünmeye yol açmıştır. Ancak hiç biri, oportünist olmanın ötesinde, emperyalizmin bunalım dönemlerine ilişkin doğru bilgiye sahip olmadıklarından, söyledikleri sadece “hayalet”in etkisini kendilerine devşirmek amacıyla “biz de benzer şeyleri savunuyoruz” görüntüsü vermenin ötesine geçmemiştir.

1990'ların genel havası içinde ideolojiszleşme ve Marksist-Leninist teorinin bir yana bırakılması, yani legal şemsiye altında eklektizm ve pragmatizmin başlı başına bir “sol çizgi” haline getirilmesi, her türden teorik tartışmanın, ekonomik ve politik tahlillerin bir yana bırakılmasına yol açtı. Ekonominin “borsa, döviz, bono, repo, ters repo”nun sınırları içinde “medya” haberleri haline gel-

diği bu dönemde, “iktisat”ın “mikro”laşması da “makro” ekonomi tahlillerinin tümüyle bir yana bırakılmasına yol açtı. “Globalizm”, “imparatorluk” teorileriyle de emperyalizm ve emperyalizmin tahlili “gereksiz” kabul edildi.

Yine de arasına bunalım dönemlerinden söz edenler çıktı. Bunlar da, genellikle Sovyetler Birliği’nin dağıtılmışlığıyla birlikte “globalizm” döneminin başladığı, yani emperyalizmin yepyeni bir evreye girdiği emperyalist propagandanın etkisi altında “yeni bunalım dönemi” teorisi olarak ortaya çıktı.

Örneğin, daha sonra DHB ile birleşerek “MLKP” haline gelen TKİH 1994’de şöyle söylüyordu:

“Kapitalizmin genel krizinin 1. aşaması her iki dünya savaşı arasındaki dönemi, 2. aşaması 2. emperyalist paylaşım savaşı ile SB’nde revizyonistlerin siyasi iktidarı gasp ettikleri süreye (1956) kadar olan dönemi; 3. aşama 50’li yılların yarısından SB ve revizyonist blokun dağıldığı 1989/ 1990 dönemine kadar olan süreci ve 4. aşama da 1989/1990’dan sonrasını kapsar. Son süreç hâlâ devam etmektedir.”*

Bu sözlerin her ne kadar elle tutulur bir yanı olmasa da, her cümlesi, her sözcüğü başlı başına yanlışlık içerse de, sonuçta III. bunalım döneminin sona erdiği, 4. bunalım döneminin, yani yeni bir bunalım döneminin başladığı açıkça ifade edilmektedir. Bilimsel hiç bir ölçüye ve ölçüte bağlı olmaksızın, sadece “ideolojik konum”larına bağlı olarak kapitalizmin “genel kriz”ini dönemleyen bu “yeni” yaklaşım MLKP pragmatizmi ve eklektizmiyle bir yana bırakılmış da olsa, bir eğilimi, yani “bir şeylerin değiştiği” kanısını ortaya koymuştur.

2000’li yıllar, Şubat 2001 kriziyle açıldı. Ancak kriz öylesine “birden” ortaya çıkmıştı ki, legalistler ve eski revizyonistler hazırlıksız yakalandı. Yıllarca kapitalist ekonominin devresel hareketine bakarak devrimci durum saptamaya çalışmış olan bu legalist-revizyonistler, ekonomik tahlilleri küçük-burjuva akademisyenlerin tekeline bırakmış olmaktan da fazlaca rahatsızlık duymadılar.

Şubat 2001 krizi öylesine geçip gitti. 1985’lerde yükselmeye başlayan kitle hareketlerinin 1996 sonrasında inişe geçmesi ve 2001 “kriz” koşullarında iyice güçsüzleşmesi, tüm “sol” faaliyetlerin kültür merkezlerine sıkışması da diğer olgulara eklenince, doğru devrimci çizgi, devrim stratejisi ve buna bağlı olarak devrimci mücadelenin hazırlıklarının yapılması ve sürdürülmesi sorunu da daha da gerilere itildi.

Yine de TKİH’in 1994’de anımsadığı gibi anımsamalar ortaya

* İşçinin Yolu, Sayı: 26, Ağustos 1994.

çıkarmazlık etmedi. Aralık 2007’de yayınlanan “*Halkın Devrimci Yolu*” başlıklı bildirme bu öylesine anımsamanın örneği olarak kabul edilebilir.

Kendilerini bir biçimde “Devrimci Yol”cu olarak gören, ama bir başka biçimde “halkın devrimci...”si gibi göstermeye çalışan bir kesimin bu “iyiniyetli” bildirgesinde “yeni” olduğu söylenen bir dizi gelişme sayıldıktan sonra şöyle denilmektedir:

“Bütün bu gelişmelerle birlikte, emperyalizmin III. Bunalım Dönemi’ne damgasını vuran koşullar tamamıyla ortadan kalktı; emperyalizmin genel bunalımı yeni bir evresine girdi. Emperyalizmin IV. Bunalım Dönemi olarak adlandırılacak yeni bir devrimci süreç başladı.”*

Bu “iyiniyetli” bildirmeye göre, IV. bunalım dönemi, “Washington Konsensüsü (1982) ve I. Körfez Savaşı’ndan (1991) başlayıp günümüzde de sürmekte olan” dönemdir.

Böylece on üç yıl farkıyla benzer şeyler söylenebilmektedir.

Burada bu türden “yeni açılımlar”ın ve yeni bunalım dönemi “saptama”larının değerlendirmesini yapmayacağız. Amacımız, yaşanan süreçlerde insanları büyük ölçüde etkileyen olaylar dizisi içinde kolaylıkla her şeyin değiştiğini düşünemediklerini göstermektir.

Açıktır ki, III. bunalım dönemini bir yana bırakalım, emperyalizmin bunalım döneminin ne olduğunu bilmeden, öylesine “duyumsal” bilgilerle yeni bir bunalım döneminin başladığını, biraz çekingen, biraz ürkek biçimde “ilan etmek” elbette mümkündür. Ancak böyle bir “ilan” (bildirme) tek başına yeterli değildir. “Yeni” bir bunalım döneminden söz edildiğinde, bunun devrim stratejisinde yapmak zorunda olduğu değişiklikler öylesine ortaya konulup, bazı popüler, güncel olgular alt alta dizilerek geçiştirilemez. Biraz Brezilya’daki “yoksullar hareketi”nden, biraz “Comandante Marcos”tan, biraz Negri’nin “İmparator”undan, biraz “küreselleşme karşıtı” akademisyenlerden, Porto Alegre “sosyal formu”ndan esinlenerek yeni bir “yol” ortaya atmak da olanaklıdır. Ancak ortaya atılan “yol”u haklı çıkarmak için emperyalizmin bunalım dönemleriyle oynamak, “yeni” bunalım döneminin ortaya çıktığını, dolayısıyla da “eski”, III. bunalım döneminin devrimci stratejisinin “eskimiş” olduğunu (üstelik “tamamıyla”) dolaylı biçimde söylemeye kalkışmak, belki eski “DY”cilik için uygun bir yöntem olsa da, “halkın devrimci”leri için geçerli olduğunu söylemek hiç de kolay değildir.

Ve şimdi, böylesi bir ortamda ve böylesi bir hava içinde öylesine “yuvarlanıp” gidilirken, emperyalizmin “tarihinde hiç görülmedik” (!) düzeyde yeni bir “kriz”i ortaya çıkı. Tam da yeni yeni IV. bunalım dönemi sözcüğünün kulak tırmalayıcı etkisinden “kurtul-

* Agy, s. 45.

maya” başlanılmışken, böylesine bir “kriz”le birlikte ya IV. bunalım dönemi de eskiyiverirse ne yapılacaktır? IV. bunalım dönemine tam da birilerini alıştırmaya çalışırken V.’sinin çıkıverme olasılığının belirmesi hiç de hoş olmayacaktır! Artık IV.’süne uygun devrimci bir mücadele görememişken, V.’sine “allah kerim” demekten başka çare de kalmamaktır.

Ama “hayalet” olduğu gibi duruyor.

Onun emperyalizm tahlilleri, bu tahlillerden çıkartılan devrim stratejisi ve bu stratejinin ülkedeki ve dünya çapındaki deneyimleri öylece duruyor. IV. bunalım döneminde olunduğunu “bildiren”lere de, son “finans krizi”yle birlikte V. bunalım dönemine girildiğini düşünecek olanlara da şunu açıkça söyleyebiliriz ki, bu türden “bildir”melerde bulunmadan önce, o “hayalet”in emperyalizm tahlillerini iyice okuyup öğrenmelidirler. Bunu yaptıktan sonra, oturup III. bunalım döneminde ortaya çıkan gelişmeleri, bu gelişmelerin dengesiz ve kararsız hareketlerini, kısacası emperyalist sistemin bütünsel bir bilimsel tahlilini yapmalıdırlar. Ancak ondan sonra, “işsizler sendikası”ndan “yoksullar hareketi”ne, “sosyalist halk devrimi”nden “toplumsal hareket sendikacılığı”na kadar “hoş”, ama boş öneriler yapılamayacaktır.

Ekonomik Krizi Neden Hissetmiyoruz?

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 107, Ocak-Şubat 2009

Bugün bir ekonomik “kriz” yaşanmaktadır. Ancak bu ekonomik “kriz”in en tipik özelliği, tüm ekonomistlerin, devlet yetkililerinin ve finans kuruluşlarının “kriz”in çok büyük boyutta olduğunu söylemelerine rağmen, insanların günlük yaşamlarında “kriz”i *hissetmemeleridir*. Hissetmedikleri için de, bu “kriz”in ne olduğunu da, “kriz”in varolup olmadığını da bilmemektedirler. Ama ortada bir “kriz” olduğu kesindir.

Adını koymak gerekirse, 2008 dünya ekonomik krizi herkesin “ezbere” bildiği gibi, konut sektöründeki aşırı-üretim ve buna bağlı olarak konut kredilerinin anormal boyutlara ulaşmasıyla birlikte başlamıştır. Genel kural olarak kapitalist ekonomide bunalım, tüketim malları sektöründe başlar ve giderek üretim malları sektörüne yayılır. Bunalımın (ya da popüler ifadeyle krizin) üretim malları sektörüne yansımaları, bir bütün olarak bunalımın derinleşmesine, yayılmasına neden olur. Daha tam ifadeyle, ekonomik bunalım (“kriz”), tüketim

malları sektöründe başlayan bunalımın üretim malları sektörüne ne şiddette yansdığına bağlı olarak derinleşir.

Kapitalist ekonomik bunalımın bu özelliği bilindiğinden, doğrudan tüketim malları sektöründeki bunalımın üretim malları sektörüne şiddetle yansımaları engellemek (ya da daha az şiddetle yansımaları) amacıyla devlet ekonomiyeye müdahale eder. Bu müdahale, tüketim malları sektöründeki aşırı-üretim devlet olanaklarıyla yeni ve ek talep yaratmayı amaçlar. Devletin ekonomiyeye bu yöndeki müdahalesi, kimi durumda “çukur kazdırıp, çukur doldurarak” (ünlü Keynesci teori), kimi durumda *üretken olmayan* yatırımları artırarak gerçekleştirilir.

Birincisi, devletin yeni istihdam yaratmaktan daha çok, varolan işgücünü sürekli çalışır halde tutarak, onlara sürekli (ama her zamanki gibi asgari) gelir sağlayarak tüketim mallarına olan talebi canlı tutmaya çalışmayı amaçlar. Genel söylemle, bu, piyasalardaki durgunluk (*resesyon*) karşısında kullanılan bir araçtır.

İkincisi ise, hem yeni istihdam yaratarak tüketim malları sektörüne, hem de devlet siparişleriyle üretim malları sektörüne yeni talep yaratmayı amaçlar. Böylece tüketim malları sektöründeki bunalım ya da durgunluğun bir sonucu olarak üretim malları sektörünün düşen talebi canlandırılır. Burada esas olan üretken olmayan yatırımların artırılmasıdır. Öyle yatırımlar olmalıdır ki, hem istihdam, hem de üretim malları sektörüne talep yaratmalıdır. Ve genel kural olarak, emperyalizmin III. bunalım döneminde bu konuda bulunan çözüm ekonominin askerileştirilmesidir. Yani askeri mallar üretiminin artırılmasıdır.

Askeri mallar üretiminin artırılması, açıktır ki, başta demir-çelik sanayi olmak üzere (üretim malları sektörünün ana bölümü) pek çok alanda talep yaratır. Bunun yanında askeri araç ve gereçlerin, askeri altyapı tesislerinin yenilenmesi, otomotiv sektöründen inşaat sektörüne kadar dayanıklı tüketim malları üreten kesimler için yeni talep ortaya çıkarır.

Bütün bu devlet müdahalesi genellikle bütçe açıkları ve devlet borçlanmasıyla finanse edilir. Vergiler yoluyla yapılacak finansman toplumun satın alma gücünü azaltacağı için, talep artırmaktan çok talebin düşmesine yol açar. Bu nedenle devletin ekonomiyeye müdahalesi, keskin bütçe açıkları ve devlet borçlanmalarıyla gerçekleştirilir.

Bütçe açıklarının devlet borçlanmasıyla kapatılması ve yeni yatırımların yine devlet borçlanmasıyla finanse edilmesi, açıktır ki piyasalardaki para miktarını artırır. Mal ve hizmetlerin değerinde artış olmaksızın para arzındaki artış, kaçınılmaz olarak paranın değer kaybetmesine, fiyatların yükselmesine, yani *enflasyona* yol açar.

Ancak burada kaçınılmaz sonuç olan enflasyon, birden

ve kısa sürede etkisini göstermez. “Kabul edilebilir bütçe açığı” düzeyi esas alınarak (ki AB ülkeleri için bu GSMH’nın %3’ü olarak saptanmıştır) piyasalara para arz edilmesinin enflasyonist etkisi, yani topluma ve fiyatlara yansımaları “kabul edilebilir” boyutta kalır. Bunalım (“kriz”) patlak verdiğinde “kabul edilebilir bütçe açığı” oranları da yükseltilir. Keynesci uygulamaya göre, bu oran %10’a kadar yükseltilebilir.

Böylece “sınırlandırılmış” ve “planlanmış” bir enflasyon limiti içinde ekonomiye yapılan müdahale, ekonomik bunalımın *şiddetini azaltır, zamana yayar*. Zaman ilerledikçe, bir önceki dönemin ertelenmiş bunalımları bir sonraki dönemin ertelenecek bunalımlarıyla çakışır ve aynı zaman dilimi içinde birleşir. İşte bu birleşme zamanlarında, enflasyonist politikalar *denetimden çıkar*.

1980 dünya ekonomik bunalımında görüldüğü gibi, enflasyonist politikanın (Keynesçilik adı verilen ekonomi politika) denetimden çıkmasını çok daha uzun ve şiddetli bir ekonomik bunalımın ortaya çıkmasına yol açar. 1980-93 döneminde tüm geri-bıraktırılmış ülkeleri şiddetle etkileyen “borç krizi”, aşırı-üretim bunalımlarını engellemek amacıyla devletin ekonomiye müdahalesinin zaman içinde ortaya çıkardığı şiddetli sonuç olmuştur.

Ama uzun dönemde devlet müdahalesinin daha büyük ve yaygın bir bunalıma neden olması, kısa ve orta dönemde aşırı-üretim bunalımlarının şiddetinin azaltılmasıyla birlikte görülür. Devlet müdahalesi, kısa ve orta dönemde bunalımın şiddetini zamana yaydığı için, toplumsal dengeler bundan önemli ölçüde etkilenmez, iflaslar daha sınırlı ve zamana yayılmış olarak ortaya çıkar, işsizlik yavaş yavaş artar. Bu yüzden de toplum tarafından “alışılan/olağan” bir durum meydana gelir.

Ekim 2008’de daha şiddetli biçimde ortaya çıkan “finans krizi” (her ne kadar “finans krizi” adı verilmişse de, bugün herkesin açıkça gördüğü gibi aşırı-üretim bunalımıdır) karşısında emperyalist ülkelerin 3-4 trilyon doları bulan müdahaleleriyle finans kuruluşlarının topyekün yıkıma uğramasının önüne geçilmiştir. Kendi söylemleriyle “toksit” kağıtların devlet tarafından satın alınması ya da devlet güvencesine bağlanması, ilk planda finans sektöründeki kırılmayı ve yıkımı önlemiştir. Doğrudan piyasalar ve kitle açısından hiç bir şey ifade etmeyen, ne olduğu bile anlaşılmayan bu devlet müdahalesinin ardından asıl sorun, yani *aşırı-üretim sorunu* olanca haşmetiyle ortaya çıkmıştır. Herkesin çok iyi bildiği gibi, *otomotiv sektörü* bu sorunu olanca ağırlığıyla yaşamaya başlamıştır.

Şimdi yapılmaya çalışılan, başta otomotiv sektörü olmak üzere pek çok sektöre yeni ve ek talep yaratmaktır. Emperyalist ülkelerin birbiri ardına açıkladıkları “önlem paketleri” de bu talebi yaratmaya yöneliktir. Fakat emperyalist ülkeler, 1980 bunalımından

sonraki her ekonomik bunalımda görüldüğü gibi, *enflasyon/bunalım ikilemi* arasına sıkışmış durumdadırlar. Mandel'in sözüyle, "... resesyon ne kadar şiddetli ise 'ikame' satın alma gücünün yaratılması o kadar gerekli olur ve enflasyon yaratıcı eğilimlerin patlak vermesine yol açar. Kapitalizmin çöküş çağında devletin karşısına çıkan ikilem, buhran ile enflasyon arasındaki seçmedir. İkincisi belirlenmedikçe (artmadıkça) birincisi önlenemez."*

1980 bunalımıyla birlikte enflasyon/bunalım ikileminde enflasyona ağırlık veren ekonomi politikalar terk edilmiş ve yerine "monetarist" politikalar geçirilmiştir. Ancak bu politika değişikliği, emperyalist ülkelerdeki bunalım geri-bıraktırlmış ülkelere ihraç edilebildiği oranda etkili olmuştur. Bunun sonucu ise, 1990'ların ortalarına kadar geri-bıraktırlmış ülkelerin ağır bir *borç krizine* sürüklenmeleridir.

Bugün emperyalist ülkeler nasıl bir politika uygulayacakları konusunda kararsızdırlar. Biraz enflasyonist, biraz "monetarist" politika izleyerek mevcut bunalımın ("kriz") *şiddetini azaltmayı* ummaktadırlar. Öte yandan şimdilik finans kuruluşlarının "toksik" kağıtlarının devlet güvencesine alınmasıyla finans dünyasındaki *zincirleme iflasların* önüne geçilmişse de, her geçen gün bankaların "kriz" den etkilenme boyutları büyümektedir. Ortalıkta bir yığın borç kağıdı dolaşmakta, ama hiç birisinin karşılığı bulunmamaktadır. Bankalar öylesi bir duruma gelmişlerdir ki, *belli büyüklükte* bir meblağın çekilmesi ya da talep edilmesi durumunda bir dizi iflasın ortaya çıkması kaçınılmazdır. Diğer yandan dayanıklı tüketim mallarına olan talep (ki kredili satışlarla sağlanan bir taleptir) 2008'de keskin bir biçimde düşmüştür. Otomobil şirketlerinin birbiri ardına üretimi durdurmaları da talep daralmasının büyük boyutlarda olduğunu göstermektedir.

Oysa, yazımızın başında da belirttiğimiz gibi, insanlar "kriz"i hissetmemektedirler. Otomobil şirketlerinin içinde buldukları aşırı-üretim "kriz"i, insanların eskisi gibi otomobil talebinde bulunmadıklarını açıkça göstermesine karşın, yani otomobil almaktan uzak durmalarının bir sonucuymken, aynı insanlar "kriz"i hissetmemektedir. Açıkçası "kriz"i hissetmeyen insanlar, aynı zamanda "kriz"e yol açan talep daralmasının somut karşılığıdır. Konunun özü de bu çelişkide yatmaktadır.

İnsanlar başta otomobil olmak üzere dayanıklı tüketim mallarına eskisi gibi talepte bulunmamaktadırlar. Bu, ya insanların bu malları tüketmeye "doydukları" ya da bunları satın alacak gelire sahip olmadıkları anlamına gelir. Hiç kimsenin otomobil, konut vb. malları tüketmenin "gereksiz" olduğuna ilişkin bir eğilimi ya da kanısı olmadığına göre, açıktır ki bu malları satın almak için yeterli gelire

* E. Mandel, *Marksist Ekonomi El Kitabı*, C: II, s. 267, Ant yay.

sahip değillerdir. Daha da önemlisi, kredili satışlar söz konusu olsa da, insanlar mevcut gelirleriyle bu kredi taksitlerini ödeyebilecek durumda olmadıklarını görmekteyiz.

İşte yaşanan ekonomik bunalım (“kriz”) karşısında burjuva ekonomistlerinin “mikro ölçekte” içinden çıkamadıkları olgu da budur.

Gelirlerde önemli bir değişiklik yokken, yıllık enflasyon oranları %2-3’lerde seyrederken, birden bire dayanıklı tüketim mallarına olan talebin keskin biçimde düşmesi ekonomistleri şaşırtmıştır. Bir yandan talep düşerken, öte yandan eski “projeksiyonlar” a göre sürüp giden üretim, aşırı-üretim sorununu içinden çıkılmaz hale dönüştürmüştür.

Oysa sorunun kaynağı çok yalındır.

Yıllık olarak “hissedilmeyen” ya da “alışılmış” olan küçük enflasyon oranları, özellikle temel tüketim maddelerinde birikime yol açmıştır. Son on yıl içindeki gıda vb. maddelerin fiyatlarındaki “küçük” artışlar geometrik bir artışla büyük boyuta ulaşmıştır.

Basit bir hesaplama ile, yıllık “normal” %3 enflasyon oranıyla on yıl sonunda herhangi bir malın fiyatı %35 artmaktadır. Tüketicinin gelirlerinde aynı oranda artış olmadığı sürece, her on yılın sonunda tüketicinin alım gücü bu oranda azalmış olmaktadır.

Diğer yandan geçmiş dönemlerle kıyaslanmayacak boyutta yeni tüketim çeşitleri ortaya çıkmıştır. Çok sevilen sözle “yaşamın ayrılmaz parçası” olmuş olan cep telefonları, internet, *klasik* kapitalist mallara olan talebin düşmesine yol açmıştır.

Üçüncü olgu ise, konut vb. mallara yönelik olarak kredilerin vadelerinin uzamasıdır. Eski dönemde 4-5 yılı aşmayan kredi borçları, bugün 20-30 yıllık kredi borçlarına dönüşmüştür. Özellikle konut kredilerindeki büyük artış, kitlenin uzun dönemli alım gücünde düşmeye neden olmuştur.

İşte bu temel olgular, uzun dönemde tüketim mallarına olan talebi göreceli olarak düşürmüş ve belli bir aşamada bu talep düşmesi belirginleşmiştir. Ancak “tüketici”, yani insanlar, kendilerinin standart kabul ettikleri bir tüketim normunda yaşamayı sürdürmektedirler. Gelirlerinin belli bir bölümü uzun vadeli kredi ödemelerine, belli bir bölümü geometrik olarak artan temel tüketim maddelerine ve bir bölümü de “yeni yaşam gereksinimleri”ne harcanmaktadır. Artık insanlar, kendilerine ait bir konutla, cep telefonu, “sınırsız” internetle ve fast food yiyecekleriyle belli bir “standart”ta yaşam sürdürmektedir. Yaşamını değiştirmeyi gerektiren yeni bir “beklentisi” de mevcut değildir. Asya ülkelerinden, özel olarak Çin’den gelen *kalitesiz, ama ucuz* tüketim malları da varolan geliriyle yaşamını sürdürmesi için yeterli olmaktadır. “Aç değildir, açıkta değildir”.

Ama öte yandan üretim, kapitalist üretim olanca hızıyla sür-

mektedir. Ekonomistlerin söylemiyle, kapitalistler “stok” a çalışmaktadırlar. Her gün devasa üretim fazlası birikmektedir.

İşte bu gerçeklik, yaşanan ekonomik bunalımın (“kriz”) nedeni ve sonucudur.

“Elden geldiğince çok artı-emek sızdırılıp metalarda maddeleşir maddeleşmez, artı-değer üretilmiş olur. Ne var ki, bu artı-değer üretimi, kapitalist üretim sürecinin ancak birinci perdesini –doğrudan üretim sürecini– tamamlar. Sermaye, şu kadar miktarda karşılığı ödenmeyen emek emmiştir. Süreçte, kendisini kâr oranındaki düşmede ifade eden gelişme ile birlikte, böylece üretilmiş bulunan artı-değer kitlesi muazzam boyutlara ulaşır. Şimdi sürecin ikinci perdesi gelir. Tam metalar kitlesi, yani değişmeyen ve değişen sermayeyi yerine koyan kısmı ile artı-değeri temsil eden parçayı da içeren toplam ürünün satılması gerekir. Eğer bu yapılmaz ise, ya da kısmen veya üretim-fiyatlarının altında kalan fiyatlarla yapılırsa, işçi aslında sömürülmüştür, ama bu sömürü kapitalist için sömürü olarak gerçekleşmemiştir ve bu durum, işçiden sızdırılan artı-değerin, hiç gerçekleşmemesi ya da kısmen gerçekleştirilmesi, ve hatta, sermayenin kısmen ya da bütünüyle kaybedilmesi ile sonuçlanabilir. Doğrudan doğruya sömürü koşulları ile, bu sömürünün gerçekleştirilmesi koşulları özdeş değildir. Bunlar yalnız yer ve zaman olarak değil, mantıken de birbirinden farklıdır. Birincisi yalnız, toplumun üretici gücü ile, ikincisi ise, çeşitli üretim kollarının aralarındaki orantılı bağıntı ve toplumun tüketim gücü ile sınırlıdır. Ama bu son sözü edilen güç, ne mutlak üretim gücü ile ve ne de mutlak tüketim gücü ile belirlenmeyip, **toplumun büyük bir kesiminin tüketimini, az çok dar sınırlar içersinde değişen bir asgariye indirgeyen uzlaşmaz karşıtlık halindeki bölüşüm koşulları temeline dayanan tüketim gücü ile** belirlenir.”* (abç)

“Bütün gerçek bunalımların nihai nedeni, her zaman, kapitalist üretimin, üretim güçlerini, sanki, onlar için en son sınırı, sadece toplumun mutlak tüketim gücü teşkil ediyormuş gibi geliştirmeye yönelişine karşılık, yığınların yoksulluğu ve kısıtlı tüketimidir.”**

* Marks, *Kapital*, Cilt: III, s. 216-217.

** Marks, age, s. 429.

Otomotivde Aşırı-Üretim Bunalımı

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 107, Ocak-Şubat 2009

“Kapitalist üretimin gerçek engeli, sermayenin kendisidir. İşte bu sermaye ve onun kendisini genişletmesidir ki, üretimin hem çıkış ve hem de sonuç noktası, hem itici gücü, hem amacı olarak görünür; üretim yalnız sermaye için üretimdir, ama bunun tersi doğru değildir; üretim araçları, sırf, üreticiler toplumunun yaşama sürecinde, devamlı bir gelişmenin araçları değildirler. Sermayenin değerinin, büyük üretici kitlelerin mülksüzleştirilmelerine ve yoksullaştırılmalarına dayanan kendisini koruma ve genişletme sürecinin içerisinde devam ettiği sınırlar yalnız başına hareket edebilirler; – bu sınırlar, sermaye tarafından kendi amaçları için kullanılan ve üretimin sınırsız büyümesine, üretimin kendisinin bir amaç haline gelmesine, emeğin toplumsal üretkenliğinin hiç bir koşula bağlı olmadan gelişmesine doğru yol alan üretim yöntemleri ile sürekli bir çatışma haline girerler. Araçlar –toplumun üretici güçlerinin hiç bir koşula bağlı olamadan gelişmesi–, sınırlı bir amaçla, mevcut sermayenin kendisini genişletmesi amacı ile devamlı çatışma içersine girerler. Kapitalist üretim tarzı, bu nedenle, maddi üretim güçlerinin gelişmesi ve uygun bir dünya piyasası yaratılmasının tarihsel bir aracı olup, aynı zamanda da, bu tarihsel görevi ile, buna uygun düşen kendi toplumsal üretim ilişkileri arasında sürekli bir çatışmadır.” (Marks, *Kapital*, Cilt: III, s. 263-264.)

Kapitalizmin ekonomik krizleri hemen her zaman aşırı-üretimin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Haziran 2007’de başlayan ve Ekim 2008’de süreklileşen finans krizi, temelde aşırı-üretim sorununun yattığını açık biçimde göstermiştir.

Değişik zamanlarda ifade ettiğimiz gibi, kapitalizmin aşırı-

üretim sorunu, hemen her zaman aşırı üretilmiş ürünlere kredi vb. yoluyla ek talep yaratılmasıyla birlikte görünür hale gelir. Dolayısıyla aşırı-üretim bunalımı, ilk planda kredi sisteminde bir bunalım ya da kriz olarak ortaya çıkar.

Bugün Ekim 2008’de süreklileşen finans krizinin arka planında aşırı-üretim sorunu olduğu gerçeği otomotiv sektöründe “birden” ortaya çıkan krizle daha belirgin olarak görünür olmuştur.

ABD Otomobil Üretimi		
	(Bin adet)	% Değişim
1999	13.025	-
2000	12.774	-1,9
2001	11.424	-10,6
2002	12.280	7,5
2003	12.087	-1,6
2004	11.960	-1,1
2005	12.350	3,3
2006	11.280	-8,7
2007	10.766	-4,6
2008 Aralık	6.644	-38,3
2008 Toplam	8.721	-19,0

Kaynak: U.S. Federal Reserve Board of Governors

ABD’deki otomobil üretim ve satış verilerine bakıldığında “kriz”in 2006 yılından beri süregeldiği açıkça görülebilmektedir. Olağan zamanlarda yıllık 12 milyon otomobil üretildiği ABD’de, 2006’da baş gösteren aşırı-üretim bir süre otomobil kredileriyle ertelenmişse de, 2008 yılının sonuna gelindiğinde doğrudan üretim durdurulmasını zorunlu hale getiren büyük bir seviyeye ulaşmıştır. 2008 Aralık ayında ABD otomobil üretimi neredeyse yarı yarıya azalırken, otomobil satışları da %35 düşmüştür.

ABD Otomobil Satışları			
	Aralık 2008	Aralık 2007	% Değişim
Chrysler	89.327	191.080	-53,3
Ford	135.695	199.607	-32,0
GM	220.097	320.028	-31,2
Honda	86.085	131.792	-34,7
Hyundai	24.037	46.487	-48,3
Kia	14.644	24.068	-39,2
Mazda	17.965	24.933	-27,9
Mitsubishi	4.570	5.904	-22,6
Nissan	62.108	89.600	-30,7
Subaru	17.287	18.739	-7,7
Suzuki	3.650	7.361	-50,4
Toyota	141.949	224.399	-36,7
BMW	21.626	33.761	-35,9
Daimler	20.867	27.286	-23,5
Porsche	2.154	2.891	-25,5
Volkswagen	25.289	29.047	-12,9
Toplam	891.072	1.384.431	-35,6

Kaynak: Ward’s AutoInfoBank

Bugün otomobil şirketleri birbiri ardına üretimlerini durdururken, yaşanan kriz koşullarında hangisinin bu işten daha zararlı çıkacağı belirsizdir. Dünyanın en büyük otomobil tekelleri bugün zor durumdadır. Sadece ABD’de bir trilyon dolarlık ciroya sahip olan otomobil sektörünün bugünkü krizi, aynı zamanda “tüketici”nin tüketemez hale geldiğinin de göstergesidir.

Şimdi en temel sorun hangi otomobil firmasının ayakta kalacağı değil, bugüne

kadar üretilmiş, ama satılmayan otomobillerin üretiminde tüketilen kaynakların nasıl boşuna tüketildiği sorundur. Milyonlarca otomobil üretilmiş, ancak satılmadığı için çürümeye terk edilmiş durumdadır. Böylece trilyonlarca dolar sadece aşırı-üretim nedeniyle boşuna harcanmıştır. Bu durumda sorulması gereken soru, satılmayan ve satılması neredeyse olanaksız olan bunca otomobilin üretilmesi için tüketilen kaynakların toplumun gerçek gereksinmelerini karşılamak için neden kullanılmadığıdır.

Elbette kapitalizm açısından bu soru yanlıştır. Kapitalist, kapitalist üretimdeki anarşiyle, rekabetle, sadece kâr amacıyla üretim yapar. Onun için önemli olan kitlelerin gereksinimleri değil, kendisinin en yüksek kâr elde edebileceği metalleri üretmektir. Bu yüksek kâr amacı, kaçınılmaz olarak tüm sermayeyi kârların yüksek olduğu alanlara yönelir. İşte bu yönelme, o sektörde sermayenin aşırı yoğunlaşmasına ve aşırı üretime yol açar. İlk dönemdeki yüksek kâr, artan sermaye ve üretim nedeniyle giderek azalmaya başlar. Artık aşırı-üretim bunalımı kapıya dayanmıştır. Bu koşullarda, bazı sermayeler tümüyle değer kaybederken, bazıları daha az değer kaybına uğrar. Sonuçta, belli bir toplumsal birikimi temsil eden belli bir sermaye ortadan kaybolur, sözcüğün tam anlamıyla buharlaşır. Bu buharlaşan sermaye, toplumun gerçek gereksinimleri için kullanılacak bir sermayenin, toplumsal birikimin yok olması demektir.

Burada kapitalistlerin “aptal” olmadıkları, aşırı-üretim ortaya çıkacağını önceden saptayabilecekleri ileri sürülebilir. Hatta bazı “akıllı” insanlar, böyle bir durumda kendisinin kapitalist olduğunu varsayarak neler yapabileceğini, üretimi nasıl durduracağını, o alandan çıkıp başka alana nasıl yatırım yapacağını bile anlatabilir. Biraz okumuş-“akıllı” insanlar ise, böylesine aşırı-üretim koşullarında kapitalistlerin bir araya gelerek belli anlaşmalar yapabileceklerini, üretimi sınırlandırıcı önlemler alabileceklerini de iddia edebilir.

Şüphesiz bu ve benzeri iddiaları ileri sürmek olanaklıdır. Ancak bu iddia sahiplerinin, kapitalizmin böylesine planlı, programlı bir üretimle ilişkisi olmadığını, yani “irrasyonel” olduğunu anlamadıkları da bir gerçektir. Tarihin gösterdiği tek gerçek, kapitalizmde planlama olmadığı, planlamanın olduğu yerde de kapitalizm olamayacağıdır.

Bugün yaşanan “finans krizi”nin gösterdiği gerçek ise, kapitalizmin bunalımlarının her zaman üretim sürecinden, aşırı-üretimden kaynaklandığıdır. “Finans krizi”nin ağırlaştığı Ekim ayındaki söylemle, finans krizinin “reel sektöre” yansıyor yansımayacağı değil, bizzatıhi “reel sektör”ün krizinin finans krizini doğurduğudur. ABD otomobil üretim ve satış verilerinin gösterdiği de bu gerçektir.

Dışa Bağımlılık ve Türkiye Örneği

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 109, Mayıs-Haziran 2009

“Dünyada bağımsızlık kavramı anlamını yitirmiştir, artık karşılıklı-bağımlılık egemendir.”

Bu söz, 1980 sonrasında geri-bıraktırlmış ülkelerin içine düştükleri “borç krizi” koşullarında ortaya atılan bir slogan olmuştur. Bu slogana göre, bağımsızlıktan söz etmek çağdışı bir anlayıştır; çağın gerçekliği ülke ekonomilerinin karşılıklı bağımlılık içine girmesidir.

Bu slogan ve bu mantık içinde Türkiye ekonomisi hızla “ithal ikameci sanayileşme”den “ihracata yönelik sanayileşme”ye dönüştürüldü. Bu dönüşümle birlikte ihracat hızla arttı, ihracatçılar dünyanın en ücra köşelerinde pazar arar duruma geldi, Papua-Yeni Gine bile keşfedildi!

İhracat arttıkça ithalat arttı, ithalat arttıkça ihracat daha da arttı. Böylece Türkiye ekonomisi “ihracata yönelik sanayileşme” çerçevesinde 100 milyar doları aşan bir ihracat değerine ulaşırken, ithalat da daha büyük oranda arttı. İhracat tümüyle ithalata bağımlı hale geldiğinden, ihracattaki her artış, daha büyük oranda artan bir ithalatla birlikte görülür oldu.

Bu gelişmelerle birlikte sanayileşme, tarım reformu gibi kavramlar bir yana itildi, ülkenin dışa bağımlılığında söz eden pek kimse kalmadı. Artan ithalat ve ihracatla birlikte büyüyen dış ticaret açığıyla da ilgilenen pek kimse olmadı. Zaman zaman “dış ödemeler dengesi” ya da dar anlamıyla “cari açık” konusunda yoğun tartışmalar yapıldıysa da, hemen her durumda “cari açığın nasıl kapatılacağı”, yani dış ödemeler dengesi açığının *nasıl finanse edileceği* dışında bir yerin ötesine geçilemedi.

Ekonomik ve siyasal bağımsızlık tümünden bir yana itildiğinden, her şey varolan ilişkileri (statükoyu) sürdürme ve koruma çerçevesinde ele alındı. Bir ülkenin ekonomik büyümesinin yalın biçimde ithalat ve ihracatla belirlenmediği, asıl olarak *ülke içi tasarruf oranları* ve *ülke içi sermaye birikimiyle* belirlendiği kolayca unutturuldu. Bütçe ve dış ödemeler dengesi açıklarının “finansmanı”nın dışında kalan hiç bir şeyin önemi yoktu!

Dışa bağımlı ülkeden söz etmek ne denli “çağdışı” ilan edilirse, ülkenin dışa bağımlılığı da o ölçüde arttı.

Gerçekler yalındı. Dışa bağımlı ülke olmak, ülkenin iç ekonomik ve siyasal dengelerinin dış dinamikler ve dış güçler tarafından belirlendiği, ülke içindeki üretimin büyük ölçüde dışa bağımlı, dış sermayenin yatırım ve gereklerine göre yapıldığı bir ülke olmaktır. Böyle bir ilişki içinde, “parayı veren, düdüğü çalar” olduğundan, ülke içindeki üretimi sağlayan yabancı sermayenin, aynı zamanda sermaye birikiminin temelini oluşturan kârlarını, kendi sermayesinin “getirisi” olarak kendi sermayesinin büyümesi için kullanmasında da şaşkırtıcı bir yan yoktur.

Ama dışa bağımlı ülkenin kendi iç/ulusal sermaye birikimi olmadığından, ekonomik gelişme için sürekli olarak yeni sermayeye ihtiyaç duyduğu oranda yabancı sermayeye olan bağımlılığı daha da artar. Bu bağımlılık, giderek yabancı sermayenin kâr oranlarının (ya da borç faiz oranlarının) sürekli artmasına yol açarak ülke içi/ulusal sermaye birikimini daha da engeller.

Gerçeklikte, bir ülkenin ekonomik kalkınması, büyümesi, o ülke yurttaşlarının artan gelirleri, artan tüketimleri ve yükselen yaşam standartlarıyla somutlaşırken, aynı oranda ülke içi/ulusal sermayenin giderek büyümesi, daha büyük yatırımları yapar hale gelmesi demektir. Bir ülke kendi iç/ulusal sermaye birikimine sahip değilse, kaçınılmaz olarak üretimi gerçekleştirebilmek ve artırabilmek için dış/yabancı sermayeye, yani başka ülkelerin kendi iç/ulusal sermaye birikimine ihtiyacı vardır. Böyle bir ihtiyaç, bağımlılık, kaçınılmaz olarak bu dış/yabancı sermayenin istek ve çıkarlarının öne geçtiği bir ekonomik ve siyasal ilişkiler alanı oluşturur.

En yalın haliyle, ülke insanların ihtiyacı olan ekmeği üretebilmek için buğdaya ihtiyacı vardır ve buğday ise ülke içi üretimden

karşılanamadığı oranda dışardan ithal edilmek durumundadır. Ülkenin herhangi bir ürünü böyle bir ithalatı “finanse” etmek amacıyla satılır ve buradan elde edilen para/dövizle ihtiyaç duyulan ürün (örneğinizde buğday) ithal edilir. Bu durumda, ihracat, ithalatı karşılamak için yapılan basit bir değiş-tokuş işleminden başka bir şey değildir.

Bu değiş-tokuş işleminde öyle bir fark ortaya çıkmalıdır ki, ihracattan elde edilen gelirler ithalata ödenenden fazla olduğu oranda, yeni ve ek sermaye olarak ülke içinde yeni üretim alanlarına yatırılabilir. Bu açıdan, dış ticaret dengesi, ithalat ile ihracat gelirleri arasındaki fark “pozitif”, yani ihracat geliri ithalattan daha fazla olursa, “ihracat” ya da “ihracata yönelik sanayileşme” ülkenin büyümesine katkıda bulunur, onun itici gücü olur ve böylece yurttaşların genel refah seviyesi sürekli ve istikrarlı bir biçimde yükselir.

Ama dış ticaret dengesi “negatif”, yani sürekli açık verir nitelikte olursa, ithalatı finanse etmek için ülkenin olağan ve eski sermayesiyle üretilmiş olan tüm ürünler “ihraç” edilmek, yani satılmaz zorundadır. Zorunda olduğu için de, dış piyasalarda pazarlık gücü yoktur, verilen her fiyatı kabul etmek zorundadır.

Bir üretimin gerçekleştirilmesi için gerekli olan “üretim girdileri”, sermaye (sabit sermaye ve hammaddeyi sermaye kapsamında ele alıyoruz) ve emek-gücü olduğu için, dıştan gelen sermaye, üretimin gerçekleşmesinin temel unsuru durumundadır. Dış sermaye yatırımı koşullarında ülke içinde yapılan tek şey, “katma değer” adı altında emek-gücünün değerinin bu sermayeye aktarılmasından ibarettir. Sermaye birikimi ya da sermayenin kendisini büyütmesi ise, bu üretim sonucunda elde edilen ürünlerin satılması sonucunda ortaya çıkan *kârın sermayeye katılmasıyla* sağlanır. Kârlardaki artış, aynı zamanda sermaye birikimindeki artıştır, sermayenin büyümesidir. Büyüyen sermaye ise, daha büyük yatırımların yapılması, daha büyük kârların elde edilmesidir. Büyüyen sermaye ve yatırım da, *istihdamın büyümesi* demektir. Büyüyen istihdam, daha fazla emek-gücüne ihtiyaç duyulması demektir ve giderek çalışan nüfus artarken, çalışan nüfusun toplam gelirleri de artar. Artan gelir de, bireysel tüketim gücünün artışı sağlayarak, bireylerin yaşam standartlarının yükselmesine yol açar. Bu nedenle, bir ülkenin kalkınması, ülke ekonomisinin büyümesi, ülke yurttaşlarının yaşam standartlarının yükselmesinin temel koşuludur.

Ama ülke ekonomisi dışa bağımlı, sermaye gereksinmesi dıştan sağlanıyor, yeni yatırımlar için dış/yabancı sermayeye ihtiyaç duyuluyorsa, o ülkenin bu üretim sürecinden elde ettiği tek gelir, sermaye dışı unsurların üretimde oynadıkları role bağlı gelirlerden ibarettir. Sermaye ve emek-gücü çerçevesinde ele alındığında, böyle bir ülkenin tüm geliri yabancı sermaye yatırımlarının kârlarını

temin etmek amacıyla kullanılan *emek-gücünün gelirinden* başka bir şey değildir. Burada sermayenin kârından söz edilemediğinden, sermayenin büyümesinden, sermaye birikiminden de söz edilemez. Ülkenin gerçek tek sermayesi, emek-gücüdür. Emek-gücünün fiyatı (gelir) ise, işçi ücretleridir. Dışa bağımlı bir ülkenin kendi öz sermayesine sahip olabilmesinin tek yolu, bu işçi ücretlerinden yapılan zorunlu ya da gönüllü tasarruflardır. Yani işçinin aldığı ücretten daha düşük bir tüketimde bulunmasıdır. Sadece ücret ile tüketim arasındaki bu fark, iç sermaye birikimini oluşturabilir. Zaten sermayenin kârının temelinde işçi ücretlerinin asgari düzeyde tutulması yattığından, böyle bir yolla sermaye birikiminin sağlanması maddi olarak olanaksızdır.

Ülke içi sermaye birikimi sağlanmadığı sürece, dış/yabancı sermaye ülkede faaliyet gösteren, yani üretimi gerçekleştiren tek sermaye haline gelir. Dış/yabancı sermayenin böylesine tekelleşmesi ise, bu sermayeye olağanüstü güç kazandırır. Artık bu tekelci sermaye, her durumda kendi kârlarını maksimum noktaya yükseltecek taleplerde bulunabilir. Sermaye kârının kaynağı emek-gücü olduğundan, bu tekelci sermayenin ilk ve temel talebi işçi ücretlerinin düşürülmesi olacaktır. İşçi ücretlerinin nominal olarak düşürülmesinin toplumsal ve siyasal bedeli çok ağır olduğundan, ücret indirimleri her durumda emeğin yoğunlaştırılmasıyla sağlanır. Giderek işçilerin yaşam koşulları bozulur, eski yaşam standartlarının altına düşmeye başlar. Eskiden bir kişinin çalışmasıyla bir ailenin geçimi sağlanabilirken, şimdi aynı ailenin aynı yaşam standardını sürdürebilmesi için birden çok kişinin çalışması zorunlu hale gelir. Süreç devam ettiği sürece, bu daha fazla çalışma zorunluluğu doğal sınırlarına ulaştığı andan itibaren, çalışan kesimin tüketim gücü azalmaya başlar. Bir dönem ek emek-gücüyle sağlanan gelişme, şimdi ters yönde bir gelişmeyle (azalma) tamamlanır.

Genel olarak kapitalizm koşullarında sermayenin bu olağan hareketi, dışa bağımlı ülkede dış/yabancı sermayenin ülke içi birikimi kendi birikimi haline dönüştürmesiyle birkaç misli hızla ve oranda ilerler. Bağımlı ülke, üretimin sürdürülebilmesi için tekelci sermayenin tüm taleplerini yerine getirmeye zorlanır. Ülke içi birikim dışa aktarıldığından, dış/yabancı sermayenin kârlarını başka yollarla temin etmeye çalışır. İşçi ücretlerinin ve tarımsal ürünlerin fiyatlarının düşürülmesinin doğal sınırlarına ulaşıldığında yapılacak fazla bir şey kalmaz. Kimi zaman özelleştirme adıyla, kimi zaman kamu arazilerinin satışıyla elde edilen gelirlerle bir parça daha “finansman” sağlanabilse de, bunun da doğal ve toplumsal sınırlarına ulaşıldığında, bağımlı ülke için artık kendi varlığından, hükümranlığından vazgeçmekten başka seçenek kalmaz.

Asıl sorun, kapitalizm koşullarında üretimin sermaye ve

emek-gücü bileşeninden oluşan bir bütüne bağımlı olmasıdır. Sermaye dıştan getirilerek, ülke içi emek-gücünün kullanılmasıyla sağlanan gelişme (üretim), her durumda “sermayenin geliri” olarak kabul edilen *kârın* dışarıya aktarılmasından başka sonuç üretmez. İlk sermaye birikiminin nasıl sağlandığı bir tarafa bırakılacak olursa, varolan sermayenin büyümesi, sadece ve sadece üretim sürecinden elde edilen *kârın* (artı-değer) sermayeye katılmasıyla olanaklı olduğunun *unutulması* ve *unutturulması*, dışa bağımlılığın sürdürülmesinin ilk koşuludur.

Elbette tüm değerlerin yaratıcısı emektir, emek-gücüdür. Bu anlamda sermayeyi yaratan ve üreten emektir, emek-gücüdür. Ancak emeğin, emek-gücünün böylesi bir temelde hareket etmesi başka şeydir, sermayenin egemen olduğu bir sistemde yaşanması başka şeydir. Emek-gücünü esas alan üretim ilişkilerinin adı *sosyalizm* iken, sermayeyi esas alan üretim ilişkilerinin adı *kapitalizm*dir. Dolayısıyla kapitalizm koşullarında emek-gücünün sermayenin gerçek varedicisi olduğundan söz etmek, sömürülen kitleyi teselli etmekten başka bir anlama gelmez. Bir kez daha yinelersek, kapitalizm koşullarında asıl olan sermayedir ve sermaye birikimidir. Diğer bir ifadeyle, kapitalizm koşullarında üretimin, ekonomik gelişmenin, ekonomik kalkınmanın, bireysel ve ülkesel refahın temel unsuru sermayedir.

Ülke içi sermaye birikimine sahip olmayan ülkeler, dış/yabancı sermayenin kârlarını maksimize edecek koşulları yaratmaktan başka seçeneğe sahip değildir. “İhracata yönelik sanayileşme” sloganıyla ortaya çıkartılan ekonomik yapıda görüleceği gibi, bu da bağımlı ülkenin yurttaşlarının sadece işgücü (emek-gücü) olarak üretimde yer aldıkları ve bu oranda kendi paylarına düşen gelirle yaşamak zorunda kaldıkları bir düzen ortaya çıkarır. Sermaye ulusal/ülkesel nitelikte olmadığından, bu sermayenin hareketi de ülke yurttaşlarının çıkarları doğrultusunda hareket etmez. Tam tersine, kendisini genişletme sürecinde, ülke yurttaşlarının emek-gücü değerinin sürekli azaltılması yönünde hareket eder. Ülke ve ülkenin yurttaşları, adı ister ulusal-devlet olsun, hiç bir biçimde kendi kaderlerini kendileri belirleyemez. Toplumun hangi ürünlere gereksinmesi olduğunu saptamak ve bu yönde yatırım yapmak bir tarafa, kendi emek-gücünün gelirini artırmak yönünde bile hareket edemez. Çünkü böylesi bir hareket dış/yabancı sermayenin kârını azaltır, dolayısıyla da kabul edilemez bir durumdur. (Kıdem tazminatlarının kaldırılması ve yerine “fon” oluşturulmasına ilişkin yasa değişikliği hazırlıkları da bu gerçeğin açık ifadesidir.)

Bağımlı ülkenin her yurttaşı, her bireyi, bir an için oturup düşünmelidir. Nasıl bir ülkede, nasıl yaşamak istemektedir?

Eğer bu bir anlık düşünce, “AB ülkelerindeki gibi” ya da bir

başka “gelişmiş sanayi ülkesi”ndeki gibi bir sonuca ulaşıyorsa, her durumda bu ülkelerin kendi iç sermaye birikimine sahip olduklarını gözönüne almalıdır.

Burada devrimden, sosyalizmden söz etmiyoruz. Kapitalizmi verili koşul olarak kabul ederek, bir ülkenin kendi iç dinamikleriyle, kendi olanaklarıyla nasıl gelişebileceği ve kalkınabileceğinden söz ediyoruz. Diyoruz ki, dışa bağımlılık, sanıldığı ve gösterildiği gibi, ülkenin gelişmesinin ve kalkınmasının bir unsuru değil, tersine gelişmenin ve kalkınmanın en temel engelidir.

Türkiye'nin ihracatının şu kadar olduğu, ithalatının şu hacimde olduğu, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının şu boyutta bulunduğu vb. verilere bakarak, ülkenin geliştiğinden, kalkındığından söz etmek, sadece gerçekleri gizlemekten başka sonuç vermemektedir.

Salt dış ticaret verilerine bakıldığında, örneğin 2008 yılında (ki son üç ayda dış ticarete %25 oranında düşüş yaşanmıştır) dış ticaret açığı, yani ihracat ile ithalat arasındaki fark 69,9 milyar dolardır.

Açıktır ki, bu fark, ülke içi üretim ile ülke içi tüketim arasındaki farktır. 2008 yılı için söylersek, Türkiye ekonomisi 69,9 milyar dolarlık üretim eksikliğine sahiptir. Bu eksik üretimin karşılanabilmesi için ise, ... milyar dolarlık sermaye yatırımı yapılması gerekir.

	İhracat (FOB)		İthalat (CIF)		Dış Ticaret Dengesi	
	Toplam (milyon \$)	% Değişim	Toplam (milyon \$)	% Değişim	Toplam (milyon \$)	% Değişim
2000	27.775	4,5	54.503	34,0	-26.728	89,8
2001	31.334	12,8	41.399	-24,0	-10.065	-62,3
2002	36.059	15,1	51.554	24,5	-15.495	53,9
2003	47.253	31,0	69.340	34,5	-22.087	42,5
2004	63.167	33,7	97.540	40,7	-34.373	55,6
2005	73.476	16,3	116.774	19,7	-43.298	26,0
2006	85.535	16,4	139.576	19,5	-54.041	24,8
2007	107.272	25,4	170.063	21,8	-62.791	16,2
2008	132.002	23,1	201.961	18,8	-69.959	11,4
2008 Ocak-Nisan	44.500		67.066		-22.567	
2009 Ocak-Nisan	32.075	-27,9	38.910	-42,0	-6.835	-69,7
2008 Ocak	10.632		16.339		-5.707	
2009 Ocak	7.890	-25,8	9.273	-43,2	-1.383	-75,8
2008 Şubat	11.077		16.026		-4.949	
2009 Şubat	8.440	-23,8	9.014	-43,8	-574	-88,4
2008 Mart	11.427		16.812		-5.385	
2009 Mart	8.169	-28,5	10.504	-37,5	-2.335	-56,6
2008 Nisan	11.364		17.889		-6.525	
2009 Nisan	7.576	-33,3	10.119	-43,4	-2.543	-61,0

Asıl sorun, bu üretim artışını gerçekleştirebilmek için gerekli olan sermayenin nereden ve nasıl bulunacağı, bunun karşılığında ne kadar bedel ödeneceğidir.

Eğer bir ülke ekonomisi ithal ettiğinden daha fazla ihracat yapabiliyorsa, bunun açık ifadesi, tükettiğinden daha fazla ürettiğidir. Bu üretim fazlasının ihracatıyla elde edilen gelir de, her durumda o ülkenin kendi iç üretimiyle sağlayamadığı farklı ürünlerin ithalatına olanak sağlar ve bu yolla ülke yurttaşlarının tüketimleri çeşitlenir, daha farklı ürünleri tüketebilir hale getirir. Çok popüler sözle, sorun Çikita muzuyu yemek değildir; sorun Çikita muzuyu talebinin gerçek bir gelirle finanse edilmesidir.

Son “lüks” turizm yatırımlarına bakıldığında bile, ülkenin içinde bulunduğu durum açıkça görülür.

Rus-yahudi sermayesinin turizm yatırımını gerçekleştirmesi karşısında, bunun ülke için ne kadar “önemli” olduğundan, yabancı sermayenin Türkiye’ye ne kadar “güvendiğinden” söz edenler, bu sermayenin harekete geçireceği “hizmetliler”in elde edeceği ücretten başka bir şeyin söz konusu olmadığını görmezlikten gelirler.

Bugün Türkiye, sermayenin kendi dayattığı koşullarda dışardan geldiği ve ülke içinde sadece sınırlı ölçüde hammadde ve sınırsız ölçüde emek-gücü kullandığı bir ülke haline gelmiştir. Böyle bir ülkenin yurttaşları, artık sadece hizmetler sektöründe çalışan işgücünden ibarettir. *Komünist Manifesto*’nun bilinen sözüyle, “işçinin de vatani yoktur”. Bu koşullarda, o ülke yurttaşlarının ülkenin “bekası”yla ilgilenmeleri, ülkenin geleceğinden kaygılanmaları zaten beklenemez.

Bugün Türkiye insanı için esas olan, ülkenin şu ya da bu toprağının, “çakıl taşının” kime ve nasıl verildiği ya da verileceği değil, ekonominin dışa bağımlılığı, ülke insanının dış sermayenin ucuz işgücü olarak tüketilmesidir. Kredi kartları gibi yapay uyarıcılarla sağlanan tüketim artışına aldanarak, ülkenin dışa bağımlılığının getirmiş olduğu sonuçlara katlanmak zorunda kalacak olan insanlar, her durumda ülkenin kendi dinamikleriyle kalkınması ve büyümesinin kendi bireysel gelirleri açısından nasıl bir katkıda bulunacağını gözönüne almak zorundadırlar. Ülke içi kaynaklara dayanan gerçek bir ekonomik büyüme, her durumda ülkenin ve insanların refah düzeyinin gerçek ve kalıcı yükselmesini sağlar.

Dışa bağımlı olmayan, bağımsız bir ekonomik gelişmenin ve büyümenin nasıl sağlanacağı ise çok açıktır. 1960 sonrasında yapılan tartışmalar, planlamalar anımsandığında, bunun nasıl sağlanabileceği açıkça anlaşılabilir. Bunun için Kurtuluş Cephesi’nin 60. sayısında yayınlanmış olan “*Alternatifi Olmayan Tek Ekonomi Politika*” ve 52. sayısında yayınlanan “*‘Globalleşen’ Dünyada Anti-Emperyalist Bir İktidar Yaşayabilir mi?*” yazılarına bakılması bile yeterlidir.

Asıl olan bağımlılık yüzünden ödenen bedel ve bağımsızlık koşullarında elde edilecek gelişme düzeyidir. Mayınların temizlenmesi karşılığında 44 yılığına 216.000 dönüm tarımsal arazinin hangi yabancı sermayenin yatırım alanı olacağını tartışmak yerine, bu tarımsal arazide yapılacak ulusal üretimin ülke kalkınmasına ve ülke insanına neler sağlayabileceğini saptamak önemlidir. Emek-gücü, üretim için gerekli araçlara sahip olduğu sürece herşeyi vareden ve üreten tek güçtür. Doğal olarak da, emeğin ürünleri de, emeğin sahiplerine ait olacaktır.

İşte dışa bağımlı bir ülkenin gerçek kurtuluş yolu böylesine yalın ve basittir.

Krizin Dibi ve Keynes'in Kemikleri

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 109, Mayıs-Haziran 2009

Ekonomiyle az çok ilgisi olan herkesin 1980 sonrasında sıkça duyduğu iki isim vardır: Milton Friedman ve John Maynard Keynes.

1980'de ABD'nin faiz oranlarını yükseltmesiyle birlikte patlak veren ve bir kaç yıl içinde geri-bıraktınlmış (burjuva iktisat diliyle "gelişmekte olan") ülkeleri yaklaşık on beş yıl süren büyük bir borç krizine sürükleyen dünya ekonomik bunalımı, neredeyse *Keynesçiliğe* karşı *Friedmancılığın* savaşı ve zaferi olarak anılır.

1995'lere gelindiğinde, 1980 dünya ekonomik bunalımından on beş yıl sonra, geri-bıraktınlmış ülkelerdeki borç krizi, diğer ifadeyle yüksek enflasyon dönemi sona ererken, Türkiye dışında pek çok ülkede enflasyon büyük ölçüde denetim altına alınmışken yeni bir kriz dalgası 1997 Asya Krizi'yle birlikte ortaya çıkmıştır. 1997 kriziyle Japon ekonomisi kronik bir durgunluğa girerken, aynı zamanda Japonya'nın dünya ekonomisi içindeki yeri ve önemi büyük ölçüde sarsılmıştır. Bu krizin ardından patlak veren 2000 krizi, bütün emperyalist ekonomileri etkisi altına alırken, krizden en fazla etkilenen sektör telekomünikasyon şirketleri olmuştur. Enron'un iflası 2000 krizine damgasını vurmuş ve ardından gelen finansal genişlemeyle kriz geçiştirilmiştir.

2000 krizini geçiştirmede, bir başka ifadeyle ötelemede kullanılan finansal araçlar büyük bir genişleme göstererek, dünyadaki meta fiyat/değer ilişkisini büyük ölçüde değiştirmiş, metaların değerleri olağanüstü boyutlarda düşerken fiyatlar ya yükselmiş ya da aynı düzeyde kalmıştır. 2000 krizini ötelemede kullanılan finansal araçlardaki genişlemenin sonuçları ise 2007’de mortgage piyasasında başlayan dalgalanmalarla görülmeye başlanmış ve 2008 Ekim ayındaki finans kriziyle dünya çapında bir krize yol açmıştır.

Buraya kadar özetlediğimiz 1980-2008 arasındaki dünya ekonomisindeki bunalım ve krizler, belli periyotlarla sürekli yinelenen klasik kapitalizmin ekonomik bunalımlarından (bunun derinleşmiş hali olarak ekonomik krizler) başka bir şey değildir. Tüm kapitalist ekonomik bunalımlar gibi, bu bunalım ve krizler de *genel* niteliktedir, yani tüm kapitalist-emperyalist dünya ekonomisini etkisi altına alan bunalım ve krizlerdir. Ve kapitalizmin irsi hastalığı olan aşırı-üretim bunalımlarının değişik görünümüne ve aşamalarına denk düşer.

En bilinen, ama hemen hemen hiç bir burjuva ve küçük-burjuva iktisatçının tahlil etmeye kalkışmadığı bu aşırı-üretim bunalımları, adından da anlaşılacağı gibi, üretimin satışlardan daha fazla olduğu, yani arzın talebi aştığı, dolayısıyla *üretilmiş malların satılmadığı* bir durumda ortaya çıkan bunalımlardır. Kapitalist, mal (meta) üretmek için sermayesini yatırmış, gerekli üretim araçlarını satın almış, hammadde temin etmiş ve üretime geçmişken, ürettiği ürünler pazarda satılamaz duruma gelmişse, ortada bir aşırı-üretim, yani tüketicilerin satın alma güçlerinin ötesinde ürün fazlası ortaya çıkar. Bu durumda der Keynes, asıl olan “eksik tüketim”i ortadan kaldırmak, yani *tüketicilerin alım gücünü* artırmak, bu ürünlerin satılabilmesi için (ve bunalımdan çıkış için) tek yoldur.

Marks’ın kapitalist ekonominin eleştirisinde söylediği ve burjuva ekonomistlerinin ezbere bildikleri gerçek çok açıktır:

“Bütün gerçek bunalımların son nedeni, daima kapitalist üretimin üretici güçleri sanki yalnız toplumun mutlak tüketim gücü bu güçlerin sınırını teşkil edermişçesine geliştirme çabasına zıt olarak, kitlelerin yoksulluğu ve sınırlı tüketimidir.”*

1929 ekonomik bunalımı (“büyük kriz”), sözcüğün tam anlamıyla aşırı-üretimin gerçek ve kitlesel ölçekte görülebilir olduğu ilk bunalımdır.

Genel olarak bu bunalım, büyük bir üretim artışı ortaya çıktığı bir evrede, bu üretimin ürünlerini satın alacak kitlesel bir talebin bulunmayışı olarak tanımlanır. Günümüzün “medyatık” ekonomi

* Marks, *Kapital*, Cilt: III, s. 429.

kavramlarıyla ifade edersek, aşırı-üretim krizleri, ülkelerin ve sektörlerin *büyümesinin* rekor üzerine rekor kırdığı bir evrede ortaya çıkar. Üretim, büyük bir finansal genişlemeyle, kredi sistemiyle finanse edilir, üretimde olağanüstü artış gerçekleşir, sermaye miktarı olağanüstü büyür. Birbiri ardına fabrikalar kurulur, büyük yatırımlara girilir. Doğal olarak sermayede ve üretimdeki bu genişlemeye paralel olarak da istihdam artar, işsizlik azalır, kitlesel talep büyür. Ancak istihdamdaki artışa, kitlesel talepteki büyümeye oranla üretimdeki büyüme daha fazladır, dolayısıyla belli bir süre sonrasında üretilenler tüketilmemeye, satılmamaya başlar. Böylece aşırı-üretim bunalımı patlak verir.

Keynes, bu gerçeklikten yola çıkarak, aşırı-üretim bunalımı karşısında devletin ekonomiye müdahale etmesini, eksik tüketimi artırıcı önlemler almasını (günümüzdeki “medyatik” ve “globalist” söylemlerle “regülasyonlar”) önerir. En bilinen sözle, devlet, yurttaşlarına “çukur kazdınıp, kazılmış çukurları doldurarak” ücret ödemelidir. Böylece karşılığında hiç bir ürün üretilmeksizin insanlara para verilir. Bu parayı alan insanlar depolarda satılmadan bekleyen aşırı üretilmiş ürünlere talepte bulunurlar, bu ürünler satılır, kriz aşılır.

Keynes’in bu önerisi ya da ekonomi politikası, genel ve teknik-iktisat ölçeğinde ifade edilen devletin ekonomiye müdahalesidir. II. Paylaşım Savaşı’ndan sonra ABD ekonomisinin askerileştirilmesi (ve dışta yeni-sömürgecilik), devletin ekonomiye müdahalesinin yeni bir biçimi olarak ortaya çıkmıştır. 1930’ların “çukur kazdınıp, çukur doldurtmak” şeklindeki kamu harcamalarının yerini doğrudan askeri mallara yönelik siparişler almıştır. Son tahlilde, ekonominin askerileştirilmesi de Keynesçi teoriye uygun olduğundan, sonuçta teknik-iktisat ölçeğindeki sonuçlarla bir ve aynı olmuştur.

Devletin ekonomiye bu müdahalesi, kaçınılmaz olarak piyasalardaki fiyat/para dengesini bozar, metallerin toplam değerinin çok üstünde bir para dolaşımına çıkar. “Parasal genişleme” adı verilen bu karşılıksız paralar, *bir süre sonra fiyatların yükselmesine*, yani *enflasyona* neden olur. Keynes teorisine göre, yıllık %10’luk bir enflasyon “makul” bir enflasyon oranıdır ve ülke ekonomileri özel bir sorunla karşılaşmaksızın bu enflasyonun üstesinden gelebilirler.

1930’lardan itibaren ABD’de uygulamaya sokulan bu Keynesçi teori, yani enflasyonist politika 1929 “büyük bunalımı”nın belli ölçülerde aşılmasına hizmet etmiştir. “Makul” %10’luk bir enflasyon oranına göre piyasalara verilen karşılıksız paranın, bu orandaki üretim artışını emen bir talep yaratarak, bir ölçüde kendi dengesini kendi kendine bulduğu varsayılmıştır.*

Devletin aşırı-üretim için ek talep yaratmak amacıyla karşılıksız para basması (piyasadaki toplam metallerin gerektirdiği para miktarından daha fazla bir paranın piyasaya verilmesi), günümüz

söylemiyle “finansal genişleme”den başka bir şey değildir. Devlet, değişik “enstrümanlar” kullanarak devlet bütçe gelirlerinin üzerinde bir harcamada bulunur. Bu harcama, aynı zamanda piyasaya verilen devlet teşvikleri, kamu kredileri, kamu yatırımları aracılığıyla kapitalist üretimin sübvansede edilmesi, vergi oranlarının düşürülmesi vb. şekilde gerçekleşir. Bunun en tipik sonucu *devlet bütçesinin sürekli açık vermesidir*.**

Devlet bütçe açıklarının kapatılması ise, ya vergi gelirlerinin artırılmasıyla ya da devletin piyasalara borçlanmasıyla (hazine bonoları vb. yoluyla) olanaklıdır. Vergi gelirleriyle bütçe açıklarının kapatılması (toplumsal ve siyasal maliyeti bir yana bırakıldığında), amaçla, yani aşırı-üretimde ek talep yaratma amacıyla çelişir. Dolayısıyla tek yol, devlet iç ve dış borçlanmasıdır. Devletin borçlanması gereksinmesi arttığı oranda, faiz oranları da yükselir. Faiz oranlarındaki yükseliş de, devletin borçlanması gereksinmesini (“kamu finansmanı”) daha da artırır. Bu kısır döngü büyüyerek sürer.

Bu kısır döngü, sonuçta Keynesçi teorinin, yani enflasyonist politikanın sorunları çözmekten çıkması, yeni sorunlar yaratmasına yol açar. 1960’larda başlayan ve 1980 dünya ekonomik bunalımıyla birlikte doruk noktasına çıkan bu sorunlar, genel ifadeyle “enflasyon/bunalım” ikileminin içinden çıkılmaz hale geldiği, sürekli ekonomik krizlerin patlak verdiği yirmi yıllık bir süreç ortaya çıkarmıştır.

1980 dünya ekonomik bunalımının özü, aşırı-üretim bunalımlarının şiddetini azaltmak amacıyla uygulanan devletin ekonomiye müdahale politikasının (enflasyonist politikanın) iflas edişidir. Çünkü devlet, özel olarak ABD, aşırı bütçe açıklarını finanse edemez hale gelmiştir. (Ki burada ABD’nin “dünya jandarmalığı” işlevini yerine getirmek için yaptığı askeri harcamalar da önemli bir bütçe açığı nedeni olmuştur. Özellikle de Vietnam savaşı.) Aşırı-üretim sorunu varlığını her zamanki gibi sürdürmekle birlikte, bütçe açıklarının meydana getirdiği dengesizlik bu sorunun önüne geçmiştir.

İşte bu koşullarda “sıkı para politikası” denilen Friedmancılık uygulamaya sokularak “bütçe disiplini” sağlanmış, devlet/kamu harcamaları büyük ölçüde kesilmiş, bütçe açıkları kapatılabilir/finanse edilebilir boyutlara indirilmiştir.

Ama bütçe açıkları karşısında ikincil hale gelmiş olan aşırı-üretim varlığını sürdürdüğünden, birincil sorun haline gelmekte fazla gecikmemiştir. 1980 sonrasında emperyalist ülkelerde “sıkı para po-

* Şüphesiz Keynes bu enflasyonist politikanın uzun yıllar sürdürülebilir bir politika olduğundan söz etmez. Onun teorisi aşırı-üretim krizleri dönemleriyle sınırlıdır. Bu dönemler aşıldığı, enflasyonist politika sürekli hale geldiği oranda, Keynes teorisi yeni krizlere yol açmıştır.

** Kendi iç sermaye birikimine sahip olmayan geri-bıraktırlmış ülkelerde bu durum sürekli dış ödemeler dengesi, dar anlamda sürekli cari açık olarak ortaya çıkar.

litikası” uygulanırken, emperyalizme bağımlı ülkelerde dış borçların ödenmesi için tüm ülkesel varlıkların elden çıkartılması gündeme getirilmiştir. Böylece geri-bıraktırlmış ülkelerde, bir yandan tüm ülke içi üretim ihracata yöneltilirken, diğer yandan kamu kuruluşları hızla özelleştirilmeye başlanmıştır. “İhracat hamlesi” ve özelleştirmelerle elde edilen gelirler de dış borçların ödenmesinde kullanılmıştır. 1980 dünya ekonomik bunalımının 1995'lere kadar geri-bıraktırlmış ülkelerde “borç krizi” olarak sürmesinin nedeni de budur.

Yine de aşırı-üretim, her zamanki sorun olarak emperyalist ekonomilerin birincil sorunu olmayı sürdürürken, devletin bütçe açıklarıyla içine düştüğü durum devletin bu duruma müdahalesini neredeyse olanaksız hale getirmiştir. Bir yanda aşırı-üretim sorunu, öte yanda ise bu soruna hiç bir biçimde müdahale edemez duruma gelmiş devlet sözkonusudur. İşte bu ortamda tüm kamu kuruluşları satışa çıkarılmış, devlet ekonomiden “elini” çekmiş, kamunun her türlü ekonomik yatırımı durdurulmuştur. Bunun karşılığında, “ekonomide liberalleşme” demagojisiyle, özel finans kuruluşlarına bir çeşit para basma yetkisi verilmiş, bir ölçüde merkez bankası işlevi ile donatılmıştır. *Her türlü özel finans kuruluşuna “paramısı” araçlar üretme ve yaratma izni verilmiştir.* Aşırı-üretim taleb bulmak için düne kadar devletin finanse ettiği “ek talep”, şimdi özel finans kuruluşlarının “türev” araçlarıyla sürekli ürettikleri ve büyüttükleri finansal araçlarla, kağıtlarla finanse edilmeye başlanmıştır. Bir bakıma devlet, finans alanındaki egemenliğini özel finans kuruluşlarına devretmiştir. Özellikle Sovyetler Birliğinin dağıtılmışlığıyla ortaya çıkan “yeni pazarlar”ın aşırı-üretim “tüketilmesi” için finanse edilmesiyle ortaya çıkan finansal/parasal genişleme bu durumu olağanüstü boyutlara taşımıştır.

1993 ekonomik krizi, bu özel finans kuruluşlarına aktarılmış “enflasyonist” politikanın ilk ciddi krizi olarak ortaya çıkmışsa da, “anti-enflasyonist” politikaların (Friedmancılık) yeniden devreye sokulmasıyla kısa sürede geçiştirilmiştir. Her ne denli geçiştirilmiş olsa da, özel finans kuruluşlarının merkez bankalarının ve hazinenin işlevlerini yerine getirmeye yöneltilmesinin, geçmişteki devlet müdahalesiyle özdeş sorunlar yarattığı açıkça görülmüştür.

Buna rağmen bu “özel finansal genişleme” politikası sürdürülmüştür. Bunun ilk büyük etkisi ise 1997 Asya Krizi'yle birlikte ortaya çıkmış ve Japon ekonomisini günümüze kadar süren “durgunluk”a sürüklemiştir.*

2000 krizi ve Enron olayı, bir kez daha kamu harcamaları yerine özel finans kuruluşları aracılığıyla sağlanan finansal genişlemeyle aşırı-üretim finanse edilmesinin, geçmişteki gibi büyük finans krizi-

* Buradaki “durgunluk”, yani resesyon, NBER'nin kullandığı teknik resesyon değildir.

ne yol açtığı ortaya koymasına rağmen, emperyalist ekonomilerin kapitalizmin bu irsi hastalığından kurtulmaları olanaksız olduğundan, aynı “uyuşturucu”yu ya da “uyancı”yı almayı sürdürmüşlerdir.

Mortgage krizi ya da Ekim 2008’de başlayan finans krizi, aşırı-üretim krizlerini engellemek amacıyla özel finans kuruluşları aracılığıyla ek talep yaratılması politikasının ortaya çıkardığı sorunların en uç noktasıdır. Gelinen yer, Ekim 2008 öncesinde özel finans kuruluşlarının “türev araçlarla” ürettikleri sanal kredilerle sağlanan ekonomik büyümenin daha fazla sürdürülemez olduğu yerdir. Diğer ifadeyle, geçmişte Keynesçi politikalar çerçevesinde devletin karşılıksız para basarak ürettiği finansal kaynakların 1980’ de içine girdikleri büyük krizin yeni bir versiyonu söz konusudur.

Bu durumda, uzun yıllardır ciddi bütçe açıkları vermeyen, daha doğrusu bütçe açıklarını finanse etmekte zorlanmayan devletin devreye girmesinden başka bir seçenek bulunmamaktadır. Diğer ifadeyle, 1980’de aşırı-üretim ek talep yaratmak için devlet müdahalesinin yarattığı krizin “özel finans kuruluşları” aracılığıyla aşırı-üretim ek talep yaratılması şeklinde sürdürülmesinin yarattığı kriz, bu kez ters biçimde, devletin müdahalesiyle aşılmaya çalışılmaktadır. Ortalıkta uçuşan trilyon dolarlık devlet müdahaleleri de bu aşmanın görüntüleri olduğu kadar, aynı zamanda krizin ne kadar ağırlaştığının göstergeleridir.

Şimdi devletler ekonomiye müdahale etmektedirler. Bu ise, en açık ifadesiyle, aşırı-üretim sorununun (burjuva ekonomistleri için “ekonomik büyüme”nin sürdürülmesi sorunu) bir kez daha enflasyonist politikalarla ek talep yaratarak aşılmaya çalışılmasıdır.

Bu politika yönelimiyle piyasalara büyük ölçüde para pompalanmış, zor duruma düşmüş olan özel finans kuruluşları devletleştirilmiş, işlevleri (ki baştan itibaren belirttiğimiz gibi aşırı-üretimi finanse etmektir) devlet tarafından üstlenilmiştir. Yeni bir Keynesçilik dönemine girilmiştir.

1929-1980 arasında yaşandığı ve görüldüğü gibi, Keynesçi politika, ilk dönemde aşırı-üretim ek talep yaratarak krizin aşılmasını sağlarken, bir dönem sonrasında büyük bir enflasyon sorunu ortaya çıkarmıştır. Bugün özel finans kuruluşlarının “türev araçlar”la yarattığı aşırı sermaye genişlemesiyle ortaya çıkan varlıkların değer yitirmesi, bu “yeni” politikanın sonucu olacak olan enflasyon nedeniyle bir kez daha ortaya çıkacaktır.

Bugün krizin “dibi bulundu”, “kriz aşıyor”, “ekonomi canlanıyor” türünden değerlendirmeler tümüyle devlet müdahalesiyle yaratılan ek talebin getirmiş olduğu canlanmadan ibarettir. Devlet harcamaları arttığı oranda bu canlanma bir süre daha devam edecektir. Ancak ne tarihler 1929’u göstermektedir, ne de dünya ekonomisi 1929-1980 dünya ekonomisidir. Çok bilinen ünlü diyalektik

ifadeyle, “aynı ırmakta iki kez yıkanılmaz”. 1980 sonrasında emperyalist ekonomilerin devlet müdahalesinden özel finans kuruluşlarının finansal araçlarına geçişi sağladıkları kadar kolay olmayacaktır. Çok kısa süreli canlanmayı, çok daha büyük ve enflasyonla birleşmiş yeni bir kriz dalgasının izleyeceği açıktır. Devlet müdahalesi, bir süre için, bir yandan özel finans kuruluşlarının soluk almasını sağlarken, diğer yandan devlet harcamaları aracılığıyla ek bir talep yaratacaktır. Devlet harcamalarının artırılması “bütçe disiplini”ni bozacak, bütçe açıklarının büyümesine yol açacak ve devletlerin daha büyük borçlanmaya gitmelerine neden olacaktır. Devlet borçlanmasının artması da, faiz oranlarının yükselmesine yol açarak özel finans kuruluşlarının “risksiz” devlet kağıtlarını satın almasını getirecek ve bu yolla bu finans kuruluşlarının kârlarının artması sonucunu doğuracaktır. Ancak bu kez *iflas* tehdidi altında olan özel finans kuruluşları değil, doğrudan devlettir.

Emperyalist ülkelerde, özel olarak AB’de bu “yeni” politikayı uygulamada görülen kararsızlık, bu iflas tehlikesinin yaratacağı *rejim sorunundan* kaynaklanmaktadır. Ama başka seçenekleri de yoktur.

Bugün şunu açıkça söyleyebiliriz: Yaşanılan finans krizi karşısında devletin ekonomiye müdahale etmesi ve durgunluğa karşı ek talep yaratmak amacıyla devlet harcamalarının artırılması, bir süre için ekonomide canlanmayı sağlasa bile, benzer finans krizi bu kez devlet düzeyinde ortaya çıkacaktır. Kriz ne kadar gerçekleşse, bu durum ve bunun yaratacağı rejim krizi de o kadar kaçınılmazdır.

Elbette geniş kitleler açısından bu devlet müdahalesi ek bir tüketim olanağı yaratarak kitlelerin bu politikayı desteklemelerine neden olacak ve kısa dönemde “rejim”in “sapsağlam” olduğu yansımalarını üretecektir. Ama kriz dinamikleri giderek genişlemekte ve devasa boyutlara ulaşmaktadır. Özellikle 1980’den günümüze kadar geçen süreçte *fiyat/değer ilişkisinde* meydana gelen anormal değişim, enflasyondaki artışa paralel olarak tüm sistemi tehdit eden sorunlar doğurarak “yeniden yapılanma” gerekliliğini daha fazla dayatacaktır. Bütün sorun, geniş halk kitlelerinin, fiyatla hiç bir ilişkisi kalmamış değersiz mallar için ödedikleri bedeli ödemeyi sürdürüp sürdüremeyecekleridir. Kapitalizmin ekonomik krizleri, bir sonraki dönem daha şiddetli olarak ortaya çıkmak üzere şöyle ya da böyle geçirilebilir, ama üretilmesi için toplumsal bakımdan gerekli emek-zamanının olağanüstü düştüğü bir dönemde bu mallar için kitlelerin ödedikleri bedel (fiyatlarda ifadesini bulan bedel) değişmeden kalacaktır. Bu fiyat/değer ilişkisindeki bozulma, üretim ilişkileri değiştirilmeksizin düzeltilemez. Bugün ekonomik krizin “dip” yaptığı söylemlerinin yoğunlaştığı bir aşamada, Keynes’in kemiklerini meyardan çıkartmak bu gerçeği değiştirmeyecektir.

En Büyük 50 Şirket

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 110, Temmuz-Ağustos 2009

2007	2008			Üretimden Satışlar (Milyon TL)
1	1	Tüpraş	Kocaeli	27.733
3	2	EÜAŞ (Elektrik Üretim A.Ş.)	Kamu	6.249
2	3	Ford	İstanbul	6.006
6	4	Ereğli Demir ve Çelik	Ankara	5.015
4	5	Oyak-Renault	İstanbul	4.711
8	6	Tofaş	İstanbul	4.184
7	7	Arçelik	İstanbul	4.069
10	8	İçdaş Çelik	İstanbul	3.828
13	9	Habaş	İstanbul	3.477
9	10	Aygaz	İstanbul	3.280
15	11	İskenderun Demir Çelik	İskenderun	3.172
19	12	Çolakoğlu Metalurji	İstanbul	2.675
5	13	Toyota	Adapazarı	2.517
11	14	Vestel	İstanbul	2.372
14	15	Petkim	İzmir	2.319
18	16	Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu	Kamu	2.122
16	17	Unilever	İstanbul	2.092
28	18	Kroman Çelik	Kocaeli	2.088
20	19	Türkiye Şeker Fabrikaları	Kamu	1.947
17	20	Sarkuysan Elektrolitik Bakır	İstanbul	1.821
12	21	Mercedes-Benz	İstanbul	1.754
23	22	İpragaz	İstanbul	1.704
22	23	Milangaz	İstanbul	1.620
21	24	BSH Ev Aletleri	İstanbul	1.597
26	25	Philsa-Philip Morris-Sabancı	İstanbul	1.438
36	26	Kaptan Demir Çelik	İstanbul	1.422
43	27	İzmir Demir Çelik	İzmir	1.366
34	28	Ege Çelik	İstanbul	1.294

33	29	Diler Demir Çelik	İstanbul	1.240
60	30	Goldaş Kuyumculuk	İstanbul	1.240
32	31	Coca-Cola	İstanbul	1.213
35	32	TPAO	Kamu	1.211
31	33	Borçelik	İstanbul	1.197
27	34	Er-Bakır	Denizli	1.188
61	35	Nursan Çelik	Dört Yol	1.167
41	36	Borusan-Mannesmann	İstanbul	1.163
30	37	Vestel	İstanbul	1.151
24	38	Hyundai-Assan	Kocaeli	1.117
25	39	Bosch	Bursa	1.116
44	40	Yazıcı Demir Çelik	İstanbul	1.098
47	41	Karabük Demir Çelik	Karabük	1.066
29	42	Grundig	İstanbul	1.042
55	43	Ekinciler Demir Çelik	İstanbul	1.004
54	44	Honda	Kocaeli	975
56	45	Toros Tarım	İstanbul	949
37	46	Fırat Plastik	İstanbul	940
39	47	Aksa	İstanbul	910
46	48	Ak Gıda	İstanbul	885
40	49	Çay İşletmeleri	Kamu	854
65	50	Yücel Boru	İstanbul	812

Manipülasyon ve Dezenformasyon

[“Yalan söyleyin, mutlaka inanan çıkacaktır.” (Göbels)]

KURTULUŞ CEPHESİ

Sayı: 110, Eylül-Ekim 2009

Manipülasyon: Fr. *manipulation*, a. (I ince okunur) 1. **Yönlendirme.** 2. **Seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla bilgileri değiştirme.** (TDK)

Dezenformasyon: Fr. *désinformation*. a. **Bilgi çarpıtma.** (TDK)

“... 21. yüzyılı ‘informasyon’ çağı olarak lanse eden emperyalist propaganda, aynı zamanda iletişim alanındaki gelişmeleri kullanarak, dünya çapında bir ‘informasyon ağı’ oluşturmuştur. 1991 yılındaki Körfez Savaşı’nda en açık biçimde uygulamaya sokulan CNN’in ‘canlı’ yayınları, emperyalizmin ‘informasyon’ çağının gereklerine en uygun bir aracı kamuoyunun karşısına çıkarmıştır.

Emperyalizmin ‘informasyon’ konusundaki bakış açısı, tümüyle ‘desinformasyon’ anlayışına dayanmaktadır. Yani, kamuoyunun aydınlatılması, onların haber alma özgürlüğünün en geniş ölçekte gerçekleştirilmesi ile emperyalizmin uygulaması arasında temel bir karşıtlık vardır. Emperyalizm, kamuoyunun aydınlatılmasına yönelik ‘informasyon’ yerine, kamuoyunun koşullandırılmasına yönelik ‘desinformasyon’u esas almıştır.

Emperyalizmin ‘desinformasyon’ politikası, olay ve olgulara ilişkin bilgilerin (informasyonların) kamuoyuna aktarılmadan önce **denetlenmesi** ve **yeniden düzenlenmesi** şeklindedir. Eğer mevcut olay ve olgulara ilişkin bilgilerle, istenilen doğrultuda bir kamuoyunun oluşturulması olanaklı değilse, bu bilgilerin yeniden **kurgulanması**, kamuoyunun ‘sağlıklı bilgi alabilmesi’ açısından ‘gerekli’ görülmektedir.

Kısacası, ‘desinformasyon’, emperyalist basın ve yayın organları kullanılarak, istenilen konularda belirli bir kamuoyunun oluşturulması amacıyla olayların ve olguların bilinçli olarak değiştirilmesi demektir. Bunun en temel unsurları ise, haberin **kurgulanması** ve **abartılmasıdır.**” (*Kurtuluş Cephesi*, Sayı: 49, Mayıs-Haziran 1999.)

I

25 Eylül 2009 – *ntvmsnbc ve tüm gazeteler*

Türkiye 2050'de "devler ligi"ne girecek

Yatırım bankası Goldman Sachs, Türkiye'nin 2050'de dünyanın dokuz, Avrupa'nın üçüncü büyük ekonomisi olabileceğini belirtti. Kuruluşa göre, kişi başı gelir de 60 bin dolara çıkacak.

Goldman Sachs'a göre, Türkiye'nin gayri safi yurtiçi hasıla büyüklüğü 2050'de 6 trilyon dolara ulaşacak. 2008 sonu itibarıyla 730 milyon dolar olan milli gelirin yaklaşık 10 kat artacağı öngörülüyor. Kuruluşun projeksiyonuna göre Türkiye 2050'de Japonya, Almanya ve Fransa'yı geçerek dünyanın dokuzuncu büyük ekonomisi olacak. Türkiye şu anda dünyanın 17. büyük, Avrupa'nın sekizinci büyük ekonomisi konumunda.

Goldman'ın öngörüsüne göre 2050'de en büyük 10 ekonomi sıralamasında taşlar yerinden oynayacak. İlk üç sırayı Çin, ABD ve Hindistan alacak. Onları Brezilya, Rusya, Endonezya, Meksika, İngiltere, Türkiye ve Japonya takip edecek. Fransa, Almanya ve Kanada ilk 10 ekonomi dışında kalacak.

26 Ağustos 2009 – *Tayyip Erdoğan*

"Tabii ki hedefimize ulaşmak için kendimize bir takvim belirledik. İnşallah 2023, Türkiye'nin dünyada ilk 10 ülke arasına girme hedefidir. Göreve geldiğimizde dünya ekonomileri arasında 26. sıradayken bugün 17. sıradayız."

16 Mart 2009 – *Tayyip Erdoğan*

"Hiç şahit olmadığımız olayları bize yaşattılar, ama biz bunu hamdolsun tersine çevirdik. Bugün Türkiye dünyanın en büyük 26. ekonomisiyken bizim dönemimizde 17. sıraya çıktı. Avrupa'nın 6. büyük ekonomisi olduk, hamdolsun... Bu ülkeyi dünyanın ilk 10 büyük ekonomisi arasında görmek istiyoruz. İnşallah bunu da başaraçağız. 1 trilyon dolar GSYİH istiyoruz. İnşallah bunu da başaraçağız. 500 milyar dolar ihracat istiyoruz. İnşallah bunu da başaraçağız."

29 Temmuz 2008 – *Taraf*

2050'de "küresel yıldızlar" değişecek

Dünyanın 12 en büyük ekonomisi arasında, Türkiye dokuzuncu sırada yer alırken, 2050 yılında, Japonya, Fransa, Almanya, İtalya ve Kanada gibi sanayileşmiş ülkeler Türkiye'yi geriden takip edecek. Halen 660 milyar dolarlık milli gelire sahip Türkiye'nin, ilk aşamada 1 trilyon dolar, daha sonra da altı trilyon dolar ile bugünün 9-10 katı büyüklüğündeki milli gelir düzeyini yakalayacağı ifade ediliyor. Türkiye'nin, kişi başına milli geliri ise 2024 yılına kadar, 20 bin ile 25 bin dolara ve 2050 yılında da 60-65 bin dolar düzeyine çıkacak.

28 Temmuz 2008 – *cnntürk*

Türkiye 2050'de 9'uncu büyük ekonomisi olacak

Türkiye, 2050 yılında, dünyanın 9'uncu büyük ekonomisi olacak. Goldman Sachs'ın tahminlerine göre, 2050 yılında, Japonya, Fransa, Almanya, İtalya ve Kanada gibi sanayileşmiş ülkeleri (G7) geçecek olan Türkiye'nin, milli geliri 6 trilyon doları aşacak.

14 Temmuz 2007 – *Business Week*

Goldman Sachs'ın Rüyası

Ünlü yatırım bankası Goldman Sachs'ın Türkiye projeksiyonuna göre Türkiye ekonomisi, 2050 yılında tam 10 kat büyüyerek 4

trilyon dolara ulaşacak.

II

26 Ağustos 2009 – Milliyet

TÜBİTAK'tan müthiş bir proje daha

TÜBİTAK, fare sütünde, özellikli kanser tedavisinde kullanılan insana ait 'interferon gamma' isimli bir protein üretti. "Türk malı buzul ayısı" adı verilen dünyanın donmaya dirençli fare geliştirilerek adlarını duyuran TÜBİTAK araştırmacıları, transgenik farelerin sütlerinde hücrelerin kontrolsüz bölünmesini önleyen ve özellikle kanser tedavisinde kullanılan insana ait "interferon gamma" isimli bir protein üretti. TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi (MAM) Gen Mühendisliği ve Biyoteknoloji Enstitüsü Transgen ve Deney Hayvanları Laboratuvarı Sorumlusu Başuzman araştırmacılarından Doç. Dr. Haydar Bağış, "Böylece bu proteinlerin kanser tedavisinde daha bol, saf ve sağlığa uygun ve ucuz üretilmesinin de önü açıldı. Çünkü günde çok az süt elde edilebilen fareler yerine günde litrelerce süt alınabilen çiftlik hayvanlarına da uygulanabilir bir yöntem ortaya çıkarılmış oldu." Doç. Dr. Haydar Bağış, bu çalışmadan elde edilen sonuç ve bulguların günde litrelerce süt alınabilen transgenik çiftlik hayvanlarının üretiminde kullanılabilmesi için Türkiye'de yasal düzenlemelerin yapılması gerektiğini de bildirdi.

3 Eylül 2009 – Tüm gazeteler

TÜBİTAK Ulusal Elektronik ve Kriptoloji Araştırma Enstitüsü (UEKAE) tarafından geliştirilen ve NATO Askeri Komitesi tarafından onaylanmış alanındaki tek ürün olan Kriptolu USB Bellek "SIR" tanıtıldı.

10 Ağustos 2009 – Milliyet

TÜBİTAK'tan müthiş buluş

TÜBİTAK, kimyasal silahların etkisini tehlikesiz hale getiren yüksek temizleme gücüne sahip malzeme geliştirdi.

TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi (MAM) Malzeme Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Tarık Baykara, "Kimyasal silahı absorbe edecek, etkisini azaltacak ve bertaraf edecek etken maddelerin stokta her zaman için bulunması gerekliliği, bu ürünle askeri ve sivil savunma birimlerinin kimyasal silaha karşı önlem alma gerekliliğinin sağlanmasında önemli bir adım atılmış olmaktadır.

31 Temmuz 2009 – Radikal

TÜBİTAK "Görünmezlik Pelerini" Teknolojisini Üretti

Bilkent Üniversitesi Nano Teknoloji Merkezi Başkanı Prof. Dr. Ekmele Özbay'ın başkanlığını yürüttüğü projede doktora öğrencisi Atilla Özgür Çakmak tarafından geliştirilen "görünmezlik pelerini" teknolojisi, askeri araçların üzerine kaplanacak bir meta malzeme sayesinde istenilen frekans bandında, tankların, hatta havadaki uçakların görünmezliğine olanak sağlıyor.

10 Mart 2009 – Gazeteler

İdeoloji bilime el koydu, Darwin sansürlendi!

TÜBİTAK, dünyanın tartışacağı bilim adamlarının inanamayacağı bir icraata imza attı. TÜBİTAK, Evrim Teorisi'nin sahibi Darwin'e sansür koydu. Mart ayında Bilim ve Teknik Dergisi'nin kapağı son anda değişti. Dergideki Darwin'le ilgili 15 sayfa da atıldı. Kapağı hazırlayan derginin genel yayın yönetmeni Çiğdem Atakuman da görevden alındı.

Manipülasyona, yani insanların “güdülenmesi”ne ve dezenformasyona, yani insanlara bilerek çarpıtılmış, kurgulanmış bilgi iletilmesine ilişkin, bugünden düne doğru tarih sırasıyla verdiğimiz iki örnekten ikincisi, yani TÜBİTAK’la ilgili olan “müthiş buluş”, “müthiş bir proje daha” haberlerinin çarpıtılmış olup olmadığı, yani dezenformasyon amacı çok da önemli değildir. Asıl amaç, şeriatçıların, özellikle de Fethullah Gülen “cemaatinin ilim adamları”nın eline geçen TÜBİTAK’ın ne kadar da iyi çalıştığını, sürekli “müthiş buluşlar”da bulunduğunu göstermektir. Özellikle Mart ayında Darwin’in sansürlenmesiyle “cemaat ilim adamları”nın TÜBİTAK’ı kesinkes ele geçirdiklerinin herkesçe görünür ve bilinir olmasından sonra, bu amaca yönelik olarak “medyaya servis yapılan” haberlerde belirgin bir artış olmuştur.

Her ne kadar TÜBİTAK’ı “fetheden” “cemaat alimleri”nin “ilmi vasıfları”, Adnan “hoca”nın “ilmi vasfı”ndan çok fazla değilse de, “feth edilmesi” mutlak olarak hedeflenmiş bir kurumun “fethi” gerçekleştirilmiştir. Bu “fetih”, basit biçimde bir kamu kuruluşunun daha şeriatçılar tarafından ele geçirilmesinden ibaret değildir. TÜBİTAK’ın önemi, Erbakan’ın ünlü “ağır sanayi hamlesi” çerçevesinde “kendi motorunu üreten Türkiye” demagojisinden kaynaklanır ve tarihi 1950’lerdeki Gümüş Motor olayına dayanır. Hemen her zaman Erbakan ve “milli görüş”, hemen her zaman TÜBİTAK’ı denetime almaya çalışmıştır. Anımsanacağı gibi (şüphesiz anımsayan pek kimse çıkmayacağı için “anımsanmayacağı gibi” denilmesi gerekiyorsa da, “sözün gelişi”), 1975’te kurulan I. MC hükümetinde TÜBİTAK Erbakan’a bağlanmıştı ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı MSP’ye aitti.

“Milli görüş”ün, yani şeriatçı kesimlerin TÜBİTAK’a olan “ilgisi” eski olduğu kadar, çok da yoğundur. Bunun temel nedeni, TÜBİTAK’ın küçük ve orta ölçekli işletmeler için karşılıksız “Ar-Ge” (Araştırma-Geliştirme) hizmetleri ve teknoloji desteği vermesidir. Bu nedenle, özellikle tekelleşmemiş orta sermaye kesimleri için TÜBİTAK yaşamsal öneme sahiptir. TÜBİTAK’ın şeriatçı “alimler”e sağlayacağı istihdam olanağı bunun yanında fazlaca önemli değildir.

Böylece TÜBİTAK’ın “feth”ine yönelik Erbakan’la başlayan süreç, AKP’nin 2008 yılında yaptığı yasa değişikliğiyle gerçek bir “fetih” haline dönüşmüştür. Bunun anlamı ise, artık her türlü spekülasyon ve bilimsel olmayan (dolayısıyla dinsel) bilgi ve araştırmaların TÜBİTAK bünyesinde ve TÜBİTAK adıyla sunulabileceğidir.

İşte bu nedenle, son dönemde TÜBİTAK’ın ne kadar “çok” çalıştığına ve ne kadar “çok” buluş yaptığını ilişkin haberler “servis” edilerek bunun üstü örtülmeye çalışılmaktadır.

Birinci manipülasyon ve dezenformasyon örneğine dönersek, burada, *Goldman Sachs*’ın dünya ekonomisine ilişkin değişik zamanlarda yaptığı “projeksiyonlar” aracılığıyla Tayyip Erdoğan ve

mehteran takımının ne kadar başarılı olduğu gösterilmeye çalışılmaktadır.

Burada yapılan dezenformasyon, özel olarak bir bilginin çarpıtılmasına dayanmaz. Bunun yerine, eski bir haber, sanki yeni bir habermişçesine kamuoyuna “pompalanmaktadır”. *Goldman Sachs*’ın 2003 yılında yaptığı ve 2007 yılında genişlettiği 2050 yılına ilişkin “projeksiyonları”, 2007 yazında *Business Week* tarafından “Goldman Sach’ın Rüyası” başlığı ile duyurulmuşken, her yaz, aynı haber “medya”ya “servis” edilmiştir. Aynı “bayat” haberin son “servisi” ise, Tayyip Erdoğan’ın G-20 “zirvesi”ne gitmesine denk getirilmiştir. Dünya ekonomik bunalımının Türkiye’yi “teğet” geçtiği iddiasına karşın, Türkiye ekonomisinin dünya ekonomileri arasında en fazla küçülen ekonomi olduğu gerçeği, bir biçimde bu “bayat haber”le karartılmaya çalışılmaktadır.

Diğer taraftan, GSMH’nın halk tarafından “teknik” olarak bilinemeceği varsayımıyla ve TÜİK’in “katkılarıyla”, iki yıl içinde GSMH’nın bir trilyon doları aştığına ilişkin veriler açıklanarak AKP iktidarının ne kadar “başarılı” olduğu cümle aleme ilan edilecektir.

TÜİK verilerine göre, 2008 yılı itibarıyla Türkiye’nin GSMH’sı, **cari fiyatlarla** 741 milyar dolardır (1998 bazlı). Buna göre, Türkiye ekonomisi 2001 krizinden 2008 yılına kadar, yıllık ortalama %21 büyümüştür. Ancak aynı dönemde GSMH, **sabit fiyatlarla** (1998 fiyatlarıyla), yıllık olarak ortalama %5,8 büyümüştür.

Bu cari büyüme oranına göre, GSMH, 2010’da bir trilyon doları aşacaktır, en azından dünya ekonomik bunalımı olmasaydı, aşacaktı. (Artık 2011 ya da 2012’de aşacaktır!)

Görüldüğü gibi, TÜİK verilerine göre **cari fiyatlarla** GSMH’nın 2010’da bir trilyon doları aşacağı neredeyse bir kaç yıldır bilinirken, 2009 yılında Tayyip Erdoğan, “1 trilyon dolar GSYİH istiyoruz. İnşallah bunu da başaracağız” diye böbürlenebilmektedir.

Şüphesiz tüm bunların bir de “bedeli” vardır. “Bedel”, her şeyden önce böyle ya da öyle bir GSMH büyümesi sağlanabilmesi için, belli bir **yatırımın** yapılması ve yatırım yapılabilmesi için de, belli bir **kaynak** olması gerekir. Bu kaynak da, herkesin bilebileceği gibi, dış ve iç borçlanmadır.

2008 sonu itibarıyla, Türkiye’nin dış borç toplamı 299 milyar dolardır. Bunun 106 milyar doları kamuya, 193 milyar doları özel sektöre aittir. Yine 2008 sonu itibarıyla iç borç toplamı 182 milyar dolardır.

Böylece toplam 481 milyar dolar iç ve dış borç yüküyle ve üstelik cari fiyatlarla GSMH 741 milyar dolara çıkartılmıştır. Dahası, bu GSMH artışı, ağırlıklı olarak ithalattaki artışa dayanmaktadır.

İşte bu, ekonominin “teknik” bilgilerinin halkın bilmeyeceği ve bilemeyeceği varsayımıyla bir **manipülasyon planı** ya da “stratejisi”

oluşturulmuştur.

Bu planın amacı ya da “stratejik hedefi”, yukarda da ifade ettiğimiz gibi, AKP iktidarının “çok başarılı” olduğunu göstermektir. Hamasi söylemle, AKP, ne kadar kendi cebini dolduruyorsa da, “he-lal olsun yapıyorlar” olacaktır. Ve yine “medyatik” dille söylersek, AKP, kendi “çıtasını” kendisi belirlemektedir; “çıtayı yükselterek”, “hedef 1 trilyon dolar GSMH!” yapılıır.

“Çıta” 1 trilyon dolar GSMH olduğundan, eğer AKP bu “çıta”yı geçerse “çok başarılı”, geçemezse “başarısız” olacaktır ve üstelik bunu kendisi cümle aleme ilan etmektedir! (“Kasımpaşalı”, “delikanlı” başbakan imajı!)

Yukarda yine ifade ettiğimiz gibi, 2008 yılı itibariyle GSMH, cari fiyatlarla **741 milyar dolardır*** ve cari fiyatlarla yıllık büyüme oranı %21’dir. GSMH, bu ortalama büyümeyle, 2009’da 897 milyar dolar ve 2010’da **1.085 milyar dolar**, yani **1 trilyon 85 milyar dolar** olacaktır. Kısacası “yükselen çıta”ya rağmen “hedefe” ulaşılmıştır! AKP başarılıdır, öyle ise “yola devam”!

Bu manipülasyon, ister istemez halkın (ve özellikle de küçük-burjuvazinin “yüksek” eğitim görmüş kesimlerinin) kolayca inanacağı ve kabul edeceği “bir şeyler”in üstünde yükselmelidir. Bu “şey”, *Goldman Sachs*’ın 2050 yılına yönelik projeksiyonudur. Üstelik bu projeksiyona göre 2020’lerde ulaşılabilecek “hedef”e, yani 1 trilyon dolarlık GSMH’ya, AKP sayesinde 2010’da ulaşılmış olacaktır! Ne müthiş bir başarı!

AKP iktidarının bu manipülasyon stratejisi, açıktır ki, geçmiş dönemdeki tüm düzen partilerinin (Demirel başta) propagandalarından çok daha fazla “düşünülmüş” bir stratejidir. Bu strateji, CIA’nın “karşı-ayaklanma stratejisi”yle, yani kontra-gerilla stratejisiyle hem mantıksal olarak, hem de kullanılan araçlar açısından büyük benzerliğe sahiptir. Bu açıdan da, “uzmanlar” tarafından oluşturulduğu açıkça ifade edilebilir.

Bütün bunların, bu manipülasyonların ve dezenformasyonların böylesine yaygın, böylesine planlı, böylesine kolayca yapılabiliyor olmasının tek nedeni, halkın “aptallığı” değil, bu durumu, bu gerçekleri halka açıklamayan, açıklayamayan ve açıklamaya gücü olmayan “sol”dur, devrimcilerdir.

Devrimcilerin görevi, her türlü mücadele aracını diyalektik bir bütünlük içinde kullanarak, bu ve benzeri siyasal gerçekleri, planlı ve sistemli olarak halka açıklamaktır.

* 741 milyar dolar, yani 950 milyar liradır. Bu, bir dolar=1,28 lira olan kur üzerinden hesaplanmıştır. Dolar/TL paritesinin 1,50 olduğu durumda, yani bugünkü gibi olduğunda, 2008 yılına ilişkin GSMH, 633 milyar dolara inmektedir.

Komşunun Krizi

KURTULUŞ CEPHESİ

Sayı: 114, Mart-Nisan 2010

1980’de başlayan ve 1995’de Brezilya’nın “kurtuluşu”yla birlikte IMF tarafından sona erdiği ilan edilen “dünya borç krizi” şimdi yeniden hortlamış görünüyor. Ancak bu kez “borç krizi”ne giren Avrupa’nın “euro bölgesi” oldu.

Yunanistan’da genel seçimleri Yorgo Papanderu’nun kazanmasından sonra “patlayan” (ya da “patlatılan”) borç krizi, kimi ekonomistlerin sözüyle “euro’yu sallamaya” başladı.

Açıklanan 2009 verilerine göre, Yunanistan’ın kamu dış borç stoku 298,5 milyar euro’ya (420 milyar dolar) ulaşmıştır. Bu borç miktarı Yunanistan’ın GSYİH’nın (356,7 milyar dolar) %113’üne denk düşerken, bütçe açığı da GSYİH’nın %13’ünü oluşturmaktadır. Bu iki veri, Yunanistan’ın karşı karşıya olduğu ekonomik sorunların boyutlarını göstermeye yeterlidir. Ancak bu ekonomik sorunlar, yalın biçimde piyasaların (borsalar) iniş-çıkışlarıyla değil, doğrudan dış borçların “çevrilemez” hale gelmesinin ifadesidir.

Yunanistan, AB üyesi olduğu için, dış borçların çevrilebilirliği,

Yunanistan'ın Kamu Dış Borcu		
	Toplam Borç (Milyar €)	GSYİH'ya Oranı (%)
1997	114,9	97
1998	115,7	95
1999	122,3	94
2000	141,0	103
2001	151,9	104
2002	159,2	102
2003	168,0	97
2004	183,2	99
2005	195,4	100
2006	204,4	97
2007	216,4	96
2008	237,2	99
2009	298,5	113

yani dış borç faizlerinin ve ana paralarının ödenmesi ve yeni borçlanmaya gidilmesi, tümüyle AB ülkelerine, özel olarak da Fransa ve Almanya'ya bağlı olarak yıllarca sürmüştür. 2000 kriziyle birlikte Fransa ve Almanya'nın içine girdiği "finansal darboğaz" ve ardından 2007 mortgage kriziyle başlayan "finans krizi", her şeyden önce "batık krediler" sorununu öne çıkarmış ve "türev araçlarla" türetilmiş balonların patlamasına yol açmıştır. Bu durumda Almanya ve Fransa, Yunanistan'ın artan dış borçlanmasını "çevirebilir" halde tutmak için yapabileceklerinin sınırına ulaşmışlardır. AB yapısı içinde 2008'e kadar dış borçlarını "çevirebilen" Yunanistan, bu tarihten itibaren "çeviremez" duruma düşmüştür.

Mortgage kriziyle birlikte dünya kredi hacmindeki ve dünya ticaretindeki daralma, tüm ülkeler gibi Yunanistan'ı da etkilemiştir. 2008 sonunda "teknik olarak" resesyona giren Yunanistan, AB yapısı içinde özel olarak desteklenen tarım ürünleri ihracatında önemli gerileme yaşamıştır. Tümüyle AB pazarına göre yapılandırılmış olan Yunanistan tarım üretimi, AB pazarındaki daralmayla birlikte %50'ler düzeyinde azalmıştır. Bu da, Yunanistan'ın ihracat gelirlerinin azalması demek olduğundan, dış borçların kısmen ihracat gelirleriyle "çevirebilirliği"ni de olanaksız hale getirmiştir.

Bugün "medya"ya yansıtıldığı gibi, Yunanistan "krizi" hiç de beklenmedik ve bilinmeyen bir olay değildir. Yunanistan'ın dış borç stoku verilerine bakıldığında görüleceği gibi, 1995 yılından itibaren Yunanistan'ın dış borçlanması GSYİH'nın %100'üne eşit düzeyde gerçekleşmiştir. 2000 ve 2008 kriz dönemlerinde bu oran %100'ü aşmıştır.

Bu bilinen gerçeğe rağmen, Yunanistan'ın "borç krizi" beklenmedik bir olay gibi sunulmuştur.

Sorun, Yunanistan'ın birden bire "borç krizi"ne girmesi değildir. Söz konusu olan, AB'nin, özellikle de Almanya ve Fransa'nın 2008 kriziyle birlikte kendi finans kuruluşlarının içine girdiği iflas süreci ve onları kurtarmak için yapılan müdahalelerdir. Bu müdahaleler, Almanya ve Fransa'nın kredi kapasitesini büyük ölçüde daraltmıştır. Bu daralma nedeniyle de, artık Yunanistan'ın GSYİH'nın %100'leri seviyesinde seyreden dış borçlanmasını finanse edemez

hale gelmişlerdir. Artık iş Yunanistan'ın başına kalmıştır.

Dış borçların Almanya ve Fransa tarafından finanse edilemediği ve edilmek istenmediği bir dönemde, Yunanistan'ın borçlarını "çevirebilmek" için "istikrar tedbirleri" uygulamaktan başka seçeneği yoktur. Ve Yunanlıların da, Türkiye insanlarının da çok iyi bildiği gibi, bu "istikrar tedbirleri", ekonominin yönetiminin IMF'nin eline geçmesiyle uygulanacak olan "IMF istikrar paketi"nden başka bir şey değildir.

"İstikrar tedbirleri", IMF'nin klasik reçetesinde yazılıdır.

1) Bütçe açığını kapatmak: Maaş ve ücretlerin dondurulması, kamu harcamalarının kısılması (özellikle memurların sayısının azaltılması), verimsiz kamu kuruluşlarının tasfiyesi, vergi gelirlerinin artırılması (özellikle ve ilk planda kdv oranlarının yükseltilmesi) vb. tedbirler alınması.

2) Dış borçların ödenmesi ya da çevrilebilir hale gelmesi: İhracatın artırılması amacıyla "gerçekçi kur uygulaması"na gidilmesi, yani devalüasyon yapılması.*

3) Yeni ve taze para bulunması: Kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi, doğrudan sermaye yatırımlarının daha fazla teşvik edilmesi.

IMF patentli bu "istikrar tedbirleri" sonucunda, reel ücretler düşecek, küçük ve orta sermaye kesimleri büyük ölçüde iflasa sürüklenecek, yani mülksüzleştirilecektir.

Bütün bu sonuçlar, "istikrar tedbirleri"nin uygulandığı tüm ülkelerde halk kitleleri tarafından çok iyi bilinen sonuçlardır. Ana sorun, halk kitlelerinin bu yoksullaşmayı ve mülksüzleşmeyi ne kadar kabul edecekleri, yani ne oranda direnecekleri sorunudur. Latin-Amerika ülkelerinde olduğu gibi ve ülkemizde de 24 Ocak Kararları sonrasında görüldüğü gibi, bu "istikrar tedbirleri"nin "sivil iktidar" koşullarında uygulanması neredeyse olanaksızdır. İşte bu yüzden, Yunanistan'ın karşı karşıya olduğu ana sorun, "borç krizi"ni aşmak için klasik "istikrar tedbirleri"nin nasıl uygulanacağı değil, bu uygulamaya karşı Yunan halkının direnişinin nasıl engelleneceğidir.

Bugün, "solcu" PASOK iktidarı, Yunan halkının "istikrar tedbirleri"ne karşı direnişini pasifize etmenin aracı durumundadır. Bunu başarabildiği oranda PASOK bir süre daha iktidarda kalabilecektir. Ama başaramazsa? İşte Yunanistan'daki krizin en yaşamsal sorunu ve sorusu budur.

* "Gerçekçi kur politikası"nın ya da devalüasyonun "euro" nedeniyle ulusal ölçekte gerçekleştirilemeyeceği ileri sürülebilir. Bu tümüyle "euro"ya ilişkin "efsane"lerden birisidir. Bugün Papandreu hükümeti ikili para sistemi kullanacağını açıklamıştır. Buna göre, ülke içinde euro para birimi olarak kullanılmaya devam edilirken, dış ticarete, özellikle Balkan ülkeleriyle olan ticarete devalüe edilmiş drahmi kullanılacaktır.

Bu sorunun yanıtı da, AB'nin ne kadar "demokrasi ittifakı", "uygarlık projesi" olduğunun da yanıtı olacaktır.

Yunanistan'ın içinde bulunduğu "borç krizi"nden çıkan "dersler" de vardır.

Bu "dersler"ın en önemlisi, *Goldman Sacs*'ın ürettiği "döviz ticareti" yoluyla, bizdeki ifadesiyle "net hata/noksan" kaleminde oynamalar yaparak devlet bütçesine ek finansman sağlanmasıdır.

İkinci "ders" ise, "net hata/noksan" kalemi üzerinde yapılan oynamaların bir süreliğine ekonominin durumunu "maskeleye" hizmet etse de, her durumda "piyasa aktörleri" ve IMF tarafından yakından izlendiği ve bilindiğidir.

Tayyip Erdoğan ve mehteran takımının IMF ile aylarca sürdürdükleri görüşmelerin "sona erdirilmesi", bu iki "ders" açısından değerlendirilmek zorundadır. Olası bir IMF anlaşması sonucunda "net hata/noksan" kalemi üzerinden yapılan "maskeleye" sona erdireceğinden ve birden "borç krizi" patlak vereceğinden IMF'yle anlaşma yapılamamış ve seçim sonrasında ertelenmiştir. Bu erteleme, Tayyip Erdoğan ve mehteran takımının "başarılı müzakereleri" sonucunda değil, IMF'nin Yunanistan kriziyle birlikte bölgedeki ikinci bir krizi kaldıramayacağı için gerçekleşmemiştir.

Tayyip Erdoğan'ın anayasa değişikliğine ilişkin söylediği sözle ifade edersek, AKP iktidarı, taşın altına sadece elini değil, gövdesini koymuştur. Olası 2011 seçimlerini kazandığı takdirde, IMF'nin "istikrar tedbirleri" en sert biçimde uygulanacağı şüphesizdir. TÜİK'in "makyaj"layarak açıkladığı son büyüme verileri de, bu durdumun ne kadar kaçınılmaz olduğunu ortaya koymaktadır.

TÜİK'in ekonominin %4,7 küçüldüğüne ilişkin açıklamanın ardından, Türkiye ekonomisinin, %2 küçülen "batma noktasındaki Yunanistan'dan daha kötü" olduğu yorumları yapılmıştır.

Türkiye ekonomisinin Yunanistan'dan "daha kötü" olması yanında, Goldman Sacsvari bir "maskeleye" operasyonu nelerin gizlendiği ve üstü örtüldüğü henüz netleşmemiştir. Özellikle "net hata/noksan" kaleminde görünen olağanüstü döviz girişlerinin kaynakları ve bedeli bilinmemektedir. Söylenen sadece, "net hata/noksan" kalemi yoluyla ülkeye olağanüstü döviz girişi yapıldığı yönündedir. Bu girişin gerçek olup olmadığı bilinmediği gibi, gerçek ise, karşılığında nelerin verildiği bilinmemektedir.

Bugün için IMF ve ABD, AKP'nin zor duruma düşmesini istememektedir. Takiyeciliğe alışmış bir siyasal akım için de, yalan söylemek hiç de alışılmadık bir durum değildir. Resmi açıklamaya göre ekonomisi %4,7 küçülmüş bir ülkenin başbakanı hala "kriz"ın "teğet" geçtiğinden söz edebilmektedir.

Bu durumun yakın gelecekte nelere yol açacağını anlayabilmek için Yunanistan örneğine bakmak yeterlidir.

Yeni Borç Krizi ve Euro'nun “Çöküşü”

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 115, Mayıs-Haziran 2010

Tanı, krediyi* yarattı! Böylece Ademoğulları borç denilen kalımsal hastalığa yakalandı. Artık herkes kredi sistemi aracılığıyla borçlanmaya ve daha fazla borçlanmaya başladı. Toplumsal düzen,

* Tooke'ye göre, “En basit ifadesiyle kredi, bir kimsenin, bir başka kimseye, belli bir miktarda sermayeyi para olarak, ya da para olarak hesaplanan değeri üzerinde anlaşmaya varılmış mallar şeklinde, ve her iki halde de, belli bir vadenin sonunda ödenmek üzere, emanet vermesine yolaçan, sağlam ya da çürük bir temele dayalı güvendir.” (Akt. K. Marks, *Kapital*, Cilt III, s. 353.)

Marks, kapitalist kredi sisteminin niteliğini de şöyle ifade eder:

“Kredi sisteminin özünde yatan iki karakteristiğinden birisi, kapitalist üretimin itici gücü olan, başkalarının emeğinin sömürülmesi yoluyla zenginleşmeyi, en katıksız ve en dev boyutlara ulaşmış bir kumar ve sahtekarlık sistemi halini alıncaya kadar geliştirmek, ve toplumsal serveti sömüren azınlığın sayısını gittikçe azaltmak, diğeri de, yeni bir üretim tarzına geçiş biçimini oluşturmaktır. Kredi sisteminin Law'dan Isaac Pereire'e kadar belli başlı sözcülerine, dolandırıcı ve peygamber karması o tatlı özelliği veren de, işte onun bu belirsiz niteliğidir.” (K. Marks, *Kapital*, Cilt III, s. 390.)

“Kapitalist özel sanayi, kapitalist sistemin kendi temeli üzerinde yokedilmesini temsil eden ve yeni üretim alanlarına yayıldıkça ve buraları egemenliği altına aldıkça özel sanayii ortadan kaldıran hisse senetli şirketler işi dışında, kredi, bireysel

“borç verenler” ile “borç alanlar” ya da “alacaklılar” ile “borçlular” şeklinde iki büyük “sınıf” a ayrıldı. “Borç alanlar” borç almaksızın yapamazken, “borç verenler” borç vermeksizin yapamaz hale geldi. Kredinin tarih içindeki serüveni, giderek bu bağımlılık ilişkisinin farkına varılması ve bu farkındalık içinde bilinçli olarak kullanılmasının serüveni oldu.

Tarih içinde bireysel ve özel kredinin yanında kamu kredisi ortaya çıktı. Bireyden kamuya, yani devlete ya da tersine kamudan bireye doğru akan krediler, borçlunun alacaklıya bağımlılığını daha belirgin hale getirdi. Bir süre sonra devletler arası kredi sistemi doğdu. Uluslararası düzeyde “borçlu devletler” ile “borç veren devletler” ortaya çıktı. Uluslararası kredi sistemi, giderek borçlu devletlerin kurtulmaya ne kadar çalışırlarsa çalışırlarsa kurtulmayı başaramadıkları büyük bir “borç tuzağı”na dönüştü.

Serbest rekabetçi kapitalizmde gelişen ve tekelci kapitalizmde dünya çapında egemen olan “finans sistemi”, emperyalist ülkeler ile sömürge, yarı-sömürge ve geri-bıraktırlmış ülkeler arasında sürekli ve kalıcı bir bağımlılık ilişkisi haline geldi. Fakir ve yoksul sömürge vb. ülkeler, herhangi bir emperyalist ülkenin sanayi malını alabilmek için uluslararası finans sistemine başvurmak zorunda kaldı. Ya da tersine, malını satmak isteyen herhangi bir emperyalist ülke, satın alacak ülkeye kredi vererek kendi malını satın almasını garantiye aldı. Böylece ticaret alanında emperyalist ülkeler ile bağımlı, geri-bıraktırlmış ülkeler arasındaki kredi sistemi gelişti.

Emperyalist ülke mallarının (yatırım malları, ara-malları ya da tüketim malları) tüketicisi olan ülkelerin, bu tüketimi sürdürebilmek için krediden başka bir seçeneği kalmadı.

Öte yandan emperyalizme bağımlı ülkelerin kendi iç üretim ve tüketimleri de kredi sistemine bağımlı hale geldi. İlk dönemde dış ticaretin sürdürülmesi için dış borçlanma başatken, giderek bütçe açıklarını kapatmak amacıyla (yani iç üretim ve tüketimi sürdürmek amacıyla) dış kredi alınmaya, yani dış borçlanmaya gidildi. Devletlerin bütçe açıkları büyüdükçe dış borçları da büyüdü. Dış borçları öylesine devasa boyutlara ulaştı ki, artık hiçbir borçlu ülke borcunu ödeyemez hale geldi. Böylece dış borç süreklilik kazanırken, sadece faiz ödemesiyle “borçların çevrilebilirliği” sorunu ortaya çıktı.

Artan dış borçlanmalar, kaçınılmaz olarak kredi faizlerinin yükselmesine ve dolayısıyla da faiz ödemelerinin artmasına yol açtı. Dış borç faizleri öylesi bir noktaya ulaştı ki, geçmiş dönemde ana para ödemelerinin yapılamaması gibi, faizlerin de ödenememesine

kapitaliste ya da kendisine kapitalist gözüyle bakılan kimseye, belli sınırlar içerisinde başkalarının sermayesi ve malı, ve böylece de başkalarının emeği üzerinde mutlak bir denetim olanağı sağlar.” (K. Marks, *Kapital*, Cilt III, s. 388.)

neden oldu. Zaten dış borçların ana parasını ödeyemeyen ülkeler, şimdi faizleri de ödeyemez hale geldiler ve “borç krizi” patlak verdi.

Her borç krizi, borçlu ülkenin üretim ve tüketim koşullarını tümüyle işlemez hale getirirken, alacaklı ülkelerin de “finans krizi”ne girmelerine yol açacak boyutlara ulaştı. Bu nedenle, borç krizinin patlak verdiği ülkeler hemen uluslararası finans kuruluşlarının, yani IMF ve Dünya Bankası’nın kapısını çalmak zorunda bırakıldı.

Emperyalizmin sürekli ve resmi uluslararası finans kuruluşlarına baş vuran borçlu ülkelerin borçların faizlerini düzenli olarak ödeyebilmeleri için hazır reçeteler oluşturuldu. IMF’nin ünlü “istikrar tedbirleri” bu hazır reçetelerin genel adı oldu.

Eğer borçlu ülkenin dış borçlanmasının ana nedeni bütçe açıklarıysa, “istikrar tedbirleri” çok açık ve net biçimde “kamu tasarrufu”yla işe başlanılmasını şart koşuyordu. Yani borçlu ülkenin devleti, “borç krizi”nden kurtulabilmek için her türlü kamu harcamasını kıstak zorundaydı. Memur maaşları azaltıldı, kamu çalışanlarının sayısı düşürüldü, sosyal harcamalar kısıldı. Böylece “bütçe açığı” denkleştirildi ya da “finanse edilebilir” hale getirildi.

Alınan bu “tedbirler” sonucunda bütçeler “faiz dışı fazla” verirken, sağlanan tasarruflar dış borçların faizlerinin ödenmesi ve bu yolla yeni (ve daha yüksek faizle) borçlanmanın gerçekleştirilmesi için kullanıldı.

Öte yandan emperyalist ülkeler, kendi mallarını satabilmek için “borçlu ülkeler”e yeni krediler açmayı sürdürdü. “Borçlu ülkeler”, bir yandan birikmiş (stok) dış borçları ödemek için “kemer sıkma”yı sürdürürken, diğer yandan emperyalist ülke malları için pazar rolünü sürdürmek için daha büyük ölçekte borçlanmaya devam ettiler. Dış ticaret açığı ya da cari açık giderek büyüdü. Her “borç krizi”, ülkelerin dış borçlarını artırarak bir sonraki aşamaya geçti.

Tanının krediyi yaratmasıyla başlayan bu döngü, dün Türkiye, Brezilya, Arjantin vb. geri-bıraktınlmış ülkeleri altüst ederken, bugün “uygarlık projesi” adı verilen AB’nin “yaramaz çocuğu” Yunanistan’ı kısılcasına aldı. Ardından İspanya’da “alarm” zilleri çalmaya başladı. Portekiz ve İtalya sıraya girdi. Tüm bu ülkelerin ortak özelliği, yüksek bütçe açıkları ve büyük dış borçlanmaydı.

1980-1994 yılları arasında süren “dünya borç krizi”nde, başta Brezilya, Arjantin, Meksika ve Türkiye olmak üzere tüm geri-bıraktınlmış ülkeler IMF’nin “istikrar tedbirleri”ni uygulayarak, bir krizden diğerine düşerek on beş yıl geçirdiler. 1994 yılına gelindiğinde dış borçlar iç borçlara dönüştürülerek ve kamu mülkleri ve kuruluşları özelleştirilerek “dünya borç krizi”nin sona erdiği ilan edildi. (IMF, bu durumu 2001 yılında yayınladığı raporla “1979-1989 Sessiz Devrim” diyerek duyurdu.)

Böylece geri-bıraktınlmış ülkelerin “dış borç sorunu” ortadan

Türkiye'nin İç ve Dış Borç Stoku				
(Mil- yon \$)	İç Borç Stoku	Dış Borç Stoku		
		Toplam	Kamu Sektörü	Özel Sektör
1996	29,3	79,3	68,5	10,7
1997	30,7	84,0	67,2	16,8
1998	37,1	96,2	72,5	23,7
1999	42,4	103,0	75,6	27,4
2000	54,2	118,6	89,4	29,2
2001	84,9	113,6	86,2	27,5
2002	91,7	129,5	86,5	43,0
2003	139,3	144,1	95,2	48,9
2004	167,3	161,0	97,1	63,9
2005	182,4	169,7	85,8	83,9
2006	178,9	207,6	87,3	120,3
2007	219,2	249,4	89,3	160,1
2008	181,7	277,7	92,4	185,3
2009	219,2	271,1	96,8	174,4

kalkarken, “iç borçlanma” başlı başına yeni finansman kaynağı haline geldi. Devletlerin hazine kağıtlarının (bono ve tahviller) alım-satımının serbest bırakılmasıyla “sıcak para” egemen unsur oldu. Artık devletler doğrudan dış borçlanmaya gitmek yerine, uluslararası özel finans kuruluşlarına ve fonlarına devlet iç borçlanma senetlerini satarak, hem bütçe açıklarını, hem de emperyalist ülkelerden yapılan ithalatı finanse etmeye başladılar. Bunun sonucu olarak da “kamu finansmanı”nda dış borç kalemi azalırken, iç borç

sürekli büyüdü.

IMF'nin “sessiz devrim”inin ikinci sonucu ise, *yerli özel finans kuruluşlarının ve şirketlerin* dış borçlanmasının olağanüstü artmasıdır. Yerli bankalar ve şirketler, düşük faizle dış borçlanmaya giderek devletin iç borçlanmasını (yüksek faizle) finanse etmeye başlamışlardır.

Şimdi “borç krizi”, AB'nin “hinterland”ındaki geri-bıraktınmış ülkelerin gündeminde. “Kriz”in gelişim süreci, geçmişte olduğu gibi, ithalatın karşılanması (dış ticaret açığı ya da cari açık) ve bütçe açıklarının kapatılması için “içerden”, yani AB fonlarından yapılan sürekli ödemelerle (borçlanma) “kriz”in “ötelenmesi”yle başlamıştır. Ortak para birliği, yani Euro, bu süreçte bir “enstrüman” olarak kullanılmadığından, ister istemez AB içinden yapılan transferlerle yıllar geçirildi. 2008 “mortgage krizi”yle birlikte bu geçiş sürecinin de sonuna gelindi.

“Mortgage krizi”, AB'nin emperyalist ülkelerinin finans kesimine müdahalesine yol açarken, pek çok finans kuruluşu devletleştirildi ya da devlet denetimi altına alındı. Bu “operasyonlar”da trilyon dolar düzeyinde “devlet kağıtları” kullanıldı. Popüler dildeki ifadeyle, özel ve kamu finans kuruluşlarının elindeki “toksik kağıtlar” (batık krediler ve çürük yatırımlar) devlet tarafından satın alındı.

Bu aşamada herşey kağıt üzerinde yapıldı. İflas noktasına gelen finans kuruluşlarının elindeki değersiz “kağıtlar”, yine devletin çıkardığı karşılıksız “kağıtlar”la değiştirildi. Herşey çok kolay oldu.

“Kağıt”lar “kağıt”larla değiştirilmiş, iflas durumu ortadan kaldırılmış ve iflastan “kağıt” üzerinde kurtarılmış olan finans kuruluşları yaşatılmıştı. İflastan kurtarılan her finans kuruluşu, her zaman olduğu gibi yine piyasalarda faaliyet yürütmeye devam etti. Ellerindeki yeni devlet “kağıtları”yla işlerini yürütmeyi sürdürdüler, ama bu “kağıtlar”ın karşılığı yoktu. İşte 2008 krizinde devlet müdahalesi ile kurtarılan finans kuruluşlarının kullandıkları karşılıksız “kağıtlar” yeni bir krizi, üstelik doğrudan devletler düzeyinde krizi “tetiklediği” görüldüğü andan itibaren bu “kağıtlar”ın reel karşılıklarının bulunması sorunu ortaya çıktı. Daha tam ifadeyle, 2008-2009 arasında piyasaya sürülen karşılıksız devlet “kağıtları”nın (güvencelerinin) karşılığının bulunması kaçınılmaz hale geldi.

Bu gelişme, herşeyden önce dış kredilerin azaltılmasını ve verilmiş kredilerin belli oranlarda tahsil edilmesini gerektirdi. Eğer AB’nin emperyalist ülkeleri (Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya) AB içindeki “hinterland” ülkelere verdikleri kredileri belli oranlarda tahsil edebilirlerse, kendi ülkelerinde “tasarruf” a ve iç borçlanmaya gitmeksizin karşılıksız “kağıtlar” için kaynak yaratmış olacaktı. İşte bu “kaynak” yaratma operasyonu, önce Yunanistan’ın “borç krizi” olarak ortaya çıktı.

Yunanistan krizi, neredeyse AB üyesi olduğu 1992’den günümüze kadar dış ticaret ve bütçe açıklarını doğrudan AB’nin emperyalist ülkeleri tarafından yaratılmış fonlar aracılığıyla kapatmasının sonuna gelmesiyle ortaya çıkmıştır.

Olağan durumda Yunanistan, herhangi bir Latin-Amerika ülkesi gibi, Türkiye gibi, dış ticaret ve bütçe açıklarını dış borçlanmayla karşılamak durumunda olsaydı, bugüne kadar en az üç “borç krizi” yaşamak durumunda kalacaktı. Yunanistan’ın bu yıllar boyunca, AB’nin karmaşık “mevzuatı” çerçevesinde, “fon” aktarımı adı altında gerçekleştirdiği “dış borçlanma” görünmez olurken, “dış borç” un yerini “AB fonları” almıştı. Federal bir devletin içinde merkezi bütçeden federe devletlere (eyaletlere) yapılan bir fon aktarımı gibi sunulan bu “dış borçlanma” yöntemi, AB’nin “iç sorunu” ya da “AB bütçe harcamaları” olarak gösterildi.

Şimdi AB’nin emperyalist ülkelerindeki finans kuruluşlarının kurtarılması “operasyonu” nun faturasının ödenmesi zamanı geldi. Her zaman olduğu gibi, fatura “alttakiler” tarafından ödenmek zorundaydı ve öyle de oldu. Yunanistan, “borç krizi” ne girdi.

Kurtuluş Cephesi’nin geçen sayısında* ifade edildiği gibi, Yunanistan’ın bu “borç krizi”nden çıkabilmesinin tek yolu, “klasik” IMF “istikrar tedbirleri”ni uygulamaktır. Bu ise, çok açık biçimde “gerçekçi kur politikası”yla işe başlanılmasını, yani devalüasyon yapılmasını gerektirir. Ama Yunanistan “Euro bölgesi” içindedir ve tek

* *Kurtuluş Cephesi*, “Komşunun Krizi”, Sayı: 114, s. 28-30.

para birimi olarak Euro kullanılmaktadır. Bu durumda, Yunanistan “krizi”nin gerektirdiği devalüasyon, ancak Euro’nun değer yitirmesiyle gerçekleştirilebilir. İşte son aylarda Euro’nun dolar karşısında değer yitirmesi böylesi bir “borç krizi” temeline dayanmaktadır.

Bugün Euro’nun “çöküşü”nden söz edilmektedir.

2008 yılında dolar karşısında tarihinin en yüksek değerine (1 Euro= 1,60 dolar) ulaşan Euro, bugünlerde 1,20’ler seviyesine düşmüştür. Bir başka deyişle, son bir yıl içinde Euro %25 değer yitirmiş, yani %25 devalüasyona uğramıştır. Ancak bu, Euro’nun “çöktüğü” anlamına gelmemektedir.

Herşeyden önce anımsanmalıdır ki, Euro ilk çıktığında euro/

Euro/Dolar	
1 Ocak 1999	1,17
1 Ocak 2000	1,01
1 Ocak 2001	0,94
1 Ocak 2002	0,89
1 Ocak 2003	1,05
1 Ocak 2004	1,26
1 Ocak 2005	1,36
1 Ocak 2006	1,18
1 Ocak 2007	1,32
1 Ocak 2008	1,47
8 Ocak 2008	1,60
1 Ocak 2009	1,40
1 Ocak 2010	1,44
1 Şubat 2010	1,39
1 Mart 2010	1,36
1 Nisan 2010	1,35
1 Mayıs 2010	1,33
15 Mayıs 2010	1,25
22 Mayıs 2010	1,26
30 Mayıs 2010	1,23

dolar paritesi 1,17’ydi. Bu açıdan bakıldığında Euro’nun hala değerli olduğundan söz etmek olanaklıdır. Öte yandan 2002 yılında (2000 krizi koşullarında) Euro’nun 0,89 dolar seviyesine kadar indiği gözönüne alındığında, bugün Euro’nun “çöktüğü”nden söz etmek hiç de olanaklı değildir.

Burada sorun Euro’nun dolar karşısında değer yitirmesinin kaçınılmazlığından öte, “piyasa aktörleri”nin ve özellikle dış ticaret şirketlerinin ve ihracata yönelik üretim yapan kesimlerin “önlerini” görememeleridir. Ortalama olarak üç aylık sürelerle yapılan siparişler ve ödemeler, Euro’daki değer yitimiyle birlikte bu şirketler için “kur riskini” artırmaktadır. Daha açık ifadeyle, Euro’nun ne kadar değer yitireceğini (üç ay içinde) tam olarak kestiremeyen şirketler, gerek siparişlerde verecekleri (ve alacakları) fiyatlarda, gerekse ödeme tarihlerinde belirsizliğe düşmektedirler. Bu belirsizlik de, kamuoyuna “Euro’nun çöküşü” olarak sunulmaktadır. Amaç, Euro’nun değer yitirmesinin yaratmış olduğu “kur riski”nden doğan zararların kamuya ödettirilmesidir.

Bugün AB ülkelerinde ciddi bir “dış borç krizi” sorunu vardır ve bu sorun “mortgage krizi”ne karşı geliştirilen “anti-kriz” politikalarının bir sorunu olarak derinleşmiştir. Asıl üzerinde durulması gereken olgu budur. Yoksa 2002 yılında 0,89 düzeyine kadar gerilemiş bir Euro’nun “çöküşü”nün, tekil şirketler dışında bir anlamı ve değeri yoktur.

Ne yazık ki, tanrı (!) krediyi yarattı ve kredi dünya çapında “borç krizleri”ni sürekli kıldı. Borçlandırma sistemi varolduğu sürece de bu krizlerden kurtulmak olanaklı olmayacaktır.

Bir Gecede Zengin Olmak

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 118, Kasım-Aralık 2010

25 Kasım 2010 PERŞEMBE

Resmî Gazete

Sayı :
27766

DÜZELTME

28/10/2010 tarihli ve 27743 sayılı mükerrer Resmî Gazete'de aslına uygun olarak yayımlanan, 12/10/2010 tarihli ve 2010/966 sayılı 2011 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararının eki "2011 Yılı Programı"nın "TABLO II: 3-Fert Başına GSYH" tablosunda (Resmî Gazete Sayfa: 14) yer alan 2010 yılı için Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) (ABD Doları/TL) "1,159" rakamı "0,982", SAGP Göre Fert Başına GSYH (ABD Doları) "13 038" rakamı "15 392" olarak, 2011 yılı için Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) (ABD Doları/TL) "1,211" rakamı "1,025", SAGP Göre Fert Başına GSYH (ABD Doları) "13 653" rakamı "16 126" olarak; Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın 24/11/2010 tarihli ve 4293 sayılı yazısı üzerine düzeltilmiştir.

Resmi Gazete'nin bu "mükerrer" sayısında sözü edilen ve "düzeltilen" 2011 Yılı Programı'na ilişkin veriler şöyledir:

TABLO II: 3- Fert Başına GSYH

	Yıl Ortası Nüfusu (Bin Kişi)	(Cari Fiyatlarla)			(1998 Yılı Fiyatlarıyla)			Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) (ABD Doları/TL)	SAGP Göre Fert Başına GSYH (ABD Doları)
		GSYH (Milyon TL)	TL	ABD Doları	GSYH (Milyon TL)	TL	ABD Doları		
1998	62.464	70.203	1.124	4.338	70.203	1.124	4.322	0,131	8.573
1999	63.366	104.596	1.651	3.907	67.841	1.071	4.117	0,202	8.171
2000	64.259	166.658	2.594	4.130	72.436	1.127	4.335	0,283	9.159
2001	65.135	240.224	3.688	3.020	68.309	1.049	4.033	0,427	8.618
2002	66.009	350.476	5.310	3.492	72.520	1.099	4.225	0,613	8.667
2003	66.873	454.781	6.801	4.559	76.338	1.142	4.390	0,773	8.800
2004	67.734	559.033	8.253	5.764	83.486	1.233	4.740	0,811	10.177

2005	68.582	648.932	9.462	7.021	90.500	1.320	5.075	0,831	11.386
2006	69.421	758.391	10.925	7.583	96.738	1.394	5.359	0,848	12.883
2007	70.256	843.178	12.002	9.234	101.255	1.441	5.542	0,877	13.685
2008	71.079	950.534	13.373	10.440	101.922	1.434	5.514	0,914	14.631
2009	71.897	952.635	13.250	8.578	97.144	1.351	5.196	0,917	14.449
2010	72.698	1.098.807	15.115	10.043	103.749	1.427	5.488	1,159	13.038
2011	73.497	1.214.852	16.529	10.624	108.418	1.475	5.673	1,211	13.653

Resmi Gazete'de yayınlanan yukardaki “düzeltme”yle birlikte, bir gün önce 13.653 dolar olan (“kişi başına” değil) “fert başına” GSYİH bir gecede 2.473 dolar (%18,1) artarak 16.126 dolara yükselmiştir.

Burada söz konusu olan, hükümetin, 28 Ekim 2010 günü *Resmi Gazete*'de yayınlanan “2011 Yılı Programı”nda yer alan “veriler”de, bir ay sonra 25 Kasım 2010’da yaptığı “düzeltme”dir. TÜİK’in, yani devletin “resmi” istatistik kurumunun sıkça yaptığı “revizyonlar”ının kerameti kamuoyunca tam olarak bilinmezken, kişi başına düşen GSYİH verilerinin bir gecede “düzeltilmesi”nin kerameti de tam olarak bilinmemektedir. Bu “revizyonlar” ve “düzeltmeler” “medya”da, çokluk alay konusu yapılmıştır. Daha tam ifadeyle, başta “medya” olmak üzere hiç kimse bu tür “düzeltmeler”le ortaya çıkan “gelişme” ya da “büyüme”leri ciddiye almamaktadır.

Hiç kimse ciddiye almadığı halde, “koskocaman” devletin “koskocaman” hükümetinin, devletin kendi (“Resmi”) gazetesinde bu türden alay konusu olan “düzeltmeleri” neden yayınladığı ve yayınlarken alay konusu olmasına neden izin verdiği de yine bilinmeyen ve anlatılmayanlar arasında yer almaktadır.

Bu veriler, devletin değişik ekonomik kararlarında, devlet ihalelerinde kullanılan temel verilerdir. Eğer devlet, 2011 yılına ilişkin “tahmini” ortalama dolar kuru (ama SAGP, yani Satın Alma Gücü Paritesi’ne göre) 1,211 TL olarak belirlemişse, bu durumda yarına ilişkin tüm ekonomik kararlarda, fiyatlandırmalarda, ihale bedellerinin saptanmasında bu “ortalama” kur esas olacaktır. Yapılan “düzeltme”ye göre, 2011 yılı dolar kuru (SAGP) 1,211 TL’den 1,025

	DİE 2004 GSMH (Milyon TL)	TÜİK 2010 GSYİH (Milyon TL)	1897 Fiyatla- rıyla (DİE) Milli Gelir TL	1898 Fiyatla- rıyla (TÜİK) Milli Gelir TL
2000	125.596	166.658	1.492	2.594
2001	176.484	240.224	1.992	3.688
2002	275.032	350.476	3.003	5.310
2003	356.681	454.781	3.830	6.801
2004	428.932	559.033	4.507	8.253

TL'ye indirilmiştir. Yani %15 revalüasyon (değer artırımını) yapılmıştır. Böylece TL, 2011 yılında %15 daha değerli hale getirilerek, ucuz dolar kuru/yüksek faiz politikası (sıcak para politikası) daha da güçlendirilmiştir.

“Koskocaman” devletin yetkili kurumlarının yetkili uzmanlarının %15'lik bir “tahmin” yanılması yaptıklarını bir ay sonra anlayabilmiş olmaları, elbette alay konusu yapılacak bir şeydir. Ancak devlet “muhasbesi”nin bu kadar “oynak” hale getirilmesi, böylesine alay edilebilecek kadar sıradanlaştırılması, devletin hiçbir verisine, saptamasına ya da “tahmini”ne güvenilemeyeceğini açıkça göstermektedir.

TÜİK'in, eski adıyla DİE'nin 2004 yılı istatistik yıllığında *cari fiyatlarla* GSMH ve kişi başına milli gelir yukardaki tabloda gösterilmiştir.

Bu tabloda görüleceği gibi, aynı yıllara ilişkin iki veri arasında çok önemli farklılık ortaya çıkmaktadır. (Her ne kadar birisinde GSMH, diğerinde GSYİH'den söz ediliyorsa da, iki hasılanın birbirinden farkı çok az değişkenlik gösterdiğinden burada ihmal edilebilir bir durumdur.) DİE'nin TÜİK'leşmesiyle birlikte ortaya çıkan bu durum, bugün Yunanistan krizinde çok açık biçimde ortaya çıktığı gibi, devletin gerçek durumu gizleyebilmek için verilerde “makyaj” yapmasının tipik bir ifadesidir.

Böylesi “makyaj”lara hangi uluslararası tekelin, yatırım fonunun “itibar” edeceği hiç de önemli değildir. Bir mali tekelin ya da yatırım fonunun devletin “makyajlanmış” verilerine “itibar” ederek girişeceği herhangi bir mali yatırım, açıktır ki spekülasyondan başka bir şey değildir. Bu açıdan, “itibar”dan daha çok spekülatif kazanç önem kazanmaktadır.

Ama bu “makyaj”, en açık biçimde TL'nin değerli tutulmasının ve bu yolla elde edilebilecek olan “arbitraj” gelirlerinin artırılmasının olanaklı olduğunu göstermesi açısından uluslararası yatırım fonları ve mali sermaye için “itibar” konusudur. Açıktır ki, “satın alma gücü paritesi”nde dolar/TL kurunda yapılan %15'lik indirim, yani TL'nin %15 değerlendirilmesi, ülkeye gelen her bir dolar karşılığında doğrudan %15 daha fazla TL alınmasının olanaklı olduğunu gösterir.

“Makyaj”ın ya da “düzeltme”nin diğer tarafı ise, siyasal propaganda. AKP, TÜİK verilerinde yapılan “düzeltmeler” yoluyla, işlerin nasıl “tıkırında” gittiğini, krizlerin nasıl “teğet” geçtiğini, “umutsuzluğa kapılmanın” ne kadar yersiz olduğunu cümle aleme ilan etmektedir. Buna “para sahibi” olanların, özellikle de mali sermaye çevrelerinin inanıp inanmamaları önemli değildir. “İnan”maları istenenler, inandırılmak istenenler “inananlar”dır, yani bu türden para ticaretiyle hiçbir ilişkisi olmayan doğrudan halkın kendisidir. Zaten “medya”daki ekonomi haberleriyle, özellikle de borsa verileriyle,

dolar kurlarıyla işlerin “tıkırında” gittiği sanısı oluşturarak, bireylerin yaşadıkları ekonomik sıkıntının sadece kendi başına gelen “tekil”, “bireysel” bir sorun olduğu düşüncesi yaratılmaktadır.

AKP’nin en büyük korkularından birisi, nasıl ekonomik krizle iktidara gelmişse, aynı biçimde bir başka ekonomik krizle iktidardan gitmek zorunda kalmaktır. Ekonomik krizlerin etkisini ve sonuçlarını bu tür “düzeltmeler”le küçültme çabasının altında yatan bir neden de bu korkudur.

Sorun, gerçeklerin sayısal oynamalarla çarpıtılması değildir. Verilerde yapılan “düzeltmeler” ne kadar gerçekleri gizlemeye hizmet ederse etsin, bu gerçekleri ortadan kaldırmaz. Zaten gerçeklerin bu tür gizlenmesi “ilgili” herkes tarafından bilinmektedir. Sorun, “aynı sandalda” bulunanların sandalı salladıkları takdirde, yani gerçekleri gerçek olarak almaya başladıkları takdirde, sandalla birlikte hepsinin batacağı gerçeğidir. Bu nedenle, veriler ne kadar çarpıtılırsa çarpıtılsın, aynı sandalda olanların “çıkar birliği”, bu çarpıtmaların gerçekmişçesine kabul edilmesini getirmektedir. Ama bir gün sandal sallanmaya başladığında...

İşte o zaman bu çarpıtmaların bedeli toplumsal olarak çok pahalıya ödenecektir.

Ekonomide Komplu Korkusu (Sıcak Para Operasyonu)

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 119, Ocak-Şubat 2011

“Merkez yeni hamleleriyle sıcak paraya set çekiyor.”

Bu sözler, AKP'nin “merkez medyası” *Yeni Şafak*'ın 24 Ocak 2011 tarihli ekonomi sayfasının manşetine çekilmiştir. Her ne kadar bu haber *Yeni Şafak* gazetesinde 24 Ocakta manşet yapılmışsa da, “haber” yaklaşık iki aylık bir sürecin ürünüdür.

Son iki aydır Türkiye ekonomisi için cari açığın “ciddi bir tehdit” olduğuna ilişkin açıklamalar, haberler ve yorumlar yapılırken, Merkez Bankası'nın bu “olayı” yakından izlediğinden söz ediliyordu. Üstelik Merkez Bankası başkanı Durmuş Yılmaz, “faizlerin düşürülmesinin cari açığı artırdığı”nı söylüyordu. Ama söylediğiyle kaldı. Bir haftalık repo faiz oranları %6,50'den %6,25'e indirildi.

İşte Merkez Bankası'nın bu repo faiz oranlarında yaptığı indirimle birlikte, başta “yandaş medya” olmak üzere tüm “medya”nın ekonomi sayfalarında “sıcak paraya set çekiliyor” başlıkları atıldı.

Ama herkesin kafası karıştı.

Türkiye ekonomisinin sürekli cari açık verdiğini ve bu açığın ödemeler dengesi bilançosunda “net hata/noksan” kalemi üzerinden “sıcak para”yla kapatıldığı bilinen bir gerçektir. “Sıcak para”nın “yüksek faiz/düşük kur” politikasıyla ülkeye geldiğini bilmeyen de yoktu. Şimdi ise, “sıcak para”ya karşı “set çekmek”ten, faiz oranlarını indirmekten söz edilmektedir. Bu “uygulama”nın, “yüksek faiz/düşük kur” politikasının terk edilmesi olduğu da açıktır.

Bu “şaşırtıcı” durumu Güngör Uras şöyle ifade etmektedir:

“Sıcak para ve cari açık ilişkisi ‘yumurta tavuk’ ilişkisine benzer. Sıcak para girdikçe cari açık artar. Cari açık arttıkça sıcak para girişine kapı açılır. Sıcak para girişi durur ise, döviz fiyatı (doların fiyatı) gerçek değerini bulur. Örneğin 1 dolar 2 TL olur. O zaman ithalat yavaşlar, ihracat artar. Cari açık (hazmedilebilir ölçüye iner) küçülür. Bu değişim ekonomide önce şok etkisi yapar. Dengeler bozulur, yeniden kurulur. O nedenle bunu yapmak cesaret ister.

Seçim öncesi hiçbir hükümet bunu yapmaz. Yapamaz. Bunu ancak seçimi çoğunlukla kazanan ve 4 yıl iktidarı garanti eden bir parti yapabilir. Ekonomi iki yıl sallanır, sonra düze çıkar. En az seçim sonuçları alınıncaya kadar Merkez Bankası, döviz fiyatında büyük ölçüde artışa yol açacak (örneğin dolar fiyatını 1.65 TL’nin üzerine zıplatacak) ve de sermaye girişini durdurarak, ülkeden döviz kaçışına yol açacak ölçüde faiz indirimine gidemez.” (Güngör Uras, 24 Ocak 2011)

Her ne kadar Güngör Uras, kıssadan hisse çıkartıp, Merkez Bankası’nın finans dünyasını “ters köşeye yatıran” kararını AKP’nin dört yıllık iktidarı garantilemesi olarak yorumluyorsa da, “piyasa aktörleri” ve bunların “medya”daki sözcüsü “ekonomistler” Merkez Bankası’nın “kafasının karışık” olduğunu, kararın “tutarsız” olduğunu, piyasalarda istikrar yerine istikrarsızlık yaratacağını koro halinde söylüyorlar. Üstelik bu “koro”, seçimlere beş ay kala alınan bu kararın piyasalardaki dengeleri bozacağını, dolayısıyla da AKP’yi olumsuz etkileyeceğini iddia ediyor.

Olayların izleyicisi olan ve ekonominin durumunu borsa endeksine bakarak değerlendiren (yeni moda sözcükle “algılayan”) “sıradan vatandaş”ın bunlardan anlayabileceği tek şey, AKP’nin faizleri düşürdüğünden başka bir şey olmayacaktır.

Bu durumda gelişen her siyasal olayda egemen “zihniyet”in ünlü sorusunu sorarak işe başlamak gerekir: Bu faiz indirimlerinden kim yararlanmaktadır?

Evet, faizler düşmüştür. Ama faizi düşen, Merkez Bankası’nın

bir haftalık repo faizleridir. “Ekonomistler”in “açık piyasa işlemleri” adını verdikleri repo işlemleri, Merkez Bankası kanalıyla yapılan bir *iç borçlanma* yöntemidir. Genellikle kısa vadeli olarak piyasadaki fazla parayı emmek amacıyla kullanılır. Bir başka ifadeyle, Merkez Bankası repo işlemleriyle hazine bonosu satar ve bu yolla piyasalardan para çeker. Repo faiz oranları ne kadar yüksek olursa Merkez Bankası’nın borçlanma olanağı da o kadar artar.

Bugün repo faiz oranları düşürülmüştür. Bu durumda, Merkez Bankası’nın piyasalardan repo yoluyla para çekmek diye bir “sorunu” olmadığı söylenebilir. Bu da, açıktır ki, piyasalardaki fazla para “sorun” olarak görülmemektedir, dolayısıyla piyasalarda her dönemkinden daha fazla para olacaktır.

Güngör Uras’ın “kıssadan hisse” çıkartarak, AKP’nin “dört yıllık iktidarı garantilediği”nden böyle bir indirim gittiği yorumunun tersine, “dört yıllık iktidarı” *garantileyebilmek için* repo faiz oranlarını indirme yoluna gitmiştir. Dolaylı olarak piyasalardaki para miktarı artmaktadır. Böylece seçimlere kadar piyasalar “paraya boğularak” tüketime artırılması yoluna gidilmektedir. Bir bakıma seçmenin gözü boyanmaktadır. Bu nedenle repo faiz indirimi açık bir “seçim ekonomisi” uygulamasının başlangıcıdır. “Ciddi bir tehdit” haline gelen cari açığa rağmen alınan bu faiz indirim kararıyla seçimlere kadar “piyasalardaki istikrar”, yani cari açığın temel nedeni olan ithalata dayalı aşırı tüketim sürdürülmek istenmektedir.

Diğer yandan Merkez Bankası repo faiz oranlarını indirirken, aynı zamanda (üç günlük bir gecikmeyle) “munzam (zorunlu) karşılık oranları”, yani bankaların topladıkları mevduatların Merkez Bankası’nda tutmak zorunda oldukları bölümü artırılmıştır.

Repo faiz oranlarının indirilmesinden üç gün sonra alınan kararlar, vadesiz hesaplar için zorunlu karşılık oranı %8’den %12’ye, 1 aya kadar mevduatlarda zorunlu karşılıklar %8’den %10’a ve 3 aya kadar vadeli mevduatlarda ise %7’den %9’a yükseltildi. Merkez Bankası’nın açıklamasına göre, bu yolla piyasalardan 9,8 milyar TL “allah para” çekilecektir. Aralık sonlarındaki artışlardan çekilen parayla birlikte, piyasadaki çekilen para miktarı 22 milyar doları bulmaktadır.

Bir yandan repo faiz oranları düşürülerek piyasalardan para çekilmesinin önü kapatılırken, diğer taraftan zorunlu karşılık oranları (üstelik “piyasaların beklentisinin üzerinde”) yükselttiler bankaların mevduatlarından 22 milyar lira para Merkez Bankası’na aktarılmaktadır.

İşte Merkez Bankası’nın “kafası karışık” denilmesinin nedeni de bu çelişik durumdur.

Burada bilinmesi gereken “bir” olgu, “sıcak para”nın en çok kullandığı araçlardan birisinin bankalara (özellikle “bazı bankalara”) ve şirketlere verilen kısa vadeli “borçlar” olduğudur.

Kısa Vadeli Borçlar (Milyon \$)				
	Merkez Bankası	Bankalar	Ticari Krediler	Toplam
2005	2.763	18.295	17.225	38.283
2006	2.563	21.548	18.512	42.623
2007	2.282	18.330	22.523	43.135
2008	1.874	24.761	23.813	50.448
2009	1.776	25.545	22.089	49.410
2010 Kasım	1.571	46.191	23.588	71.350

2010 Kasım ayı itibarıyla, 285 milyar dolarlık dış borcun 71 milyar dolar, yani %25'i kısa vadeli borçlardır. (Bu oran, 2008 ve 2009 yılında %18'dir.) Bu yüksek kısa vadeli borçlanmanın "yükü", kısa vadeli borçlanma faiz

oranları düşürülerek bir ölçüde azaltılırken, zorunlu karşılık oranları yükseltilecek bu "sıcak para"nın kısa vadede *kaçması* engellenmek istenmektedir.

Tüm "medya ekonomistleri"nin (eski deyimle "televoleci ekonomistler") çok iyi bildiği gibi, Türkiye ekonomisinin "en ciddi tehdidi" bankaların ve şirketlerin yurtdışından aldıkları kısa vadeli borçlardır. Bu kısa vadeli borçlar, bir yandan sürekli artarken, diğer yandan eski borçlar sürekli yenilenmektedir. Bu "borçların çevrilebilirliği"nde meydana gelebilecek en küçük bir aksama, pek çok bankanın ve şirketin hemen (kısa vadede) batmasına yol açabilecek ölçüde "ciddi tehdit" oluşturmaktadır. Ve herkesin de bilebileceği gibi, bu bankaların ve özellikle şirketlerin önemli bir bölümü AKP yandaşı bankalar ve şirketlerdir. Bu nedenden dolayı, Merkez Bankası'nın "kafa karşıklığı" içinde aldığı karar, ekonomik düzeyde yandaş bankaları ve şirketleri kurtarma operasyonundan başka bir şey değildir.

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, aynı zamanda "zorunlu karşılık oranları" artırılarak, yani zor yoluyla bankalardan 22 milyar lira Merkez Bankası'na transfer edilmiştir. Diğer bir ifadeyle, Merkez Bankası bu "operasyon"la bankalardan 13 milyar dolar almıştır. Böylece 2009 yılına göre (11 Milyar dolar) %277 artarak 41,6 milyar dolara yükselen cari açığın %30'u ("zorunlu karşılık oranları" artırılarak) bankalardan sağlanmıştır.

Olayın temeli siyasaldır. Daha tam deyişle, Merkez Bankası'nın aldığı son kararlar (faiz indirimi ve zorunlu karşılık oranlarını artırması) AKP iktidarının "ciddi tehdit algısı"na dayanmaktadır.*

* Algı, dış dünyanın duyumlarla gelen imgesinin zihinde gerçekleşen tasarımdır, hayalidir. Bu nedenden dolayı, "algı", "dervişin fikri ile zikri" arasındaki bir durumdur. Son dönemde moda olan ve olur olmaz her yerde kullanılan "algı" sözcüğü, gerçekte CIA'in uzun yıllar üzerinde çalıştığı "algı yönetimi"nin reklamcılık sektöründe kullanıma başlamasının bir ürünü olarak yaygınlaşmıştır. "Algı yönetimi"nden amaç, karşı tarafın bilgiye, deneyime dayalı düşünme ve yargılama yeteneğini zayıflatmak, sadece dış dünyadan gelen ya da gönderilen imgelerle *düşünmüş gibi düşünmesini*, yani düşüncenin yerine kanıların ve sanıların geçmesini sağlamaktır. "Komple teori-

AKP'nin "ciddi tehdit algısı"na göre, "sıcak para", özellikle portföy hesapları ile ticari ve nakit krediler ile mevduatlardan oluşan "diğer yatırımlar" kaleminde yer alan "sıcak para" seçim öncesinde bir "yurtdışı kaynaklı operasyon"la hızla piyasalardan çıkacaktır.** Böylece faiz oranları ve dolar kuru "patlayacak", kısa vadeli borç sarmalındaki bankalar ve şirketler kısa vadeli borçlarını "çeviremedikleri" için iflas edecektir. Bu da açık bir kriz demektir. Bu "tehdit algısı"na göre, ekonomik krizle (2001) iktidara gelen AKP, yeni bir ekonomik krizle gitmiş olacaktır. Bir başka deyişle, AKP, "para sihirbazı" Soros'un 1997'de Malezya'ya yaptığı operasyonun bir benzeri "yurtdışı kaynaklı" operasyonun Türkiye'de yapılmasından korkmaktadır.

Daha net bir ifadeyle, "Merkez Bankası'nın korktuğu şey cari açık değil, asıl olarak kısa vadeye park etmiş sıcak paranın seçim öncesinde kaçarak piyasalarda istikrarsızlık yaratması" ve bunun sonucu bir ekonomik krizin patlak vermesidir. Böylece Merkez Bankası, başkan Durmuş Yılmaz'ın tüm muhalefetine rağmen, "seçim döneminde piyasalarda istikrarı koruma görevi"ni de üstlenmiştir.***

Burada şu soru ortaya çıkmaktadır: AKP, neden ve hangi

leri", gelişen ekonomik, toplumsal ve siyasal nesnel olayların yapay, kurgusal özel olaylar olarak kavranılması için uygun bir ortam yaratmıştır. Bugün artık her durumda "algı"dan, "algılamaktan" söz edilmektedir. Bu söylem, nesnel bilgiyi tümüyle dışlar.

** Ödemeler dengesinde "portföy hesapları", Ocak-Kasım 2009 döneminde 3,497 milyar dolarlık, Ocak-Kasım 2010'da 19,819 milyar dolara yükselmiştir. Ticari ve nakit krediler ile mevduatlardan oluşan "diğer yatırımlar" ise, 2009 döneminde -9,375 milyar dolarlık, 2010'da 20,153 milyar dolara çıkmıştır. Böylece kısa vadeli "sıcak para"da 39,971 milyar dolarlık bir artış olmuştur. 2010 yılındaki 41,6 milyar dolarlık cari açık da bu şekilde finanse edilmiştir. Burada AKP'yi en çok korkutan (en kolay ve en hızlı çıkabilen "sıcak para" olduğu için) portföy yatırımlarındaki artış olmakla birlikte, bankaların ve şirketlerin yurtdışından aldıkları kısa vadeli krediler de aynı ölçüde tehdit oluşturmaktadır.

*** Bu değerlendirmeyi açıkça ifade eden bir yazar şöyle yazmaktadır:

"Merkez Bankası'nın tutarsız görülen bu açıklamaları, ciddi bir kafa karışıklığı ve iletişim sorunu yaşadığını gösteriyor. Ancak gelişmelere politika penceresinden bakarsak, konu daha anlaşılır hale geliyor. 'Faiz indirimi cari açığı artırıyor' dedikten hemen sonra faiz indirimi yaptığına göre Merkez Bankası'nın korktuğu şey, cari açık artışı değil. Merkez Bankası'nın karşı olduğu ve önlemeye çalıştığı şey, sıcak paranın çok kısa vadeli araçlarda park etmesi. Merkez Bankası, cari açık artışının değil, kısa vadeye park eden sıcak paranın, seçim öncesinde aniden kaçarak piyasalarda istikrarsızlık yaratmasından korkuyor. Görünen o ki Merkez Bankası, görevleri arasında seçim döneminde piyasalarda istikrarı koruma görevini de eklemiş bulunuyor.

Bütçe sonuçları ile Hazine nakit dengesi verileri, seçim ekonomisinin aralıktaki hızlı bir başlangıç yaptığını gösteriyor. Maliye Bakanı, aralıktaki bütçe açığı patlamasını 'Aralık bütçelerinin kaderi' diyerek geçiştirmeye çalışıyor. Ancak bütçe açığında bu kez yaşanan artış, önceki yılların çok çok üzerinde. Yıllık açığın %40,7'si tek başına Aralık ayında gerçekleşti. Aralık bütçe açığı, diğer 11 ay ortalamasının 7,5 katı. Personel giderleri 11 ay ortalamasının %22,4, faiz harcamaları %56,5 altında. Buna karşın toplam giderler %62,8 fazla. Faiz dışı giderler %89,3 artarken asıl patlama mal ve hizmet alımları, sermaye transferleri ve giderleri ile borç verme gibi seçim ekonomisine

olgularla böylesi bir “tehdit algısı” içine girmiştir?

Bu soru karşısında, ister istemez ilk akla gelen Malezya ve Soros’tur. 1997 Asya krizini “tetikleyen” Soros’un “Malezya operasyonu”nu “siyasal komplo” olarak değerlendirenler için, bu olay hemen bir neden olarak akla gelecektir.

Akla gelecek ikinci olay, AKP’nin iktidara gelmesine yol açan 19 Şubat 2001 ekonomik krizidir. Eğer Şubat 2001 krizi AKP’nin önünü açan bir “komplo” ise, doğaldır ki, böyle bir “komplo” ürünü olanlar, benzer bir “komplo”nun başlarına gelmesinden korkacaklardır. (Belki de, Tayyip Erdoğan’ın 12 Eylül referandumunda “bitaraf olanlar bertaraf olacaktır” diye tehdit ettiği TÜSİAD’la “banş”masının arka planında bu “komplo” korkusu yatmaktadır.)

Polonya devlet başkanının uçağının Rusya’da düşmesinin altında bile “komplo” arayan Tayyip Erdoğan ve mehteran takımı için bu türden “komplo teorileri” çok “gerçekçi senaryolar” olarak “algı”lanabilmektedir.

Merkez Bankası’nın aldığı bir ekonomik kararın böylesine bir “komplo algısı”na dayanıyor olması da, AKP’nin içinde bulunduğu halet-i ruhiyeyi göstermektedir.

Gerçek gerçeklikte ise, 2008 mortgage (ipotekli konut kredisi) kriziyle başlayan dünya ekonomik krizinin Avrupa’da İtalya, İrlanda, Yunanistan, Portekiz ve İspanya’yı kapsayan “borç krizi”ne dönüşmesinin yaratmış olduğu bir “durum” vardır. Bu “durum”, Yunanistan, Portekiz vb. ülkelerdeki “borç krizi” nedeniyle “borçlanma”nın eskisi kadar kolay olmaması ve “borçlanma maliyetinin” yükselmesidir. Artık borçların, özellikle kısa vadeli borçların “çevrilebilirliği” zorlaşmıştır. Ve aynı nedenle, cari açıkların “sıcak para” yoluyla finanse edilmesi de eskisi kadar kolay olmamaktadır. Bu yüzden, Türkiye gibi dışa bağımlı ve “sıcak para müptelası” ülkeler için cari açık her zamankinden daha büyük bir “ciddi tehdit” haline gelmiştir. Bu da, bugüne kadar cari açığın kapatılmasını sağlayan “yüksek faiz/düşük kur” politikasının da işe yaramayacağı demektir. Bu ortamda, özellikle özel bankaların ve şirketlerin artan kısa vadeli borçları, mikro ve makro planda dengesizliklere ve sonuçta genel bir ekonomik krize yol açabilecek düzeye gelmiştir. Ama sorun, bu “tehdit”lere rağmen, bundan çıkış yolunun bulunmamasıdır. Kapitalist ekonominin temel yasalarından birisi de, piyasaların “istikrar ve dengesi”nin er ya da geç bir ekonomik krizle sağlanabilmesidir,

uygun kalemlerde yaşandı. Üstelik sadece Aralık ayında harcamalar artmamış, 2010 bütçesinden 2011’e kaydırma da yapılmış. Hazine’nin yıllık nakit açığı 34,9 milyar TL iken bütçe açığı 39,6 milyar TL. Bütçe açığının yaklaşık 4,7 milyar TL daha fazla olması ve bu farkın aralık ayında yaratılması, bazı kalemlerde harcamaların aralıkta yapılmış gösterilip ödeneklerin 2011’e sarkıtıldığını gösteriyor.” (İsmet Özkuş, “Seçim İstikrarı da Merkez’in Görevi mi?”, *Habertürk*, 21 Ocak 2011.)

yani kaçış yoktur.

İŞte AKP'nin Merkez Bankası kanalıyla yapmaya çalıştığı, böylesi bir krizi seçim sonrasında "ötelemek"ten ibarettir.

Ekonomik Krizin Ayak Sesleri mi?

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 121, Mayıs-Haziran 2011

Sorun, “her zamanki gibi baba” denilecek bir sorundur.

Neo-liberal ekonomistlerin, “finanse edilebildiği sürece sorun değildir” dedikleri sorundur.

“Komşu”nun kriziyle birlikte konuşulmaya, seslendirilmeye başlanılan bir sorundur.

Eski bir deyişle, zaman zaman komadan çıkan, düzelen, ama hiçbir zaman döşekten kalkamayan bir hastanın sorunudur.

Bu sorun, herkesin “itfaiye” olup “soğutmaya” çalıştığı bir yangın yerinin sorunudur.

Adıyla, sanıyla, soyadıyla, sopyuyla bu sorun *cari açık* sorunudur.

Basit bir tanımlamayla, cari denge, bir ülkenin başka ülkelerle olan her türlü ticari, mali ve hizmet alanındaki parasal ilişkilerinin gelir-gider olarak hesaplanması sonucu ortaya çıkan sonuçtur. Cari açık da, bu cari dengenin “eksi”, yani söz konusu olan ülkenin aley-

(Milyon \$)	Cari Açık	Dış Ticaret Açığı
2002	-626	-6.390
2007	-38.434	-46.852
2008	-41.959	-53.021
2009	-13.991	-24.850
2010	-47.639	-56.347
Ocak-Nisan 2011	-29.642	-28.313

hine sonuçlanması durumudur. Emperyalizme bağımlı ülkeler açısından cari açık, birkaç yıllık istisnalar dışında sürekli ve kalıcı bir sorundur.

Türkiye, ekonomik kriz dönemleri dışında kalan yıllarda her zaman çok yüksek bir cari açık vermiştir. Aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi, Şubat 2001 krizinin etkisiyle 2002 yılında 626 milyon dolar olan cari açık, 2010 yılında 47,6 milyar dolara yükselmiştir. 2011 yılının ilk dört ayındaki toplam cari açık miktarı ise 29,6 milyar dolardır ve geçen yılki cari açığın yarısından fazladır.

İşte Türkiye için “alarm çanları”nı çaldırtan da bu yüksek cari açıktır.

Cari açık, birbiriyle bağlantılı üç olguyu da beraberinde getirir: 1) Dış borç, 2) İç borç ve 3) yüksek faiz ödemeleri. Tablodan da görüleceği gibi, cari açığın en temel unsuru dış ticaret açığıdır. Yani ihracat ile ithalat arasında meydana gelen farklılıktan kaynaklanır. Eğer bir ülkenin ithalatı ihracatından fazla ise, o ülke, bazı istisnalar dışında cari açık verecek demektir. Öyle de olmuştur.

Dış ticarete meydana gelen açık, yani ithalatın ihracata göre fazla olmasıyla ortaya çıkan durum, kaçınılmaz olarak bu farkın ödenmesini gerektirir. Dış ticaret açığı veren ülke, her durumda ihracatından fazla ithal ettiği mal ve hizmetlerin karşılığını ödemek zorundadır. Bir ülkenin dış dünyadan elde ettiği “başka gelirler” bu ödemeyi karşılayacak durumda olmazsa (ki öyledir), kaçınılmaz olarak bu dış ticaret borçlarını ödemek için borçlanmaya gitmek zorundadır. Bu borçlanma da, yabancı ülkelere ya da finans kuruluşlarından faiz karşılığı alınan *dış borçlanma* yoluyla olabileceği gibi, yabancı finans kuruluşlarının dövizlerini ulusal paraya çevirerek hazinenin çıkardığı yüksek faizli bono ve tahvilleri satın alarak da, yani *iç borçlanma* yoluyla da gerçekleştirilebilir. (Birincisi, ikinci borçlanma türünün bir türevi durumundadır ve hemen her zaman iki tür borçlanma birlikte gerçekleştirilir.)

Elbette kapitalist dünyada hiç kimse parasını belli bir faiz geliri elde etmeksizin bir başkasına borç olarak vermez. Bu nedenle

(Milyar \$)	2002	2007	2008	2009	2010
Toplam Dış Borç Stoku	129,5	249,4	280,4	268,8	290,4
Kamu Sektörü	64,5	73,5	78,3	83,5	88,9
Özel Sektör	43,0	160,1	188,1	172,0	189,6
Kısa Vade	16,4	43,1	53,1	49,7	78,6

(Milyar TL.)	İç Borç	Faiz Ödemeleri
2002	149,9	43,5
2007	255,3	41,5
2008	274,8	44,5
2009	330,0	46,8
2010	352,8	42,1
Nisan 2011	362,0	

de, cari açık veren bir ülkenin, açığı kapatmak için borçlanmaya gitmesi, yani iç ve dış borç alması, her durumda belli bir *faiz ödemesinde* bulunmasını da beraberinde getirir. Türkiye'nin 2010 yılında *iç borçların karşılığı* olarak ödediği *faiz miktarı* 42 milyar TL, yaklaşık 30 milyar dolar olmuştur. Bu da cari açığın yaklaşık

2/3'üne denk düşmektedir. Dış borçlar için de hemen hemen aynı miktarda faiz ödenmektedir. Böylece iç ve dış borçlanmayla finanse edilen, yani kapatılan cari açık, kendisinden çok daha fazla faiz ödemesiyle birlikte ortaya çıkar.

Neo-liberal ekonomistlerin "finanse edilebildiği sürece sorun değildir" dedikleri cari açıktan kaynaklanan dış borçlanma, yine aynı ekonomistlerin "bizim gibi sermaye birikimi yetersiz olan ülkeler ekonomik gelişmeyi sağlayabilmek için dış borç almak zorundadır" mantığıyla "makul ve mantıklı" gösterilmeye çalışılır.

Bugün İzlanda'dan başlayıp İrlanda, Portekiz, İspanya ve Yunanistan "borç krizleriyle" gelişen "Avrupa krizi" Türkiye'nin kapısına dayanmıştır. Sözüünü ettiğimiz ülkeler, artık neo-liberal ekonomistlerin deyişiyle, kendi cari açıklarını dış borçlanma yoluyla finanse edememektedirler. Kaçınılmaz olarak bu ülkelere "mali yardım" ve "borçların yeniden yapılandırılması" gündeme gelmiştir.

İşte bugün Türkiye'de Merkez Bankası, TMSF ve BDDK'nin "elbirliği" içinde "ekonomiyi soğutma"ya çalışması, Türkiye'nin cari açığı finanse etmekte zorlanmaya başladığının itirafıdır. Türkiye, bir yandan ithalata dayalı ekonomik yapısıyla sürekli büyüyen bir cari açıkla yüzyüzyken, diğer yandan uluslararası "konjonktür" bu açığın dış borçlanma yoluyla finanse edilmesini gittikçe zorlaştırmaktadır. "Özelleştirme" adı altında ülkenin maddi varlıklarının yabancılarla satılmasıyla elde edilen "sermaye gelirleri"nin de sonuna gelinmiştir. Yunanistan somutunda olduğu gibi, turistik adalar bile alıcı bulamamaktadır.

Özetle söylersek, Türkiye cari açığın finanse edilememesinden kaynaklanan yeni bir döviz krizinin arifesinde bulunmaktadır ve dış borçları "çeviremez" hale, yani faizlerini ödeyemez hale gelmek üzeredir. Bu durumda AKP "ekonomi kurmayları"nın yapabileceği tek şey, ekonomist diliyle söylersek, "ekonomiyi soğutmak" adına iç mal, hizmet ve kredi talebini kısımdır. Burada birincil dereceden tehlike oluşturan ise, bankaların verdiği konut kredileridir. Dolayısıyla ilk yapılacak iş konuk kredi faizlerini yükseltmek olacaktır. Seçim meydanlarında TOKİ'yle "500 bin konut"tan söz eden Recep Tayyip Erdoğan'ın bu "hayali" bugün için gerçekdışı kalmıştır.

Ancak cari açık sorunu, ekonominin “soğutulması”yla çözümlenebilir bir sorun değildir. Alınacak bu tür önlemler, sadece cari açığın “beklentilerin üzerinde” büyümesinin önüne geçmekten ibarettir. “Konjonktür”, artık eskisi gibi kolayca ve bolca dış borçlanmanın yapılmasına elverişli değildir. Bu nedenle de, cari açığın finansmanı giderek temel bir sorun olmaya başlamaktadır. Bu ise, 2001 krizine benzer bir krizin kapıda beklediğinin göstergesidir.

İşin en ilginç yanı ise, 2001 kriziyle iktidar olan AKP’nin büyük bir ekonomik krizle iktidardan gideceği korkusudur. Şüphesiz korkunun ecele de, cari açığa da faydası yoktur.

Dünya Borç Krizinin Arifesi mi?

KURTULUŞ CEPHESİ

Sayı: 122, Temmuz-Ağustos 2011

“Tanrı, krediyi* yarattı! Böylece Ademoğulları borç denilen kalıtsal hastalığa yakalandı. Artık herkes kredi sistemi aracılığıyla borçlanmaya ve daha fazla borçlanmaya başladı. Toplumsal düzen, ‘borç verenler’ ile ‘borç alanlar’ ya da ‘alacaklılar’ ile ‘borçlular’ şeklinde iki büyük ‘sınıf’a ayrıldı. ‘Borç alanlar’ borç almaksızın yapamazken, ‘borç verenler’ borç vermeksizin yapamaz hale geldi. Kredinin tarih içindeki serüveni, giderek bu bağımlılık ilişkisinin farkına varılması ve bu farkındalık içinde bilinçli olarak kullanılmasının serüveni oldu.

Tarih içinde bireysel ve özel kredinin yanında kamu kredisi ortaya çıktı. Bireyden kamuya, yani devlete ya da tersine kamudan bireye doğru akan krediler, borçlunun alacaklıya bağımlılığını daha belirgin hale getirdi. Bir süre sonra devletler arası kredi sistemi doğdu. Uluslararası düzeyde ‘borçlu devletler’ ile ‘borç veren devletler’ ortaya çıktı. Uluslararası kredi sistemi, giderek borçlu devletlerin kurtulmaya ne kadar çalışırlarsa çalışsınlar kurtulmayı başaramadıkları büyük bir ‘borç tuzağı’na dönüştü.

Serbest rekabetçi kapitalizmde gelişen ve tekelci kapitalizmle dünya çapında egemen olan ‘finans sistemi’, emperyalist ülkeler ile sömürge, yarı-sömürge ve geri-bıraktırılmış ülkeler arasında sürekli ve kalıcı bir bağımlılık ilişkisi haline geldi. Fakir ve yoksul sömürge vb. ülkeler, herhangi bir emperyalist ülkenin sanayi malını alabilmek

* Tooke’ye göre, “En basit ifadesiyle kredi, bir kimsenin, bir başka kimseye, belli bir miktarda sermayeyi para olarak, ya da para olarak hesaplanan değeri üzerinde anlaşmaya varılmış mallar şeklinde, ve her iki halde de, belli bir vadenin sonunda ödenmek üzere, emanet vermesine yolaçan, sağlam ya da çürük bir temele dayalı güvendir.” (Akt. K. Marks, Kapital, Cilt III, s. 353.)

için uluslararası finans sistemine başvurmak zorunda kaldı. Ya da tersine, malını satmak isteyen herhangi bir emperyalist ülke, satın alacak ülkeye kredi vererek kendi malını satın almasını garantiye aldı. Böylece ticaret alanında emperyalist ülkeler ile bağımlı, geri-bıraktırılmış ülkeler arasındaki kredi sistemi gelişti.

Emperyalist ülke mallarının (yatırım malları, ara-malları ya da tüketim malları) tüketicisi olan ülkelerin, bu tüketimi sürdürebilmek için krediden başka bir seçeneği kalmadı.

Öte yandan emperyalizme bağımlı ülkelerin kendi iç üretim ve tüketimleri de kredi sistemine bağımlı hale geldi. İlk dönemde dış ticaretin sürdürülmesi için dış borçlanma başatken, giderek bütçe açıklarını kapatmak amacıyla (yani iç üretim ve tüketimi sürdürmek amacıyla) dış kredi alınmaya, yani dış borçlanmaya gidildi. Devletlerin bütçe açıkları büyüdükçe dış borçları da büyüdü. Dış borçlar öylesine devasa boyutlara ulaştı ki, artık hiçbir borçlu ülke borcunu ödeyemez hale geldi. Böylece dış borç süreklilik kazanırken, sadece faiz ödemesiyle 'borçların çevrilebilirliği' sorunu ortaya çıktı.

Artan dış borçlanmalar, kaçınılmaz olarak kredi faizlerinin yükselmesine ve dolayısıyla da faiz ödemelerinin artmasına yol açtı. Dış borç faizleri öylesi bir noktaya ulaştı ki, geçmiş dönemde ana para ödemelerinin yapılamaması gibi, faizlerin de ödenememesi neden oldu. Zaten dış borçların ana parasını ödeyemeyen ülkeler, şimdi faizleri de ödeyemez hale geldiler ve 'borç krizi' patlak verdi." (*Kurtuluş Cephesi*, Sayı: 115, Mayıs-Haziran 2010.)

Yukardaki satırlar, bir yıl önce *Kurtuluş Cephesi*'nin 115. sayısında Yunanistan krizi üzerine yazılmıştır. Aradan geçen bir yılda Yunanistan krizi, "kriz" olmaya devam ederken, son birkaç ay içinde İtalya krizinden, İspanya krizinden ve nihayetinde *Avrupa borç krizinden* söz edilmeye başlandı.

Daha henüz mortgage krizinin "atlatılması"nın üzerinden üç yıl geçmemişken ortaya çıkan bu yeni krizler, şüphesiz emperyalist dünya sisteminin ne denli "kırılgan" olduğunu, "istikrar" denilen şeyin bir krizden diğer bir krize kadar süren ve yeni kriz dinamiklerinin ortaya çıktığı ve olgunlaştığı bir ara dönemden başka bir şey olmadığını bir kez daha göstermiştir.

Son on yılda emperyalist-kapitalist sistem üç büyük ekonomik kriz (2000 Finans Krizi, 2001 Dot-com Krizi ve 2007-2009 Mortgage Krizi) geçirmiş ve bugün yeni bir kriz dalgası ortaya çıkmıştır. Bu yeni kriz dalgasının diğerlerinden farklılığı, Avrupa merkezli oluşu ve "*borç krizi*" olarak ortaya çıkmasıdır. 2008 yılında İzlanda'da

başlayan, ardından İrlanda ve Portekiz “krizi” olarak genişleyen ve Yunanistan “krizi”yle belirginleşen bu yeni “borç krizi”, 2000’li yılların ilk büyük dünya ekonomik krizinin başlangıcı olma potansiyeline sahiptir. Bugün gelişen “borç krizi”, şu ya da bu sektörü ya da sadece finans kesimini etkileyen “finans krizler”inden farklı olarak, doğrudan ülkeleri ve ülke ekonomilerini kapsayan bir krizdir.

Daha önceki üç kriz bazı büyük ABD şirketlerinin (Enron, Worldcom ve Lehman Brothers) iflasıyla sonuçlanan “finans krizi” olarak geçitirilmişse de, doğrudan kitlelerin yaşamlarına yansımamış ve kitleler tarafından fazlaca “hissedilmemiş”tir (Bu krizleri en çok “hisseden” kesimler, “beyaz yakalı”lar olarak tanımlanan “orta sınıf”ın orta ve üst gelir grupları olmuştur.) Bu krizleri geniş halk kitleleri doğrudan “hissetmediği” için ülkeleri etkilemediği, Recep Tayyip Erdoğan’ın sözüyle “teğet geçtiği” söylenebilir. Ama yeni kriz, doğrudan ülke ekonomilerinden kaynaklanan, dolayısıyla doğrudan ülke ekonomilerinin krize girmesine yol açacak olan bir krizdir. Bu açıdan, bu yeni “borç krizi”, 1980 yılında başlayan ve IMF’nin “Sessiz Devrim” olarak tanımladığı 1994’e kadar süren *dünya borç krizinin* yeni bir versiyonu olarak görünmektedir.

“Borç krizi”, ister ülkeler için olsun, ister şirketler ya da bireyler açısından olsun, her durumda borç alanın borçlarını ödeyemediği bir durumu ifade eder. Açıktır ki, borçlunun borcunu ödeyememesi, aynı zamanda alacaklının da alacağını tahsil edememesi demektir. Ama günümüzde “borç krizi” terimi, borçlunun, borcunu değil, borcunun faizlerini ödeyememesi durumu için kullanılmaktadır. Kemal Derviş’in Türkçeye yaptığı katkıyla ifade edersek, “borç krizi”, borçlunun borçlarını çevirememesi, yani ana para ödemelerini değil, *faiz ödemelerini* yapamaması durumudur.

Bilindiği gibi, bir ülkenin bütçe gelirleri bütçe giderlerinden az ise, o ülkenin bütçesi açık verir. İşte bu bütçe açığının “finanse edilmesi”nin, yani kapatılmasının tek yolu yeni gelir kaynağı bulmak ya da borçlanmaktır. Bir devlet bütçesi açısından yeni gelir, yeni vergilerle sağlanabilir. Bu da iktisatçılar tarafından “sağlam kaynak” olarak tanımlanır. “Sağlam kaynak”tır, çünkü devlet açısından bu yeni ve ek gelirin (bürokratik giderler dışında) maliyeti yoktur. Yeni vergiler ve bunlarla sağlanan gelirler her ne kadar devlet bütçesinin açıklarının kapatılmasının tek “sağlam” yolu olarak görünse de, her ülkenin ve her halkın ödeyebileceği vergilerin bir sınırı vardır. Dolayısıyla bu sınıra ulaşıldığında, artık bütçe açıklarının vergi gelirleriyle “finanse edilmesi” olanaksız hale gelir. Bu andan itibaren, *bütçe açığı sorunu*, diğer ifadeyle bütçe açıklarının kapatılması sorunu ortaya çıkar.

Bütçe açığının yeni ve ek vergilerle kapatılmasının sınırına ulaşıldığı, yani kapatılmadığı durumlarda ortaya çıkan bütçe açığı

sorununun birinci çözümü, devlet (kamu) giderlerinin azaltılmasından geçer. Devletin küçültülmesi söylemiyle, devletin sosyal harcamalarının kısılması, kamu görevlilerinin sayısının azaltılması vb. uygulamaların amacı bütçe giderlerini azaltmaktır. Böylece bütçe açığı kapatılmaya çalışılır. Burjuva iktisatçıların terimleriyle söylersek, “kamu finansman gereksinmesi”nin azaltılması, devlet harcamalarının azaltılmasından başka bir şey değildir.

Kamu (devlet) harcamaları azaltılmasına rağmen bütçe açıkları kapatılmadığı durumda ise, yapılabilecek tek şey, borçlanmaya gitmektir. Burjuva iktisatçıların “kamu finansman gereksinmesi” adını verdikleri şey, devlet bütçe açıklarının borçlanma yoluyla kapatılması için gerekli olan borçlanma miktarını ifade eder. Borçlanma miktarı (gereksinmesi) ne kadar artarsa, borç faizleri de o oranda yükselir. Borç faiz miktarının artması (bütçe faiz yükü) ise, devlet giderlerinin (faiz giderleri) daha da artmasından başka bir şey değildir. Böylece bütçe açıklarını kapatmak amacıyla kamunun gerçekleştirmiş olduğu borçlanma, faiz giderlerinin artmasına, dolayısıyla bütçe açığının büyümesine yol açar.

İşte bu durumda, borç verenler, borç alan ülkenin bütçesinin ne kadar “faiz dışı fazla” (faiz ödemeleri dışındaki bütçe dengesi) verdiği bakarlar. Bir ülkenin “faiz dışı fazla”sı ne kadar yüksek olursa, o ülkenin borçlarını (asıl olarak borç faizlerini) ödeyebilme olanağı da o kadar yüksek olur. IMF’nin klasik “istikrar tedbirleri”nin amacı da, her zaman bütçe gelirlerinin faiz dışı bütçe giderlerinden fazla olmasını sağlamaya yönelik olmuştur.*

Buraya kadar her şey “yoluna” girmiş görünmektedir: Bir ülkenin kamu giderleri kamu gelirlerinden fazladır, dolayısıyla bütçe açık vermektedir. Bir yandan bütçe giderleri kısıılırken, diğer yandan bütçe gelirleri (vergiler yoluyla) artırılmaya çalışılmıştır. Buna rağmen bütçe açığı kapatılmaz hale gelmiş ve kamunun borçlanması kaçınılmaz olmuştur. Bütçe açığı borçlanma yoluyla kapatılırken, borç faiz ödemeleri yeni giderler olarak ortaya çıkar. Ülke bütçesi “faiz dışı fazla” vererek borç faizlerini ödemektedir, yani borçlarını çevirebilmektedir. İşler “tıkır”ındadır.

Aradan zaman geçer. Her ne kadar borçlu ülke borç faizlerini zamanında ödeyebiliyorsa da, bütçe açıkları borçlanma yoluyla finanse edildiği sürece borç miktarı artar. Borç miktarındaki artış,

* Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, devlet bütçe açığının kapatılmasının yolu, bir yandan bütçe gelirlerini (vergiler yoluyla) artırmak, diğer yandan bütçe giderlerini azaltmaktan geçer. Bu da IMF’nin “istikrar tedbirleri”nde ifadesini bulan “kemer sıkma” politikasından başka bir şey değildir. Bu “kemer sıkma” politikasının, IMF ile yapılan bir “stand-by” anlaşmasıyla, yani “IMF dayatmasıyla” ya da devletin “kendi iradesiyle” yapılmasının hiçbir önemi yoktur. Asıl olan bütçe açıklarının finanse edilmesi, yani kapatılmasıdır. Diğer bir ifadeyle, kedinin görevi fare tutmaktır; fare tuttuğu sürece, kedinin renginin önemi yoktur!

borç faiz miktarının da artmasını beraberinde getirir. Böylece artan borç miktarı borç faiz miktarının artmasına, borç faiz miktarının artması bütçe açığının büyümesine yol açarak kısır bir döngü oluşturur. Eğer ülke, artan borçlanmaya paralel olarak artan borç faiz ödemelerini yapabilecek kadar bütçe gelirlerini artırabilirse (ki bu GSMH'daki ya da yeni ölçütü GSYH'daki büyümeye paralel olarak artar), bu kısır döngü sonsuza kadar sürebilecekmiş gibi bir “algı” yaratır.

Burada kamunun “finansman gereksinmesi”, bütçenin “faiz dışı fazla” miktarı, kamu borçlarının GSMH'ya oranı gibi bazı “makro” ekonomik göstergeler devreye girer. Eline kalem-kağıt alan herkes hesap yapmaya başlar: Kamunun “finansman gereksinmesi”, yani bütçe açığını kapatabilmesi için gerekli borçlanma miktarı şu kadarsa, borç faiz oranı bu kadarsa, kamunun faiz ödemesi şu kadar olacaktır. Kamu şu kadar “faiz dışı fazla” verdiğine göre, şu faiz oranından şu kadar faiz ödeyebilecektir, dolayısıyla da şu kadar borçlanmaya gidebilecektir. GSMH'nın (GSYH'nın) büyüme oranı şu kadar olduğuna göre, kamu gelirleri şu kadar artacak, dolayısıyla da kamu şu kadar borçlanabilecektir.

Artık her şey borçlanmaya, borç faizlerini ödemeye indirgenmiştir. Bu da, “Bizim gibi iç sermaye birikimi yeterli olmayan ülkeler kaçınılmaz olarak dış kaynak bulmak zorundadır” söylemiyle meşrulaştırılır. Böylece dış borçlanma “bizim gibi” ülkelerin “normali” olarak kabul edilir. İç sermaye birikimi “yeterli” olmadığından dış borçlanmaya gitmenin “normalleştirildiği” bir ülkede her şey dış borçlanmaya endekslenir. Bunun sonucu olarak da, dış borç miktarı, bütçe açığı ve dış borç ile bütçe açığının GSYH'ya oranı gibi “makro” ekonomik göstergeler devreye girer.

Kriz dönemlerinde “makro” ekonomik göstergeleri baş tacı edenler de “mikro iktisatçılar”dır. Ancak “makro iktisat” a birden geçilmemiştir.

Önce “mortgage krizi” (ipotekli konut kredisi krizi) ortaya çıktı. “Mortgage krizi”nin başlangıç tarihi Temmuz 2007 olsa da, Mart 2008'de ABD ekonomisinin “resmen” (NBER “*Business Cycle*” ölçüsüne göre) “resesyon” a (durgunluk) girmesiyle birlikte tüm iktisatçılar tarafından “kriz” olarak kabul edildi. Ancak “mortgage krizi” yalın bir “finans krizi” olarak görüldüğünden “makro” ekonomik göstergeler ve “makro iktisat” fazlaca ilgi uyandırmadı. Bunun yerine Lehman Brothers'ın iflasıyla birlikte “batmasına izin verilemeyecek kadar büyük” kredi kuruluşları ve bankalar kurtarılmaya başlandı. Devlet hazinelerinden “toksik kağıtlar”ın satın alınması için bir çırpıda trilyonlarca dolar ihraç edildi. Hiç kimse devlet hazinelerinin “büyük” kredi kuruluşları ve bankaları kurtarma operasyonunda kullandığı trilyonlarca doların “kaynağı”nı sormadı.

Ardından Ekim 2008’de İzlanda “iflas” etti. Ama İzlanda da “makro iktisat”ın anımsanmasını sağlamadı.

Ve Temmuz 2009’da ABD “resmen” “resesyon”dan çıktı. Böylece “mortgage krizi” atlatılmış ve her şey kriz öncesine dönmüştü. Recep Tayyip Erdoğan’ın sözüyle, “mortgage krizi” herkesi ve her ülkeyi “teğet” geçmişti! Ama İrlanda “borç krizi” eşliğindeydi. Bu bir parça “makro iktisat”ın canlanmasına yol açıyorsa da, İrlanda’nın “borç krizi” ABD’nin “mortgage krizi”nin “artçı sarsıntısı” olarak “algılandı”.

Mart 2010 Yunanistan krizi patlak verdi. Artık adıyla-saniyla “borç krizi”nden söz edilmeye başlandı. Artık “kamu borç stoku”, “GSYH”, “bütçe açığı”, “cari açık” vb. “makro iktisat” terimleri sıkça kullanılır oldu. Hemen paralelinde Portekiz “kriz”inin ortaya çıkmasıyla birlikte, “borçların yeniden yapılandırılması”, “finansal yardım paketleri” konuşulur oldu. AB Merkez Bankası ile IMF devreye girdi. Yine de hiç kimse IMF’nin “istikrar tedbirleri”ni aklına bile getirmedi.

İrlanda, Yunanistan, Portekiz derken İspanya ve İtalya sıraya girdi. Artık adıyla-saniyla “borç krizi” yayılmaya başladı. İşte tam bu noktada Türkiye ekonomisinin “aşırı ısınması”ndan, dış ticaret açığının, dolayısıyla cari açığın “çok büyüdüğünden” söz edilerek, “makro iktisat” yeniden hortladı!

Bugün için sorun, AB’nin güney sahillerini kapsayan bu yeni “borç krizi”nin ne kadar yaygınlaşacağı, Türkiye’yi ne kadar sarmalına alacağı ve “dünya borç krizi” haline dönüşüp dönüşmeyeceğidir.

Şüphesiz bu soruları yanıtlayabilmek için, her şeyden önce “kriz ülkeleri” ile “potansiyel kriz ülkeleri”nin “makro” ekonomik göstergelerine bakmak gerekmektedir. Bu da, yirmi yıldır egemen olan ve hergün “medya”nın “ekonomi haberleri”nde yeniden üretilen “mikro iktisat”ın yıkılışı ve “makro iktisat”ın yükselişi demektir.

İrlanda’nın “makro veriler”ine baktığımızda 2008 yılı bir “kırlma” yılı olarak ortaya çıkmaktadır. İrlanda, ABD’nin Mart 2008’de “resmen” durgunluğa girmesiyle adı konulan “mortgage krizi”nin ilk vurduğu ülke olmuştur. Daha önceki yıllarda fazla veren İrlanda

İrlanda							
	GSYH	Kamu Borç Stoku		Cari Denge		Bütçe Açığı	
	(Milyar €)	(Milyar €)	GSYH’ya Oranı (%)	(Milyar €)	GSYH’ya Oranı (%)	(Milyar €)	GSYH’ya Oranı (%)
2006	177,3	44,0	24,8	-6,3	-4,1	5,1	2,9
2007	189,4	47,4	25,0	-10,1	-5,3	0,1	0,1
2008	180,0	79,8	44,3	-10,2	-5,7	-13,2	-7,3
2009	159,6	104,8	65,7	-4,9	-2,9	-22,8	-14,3
2010	153,9	148,1	96,2	-1,1	-0,7	-49,9	-32,4

Kaynak: OECD, Economic Outlook, Haziran 2011; Eurostat, 2011.

bütçesi 2008 yılında GSYH'nın %7,3'ü kadar *bütçe açığı* vermiştir. *Cari açık* GSYH'nın %5,7'si olurken, *kamu borç stoku* 2007'ye göre %68 artarak GSYH'nın %44,3 büyüklüğüne ulaşmıştır. 2009 yılında cari açığı kapatmak için alınan önlemler etkili olmuşsa da ekonomi küçülmüş (-%11,3), bütçe açığı rekor düzeye ulaşmış ve “borçların çevrilebilirliği”ni sağlamak amacıyla AB'den sağlanan “fonlar”la kamu borç stoku %31 artarak GSYH'nın %65,7'sine yükselmiştir.

2010 yılında alınan tüm önlemlere rağmen ekonomideki küçülme devam etmiş, kamu borç stoku %41 artarak GSYH'nın %96,2'si düzeyine yükselmiştir. Bütçe açığı ise, yeni bir rekor kırarak GSYH'nın %32,4'üne yükselmiştir.

Açıktır ki, bu durum bir “kriz durumu”dur, yani İrlanda ekonomisi kesinkes kriz içindedir.

KRİZ DURUMU VE KRİZİN KAYNAKLARI

Kriz, herhangi bir çelişkinin derinleşmesi ve had safhaya ulaşması durumudur. Ekonomik krizlerin temel nedeni ise, kapitalist üretimin toplumun mutlak tüketim gücüne göre geliştirilmesi ile kitlelerin yoksulluğu ve sınırlı tüketimidir. Bu nedenle gerçek krizlerin son nedeni, *metalların ve sermayenin aşırı-üretimidir*. Kapitalist ekonominin aşırı-üretimi anlaşılmadan ekonomik krizler anlaşılabilir.

Herşeyden önce bilinmesi gereken, aşırı-üretim kapitalist sistemin *irisi* hastalığı olduğudur. Diğer bir deyişle, tek tek ülkelerden ve sektörlerden bağımsız olarak kapitalizmin yapısal sorunu aşırı-üretimdir. Aşırı-üretim ortaya çıktığında, yani kitlelerin tüketim gücünün sınırlarının ötesinde metaller üretildiğinde, bu aşırı üretilmiş metallerin satılması, yani bu metalara yeni ve ek talep yaratılması sorunu yaşamsal bir sorun olarak ortaya çıkar. Burada bireysel kapitalistin “pazarlama yeteneği” sadece kendisinin krizden daha az etkilenmesine yönelik bir sonuç yaratır. Kriz ya da aşırı-üretim krizi genel bir durumdur, bireysel ya da sektörel kapitalist üretimin ötesinde tüm sistemin, tüm sektörlerin talep sorunuyla yüzyüze gelmeleridir.

Aşırı-üretim koşullarında devletin, kapitalist devletin asli görevi de *yeni ve ek talep yaratarak* aşırı-üretim krize yol açmasının önüne geçmektir. Dolayısıyla aşırı-üretim ortaya çıktığı her durumda kapitalist devlet (kamu) harcamalarını artırır. Böylece devlet bütçesi yoluyla aşırı-üretim belli bir talep yaratılır. Devlet bütçesinin gelirleri artırılmaksızın devlet harcamalarının artırılması da *bütçe açıklarına* yol açar.* Bütçe açıkları da devletin borçlarının artmasına neden olur. Böylece kapitalist aşırı-üretim sorunu, devlet

* Şüphesiz kapitalist ekonominin niteliğini tam olarak bilemeyenler bütçe

borçları sorunu olarak biçim değiştirir.

Kapitalizmin emperyalizme dönüşmesiyle birlikte aşın-üretim sorunu tek tek ülkelerin sorunu olmaktan çıkmış, sistemin bütünü-nün sorunu haline gelmiştir. Bu yüzden tekil ülkede ortaya çıkan bütçe açığı ve kamu borçlarının artışı o ülkenin *iç dengesindeki* bozulmayla ortaya çıkmaz. Tüm ülkeler emperyalist dünya sisteminin (“global ekonominin”) parçası durumdadır, dolayısıyla sistemin genelindeki dengelere bağımlıdır. Bu dengede belirleyici olan emperyalist ülkelerdir. Bu nedenle de, sistemin bütünündeki aşın-üretim sorunu, hemen her zaman *emperyalist ülkelerdeki* (özel olarak da egemen emperyalist ülkedeki) aşın-üretim tarafından belirlenir.

Aşın-üretim sorununa karşı emperyalist ülkelerin ilk yaptığı iş, bağımlı ülkelerde yeni ve ek talep yaratmaktır. Bu da bağımlı ülkelerin (geri-bıraktınlmış ülkeler) *iç pazarının genişletilmesi* demektir. Geri-bıraktınlmış ülkelerin iç pazarlarındaki her genişleme,

gelirlerini aşan oranda, yani bütçe açıkları yoluyla aşın-üretim talebi yaratılması yerine “denk bütçe” yoluyla talep yaratılmasının “mantıklı” olduğunu düşüneceklerdir. “Denk bütçe”, yani açık vermeyen bütçe, giderlerin (harcamalar) gelirlere eşit olması durumudur. Ama sorun, kapitalist üretimde ortaya çıkan aşın-üretim talebi yaratılması sorunudur. Dolayısıyla devlet harcamalarının artırılması zorunludur. “Denk bütçe” açısından, harcamalardaki artış kadar gelirlerde artış sağlanması gerekir. Devlet gelirleri ise, asıl olarak vergi gelirleridir. Vergi gelirleri ise, doğrudan tüketicilerin gelirlerinden yapılan bir kesintidir. Bu da kitlelerin tüketiminde eşdeğer bir azalışa yol açar. Artık doğrudan tüketicinin kendi geliriyle sağladığı talep, vergi artışlarıyla devlet tarafından yaratılan bir talep haline gelmiştir. Bu durum hiçbir biçimde yeni ve ek bir talep yaratmaz, sadece talebi yaratan kesim değişmiş olur. Sorun aşın-üretimdir, yani kitlelerin tüketim gücünü aşan üretimdir. Kitlelerin gelirleri (tüketim gücü) artmaksızın yeni ve ek talep yaratılmaz.

Yine kapitalist ekonominin niteliğini tam olarak bilemeyenlere bu “çözüm” çok “mantıklı” gelecektir. Madem ortada aşın-üretim vardır, madem bu aşın-üretim talebi yaratılması gerekir, öyle ise *kitlelerin gelirlerinde artış sağlayarak* bu ek talep yaratılabilir. Kitlelerin tüketim gücünü artırmak için gelirlerinde artış sağlanması, ücret ve maaşların yükseltilmesi demektir. Ücret ve maaşların yükseltilmesi ise, kapitalist açısından maliyetlerin yükselmesi yol açar. Maliyetlerin yükselmesi kârların düşmesine, giderek kapitalistin zarar etmesine neden olur. Zarar eden kapitalist de, kaçınılmaz olarak ya iflas eder, ya da üretimi durdurur. İflas ya da üretimin durdurulması çalışanların işsiz kalmasına, yani tüm gelirlerini kaybetmesine neden olur. Böylece aşın-üretim talebi yaratmak amacıyla çalışanların gelirlerinde yapılacak artış, her durumda çalışanların işsiz kalmasına ve böylece tüm gelirlerini yitirmelerine yol açarak ters yönde etkiye bulunur.

İşte bu nedenden dolayı bireysel kapitalistin yerini devlet alır ve devlet harcamaları artırılarak kitlelerin tüketim gücü artırılmaya çalışılır. Bu da bütçe açıklarına yol açarak, bireysel kapitalistin sorunu devletin sorunu haline dönüşür.

Benzer diğer bir yöntem ise, tüketici kredileri ve kredi kartlarıyla bireysel tüketimin artırılmasıdır. Yani kitlelerin gelirlerinin çok ötesinde tüketmelerini sağlamaktır. Mortgage krizinde olduğu gibi, neredeyse hiçbir geliri olmayanlara konut kredisi vererek ek talep yaratılması durumudur. Bireylerin gerçek gelirlerinin üstünde bir “sanal gelir” yaratılarak aşın-üretim talebi yaratılması, devletin gelirlerinin üstünde harcamalar yapmasına benzer sonuçlar üretir. Sadece devlet bütçesi açığının yerine bireysel bütçe açığı geçer ve devlet borçlarının artmasının yerine bireylerin borçları artar.

emperyalist ülkelerdeki meta ve sermayeye yeni talep yaratarak aşırı-üretim kısmen emilmesine yol açar. Yani emperyalist ülkelerin aşırı-üretim sorunu, emperyalizmin *pazar sorunudur*, kendi aşırı-üretim sorununu ihraç ederek geri-bıraktınlmış ülkeler aracılığıyla çözmeye çalışmasıdır. Böylece kapitalist aşırı-üretim sorunu, emperyalist dünya sisteminin sorunu haline dönüşür.

Bugün İrlanda'dan Yunanistan'a kadar tüm "kriz" ülkelerinde ortaya çıkan durum, genel olarak emperyalist ülkelerin, özel olarak Amerikan emperyalizminin "mortgage kredileri" yoluyla ek talep yaratması sonucu ortaya çıkan 2007 "mortgage krizi"nin ürünüdür. Yani "kriz ülkeleri", doğrudan emperyalist ülkelerin "mortgage krizi"nin bedelini ödemektedirler.

"Mortgage krizi", aşırı üretilmiş, dolayısıyla kâr oranları düşen sermayeye (üretken sermaye ile para sermayeye) ek talep yaratılması amacıyla ipotekli konut kredilerinin *aşırı* (yani kitlelerin ödeme güçlerinin çok ötesinde) artırılmasının sonucu ortaya çıkmıştır. Aşırı kredi veren ve dünya kredi hacminin büyük bölümünü sağlayan kredi kuruluşları, geri ödemelerin yapılamaması karşısında zora düşmüşler ve iflas noktasına gelmişlerdir. Onların iflası, dünya çapındaki para-sermayenin iflas etmesi, değersizleşmesi demek olduğundan, emperyalist ülkelerin devlet (kamu) müdahalesi kaçınılmaz olmuştur. Bu müdahalede sadece ABD Merkez Bankası bu kredi kuruluşlarına 5,1 trilyon dolar aktarmıştır.*

"Mortgage krizi"nin ilk etkisi ABD'de otomotiv sektöründe ortaya çıkmıştır. ABD'de otomobil satışları 2008'in Aralık ayında %35,6 düşmüştür. Buna paralel olarak otomobil üretimi de %38,3 azalmıştır.

ABD Otomobil Üretimi		
	(Bin adet)	Değişim (%)
2006	11.946	-8,7
2007	11.260	-4,6
2008 Aralık	10.752	-38,3
2008 Toplam	8.672	-19,0
2009	5.709	-34,4
2010	7.743	35,3

Kaynak: U.S. Federal Reserve Board of Governors.

* Burada bir yanlışlamayı, daha doğrusu bir çarpıtmayı düzeltmek gerekir. "Mortgage krizi", "medya"nın "mikro ekonomistleri"nin sunduğu gibi ABD ekonomisine ilişkin bir kriz değildir. Almanya, Fransa ve Belçika da bu krizin içinde yer almıştır. Almanya'daki hemen hemen tüm eyalet merkez bankalarının mevduatlarının büyük bölümü ABD "mortgage" kağıtlarına yatırılmış ve önemli bir bölümü de iflas eden Lehman Brothers'a verilmiştir. Bunun yanında Almanya'nın en büyük ipotekli konut kredisi veren finans kurumu Hypo Real Estate'nin kurtarılması için Alman devleti 87 milyar euro nakit ve 52 milyar euro garanti olmak üzere 139 milyar euro (194 milyar dolar) harcamıştır.

Aynı durum diğer sanayi kollarında da ortaya çıkmış ve ABD ekonomisi 2009 yılında %2,6 küçülmüştür. Aynı yıl bütçe açığı GSYH'nın %10,5'ine ulaşmıştır.

ABD Bütçe Dengesi		
	(Milyar €)	GSYH'ya Oranı (%)
2007	-315	-2,2
2008	-755	-5,3
2009	-1.477	-10,5
2010	-1.512	-10,3

Kaynak: Bureau of Economic Analysis, Haziran 2011.

Diğer emperyalist ülkelerde de benzer durum ortaya çıkmıştır.

Emperyalist ülkelerdeki “finansal kriz”in ilk etkisinin kredi yoluyla talep yaratılan sanayi üretiminde ortaya çıkması hiç de şaşırtıcı değildir. Doğal olarak “ipotekli konut kredisi”nde meydana gelen kriz kredi hacminin daralmasına yol açarak aşırı-üretim sorununu görünür hale getirmiştir.

Almanya						
	GSYH		İmalat Sanayi		Bütçe Dengesi	
	(Milyar €)	Büyüme Oranı (%)	(Milyar €)	Büyüme Oranı (%)	(Milyar €)	GSYH'ya Oranı (%)
2007	2.436	2,7	518,4	5,8	6,5	0,3
2008	2.478	1,0	504,2	-2,7	2,8	0,1
2009	2.395	- 4,7	408,8	-18,9	-72,9	-3,0
2010	2.494	3,6	463,7	13,4	-82,6	-3,3

Kaynak: Eurostat, 2011.

Emperyalist ülkelerdeki sanayi ve finans sektöründeki krizin, az ya da çok hızla diğer ülkelere yayılması sonucu, başta İrlanda olmak üzere Güney Avrupa ülkeleri birbiri ardına krize girmiştir. İrlanda, Portekiz ve Yunanistan krizleri, emperyalist ülkelerdeki krizin bu ülkelere ihraç edilmesinin ürünüdür. Bu durum “globalizmin” bir sonucu olmayıp, emperyalist sistemin genel kuralıdır.

KRİZİN YAYILMASI VE KRİZ KARŞITI ÖNLEMLER

Yukarda gördüğümüz gibi, emperyalist ülkelerdeki “mortgage krizi”, her şeyden önce iç kredi hacminde bir daralmaya yol açarak iç talebin düşmesine neden olmuştur. Bu da emperyalist ülkelerdeki aşırı-üretim sorununu daha yıkıcı hale getirmiştir.

Talepteki düşme üretimdeki düşüşe yol açarak aşırı-üretim hızını yavaşlatmışsa da, emperyalist tekellerin kârlarındaki düşüş,

kaçınılmaz olarak yeni talep yaratılmasını yaşamsal hale getirmiştir.

Her zaman olduğu gibi iç talepteki düşme, dış talepte genişlemeyle telafi edilmeye çalışılmıştır. Bunun sonucu olarak da, emperyalizme bağımlı ülkelere yönelik *ihracat artmıştır*. Ve yine her zaman olduğu gibi, bu ihracat artışı dış kredilerle (dış borçlanma) sağlanmıştır. Bu da, bağımlı ülkelerde, bir yandan dış borçların artmasına, diğer yandan dış ticaret açığının büyümesine neden olmuştur. Dış ticaret açığındaki büyüme de, kaçınılmaz olarak cari işlemler açığının büyümesine yol açmıştır.

“Mikro iktisatçı”ya göre, “finanse edildiği sürece cari açık sorun değildir”. Bu anlayışa göre, cari açığın finansmanı sorundur. Finansman denilen ise, dış borçlanmadan başka bir şey değildir. Ama büyüyen cari açığın finanse edilmesi *dış borçların* artmasına ve dış borçların artması da kamunun *faiz giderlerinin* artmasına yol açar. Şüphesiz kamunun faiz giderlerinin artması, bütçe gelirlerinde eş değer bir artış olmadığı koşullarda *bütçe açıklarına* yol açar. Böylece sadece cari açığın finansmanı değil, ek olarak bütçe açıklarının finansmanı sorunu da ortaya çıkar. Bu süreç sarmal biçimde sürüp gider, ama sonsuza kadar gitmeyeceği açıktır.

Portekiz ve Yunanistan krizleri, Fransa ve Almanya merkezli kredi hacmindeki daralmanın sonucunda ortaya çıkmıştır. Fransa ve Almanya merkezli kredi hacmindeki daralma da, “mortgage krizi”nde iflas noktasına gelen finans kuruluşlarının devlet mü-

Yunanistan							
	GSYH	Kamu Borç Stoku		Cari Denge		Bütçe Açığı	
	(Milyar €)	(Milyar €)	GSYH'ya Oranı (%)	(Milyar €)	GSYH'ya Oranı (%)	(Milyar €)	GSYH'ya Oranı (%)
2006	211,3	204,4	96,7	-23,8	-11,2	-12,1	-5,7
2007	227,1	216,4	95,3	-32,6	-14,4	-14,5	-6,4
2008	236,9	237,2	100,1	-34,8	-14,7	-23,1	-9,8
2009	235,0	298,5	127,0	-25,8	-11,0	-36,3	-15,4
2010	230,2	328,5	142,7	-24,1	-10,5	-24,2	-10,5

Kaynak: OECD, Economic Outlook, Haziran 2011; Eurostat, 2011.

Portekiz							
	GSYH	Kamu Borç Stoku		Cari Denge		Bütçe Açığı	
	(Milyar €)	(Milyar €)	GSYH'ya Oranı (%)	(Milyar €)	GSYH'ya Oranı (%)	(Milyar €)	GSYH'ya Oranı (%)
2006	160,3	111,5	63,9	-17,2	-10,7	-6,5	-4,1
2007	169,3	115,6	68,3	-17,2	-10,2	-5,4	-3,2
2008	172,0	123,1	71,6	-21,7	-12,6	-6,2	-3,6
2009	168,6	139,9	83,0	-18,1	-10,7	-17,1	-10,1
2010	172,7	160,5	93,0	-16,9	-9,8	-15,8	-9,1

Kaynak: OECD, Economic Outlook, Haziran 2011; Eurostat, 2011.

dahalesiyle kurtarılmasının bir sonucu olarak ortaya çıkan bütçe açıklarının finanse edilmesi amacıyla iç borçlanmaya gidilmesinin ürünüdür.

Tabloda görüldüğü gibi, “mortgage krizi”yle birlikte son üç yılda Fransa ve Almanya’nın kamu borçlarının toplamı %32 (800 milyar €) artmıştır. Doğal olarak, Fransa ve Almanya kendine bağımlı ülkelerin bütçe ve cari açıklarını daha fazla finanse edebilecek durumda değildirler. Bunun sonucu olarak da Portekiz ve Yunanistan daha fazla borçlanmanın ötesinde, varolan borçlarını çeviremez duruma düşmüştür. Böylece adıyla-saniyla “borç krizi” ortaya çıkmıştır.

Dış borçların Almanya ve Fransa tarafından finanse edileme-

	Almanya İç Borç			Fransa İç Borç		
	Toplam (Milyar €)	Artış Miktarı (Milyar €)	Artış (%)	Toplam (Milyar €)	Artış Miktarı (Milyar €)	Artış (%)
2007	1.579	7,1	0,5	1.212	61,6	5,4
2008	1.644	65,3	4,1	1.319	107	8,8
2009	1.761	116,6	7,1	1.493	174,2	13,2
2010	2.080	318,8	18,1	1.591	98,4	6,6

Kaynak: Eurostat, 2011.

diği ve edilmek istenmediği bir dönemde, Portekiz ve Yunanistan’ın borçlarını “çevirebilmek” için “istikrar tedbirleri” uygulamaktan başka seçenekleri yoktur. Çok iyi bilindiği gibi, bu “istikrar tedbirleri”, IMF’nin klasik istikrar tedbirlerinden başka bir şey değildir.

IMF’nin klasik istikrar tedbirleri de üç başlık altında toplanır:

1) Dış borçların ödenmesi ya da çevrilebilir hale gelmesi: İhracatın artırılması amacıyla “gerçekçi kur uygulaması”na gidilmesi, yani devalüasyon yapılması. (*Para politikası*).

2) Bütçe açığının kapatılması: Maaş ve ücretlerin dondurulması, kamu harcamalarının kısılması (özellikle memurların sayısının azaltılması), verimsiz kamu kuruluşlarının tasfiyesi, vergi gelirlerinin artırılması (özellikle ve ilk planda KDV oranlarının yükseltilmesi) vb. tedbirler alınması. (*Maliye politikası*).

3) Yeni ve taze para bulunması: Kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi, doğrudan sermaye yatırımlarının daha fazla teşvik edilmesi. (*Dış ticaret politikası*).

IMF’nin bu klasik istikrar tedbirleri uygulandığında, maliye politikalarının sonucu olarak *iç talepte daralma meydana gelir* ve para politikasının sonucu olarak da *enflasyonda artış* ortaya çıkar. Bu iki sonuç da üretimde kesintiye yol açarak *işsizliğin artmasına* neden olur.

Özetle, IMF'nin klasik istikrar tedbirleri, emperyalist ülkelerin aşırı-üretim sorununun bedelinin *bağımlı ülkelerin halklarına* ödetilmesinin en kestirme yoludur.

Kriz karşısı önlemler böylesine klasik olmakla birlikte, Portekiz ve Yunanistan tek para birimi olarak Euro'yu kullanmaktadırlar. Bu da "para politikası"nın uygulanmasını engellemektedir. Bunun yerine Avrupa Finansal İstikrar Fonu aracılığıyla ek dış borç verilmesi gündeme getirilmektedir. Bu da "borç krizi"nin daha da büyümesine yol açmaktadır.

Diğer yandan "borç krizi" içindeki bu ülkelerin AB üyesi olması "dış ticaret politikası"nın etkisini de sınırlamaktadır. Sonuçta "klasik istikrar tedbirleri"nden geriye sadece "maliye politikaları" kalmaktadır. (Bu durum İrlanda için de geçerlidir.) Bu nedenle, Avrupa'da üç ülkedeki "borç krizi", giderek ağırlaşan ve uzayan bir süreç ortaya çıkarmaktadır.

Şimdi sorun, bu ağırlaşan ve uzayan süreçte Avrupa'nın diğer borçlu ülkelerinin ne kadar borçlarını çevirebilecekleri ve *dünya çapında* bir "borç krizi" yaratıp yaratmayacağı sorunudur.

DÜNYA BORÇ KRİZİNİN DİNAMİKLERİ

Bugün İrlanda'da başlayıp Portekiz üzerinden Yunanistan'a uzanan "borç krizi"nin ne ölçekte bir Avrupa borç krizine dönüşeceği tartışılmaktadır. Olası bir Avrupa borç krizinin de dünya borç krizini tetikleyeceği kesindir.

İspanya ve İtalya "Avrupa borç krizi"nin *aday ülkeleri* olarak ortaya çıkmaktadır. Şimdi krizde oldukları her türlü tartışmanın dışında olan İrlanda, Portekiz ve Yunanistan için kullandığımız "makro" ekonomik göstergeler temelinde bu iki ülkeye bakalım.

2010 verilerine göre 1,4 trilyon dolarlık GSYH ile dünyanın 11. büyük ekonomisine sahip olan İspanya'nın kamu borç stoku 2008 yılından itibaren büyümeye başlamış ve 2010 yılında GSYH'nın

İspanya							
	GSYH	Kamu Borç Stoku		Cari Denge		Bütçe Açığı	
	(Milyar €)	(Milyar €)	GSYH'ya Oranı (%)	(Milyar €)	GSYH'ya Oranı (%)	(Milyar €)	GSYH'ya Oranı (%)
2006	984,3	389,5	39,6	-88,3	-9,0	19,8	2,0
2007	1.053,5	380,7	36,1	-105,3	-10,0	20,1	1,9
2008	1.088,1	433,6	39,8	-104,7	-9,6	-45,2	-4,2
2009	1.053,9	561,3	53,3	-54,5	-5,2	-117,3	-11,1
2010	1.062,6	638,8	60,1	-48,4	-4,6	-98,2	-9,2
2011/1	263,3	679,7	-	-17,1	-6,5	-	-

Kaynak: OECD, Economic Outlook, Haziran 2011; Eurostat, 2011.

%60'ına ulaşmıştır. Portekiz'de GSYH'nın %93'üne ve Yunanistan'da %147'sine ulaşan kamu borç stokuyla karşılaştırıldığında, İspanya'nın kamu borç stoku çok büyük ve "tehlikeli" boyutta görünmemektedir. Üstelik AB'nin ünlü "*Maastricht Kriterleri*"* açısından da kamu borç stoku kabul edilebilir düzeydedir. Cari açık ise, 2007'de GSYH'nın %10'u düzeyindeyken, 2010'da %4,6'ya düşmüştür.

Bu iki "makro" ekonomik göstergeye göre İspanya ekonomisi kriz ülkelerinden (İrlanda, Portekiz ve Yunanistan) çok daha iyi durumdadır. Aynı biçimde 2009 yılında (cari fiyatlarla) %3 küçülen ekonomi 2010 yılında %1 düzeyinde de olsa büyümüştür. Diğer yandan İspanya'nın 2010 yılındaki cari açığı 48,4 milyar € düzeyinde olup, GSYH'ye oranı %4,6'dır. Bu dört göstergeye göre İspanya'nın ekonomik bir krize ya da "borç krizi"ne düşmesi çok uzak bir olasılık olarak görünmektedir.

İspanya ekonomisinin en ciddi sorunu bütçe açığı olmaktadır. İspanya'nın bütçe açığı 2010 yılında GSYH'nın %9,2'si düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu düzey Portekiz ile Yunanistan'ın bütçe açığının arasında bir yerdedir. Öte yandan "bütçe finansmanı", diğer tanımla "bütçe borçlanma gereği" Yunanistan'ın dört katı ve Portekiz'in altı katı büyüklüğündedir (98,2 milyar €). "Mikro iktisatçı" diliyle söylersek, bu bütçe açığı da "finans edilebilir olduğu sürece sorun değildir".

İspanya ekonomisinin "makro" ekonomik göstergeleri böyle olmasına karşın, neden "piyasa aktörleri" ve Dünya Bankası ekonomistleri İspanya'nın "borç krizi"ne girebileceğinden söz etmektedirler? Bunun yanıtı, yıllık "makro" ekonomik verilerde değil, cari "makro" verilerdeki değişikliklerde yatmaktadır.

İspanya'nın kamu borç stoku 2011 yılının ilk çeyreğinde %6,4 artmıştır. Oysa 2010 yılının tamamında kamu borç stokundaki artış oranı %13,8'dir. Cari açık ise, 2011 yılının ilk çeyreğinde GSYH'nın %6,5'ine yükselmiştir. Yıl sonu itibarıyla *cari açık beklentisi* 60 milyar € (GSYH'nın %5,5'i) düzeyindedir. Bu koşullarda İspanya'nın cari açığı kapatabilmesi için 60 milyar € (84 milyar \$) dış borçlanmaya ve bütçe açığını kapatabilmesi için de yaklaşık 100 milyar € (140 milyar \$) iç borçlanmaya gitmesi gerekmektedir. Bu durum ("borçlanma gereği"), diğer "borç krizi" içindeki ülkelerde olduğu gibi faiz oranlarının yükselmesine yol açmaktadır. Faiz oranlarındaki yükselmenin sonucu ise, kamu bütçesinin *faiz ödemelerinin artmasıdır*. Bu da,

* Maastricht Kriterleri

1) Üye ülkelerin kamu açıklarının GSYH'lerine oranı %3'ü geçmemelidir.

2) Üye devletlerin kamu borçlarının GSYH'lerine oranı %60'ı geçmemelidir.

3) Üye ülkelerde uygulanan uzun vadeli faiz oranları, 12 aylık dönem itibarıyla,

fiyat istikrarı bakımından en iyi performansla sahip 3 ülkenin faiz oranını 2 puandan fazla aşmamalıdır.

10 Yıllık Devlet Tahvillerinin Faiz Oranları							
	Haz. 2010	Ocak 11	Şubat 11	Mart 11	Nisan 11	Mayıs 11	Haz. 11
Almanya	2,54	3,02	3,20	3,21	3,34	3,06	2,89
Kıbrıs	4,60	4,60	4,60	4,60	4,60	4,60	5,78
İtalya	4,10	4,73	4,74	4,88	4,84	4,76	4,82
İspanya	4,56	5,38	5,26	5,25	5,33	5,32	5,48
Türkiye	9,85	8,82	9,27	9,37	9,14	9,25	
Portekiz	5,54	6,95	7,34	7,80	9,19	9,63	10,87
İrlanda	5,31	8,75	9,10	9,67	9,79	10,64	11,43
Yunanistan	9,10	11,73	11,40	12,44	13,86	15,94	16,69

Kaynak: ECB ve European Commission.

kamu harcamaları kısılmadığı ve vergi gelirleri artırılmadığı sürece “borçlanma gereğinin” artması demektir.

İtalya, her şeyden önce, potansiyel kriz ülkesi İspanya’dan ve halen “borç krizi” içindeki ülkelerden farklı olarak *emperyalist* bir ülkedir. Yani İtalya, ülke içi sermaye birikimine sahip olan ve bu sermayeyi ihraç eden bir ülkedir. “Gelişmiş ülke”, yani kapitalizmin iç dinamikte geliştiği bir ülke olduğu için, aynı zamanda sanayi malları ihraç eder.

Bu özelliğine rağmen İtalya’nın 2009 yılında dış ticareti %27 oranında azalmıştır. İmalat sanayi malları ihracatındaki azalış %30 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2010 yılında belli ölçüde dış ticaret canlanmışsa da 2008 yılı seviyesine ulaşamamıştır. Ancak 2010 yılında cari açık 2008 yılına göre %17 artmıştır. Bunun sonucu olarak da

İtalya							
	GSYH	Kamu Borç Stoku		Cari Denge		Bütçe Açığı	
	(Milyar €)	(Milyar €)	GSYH’ya Oranı (%)	(Milyar €)	GSYH’ya Oranı (%)	(Milyar €)	GSYH’ya Oranı (%)
2006	1.485,4	1.584	106,6	-38,3	-2,6	-49,9	-3,4
2007	1.546,2	1.602	103,6	-37,7	-2,4	-23,5	-1,5
2008	1.567,8	1.667	106,3	-45,5	-2,9	-42,7	-2,7
2009	1.519,7	1.764	116,1	-30,3	-2,0	-81,7	-5,4
2010	1.548,8	1.843	119,0	-53,5	-3,5	-71,2	-4,6
2011/İ	378,0	1.868		-22,3	-5,9		

Kaynak: Banca d’Italia, Mayıs 2011.

İtalya’nın Dış Ticareti (Milyar €)						
	İhracat		İthalat		İmalat Sanayi Dengesi	Dış Ticaret Dengesi
	Toplam	İmalat Sanayi	Toplam	İmalat Sanayi		
2007	364,7	142,1	373,3	105,7	36,3	-8,6
2008	369,0	139,3	382,1	101,5	37,8	-13,0
2009	291,7	107,0	297,6	74,7	32,4	-5,9
2010	337,6	122,8	365,0	92,9	29,9	-27,4

Kaynak: Eurostat, 2011.

uzun vadeli faiz oranları yükselmiştir.

Tüm bu olgular, 2007 “mortgage krizi”yle birlikte dünya kredi hacmindeki daralmanın “borçlanma sorunu” ortaya çıkardığını göstermektedir. Büyük ölçüde kredi yoluyla finanse edilen dünya ticareti, kredi hacmindeki daralmaya paralel olarak gerilemiştir. Bu durum, bir yandan aşırı-üretim sorununu daha yakıcı hale getirirken, diğer yandan ticaretin finansmanı sorununu, yani aşırı-üretim talepli yaratma sorununu ağırlaştırmıştır. Bu koşullarda kredi hacminin “türev araçlarla” büyütülmeye çalışılması, başta altın olmak üzere pek çok mal ve hizmetin fiyatlarının artmasına yol açarak enflasyonun yükselmesine neden olmaktadır.

Bugün Avrupa’daki üç ülkeyi kapsayan “borç krizi” yayılma potansiyeli taşırken, aynı zamanda faiz oranlarının yükselmesi ve enflasyonun artması yönündeki dinamikleri belirginleştirmiştir.

Şüphesiz Avrupa’da baş gösteren “borç krizi”nin Avrupa’daki yayılmasından daha çok, dünyanın diğer ülkelerine yayılması yeni bir “dünya borç krizi”nin patlak vermesine yol açacaktır. Bu gelişmede belirleyici olan ABD’deki gelişmelerdir. ABD’deki gelişmeler “borç krizi”nin, başta Latin-Amerika ülkeleri olmak üzere dünya

Brezilya											
	GSYH (Cari Fiyatlarla) (Milyar \$)	Dış Borçlar			Kamu Borç Stoku			Cari Denge		Bütçe Açığı	
		Kamu (Milyar \$)	Özel (Milyar \$)	Toplam (Milyar \$)	İç Borç (Milyar \$)	Toplam (Milyar \$)	GSYH’ya Oranı (%)	(Milyar \$)	GSYH’ya Oranı (%)	(Milyar \$)	GSYH’ya Oranı (%)
2006	1.089	71	102	173	537	608	55,8	13,6	1,3	31,6	-2,9
2007	1.367	66	127	193	797	863	63,1	1,6	0,1	26,0	-1,9
2008	1.651	63	135	198	642	705	42,7	-28,2	-1,7	19,8	-1,2
2009	1.598	69	129	198	951	1.020	63,8	-24,3	-1,5	55,9	-3,5
2010	2.090	70	187	257	1.102	1.172	56,1	-47,4	-2,3	60,6	-2,9
2011 Mart	-	68	208	276	1.173						

Kaynak: Banco Central do Brasil, 2011.

Türkiye											
	GSYH (Cari Fiyatlar- la) (Milyar \$)	Dış Borçlar			Kamu Borç Stoku			Cari Denge		Bütçe Açığı	
		Kamu (Milyar \$)	Özel (Milyar \$)	Toplam (Milyar \$)	İç Borç (Milyar \$)	Top- lam (Milyar \$)	GSYH’ya Oranı (%)	(Milyar \$)	GSYH’ya Oranı (%)	(Milyar \$)	GSYH’ya Oranı (%)
2006	526,4	86	110	186	187	273	51,8	-32,2	-6,1	-4,1	-0,8
2007	648,6	89	160	249	210	299	46,1	-38,4	-5,9	-11,1	-1,7
2008	742,1	92	188	280	229	321	43,3	-42,0	-5,8	-13,8	-1,9
2009	616,7	97	172	269	225	322	52,2	-14,0	-2,3	-38,2	-6,2
2010	735,8	101	189	290	246	347	47,2	-48,4	-6,6	-27,1	-3,7
2011 Mart	-	106	193	299	232	338					

Kaynak: IMF; TCMB; TÜİK, 2011.

çapında yayılmasına neden olacaktır.

Dün olduğu gibi bugün de “dünya borç krizi”nden söz edilebilmesi için, her şeyden önce emperyalizme bağımlı büyük geri-bıktırılmış ülkelerin kriz içine girmeleri gerekir. Bunun belirleyicileri ise, Meksika ve Brezilya’dır. Her ne kadar Türkiye’nin dünyadaki gelişmelerden “aynıştı” ileri sürülse de, mevcut Avrupa “borç krizi”nin en şiddetli biçimde yansıyacağı ülkelerden birisidir.

ABD’deki gelişmeler, özellikle FED’in faiz oranlarını yükseltmesi, bir yandan para-sermayenin yönünün ABD’ye ve ABD bonolarına dönmesine yol açarken, diğer yandan emtia fiyatlarının yükselmesine ve giderek enflasyonda yükselişe yol açma eğilimindedir. Ancak aşırı-üretim sorunu ve bu soruna karşı kredi yoluyla yeni ve ek talep yaratılması (tüketimin artırılması) olgusu, kredi hacmindeki büyümeye paralel olarak gelişir. “Tüketici kredileri” yoluyla artan tüketim (talep), doğrudan “talep enflasyonu”na (arz-talep yarasası gereği) yol açar. Öte yandan kredi faizlerinin yükselmesi üretim maliyetlerinin yükselmesine, dolayısıyla da “maliyet enflasyonu”na neden olur.

Bugün Türkiye ekonomisindeki “ısınma”, düşük kur politikasıyla ithalata dayalı tüketimin artmasının bir sonucudur. Bu, bir yandan dış ticaret açığının, dolayısıyla cari açığın büyümesine neden olurken, diğer yandan banka kredilerindeki artışa paralel olarak artan iç talebin büyümesine neden olur.

T.C. Merkez Bankası’nın banka kredilerinin genişlemesini önlemeye yönelik aldığı “zorunlu karşılık oranlarını” yükseltme kararı “talep enflasyonu” yönündeki gelişmenin önünü almaya yöneliktir. Bu yolla, kredi hacmi daraltılarak, krediyle büyüyen talebi sınırlandırma amaçlanmaktadır. “Zorunlu karşılık oranları”nın yükseltilmesi, bankaların kredi maliyetlerini artırarak ve bu yolla daha az kredi vermeleri sağlanarak iç talebi düşürme yönünde etkide bulunsa da, faiz oranlarının yükselmesine, dolayısıyla üretim maliyetlerinin yükselmesine yol açar. Talep ve maliyet yönündeki enflasyonist baskı, şu ya da bu oranda enflasyonun yükselmesi sonucunu vererek ülkedeki tüm ekonomik dengelerin (ki ekonominin dengesi emperyalist ülkelerde olduğundan “dengesiz denge”dir bu) bozulmasına neden olur.

Özetlersek, büyüyen cari açık, dış borçlanma “gereğinin” artmasına (dış borç talebi), dış borçlanma “gereğinin” artması da dış borç faiz oranlarının yükselmesine yol açarak, kamunun faiz ödemelerinin büyümesine yol açar. Kamunun faiz ödemelerinin büyümesi, bütçe açığının büyümesine, “bütçe finansman ihtiyacı”nın artmasına, kamu borçlarının yükselmesine ve sonuçta kamu faiz ödemelerinin bir kez daha artmasına yol açar.

Bütçe açıklarının büyümesi, bir yandan borçların büyümesine

yol açarken, diğer yandan vergi gelirlerinin artırılmasına yol açarak, hem reel gelirlerin düşmesine, hem de maliyetlerin yükselmesine neden olur. Hem faiz artışından, hem de vergi artışından kaynaklanan maliyet artışı, fiyatların genel düzeyini yükselterek enflasyona yol açar. Böylece sorun, cari açık sorunu olmaktan çıkar, doğrudan geniş kitleleri etkileyen *enflasyon sorunu* haline dönüşür.

Bu olguların ışığında Brezilya ve Türkiye ekonomisine bakalım.

Brezilya'nın GSYH'sı Türkiye'nin 2,5 katı büyüklüğünde olmakla birlikte, gerek kamu borçları, gerekse cari ve bütçe açığı büyüklükleri birbirine yakındır. Bu yönüyle, Brezilya ekonomisi ile Türkiye ekonomisinin birbiriyle benzeş olduklarını söylemek pek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla birisini etkileyen ekonomik gelişmeler, diğerini de aynı biçimde ve oranda etkileyecek niteliktedir. Yine Brezilya ve Türkiye'ye "sıcak para" girişi (kısa vadeli borçlar) ve özel sektörün dış borç stoku sürekli artmaktadır. Kısa vadeli faiz oranları, Brezilya'da (Selic) %12,2, Türkiye'de %9'dur. Merkez Bankasının gösterge faiz oranları, Brezilya'da %3,25, Türkiye'de %6,25'dir.

2011 yılının ilk üç ayında Brezilya'nın dış borçlarının %75'i (208 milyar \$) *özel sektör* borçlarıdır. Bunun %27,5'i (57,4 milyar \$) kısa vadeli borçlardır ("sıcak para"). Aynı dönemde Türkiye'nin dış borçlarının %64,6'sı (188,7 milyar \$) özel sektör borçları olup, bunun %36,5'i (70,5 milyar \$) kısa vadeli borçlardır.

Görüldüğü gibi, Brezilya ile Türkiye'nin "ekonomik kaderi" neredeyse birbirine benzeştir. Bu koşullarda her iki ülkenin de "kaderi", ABD'nin (FED) faiz oranlarına ve dünya kredi hacmindeki değişmeye bağlıdır. Eğer FED (ABD Merkez Bankası) faiz oranlarını yükseltirse, zaten "mortgage krizi" nedeniyle daralmış olan dünya kredi hacmi daha da daralacak ve ABD dışındaki ülkelerin dış borç faiz oranları yükselecektir. Kısa vadeli faiz oranlarının %10'lar düzeyinde olduğu bir süreçte, ABD'deki faiz oranlarındaki yükseliş, Brezilya ve Türkiye'nin dış borç faiz oranlarının yükselmesine ve borçlanmanın zorlaşmasına yol açacaktır.

Artan dış borç faiz oranlarının ilk ve en büyük etkisi, şüphesiz özel sektörde ortaya çıkacaktır. Özel sektörün kredi maliyetinin artması, üretim maliyetinin artmasına yol açacağından "maliyet enflasyonu" ekonomilerin en büyük sorunu haline gelecektir. Maliyeti yükselmiş, dolayısıyla fiyatları artmış metallerin ihracatı ise, daha zor ve daha az olacaktır. İhracatta meydana gelecek düşüşler, bir kez daha cari açık üzerinde etkide bulunarak, açığın büyümesine yol açar.

Bu durumda cari açığı düşürmenin tek yolu, ulusal paranın değerinin düşürülmesinden geçmektedir. Bu da açık biçimde ulusal paranın *devalüe edilmesi* demektir. Ulusal paranın devalüe edilmesi

ise, ithal malların fiyatlarının yükselmesine yol açarak, bir kez daha iç piyasada enflasyonun artmasına yol açar. Özellikle 2000’li yıllarda doğrudan ithalata bağlı büyüme ve ucuz ithal mallarına dayalı tüketim koşullarında, büyüme ve iç tüketim düşecektir.

Öte yandan bankaların kredi maliyetlerinin yükselmesi tüketici kredi faizlerinin yükselmesine yol açarak, tüketici kredilerine dayalı iç tüketimi azaltacaktır. Bunun etkisi ise, iç ticaretin daralması sonucu “çarşı esnafı”nın zora düşmesi olacaktır.

Sonuçta, gerek tüketici kredi faizlerindeki yükselme, gerekse mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki artış (enflasyon) nedeniyle geniş kitlelerin tüketim düzeyi ve kaçınılmaz olarak yaşam düzeyi düşecektir. Bu düşmenin boyutları da, ülkelerdeki ekonomik krizin boyutlarını belirleyecektir.

Bugün, 2000’li yıllarda dünya kredi hacminin “türev araçlarla” genişlemesi sonucu finanse edilen ithalata büyüyen ülke ekonomileri “tüketim cenneti”nin sonuna gelmişlerdir. 1980’lerdekine benzer bir “dünya borç krizi” kapıya dayanmıştır. Bu kriz, ne ölçüde ötelenirse ötelensin kaçınılmazdır.

NE YAPMALI?

Şüphesiz T. Özal yıllarının “köşe dönme” ve “pragmatist” zihniyetinin egemen olduğu, “soyut gelecek için somut bugünden vazgeçilemez” diye düşünüldüğü ve “an”ın yaşandığı bir toplumsal ilişkiler dünyasında ilk akla gelen soru, tekil ve bireysel düzeyde insanların “ne yapması gerektiği” sorusu olmaktadır. “Ekonomi medyası”nda sıkça sorulduğu gibi, elinde parası olan, kriz koşullarında artan enflasyona karşı parasını korumak için dolara mı, euroya mı, yoksa altına mı yatırmalıdır? türünden sorular, bu toplumsal ilişkiler içinde en çok ilgiye mazhar olan sorular durumundadır.

AKP’li Başkanvekili Bülent Gedikli’ye göre, “Dünya ekonomisinde kara bulutlar gözükmeye başladı. Muhtemelen dünya ekonomisinde bir kriz olacak. Türkiye’ye olumsuz etkileri olacaktır. O yüzden tedbirli olun. Ne varsa onu tutun. Fazla harcamayın. Gelişigüzel harcamamak lazım.”

Başbakan yardımcısı Ali Babacan’a göre ise, “2008-2009 krizinin izleri henüz silinmiş değil. Hatta tam tersine risk göstergelerine baktığımızda ciddi riskler hemen kapımızda bekliyor. Son derece ihtiyatlı gitmemiz gereken bir dönemdeyiz”.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan büyük “ekonomik bilgi”sini konuşturarak şunları söyledi: “Daha önce ‘teğet geçecek’ dedim. Bu defa pek teğet geçeceğimize de benzemiyor. Daha iyiyiz, daha güçlüyüz. Hiç endişeniz olmasın. Herkes mümkün olduğunca şuna dikkat etmeli; biz bir şeyi ayırt etmemiz lazım, verim ekonomisini mi

savunacağız, israf ekonomisini mi savunacağız. Eğer israf ekonomisiyle hareket etmezsek, verim ekonomisinin safında yer alırsak hiç endişeniz olmasın. Harcamanı da buna göre yapmaya devam et. Ama tabii ki israf, her zaman için herkesi tehdit eder. Aileleri de, iş adamlarını da, aynı şekilde devleti de... Biz bugün eğer güçlüysek, bilirsiniz ki kamu harcamalarında yaptığımız tasarruflardandır.”

Görüldüğü gibi, dünya çapında bir “kriz” olacağı konusunda “devlet büyükleri” tam bir “mutabakat” içindedirler. Her ne kadar Recep Tayyip Erdoğan bu krizin “teğet bile geçmeyeceği”ni söylüyorsa da, herkesin “harcamaları” kısması gerektiğinde diğerleriyle hemfikirdir.

Açık ki, “devlet büyükleri” de geniş kitlelerin eskisi gibi tüketmeyeceklerini bilmektedirler. Artık herkes az tüketecektir. Elbette az tüketirken de “çok” tasarruf etmeleri gerekecektir. Sorun “elinde parası olanlar” için “az tüketmek-çok biriktirmek” sorunudur. Ama “elinde parası olmayanlar”, asgari ücretle çalışanlar ve işsizler bu koşullarda “az tüketmek”ten başka seçeneğe sahip değildir. Onlar için “biriktirmek” (“tasarruf”), kendi ellerinde olan bir şey değildir. Devlet (kamu) onlar adına ve onlardan “birikim” sağlayacaktır. Bunun için de vergileri artıracaktır.

“Az tüketmek”, kaçınılmaz olarak ticaretin azalması demektir. Bu da küçük esnafın, küçük ve orta sermayenin darboğaza girmesi, iflas etmesi, kısacası mülksüzleşmesine yol açacaktır.

Her şeyin bir bedeli vardır. Borçla sağlanan tüketim “cenneti”nde şimdi borçların ödenme zamanıdır. (Bu “cennet”te kırk yıl “cehennem azabı” çekmektense, bir gün “horoz gibi” yaşamayı “felsefe” edinmiş insanlar için, bu söylediklerimizin ve söyleyenlerin elbette önemi yoktur.)

Artık “soyut gelecek için somut bugünden vazgeçmeme” döneminin sonuna gelinmektedir. Yeni ekonomik kriz (“borç krizi”) “anı” yaşamının, “geleceği” önemsememenin bireylere ve topluma nasıl ağır bedeller ödettiğini yaşayarak öğretecektir.

Bu öğrenme sürecinde, hala “bir çıkış yolu” arayanlar elbette olacaktır. Hatta toplumun büyük bir kesimi, son on yıllık ekonomik büyüme ve tüketim artışının “uyuşturucu” etkisi altında “bize bir şey olmaz” diyerek (“teğet bile geçmez”!) “anı” yaşamayı sürdürecektir. Aynı kesimler, ekonomik krizin etkisi arttıkça ve belirginleştikçe de, “zaten islamda israf günahtır” diyerek daha az tüketmeyi “tefekürle” karşılayacaktır.

Soru çok açıktır: Neden beş ya da on yılda bir herkesin yaşamını etkileyen ekonomik krizler patlak veriyor? Bu bir “kader” midir?

Şüphesiz emperyalist dünya ekonomisinin bir parçası olduğu sürece ekonomik krizler bir “makus bir kaddedir”. Ama gerçek

sorun, bu “makus kader”in deęiŐtirilip deęiŐtirilemeyeceęidir. Biz, bu “makus kader”in değtirilebileceğini söylüyoruz. Bunun da tek yolu, bu “makus kaderi” deęiŐtirmek için “bir Şeyler” yapmaktır.

Ekonomide “Hissedilen Hava Sıcaklığı”

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 122, Temmuz-Ağustos 2011

AKP'nin %50 oy alarak 12 Haziran seçimlerini kazanmasıyla birlikte, küçük-burjuva aydınları ile “yandaş liberaller”, hep bir ağızdan AKP'nin başarısından daha çok CHP'nin “başarısız”lığından söz ettiler. Muhalefetin “muhalefet” yapmadığından, ortaya “somut projeler” koymadığından, “iktidarın tüm icraatlarını eleştirmek”ten öteye geçmediğinden söz edildi. Bu arada AKP'nin bu “seçim başarısı”nın nedenleri de konuşulmaya başlandı. Kemal Kılıçdaroğlu'na atfedilen sözle, bu “seçim başarısı”nın arka planında “Stockholm sendromu” yatıyordu. Kimileri AKP'nin son anda piyasaya sürdüğü “reklam müziği”nin etkili olduğunu ciddi ciddi neden olarak gösterme gayretkeşliği gösterdi. Ama kestirme ve çarpıcı açıklama “yandaş medya” ve “yandaş liberaller”den geldi: *Halkımız hayatından memnundu!* Ekonomi tıkrındaydı, fabrikalar “tıkır tıkır” çalışıyordu!

Biraz ekonomi bilenler ise, ekonominin hiç de “tıkırında” olmadığını görüyorlardı. Hatta Asaf Savaş Akat türleri dışında kalan

ekonomistler, ekonominin “aşırı ısındığından” söz ederek, ekonomik durumun hiç de iyi olmadığını ortaya koyuyorlardı.

Bir tarafın olanca gücüyle ekonominin “tıkırında” olduğunu, diğer tarafın ekonominin “aşırı ısındığını”, krizin arifesinde olduğunu söylediği karşıt (zıt) değerlendirmeler ortalıkta uçtu. Bu durumda “medya”nın hava sıcaklığı tahminlerinde kullandığı türden ikili tanım kullanmaktan başka seçenek yoktur: *Normal* hava sıcaklığı ve “*hissedilen*” hava sıcaklığı.*

Bilimsel olarak saptanmış ekonominin durumu ile tek tek bireylerin (ve kesinkes sınıfların) ekonomik durumları birbirinden farklıdır. Bu nedenle ülke ekonomisinin çok kötü olduğu dönemlerde “bazıları”nın ekonomik durumları çok iyi olabilmektedir. Meteorolojinin yeni “tanım”ıyla, ülkenin normal ekonomik durumu ile “hissedilen” ekonomik durumu birbirinden farklılıklar gösterir. Normal ekonomik durumlar için geçerli olan şeyler, “hissedilen” ekonomik durumlarda geçerli değildir. Örneğin, “borç yığının kamçısıdır” atasözü, borçlu olan bireyin borcunu ödeyebilme için *daha çok* çalışacağını ifade eder ve “normal”, üretken ekonomi için geçerlidir. Ama çalışmayan, çalışamayan ya da düpedüz işsiz olan birisi için bu atasözü geçersizdir, yok hükmündedir.

Şüphesiz, seçimlerde “hissedilen” ekonomik durum da etkili olmuştur. (Seçim sonuçlarında sağ seçmen kitlesinin CHP’nin temsil ettiğini düşündüğü “sol”a karşı *birleşmesi* temel etkindir.) Asıl sorun, “hissedilen” ekonomik durumun ne olduğunun saptanmasıdır.

Asaf Savaş Akat gibi “ekonomist”ler, ekonomik durumun bilimsel saptaması yerine “hissedilen” ekonomik durumun saptanmasıyla ilgilenirler. Bu “ilgi” gereği A. S. Akat, “ekonominin ısınıp ısınmadığı”nın ölçüsü olarak “berber fiyatları”nı alır. Herkesin kullandığı (tatarsız ve çarpıtılmış da olsa) TÜİK’in enflasyon ölçümlerini kullanmak yerine, ayda bir ense traşı olmaya gittiği berberin fiyatına bakarak enflasyon ölçümü yapar. İşte bu Asaf Savaş Akat’ın “hissettiği” ekonomik durumdur!

Elbette bu tür saçmalıklarla ilgilenmek “abesle iştigal”

* “Bilindiği gibi” (ki kesinkes varsayılmayacak bir durumdur) normalde hava sıcaklığı termometre ile ölçülür. Termometre, bilimsel olarak saptanmış atmosfer basıncına bağlı nesnel bir ölçü oluşturur. Atmosfer basıncı ise, deniz seviyesinde, 0 °C’de, 760 mm’lik bir cıva sütununun yarattığı basınca eşittir (Toriçelli yasası). Celsius, 18. yüzyılın ortalarında Toriçelli yasasından yola çıkarak cıvalı termometreyi üretmiştir. O tarihten günümüze kadar hava sıcaklığı bu bilimsel ölçüye göre ölçülür. Bu bilgileri ortaöğrenim kitaplarında bile bulmak mümkündür. “Hissedilen hava sıcaklığı” ise, kişiden kişiye değişen, tümüyle öznel bir değerlendirmedir. Devlet Meteoroloji Müdürlüğü (“ciddi bir devlet kurumu”) hava sıcaklığı tahminlerinde kullandığı bu “hissedilen hava sıcaklığı ölçümü” için şu “dipnot”u düşmüştür: “Hissedilen sıcaklık, vücudun dış ortam sıcaklığı ile kendi sıcaklığı arasındaki farkı gidermek için girişeceği çabanın bir nevi ölçüsü olduğundan herkes tarafından farklı hissedileceği unutulmamalıdır.”

etmektir. Ama ne yazık ki, bu türden saçmalıklar “televoleci ekonomistler”in klasiği olmuştur. Diğer bir “klasik” ise, Recep Tayyip Erdoğan’a aittir. Ona göre, “bu seferki kriz teğet bile geçmeyecek”tir. MB Başkanı Erdem Başçı’ya göre ise, “Gidişat çok iyi”dir, “Vatandaş parasını güle güle harcaabilir”.

Açık ki, MB Başkanı’ndan Recep Tayyip Erdoğan’a kadar tüm “iktidar sahipleri” ekonominin “iyi” durumda olduğunu söyleyerek, “halkımızın” yaşamında değişiklik olmayacağı güvencesini vermektedirler.

Elle tutulur bir yatırım yapılmamışken, işsizliğin %20-25’lerde seyrettiği bir ülkede, bir yıl içinde işsizlik oranının %10’lara düşmesi ve bir yıl içinde bir milyon kişinin “iş bulması” elbette “mucize”dir. Doğal olarak böyle bir “ekonomik mucize” koşullarında “halkımız” hayatından memnun olacak ve memnun olmayı sürdürecektir!

Eğer böyle bir “mucize” olmadığına, “mucize” diye gösterilenlerin sayılar üzerinde kalem oynatmaktan ibaret olduğunu düşünüyorsanız, “halkımızın” hayatından neden ve nasıl memnun olduğuna bakmak gerekir.

Son dört yılda (2007 seçimlerinden 12 Haziran seçimlerine kadar) Türkiye’nin dış borcu 122 milyar TL ve iç borcu 104 milyar TL olmak üzere 226 milyar TL artmıştır.

2010 yılında 44 milyar TL’si kredi kartlarına ait olmak üzere toplam tüketici kredileri “bakiyesi” 171 milyar TL’ye ulaşmıştır. Yıl boyunca kredi kartlarıyla yapılan harcamaların (nakit çekme dahil) toplam tutarı 236 milyar TL’dir (GSYH’ya oranı %21,4).

	Seçmen Sayısı	Kredi Kart Sayısı	Kredi Kartları Kullanımı (Milyar TL)		
			Alışveriş	Nakit	Toplam
2009	48.006	44.392	184.433	20.309	204.742
2010	49.495	46.956	215.375	21.097	236.472
2011 Mayıs	50.189	48.803	98.508	9.845	108.354

Kaynak: BDDK; BKM.

2011 yılının ilk altı ayında ise, 48 milyar TL kredi kartları olmak üzere toplam tüketici kredileri “bakiye”si 148 milyar TL’ye çıkmıştır. Aynı dönemde kredi kartlarıyla yapılan harcamalar toplamı 108 milyar TL’dir. Kredi kartlarının sayısı ise, neredeyse YSK’nın açıkladığı seçmen sayısına eşittir.

Benzer bir gelişme, ama daha yüksek düzeyde tüketici kredilerinde ortaya çıkmıştır.

2010 yılında tüketici kredileri %36 artarak 126 milyar TL olurken,

	Tüketici Kredileri (Milyon TL)				
	Toplam	Konut	Taşıt	İhtiyaç	Diğer
2009	90.137	42.045	4.314	38.165	5.614
2010	126.931	58.831	5.635	45.755	16.711
Mayıs 2011	148.698	67.147	6.337	56.437	18.777

Kaynak: BDDK.

2011'in ilk beş ayında %54 artarak 148 milyar TL olmuştur. Bu da GSYH'nın %11,5'ine eşittir.

Toplam tüketici kredileri (tüketici kredileri ve kredi kartı) "bakiye"si ise, 2010'da 170 milyar TL (111 milyar \$) ve 2011'in ilk beş ayında 196 milyar TL (124 milyar \$) olmuştur. Bu miktar Türkiye'nin toplam dış borcunun %38,4'üne eşittir.

Tüketici Kredileri Bakiyesi						
	Kredi Kartları		Tüketici Kredileri		Toplam	
	Milyon TL	Milyon \$	Milyon TL	Milyon \$	Milyon TL	Milyon \$
2009	36.576	24.612	90.137	60.510	126.713	85.122
2010	43.582	28.496	126.931	82.756	170.513	111.252
2011 Mayıs	47.730	30.221	148.698	93.928	196.428	124.149

Kaynak: BDDK.

Bu verilerin en önemlisi kredi kartlarıyla yapılan alış-veriş miktarıdır. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, 2010 yılındaki kredi kartı alışverişi GSYH'nın %21,4'üne eşittir. Yine ithalatın %15'i tüketim mallarından oluşmaktadır. Bunlardan çıkan sonuç, ithal tüketim mallarının tamamı kredi kartlarıyla "finanse" edilmektedir. Öte yandan kredi kartlarıyla yapılan alış-verişin önemli bir bölümü taksitlidir. 2010 yılında kredi kartlarının yıllık ortalama faiz oranı %29,5'dir. Bu faiz oranlarıyla bankalar, 2010 yılında toplam tüketici kredilerinden 132 milyar TL faiz geliri elde etmişlerdir. Açık ki, tüketici kredileriyle yapılan alış-verişte, her ürün ortalama %30 pahalıya tüketilmektedir. (Yıllık enflasyon oranının %5 olduğu varsayılırsa, tüketici enflasyon oranı %35'ler düzeyinde gerçekleşmektedir.)

Ancak alan da, satan da halinden memnun görünmektedir. Tıpkı cari açık (genel anlamda borçlar) "çevirebildiği" sürece sorun değil" denilmesi gibi, kredi kartlı yaşam da "çevirebildiği" ölçüde "sorun" olmamaktadır. Neyin ne kadar pahalıya tüketildiği değil, tüketilir olması, kredi kartı sahipleri için önem taşımaktadır. Kredi kart ödemelerinin sonal olarak dış borçlanmayla sağlanması ve bu dış borçların ülkeye büyük bir faiz yükü getirmesi de tüketiciyi ilgilendirmemektedir. Onu ilgilendiren tek şey, kredi kartı borçlarını "çevirebilmek"ten ibarettir.

Eğer bu kredi kartlı yaşam ülkeye pahalıya mal oluyorsa, eğer ülke bu kredi kartlı yaşamı finanse etmek için iktidar ülkenin varlıklarını ve varlığını satışa çıkarıyorsa, eğer bir gün bu finansman sağlanamayıp da "kriz" ortaya çıkarsa, açıktır ki, bunun en büyük bedelini kredi kart sahipleri ödeyecektir. Bu "manzara-i umumiye" karşısında söylenecek belki de tek söz Nazım Hikmet'in söyledikleridir: "Kabahat senin, -demeğe de dilim varmıyor ama- kabahatın çoğu senin, canım kardeşim!"

Ekonomide “Algı Yönetimi” ya da Beklentilerin Yönlendirilmesi

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 123, Eylül-Ekim 2011

Emperyalist ideologların ve ekonomistlerin inancına göre, emperyalizme karşı gösterilen tepkilerin ve anti-emperyalist mücadelelerin gücünün temelinde emperyalizmin “kötü imajı” yatmaktadır. Bu nedenle, eğer emperyalizmin kitlelerin zihnindeki “kötü imajı” ortadan kaldırılabilirse, anti-emperyalist tepkiler ve mücadeleler de (belli ölçüde) engellenebilecektir. Diğer bir ifadeyle, eğer emperyalizmin kitlelerdeki “kötü/olumsuz imajı” “olumlu imaj” haline dönüştürülebilirse, anti-emperyalist tepkilerin ve mücadelelerin (elbette belli ölçüde) ortaya çıkması ve sorun olması ortadan kaldırılabilecektir. Böylece “imaj” her şey haline getirilmektedir.

İmaj (imge) sözcüğünün pek çok değişik anlamı olmakla birlikte, en çok kullanılan anlamı “görüntü”, “izlenim” ya da “hayal”dir. Ancak imaj, sadece bir “görüntü”, “izlenim” ya da “hayal” değildir, aynı zamanda var olan ya da varmış gibi tasarlanan şeylerin zihinde canlandırılışıdır. Emperyalist ideologların, ekonomistlerin, reklamcı-

ların ve PR'cıların* üzerinde çalıştıkları ana nokta da, "imaj" sözcüğünün "varolan ya da varmış gibi tasarlanan şeyler"le olan ilişkisidir. Varolan bir şeyin zihinde nasıl canlandırılacağı ("algılanacağı") kadar, varolmayan bir şeyin "varmış gibi" tasarlanmasının sağlanması "image-maker"ların temel uğraşısı olmaktadır.

"İmaj yapıcılığı", aynı zamanda varolan bir şeyin farklı "algı"lanmasının ya da varolmayan bir şeyin varmış gibi "algı"lanmasının sağlanmasıdır. Bu yönüyle, "imaj yapıcılığı" ile "algı yönetimi" birbiri içinde ve birbirini izleyen bir çizgi oluşturur.

"Algı yönetimi"nden amaç, karşı tarafın bilgiye, deneyime dayalı düşünme ve yargılama yeteneğini zayıflatmak, sadece dış dünyadan gelen ya da gönderilen imajlarla düşünmüş gibi düşünmesini, yani düşüncenin yerine kanıların ve sanıların geçmesini sağlamaktır. Bunu gerçekleştirmek "image-maker"ların ve PR'cılarn işidir. (Ve bilindiği gibi, bu "image-maker"lar siyasal partilerin seçim kampanyalarının düzenleyicileridirler.)

Tümüyle psikolojiden türetilmiş ve devşirilmiş bu yöntemler, ekonomi alanında, özellikle de ürün pazarlanmasında yaygın biçimde kullanılır. Ancak ekonomi alanında kendine özgü bir teori haline sokulmuştur. Bu teori, "beklentiler teorisi" ya da "olumlu beklentiler teorisi"dir.

1980'lerin "hiper-enflasyon" döneminin yıldız ekonomisti M. Friedman'a göre, enflasyon parasal bir olay olmakla birlikte, aynı zamanda "psikolojik bir olay"dı. Bu teoriye göre, eğer bir ülkede insanlar (şüphesiz burada sözü edilen "insanlar", günümüz söylemiyle "piyasa aktörleri"dir) fiyatların artacağı beklentisi içindeyseler, o ülkede fiyatlar artacak ve enflasyon yükselecektir. Ters olduğunda, yani insanlar fiyatların artacağı beklentisinde olmazlarsa, enflasyon yükselmeyecektir.

Böylece "beklentiler teorisi"ne uygun olarak insanların ve toplumun "beklentileri"ni yönlendirerek ve yöneterek belli bir ülkedeki ekonomik olguların (örneğin enflasyon gibi) değiştirilebileceği ileri sürülmektedir. Bunun için de, uygulanan ekonomi politikaların "olumlu imaj" yaratması, "olumlu algılanması"nın sağlanması gerekmektedir. Bu da, "uygulayıcıların" "itibar"lı olmasını öngerektirir.

İşte son dönemde T.C. Merkez Bankası'nın (dolayısıyla başkanının) "itibarı"ndan, "inandırıcılığından" sıkça söz edilmesinin nedeni de, T.C. Merkez Bankası başkanının sıkça "medya"da boy göstermesinin nedeni de bu öngereklilikten türetilmiştir.

Yalın ifadesiyle, "image-maker"lıktan PR çalışmasına, "algı yönetimi"nden "beklentiler teorisi"ne kadar her şey, Nazi Almanyası-

* PR, İngilizce "People Relation"ın kısaltılmış ifadesidir. PR'ın Türkçe karşılığı olarak "halkla ilişkiler" sözcükleri kullanılmaktadır.

nın Propaganda Bakanı Göbels'in ünlü sözüyle özetlenebilir: “*Yalan söyleyin, mutlaka inanan çıkacaktır!*”

Son aylarda ekonomi “medya”sında sıkça şu sözler duyulmaktadır: Türkiye piyasaları yurtdışı piyasalarından *pozitif olarak ayrıştı*; bu ayrışmanın temelinde ekonominin *görece güçlü yapısı* yatmaktadır.

Yine son günlerde şu sözler sıkça duyulmaktadır: Dolardaki yükseliş Türkiye merkezli değil, yurtdışı kaynaklıdır; içerideki gelişmelerden çok dışarıdan kaynaklanmaktadır.

T.C. Merkez Bankası Başkanı Erdem Başçı'da, “2010 yılının Kasım ayında alınan tedbirlerden sonra Türk lirasında diğer ülkelere göre daha az değer kaybı gözleendiğini” vurgulayarak şöyle konuşmaktadır:

“Biz bunu şöyle okuyoruz. Küresel parasal gelişmenin paramız üzerinde oluşturduğu ilave değerlenme baskısını ortadan kaldırdık. Daha doğal, normal piyasa şartlarında oluşmasına imkan tanıdık. Diğer ülkeler bunu çok başaramadı. O yüzden onların paraları değerlenmeye devam etti. Şimdi de ani bir çıkış olduğunda diğer ülkelerin paraları çok ciddi değer kaybediyor. Türk lirasındaki değer kaybı ise son derece sınırlı. Bu da bir anlamda bizim değer kaybının erken gerçekleşmiş olmasının bir sonucu. Tabii burada bazı yapısal sebeplerde var.

22 Ağustos'ta yaptığımız toplantıdan bu yana Türk lirasının değer kaybı diğer ülkelere göre son derece sınırlı oldu. Yüzde 4 civarında gözüküyor. Fakat Brezilya'ya baktığınızda aynı dönemde yüzde 14 olarak gözüküyor. Türkiye burada en az değer kaybına uğrayan ülkelerden. Neden çünkü, değer kaybını biz daha önce gördük.”

Görüldüğü gibi, ekonomi “medya”sı, bir taraftan borsa verilerine bakarak Türkiye borsasının dünya borsalarından “pozitif olarak ayrıştığı”na vurgu yaparken, diğer yandan Erdem Başçı, dolar kuru düzeyinde diğer “gelişmekte olan ülkelere”ni vurgulamaktadır.

Her iki durumda da, yani borsa ve dolar kuru düzeyinde, Türkiye'nin “pozitif olarak ayrıştığı”na gönderme yaparak, işlerin “tıkırında” gittiği *imajı* verilmeye çalışılmaktadır. Bu yolla, “insanlarımız”ın ekonominin “tıkırında” olduğuna inanarak, herhangi bir paniğe kapılmaksızın yaşamlarını olağan seyrinde sürdürmeye devam etmeleri sağlanmak istenmektedir. Bu “iman” içinde olanlar, açıktır ki, borsaya yatırdıkları paralarını çekmeyecekler (eğer varsa daha fazla yatıracaklar), dolara hücum etmeyecekler ve böylece de borsanın düşüşü engellenecek, doların değer kazanması frenlenmiş olacaktır.

Burada sorulması gereken soru, gerçekten söylendiği gibi

Türkiye ekonomisi “güçlü” müdür ve yerli piyasalar yurtdışı piyasalardan “pozitif olarak ayrılmış” mıdır?

Öncelikle son dört ayın iç ve dış borsa “performans”larına bakalım: Elbette ilk bakılacak yer, “gelişmiş ülkeler”in borsaları olacaktır.

	Dow Jones		Dax		Nikkei	
	Endeks	% Değişim	Endeks	% Değişim	Endeks	% Değişim
1 Temmuz 11	12.583	2,38	7.419	2,80	9.965	2,53
1 Ağustos 11	12.132	-3,58	6.954	-6,27	9.965	0,00
6 Eylül 11	11.139	-8,19	5.194	-25,31	8.591	-13,79
12 Eylül 11	11.061	-0,70	5.072	-2,34	8.536	-0,64
19 Eylül 11	11.401	3,07	5.416	6,77	8.721	2,17
26 Eylül 11	11.044	-3,13	5.346	-1,30	8.374	-3,98
30 Eylül 11	10.913	-1,18	5.502	2,93	8.700	3,89
<i>Ağustos-Eylül 11</i>		<i>-10,05</i>		<i>-20,88</i>		<i>-12,69</i>

Son iki ayda Dow Jones (ABD) %10,1, Dax (Almanya) %20,9 ve Nikkei (Japonya) %12,7 değer kaybetmiştir. Aynı tarihlerde “gelişmekte olan ülkeler”in borsalarının “performansı” ise şöyle olmuştur: Arjantin borsası (Merval) %19,7 ve Endonezya borsası (JKSE) %14,6 değer kaybederken, Brezilya borsasının (Bovespa) değer kaybı %2,3 ve Meksika borsasının (MXX) değer kaybı %0,6 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde İMKB’deki kayıplar %4 düzeyinde olmuştur.

“Gelişmiş ülkeler”in borsaları ile “gelişmekte olan ülkeler”in

% Değişim	Brezilya (Bovespa)	Arjantin (Merval)	Meksika (MXX)	Endonezya (JKSE)	Türkiye (İMKB)
4 Temmuz 11	-1,89	-7,53	4,39	5,7	1,52
1 Ağustos 11	-13,92	-11,61	-7,68	-2,05	-3,52
5 Eylül 11	5,34	-10,27	1,35	1,96	-12,71
12 Eylül 11	2,57	-0,11	4,05	-4,1	2,87
19 Eylül 11	-6,96	-9,71	-7,37	-10,66	4,19
26 Eylül 11	0,97	0,89	2,45	-3,21	-2,78
30 Eylül 11	-1,69	-1,37	0,35	7,03	5,09
3 Ekim 11	-1,04	0,00	0,00	-0,16	-0,39
<i>Ağustos-Ekim 11</i>	<i>-2,28</i>	<i>-19,72</i>	<i>-0,58</i>	<i>-14,64</i>	<i>-3,98</i>

borsalarını karşılaştırdığımızda, en büyük değer kaybının Almanya’nın DAX endeksinde ortaya çıktığı görülmektedir (%20,9). En az değer kaybı ise, Meksika borsasında gerçekleşmiştir.

Bu veriler alt alta ya da yan yana konulduğunda, İMKB için “pozitif ayrışma” adı verilebilecek belirgin bir durum ortaya çıkmaktadır. Eğer İMKB’nin “pozitif ayrışma”sından söz edilebilecekse,

bu “pozitif ayrışma” Brezilya ve Meksika için çok daha belirgin niteliktedir. Ama haftalık veriler ölçeğinde İMKB’nin 19 Eylül ve 30 Eylül haftasında “pozitif ayrıştı”nı, 26 Eylül’de “negatif olarak” ayrıştığını söylemek olanaklıdır. Ancak bu da borsaların spekülâtif niteliği göz önüne alındığında zorlama bir “sonuç” olacaktır.

Eğer bir ülke borsasının diğer ülkelerin borsalarından “pozitif ayrışma”sı, o ülkenin ekonomisinin “görece güçlü” olduğu anlamına geliyorsa, bu durumda Brezilya ve Meksika ekonomilerinin Türkiye ekonomisinden çok daha “güçlü” olduğu sonucu çıkartılabilir. Öte yandan da, Dow Jones’un iki aylık kaybının İMKB’nin 2,5 katı ve Almanya’nın DAX endeksinin iki aylık kaybının da İMKB’nin 5 katı büyüklüğünde olduğu göz önüne alındığında, Türkiye ekonomisinin ABD ve Almanya ekonomisinden “görece güçlü” olduğundan söz etmek olanaklıdır.

GSYH’sı 700 milyar dolar olan Türkiye ekonomisinin, GSYH’sı 15 trilyon dolar olan ABD ve 3,3 trilyon dolar olan Almanya ekonomisinden “görece güçlü” olduğundan söz etmek, ancak “algı yönetimi” becerisiyle olanaklıdır!

Gelelim “dolardaki yükselişin Türkiye merkezli değil, yurtdışı kaynaklı olduğu”, “içerideki gelişmelerden çok dışarıdan kaynaklandığı” iddalarına.

2011 yılının ilk sekiz ayında dolar, euro karşısında %0,3 gibi küçük bir düzeyde değerlendirirken, “gelişmekte olan ülkeler”in para birimleri karşısında %10 ile %20 düzeyinde değer kazanmıştır.

Dolar/TL		
	Aylık Ortalama	% Değişim
Ocak 11	1,554	3,67
Şubat 11	1,583	1,87
Mart 11	1,575	-0,51
Nisan 11	1,516	-3,75
Mayıs 11	1,564	3,17
Haziran 11	1,594	1,92
Temmuz 11	1,647	3,32
Ağustos 11	1,744	5,89
Eylül 11	1,787	2,44
3 Ekim 11	1,879	5,14
4 Ekim 11	1,900	1,12
<i>Ocak-3 Ekim 11</i>		<i>20,91</i>
<i>Ağustos-3 Ekim 11</i>		<i>7,74</i>

Merkez Bankası başkanının “beklenti yönlendirmesi” söylemine göre, TL’nin ilk sekiz ayda %20,9 değer kaybederek “gelişmekte olan ülkeler” arasında birinci sırayı kapmasının fazlaca önemi

	Brezilya \$/Real		Arjantin \$/Pezo		Meksika \$/Pezo		Güney Afrika \$/Rand		Endonezya \$/Rupi	
	Aylık Ortalama	% Değişim	Aylık Ortalama	% Değişim	Aylık Ortalama	% Değişim	Aylık Ortalama	% Değişim	Aylık Ortalama	% Değişim
Ocak 11	1,676	-	3,981	-	12,126	-	6,968	-	9.032	-
Şubat 11	1,668	-0,48	4,022	1,02	12,070	-0,46	7,188	3,16	8.913	-1,32
Mart 11	1,659	-0,54	4,037	0,38	11,999	-0,59	6,919	-3,74	8.760	-1,72
Nisan 11	1,586	-4,40	4,066	0,70	11,718	-2,34	6,731	-2,72	8.649	-1,27
Mayıs 11	1,615	1,80	4,084	0,45	11,653	-0,56	6,864	1,98	8.566	-0,96
Haziran 11	1,586	-1,75	4,096	0,30	11,806	1,31	6,798	-0,96	8.568	0,02
Temmuz 11	1,563	-1,46	4,128	0,77	11,673	-1,13	6,801	0,04	8.533	-0,41
Ağustos 11	1,595	2,01	4,168	0,98	12,232	4,79	7,079	4,09	8.541	0,09
Eylül 11	1,749	9,68	4,204	0,87	13,045	6,64	7,556	6,74	8.804	3,08
3 Ekim 11	1,891	8,11	4,205	0,01	13,992	7,27	8,133	7,64	9.030	2,57
<i>Ocak-3 Ekim 11</i>		<i>12,81</i>		<i>5,61</i>		<i>15,39</i>		<i>16,73</i>		<i>-0,02</i>
<i>Ağustos-3 Ekim 11</i>		<i>18,56</i>		<i>0,89</i>		<i>14,39</i>		<i>14,89</i>		<i>5,73</i>

Kaynak: BC do B, BCRA, Banco de México.

yoktur! Önemli olan, son iki ayda (Ağustos-Ekim) ne kadar “az” değer kaybettiğidir ve Merkez Bankası’nın “başarısı”nın kanıtı da burada aranmalıdır!

Erdem Başçı’nın “başarı ölçütü”ne göre, “gelişmekte olan ülkeler” arasında en başarılı olan, hiç şüphesiz, Arjantin Merkez Bankası’dır. Çünkü Arjantin Pezo’su son iki ayda %0,89 değer kaybetmiştir. Arjantin’i Endonezya izlemektedir. Rupi’nin son iki ayda dolar karşısındaki değer kaybı %5,73 olmuştur. TL ise, son iki ayda %7,74 değer kaybettiğinden, T.C. Merkez Bankası “başarı” sıralamasında bu ülkelerin gerisinde kalmıştır.

Buradan çıkartılan manipülatif “sonuç” ise, bu gelişmelerin “yurtiçi kaynaklı” olmayıp, tümüyle “yurtdışı kaynaklı” olduğudur.

Bu “gerekçelendirmeye” göre, ilk sekiz ayda sadece TL değil, neredeyse tüm ülkelerin paraları dolar karşısında değer yitirmiştir. Böyle olduğuna göre, TL’nin değer yitirmesi “spesifik” bir olay değil, “genel” bir olaydır, yani “dünya piyasalarından kaynaklanan” bir durumdur! Bunda Türkiye’nin ekonomi yönetiminin (siyasal iktidar) “günahı” yoktur!

Bu, tamı tamına Nasrettin Hoca’nın “hırsız” hikayesinin tersine benzemektedir. Herşeyin “müsebbibi” “dünya piyasaları”dır! Ama “ev sahibinin” hiç mi suçu yoktur?

Burada 2008-2009 Mortgage krizinin “teğet geçtiği” söylenen, ama bu krizden en fazla etkilenen, cari fiyatlarla (dolar bazında) %16,9 ve sabit fiyatlarla %4,8 küçülen bir ülkeden söz edilmektedir. Bu öyle bir ülkedir ki, cari işlemler açığı sürekli olarak “net hata/noksan” kalemiyle kapatılmaktadır. Yani kaynağı belli olmayan döviz girişleriyle cari açık kapatılmış görünmektedir. Hiç şüphesiz böyle bir

ekonominin “güvenilirliği”, verilerin “doğruluğu ve gerçekliği” tartışma götürür niteliktedir. Doğal olarak, böyle bir ülke ekonomisinin “iyi” olduğuna “inanmak” için, ya “dini bütün” biri olmak ya da “algı yönetimi”nin kurbanı olmak gerekir.

Bu “algı yönetimi”nin, “beklenti yönlendirmesi”nin, popüler söylemle, “cambaza bak, cambaza!” kandırmacasından hiçbir farkı yoktur.

Şüphesiz bütün bu “yönlendirme”lerin siyasal ve ekonomik amaçları vardır.

Siyasal amaç, kesinkes AKP iktidarının ülkeyi ne kadar “iyi” yönettiğinin “algı”latılmasıdır. Ekonomik amaç ise, ülke içinde bir “paniğin” meydana gelmesini ve “bıyıklı yabancılar”ın Türkiye piyasasından çıkmasını önlemektir. Yani “Türk’ün Türk’e propagandası”dır.

Kabul edilmelidir ki, bu “propaganda”, bu “algı yönetimi”, bu “beklenti yönlendirilmesi” oldukça başarılıdır. Öylesine başarılıdır ki, TL’nin dolar karşısında %21 oranında değer kaybetmesine rağmen, bu değer kaybı fiyatlara yansıtılmamaktadır. Benzer durum enflasyon verilerinde de görülmektedir.

Eylül ayında yıllık bazda ÜFE (Üretici Fiyatlar Endeksi) %12,15 artarken, TÜFE’deki (Tüketici Fiyatlar Endeksi) artış oranı %6,15 düzeyinde kalmıştır. Bu da “beklentilerin yönlendirilmesi”nin bir başka sonucudur.*

İtiraf edelim ki, Türkiye’deki “küçük yatırımcı” ya da “küçük birikim sahibi”, her zaman “beklentilerinin yönlendirilmesi” talebinde bulunmaktadır. Ekonomi “medya”sının günlük olarak yayınladığı programlar “paramızı nereye yatıralım?” sorusu üzerinde yükselmektedir. Ekonominin “ısınmaması”na karşın “paranızı rahat rahat harcayın, sadece israf etmeyin” diye nasihat eden Recep Tayyip Erdoğan’ın “otomobil yerine ev alın” sözlerinin nasıl bir yönlendirme olduğu ortadadır.

Bütün sorun, kapitalizmin kendi iç dinamiği ile gelişmemesidir. Böyle bir ülkede, ekonomi ne kadar kendi dengesini “dışarda” buluyorsa, “küçük birikim sahipleri” de o kadar “dışardan” akıl alma ihtiyacı duymaktadırlar. Böyle bir “kütle”nin de psikolojiden devşirilme yöntemlerle yönlendirilmesi o kadar kolay olmaktadır.

Herşeyin parasal ilişkilere indirgenliği ve herşeyin parasal bir karşılığı olması gerektiğinin düşünüldüğü bir ülkede, Türkiye’de, bu psikolojik “yönlendirme” yaşamın her alanında etkili olabilmekte-

* Burada her şeyi ekonomik bir nedene bağlamanın çok doğru olmadığını altını çizmek gerekiyor. Dolardaki yükselişin, ÜFE ve TÜFE’ye yansımaması Merkez Bankası ve AKP’nin “algı yönetimi”nin başarısı olarak kabul edilse de, burada siyasal yönetimin (AKP) ekonomi üzerindeki siyasal “sopa”sı da etken bir unsurdur. Bu siyasal “sopa”, özellikle vergi denetimleri aracılığıyla icra edilmektedir.

dir. Recep Tayyip Erdoğan'ın, “emperyalizme karşı ezilen halkların” sözcülüğüne soyunması da, Ermenistan'dan İsrail'e, Kıbrıs Rum Kesimi'nden Suriye'ye kadar herkese “posta koyma”sı da bu “yönlendirme” ortamında prim yapmaktadır. Kendi “öz” parasını nasıl “değerlendireceği”ni bile başkasına soranlar, kaçınılmaz olarak başka ülkelerin işgalinden ve o ülke insanların öldürülmesinden nasıl “nemalanacaklarının” hesabını yapanların sözüne kulak vereceklerdir. “İlimli islamcı“ bir iktidar ortamında, “tokluk hapları”yla oruç tutulan ve oruç süresini 50 dakika kısaltmak için her yola başvuru bir ülkede bütün bunların olması hiç de yadırgatıcı değildir. Sorun, birilerinin yalan söylemesi, manipülasyon yapması değil, başkalarının bu yalanlara inanması ve manipülasyonlarla hareket etmesidir.

Son Dakika!

Tüm ekonomi haberlerinde olduğu gibi, bu yazının da bir “son dakika”sı oldu!

T.C. Merkez Bankası, “birden bire”, “aniden”, “beklenmedik” biçimde 5 Ekimde günlük döviz satış miktarını 1,35 milyar dolara çıkardı. Her ne kadar “ihale miktarı” 1,35 milyar dolar olarak ilan edilmişse de, talebin yüksek olması (1.8 milyar dolar) üzerine sadece 350 milyon dolar sattı.

6 Ekim günü, yine 1,35 milyar dolarlık “satış ihalesi” açan Merkez Bankası, yine talebin çok yüksek gelmesi (2,04 milyar dolar) üzerine 350 milyon dolarlık satışla yetindi. Merkez Bankası'nın piyasalara bu müdahalesiyle birlikte dolar 1,9 TL'den 1,85 TL'ye indi.

Görülen o ki, Merkez Bankası, kendisinin piyasaları “yönlendirme” söylemine kendisi bile inanmamıştır. Sonuçta piyasaların talep ettiği doları satmak zorunda kalmıştır. Ama dolar talebini karşılayacak “mış gibi yaparak”, bir kez daha “beklentileri yönlendirme” gayretkeşliğine

	Dolar/TL	% Değişim
3 Ekim 11	1,879	5,14
4 Ekim 11	1,900	1,12
5 Ekim 11	1,873	-1,42
6 Ekim 11	1,851	-1,07
Ocak-3 Ekim 11		20,91
<i>Ocak-6 Ekim 11</i>		<i>19,12</i>
Ağustos-3 Ekim 11		7,74
<i>Ağustos-6 Ekim 11</i>		<i>6,14</i>

kalkışmıştır. Şimdi yeni “slogan”, “doların yükselen başı ezildi”!

Oysa yapılan 5 kuruşluk iş, sonucu ise, rezervlerde yaklaşık 4 milyar dolar azalmadır.

Ekonomide Manzara-i Umumiye

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 124, Kasım-Aralık 2011

Ekonomistlerin, 2008 “mortgage krizi”yle (ipotekli konut krizi) birlikte İzlanda’dan başlayan, İrlanda ve Yunanistan üzerinden İtalya’ya sıçrayan borç krizinin, sonunda adı konulmamış da olsa, bir “Avrupa borç krizi” halini aldığından hiç şüphesi kalmadı. Bugün tartışılan sorun, tekil ülkelerdeki krizin “Avrupa borç krizi” halini alıp almayacağı değil, “Avrupa borç krizi”nin yayılarak bir dünya borç krizine yol açıp açmayacağıdır. “Global piyasa aktörleri”nden tekil ülkelerin “ekonomi yönetimleri”ne kadar herkes tedirginlik içindedir. Kısa vadeli, günlük spekülasyon kazançlar peşinde koşan “mikrocular”, bu tedirginliği fırsata dönüştürmeye çalışırken, bazı “uyanık siyasetçiler”, “krizin olduğu yerde fırsat vardır” diyerek, bu süreçten nasıl nemalanacaklarının peşindedir.

Her ne kadar Recep Tayyip Erdoğan, bu krizin, 2008 “mortgage krizi” gibi “teğet bile” geçmeyeceğini ilan ettiyse de, Türkiye’nin de içinde bulunduğu “gelişen ülke piyasaları”ndaki gelişmeler hiç de parlak görünmemektedir.

Bugünkü “borç krizi”ne kadar, “türev araçlar”la süreklilik sağlayan “parasal genişleme” döneminde yüksek cari açıkla sürdürülen ekonomik büyüme döneminin sonuna gelinmiştir. 2008 “mortgage krizi”yle birlikte, “toksik kağıtlar” adı verilen bu parasal genişleme araçlarının değersizleşmesiyle, “çöp” haline gelmesiyle birlikte, dünya piyasalarında ciddi bir nakit para (likitide) sorunu ortaya çıkmıştır. Artık hiç kimse, “değerli kağıtlar” üzerinden borçlanmak ya da borç vermek durumunda değildir. Herkes nakite geçmiştir. ABD’nin “mortgage krizi”ni ötelemek için yaptığı “I. ve II. parasal genişleme” (“medya ekonomistleri”nin çok sevdiği sözle QE1 ve QE2, yani “nicel gevşeme”) sonucunda 7-8 trilyon dolar değer biçilen “toksik kağıtlar” piyasalardan çekilmiştir. Böylece borçlanmak için nakit para bulmak başlı başına sorun haline gelmiştir. Bu da gayri resmi “rezerv para” olan doların “gelişen ülke” paraları karşısında değer kazanması sonucunu yaratmıştır.

Bu zamana kadar ithalat ve ihracatın, dolayısıyla da cari açığın borçlanma yoluyla finanse edildiği ve sürdürüldüğü ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. Bunun sonucunda, ticaret durur, pazarlar tıkanır, ürünler satılamadığından depolara yığılır, nakit para görünmez olur. Bir başka tanımla, ekonomik kriz patlak verir. Engels’in deyişiyle, ekonomi “şirazesinden çıkmıştır”.*

1980-1984 arasında** “dünya borç krizi” olarak ifade edilen, 1997’de “Asya krizi” denilen, 2000 yılında “finansal kriz” adı verilen, 2008 yılında “mortgage krizi” olarak adlandırılan ve bugün “Avrupa borç krizi” olarak tanımlanan krizlerin, kapitalist ekonominin “klasik” ekonomik krizlerinden başka bir şey olmadığı da açıktır. Bu da kıyasıya bir rekabet ortamı yaratmaktadır.

* “... ilk genel bunalımın patlak verdiği tarih olan 1825 yılından bu yana, sanayi ve ticaret dünyasının tümü, uygar halklar ve onların az ya da çok barbar uyduları topluluğunun üretim ve değişimi, her on yıl dolaylarında bir kez şirazesinden çıkar. Ticaret durur, pazarlar tıkanmıştır, ürünler sürümsüz oldukları ölçüde yığılıp kalır, peşin para görünmez olur, kredi ortadan çekilir, fabrikalar kapanır, emekçi yığınlar fazla geçim gereği üretmiş olmaktan ötürü geçim gereçlerinden yoksun kalırlar, batıklar batkılan, zoraki satışlar zoraki satışları kovalar. Tıkanıklık yıllarca sürer; üretici güçler ve ürünler, birikmiş meta yığınları, sonunda değerlerinin az ya da çok altında bir fiyat üzerinden sürülene, üretim ve değişim yavaş yavaş canlanana değin, yığın halinde israf ve imha edilirler. Yavaş yavaş gidiş hızlanır, tınsa döner, sinai tıns dörtlal olur ve bu dörtlal da sonunda, en tehlikeli atamalardan sonra kendini yeni baştan... çöküntü (*crash*) çukurunda bulmak üzere, bir sanayi, ticaret, kredi ve spekülasyon *steeply chase*’inde [engelli yarış] doludığına değin yükselir. Ve hep aynı yineleme. İşte, 1825’ten bu yana beş kezden az yaşamadığımız ve şu anda (1877) altıncı kez olarak yaşadığımız durum. Ve bu bunalımların niteliği öylesine belirgindir ki Fourier, bunlardan birincisini aşırı bolluk bunalımı olarak nitelendirerek, hepsinin üzerine parmak basmıştır.” (Engels, *Anti-Dühring*, s: 394-395)

** Genel olarak, 1980 dünya borç krizi, emperyalist ülkeler açısından 1984 yılında sona erdiği kabul edilse de, geri-bıraktırlmış ülkeler açısından 1994 yılına kadar sürmüştür.

Bu rekabet ortamı, Marks'ın ifade ettiği gibi, zararın paylaşılması halini alır almaz, kendi payına düşen zararı en aza indirme ve bunu bir başkasının sırtına yükleme çabasına yol açar.* Böylesi bir durumda, “AB ülkeleri kendi aralarında anlaşarak borç krizine karşı kararlı bir tutum almalıdır” demek, olmayacak duaya amin demekle eşdeğerdir.

Bu gelişmeler içinde Türkiye ekonomisi, giderek “ısıyan”, yüksek dış ticaret açığı, dolayısıyla cari açık veren bir ekonomi olarak, cari açığı finanse etmek amacıyla daha fazla borçlanmaya gitmek durumundadır. Öyle ki, 2010 yılında 47,7 milyar dolar olan cari açık, 2011 yılının ilk dokuz ayında %63,5 artarak 77,5 milyar dolara yükselmiştir. Bu durumda cari açığı finanse etmek için daha

(Milyon \$)	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Açığı	İhracatın İthalatı Karş. Oranı	Cari Açık
2006	85.535	139.576	-54.041	61,3	-32.249
2007	107.272	170.063	-62.791	63,1	-38.434
2008	132.028	201.964	-69.936	65,4	-41.959
2009	102.143	140.929	-38.786	72,5	-13.991
2010	113.883	185.544	-71.661	61,4	-47.693
Ocak-Ekim 2011	111.398	201.581	-90.183	55,3	-77.545
2011 (Tahmini)	131.000	241.000	-110.000	54,3	-85.500

(Milyon \$)	Dış Borç Stoku	Özel Sektör		
		Toplam	Kısa Vade	Uzun Vade
2006	207.736	120.471	38.310	82.161
2007	249.478	160.152	38.690	121.462
2008	280.367	188.013	47.982	140.031
2009	268.374	171.605	44.337	127.268
2010	289.387	188.597	72.351	116.246
2011 1. çeyrek	298.728	192.952	70.671	122.281
2011 2. çeyrek	309.636	202.209	77.543	124.666

* “Eski sermayenin bir kısmı, her türlü koşul altında kullanılmadan kalmak zorundadır; sermaye olarak faaliyet gösterdiği ve bu yönüyle değer ürettiği sürece, kendine özgü sermaye niteliğine son verir. Sermayenin hangi kısmının özellikle etkileneceğini rekabet savaşını belirleyecektir. İşler yolunda gittiği sürece, rekabet, genel kâr oranının eşitlenmesi halinde gördüğümüz gibi, kapitalist sınıf arasında bir kardeşlik havası estirir ve böylece her biri, ortak yağmadan kendi yatırını oranında pay alır. Ama sorun, kârın değil de zararın paylaşılması halini alır almaz, herkes kendi payına düşen zararı en aza indirme ve bunu bir başkasının sırtına yükleme çabasına düşer. Kapitalist sınıf için, kayba uğramak kaçınılmazdır. Her kapitalist, bu zararın ne kadarını yüklenmek zorunda kalacağı, yani bunu ne ölçüde paylaşmak durumunda kalacağı, göstereceği güce ve kurnazlığa bağlıdır ve o zaman rekabet, düşman kardeşler arasında bir savaşa dönüşür. Her bireysel kapitalistin çıkarları ile bütünüyle kapitalist sınıfın çıkarları arasındaki uzlaşmazlık, tıpkı daha önce, aralarındaki çıkar özdeşliğinin pratik rekabet yoluyla ortaya çıkması gibi, su yüzüne çıkar.” (Marks, *Kapital*, Cilt: III, s: 266.)

fazla borçlanmak durumundadır. Ama Avrupa zaten borç kriziyle boğuşmaktadır. Diğer ifadeyle, Avrupa bankaları daha önce verdikleri borçları tahsil etmekte zorlanmaktadırlar. Avrupa bankalarının Türkiye’den alacakları 162 milyar dolardır. Bu durumda, Türkiye’nin daha fazla borçlanma olanağı azalırken, diğer yandan Avrupa bankalarının borç krizi nedeniyle içine düştükleri zor durumdan kurtulmak için “Türkiye riskini azaltma seçeneği”ni gündeme getirmeleri, yani kısa vadeli borçları tahsil etmeye başlamaları, Merkez Bankası rezervlerinin azalmasına ve giderek “Avrupa borç krizi” girdabına sürüklenmesine yol açacaktır.

Ama bundan daha da önemlisi, iç pazarın tümüyle ithalata

	Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE)		Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE)	
	Aylık % Değişim	Yıllık % Değişim	Aylık % Değişim	Yıllık % Değişim
Ocak 11	2,36	10,80	0,41	4,90
Şubat 11	1,72	10,87	0,73	4,16
Mart 11	1,22	10,08	0,42	3,99
Nisan 11	0,61	8,21	0,87	4,26
Mayıs 11	0,15	9,63	2,42	7,17
Haziran 11	0,01	10,19	-1,43	6,24
Temmuz 11	-0,03	10,34	-0,41	6,31
Ağustos 11	1,76	11,00	0,73	6,65
Eylül 11	1,55	12,15	0,75	6,15
Ekim 11	1,60	12,58	3,27	7,66

bağımlı olması nedeniyle, dolar kurundaki artışla birlikte enflasyonda meydana gelecek olan yükseliştir. Her ne kadar son dönemde dolar kurundaki yükseliş fiyatlara tam olarak yansımamışsa da, Ekim ayı itibarıyla ÜFE %12,58’e ve TÜFE %7,6’ya yükselmiştir. Merkez Bankası’nın “beklenti anketi”nde, yıl sonu enflasyon bek-

lentisi (TÜFE) %9,22 olmuştur.

Bugün İMKB’deki günlük iniş-çıkışlarla, spekülasyon haberlerle bütün bu gelişmeler ve olası sonuçlar gizlenmeye çalışılmaktadır. “Ekonomi kurmayları”nın bir “paniğe” yol açmamak için gösterdikleri tüm “üstün hizmetlere” rağmen, Türkiye’nin cari açığı finanse etmek amacıyla yeniden borçlanması gittikçe zorlaşmakta ve çıkmaza gitmektedir. Öte yandan dolardaki “dalgalı” yükseliş, tüm ithal malların (özellikle ara mallar ve tüketim malları) maliyetini artırarak fiyatların yükselmesi yönünde baskı oluşturmaktadır. Ne denli geciktirilirse geciktirilsin, dolardaki artışın iç pazardaki tüm mal ve hizmetlerin fiyatlarında artışa yol açacağı kesindir. Bu da, herkesin yaşayarak öğrendiği gibi, insanların yaşam ve geçim koşullarının giderek ağırlaşması sonucunu getirecektir.

%288

Güngör Uras

Milliyet, 23 Kasım 2011

KURTULUŞ CEPHESİ

Sayı: 124, Kasım-Aralık 2011

Time dergisi Sn. Erdoğan'ın başarılarını şöyle övüyor: “Erdoğan'ın iktidarda olduğu 8 yılda, Türkiye'nin kişi başına düşen GSYH (Milli Gelir) üç kat artarak 3 bin 492 dolardan 10 bin 79 dolara çıktı. Sıradan Türklerin hayatındaki dramatik iyileşme, muhafazakâr, ekonomiyi iyi yöneten AKP'nin haziran ayındaki seçimleri üçüncü kez, büyük farkla kazanmasının ana nedenlerinden biridir.”

Sn. Erdoğan'ın Time dergisine kapak olmasına ve dergide yer alan yazıda başarılarının anlatılmasına sevinmemek mümkün değil.

Ancak dergide kişi başı milli gelirin 8 yılda 3 kat (yüzde 288 oranında!) arttığı konusundaki ifade yanlış. Ben neden yanlış olduğunu anlatacağım ama... Hesaba

gerek olmadan siz kendi kendinize sorarak cevaplayınız. Son 8 yılda halkımızın geliri 3'e katlandı mı?

Daha önce de yazdım, Sn. Erdoğan "seçim beyannamesi"ni açıklarken, her yıl cari fiyatlarla hesaplanan ve cari kurdan dolara dönüştürülen milli gelir rakamlarına dayalı olarak dedi ki:

- 2002 yılında 230 milyar dolar olan milli gelir 2010 yılında 735 milyar dolara ulaşmıştır. (100 iken 319 olmuştur.)

- 2002 yılında 3.492 dolar olan kişi başı milli gelir, 2010 yılında 10.079 dolara yükselmiştir. (100 iken 288 olmuştur.)

İşte Time dergisi de bu hesaba dayalı büyüme rakamlarını verdi. Bu tür milli gelir hesabında milli gelir cari fiyatla (enflasyonlu fiyatla) hesaplandıktan sonra cari döviz kuru ile (o yılın ortalama dolar fiyatı ile) dolara dönüştürülür.

(1) Cari fiyat, enflasyonla şişmiş fiyattır. İki yılın fiyatı birbiriyle karşılaştırılmaz.

(2) Doların fiyatı değişik etkenlerle değişir. Dolar değerindeki değişim ülkedeki enflasyon oranı ile uyumlu olamaz. Doların değer kazanması veya kaybetmesi hesapları şaşırır.

(3) TÜİK 2007 yılında dolar ile yapılan hesaplamalarda geriye dönük olarak milli gelir rakamlarını değiştirdi. İleriye dönük olarak milli gelir rakamlarını büyüttü. Dolar ile yepyeni bir milli gelir serisi ortaya çıktı.

Doğruyu bilelim

Milli Gelir'in "gerçek" anlamda nasıl arttığı, eksildiği, sabit fiyatlara dayalı olarak hesaplanır. Bu hesabı da devletin istatistik kurumu (TÜİK) yapar. 1998 yılı sabit fiyatlarıyla TÜİK'in yaptığı hesaplamaya göre,

- 2002 yılında 72.5 milyar TL olan milli gelir 2010 yılında 105.6 milyar dolar oldu. (100 iken 145'e yükseldi) Yüzde 45 arttı.

- 2002 yılında 1.099 TL olan kişi başı gelir, 2010 yılında 1.448 TL'ye ulaştı. (100'den 131'e çıktı) Yüzde 31 arttı. Geçen hafta açıklanan UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) İnsani gelişme Endeksi'nde de Türkiye'de kişi başı milli gelirin 2000 Yılından 2010 yılına kadarki dönemde yüzde 32.2 oranında büyüdüğü belirtiliyordu.

	Cari Fiyatlarla Dolar Olarak Milli Gelir		1998 Sabit Fiyatları ile TL Olarak Milli Gelir	
	Milli Gelir/GSYH (Milyar \$)	Kişi Başına Gelir (\$)	Milli Gelir/GSYH (Milyar TL)	Kişi Başına Gelir (TL)
2002	230	3.492	72.5	1.099
2003	304	4.548	76.3	1.142
2004	390	5.802	83.4	1.233
2005	481	7.056	90.5	1.320
2006	526	7.643	96.7	1.394
2007	658	9.333	101.0	1.442
2008	742	10.436	101.9	1.434
2009	616	8.590	97.0	1.346
2010	735	10.079	105.6	1.448
8 Yılda Artış	%219	%188	%45	%31
Kaynak: TÜİK.				

AKP, “%100 Yerli Otomobil” ve Tekelci Burjuvazi

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 125, Ocak-Şubat 2012

20 Ocak 2011

“Geçen akşam Sayın Koç’a dedim, ‘Artık soyadınız gibi bir marka ile şurada biz yerli otomobilimizi üretilim ve dünyaya diyelim ki, bak bu da artık bizim otomobilimiz.’ Bunu sunalım, başaralım. Hepsi burada montajı yapılan otomobiller olmasın. Şu anda otomotiv sektörü içinde olan babalar burada... Bu işi halledin. Bir araya gelerek mi yaparsınız, yok ben bunu kendim de yaparım mı dersiniz. Nasıl arzu ederseniz. Artık yapalım. Türkiye’ye ve Türk’e bu yakışır. Bunu yapmamız lazım.” (Recep Tayyip Erdoğan)

16 Ocak 2012

‘Türk malı otomobil’ markasını yaratacak ‘babayiğitler’ ortaya çıktı. Türk otomotiv üretiminin ve ihracatının yüzde 50’den fazlasını karşılayan Koç Holding ve 44 yıllık ortağı İtalyan Fiat, uzun süredir Türk halkının merakla beklediği ‘yerli otomobil’ projesine birlikte giriyor. Türk otomotiv markasıyla ilgili müjdeli haber Detroit Otomobil Fuarı’nda görüştüğümüz Fiat-Chrysler CEO’su Sergio Marchionne’den geldi. Buna göre, Tofaş ile Fiat, yerli oto projesini üretimi sona eren Albea modelinin platformu üzerinde gerçekleştirecek. Aracın tüm teknolojik altyapısını Fiat sağlayacak. (Gazeteler)

Önce ve her zaman olduğu gibi “Recep bey” kükredi: “Dünyaya diyelim ki, bak bu da artık bizim otomobilimiz”! Böylece otomotiv sektörünün “babaları”na “yerli otomobil” yapma “talimatı” verilmiş oldu.

İlk anda “babalar” “şok” a girdiler. Ülkenin başbakanı “yerli otomobil” yapma “talimatı” vermiş olsa da, “ülke ve dünya

gerçekleri”nden bu kadar bihaber olabilmesine “babalar” dahil herkes şaşırды. Herkes biliyordu ki, 1960’ların ortalarından günümüze kadar “otomotiv sektörü” %100 dışa bağımlı, büyük oranda ithal girdilere dayanan montaj sanayinin önemli bir parçası olagelmışti. Ve şimdi “Recep bey” %100 yerli otomobil istiyordu!

Otomotiv sektörünün olduğu kadar, sanayi sektörünün de “babası” olan Koç Holding adına Mustafa Koç, “Bu, yerli otodan ne kastettiğinize bağlı. Bunu ne şekilde irdelediğinize bağlı. Bugün hiç kimse %100 bir otomobili kendi ülkesinde yerli olarak üretmiyor. Bazı aksamlar ortak olarak kullanılıyor. Şanzıman olsun, motor olsun...” diyerek “çekince” beyan etti.

Eski Koç Holding CEO’su ve Vehbi Koç’un damadı İnan Kıracı’nın sahibi olduğu Karsan bu “çekince”ye itiraz ederek, “Recep bey”in istediği gibi bir “yerli otomobil”in üretilebileceğini ve hatta buna talip olduğunu açıkladı. Ardından da “%100 yerli otomobil” üretilip üretilmeyeceği tartışması başladı.

Mustafa Koç’un açıkça beyan ettiği gibi, “%100 yerli otomobil”in, “globalleşen dünya” da zaten akıldışı bir istek olduğu açık olmasına rağmen, yine de “hasta yatağı”ndaki “Recep bey” mutlu edilmeye çalışıldı.

Ve beklenen “müjdeli haber”, Detroit Otomobil Fuarı’nda “medya”ya açıklama yapan Fiat-Chrysler CEO’su Sergio Marchionne’den geldi. Evet, Fiat’ın üretim tesislerindeki boş kapasiteyi değerlendirmek için Recep beyin “hayali” olan “Türkîş” yerli otomobil Fiat-Tofaş ortaklığında yapılabilirdi.

Böylece Fiat-Tofaş ortaklığında “nur topu” gibi bir “yerli otomobil” üretiminin ilk turları atılmış oldu.

1971 yılında üretime başlayan TOFAŞ, bugün İSO’nun “En Büyük 500 Sanayi Kuruluşu” sıralamasında, 3. sıradaki Koç Holding-Ford ortaklığı ile 4. sıradaki OYAK-Renault ortaklığının ardından 5. büyük sanayi kuruluşu durumundadır.

TOFAŞ’ın ortaklık yapısı ise şöyledir:

“Yerli otomobil”e talip olan Fiat-Tofaş “ortaklığı”, zaten Tofaş bünyesinde onlarca yıldır sürüp gitmektedir. Bu açıdan, ortada yeni bir durum yoktur. “Yerli otomobil” üretmeye “aday” olan bizatihi Fiat-Koç ortaklığıdır. Bu ortaklık, “ekonomist”lerin “*Joint Venture*” adını verdikleri emperyalist tekeller

ile yerli (tekelci) işbirlikçilerinin oluşturduğu klasik yeni-sömürgecilik ilişkisinden başka bir şey değildir. Bugün “Recep bey”in “yerli oto-

Fiat Auto	37,86
Koç Holding	37,59
Suna Kıracı	0,06
S. Semahat Arsel	0,06
Mustafa V. Koç	0,04
M. Ömer Koç	0,04
Y. Ali Koç	0,04
Diğer Ortaklar	24,32

mobil” hayalini, “hayaldi gerçek oldu” diye gösterebilmek için ortaya atılan Fiat-Koç işbirlikçiliği yeni bir şeymiş gibi sunulmaktadır.

Mahir Çayan yoldaş *Kesintisiz Devrim II-III*’de bu yeni-sömürgeci ilişkiyi ve sonuçlarını şöyle ortaya koyar:

“Bu politikanın esası, daha az masrafla, daha geniş pazar imkanı sağlayan, daha sistemli ve ulusal savaflara yol açmayacak, daha üst seviyeye çıkmış emperyalizmin problemlerini daha fazla tatmin etmeye dayanmaktadır. *En temel metodu, sermaye ihraç ve transferinin terkindeki değişikliktir.* Sermayenin 5-6 elemanı arasında yeni bir oran yaratılmıştır. Şöyle ki, savaş öncesi nakit sermaye ihracı, sermayenin isim, patent hakkı, yedek parça, teknik bilgi, teknik eleman, vs. gibi diğer elemanlarına kıyasla çok daha fazla yer tutarken, savaş sonrası dönemde özellikle 1960’dan sonra bu işleyiş tersine dönmüş, nakit sermaye ihracının dışındaki sermayenin yukarıda özetlediğimiz elemanları ağırlık kazanmıştır.

Bugün geri-bıraktırlmış ülkelerde, yabancı nakit sermaye oranının yerli nakit sermayeye oranla çok az olduğu, fakat mutlak dışa bağımlı birçok sanayi kuruluşu mevcuttur. (Örneğin oto sanayi) Birkaç yüzde yüz dışa bağımlı temel sanayi tesisi kurulmakta ve bunlara bağımlı olmaya mahkum hafif ve orta sanayi belli ölçülerde geliştirilmektedir. (Bu sanayi kuruluşlarının temelinde ise, yabancı sermayenin nakit sermaye dışında kalan elemanları yatmaktadır.)

Kısaca özetlediğimiz bu yeni-sömürgecilik metodu, bir yandan emperyalizmin ülkeye iyice yerleşmesi (yani emperyalizmin sadece dışsal bir olgu değil aynı zamanda içsel bir olgu haline gelmesi) sonucunu doğururken, öte yandan geri-bıraktırlmış ülkelerde, geçmiş dönemlere kıyasla, izafi olarak –feodalizmin etkin olduğu, eski sömürgecilik dönemine kıyasla– belli ölçülerde pazarın genişlemesine paralel olarak toplumsal üretim ve nispi refahı artırmıştır.

Bunun sonucu olarak, geri-bıraktırlmış ülke içindeki çelişkiler görünüşte yumuşamış (feodal döneme kıyasla) halk kitlelerinin düzene karşı tepkisi ile oligarşi arasında suni bir denge kurulmuştur. Emperyalist işgal gizlendiği için –emperyalizm aynı zamanda içsel bir olgu haline geldiği için– halk kitlelerinin milliyetçi tepkileri, gavura alerjisi nötralize olmuştur. Merkezi devlet aygıtı, geçmiş döneme kıyasla çok güçlenmiş ve ittifak projeleri, ikili anlaşmalar, askeri pakt ilişkileri ile oligarşik devlet cihazı, devrimci iç

savaş dikkate alınarak militarize edilmiştir. (Emperyalist yardımların 3/4'ü askeri yardımlardan oluşmaktadır).”

AKP'nin “mağdur”luktan “mağrur”luğa ve “muktedir”liğe yükselişi ne denli baskıcı-otoriter bir yönetim olarak sunulursa sunulsun, gerçekte yeni-sömürgeciliğin ürünü olan yerli-işbirlikçi tekелci burjuvazinin ağırlığını oluşturduğu oligarşik yönetime eklenmiş bir unsurdan başka bir şey değildir.

Yıllardır söylendiği gibi,* AKP'nin temsil ettiği “Anadolu burjuvazisi” adı verilen orta-burjuvazinin tüm “hayali” tekelleşebilmek ve tekелci-burjuvazinin içinde yer almak olmuştur. Bugün, İSO'nun “500 Büyük Sanayi Kuruluşu” listesinde açıkça görüleceği gibi, orta-burjuvazinin en irileri AKP iktidarıyla palazlanmış ve tekелci-burjuvazinin katına yükselmiştir. Bu da, “eski” oligarşinin içinde yer alan bazı kesimlerin tasfiyesiyle birlikte gerçekleşmiştir. Diğer ifadeyle, bazı kesimler oligarşinin dışına itilirken, AKP'nin temsil ettiği orta-burjuvazinin bazı unsurları bunların yerini doldurmuştur.

Bu süreç tamamlanmış değildir. Ancak son dönemde Koç Holding'in öne çıkışı ve “Recep bey”in Koç Holding'e gösterdiği “teveccüh” yeni bir “consensus”un oluştuğunu göstermektedir. Bu da, neo-liberallerin söylemiyle, AKP'nin “Ankaralılaşması” ya da “devletle özdeşleşmesi” olarak ifade edilebilir.

İtalyan Fiat otomotiv tekeli ile Koç Holding'in ortaklığında yapılacağı söylenen “yerli otomobil” olayının tüm “perde arkası” da bu kadardır. Bunun ötesi, işbirlikçi-tekелci burjuvazinin egemenliğindeki oligarşik yönetimin “hükümet biçimi”nin “sömürge tipi faşizm” olduğu gerçeğidir.

* İlker Akman yoldaşın “*Mevcut Durum ve Devrimci Taktiğimiz*” (1976) yazısında AKP'nin kökenini oluşturan MSP (Milli Selamet Partisi) şöyle tanımlanmaktadır: “Sınıfsal olarak, CHP'nin dayandığı sınıfsal tabana, yani orta ve küçük sermaye kesimlerine dayanır. Anadolu esnaf zanaatkar sermayesi ile tüccar-tefecî sermayenin desteğini almıştır. Emperyalist-kapitalist üretim ilişkilerinin 12 Mart sonrası hükümetler dönemindeki hızlı ve hakimiyet sağlayıcı gelişmesine bir tepki olarak (daha önce aynı gerekçelerle ortaya çıkan ve 12 Mart döneminde kapatılan MNP'nin yerine) ortaya çıkmış ve AP'nin politik geri çekilişi ile birlikte, bir güç olmuştur. Anti-tekелci, anti-faizci tutumu aslında, tekeller ve faize karşı oluşundan değil, temsil ettiği orta sermaye kesimlerinin ekonomik olarak gelişmesini ve tekelleşmesini sağlamak için kendi politikasını sürdürmek istemesindedir. MSP aslında, ülkemizin iç dinamiği gereği ortaya çıkan ve ülkemizdeki emperyalist-kapitalist üretim ilişkileri ile filizlenen kapitalist unsurları tepkilerini bünyesinde toplamış bir partidir. Bu tepkiler, özünde oligarşiye karşı olan tepkilerdir. Ve politik bir silah olarak kullanılan ‘din’ ile birlikte, köylülüğün de sınıfsal desteğini almıştır. MSP'nin demokratikliği, gerek oligarşiye karşı muhalefet eden orta ve küçük sermaye kesimlerine politik sözcülük sağlamak, gerekse “din”i politik bir alet olarak kullanmak istemesindedir. Programına dikkat edilecek olursa, üretici güçleri hızlı bir şekilde geliştirmek istediği görülür.”

Ekonominin Halleri

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 125, Ocak-Şubat 2012

Ekonomi denildiğinde, bunun hangi açıdan ele alındığının ortaya konulması gerekir. Eğer “ekonomi tıkırında” denildiğinde, bundan sermaye sınıfının işlerinin iyi gittiği anlaşılıyorsa, doğal olarak “ekonominin halleri”nden söz edildiğinde de, bu sermaye sınıfının durumundan söz edilmek durumundadır.

Yok ekonomik durumun iyi ya da kötü olarak değerlendirilmesinde kullanılan ölçüt eğer “halkın yaşam koşulları” ise, doğal olarak halk kitlelerinin durumunun irdelenmesi gerekir.

Ekonomi denildiğinde, tüm bunları kapsayan genel bir çerçeve (“makro ölçek”) ele alınıyorsa, bu durumda da “ulusal ekonomi” ya da “makro ekonomi” gündeme gelir.

Bugün, Türkiye ekonomisinin “AB ülkelerinden bile” daha “iyi” durumda olduğunu, “tüm makro göstergelerin” çok “iyi” olduğu, halkın yaşam koşullarının hiç de “kötü” olmadığı, belli kesimlerin “alım gücü” düşse de, genel olarak tüketimin olanca hız ve

bereketiyle sürüp gittiği söylenebiliyorsa, bunun nedeni ekonomik durumun değerlendirilmesinde kullanılan farklı ölçütlerdir.

Bugün hemen herkes ekonominin iyi durumda olduğuna inanmaktadır. Ancak Türkiye'deki ekonomik büyümenin "hormonlu" olduğu, yani yapay olduğu, ekonomik faaliyetin yapay uyarıcılarla sürdürüldüğü de bir gerçektir. Dolayısıyla "herkese göre" "iyi" durumda olan ekonomi, gerçekte ya da ekonomi-politiğin bakış açısından, sadece krizlerin ertelenmesine (ya da "ötelenmesine") dayalı yapay bir canlılık içindedir. Bu nedenle de, iç ya da dış koşullar nedeniyle krizlerin "ötelenemediği" durumda büyük bir ekonomik krizin patlak vereceği kesindir.

Bu saptama, bir çeşit "kriz kahinliği" olarak "algı"lanabilmektedir ve bu "kriz kahinleri" de, AKP iktidarı tarafından "felaket tellahı" yapmak"la suçlanmaktadır. Bu "suç"lamalar için de TÜİK verileri kullanılmaktadır.

Halkın yaşam koşullarının "iyi ya da kötü" olduğunun saptanmasında kullanılan en temel verilerden birisi, şüphesiz iş ve işsizlik istatistikleridir.

İşgücü, İstihdam ve İşsizlik 2005-2011 (.000)					
	Kurumsal olmayan nüfus	İşgücü	İstihdam Edilen	İşsiz	İşsizlik Oranı
2005	67.227	22.455	20.067	2.388	10,6
2006	68.066	22.751	20.423	2.328	10,2
2007	68.901	23.114	20.738	2.376	10,3
2008	69.724	23.805	21.194	2.611	11,0
2009	70.542	24.748	21.277	3.471	14,0
2010	71.574	25.873	22.972	2.901	11,2
2011	72.724	26.939	24.486	2.454	9,1

* TÜİK verilerinde kullanılan "kurumsal olmayan nüfus", Üniversite yurtları, yetiştirme yurtları (yetimhane), huzurevi, özel nitelikteki hastahane, hapishane, kırsal vb. yerlerde ikamet edenler dışında kalan nüfustur.

Bu verilere göre, Recep Tayyip Erdoğan'ın "teğet geçtiği"ni söylediği 2007 "mortgage krizi" koşullarında (2008-2009) işsiz sayısı yaklaşık bir milyon kişi artarken, 2010-2011 yıllarında işsiz sayısı bir milyon kişi azalmış görünmektedir. Üstelik aynı dönemde ayrıca "yeni işgücü"nden iki milyon kişi de iş bulmuş

görünmektedir. Bu da halkın yaşam koşullarının *iyileşmesi* olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla "Türkiye'nin makro ekonomik verileri"nin "çok iyi" olduğu bile söylenebilir.

TÜİK'in 1995-2004 yıllarına ilişkin "iş ve işsizlik" istatistikleri ise şöyledir:

Ancak bu verilerde bazı "gariplik-ler"in bulunduğu açıktır.

Herşeyden önce 2004 yılında "kurumsal olmayan nüfus" 70,9 milyon olarak görünürken, 2005 yılı verilerinde 67,2 milyona gerilemiş görünmektedir. Yaklaşık 3,5 milyon kişi "buharlaştı"tır. Yine 2004 yılı verilerindeki "işgücü" sayısına (24,3 milyon) ancak

İşgücü, İstihdam ve İşsizlik 1995-2004 (.000)					
	Ku- rumsal olmayan nüfus	İşgücü	İstihdam Edilen	İşsiz Sayısı	İşsizlik Oranı
1995	60.864	22.567	20.912	1.655	7,3
1996	62.019	23.003	21.548	1.455	6,3
1997	63.154	22.724	21.082	1.643	7,2
1998	64.290	23.949	22.334	1.615	6,7
1999	65.422	23.222	21.507	1.715	7,4
2000	66.187	23.078	21.581	1.497	6,5
2001	67.296	23.491	21.524	1.967	8,4
2002	68.393	23.818	21.354	2.464	10,3
2003	69.479	23.640	21.147	2.493	10,5
2004	70.949	24.297	21.870	2.428	10,0

2009 yılında ulaşılmış (24,7 milyon) görünmektedir. Ve birden, 2010 ve 2011 yıllarında “istihdam edilenler”in sayısı toplam 3,2 milyon artarak “patlama” yapmıştır. Bir bakıma 2004 ile 2005 yılı arasında birden “buharlaştırmış” olan “işgücü” ve “istihdam edilenler” 2010 ve 2011 yılında yeniden “vücut” bulmuştur! Şüphesiz, “Allahın işine akıl sır

ermez”!

Bu verilerdeki oynamalar ve zıplamalar, 2009 yılına kadar tarımda çalışan nüfusa ilişkin “IMF kriterleri”ne uyulmasından kaynaklanmaktadır. Bu da, tarımda “ücretsiz aile işçisi” tanımının IMF tarafından kabul edilmemesinin ürünüdür. 2010 ve 2011 yıllarında işgücünde ve istihdamdaki “patlama” yeniden “ücretsiz aile işçisi” tanımına geri dönülmesinin ürünüdür. Üstelik bu kez, bu tanım sadece tarıma ilişkin olmayıp, “tarım dışı” kesimler için de kullanılmaktadır.

Diğer yandan 1995-2004 dönemindeki işsizlik oranları, AKP dönemindeki işsizlik oranlarından çok daha düşüktür. Buradan yola çıkıldığında, 1995-2004 döneminde nüfusun önemli bir kesiminin *sürekli gelir sahibi* olduğu, ama AKP dönemindeki yüksek işsizlik nedeniyle halkın gelir kaybına uğradığı hemen görülmektedir.

Öte yandan son iki yılın (2010-2011) enflasyon rakamlarına bakıldığında, ÜFE (Üretici Fiyatları Endeksi) %8,87’den %13,33’e, TÜFE (Tüketici Fiyatları Endeksi) ise, %6,40’dan %10,45’e yükselmiştir. Diğer bir ifadeye, 2011 yılında enflasyon, ÜFE’de %50,3, TÜFE’de %63,3 artmıştır.

Ancak yapılan “seçim anketleri”nde, AKP döneminde “*halkın memnuniyeti*”nin geçmişe göre çok daha fazla *arttığı* görülmektedir. Halkın gelirlerinde artış olmamasına karşılık, tüketim düzeyinin yükselmesinden kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, AKP döneminde halkın toplam *gelirinde* önemsenebilecek bir artış olmadığı halde, *tüketim gücünde* önemli bir artış ortaya çıkmıştır. Bu da kredi kartları ve tüketici kredileriyle, yani borçlanma yoluyla “yapay” olarak gerçekleştirilmiştir.

Bu durum Eurostat ve OECD tarafından gerçekleştirilen “*Gerçek Kişisel Tüketim*” düzeyine ilişkin verilerde çok açık biçim-

de ortaya çıkmıştır. Bu verilerde “satın alma paritesi” ölçüt olarak alınmıştır. Buna göre, 38 ülke arasında kişi başına gelirin en yüksek olduğu ülke Lüksemburg, en düşük olduğu ülke ise Arnavutluk’tur. Türkiye ise, bu sıralamada 31. sırada yer almaktadır.

OECD verilerine göre, “satın alma gücü” açısından Türkiye’de

AB27=100	2010	Yunanistan	90
Lüksemburg	271	Slovenya	85
Norveç	181	Malta	83
ABD	148	Çek Cum.	80
İsviçre	147	Portekiz	80
Hollanda	133	Slovakya	74
İrlanda	128	Macaristan	65
Danimarka	127	Estonya	64
Avusturya	126	Polonya	63
İsveç	123	Hırvatistan	61
Belçika	119	Litvanya	57
Almanya	118	Letonya	51
Finlandiya	115	Türkiye	49
İngiltere	112	Romanya	46
İzlanda	111	Bulgaristan	44
Fransa	108	Karabağ	41
Japonya	106	Makedonya	36
İtalya	101	Sırbistan	35
İspanya	100	Bosna-Her.	31
Kıbrıs	99	Arnavutluk	28

“gerçek kişisel tüketim” 27 AB ülkesi ortalamasının yarısı düzeyindedir. Bu gerçeğe rağmen, AKP’den ve ekonomik durumdan “halkın memnun olduğu”ndan söz edilebiliyorsa, bunu tek nedeni *tüketici kredileriyle* ve taksitli ya da taksitsiz *kredi kartlarıyla* yapılan tüketimdir.

2011 yılında bankaların verdiği toplam kredi miktarı 326 milyar dolardır. Bunun 90 milyar doları tüketici kredisi olarak kullanılmıştır. Tüketici kredilerinin de, 39 milyar doları “konut kredisi” ve 33 milyar doları “ihtiyaç kredisi” olarak kullanılmıştır. 2011 yıl sonu itibarıyla, 14 milyon kişinin toplam 164 milyar TL

(97,6 milyar dolar) tüketici kredisi borcu bulunmaktadır. Kişi başına ortalama tüketici kredi borcu 11 bin TL’dir (6.500 \$).

2011 yılında 50 milyon kredi kartıyla yapılan toplam harcama miktarı 263 milyar TL olurken, kart başına aylık “işlem tutarı” 500 TL olmuştur.

Görüleceği gibi, “halkımız”ın 14 milyonu 11 bin TL borçlu olduğu halde, kredi kartlarıyla aylık olarak 500 TL’lik ek bir tüketim “gücü”ne de sahiptir.

Aylık asgari ücretin brüt olarak 837 TL. ve net olarak 658 TL. ve aylık ortalama brüt ücretin 1.779 TL. ve ortalama net ücretin 1.245 TL. olduğu göz önüne alındığında, sadece kredi kartlarıyla yapılan harcamalar yoluyla gelirin %40’dan fazlasının tüketildiği açıktır. Açık olan diğer bir gerçek ise, tüketici kredileri ve kredi kartlarıyla sağlanan “fazla tüketim”in, hiç de AKP iktidarının ekonomiyi “iyi” yönetmesinden ve “geliştirmesi”nden kaynaklanmadığıdır. Bu “fazla tüketim”, doğrudan doğruya bankaların “kredi hacmi”yle gerçekleştirilmektedir. Bankaların bu kredi hacminin dayanağı da, yurt dışından alınan “krediler”, yani *dış borçlardır*.

Dış Borçlar			
	2009	2010	2011
Kısa Vadeli	49.711	78.215	89.154
Uzun Vadeli	219.083	211.807	220.440
Toplam	268.794	290.022	309.594
Bankalar	58.008	82.880	91.775
Özel Şirketler	114.018	106.335	111.993
Özel Sektör Toplamı	172.026	189.215	203.768

Yandaki tablodan da görüleceği gibi, 2011 yılında Türkiye'nin toplam 309,6 milyar \$ dış borcunun %65,8'i (203,8 milyar \$) özel sektörün dış borçlarıdır. Toplam dış borcun %29,6'sı ise, yani *91,8 milyar \$'lık bölümü*

bankaların dış borcudur. Bankaların bu dış borç miktarı, 2011 yıl sonunda 14 milyon kişinin bankalara toplam 164 milyar TL (*97,6 milyar dolar*) tüketici kredisi borcuna neredeyse eşittir.

Şüphesiz, bu koşullarda Türkiye'nin, Yunanistan gibi dış borçlarını ödeyemez hale geldiği koşullarda, bu dış borçlar doğrudan "tüketici halkımız" tarafından ödenecektir. Zaten bankalara olan borçları "borç"tur, er ya da geç ödenecektir. Bu açıdan "gavur"dan alıp "Ali"ye veren bankalar alacak-verecek dengesini tutturmuş görünmektedirler.

Kriz koşullarında, yüz binlerce kişi işini kaybederken, aynı zamanda faiz oranları da yükselecektir. Bu da bankaların alacaklarını tahsil edememesi, dolayısıyla borçlarını ödeyemeyerek iflas etmesinden başka bir şey değildir. Bankaların iflası ise, artık o "mutlu ve güzel" tüketim günlerinin geride kalması demektir. Bir de buna "borçlu"nun işsiz kalması, yani tümüyle gelirini yitirmesi eklendiğinde, ortaya çıkacak "manzara" hiç de "iç açıcı" değildir.

Ancak Türkiye ekonomisinin sorunu, sadece "özel sektör"ün dış borçlarını ödeyemez hale gelmesi değildir. Bu "özel" borçların yanında, "kamu"nun, yani devletin ödemeler dengesi açığını kapatması için "döviz"e gereksinmesi vardır.

2011 yılında dış ticaret açığı, yani ithalat ile ihracat arasındaki fark, *105,9 milyar dolara*

	İthalat (Milyon \$)	İhracat (Milyon \$)	Dış Ticaret Açığı (Milyon \$)	Cari Açık (Milyon \$)
2003	69.340	47.253	-22.087	-7.515
2004	97.540	63.167	-34.373	-14.431
2005	116.774	73.476	-43.298	-22.198
2006	139.576	85.535	-54.041	-32.249
2007	170.063	107.272	-62.791	-38.434
2008	201.964	132.027	-69.937	-41.959
2009	140.928	102.143	-38.785	-13.991
2010	185.544	113.980	-71.564	-47.101
2011 Kasım	213.010	130.266	-82.744	-70.241
2011 Toplam	240.833	134.954	-105.879	?

Kaynak: TÜİK

çıkarak rekor kırmıştır. 2011 yılının Kasım ayı itibarıyla 70 milyar dolar olan cari işlemler açığının, bu rekor düzeydeki dış ticaret açığıyla birlikte 80 milyar doların üzerinde gerçekleşeceği

hesaplanmaktadır. Dolayısıyla “kamu”nun bu düzeyde *dış finansmana* ihtiyacı bulunmaktadır.

Öte yandan ülke içinde tüketici kredileri ve kredi kartlarıyla yapılan “harcamalar” büyük ölçüde ithal ürünlerin tüketimine yöneliktir. Dolar kurunda meydana gelen her artış, ithal edilen malların fiyatlarının yükseltilmesine, dolayısıyla da enflasyonun artmasına yol açmaktadır.

2011’in Ocak ayında 1,564 TL. olan dolar kuru, 2011’in sonunda 254 kuruş artarak 1,818’e yükselmiştir. Yani 2011 yılında dolar %16,2 değer kazanmıştır. Bunun fiyatlara yansıtılması durumunda, enflasyon oranı %25’ler düzeyine yükselecektir. Merkez Bankası’nın birbiri ardına “piyasalara müdahale” etmesinin arkasında yatan gerçek de, enflasyondaki kaçınılmaz yükseliştir.

Doğal olarak enflasyondaki yükseliş, faiz oranlarının yükselmesine ve kaçınılmaz olarak tüketici kredi borç “bakiye”lerinin katlanmasına yol açacaktır. Ayrıca faiz oranlarındaki yükseliş kredi kartlarının kullanımını da büyük ölçüde etkileyecektir. Böylece gelirden fazla yapılan “tüketim”in de sonuna gelinmiş olunacaktır. Üstelik sadece “fazla tüketim”in sonuna gelinmekle kalınmayacak, aynı zamanda gelirler ya tümüyle yitirilecek (işsizlik) ya da enflasyondaki artış nedeniyle “reel” olarak azalacaktır. Bu da 2001 krizinden çok daha şiddetli bir kriz demektir.

İşte bu “gelişme dinamikleri” karşısında Merkez Bankası “agresif” biçimde dolar kuruna müdahale ederek, piyasalara dolar satmaktadır. Bu da Merkez Bankası’nın IMF talimatlarıyla kısa vadeli dış borçların karşılığı olarak tutmakla “yükümlü” olduğu rezervlerinin erimesine neden olmaktadır.

Merkez Bankası verilerine göre, 8 Temmuz 2011 tarihinde 93,903 milyar dolar olan rezervi, 20 Ocak 2012 itibarıyla 75,297 milyar dolara inmiştir. Yani yaklaşık altı ayda Merkez Bankası’nın rezervleri 18,606 milyar dolar erimiştir. Tüm bu “agresif” müdahalenin sonucu ise, dolar kurundaki 25 kuruşluk düşme olmuştur. (Bu düşüşte, ABD Merkez Bankası’nın –FED– “3. Parasal Genişleme”ye gideceği, yani piyasalara karşılıksız dolar süreceği beklentisi etkili olmuştur.)

Tüm “gayretler”, tümüyle ithalata bağımlı ve tüketici kredileriyle “çarklar”ın döndürüldüğü bir ekonominin “Yunanistan gibi” bir krize girmesini önlemeye yöneliktir. Ama “kriz” kaçınılmazdır. Yapılabilecek şey, krizin şiddetini azaltmak ve krize yumuşak geçiş yapmaktan ibarettir.

Elbette böyle bir kriz koşullarında “halkın memnuniyeti”nden söz etmek olanaksız olacaktır. Kriz, sözcüğün tam anlamıyla, tüketici kredileriyle ve dış borçlanma yoluyla sağlanan “nispi refah” döneminin de sonudur. Recep Tayyip Erdoğan ne kadar “teğet

bile geçmeyecek” dese de, “*nispi refah*”ın sona ermesi “halkın memnuniyeti”nin de sonu olacaktır.

Bu gelişmenin nasıl bir siyasal sonuç ortaya çıkartacağını bugünden söylemek olanaksızdır. “Ekonomik krizle gelenler, ekonomik krizle giderler” yargısı da çok kesin değildir. Asıl önemli olan, “sağ seçmen kitlesi”nin ve genel olarak da “halkımız”ın gelişmeleri nasıl “algı”layacaklarıdır.

Her ne kadar cinsiyet ayrımcılığının ötesinde kadınların aşağılanmasının açık bir ifadesi olsa da, “bir kümeste 40 yıl tavuk gibi yaşamaktansa, horoz gibi bir gün yaşamak” zihniyetinin, her durumda krizlerden “ders” alınmasını önleyeceği de unutulmamalıdır.

Keynesçi “Yeni” Büyüme ve İstihdam Politikaları

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 127, Mayıs-Haziran 2012

Hemen herkes Türkiye ekonomisinin de, dünya ekonomisinin de pek “tıkırında” gitmediğinin farkında. Sorunların biriktiği, giderek büyük ve “global” bir “kriz”e dönüşebileceği düşüncesi (ya da “endişesi”) ekonomistler arasında olduğu kadar “finans sektörü” yöneticileri arasında da yaygın bir “inanç” durumunda.

Ama nasıl oluyorsa oluyor (burasına pek çok insanın akli kesmemektedir), “sistem” (adıyla sanıyla emperyalist sistem) yine de “dört ayak” üzerine düşüyor. 1997 Asya Krizi’nden günümüze kadar gelişen tüm “global kriz”lerin büyük yıkımlara yol açması gerekirken, etkileri, özellikle “sıradan yurttaşlar” üzerindeki etkileri sınırlı kalabiliyor. Dolayısıyla da, “ekonomik kriz”ler sadece ekonomistlerin, “piyasa yapımcıları”nın ve “piyasa aktörleri”nin (yani borsacıların) kendi aralarında “al külah-ver külah” ilişkiler geliştirdikleri bir “özel konu” olmaktan öteye geçmiyor.

2007 Mortgage Krizi’nde olduğu gibi, ABD kaynaklı “global kriz” Türkiye’yi etkin biçimde “vurmuş”sa da, Recep Tayyip Erdo-

ğan'ın söylemiyle insanları "teğet geçmiş"tir. Bütün dünya Mortgage Krizi ile sarsılırken, İzlanda ve İrlanda iflas noktasına gelirken, Türkiye'de her şey "güllük gülistanlık" olmuş, birbiri ardına "büyüme rekorları" kırılmıştır.

Böylece "bir şeyler" ne kitaba uygun olmakta, ne de tarihteki benzerlerine "benzememekte"dir. Doğal olarak, ekonomistler de, "popülist politikacılar" dışındaki "siyaset dünyası" da bu "benzersiz", "şaşırtıcı" ve "kitaba uymayan" gelişmeler karşısında ne yapacaklarını bilemez hale gelmişlerdir. Bunun sonucu olarak, her "kriz" söyleminin gündemin ilk sırasına yükseldiği günlerde Marks ve *Kapital* yeniden keşfedilmekte, ancak kısa bir süre sonra yeni bir "kriz" söylemine kadar bir kenara itilip, unutulmaktadır.

2007 Mortgage Krizi'yle birlikte ortaya çıkan "şaşırtıcı" ve sonuçları "kitaba uygun olmayan" gelişmelerin birincisi, iflas noktasına gelmiş olan (başta ABD kökenliler olmak üzere) "büyük finans kuruluşları"nın ABD Merkez Bankası'nın (FED) müdahalesiyle "kurtarılması", yani "dört ayak üzerine" düşmelerinin sağlanması olmuştur.

Anımsanabileceği gibi, "ekonomistler"ın söylemiyle, Mortgage Krizi, "ipotekli konut kredisi" veren büyük ABD bankalarının "likidite" sıkıntısı içine düşmesiyle başlamıştır. Bunun üzerine ABD Merkez Bankası (FED), tüm "neo-liberal" ekonomi politikalara ve inançlara rağmen *piyasalara müdahale* etmiş, "likidite sıkışıklığı"ı aşmak için piyasalara para vermeye başlamıştır.

ABD Merkez Bankası'nın (FED) "likidite sıkışıklığı"ı aşmak için piyasalara para "pompalaması", "ekonomist"lerin söylemiyle, "*I. Parasal Genişleme*" (QE1) politikası sonucunda 2007-2009 yıllarında piyasalara *1,75 trilyon dolar* para verilmiştir. (Bunun yanında, finans kesiminin elindeki "toksik", yani işe yaramaz hale gelmiş "varlıklar" için 10-15 trilyon dolarlık "kağıt üzerinden" "değiş-tokuş" işlemleri yapılmıştır. Ancak bunlar "kağıt üzerinde" yapıldıklarından, doğrudan "piyasalara" yansıyan sonuçlar vermediğinden "reel ekonomi" açısından fazlaca öneme sahip değildir.)

Ancak ABD Merkez Bankası'nın "*I. Parasal Genişleme*" politikası sonucunda piyasalara 1,75 trilyon dolar vermesine karşın "likidite sıkışıklığı" aşılamamış ve 2010 yılında "*II. Parasal Genişleme*" (QE2) politikası uygulanmıştır. Bu yolla piyasalara 600 milyar dolar "nakit" (likit) para verilmiştir. Böylece iki "parasal genişleme" politikası sonucunda ABD Merkez Bankası (FED) finans sektörüne 2,4 trilyon dolar "nakit" para "pompalamıştır".

Bütün bu "önlemler"ın yanında ABD bütçe harcamaları artırılmış ve ABD tarihinin en yüksek borçlanma düzeyine ulaşmıştır (15 trilyon dolar). Bu ise, en açık ifadesini "Keynesçi" teoride bulan "kamu harcamalarının artırılması"ndan başka bir şey değildir. Diğer

ifadeyle, “kamu”, yani devlet, piyasalardaki “sıkışıklığı” gidermek amacıyla ekonomiye müdahale eder, ek talep yaratır. Bunun en temel unsuru da askeri mallar üreten sektörler ek talep yaratmaktır. ABD’nin son on yıllık borçlanmasına bakıldığında bunun büyük ölçüde *askeri harcamalara* yönelik olduğu açık olarak görülür.

Burada ABD’de “kamu harcamalarının” artırılmasından daha çok, ABD Merkez Bankası’nın “likidite sıkışıklığı”nı aşmak amacıyla piyasalara verdiği (ya da sürdürdüğü) 2,4 trilyon dolar önemli bir işleve sahiptir. Ama aynı zamanda “benzerlerine benzemeyen”, “kitaba uymayan” sonuçlar da ortaya çıkartan bu “parasal genişleme” adı verilen “karşılıksız dolar basımı” olayıdır.

“Normal olarak”, yani “kitaba uygun olarak”, eğer bir ülkenin merkez bankası “karşılıksız olarak” para basarsa, bunun sonucunda fiyatlar artar, yani enflasyon ortaya çıkar. İşte 2007 Mortgage Krizi sonrasındaki “parasal genişleme” adı verilen “karşılıksız para basma” olayının “normal olmayan” sonucu da fiyat artışlarının *ortaya çıkmaması*, enflasyonun *artmamasıdır*.

“Ekonomik kriz”in büyük ve yaygın iflaslara, işsizliğe ve giderek de “toplumsal patlamalara” yol açma “beklentileri”nin gerçekleşmemesi, “marksist” ekonomistler kadar “sol” siyasetçiler açısından da “düş kırıklığı”, “umutsuzluk” ve “bezginlik” yaratmıştır.

Bu durum, pek çok “uçuk” senaryoların üretilmesine, saçma sapan “komplo” teorilerinin piyasalara sürülmesine yol açarken, bazı “aklı evvel” solcuların da “yeni” teoriler ortaya atmasına yol açmıştır.

En “ilginç” gelişme ise, AB’de, özellikle de Fransa’da yeni “sosyalist” cumhurbaşkanının (Hollande) seçilmesiyle birlikte yeni bir ekonomi politika uygulamasına gidilme eğiliminin ağır basmaya başlamasıdır. Bu yeni ekonomi politikanın özü, piyasalardaki durgunluk ve “kronik işsizlik” karşısında “büyüme” yönlü politikalar uygulamaktır. Bir bakıma ABD Merkez Bankası’nın (FED) Mortgage Krizi’yle birlikte uyguladığı “parasal genişleme” politikasının bir benzerinin uygulamaya sokulmasından söz edilmektedir. Hollande’ın Fransa Cumhurbaşkanı seçilmesiyle birlikte bu politikanın uygulanma olasılığı büyük ölçüde artmıştır.

Hollande’ın seçim propagandasında dile getirdiği ve pek çok AB ülkesi tarafından desteklenen bu yeni “büyüme yönlü ekonomi politika” karşısında “neo-liberal cenah”ın ilk tepkisi, bu ekonomi politikanın “Keynesçi politikalara geri dönüş” anlamına geldiği ve bunun sonucu olarak da “enfasyon ca-navarı”nı bir kez daha canlandıracağı olmuştur.

Fransa’dan Yunanistan’a, İtalya’dan İspanya’ya kadar tüm Avrupa kıtasında halk kitleleri tarafından desteklenen bu yeni ekonomi politikaya karşı “neo-liberaller”in gösterdiği tepki (“enfasyon

canavarını hortlatmak”) “kitaba uygun” değerlendirmelerin bir sonucudur. Oysa, yukarda da belirttiğimiz gibi, ABD-vari bir “parasal genişleme” politikası hiç de beklendiği gibi “enflasyonu azdıracak” sonuçlar ortaya çıkarmamaktadır.

Böylece “kitap”la, yani ekonomi teorileri ile “pratik”, yani “reel dünya” arasında tüm bir kutuplaşma ya da “zıtlık” ortaya çıkmıştır.

KARŞILIKSIZ PARA BASMA VE ENFLASYON

Gerçek gerçeklikte ise her şey “kitaba” (ama şu ya da bu “kitaba” ya da teoriye değil, marksist-leninist saptamalara) uygundur.

Normal koşullarda, bir ülkede piyasadaki toplam “emisyon miktarı”, yani toplam para miktarı, meta fiyatlarının toplamının, paranın aynı zaman diliminde yaptığı hareket (el değiştirme) sayısına bölünmesiyle elde edilen belirli bir sabitliğe sahiptir. Para miktarı = meta fiyatlarının toplamı/para devrinin hızı’dır.

Piyasadaki para miktarı, meta fiyatlarının toplamının paranın devrinin (dolaşım, eldeğiştirme) hızına bölünmesiyle elde edilen bir sabitliktir. Eğer devletin çıkarmış olduğu para miktarı (emisyon) bu sabitlikten fazla olursa, para ile ifade edilen fiyatlarda yükselme olur. Bir önceki dönem bir malın fiyatı 100 lira iken, o malın değerinde ve bunun sonucu olarak onun parasal ifadesi olan fiyatında bir değişme sözkonusu *değilken* para miktarındaki artış, fiyatında artışla karşılır. Çünkü piyasada o malın karşılığı olarak 100 lira varken, şimdi (varsayalım) 200 lira vardır. Dolayısıyla o malın fiyatı 200 liraya çıkacaktır. Bu da kağıt *para miktarındaki artışın getirmiş olduğu fiyat artışıdır*. Ancak bu fiyat artışı, o malın *değerindeki* bir artış anlamına gelmemektedir. Böylece *fiyatlar ile değerler arasında bir sapma ortaya çıkar*. Marks’ın tanımlamasıyla, “Meta fiyatlarındaki genel yükselme, ancak, –paranın değeri sabit kalırken– ya bunların değerlerinin yükselmesinin, ya da meta değerleri sabit kaldığı halde paranın değerindeki bir düşüşün sonucu”¹ olur.

Burada ele aldığımız piyasadaki “para miktarı” *devletin*, yani *merkez bankasının* çıkarmış olduğu para miktarı olduğundan, ters bir tanımlamayla “para arzı” olarak da ifade edilir, yani devletin piyasaya verdiği (arz ettiği) para miktarıdır.

Buradan yola çıkılarak, piyasadaki para miktarının olması gereken miktardan fazla ya da az oluşuna bağlı olarak meta fiyatlarının belirlenebileceği düşüncesi oluşturulmuştur. “Monetarizm”de ifadesini bulan bu düşünceye göre, eğer meta fiyatları yükseliyorsa (enflasyon) bunun nedeni parasal göstergelerde aranmalıdır. Dola-

¹ Marks, *Capital*, Cilt: I, s. 114.

yısıyla piyasadaki para miktarı fiyatların genel seviyesinde artışa yol açmışsa², Merkez Bankaları para arzını (para miktarını) düşürerek fiyatların düşmesine yol açabilirler. Böylece enflasyon, yani meta fiyatlarının artışı kontrol altına alınabilecektir. “Sıkı para politikası” adı verilen bu düşünceye göre, enflasyon ortamında, merkez bankalarının piyasadaki emisyon miktarını (para miktarı) azaltıcı uygulamalarla enflasyonu düşürebilecekleri varsayılmıştır.

Mortgage Krizi’yle birlikte 2007-210 yıllarında, yani üç yılda, ABD Merkez Bankası (FED) I. ve II. “parasal genişleme” politikası sonucunda piyasalara 2,4 trilyon dolar karşılıksız “likit” (nakit) vermiştir. 1980’lerden günümüze kadar egemen olan “monetarist” teoriye göre, böylesi bir “parasal genişleme” sonucunda fiyatlar yükselerek enflasyonun artması gerekiyordu. Ama gerek ABD’deki enflasyon oranı, gerek dünya çapındaki enflasyon oranı “beklenildiği” gibi artmamıştır. Böylece “monetarist kitaba” uygun bir sonuç ortaya çıkmamıştır.

Bu durum, bir kez daha “Keynesçi” politikalara geri dönülmesi için yeni bir “ışık” olarak kabul edilmektedir.

Oysa 1980 modeli “monetarizm”, doğrudan doğruya II. Yeneden Paylaşım Savaşı sonrasında (Bretton-Woods) uygulamaya sokulan ve 35 yıl sürdürülen “Keynesçi” politikaların “iflası” sonucu bir “anti-tez” olarak ortaya çıkmıştır. Şimdi aradan geçen 30 yıl sonra bu “anti-tez” çökmüş ve bir kez daha “Keynesçi” politikalar “tez” haline gelmiştir.

Son otuz yıldır sürekli dillendirilen ve hemen herkesin bellediği “sıkı para politikası”, yani “monetarizm”, ABD Merkez Bankası’nın (FED) “parasal genişleme” politikalarıyla tam anlamıyla “iflas” etmiştir.

Ancak “parasal genişleme” politikaları, “monetarist kitaba” ya da Turgut Özal döneminin moda söylemiyle “Friedmancılık”a hiç uymazken, her şey “diğer kitaba” uygun olarak gelişmektedir.

Bu “diğer kitap”a göre, piyasalardaki metallerin değerlerinde bir artış olmaksızın piyasadaki para miktarında meydana gelecek her artış metallerin fiyatlarının yükselmesine yol açar. Bugünkü olguların *birinci sırını* burada yatmaktadır.

² Piyasadaki para miktarındaki artışın metallerden “bağımsız” nedeni olarak, devlet harcamalarının karşılanması amacıyla “karşılıksız para basılması” gösterilir. Güncel dilde “kamu açıklarının finansmanı”, devlet harcamaları için gerekli paranın vergi gelirlerinden sağlanamaması sonucu devletin piyasaya meta fiyatlarının toplamının gerektirdiği miktardan daha fazla para sürmesi olarak tanımlanır. Bu yolla piyasadaki para miktarı arttığından meta fiyatlarının da arttığı kabul edilir. Gerçekte ise, devlet belirli mal ve hizmetler karşılığında ödemedede bulunmak durumundadır, dolayısıyla piyasaya verdiği para bu mal ve hizmetlerin karşılığıdır. Burada paranın dolaşım aracı olmasının yanında ödeme aracı olması olgusu sözkonusudur.

“*İkinci sır*”, bir ülkedeki “parasal genişleme”nin fiyatlar üzerinde etkide bulunabilmesi için ilk ve temel koşul bu “karşılıksız para”nın o ülke iç pazarında kullanılmasıdır.

Eğer metallerin değerleri artmıyorsa, tersine sürekli olarak düşüyorsa ve “parasal genişleme” adı altında finans sektörüne aktarılan “karşılıksız para” o ülkenin iç pazarna sürülmüyorsa, doğal ve kaçınılmaz olarak bu “emisyon miktarındaki artış” o ülke iç piyasasında *fiyatların yükselmesine yol açmaz*. Diğer bir ifadeyle, o ülkede enflasyon oranı, olağan seyri içinde hareket etmeyi sürdürür.

Bunlardan *birincisi*, yani metallerin değerlerinin artmaması, tersine sürekli olarak düşmesi (Çin faktörü) emperyalist-kapitalizmin 20 yıldır karşı karşıya olduğu en temel olgudur. Bugüne kadar sağcisından solcusuna kadar hemen hiçbir ekonomistin üzerinde durmadığı, durmaya değer görmediği olgu da budur.

Bugün emperyalist ülkelerdeki “kronik işsizlik” ve Çin olgusu, metallerin *maliyet fiyatlarının* sürekli düşmesine yol açarken, aynı zamanda *metallerin değerlerinin* de sürekli düşmesine yol açmıştır. Klasik kapitalizm koşullarında, yani serbest rekabetçi kapitalizm koşullarında metallerin değerlerindeki değişme, belli bir ticari spekülasyon dışında, hemen her durumda fiyatlara yansır. Ama bugün metallerin değerleri akıl almaz düzeyde düştüğü halde, metallerin fiyatları ya hiç düşmemekte ya da (başka etmenler nedeniyle) çok az düşmektedir. Dolayısıyla metallerin değerleri ile fiyatları arasındaki “olağan denge” ve “karşılıklı ilişki” bozulmuştur.³

İkinci olgu, “parasal genişleme” adı altında piyasalara verilen “karşılıksız para”nın ülke içi pazarlarda değil, “global piyasalar”da

³ Marks, metallerin değer-fiyat ilişkisindeki bozulmaya ilişkin şunları yazar: “Değer büyüklüğü, bir toplumsal üretim ilişkisi ifadesidir ve belli bir mal ve onu üretmek için gerekli olan toplumsal emek-zamanı bölümü arasında var olan zorunlu bağıntıyı ifade eder. Değer büyüklüğü fiyata çevrilir çevrilmez, bu zorunlu ilişki, tek bir meta ile bir değeri, para-meta arasındaki az ya da çok raslansal değişim-oranı biçimini alır. Ama bu değişim-oranı, ya o metanın değerinin gerçek büyüklüğünü ifade edebilir ya da koşulların zorluğuyla bu değerden sapan altın niceliğini ifade edebilir. Demek ki, fiyatla değer büyüklüğü arasındaki nicel uyumsuzluk olasılığı, ya da fiyatın değer büyüklüğünden sapma olasılığı, fiyat-biçiminin kendisinde varolan bir şeydir. Bu bir kusur değil, ama tersine, fiyat-biçiminin, iç yasaları birbirini gideren açık yasadışı düzensizliklerin bir ortalaması olarak kendisini gösteren bir üretim biçimine çok iyi bir biçimde uyumlanmasıdır.

Fiyat-biçimi, bununla birlikte, yalnızca, değer büyüklüğü ile fiyat, yani bu büyüklükle onun para olarak ifadesi arasında nicel bir uyumsuzluk olasılığı ile bağdaşmakla kalmaz, aynı zamanda, nitel bir tutarsızlığı da gizleyebilir, ve bu, o dereceye ulaşır ki, para, metallerin değer-biçiminden başka bir şey olmadığı halde, fiyat, değeri ifade etmez olur. Kendileri meta olmayan vicdan, onur vb. gibi şeyler, sahipleri tarafından satışı çıkarılır hale gelirler ve böylece bir fiyatları olduğu için meta biçimini alırlar. Demek ki, bir şeyin değeri olmadığı halde, bir fiyatı olabilir. Bu durumda fiyat, matematikteki bazı nicelikler gibi sanaldır. Ayrıca, bu sanal fiyat-biçimi, bazan dolaysız ya da dolaylı bir gerçek değer-ilişisini gizleyebilir; örneğin, insan emeği katılmadığı için değeri olmayan işlenmemiş toprağın fiyatı gibi.” (Marks, *Kapital*, Cilt: I, s. 117.)

kullanılmasıdır. Bunun sonucu olarak da, “emisyon miktarındaki artış” sadece “global piyasalarda” meydana gelen bir “parasal genişleme” halini almaktadır. Eğer ABD Merkez Bankası’nın (FED) I. ve II. “parasal genişleme” politikasıyla finans sektörüne verdiği 2,4 trilyon dolar ABD iç pazarında kullanılmış olsaydı, açıktır ki, ABD’deki enflasyon oranı tarihinde görülmemiş boyutlara yükselirdi. Bunun yerine, (Mortgage Krizi’nin niteliği gereği) bu “parasal genişleme” ABD içinde değil, dışında gerçekleşmiştir.

Bu Mortgage Krizi’nin niteliği gereğidir. Çünkü Mortgage Krizi’nin en temel özelliği ABD içindeki “mortgage kredileri”nin geri ödenmemesi olmakla birlikte, “kriz”in boyutlarını belirleyen bu “mortgage kağıtlarının” “global ölçekte” satışa sunulmuş olmasıdır. ABD içindeki mortgage kredilerinin geri ödenmesindeki “tıkanıklık” kaçınılmaz olarak “global ölçekte” satılan “mortgage kağıtlarının” alıcılara yapılacak ödemeleri engellemiştir. ABD iç piyasasındaki bir krizin “global krize” dönüşmesinin nedeni de budur. Dolayısıyla, “parasal genişleme” ya da “piyasalara likidite sağlanması” politikası, asıl olarak “mortgage kağıtlarının” “global sahipleri”ne yapılacak ödemeleri finanse etmek amacıyla uygulanmıştır.

Bu durum, bir ölçüde 1960’larda ortaya çıkan “Euro dolar” olgusuyla benzeştir. ABD dışında dolaşan “karşılıksız dolarlar” dünya piyasalarında “değişim aracı” ve “rezerv para” olarak kullanıldığı sürece sorun olmamıştır. Ancak “Euro dolar” fazlalığı diğer emperyalist ülkelerin “ulusal çıkarları”na aykırı olarak, yani diğer emperyalist ülkelerin zararına işlemeye başlamasıyla birlikte “Euro dolar krizi” patlak vermiştir. Bu da, Bretten-Woods’tan beri ABD dolarının altın eşdeğerliğinin ortadan kaldırılmasına ve zorunlu olarak doların devalüe edilmesine yol açmıştır.

Günümüzde böylesi bir gelişme, yani “global dolar krizi” riski, sadece Çin’in elinde bulundurduğu ABD hazine bonolarını “nakite” çevirme olasılığı açısından mevcuttur. Bugün için Çin’in, (1960’ların sonunda Fransa’nın elindeki “Euro dolar”ları Charles de Gaulle’ün yaptığı gibi) elindeki ABD hazine bonolarını “nakite” çevirme olasılığı çok zayıftır.

Özetlersek, ABD Merkez Bankası’nın 2007-2010 yıllarında piyasalara verdiği 2,4 trilyon dolar “likit para”, “global piyasalarda” kullanıldığından ABD iç pazarında enflasyonist etkide bulunmamıştır. Bu, bir ölçüde ABD’deki enflasyonun ihraç edilmesi demektir. İhraç edilen enflasyon da, “gelişmekte olan piyasalar”da “değerlendirilen” “parasal genişleme”nin ürünü “karşılıksız dolarlar” aracılığıyla bu piyasaları (ülkeleri) her an patlak verebilecek bir kriz ortamına sürüklemiştir.

Bugün Fransa’nın başını çekmeye hazırlandığı yeni “Keynesçi” “büyüme ve istihdam politikaları” doğrudan ülke içi pazarlara

yönelik olduğu için ABD'nin "parasal genişleme" politikalarına benzer sonuçlar üretmeyeceği de açıktır. Ancak Fransa gibi emperyalist ülkelerin ellerinde "enflasyonu ihraç etme" konusunda belli araçlar bulunduğundan, "büyüme ve istihdam politikası"nın ülke içinde enflasyonu artırma "riski" belli ölçüde sınırlıdır. Ama aynı durum bundan "öykünecek" "gelişen piyasalar" için geçerli değildir. Türkiye'de AKP hükümetinin geçen yılın Ağustos ayında yaptığı birbirine zıt politika dönüşümleri bunun açık örneğidir.

Anımsanabileceği gibi, 2011 yılının Ağustos ayına kadar "sıcak para"nın yaratacağı olası bir "komplo"ya karşı T. C. Merkez Bankası bir dizi uygulamayı devreye sokmuştur. Ağustos ayında bu uygulamaların yetersiz kaldığını saptayarak, "iç talebi" kısma yönünde, özellikle de "konut sektörü"ndeki aşırı talebi önlemek amacıyla konut kredilerine önemli sınırlandırmalar getirmeye kalkışmıştır. Ancak Merkez Bankası'nın "teknik olarak" yapmaya kalkıştığı bu önlemler, "usta" Recep Tayyip Erdoğan'ın müdahalesiyle durdurulmuştur. Ancak aradan geçen zaman içinde, "iç talep"teki "canlılık", kurlardaki oynamayla birlikte, hem cari açık sorununu büyütmüş, hem de enflasyon sorununu yeniden ortaya çıkarmıştır. Ve 2011 yılında cari açık ("resmi" olarak) 72 milyar dolar olurken, enflasyon "iki haneli" rakamlara çıkmıştır.

Burada bir parantez açarak belirtelim ki, Türkiye gibi geribıraktırılmış ülkelerin ("gelişen piyasalar") en temel sorunu cari açıktır. Ama ABD Merkez Bankası'nın (FED) "parasal genişleme" politikası sonucu "global piyasalara" verilen "likit para" bir süreliğine bu ülkelerin cari açıklarını öteleyebilme olanağı yaratmıştır. AKP'nin ve Recep Tayyip Erdoğan'ın "büyümede dünya rekoru kırdık" çığırkanlıklarının arkasında yatan gerçek de ABD'nin "parasal genişleme" politikası yoluyla sağlanan "ek finansman"dan başka bir şey değildir.

Bugün Fransa temelli "büyüme ve istihdam politikaları"nın, "eski" dönemin Keynesçi politikalarının "yeni" dönemde, yani "globalleşen dünya"da uygulamaya konulmasından başka bir şey olmadığı açıktır. Bu nedenle, bu "yeni" "büyüme ve istihdam politikaları"yla "kamu" (devlet) bir kez daha ekonomiye müdahale ederek "reel sektör"e ek talep yaratmak durumundadır. Böylece, bir yandan "reel sektör"e düşük faizli kredi olanakları sağlanarak yeni yatırımlar teşvik edilirken (bu yolla istihdam artışı sağlanarak "işsizliğin" beli kınılacaktır), diğer yandan artan kamu harcamalarıyla kitlelerin tüketim gücü artırılarak *iç pazarda* yeni talep yaratılacaktır.

Fransa gibi emperyalist bir ülke açısından bu "yeni" Keynesçi politikanın özü, dış ülkelere (Yunanistan, İspanya vb.) verilen borçların geri ödenmesindeki "sıkışıklık" nedeniyle darboğaza giren mali sektöre (özellikle bankalara) "taze para" vermek ve bu yolla iç piya-

salardaki kredi hacmini artırmaktır. Bu da ABD'nin yapmış olduğu "parasal genişleme"nin Fransız versiyonu olarak ortaya çıkmaktadır.

Yakından bakıldığında, bu "yeni" Keynesçi uygulamanın "eski" Keynesçi uygulama ile benzeşliği sadece *söylenseldir*.

Bu "büyüme ve istihdam politikaları"nın esası, bir yandan "borç krizi" nedeniyle zor duruma düşmüş olan mali sektörü kurtarmak, diğer yandan, kısmen kamu harcamalarını artırarak, kısmen de bireylerin tüketim olanaklarını artırarak "reel sektöre" (özellikle de otomotiv ve inşaat sektörüne) ek talep yaratmaktır.

Birinci bölümdeki devlet müdahalesiyle, ABD-vari bir "parasal genişleme" yoluyla, ülke içinde kullanılmayacak bir "parasal" kaynağın mali sektöre aktarılmasıdır. Bu açıdan, bu "yeni" Keynesçi politikanın emperyalist olmayan, yani dışardan borç para alan ülkeler açısından hiçbir değeri yoktur.

İkinci bölüm ise, bugün tüm geri-bıraktırlmış ülkelerde uygulanan geniş ve yaygın kredi kartı ve tüketici kredileri uygulamasının bir benzerinden başka bir şey değildir.

Geri-bıraktırlmış ya da AB türü "bağımlı" ülkeler açısından (Yunanistan, İspanya, İrlanda vb.) Fransa'nın uygulayacağı "yeni" ekonomi politika ("parasal genişleme"), belli ölçülerde içinde buldukları "borç krizi" koşullarında "nefes" almalarını sağlayacak bir gelişmeye yol açabilecektir. Ama hepsi de bu kadardır.

Yunanistan: Yol Ayrımında mı?

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 127, Mayıs-Haziran 2012

“... 2009 verilerine göre, Yunanistan'ın kamu dış borç stoku 298,5 milyar euro'ya (420 milyar dolar) ulaşmıştır. Bu borç miktarı Yunanistan'ın GSYİH'nın (356,7 milyar dolar) %113'üne denk düşerken, bütçe açığı da GSYİH'nın %13'ünü oluşturmaktadır. Bu iki veri, Yunanistan'ın karşı karşıya olduğu ekonomik sorunların boyutlarını göstermeye yeterlidir. Ancak bu ekonomik sorunlar, yalın biçimde piyasaların (borsalar) iniş-çıkışlarıyla değil, doğrudan dış borçların 'çeviremez' hale gelmesinin ifadesidir.

Yunanistan, AB üyesi olduğu için, dış borçların çevirebilirliği, yani dış borç faizlerinin ve ana paralarının ödenmesi ve yeni borçlanmaya gidilmesi, tümüyle AB ülkelerine, özel olarak da Fransa ve Almanya'ya bağlı olarak yıllarca sürmüştür. 2000 kriziyle birlikte Fransa ve Almanya'nın içine girdiği 'finansal darboğaz' ve ardından 2007 Mortgage Krizi'yle başlayan 'finans krizi', her şeyden önce 'batık krediler' sorununu öne çıkarmış ve 'türev araçlarla' türetilmiş balonların patlamasına yol açmıştır. Bu durumda Almanya ve Fransa, Yunanistan'ın artan dış borçlanmasını 'çevirebilir' halde tutmak için yapabileceklerinin sınırına ulaşmışlardır. AB yapısı içinde 2008'e kadar dış borçlarını 'çevirebilen' Yunanistan, bu tarihten itibaren 'çeviremez' duruma düşmüştür.

Mortgage Krizi'yle birlikte dünya kredi hacmindeki ve dünya ticaretindeki daralma, tüm ülkeler gibi Yunanistan'ı da etkilemiştir. 2008 sonunda 'teknik olarak' resesyona giren Yunanistan, AB yapısı içinde özel olarak desteklenen tarım ürünleri ihracatında önemli gerileme yaşamıştır. Tümüyle AB pazarına göre yapılandırılmış olan Yunanistan tarım üretimi, AB pazarındaki daralmayla birlikte %50'ler düzeyinde azalmıştır. Bu da, Yunanistan'ın ihracat gelirlerinin azalması demek olduğundan, dış borçların kısmen ihracat gelirleriyle 'çevirebilirliği'ni de olanaksız hale getirmiştir.

Bugün 'medya'ya yansıtıldığı gibi, Yunanistan 'krizi' hiç de beklenmedik ve bilinmeyen bir olay değildir. Yunanistan'ın dış borç stoku verilerine bakıldığında görüleceği gibi, 1995 yılından itibaren Yunanistan'ın dış borçlanması GSYİH'nın %100'üne eşit düzeyde gerçekleşmiştir. 2000 ve 2008 kriz dönemlerinde bu oran %100'ü aşmıştır.

Bu bilinen gerçeğe rağmen, Yunanistan'ın 'borç krizi' beklenmedik bir olay gibi sunulmuştur.

Sorun, Yunanistan'ın birden bire 'borç krizi'ne girmesi değildir. Söz konusu olan, AB'nin, özellikle de Almanya ve Fransa'nın 2008 kriziyle birlikte kendi finans kuruluşlarının içine girdiği iflas süreci ve onları kurtarmak için yaptıkları müdahalelerdir. Bu müdahaleler, Almanya ve Fransa'nın kredi kapasitesini büyük ölçüde daraltmıştır. Bu daralma nedeniyle de, artık Yunanistan'ın GSYİH'nın %100'leri seviyesinde seyreden dış borçlanmasını finanse edemez hale gelmişlerdir. Artık iş Yunanistan'ın başına kalmıştır.

Dış borçların Almanya ve Fransa tarafından finanse edilemediği ve edilmek istenmediği bir dönemde, Yunanistan'ın borçlarını 'çevirebilmek' için 'istikrar tedbirleri' uygulamaktan başka seçeneği yoktur. Ve Yunanlıların da, Türkiye insanlarının da çok iyi bildiği gibi, bu 'istikrar tedbirleri', ekonominin yönetiminin IMF'nin eline geçmesiyle uygulanacak olan 'IMF istikrar paketi'nden başka bir şey değildir.

'istikrar tedbirleri', IMF'nin klasik reçetesinde yazılıdır.

1) Bütçe açığını kapatmak: Maaş ve ücretlerin dondurulması, kamu harcamalarının kısılması (özellikle memurların sayısının azaltılması), verimsiz kamu kuruluşlarının tasfiyesi, vergi gelirlerinin artırılması (özellikle ve ilk planda KDV oranlarının yükseltilmesi) vb. tedbirler alınması.

2) Dış borçların ödenmesi ya da çevrilebilir hale gelmesi: İhracatın artırılması amacıyla 'gerçekçi kur uygulaması'na gidilmesi, yani devalüasyon yapılması.*

3) Yeni ve taze para bulunması: Kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi, doğrudan sermaye yatırımlarının daha fazla teşvik edilmesi.

IMF patentli bu 'istikrar tedbirleri' sonucunda, reel ücretler düşecek, küçük ve orta sermaye kesimleri büyük ölçüde iflasa sürüklenecek, yani mülksüzleştirilecektir.

Bütün bu sonuçlar, 'istikrar tedbirleri'nin uygulandığı tüm ülkelerde halk kitleleri tarafından çok iyi bilinen sonuçlardır. Ana sorun, halk kitlelerinin bu yoksullaşmayı

* "Gerçekçi kur politikası"nın ya da devalüasyonun "Euro" nedeniyle ulusal ölçekte gerçekleştirilemeyeceği ileri sürülebilir. Bu tümüyle "Euro"ya ilişkin 'efsane'lerden birisidir. Bugün Papandreu hükümeti ikili para sistemi kullanacağını açıklamıştır. Buna göre, ülke içinde Euro para birimi olarak kullanılmaya devam edilirken, dış ticarete, özellikle Balkan ülkeleriyle olan ticarete devalüe edilmiş Drahmi kullanılacaktır.

ve mülksüzleşmeyi ne kadar kabul edecekleri, yani ne oranda direnecekleri sorundur. Latin-Amerika ülkelerinde olduğu gibi ve ülkemizde de 24 Ocak Kararları sonrasında görüldüğü gibi, bu ‘istikrar tedbirleri’nin ‘sivil iktidar’ koşullarında uygulanması neredeyse olanaksızdır. İşte bu yüzden, Yunanistan’ın karşı karşıya olduğu ana sorun, ‘borç krizi’ni aşmak için klasik ‘istikrar tedbirleri’nin nasıl uygulanacağı değil, bu uygulamaya karşı Yunan halkının direnişinin nasıl engelleneceğidir.

Bugün, ‘solcu’ PASOK iktidarı, Yunan halkının ‘istikrar tedbirleri’ne karşı direnişini pasifize etmenin aracı durumundadır. Bunu başarabildiği oranda PASOK bir süre daha iktidarda kalabilecektir. Ama başaramazsa? İşte Yunanistan’daki krizin en yaşamsal sorunu ve sorusu budur.

Bu sorunun yanıtı da, AB’nin ne kadar ‘demokrasi ittifakı’, ‘uygarlık projesi’ olduğunun da yanıtı olacaktır.”

[*Kurtuluş Cephesi*, Sayı: 114, Mart-Nisan 2010]

2010 yılının başlarında *Kurtuluş Cephesi*’nin 114. sayısında ortaya koyduğumuz bu durumda ve bu koşullarda, biçimsel ve resmi olarak AB’nin, özel olarak Almanya ve Fransa’nın baskısıyla “solcu” PASOK hükümeti Kasım 2011’de istifa ettirildi ve yerine *Avrupa Merkez Bankası eski başkan yardımcısı* Lucas Papadimos’un başkanlığında “teknokrat hükümeti” getirildi.

Böylece “solcu” PASOK ile sağcı Yeni Demokrasi Partisi’nin “dışarıdan” desteğiyle oluşturulan Papadimos’un “teknokrat hükümeti”yle AB’nin “istikrar tedbirleri”nin “oy kaygısı olmaksızın” uygulamaya sokulmasının yolu açılmış oldu. Ancak Yunan halkının “istikrar tedbirleri”ne karşı direnişi karşısında “son çare” olarak erken seçime gidilme kararı alındı.

6 Mayıs günü yapılan erken seçimlerde “solcu” PASOK ve sağcı Yeni Demokrasi Partisi büyük oy kaybına uğradılar. PASOK, 2009 genel seçimlerine göre oylarının yaklaşık yarısını (%46) kaybederek %13,18 oranında oy alırken, sağcı Yeni Demokrasi Partisi oylarının %43’ünü kaybederek oyların %18,85’ini alabildi.

2009 genel seçimlerinde oyların %43,92’sini alarak “açık ara” birinci parti olan “solcu” PASOK’un yaklaşık 2 milyonu bulan oy kaybı karşısında “yepyeni” ve “yıpranmamış” bir “sol” örgütler ittifakı olarak ortaya çıkan SYRİZA (Birleşik Toplumsal Hareket ya da “medya” söylemiyle “Radikal Sol Koalisyon”), 2009 seçimlerine göre oylarını %264 artırarak %16,78 oranında oy alarak seçimin “galibi” oldu.

Seçimin diğer “galibi” ise, “Altın Şafak” (XA) adını taşıyan neo-nazi parti oldu. Bu neo-nazi parti milliyetçi söylemleriyle oyların %6,97’sini almayı becerdi.

	2009		6 Mayıs 2012		
Seçmen Sayısı	9.929.065		9.949.401		
Kullanılan Oy	7.044.606		6.476.745		
Katılım Oranı	%70,95		%65,10		
	Aldığı Oy	Oy Oranı (%)	Aldığı Oy	Oy Oranı (%)	Milletvekili Sayısı
Pan-Helenik Sosyalist Hareket (PASOK)	3.012.542	43,92	833.527	13,18	41
Yeni Demokrasi Partisi (ND)	2.295.719	33,47	1.192.051	18,85	108
Birleşik Toplumsal Hareket (SYRİZA)	315.665	4,60	1.061.282	16,78	52
Yunanistan Komünist Partisi (KKE)	517.249	7,54	536.072	8,48	26
Bağımsız Yunanlar (ANEL)	-	-	670.957	10,61	33
Altın Şafak (XA)	19.624	0,29	441.018	6,97	21
Demokratik Sol Parti (DIMAR)	-	-	386.263	6,11	19

Böylece “Yunanistan krizi” ve bunun karşısında AB temelli “istikrar tedbirleri” karşısında Yunan halkı bir yanıla “neo-liberal sol” a yönelirken, diğer yanıla milliyetçi-faşist partinin saflarında toplanmış oldu.

Her ne kadar uzun bir geçmişe sahip olan Yunanistan Komünist Partisi’nin (KKE) böylesi bir kriz ortamında oylarını artırması beklenirken, beklentiler gerçekleşmemiş, oylarını sadece binde 9 oranında artırabilmiştir. Sayısal olarak ifade edersek, 2009 seçimlerine göre Yunanistan KP’sinin aldığı oylar sadece 18.823 artmıştır. Toplam seçmen sayısı (9.949.401) açısından hiçbir şey ifade etmeyen (binde 1) bu oy “artışı”, PASOK’un kaybettiği 2.179.015 oyla kıyaslanamayacak kadar önemsiz ve değersizdir.¹

Belirttiğimiz gibi, 6 Mayıs seçimlerinin kesin “galibi” SYRİZA’dır. “Medya”nın “radikal sol koalisyon” olarak sunduğu, gerçekte ise “neo-liberal sol” unsurların başını çektiği ve politikasını belirlediği SYRİZA’nın 17 Haziran’da yapılacak yeni seçimlerden birinci parti olarak çıkacağı beklenmektedir. Böylece “Yunanistan krizi” “sol” görünümlü ve söylemlili “neo-liberal” bir tasarımla aşılmaya çalışılacaktır. Diğer bir ifadeyle, SYRİZA ya da “neo-liberal sol” görünüm “Yunanistan krizi”nin AB’nin “modern” ya da “post-modern” bir darbesiyle yeni bir evreye dönüşmesinin öncesindeki “son şans” olarak ortaya çıkmaktadır.

Yazımızın başında da belirttiğimiz gibi, “Yunanistan krizi”,

¹ Yunanistan KP’sinin durumu böyle olmasına rağmen, bundan büyük “zafer” ve “başarı” çıkarmaya çalışanlar şüphesiz olmuştur. Kendilerini Yunanistan KP’sinin “kardeş partisi” olarak sunmaktan çok hoşlanan SİP-TKP’sinin seçim sonrasında Yunanistan KP’sine gönderdiği “mesaj” da şöyle denilmektedir: “Değerli yoldaşlar, ilkelereinden ve devrimci programından taviz vermeksizin oylarını artıran, burjuva siyasetine özgü fırsatçı bir tutumdan ısrarla kaçınarak Yunanistan işçi sınıfının öncü sınıf partisine yazışır bir politika izleyen KKE üyesi tüm yoldaşlarımızı kutluyoruz.”

sözcüğün tam anlamıyla ve “klasik” biçimiyle bir “borç krizi”dir. Dolayısıyla “borç krizi”ne giren bir ülkede yapılması gerekenler yapılmak zorundadır. “Klasik” haliyle “IMF’nin istikrar tedbirleri” olarak bilinen bu “yapılması gerekenler”, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, “sıkı para politikası”, “bütçe disiplini”, “kamu harcamalarının kısılması”, ücret ve maaşların “reel” ya da “nominal” olarak düşürülmesi gibi temel “önlemleri” kapsamaktadır. Tüm bunlar, açıktır ki, halk kitlelerinin yaşam koşullarının daha fazla kötüleşmesine, küçük ve orta sermayenin yaygın iflasına, yoksullaşmaya, işsizliğe vb. yol açacaktır. Ve yine belirttiğimiz gibi, sorun, geniş halk kitlelerinin, bu “istikrar tedbirleri”nin bu sonuçlarını bilerek, bunlara ne kadar boyun eğeceği ya da eğdirileceğidir.

İşte SYRİZA, eski dönem Marksistlerden feministlere, “yoksullar hareketi” yandaşlarından neo-liberal globalist aydınlarla kadar kendilerini “yeni sol” olarak sunan herkesin ve her kesimin bir araya geldiği “Birleşik Toplumsal Hareket”, bu koşullar altında, Yunan halkına “istikrar tedbirleri”nin “acı ilacı”nı gönüllü olarak içmeye ikna etmekten başka seçeneğe sahip değildir.

Emperyalist sistem 1980 yılından günümüze kadar tam bir belirsizlik ve dalgalanma içinde ayakta durmaya çalışmaktadır. Emperyalist sistem, Sovyetler Birliği’nin dağıtılmışlığına, toprak olarak pazarların genişlemesine rağmen, nispi bir “istikrar” sağlayamamıştır. 1980’lerde Teatcher-Reagen ikilisinin “monetarist” politikalarını, 1990’larda Tony Blair-Bill Clinton-Gerhard Schröder üçlüsünün “üçüncü yol” adı verilen “neo-liberal sol” politikaları izlemişse de, hiçbiri kalıcı ve çözücü olamamıştır. Bugün Avrupa merkezli “borç krizi” koşullarında bir kez daha denenmiş olanları denemekten başka seçenekleri de yoktur.

Ya “klasik istikrar tedbirleri” uygulanacaktır, ki bu durumda eski “monetarist” politikalar gündeme gelecektir, ya da “neo-liberalizm”in “sol” versiyonu uygulanacaktır. Birincisi, “istikrar tedbirleri”nin uzlaşmaz bir biçimde uygulanması olurken, ikincisi, “yumuşak geçiş”le, “alıştırma alıştırma” “istikrar tedbirleri”ni geniş halk kitlelerinin kabul etmelerini sağlamaya çalışır.

Elbette birincisi için söylenmesi gereken “yeni” bir şey yoktur. Bu “klasik” politikalar “temsili demokrasi” görünümü içinde uygulanabileceği gibi, demokrasinin “bir süreliğine” askıya alındığı “teknokratlar hükümeti” aracılığıyla da uygulanabilmektedir. Bunlardan hangisinin gerçekleşeceği ise, doğrudan doğruya halk kitlelerinin tutumuna bağlıdır.

İkincisi ise, yani “neo-liberal sol” görünüm altında “istikrar tedbirleri”nin uygulanması, sözcüğün tam anlamıyla ekonomik kriz koşullarında sola yönelen ve bunun sonucu olarak sistem dışına çıkma dinamikleri taşıyan halk kitlelerinin tepkilerini pasifize etmeyi

amaçlar. Tony Blair ya da Almanya'da G. Schröder olaylarında olduğu gibi, ilk dönemdeki “sol görünüm”, halk kitlelerinin tepkilerini önemli ölçüde pasifize edebilmektedir. Bu pasifikasyondan sonra, “neo-liberal sol”, ilk dönemde elde ettiği “sol” görünümüne dayanarak klasik “istikrar tedbirleri”ni uygulamaya sokabilmektedir. Böylece “klasik sosyal-demokrasi” ile “neo-liberal sol” arasındaki her türlü sınır çizgisi ortadan kalkmaktadır.

Bugün Yunan halkının kaderi, “sosyal-demokrat” PASOK’un yerine “neo-liberal sol” SYRİZA’nın ikame edilmesiyle görüntüsel olarak ortaya çıkacak olan “yumuşak geçiş dönemi”ni kabul edip etmemeye bağlıdır.²

Kamuoyu yoklamalarına bakılırsa, “neo-liberal sol”un şansı çok yüksektir. Şüphesiz geçmişteki Almanya ve İngiltere deneyimlerinde “neo-liberal sol” belli ölçüde kitleleri pasifize etmekte ve sistemin yeniden restore edilmesinde etkin bir rol oynamıştır. Bu açıdan SYRİZA’nın “Yunanistan krizi”nin aşılmasında, diğer bir ifadeyle, geniş halk kitlelerinin tepkilerinin pasifize edilerek “istikrar tedbirleri”nin uygulanmasında başarılı olma olasılığı da yüksektir.

Öte yandan 6 Mayıs seçimlerinde “kırsal bölgelerde” Yeni Demokrasi Partisi’nin birinci parti olmasından yola çıkıldığında, “Yunanistan krizi”nin Yunan köylüsü tarafından “kentlerin sorunu” olarak görüldüğünü söylemek pek yanlış olmayacaktır. Bu kesimin AB üyeliğiyle birlikte AB’nin tanım fonlarından büyük ölçüde desteklendiği göz önüne alınırsa, böyle bir “algı”nın ortaya çıkmasına da şaşırılmamak gerekir.

Tüm bu olgulara rağmen, 17 Haziran seçimlerinin bir “iktidar” ve bir “çözüm” ortaya çıkarmama olasılığı da büyüktür. Her ne kadar SYRİZA seçimlerden birinci parti olarak çıksa bile, tek başına hükümet kuramayacağı için, ya “koalisyon hükümeti” kurmak ya da yeniden “erken seçim”e gitmek seçeneğiyle karşı karşıya kalacaktır. SYRİZA’nın “neo-liberal solculuğu”, kaçınılmaz olarak “siyasi istikrar” adına uzlaşma aramaya yönelmesine yol açacaktır. Bu uzlaşma, bir yerden sonra “milli birlik hükümeti” türünden “geniş katılımlı koalisyon hükümeti” olmaktan da öteye geçemeyecektir.

Yine de sorun, SYRİZA’nın tüm uzlaşmacılığına rağmen AB’nin “istikrar tedbirleri”nin tam olarak uygulanamamasıdır. Bu durumda, “uygarlık projesi” olarak ilan edilen AB’nin, özellikle de Almanya’nın ne kadar “uygar” ve “demokratik” olduğu da “test”

² Şüphesiz burada bir de “ekonomik-teknik” bir konu da gündemin ilk sıralarında yer almaktadır. Bu da, Yunanistan’ın “Euro bölgesi”nden çıkarak yeniden Drahmi’ye dönüp dönmeyeceğidir. Bu sadece “ekonomik-teknik” bir sorundur. Euro ülkelerinin böylesi ekonomik kriz koşullarında “istikrar tedbiri” olarak “para politikaları”na nasıl başvurup başvuramayacağı belirlenmiş ve saptanmış bir durum değildir. Dolayısıyla yapılacak her uygulama bir “deney”den öteye geçmeyecektir. AB’nin ne ölçüde pragmatist olabileceği de bu “deney”lerle ortaya çıkacaktır.

edilecektir.

Kapitalizmin iç dinamiklerle gelişmediği her ülkenin kaderi gibi, Yunanistan'ın da kaderi “dışa” bağlıdır. Bu “dış”, bugün AB bağlamında ifade ediliyor olsa da, asıl olarak Almanya'dır. Angela Merkel'in Yunanistan cumhurbaşkanına “AB referandumu” yapılması yönündeki baskısı da asıl patronun kim olduğunu göstermektedir.

Her yol ve yönetime rağmen, mevcut sistem içinde ve “temsili demokrasi” çerçevesinde “gerekli” çözümler işlemez hale geldiğinde ise, Yunanistan'ın tek seçeneği AB temelli bir “*coup d'etat*”dan başka bir şey değildir. Bu “hükümet darbesi”nin nasıl olacağı, yani “modern” ya da “post-modern” bir darbe olup olmayacağı fazlaca önemli değildir. Kırsal nüfusun, AB yanlısı oluşu, sağcı ve gerici niteliğe sahip olması, böyle bir “hükümet darbesi” için kitlesel bir desteğin varlığını göstermektedir. Buna Yeni Demokrasi Partisi'nin geleneksel sağcı-muhafazakar niteliği, yükselen neo-nazi partinin varlığı, “milliyetçi” bir görüntü altında bir “hükümet darbesi”nin yapılabilmesinin zeminini oluşturmaktadır. Bunun yolu da, bir “seçenek” olarak ortaya çıkan “neo-liberal sol”un “seçenek” olmaktan çıkmasından geçmektedir.

Şüphesiz 1967 yılındaki “Albaylar Cuntası” türünden bir “hükümet darbesi” bugün için gündem konusu değildir. Bu açıdan biçimi sonradan oluşturulacak olan bir “post-modern darbe” Yunanistan krizinin belki de en önemli seçeneklerinden birisi olarak ortaya çıkmaktadır.

Burada şu soru sorulabilir: Peki devrim bir seçenek değil midir?

Devrim, her zaman ve her dönemde olduğu gibi, Yunanistan halkı için de gerçek tek seçenektir. Ancak devrimin nesnel koşulları ne kadar olgun olursa olsun, her durumda öznel koşulların varlığı şarttır. Bu da devrimci bir öncünün varlığını öngerektirir. Yunanistan KP'si (KKE) böyle bir öncülüğü yerine getirebilecek ideolojiye ve yapılanmaya sahip değildir. Bu nedenle, devrim seçeneği, bir taraftan KKE'nin revizyonist-oportunist gücünün kırılmasına, diğer yandan “neo-liberal sol”un “umut” olmaktan çıkmasına bağlıdır. Bu koşullarda, şüphesiz devrimci öncü de ortaya çıkacaktır. Yunanistan halkının bu konuda tarihsel deneyimine dayanacağı kesindir.

“Üsttekiler” ya da “Bir Zamanlar” Oligarşi

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 128, Temmuz-Ağustos 2012

“Bir zamanlar” oligarşiden söz edilirdi.

Üretici güçlerin gelişiminin mevcut üretim ilişkileri tarafından engellendiği dönemden itibaren ortaya çıkan ve ekonomik ve politik egemenlik kurarak, bu dönemde devlete –ki devletin yapısı kaçınılmaz olarak sınıfsaldır– egemen olan sömürücü sınıf ya da sınıfların irileşmiş kesimine oligarşi denir(idi).

Yine “bir zamanlar” Mahir yoldaş oligarşik yönetimi (oligarşik dikta) şöyle tanımlıyordu:

“Bizim gibi ülkelerdeki oligarşik dikta ise, sadece finans kapitalin damgasını taşımamaktadır. Çünkü ülkedeki kapitalizm, kendi iç dinamiği ile değil, yukardan aşağıya geliştirilmiştir. Dolayısıyla yerli tekelci burjuvazi, daha baştan, çekirdek halindeyken emperyalizmle bütünleşerek gelişmiştir. (Emperyalizm içsel bir olgu durumuna geldiği için bu oligarşi içindedir). Ancak bu gelişen tekelci-burjuvazi tek başına emperyalizmle ittifakını sürdürerek

emperyalist üretim ilişkilerini muhafaza edecek güçte değildir. Dolayısıyla, **yabancı ve yerli tekellere zorunlu olarak bağlı olan toprak burjuvazisi ve feodal kalıntılarla yönetimi paylaşmaktadır.**” (*Kesintisiz Devrim II-III.*) (abç)

Görüldüğü gibi, “bir zamanlar”, oligarşi, sadece işbirlikçi-teknelci burjuvaziden meydana gelmemektedir. Mahir Çayan yoldaşın açık biçimde tanımladığı gibi, oligarşi, “yabancı ve yerli tekellere zorunlu olarak bağlı olan toprak burjuvazisi ve feodal kalıntılardan” oluşuyor(du).

İlker Akman yoldaş, yine “bir zamanlar”, “*Mevcut Durum ve Devrimci Taktiğimiz*” (1976) yazısında teknelci burjuvazi-emperyalizm ikilisinin feodallerle olan ilişkisini şöyle tanımlar:

“Emperyalist-kapitalist üretim ilişkilerinin, ülkenin iktisadi evrimi ile çatışma ve ‘uyum’ durumu, sınıfsal plana, oligarşinin başta proletarya olmak üzere, emekçi yığınlarla çatışması, feodallerle ‘uyum’lu çatışması, köylülükle ‘iktisadi uyum’ çerçevesinde ‘uyum’u şeklinde yansır. Oligarşinin feodallerle ve köylülükle olan uyumu, ülkedeki nispi demokratik ortamın temelini oluşturur. Ülkedeki nispi demokratik ortam, feodallerin üst yapısal olarak varlıklarını sürdürmeleri için gerekli bir ‘demokratik’ ortam olduğu gibi, köylülüğe de o iktisadi ‘uyum’ için gereklidir.” (İlker Akman, *Mevcut Durum ve Devrimci Taktiğimiz.*)

Bu temel saptamalardan yola çıkan pek çok inceleme ve araştırma, ağırlıklı olarak, emperyalizmin işbirlikçisi teknelci burjuvazinin kimler olduğunu, hangi holdingleri kapsadığını belirlemeye çalışmıştır.

Bu konuda ilk kapsamlı çalışma, 1976 yılında TİB (Tüm İktisatçılar Birliği) tarafından yapılmış ve “*Günümüzde Emperyalist Sömürü Mekanizması*” adıyla broşür olarak yayınlanmıştır.

1977 yılında, yine TİB yayınları arasında çıkan “*Türkiye Ekonomisine Yön Veren Holdingler*” broşüründe holdingleşmenin gelişimi ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Mustafa Sönmez’in 1987 yılında yayınladığı “*Kırk Haramiler*” kitabı ise, “bir zamanlar” oligarşinin temelini oluşturan işbirlikçi-teknelci burjuvazinin kimlerden oluştuğunu ayrıntılı biçimde ortaya koymuştur. Ve hemen bilinebileceği gibi, bunların “en büyükleri” ya da “en irileri”, **Koç** ve **Sabancı** holdinglerdir.

M. Sönmez’in “*Kırk Haramiler*”i listesinde **İş Bankası**, **Çukurova Holding** (M. Emin Karamehmet), **ENKA** (Şank Tara), **OYAK** (Ordu Yardımlaşma Kurumu), **Ünilever** (Hollanda), **Profilo** (Jak Kamhi), **Doğuş Holding** (Ayhan Şahenk), **Alarko** (İshak Alaton-Üzeyir Garih), **Sönmez Holding** (Bursa’nın “ağa”sı Ali Osman Sönmez), **Ulusoylar**, Gaziantep’li **Bekir Okan** (Beslen Makarna), **Borusan**

(Asım Kocabıyık), **Yaşar Holding** “en büyükler”in ilk sıralarında yer almaktadır.

“*Kırk Haramiler*” kitabının yayınlanmasından 15 yıl sonra (2002) İSO (İstanbul Sanayi Odası) verilerine göre Türkiye’deki 100 “büyük sanayi şirketleri” şöyle sıralanıyordu:

İSO 500 2002		
1	TÜPRAŞ	Kamu
2	EÜAŞ	Kamu
3	Arçelik	Koç Holding
4	Vestel Elektronik	Collar Holding B.V./Zorlu Holding
5	TOFAŞ	Koç Holding
6	Ereğli Demir ve Çelik	OYAK
7	Oyak-Renault	OYAK-Renault
8	Türkiye Şeker Fabrikaları	Kamu
9	TEKEL	Kamu
10	Aygaz	Koç Holding
11	PETKİM	Kamu
12	Beko	Koç Holding
13	Ford	Koç Holding
14	Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu	Kamu
15	Toyota	Sabancı Holding-Toyota
16	İpragaz	SHV Energy (Hollanda)
17	Çolakoğlu Metalurji	Çolakoğlu
18	Habaş	Habaş Holding
19	Mercedes-Benz	Daimler AG (Almanya)
20	İÇDAŞ Çelik	Aslan Ailesi
21	PhilSA	Sabancı Holding-Philip Morris
22	İskenderun Demir ve Çelik	OYAK
23	Aksa Akrilik	Akkök Grup
24	Bosch	Bosch (Almanya)
25	Milangaz	Demirören Holding
26	Coca-Cola	Özilhan/Yazıcılar
27	Sasa Dupont	Sabancı Holding-Dupont
28	Çukurova Elektrik	Uzanlar
29	Korteks Mensucat	Zorlu Holding
30	BSH Ev Aletleri	Bosch-Siemens (Almanya)
31	-	İstanbul
32	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı	Kamu
33	Assan Alüminyum	Kibar Holding
34	Paşabahçe Cam	İşbankası
35	İsko Dokuma	Sanko Holding
36	Diler Demir Çelik	Diler Holding

37	Bilkont Dış Ticaret ve Tekstil	Şahinler Holding
38	BRISA	Bridgestone-Sabancı Holding
39	Trakya Cam	İş Bankası
40	Sanko	Sanko Holding
41	Goodyear Lastikleri	Goodyear (ABD)
42	JTI Tütün Ürünleri	Japan Tobacco Inc
43	Aselsan	TSK Güçlendirme Vakfı
44	FNSS Savunma	Nurol Holding-FMC (ABD)
45	Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü	Kamu
46	Konya Şeker	Pankobirlik
47	Yeşim Tekstil	Cavit Çağlar
48	Eti Maden İşletmeleri	Kamu
49	Anadolu Efes	Özilhan/Yazıcılar
50	Türk Pirelli	Pirelli & C. S.p.A. (İtalya)
51	-	İstanbul
52	Park Teknik Elektrik	Turgay Ciner
53	Siemens	Siemens AG (Almanya)
54	Akenerji	Dinçkök Ailesi
55	MAN Türkiye	Man SE (Almanya)
56	Sarkuysan Elektrolitik Bakır	Sarkuysan
57	Vestel Komünikasyon	Collar Holding B.V./Zorlu Holding
58	Hürriyet	Doğan Holding
59	-	İstanbul
60	Trakya Yağlı Tohumlar	Trakya Birlik
61	Yazıcı Demir Çelik	İstanbul
62	KordSA	Sabancı Holding
63	Bossa	Sabancı Holding
64	-	İstanbul
65	Alstom Elektrik	Alstom (Fransa)
66	Anadolu Cam Sanayii	İş Bankası
67	Glaxosmithkline İlaçları	GlaxoSmithKline (İngiltere)
68	-	İstanbul
69	Zorlu Linen Dokuma	Zorlu Holding
70	Kroman Çelik	Yücel Boru
71	Kaptan Demir Çelik	Yaşar Kaptan Çebi
72	TARİŞ	İzmir
73	Trakya Yağlı Tohumlar	Trakya Birlik
74	Abdi İbrahim İlaç	İstanbul
75	Akçansa Çimento	Sabancı Holding
76	Eczacıbaşı İlaç	Eczacıbaşı
77	Marsa Kraft	Sabancı Holding
78	İzmir Demir Çelik	Halil Şahin
79	Borçelik	Borusan-Arcelor (Almanya)
80	Borusan Mannesmann	Borusan-Mannesmann (Almanya)
81	Soda Sanayii A.Ş.	İş Bankası

82	Eczacıbaşı Yapı Gereçleri	Eczacıbaşı
83	SEKA	Kamu
84	C.P. Standart Gıda-Tavuk	CP Group (Tayland)
85	Orta Anadolu Tic. ve San.	Karamancı Holding
86	-	İstanbul
87	Kayseri Şeker Fabrikası	Kayseri
88	ÇİMSA	Sabancı Holding
89	Et ve Balık	Kamu
90	Türk Demir Döküm	Koç Holding
91	Fako İlaçları	Actavis (İzlanda)
92	Roche	Roche (İsviçre)
93	BMC	Çukurova Holding
94	Banvit	Görener-Aabar Investments PJS
95	Pınar Süt	Yaşar Holding
96	Erak Giyim	İstanbul
97	Fruko Meşrubat	Pepsi Cola (ABD)
98	Kaleseramik	İbrahim Bodur
99	Oltan Gıda	Trabzon
100	Çebitaş Demir Çelik	Halis Çebi

2002 yılında, yani AKP'nin iktidara gelmesinin önyılında, “en büyük 500 sanayi kuruluşu” sıralamasında ilk sırada “kamu kuruluşları”, o dönemin terimiyle, KİT’ler yer almaktadır. Daha sonra göreceğimiz gibi, bu KİT’ler 2001 krizi sonrasında, Kemal Derviş ve AKP döneminde “özelleştirilmişlerdir.

Oligarşiden söz edecek olursak, 2002 yılında “en büyük”, hiç tartışmasız, **Koç Holding**’dir. İSO-500 sıralamasında ilk 15 şirket arasında Koç Holding’in beş şirketi (Arçelik, TOFAŞ, Aygaz, Beko ve Ford) bulunmaktadır. Bu 5 şirketin üretimden satışları, ilk 100 şirketin %10’unu oluşturmaktadır.

İkinci sırada **Sabancı Holding** ve üçüncü sırada **OYAK** yer almaktadır. Geriye kalan “40 Harami” içinde, **Çolakoğlu, Habaş, Aslan, Akkök, Demirören, Özilhan/Yazıcılar, Zorlu Holding** ve **Uzanlar** ilk sıraları paylaşmaktadırlar.

Türkiye’de bir oligarşiden ve onun temelini oluşturan yerli işbirlikçi tekellerden söz edildiğinde, hiç şüphesiz bu aile şirketleri **oligarşinin bel kemiğini** oluşturmaktadırlar ve **devlete** egemen olanlar da bunlardır.

Bu egemenlerin “icazeti” ve onayı olmaksızın herhangi bir kişinin ya da siyasal partinin hükümet olması “eşyanın doğasına” aykırıdır. Dolayısıyla AKP’nin iktidar oluşu da, iktidarda kalışı da bu oligarşik kesimlerin “icazeti” ve onayı ile gerçekleşmiştir. (Hiç şüphesiz bu holdingler baştan emperyalizmle bütünleşmiş olduklarından, emperyalizm de oligarşinin içinde yer alır. Doğal olarak bu

“icazet” ve “onay”da belirleyici olan emperyalizmdir.)

Burada ortaya çıkan “soru”, AKP’nin, şeriatçı, anti-laik bir partinin iktidara gelişinin oligarşi tarafından nasıl onaylandığı, kabul gördüğüdür.

“Sol”da, ilerici ve demokrat kesimlerde egemen olan düşünce, oligarşiyi oluşturan ana holdinglerin “Baticı” ve “laik” oldukları şeklindedir. Dolayısıyla, “soru”, böylesine “Baticı” ve “laik” holdinglerin nasıl olup da şeriatçı bir partinin iktidara gelmesine ve 10 yıl iktidarda kalmasına “izin” verebildikleri çıkarsamasından türemektedir.

AKP, iktidar olduğu 10 yıl boyunca, bir yandan kendi zenginini oluştururken, diğer yandan “islami esaslara dayalı” bir toplumsal ilişkiler ağı oluşturmaya çalışmıştır. Böyle bir durum, yine “sol” mantığının çıkarsamasından hareket edersek, kaçınılmaz olarak oligarşiye karşı bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Ama ekonomik yapı temeldir; toplumsal ve siyasal yapılar bu ekonomik temelin üzerinde yükselir. Dolayısıyla ekonomik temel değişmediği sürece, AKP’nin “islamcılığı” ya da “yeni-osmanlıcılığı”nın oligarşi açısından “kıymet-i harbiyesi” yoktur. Üstelik Ortadoğu’da “bölgesel güç” olma hesapları yapan oligarşi açısından, AKP’nin “islamcılığı” ve “yeni-osmanlıcılığı”nın yeni “ufuklar” açtığı da bir gerçektir.

2002 yılından sonra, yani AKP iktidarından sonra oligarşinin “sırna kadem bastığı” da gözlemlenmektedir. Artık oligarşi, eskisi gibi, TÜSİAD ya da İSO şemsiyesi altında doğrudan ve açık biçimde siyasal alana müdahale etme gereksinmesi duymamaktadır. Bu nedenle de, oligarşi unutulmuş ve unutturulmuştur. Bu görünüm ve unutturma altında, artık ülkeyi yönetenin “bir zamanlar” olduğu gibi oligarşi değil, AKP olduğu (özellikle “sol”da) “hüsnü kabul” görmüştür.

Bu zihniyet, 12 Mart döneminde I. Erim Hükümeti’nin işbirlikçi-tekelci burjuvazinin yalın ve saf iktidarı olarak ortaya çıkmasının yarattığı bir yanılısamadır.

Mahir Çayan yoldaşın açık biçimde ifade ettiği gibi, “kapitalizm öncesi sınıf ve zümrelerin sömürüyü disipline etmeye yönelik ‘reformlara’ karşı tepkilerini, emperyalizmin ve yerli tekelci-burjuvazinin saf iktidarı olan I. Erim Hükümeti, ‘ilerici, Atatürkçü, reformist’ görünüm altında, küçük-burjuva aydın çevrelerin desteğini alarak, bu çevreleri bu zümreler üzerinde baskı unsuru olarak kullanıp, kırmaya çalışmıştır. Ve ilk dönemde, en radikal küçük-burjuva kanadının bile bu konuda desteğini almayı başarmıştır.”

“Ancak, silahlı propaganda, I. Erim Hükümeti’nin gerçek yüzünü ve emellerini, oligarşinin en gerici, en azgın ve terörist yönetimi olduğunu açığa çıkarmıştır. Böylece,

Amerikan emperyalizminin ve işbirlikçi yerli burjuvazinin oyununu alt üst ederek, maskesini alacağı etmiş, kademeli planını bozmuştur. ‘İlerici, reformist, Atatürkçü’ görünümünü altındaki açık faşizmin erken doğum yapmasını sağlayarak, küçük-burjuva aydın çevreler de dahil olmak üzere kamuoyunun gözlerini açtı... Küçük-burjuva aydın kamuoyunun desteğini kaybeden emperyalizm-işbirlikçi (tekelci) burjuvazi ikilisi, bu sefer zorunlu olarak, sömürüyü disipline etmeye yönelik bir dizi rasyonelleştirme tedbirlerinden (sarı reformlarından) tavizler vererek, tekrar bu tedbirlerinden zarar görecektir olan öteki gerici sınıf ve zümrelerle ortak müşterekler etrafında anlaşmışlardır. Bugün oligarşi içinde tam bir bayram havası hüküm sürmektedir. II. Erim Hükümeti de, bu anlaşmanın ve gerici arası barışın hükümetidir.” (*Kesintisiz Devrim II-III.*)

Daha sonraki yıllarda kurulan MC (Milliyetçi Cephe) hükümetleri de, 12 Eylül askeri darbesi de **oligarşinin çıkarlarına** denk düşen yönetsel değişimlerdir ve oligarşinin başını çektiği sınıfsal ittifaklarla oluşturulmuşlardır.

Kesin olan gerçek, oligarşinin ve dolayısıyla emperyalizmin özel bir “ideolojisi”, “laiklik” gibi bir kaygısının olmadığıdır. Asıl olan oligarşinin ve emperyalizmin çıkarlarıdır, onların düzeninin varlığını sürdürmesidir. Bunlar gerçekleştiği sürece “kedinin renginin önemi yoktur”.*

Şimdi, AKP’nin iktidar oluşundan **on yıl sonra** oligarşiyi oluşturan holdinglerin durumuna bir göz atalım.

İSO 500 2011		
1	TÜPRAŞ	Koç Holding
2	Ford Otomotiv	Koç Holding
3	Oyak-Renault	Renault-OYAK
4	EÜAŞ	Kamu
5	TOFAŞ	Koç Holding
6	Arçelik	Koç Holding
7	Ereğli Demir ve Çelik	OYAK
8	İskenderun Demir ve Çelik	OYAK
9	İÇDAŞ Çelik	İçdaş Grup (Aslan Ailesi)
10	Aygaz	Koç Holding

* Çin Komünist Partisi’nin Mao Zedung sonrasındaki lideri olan Deng Sio Ping’in pragmatizmi özetleyen ünlü sözü şöyledir: “Kedinin görevi fare tutmaktır, fare tuttuğu sürece renginin önemi yoktur”

11	Mercedes-Benz	Mercedes-Benz
12	PETKİM	SOCAR (Azerbaycan)
13	Vestel Elektronik	Collar Holding B.V./Zorlu Holding
14	Çolakoğlu Metalurji A.Ş.	Çolakoğlu Grup
15	Toyota	Toyota
16	Türkiye Kömür İşletmeleri	Kamu
17	BSH Ev Aletleri	Bosch-Siemens (Almanya)
18	Unilever	Unilever
19	Kroman Çelik	Yücel Boru
20	Milangaz	Demirören Holding
21	Türkiye Şeker Fabrikaları	Kamu
22	Er-Bakır Elektrolitik Bakır	Ahmet Nuri Erikoglu
23	Borçelik	Borusan-Arcelor (Almanya)
24	Sarkuysan Elektrolitik Bakır	-
25	Tosçelik	Tosyalı Holding
26	Türkiye Petrolleri AO	Kamu
27	İpragaz	SHV Energy (Hollanda)
28	Aksa Akrilik Kimya	Akkök Grup
29	Hyundai Assan	Kibar Holding-Hundai (G. Kore)
30	Vestel Beyaz Eşya	Collar Holding B.V./Zorlu Holding
31	Coca-Cola	Özilhan/Yazıcılar
32	Diler Demir Çelik	Diler Grup
33	Goldaş Kuyumculuk	Yalınkaya Grubu
34	KARDEMİR	Yolbulan Ailesi
35	Türk Traktör	Koç Holding
36	PHİSA	Philip Morris-Sabancı
37	Kaptan Demir Çelik	Kaptan Grup
38	Eti Maden İşletmeleri	Kamu
39	Yolbulan Baştuğ Metalurji	Yolbulan ve Baştuğ Aileleri
40	Bosch	Bosch (Almanya)
41	İzmir Demir Çelik	Halil Şahin
42	Aselsan	TSK Güçlendirme Vakfı
43	Yazıcı Demir Çelik	Diler Holding
44	Borusan Mannesmann	Borusan-Mannesmann (Almanya)
45	Yıldız Entegre Ağaç	Yıldızlar Holding
46	BRISA Bridgestone Sabancı	Bridgestone/Sabancı
47	TUSAŞ	TSK Güçlendirme Vakfı
48	Oltan Gıda	Trabzon
49	Konya Şeker	Pankobirlik
50	Eren Enerji	Eren Holding
51	Assan Alüminyum	Kibar Holding
52	Kastamonu Entegre Ağaç	Kıgılı Ailesi
53	Siemens	Siemens (Almanya)
54	Türk Pirelli	Pirelli & C. S.p.A. (İtalya)

55	Yücel Boru	Yücel Boru
56	Enerjisa	Sabancı Holding
57	Toros Tarım	Tekfen Holding
58	Barvit	Görener-Aabar Investments PJS
59	HES Hacılar Elektrik	Boydak Holding
60	Ak Gıda	Akif Şekerci
61	Nursan Metalurji	Sabri Keleş
62	Ege Çelik	Muammer Ünver-Avram Taranto
63	Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü	Kamu
64	Sanko Tekstil	Konukoğlu Ailesi
65	Delphi Automotive	ABD
66	Akçansa Çimento	Sabancı Holding
67	Sütaş	Sadık Yılmaz
68	Hayat Kimya	Kiğılı Ailesi
69	Sasa Polyester	Sabancı Holding
70	Ekinciler Demir-Çelik	Ekinciler Holding
71	Anadolu Efes	Özilhan/Yazıcılar
72	Abalıoğlu Yem	Abalıoğlu
73	Eti Gıda	Kanatlı Ailesi
74	BMC	Çukurova Holding
75	Mogaz Petrol Gazları	Koç Holding
76	Trakya Yağlı Tohumlar	Trakya Birlik
77	Koza Altın	İpek Matbaacılık
78	MMK Metalurji	Magnitogorskiy Metallurjiçeskiy Kombinat (Rusya)
79	Boytaş (İstikbal) Mobilya	Boydak Holding
80	C.P. Standart Gıda	CP Group (Tayland)
81	Goodyear Lastikleri	Goodyear (ABD)
82	Tüprağ Metal	Eldorado Gold (Kanada)
83	Besler Gıda	Ülker (Yıldız Holding)
84	ÇİMSA	Sabancı Holding
85	Noksel Çelik	Çukurova Holding
86	MKE	Kamu
87	Bunge Gıda San. ve Tic. A.Ş.	Bunge (ABD)
88	Korteks Mensucat	Zorlu Holding
89	Vestel Dijital	Collar Holding B.V./Zorlu Holding
90	Trakya Cam	İş Bankası
91	Karsan Otomotiv	İnan Kırarç
92	Keskinoğlu Tavukçuluk	Keskinoğlu
93	Otokar	Koç Holding
94	Soma Elektrik	Kamu
95	Yeşilyurt Demir Çelik	Yeşilyurt Ailesi
96	Ülker Çikolata	Ülker (Yıldız Holding)
97	Aksa Enerji Üretim A.Ş.	Kazancı Holding

98	Şenpiliç	Keskinoğlu
99	Özkan Demir Çelik	Özkan Ailesi
100	Tat Konserve	Koç Holding

AKP iktidarının onuncu yılında, İSO'nun 2011 yılı 500 Büyük Sanayi Kuruluşu verilerine göre, ilk 10 “büyük şirket” içinde tartışmasız üstünlük **Koç Holding**'e aittir. AKP iktidarı öncesinde “kamu kuruluşu” (KİT) olan kurumlar AKP döneminde özelleştirilmiş ve bundan en büyük payı Koç Holding almıştır.

İkinci “büyük” ise, yine tartışmasız **OYAK** (Ordu Yardımlaşma Kurumu) olmuştur. Sabancı Holding gerilerken (ki bunda tekstil sektöründeki çöküş kadar, Sakıp Sabancı sonrası meydana gelen miras paylaşımı da etkili olmuştur), yabancı şirketler (“doğrudan sermaye yatırımı” yoluyla) ilk sıraları alırken, **Çolakoğlu, Demirören, Zorlu Holding, Akkök, Özilhan/Yazıcılar** ve **Borusan** ön sıralarda yer almışlardır. AKP döneminde tasfiye olan holding ise, 2002 yılında “en büyükler” arasında yer alan **Uzanlar** olmuştur.

Özcesi, İSO-500 verilerinin gösterdiği tek gerçek*, AKP iktidarı döneminde, başta Koç Holding olmak üzere, oligarşinin ana gövdesini oluşturan işbirlikçi-tekelci sermayenin daha fazla güçlendiğidir. AKP iktidarının, başta ABD olmak üzere tüm emperyalist ülkelerin “isteklerini” kayıtsız-şartsız yerine getirmesi de bu gerçeğin diğer bir görüngüsüdür.

Açıktır ki, oligarşi, AKP iktidarı döneminde gücüne güç katmıştır. Geçmiş dönemlerden tek farkı, eskisi gibi “medyatik” olmamalarıdır.

Yine de İSO-500 verileri sadece sanayi şirketlerini içerdiğinden, oligarşinin bütünü ve ekonomik gücünü tam olarak yansıtmamaktadır. Örneğin, Petrol Ofisi (OMV/Avusturya), Shell, OPET (Koç Holding), Türk Telekom (Oger/Suudi Arabistan), Türkcell (Çukurova Holding), Enka İnşaat ile BİM (Mustafa Latif Topbaş), Migros, Carrefoursa, Tesco-Kıpa gibi “perakendeci”ler İSO-500 listesinde yer almamaktadır. Ayrıca “piyasa yapıcı bankalar” (Akbank, Deutsche Bank, Finansbank, HSBC Bank, ING Bank, Ziraat Bankası, Türk Ekonomi Bankası, Garanti Bankası, Türkiye Halk Bankası, İş Bankası, Vakıflar Bankası, Yapı ve Kredi Bankası) da yer almamaktadır. Bu nedenle, oligarşinin bileşimi kadar ekonomik gücü de İSO-500 verilerinin gösterdiğinden çok daha geniş ve büyüktür.

* İSO-500 verilerinin gösterdiği bir “diğer” gerçek de, Türkiye halkının ne kadar çok tavuk kanadı tükettiğidir. İlk 100 şirket içinde Şenpiliç, Banvit ve CP Piliç yer almaktadır.

Büyüyen Üretim Küçülen Ekonomisi

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 129, Eylül-Ekim 2012

TÜİK, bu yılın Temmuz ayında ihracatın geçen yılın aynı ayına göre yüzde 8,5 artarak 12 milyar 866 milyon dolara ulaştığını açıkladı.

Bu yılın ilk 7 ayında ihracat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 12,6 artarak 77 milyar 448 milyon dolardan 87 milyar 212 milyon dolara yükseldi.

Sanayi üretim endeksi, Temmuz ayında geçen yılın aynı ayına göre yüzde 3,4 oranında arttı.

Şehircilik ve Çevre Bakanı Erdoğan Bayraktar Brezilya gezisinde, Suudi Kralı'nın Türkiye'ye 10 milyar hibe ettiğini söyledi.

Bakan Bayraktar, Türkiye ile Suudi Arabistan arasında siyasi yakınlaşma yaşandığını belirterek, bunun bölge dengeleri açısından Türkiye'nin lehine bir durum oluşturduğunu söyledi.

Bayraktar, "Kral ailesi Türkiye'ye yardımcı oluyor. 10 milyar dolar tutarında bir yardımı oldu" dedi. Bu rakamın hibe olduğunu belirten Bayraktar, "Dünya piyasaları krizde ve nakit darlığı var. Şimdi Suudi devleti yeni bir yardım yapabilecek" diye konuştu.

Türkiye'nin büyüme hızı yavaşladı!

TÜİK verilerine göre yılın ilk çeyreğinde yüzde 3,2 büyüyen Türkiye'nin büyüme hızı azalarak ikinci çeyrekte yüzde 2,9 oldu.

İmalat sanayi genelinde kapasite kullanım oranı, Ağustos ayında geçen yılın aynı ayına göre 1,8 puan azalarak, yüzde 74,3 seviyesinde gerçekleşti.

Tavuk yumurtası üretimi 1,2 milyar adet

Tavuk yumurtası üretimi Temmuz ayında bir önceki aya göre %1,9 artarken, bir önceki yılın aynı ayına göre %16,8 arttı.

Kesilen tavuk sayısı 101 milyon adet

Kesilen tavuk sayısı Temmuz ayında bir önceki aya göre %8 artarken, bir önceki yılın aynı ayına göre %11,6 arttı.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), eski adıyla Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) verilerine göre, Türkiye ekonomisi 2012 yılının ilk altı ayında %3,1 büyüdü. 2011 yılının ilk çeyreğinde (Ocak-Mart) Türkiye ekonomisinin “Çin’i sollayarak” %12,1 büyüdüğü ilan edilirken yapılan propagandalar anımsandığında, bu yıla ilişkin büyüme rakamı kaçınılmaz olarak “medya”nın arka sayfalarında yer almaya mahkumdu ve öyle de oldu.

Oysa ki, geçen yılın ilk çeyreğinde %12,1 ile “büyümede dünya rekoru” kıran Türkiye ekonomisi, bu yılın aynı döneminde %3,3 büyüebilmiş ve ikinci çeyrekte büyüme oranı %2,9’a gerilemiştir. Bunun açık anlamı, ekonominin geçen yıla göre yaklaşık %75 küçüldüğüdür.

Ancak yine TÜİK verilerine göre, sanayi üretimi Temmuz ayında geçen yılın aynı ayına göre %3,4 artmıştır. Bu veriye göre, 2012 yılındaki büyüme neredeyse tümüyle sanayi üretimindeki artıştan kaynaklanmaktadır. Buradan yola çıkıldığında ise, sanayi dışındaki tüm sektörlerde büyümeden çok küçülme söz konusudur.

Yine TÜİK verilerine göre, 2012’nin ilk yedi ayında (Ocak-Temmuz) ihracat %12,6 artarak 87 milyar 212 milyon dolara yükselmiştir.

Bu durumda, küçülen ekonominin, sadece %3,5 büyüdüğü söylenen sanayinin nasıl olup da ihracatta “rekor” kırabildiği ise bir “muamma”dır.

Gerçekte ne sanayi üretiminde, ne de ihracatta; TÜİK’in ileri sürdüğü gibi bir büyüme, gelişme ya da artış söz konusu değildir. Yapılan tek şey, eldeki verilerin üzerinde oynayarak, durumun “iyi” olduğunu göstermektir. Diğer bir tanımla, TÜİK verileri, Recep Tayyip Erdoğan’ın “Avrupa krizi”nin “teğet bile geçmeyeceği” sözünün ne kadar “doğru” olduğunu kanıtlamak için makyajlanmış.

	GSYİH Büyüme Oranı %	Hane Halkı Tüketim Artışı %
2011 1.dönem	12,1	12,1
2011 2.dönem	9,1	8,3
2011 3.dönem	8,4	7,8
2011 4.dönem	5,0	3,4
2011 Yıllık	8,5	7,8
2012 1.dönem	3,3	0,2
2012 2.dönem	2,9	-0,5
2012 6 ay	3,1	-0,2

Kaynak: TÜİK, TCMB.

GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla) verilerine göre (elbette TÜİK’in verilerine göre), Türkiye ekonomisi 2012 yılının ilk altı ayında %3,1 büyümüştür. Ancak yine TÜİK verilerine göre, aynı dönemde “Hane Halkı Tüketimi” %0,2 **azalmıştır**.

Öte yandan sanayi üretimi ilk yedi ayda ortalama %3,2 büyümeye görünürken, sanayide kapasite kullanım oranı ortalama %74,3 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Böylece, kapasite kullanım oranı, bir önceki yılın Ağustos ayına göre %2,4 **azalırken**, bir önceki aya göre %1,8 **azalmıştır**.

Sanayi Üretimi Bir önceki Yılın Aynı Ayına Göre Değişim Oranları				Kapasite Kullanım Oranı			
	2010	2011	2012		2011	2012	Değişim %
Ocak	12,8	19,2	1,5	Ocak	74,6	74,7	0,1
Şubat	17,6	14,0	4,4	Şubat	73,0	72,9	-0,1
Mart	21,4	10,6	2,6	Mart	73,2	73,1	-0,1
Nisan	16,9	8,9	1,5	Nisan	74,9	74,7	-0,3
Mayıs	14,9	8,2	5,9	Mayıs	75,2	74,7	-0,7
Haziran	10,0	7,0	3,0	Haziran	76,7	74,6	-2,7
Temmuz	8,8	7,0	3,4	Temmuz	75,4	74,8	-0,8
Ağustos	10,8	3,8		Ağustos	76,1	74,3	-2,4
Eylül	10,4	12,1		Eylül	76,2		
Ekim	9,9	7,5		Ekim	77,0		
Kasım	9,4	8,5		Kasım	76,9		
Aralık	16,7	3,7		Aralık	75,5		
Yıllık	13,1	8,9		Ortalama	75,4	74,2	-1,6
Kaynak: TÜİK.				Kaynak: TCMB.			

Sanayinin kapasite kullanım oranı azalırken, aynı sanayinin üretiminin artması olanaksızdır. Ama bu “olanaksızlık”, TÜİK için “olanaklı” olabilmektedir. Ve açıktır ki, bu da sadece eldeki verilerle “oynamak”la “olanaklı”dır.

Benzer bir durum ihracat rakamlarında ortaya çıkmaktadır.

TÜİK verilerine göre, Ocak-Temmuz 2012 döneminde Türkiye'nin (ki buna AKP'nin demek yanlış olmayacaktır) ihracat rakamları %12,6 artarak 87 milyar dolara yükselmiştir. Diğer bir tanımla,

İhracat (f.o.b.) Ocak-Temmuz (Milyon \$)					
		2011	2012		
		Miktar	Miktar	Değişim	%
1.	İran	2.033	8.046	6.013	295,8
2.	Almanya	8.168	7.709	-459	-5,6
3.	Irak	4.345	5.964	1.619	37,2
4.	İngiltere	4.610	4.768	158	3,4
5.	Rusya	3.347	3.741	394	11,8
6.	ABD	2.590	3.356	766	29,6
7.	İtalya	5.066	3.716	-1.350	-26,7
8.	Fransa	4.077	3.583	-494	-12,1
9.	Suudi Arabistan	1.536	2.352	816	53,0
10.	Mısır	1.505	2.200	695	46,2
	İlk On Ülke	37.279	45.435	8.156	21,8
	Toplam İhracat	77.448	87.212	9.764	12,6
Kaynak: TÜİK.					

2012 yılının ilk yedi ayındaki ihracat geçen yıla göre 9 milyar 764 milyon dolar artmıştır. Şüphesiz %3,1 büyüyen, dolayısıyla geçen yıla oranla küçülen bir ekonomide (üstelik “Avrupa krizi” varken) ihracatta böylesine “üstün” başarı göstermek her iktidara ve kula nasip olmaz!

Ama TÜİK'in açıkladığı ihracat rakamlarına bakıldığında, İran'a yapılan ihracatta büyük bir “patlama” yaşanmıştır. Buna göre, Türkiye'nin İran'a yaptığı ihracat, ilk yedi ayda, 2 milyar dolardan 8 milyar dolara fırlamıştır. Böylece **İran'a** yapılan ihracatta %295,8'lik bir artış gerçekleşmiştir.

	Ocak-Temmuz		
Ihracat (Milyon \$)	2011	20012	% Artış
İnciler, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller; taklit mücevherci eşyası; metal paralar	1.878	8.856	371,7
Kaynak: TÜİK.			

“Fasillara göre ihracat” verilerine bakıldığında ise, “inci, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller; taklit mücevherci eşyası; metal paralar” başlığı altında yapılan ihracatın, 1,877

milyar dolardan 8,8 milyar dolara çıktığı görülmektedir. Buna göre, “inci vs. vs.” başlığı altında yapılan ihracat geçen yıla göre %371,7 artış göstermiştir. Ve daha ayrıntılı verilerde bunların **İran'a yapılan altın ihracatından** kaynaklandığı açıkça görülmektedir.

Miktar olarak ikinci büyük artış **Irak'a** yapılan ihracatta ortaya çıkmıştır. Irak'a yapılan ihracat, geçen yılın ilk yedi ayına göre 1,6 milyar dolar artarak 5 milyar 963 milyon dolara fırlamıştır.

Irak'a yapılan ihracatta ortaya çıkan bu “patlama”, asıl olarak “Kürdistan Federe Devleti”yle yapılan yasadışı petrol anlaşmasından kaynaklanmaktadır. Yani “Irak” denilen, gerçekte Kuzey Irak'daki bölgesel Kürt yönetimidir.

Görüldüğü gibi, ihracatta meydana gelen “patlama”nın arka planında “**siyaset**” yatmaktadır. Ama ekonomi-siyaset ilişkisi sadece dış ticaret kalemlerinde görülen bir durum değildir.

Şimdi 23 Haziran tarihli gazetelerde çıkan şu haberi okuyalım:

“Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar Brezilya gezisinde, Suudi Kralı'nın Türkiye'ye 10 milyar hibe ettiğini söyledi.

Bakan Bayraktar, Türkiye ile Suudi Arabistan arasında siyasi yakınlaşma yaşandığını belirterek, bunun bölge dengeleri açısından Türkiye'nin lehine bir durum oluşturduğunu söyledi.

Bayraktar, ‘Kral ailesi Türkiye'ye yardımcı oluyor. 10 milyar dolar tutarında bir yardımı oldu’ dedi. Bu rakamın

hibe olduğunu belirten Bayraktar, 'Dünya piyasaları krizde ve nakit darlığı var. Şimdi Suudi devleti yeni bir yardım yapabilecek' diye konuştu."

Bu "itiraf" üzerine Güngör Uras 24 Haziran 2012 tarihli köşe yazısında şunları yazdı:

"Ancak, cevaplanması gereken 2 soru var:

1) Kimse kimseye bedava para vermez. Günümüzde bir kral bir ülkeye durup dururken hibe olarak para göndermez. Hele hele 10 milyar dolar hiç göndermez. Gönderir ise bunun karşılığı bir şey alacaktır. Suudi Kralı'na 10 milyar dolarlık hibe karşılığı vereceğimiz Sevda Tepesi 'Yetmez Abi'cim!' (Daha başka neler var? Onları bilelim!)

2) Gelen 10 milyar dolar nerede? Daha başka paralar da gelecektir. Bu paralar ne için gönderiliyor? Gelen paralar ve gelecekler hangi hesaba yazılacak?" (Güngör Uras, Milliyet, 24 Haziran 2012.)

Güngör Uras'ın "gelen paralar"ın "hangi hesaba yazılacağı" sorusunun yanıtı ödemeler dengesi hesabında çok açık biçimde görülmektedir.

Eski TOKİ başkanı, yeni Çevre ve Şehircilik Bakanı Bayraktar'ın Suudi Kralı'nın "hibe" ettiğini söylediği 10 milyar dolar, 2011 yılına ilişkin ödemeler dengesi hesabının "net hata/noksan" kaleminde görülen 11 milyar 594 milyon doların içindedir. Açık ifadesiyle, "Avrupa krizi"nin "teğet bile geçmemesi"nin hikmeti bu Suudi dolarlarındadır.

Suudi Kralı'nın 10 milyar doları "bedava" vermediği, bunun karşılığında Suriye'ye yönelik kontra saldırıların örgütlediği ise her gün gazetelerde yer almaktadır.

İşte "19. yy ideolojisi olan ulusçuluk Avrupa'da feodalite ile bölünmüş yapıları bir araya getirip ulus devletleri doğurdu. Bizde ise tarihten gelmiş organik yapıları dağıtarak geçici ve suni karıştıklar ve kimlikler ortaya çıkardı. Hepimizin bu ayrıştırıcı kültürle hesaplaşma zamanı geldi." diyen, kendi doktora tezinin doğruluğunu ispatlama saplantısına kapılmış Dışişleri Bakanı "Prof. Dr." Ahmet Davutoğlu'nun "neo-osmanlı" projesi Suudi dolarlarıyla finanse edilmeye çalışılmaktadır.*

Yine de ortada bir "başarı" vardır. Bu da cari işlemler açığının azalmasıdır.

Yine Merkez Bankası verilerine göre, geçen yılın ilk yedi ayında 50 milyar 186 milyon dolar olan cari işlemler açığı, bu yılın aynı döneminde 34 milyar 462 milyon dolara inmiştir. Böylece cari işlemler açığı ilk yedi ayda 15,7 milyar dolar azalmıştır. Öte yandan dış ticaret açığı, aynı dönemde 13,5 milyar olarak gerçekleşmiştir.

Böylece cari işlemler açığındaki azalış, doğrudan dış ticaret

(Milyon Dolar)	2007	2008	2009	2010	2011	Ocak- Temmuz 2012
CARİ İŞLEMLER HESABI	-38.434	-41.524	-13.370	-46.643	-77.141	-34.462
FİNANS HESABI	49.287	34.707	10.065	58.929	66.591	41.290
Yurtiçinde Doğrudan Yatırım	22.047	19.504	8.411	9.038	15.875	8.878
Portföy Hesabı-Yükümlülükler	2.780	-3.770	2.938	19.617	19.298	15.818
Hisse Senetleri	5.138	716	2.827	3.468	-986	1.964
Borç Senetleri	-2.358	-4.486	111	16.149	20.284	13.854
Diğer Yatırımlar-Yükümlülükler	33.482	34.824	-8.007	28.250	19.889	16.279
Merkez Bankası	-1.450	-1.791	-901	-553	-1.965	-985
Genel Hükümet	82	1.742	1.602	3.580	2.003	152
Bankalar	3.736	9.457	514	27.254	9.983	11.114
Diğer Sektörler	31.114	25.416	-9.222	-2.031	9.868	5.998
Cari,Sermaye ve Finansal Hesaplar	10.845	-6.878	-3.356	12.235	-10.580	6.828
NET HATA VE NOKSAN	1.170	4.120	4.147	2.733	11.594	3.165
GENEL DENGE	12.015	-2.758	791	14.968	1.014	9.993

Kaynak: TCMB.

açığındaki azalışa denk düşmektedir. Bunda da, ithalattaki 2,3 milyar dolarlık azalmaya karşılık, ihracatta görülen 11,1 milyar dolarlık artış etkili olmuş görünmektedir.

Merkez Bankası'nın bu ihracat verilerini esas alırsak, bu ihracatın yaklaşık 6 milyar dolarının İran'a yapılan altın ihracatı olduğu hesaba katıldığında, ihracattaki artışın 5,1 milyar dolar (%6,4) olduğu görülür. İran'a yapılan altın "ihracı"na "Irak"a yapılan ihracattaki 1,6 milyar dolarlık artış ile Suudi Arabistan'a yapılan 815 milyon dolarlık ihracat artışı eklendiğinde, gerçek ihracat artışı 2,7 milyar dolar (toplam 84,2 milyar dolar) olmaktadır. Bu durumda, **gerçek dış ticaret açığı** 49,3 milyar dolardır. Dolayısıyla **cari işlemler açığı** da 8,4 milyar dolar artarak 42 milyar 877 milyona çıkmaktadır.

Dış Ticaret Dengesi (Merkez Bankası)			
(Milyon \$)	Ocak-Temmuz 2011	Ocak-Temmuz 2012	Fark
İhracat f.o.b.	81.432	92.619	11.187
İthalat f.o.b.	-135.864	-133.504	-2.360
Dış Ticaret Açığı	-54.432	-40.885	-13.547

Kaynak: TCMB.

Böylece **ödemeler dengesi**, Merkez Bankası'nın açıkladığı gibi, 6.828 milyon dolar fazla değil, 1.587 milyon dolar **açık** vermektedir. Ekonominin küçüldüğü hesaba katıldığında ödemeler dengesi hesabının açık vermesi de çok doğaldır.*

* Bu durum TÜİK'in dış ticaret verilerinde daha net olarak görülmektedir. Buna

Ama burada da bir “sorun” vardır. Merkez Bankası’nın ödemeler dengesi hesabında yer alan dış ticaret verileri ile TÜİK’in açıkladığı dış ticaret verileri birbirini tutmamaktadır.

Bilineceği gibi, cari işlemler açığının en önemli bir yanı, bu açığın kapatılabilmesi için dış borçlanmaya gidilmesidir. “Avrupa borç krizi” koşullarında borçlanmanın zorlaşması ve borçlanma maliyetinin (faizler) artması, kaçınılmaz olarak cari işlemler açığının “finansmanı sorunu”nu ortaya çıkarmaktadır. Geçen yıl “cari açığın finansmanı” sorunu Suudi dolarlarıyla “çözülmüş”se de, aynı durumun “sürdürülebilirliği” yoktur. Dolayısıyla Merkez Bankası’nın (Recep Tayyip Erdoğan’ın hiç istememesine rağmen) cari açığı azaltmak yönünde hareket etmesi kaçınılmazdı. Bu da ihracat artışından daha çok **ithalatın azaltılmasıyla** gerçekleştirilmiştir.

İthalatın azaltılması ise, dolar kurunun artışı ve iç tüketimin azaltılmasıyla sağlanmıştır. İç tüketimin azaltılmasında en belirleyici etmen ise, banka kredilerindeki artış oranının Merkez Bankası tarafından (munzam karşılık oranlarının artırılması yoluyla) sınırlandırılması olmuştur.

Böylece cari açığı azaltmak için alınan “önlemler” sonucunda ithalat ve iç tüketim azalmıştır. Bunun sonucu ise, ithalattan ve iç

(Milyon TL)	2011 Ocak-Ağustos Toplamı	2012 Ocak-Ağustos Toplamı	Artış Oranı
Bütçe Giderleri	196.937	229.005	16,3
Personel Giderleri	49.122	58.359	18,8
Cari Transferler	71.183	86.795	21,9
Borç Verme	2.786	5.244	88,2
Faiz Harcamaları	31.742	36.264	14,2
Bütçe Gelirleri	199.042	220.484	10,8
Vergi Gelirleri	169.460	182.177	7,5
Bütçe Dengesi	2.105	-8.520	
Faiz Dışı Denge (Maliye Tanımlı)	33.847	27.744	-18,0
Faiz Dışı Denge (Program Tanımlı)	27.494	16.789	-38,9
Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı.			

göre, 2011 yılının Ocak-Temmuz aylarındaki **ihracat** (fob) 77 milyar 448 milyon dolar iken, 2012 yılının aynı döneminde 87 milyar 212 milyon dolardır. TÜİK verilerine göre, aynı dönemde **ithalat** (cif) 2011 yılında 140 milyar 796 milyon dolar iken, 2012 yılında 137 milyar 912 milyon dolardır. Böylece 2012 yılının ilk yedi ayında **dış ticaret açığı** 50,7 milyar dolar olmaktadır. Oysa Merkez Bankası verilerinde, 2012 yılının ilk yedi ayındaki **dış ticaret açığı** 40,885 milyar dolar olarak görünmektedir. TÜİK ile Merkez Bankası verileri arasındaki fark yaklaşık 10 milyar dolardır. Bu durumda cari açık, Merkez Bankası’nın ödemeler dengesi verilerinde gösterildiği gibi 34 milyar 462 milyon dolar değil, 44 milyar 277 milyon dolar olmaktadır. Bu da bizim yukarıda yaptığımız hesaplamaya yaklaşık olarak eşittir.

Bu çelişik veriler, Türkiye’deki ekonomik verilerin ne kadar çarpık olduğunu da göstermektedir.

(Milyon TL)	2011 Ocak-Ağustos Toplamı	2012 Ocak-Ağustos Toplamı	Artış Oranı
Vergi Gelirleri	169.460	182.177	7,5
Gelir Vergisi	32.059	36.970	15,3
Kurumlar Vergisi	19.433	20.667	6,4
KDV	20.686	21.221	2,6
ÖTV	41.455	44.127	6,4
İthalatta Alınan KDV	31.384	31.385	0,0
Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı.			

tüketimden alınan (KDV-ÖTV) **vergilerin düşmesi** olmuştur. Bu da, geçen yıl 2.1 milyar TL **fazla** veren, Ocak-Ağustos dönemine ilişkin 8 aylık bütçenin, bu yıl 8.5 milyar TL **açık** vermesine yol açmıştır.

Devlet bütçesinin bu “perişan” hali, kaçınılmaz olarak, giderlerin kısılmasına ve gelirlerin artırılmasına yol açmaktadır. Giderler, ancak kamu personelinin sayılarının ve maaşlarının azaltılması ve “sosyal” harcamaların kısılmasıyla azaltılabilir. Gelirler ise, her zaman olduğu gibi, ek yeni vergilerle (ÖTV-KDV vb.) artırılabilir. Bu da elektrikten doğal gaza, sigaradan içeceğe kadar her ürüne zam yapılması demektir. Ve öyle de olmuştur.

Cari açığı kapatmak amacıyla iç tüketimin kısılmasının bir nedeni de, banka kredilerinin daralmasıdır. Bu da, borçlarını tüketici kredileri ve kredi kartlarıyla “döndüren” kesimlerin borçlarını “döndürememeleri”, yani borçlarını ödeyememeleri sonucunu doğuracaktır. Bir de buna yeni ve ek vergiler eklendiğinde, kredi borçlarının büyük oranda ödenemez hale geleceği açıktır.

Böylece “küçülen ekonomi”nin “büyüyen üretimi”nden geriye kalan ise, sadece ve sadece 1,2 milyar “adet” tavuk yumurtası ile 101 milyon “adet” kesilmiş tavuktur. Bunlardan halkın payına düşen de, aylık olarak 202 milyon “adet” “tavuk kanadı”ndan başka bir şey değildir.

	Tavuk yumurtası (bin adet)		Kesilen tavuk (bin adet)	
	2011	2012	2011	2012
Ocak	1.100.827	1.157.783	76.721	80.301
Şubat	1.048.171	1.145.057	68.346	75.410
Mart	1.106.555	1.235.227	78.114	84.156
Nisan	1.044.659	1.197.353	78.031	86.902
Mayıs	1.044.963	1.194.230	87.599	96.157
Haziran	1.021.721	1.198.820	87.141	93.834
Temmuz	1.046.113	1.221.438	90.874	101.371
Kaynak: TÜİK.				

Ekonomi-Politik Nedir? Ekonomik Tahliller Ne İşe Yarar?

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 130, Kasım-Aralık 2012

Fransızca “*economie politique*”den Türkçeye yanlış bir çeviriyle giren ekonomi-politik deyimi, tam karşılığı olarak “**politik ekonomi**”dir. Yani “*politikaya ait ekonomi*” anlamına gelir. Politika (siyaset) ise, Marks’ın “*Ekonomi Politîğin Eleştirisine Katkı*”da ifade ettiği gibi, “**maddi hayatın üretim tarzı**” tarafından koşullandırılan alandır. Türkçe karşılığıyla politika, “devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatı”dır.¹ Bu anlamıyla “ekonomi-politik” (politik ya da siyasal ekonomi), **devlete ilişkin ekonomi** demektir. Marks “*mülkiyet ilişkileri*”ni “*üretim ilişkilerinin hukuki ifadesi*”² olarak tanımlarken, ekonomi-politiğin salt ekonomik ilişkiler alanıyla (altyapı) sınırlandırılmayacağını, tüm toplumsal ve siyasal ilişkileri kapsamaması gerektiğini ortaya koymuştur.³

“Ekonomi-politik, en geniş anlamda, insan toplumunda maddesel yaşama araçlarının üretim ve değişimini

¹ TDK Sözlüğü.

² Marks, *Ekonomi Politîğin Eleştirisine Katkı*.

³ “Araştırmaların, devlet biçimleri kadar hukuki ilişkilerin de ne kendilerinden, ne de iddia edildiği gibi insan zihninin genel evriminden aşamayacağı, tam tersine, bu ilişkilerin köklerinin, Hegel’in 18. yüzyıl İngiliz ve Fransız düşünürlerinin örneğine uyarak “sivil toplum” adı altında topladığı maddi varlık koşullarında buldukları, ve sivil toplumun anatomisinin de, ekonomi politîğin içinde aranması gerektiği sonucuna ulaştı.” (Marks, *Ekonomi Politîğin Eleştirisine Katkı*, Giriş.)

yöneten yasaların bilimidir. Üretim ile değişim iki farklı işlemdir. Üretim, değişimsiz olabilir; ama değişim, –tanım gereği ürünlerin değişiminden başka bir şey olmamasından ötürü–, üretimsiz olamaz. Bu iki toplumsal işlemden her biri, büyük ölçüde kendine özgü dış etkilerin etkisi altında ve dolayısıyla büyük ölçüde kendi öz ve özgül yasalarına sahip bulunur. Ama öte yandan, bu işlevler birbirlerini her an koşullandırır ve birbirleri üzerinde öylesine bir etkide bulunurlar ki bunlar, ekonomik eğrinin apsis ve ordinatı olarak adlandırılabilirler.

İnsanların üretim ve değişim koşulları ülkeden ülkeye ve her ülkede de kuşaktan kuşağa değişir. Öyleyse ekonomi-politik de bütün ülkeler ve bütün tarihsel dönemler için aynı olamaz.”⁴

Ekonomi-politik, belirli bir tarihsel dönemde ve belirli bir ülkede (örneğin İngiltere) üretim ve değişim ilişkilerinin incelenmesi (tahlil edilmesi) ve bu ilişkilerin yasalarının ortaya konulmasıdır. Böylece ekonomi-politik, toplumsal ölçekte üretim ilişkileriyle; toplumsal üretim ve değişim ilişkileriyle uğraşır. “Bununla birlikte” der Engels, “çeşitli insan toplumlarının içlerinde üretim ve değişimde buldukları ve sonuç olarak ürünlerin her kez içlerinde **bölüşülükleri koşulların ve biçimlerin bilimi**” dir de.⁵

“Ama bölüşümdeki farklılıklarla birlikte *sınıf farklılıkları* da ortaya çıkar. Toplum, ayrıcalıklı sınıflarla yoksunlaşmış sınıflar, sömürücülerle sömürülenler, egemenlerle yönetilenler biçiminde bölünür ve aynı bir aşiretin doğal topluluk gruplarının, evrimleri içinde başlangıçta yalnızca ortak çıkarlarına (örneğin Doğudaki sulama) gözkulak olmak ve dışa karşı savunmalarını sağlamak için ulaşmış buldukları devlet, bundan böyle, egemen sınıfın yaşama ve egemenlik koşullarının yönetilen sınıfa karşı zorla sürdürülmesi gibi bir ereğe sahip olur.

Bununla birlikte bölüşüm, üretim ve değişimin salt edilgen bir sonucu da değildir; o da ötekiler üzerinde etkili olur. Her yeni üretim tarzı ya da her yeni değişim biçimi, başlangıçta yalnızca eski biçimler ile bunlara uygun düşen siyasal kurumlar tarafından değil ama eski bölüşüm biçimi tarafından da engellenir. Her yeni üretim tarzı ya da her yeni değişim biçiminin, önce uzun bir savaşım içinde, kendine uygun düşen bölüşümü kendine bağlaması gerekir. Ama belli bir üretim ve değişim biçimi ne denli hareketli, gelişime ve evrime ne denli yatkın olursa, bölüşüm de için-

⁴ Engels, *Anti-Dühring*, s. 227.

⁵ Engels, *Anti-Dühring*, s. 231

den çıktığı koşulların etkisinden kurtulduğu ve daha önceki üretim ve değişim biçimi ile çatışma içine girdiği bir düzeye o denli çabuk ulaşır. Yukarda sözkonusu edilen eski ilkel topluluklar, dış dünya ile ticaret işlerinde dağılmaları sonucunu veren servet farklılıkları meydana getirmeden önce, bugün bile Hintliler ve Slavlarda olduğu gibi, varlıklarını binlerce yıl sürdürebilirler. Buna karşılık, topu topu üçyüz yıllık bir geçmişi bulunan ve ancak büyük sanayinin ortaya çıkmasından sonra egemen duruma geçen modern kapitalist üretim, bu kısa zaman parçası içinde, bölüşümde onu zorunlu olarak sonuna götürecektir olan çelişkiler –bir yanda sermayelerin birkaç elde, öte yanda da varlıksız yığınların büyük kentlerde toplanması– yarattı.

Bölüşüm ile bir toplumun maddesel varlık koşulları arasındaki bağ, her durumda yansıması halk içgüdüsünde düzenli olarak bulunacak denli doğaldır. Bir üretim biçimi, evriminin yükselme çizgisi üzerinde bulunduğu sürece, kendisine uygun düşen bölüşüm biçimi tarafından zarara uğratılmış durumda bulunan kimseler tarafından bile alkışlanır. Büyük sanayinin ortaya çıkması zamanındaki İngiliz işçileri gibi. Hatta bu üretim biçimi toplum için normal olarak kaldığı sürece, bölüşümden genellikle herkes hoşnuttur ve o anda egemen sınıfın kendisi içinden yükselen protestolar (Saint-Simon, Fourier, Owen), ilkin sömürülen yığın içinde hiçbir yankı bulmaz. Ancak sözkonusu üretim biçimi iniş çizgisinin büyücek bir kısmını tamamladığı, ömrünün yarısını doldurduğu, varlık koşulları büyük ölçüde ortadan kalktığı ve ardılı gelip kapıya dayandığı zamandır ki – işte ancak o zamandır ki gitgide daha eşitsiz bir biçime gelen bölüşüm haksız görünür; işte ancak o zamandır ki yaşam tarafından aşılmiş olgular, ölümsüz denilen adaletin karşısına çağılır. Ahlak ve hukuka bu başvuru, bizi bilimsel bakımdan bir parmak bile ilerletmez; iktisat bilimi, ne denli haklı olursa olsun, ahlaksal öfke içinde herhangi bir kanıt değil ama yalnızca bir belirti görebilir. İktisat biliminin görevi daha çok, ortaya çıkan toplumsal bozuklukların bir yandan varolan üretim biçiminin zorunlu sonuçları ama bir yandan da başlayan bozulmasının belirtileri olduklarını göstermek ve bozulan ekonomik hareket biçimi içinde, üretim ve değişimin gelecekteki bu bozuklukları ortadan kaldıracak yeni örgütlenme öğelerini bulup çıkarmaktır. Ozanı yaratan öfke, bu bozuklukların betimlenmesinde ya da bu bozuklukları yadsıyan veya süsleyip-püsleyen egemen sınıfın hizmetindeki şakşakçılara karşı saldırıda

tam yerli yerindedir. Ama her durumda ne denli az *tanıtlayıcı* olduğu, tüm geçmiş tarihin *her* döneminde bu öfkeyi besleyecek yeterince şey bulunması basit gerçeğinden de anlaşılabilir.

Bununla birlikte, çeşitli insan toplumlarının içlerinde üretim ve değişimde buldukları ve sonuç olarak ürünlerin her kez içlerinde bölüşüldükleri koşulların ve biçimlerin bilimi olarak ekonomi politik, bu genişlemeyle henüz yaratılacak bir şey olarak kalır. Şimdiye değin iktisat bilimi olarak elimizde bulunan şey, hemen tamamen kapitalist üretim biçiminin doğuşu ve gelişmesi ile sınırlanır: Bu da üretim ve değişimin feodal biçimlerinden arta kalanların eleştirisiyle başlar, bunların kapitalist biçimlerle değişmesi zorunluluğunu gösterir, daha sonra bu üretim tarzını ve ona uygun düşen değişim biçimlerini olumlu anlamda, yani toplumun genel ereklerni kolaylaştırmaları anlamında açıklar ve kapitalist üretim biçiminin sosyalist eleştirisi ile, yani kapitalist üretim biçiminin yasalarının olumsuz anlamda açıklanması, bu üretim biçiminin kendi öz evrimi tarafından kendi kendini olanaksız kılan noktaya doğru yönelmiş olduğunu tanımlanması ile bitirir. Bu eleştiri, kapitalist üretim ve değişim biçimlerinin, üretimin kendisi için gitgide katlanılmaz bir engel durumuna geldiklerini; bu biçimler tarafından zorunlu olarak koşullandırılan bölüşüm tarzının gün günden daha çekilmez bir sınıf durumu, gitgide daha az ama gitgide daha zengin kapitalistler ile sayısı durmadan artan ve durumu genellikle kötünün kötüsüne giden varlıksız emekçi işçiler arasında her gün daha da kızışan bir karşıtlık doğurduğunu ve ensonu, kapitalist üretim biçimi çerçevesinde yaratılmış ama bu üretim biçiminin artık egemenlik altına alamadığı yoğun üretken güçlerinin, toplumun bütün üyelerine, hem de durmadan artan bir ölçüde yaşama araçları ve yeteneklerinin özgür bir gelişmesini sağlamak için, planlı bir elbirliği bakımından örgütlenmiş bir toplum tarafından el altına alınmaktan başka bir şey beklemediklerini tanıtlar.

Burjuva ekonomisinin bu eleştirisini sonuna değin götürülebilmek için üretim, değişim ve bölüşümün kapitalist biçimini bilmek yetmiyordu. Ona öngelen ya da daha az gelişmiş ülkelerde, onun yanında hâlâ varlıklarını sürdüren biçimler de, hiç değilse ana çizgileri içinde, irdelenmeli ve karşılaştırma konuları hizmeti görmeliydiler. Bu türlü bir irdelene ve karşılaştırma şimdiye değin genel olarak yalnızca Marks tarafından yapılmıştır ve bunun sonucu

burjuva dönem-öncesi teorik iktisat üzerine şimdiye değin saptanmış ne varsa, hemen hepsini onun araştırmalarına borçlu bulunuyoruz.

Ekonomi politik, dahi kafalarda 17. yüzyıl sonuna doğru doğmuş olmasına karşın gene de, dar anlamda, fizyokratlar ve Adam Smith'in vermiş buldukları olumlu formüller içinde, özsel olarak 18. yüzyılın çocuğudur ve bu dönemin bütün üstünlük ve kusurlarıyla birlikte, bu çağda büyük Fransız aydınlanma filozofları tarafından elde edilmiş başarılar dizisi içine girer. Aydınlanma filozofları için söylemiş bulunduğumuz şey, o çağın iktisatçıları için de geçerlidir. Yeni bilim, onlar için, çağlarındaki koşulların ve gereksinmelerin dışavurumu değil ama ölümsüz usun dışavurumu idi; bu bilimin bulduğu üretim ve değişim yasaları, bu eylemlerin tarihsel olarak belirlenmiş bir biçiminin değil ama doğanın ölümsüz yasaları idiler; bu yasalar, insan doğasından çıkarılıyorlardı. Ama bu insan, yakından bakılırsa, o zaman büyük burjuva haline dönüşmekte olan **orta burjuva** idi⁶ ve doğası da, çağın tarihsel olarak belirlenmiş koşulları içinde **üretimde** bulunmaya ve ticaret yapmaya dayanıyordu.”⁷

Bu tarihsel süreçte burjuvazinin, özel olarak da manüfaktür burjuvazisinin (orta burjuvazi) ilişkilerine dayanan ve bu ilişkileri açıklamayı amaçlayan ekonomi-politik bir **burjuva** bilim alanı olarak ortaya çıkar. Ekonomi-politiğe bu burjuva niteliğini veren, **kapitalistin** üretim, değişim (ticaret) ve bölüşüm koşullarını tahlil

⁶ Pek çok Marksist-Leninist klasiğin çevirisinde karşılaşılan eksiklikler ve yanlışlıklar burada da mevcuttur. Engels'in özgün metninde “*mittelbürger*”, yani “orta tabaka”, Kenan Somer çevirisinde “orta burjuvazi” olarak çevrilmiştir. Bu yanlışlığa bağlı olarak “*bourgeois*” sözcüğü de “büyük burjuva” olarak çevrilmiştir. Keza “*manufacturing*” ya da Almanca “*fabrizier*” de “üretimde bulunma” olarak çevrilmiştir. Bu ve benzeri çeviri hataları pek çok durumda önemli sorunlar ortaya çıkartabilmekte, yer yer polemiklere neden olmaktadır. İlk başta ifade ettiğimiz gibi, Almanca “*politische Ökonomie*”, İngilizce “*political economy*”, Fransızca “*économie politique*”, Türkçe'ye “**ekonomi-politik**” olarak çevrilmiştir. Tüm çevirilerde bu çeviri benimsediğinden, ilk anda kavramsal ve terimsel bir sorun ortaya çıkmamıştır. Ancak daha sonraki yıllarda, özellikle 1980 sonrasında değişik yayınevleri tarafından yapılan Marks-Engels çevirilerinde “ekonomi-politik” yerine “politik ekonomi”nin kullanılması, kaçınılmaz olarak terminoloji farklılıkları ortaya çıkarmıştır.

Terimler ve kavramlar **tanımlanmış sözcükler** olduğu için, farklı sözcüklerle ifade edilmiş olması tanımın kendisini değiştirmedeği sürece sadece terminolojik birlik açısından önemlidir. Ayrıca Marks-Engels'in yapılarının Almancadan diğer dillere çevrilirken bazı güçlükler ve farklılıklar ortaya çıktığını da unutmamak gerekir. Örneğin Engels, *Kapital*'in birinci cildine düştüğü dipnotta şöyle yazmaktadır: “İngilizcenin, burada söz konusu edilen emeğin iki farklı yönü için, iki farklı sözcüğe sahip olmak gibi bir üstünlüğü var. Kullanım-değeri yaratan ve nitel olarak dikkate alınan, *Labour* [“emek”] değil, *Work* [“iş”]'tir; oysa Değer yaratan ve nicel olarak dikkate alınan, *Work* [“iş”] değil, *Labour* [“emek”]'tir.” (*Kapital*, Cilt: I, s. 61-Dipnot.)

⁷ Engels, *Anti-Dühring*, s. 228-233.

etmekle yetinmesidir. Bu amaçla yapılan tahlilden beklenen, tek tek ya da bütün olarak kapitalist sınıfın karşı karşıya kaldığı sorunlara çözümler bulmaktır. Böyle bir amaçla şekillenen ekonomi-politik, kaçınılmaz olarak burjuva (kapitalist) çıkarılara hizmet eder. Ekonomi-politikten beklenen, **kapitalist sınıfın kârını azamileştirmesi** ve ortaya çıkan **bunalımlara çözüm üretmesidir**.

Bu niteliği ile burjuva ekonomi-politiği, üretim sürecini irdelerken kârın azamileştirilmesini; dolaşım sürecini irdelerken metalarn satış koşullarının belirlenmesini ve bölüşüm koşullarını irdelerken “gelir”in kâr, faiz ve toprak rantı arasındaki dağılımını esas alır. Böylece “yatırım, ticaret ve finans” konuları burjuva ekonomi-politiğinin ana konuları olur. Ancak bu konular, sektörel bazda değil, ulusal ölçekte ele alınır. Bir başka deyişle, burjuva ekonomi-politiği üretim, değişim ve bölüşüm koşullarını **ulusal** (ve uluslararası) **ölçekte** ele alır. Bu nedenle, burjuva ekonomi-politiği **ulusal üretim, ulusal ticaret ve ulusal gelir** konularını irdeler.

Burjuva ekonomi-politiği, devlete ilişkin ekonomi olmakla birlikte, asıl olarak “*toplam ürünün ya da ‘zenginliğin’⁸ üretim ve bölüşümünü düzenleyen yasaları*” inceleyen bir alan olarak ortaya çıkmıştır.

“Her ülkede, toprağın ve emeğin toplam ürünü üç bölüme ayrılır: bunlardan bir bölümü ücretlere, öteki kârlara ve diğeri de ranta gider... Toplumun değişik aşamalarında yeryüzünden sağlanan toplam üretimin bu üç sınıf arasında rant, kâr ve ücret olarak paylaşımı farklı olacaktır... [işte] bu bölüşümü düzenleyen yasaların belirlenmesi ekonomi politiğin baş sorunudur.”⁹

Burjuva ekonomi-politiğinin toplumsal ürün ve bunun paylaşımına ilişkin yasaları bulmaya yönelik araştırmaları, “ulusal ekonomi” çerçevesinde ekonomik faaliyetlerin tahlil edilmesi demektir. Ancak bu yöneliş, basit bir “akademik çaba” ya da insan felsefesi yapma isteğiyle ilgili değildir.

Feodalizmin yerini alan kapitalizm koşullarında ticaret ve üretimde meydana gelen gelişmeler “zenginliği” (servet) artırmıştır. Bu “zenginlik” artışının nedenleri ve niteliğinin ortaya konulması, özellikle bireysel “zenginleşme”nin bir çok mülksüzleşmeyle birlikte ortaya çıkması, “nedensiz zenginleşme”ye karşı gösterilen tepkiler karşısında zorunlu hale gelmiştir. Tek tek kişilerin neden ve nasıl “zenginleştikleri”nin araştırılması yerine, bu “zenginliğin” toplum-

⁸ Adam Smith’in 1801 yılında yayınlanan “Ulusların Zenginliği” (*An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*) kitabında “toplam ürün” ya da “zenginlik” ulusal ölçekte ele alınır. Bu, aynı zamanda ekonomi-politiğin, bir ulusun bütün ekonomik ilişkilerini kapsayan bir bilimsel araştırma alanı olmasının başlangıcıdır.

⁹ David Ricardo, *Ekonomi Politiğin ve Vergilendirmenin İlkeleri*, Belge Yayınları, İstanbul 1997 [1817], s. 23.

sal ölçekteki durumunun ele alınması, aynı zamanda kapitalizm koşullarındaki “zenginliğin” meşrulaştırılması demektir.¹⁰ Böylece Adam Smith’in “*Ulusların Zenginliğinin Nedenleri ve Doğası Üzerine Araştırmalar*” kitabı ekonomi-politiğin sınırlarını da çizmiştir. Bundan böyle artık burjuva ekonomi-politiğinin görevi, kapitalist toplumda “zenginliğin”, yani **sermaye birikiminin** doğasını ve büyümesinin yasalarını ortaya çıkarmak olmuştur.

Ancak ekonomi-politiğin “ulusal zenginliğin” nedenlerini ve doğasını (niteliğini) araştırmaya başlaması, yukarda ifade ettiğimiz gibi, feodalizmden kapitalizme geçiş koşullarında “zenginliğin” el değiştirmesinin yaratmış olduğu toplumsal, siyasal ve ideolojik tepkilerin ve farklılaşmaların ürünüdür. Düne kadar feodal sınıfın sahip olduğu “zenginlik”, şimdi kapitalist sınıf tarafından ele geçirilmiştir. Bu dönüşüme karşı ilk tepki, şüphesiz feodal egemen sınıf ve tabakalardan gelmiştir. Kapitalizmin gelişmesi karşısında feodal sınıfların tepkisi **ahlaki**, dolayısıyla **dinsel**, yani **ideolojiktir**. Feodalizmde “zenginliğin” (servetin) soylu sınıf içinde ve soyluluk temelinde dağılımı ve el değiştirmesi, gelişen kapitalizmle birlikte bu “soyluluğun” dışına çıkmıştır. Soylu sınıfın dışında yer alan, “*tiers-etat*” adı verilen “üçüncü tabaka”, yani burjuvazinin zenginleşmesi ve buna bağlı olarak feodal soyluluğun eski servetini kaybetmeye başlaması, o güne kadar yerleşik değer yargılarına ters düşmüştür. Bu ters düşüş, burjuvazinin zenginleşmesinin, feodal anlamda ve dinsel ölçülerde ahlaki olmadığı düşüncesiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Özellikle meta ticareti yapan kesimin, yani tüccarların metaları değerlerinin üstünde fiyatlarla satarak kendilerini zenginleştirdikleri, dolayısıyla bu zenginliğin insanların aldatılması ve insanların zor durumlarından yararlanılmasıyla sağlandığı ileri sürülür.¹¹

Ekonomi-politik, bu “ahlakçı düşünce” karşısında gelişen burjuva felsefesinden ekonomi alanına bir sıçrayıştır. Böylece ekonomi-politik, burjuvazinin “zenginliğinin” kökenlerini açıklayarak,

¹⁰ “İlk ve son kez burada belirtmek isterim ki, ben, klasik ekonomi politik deyince, yalnızca görünüşleri ele alan, bilimsel ekonominin uzun süre önce sağladığı malzemeyi durup dinlenmeden ağzında geveleyip duran ve burjuvazinin günlük kullanımını için en münasebetsiz olayların en aklauygun açıklamalarını arayan, bunun dışında da tuzukuru burjuvazinin onlar için dünyaların en iyisi olan kendi dünyaları ile ilgili bayağı düşüncelerini bilgiççe sistemleştirmeye ve bunları ebedî gerçeklermiş gibi ilan etmeye kalkışan vülger ekonomiye karşılık, W. Petty’den beri, burjuva toplumundaki gerçek üretim ilişkilerini araştıran bir ekonomi bilimini anlıyorum.” (K. Marks, *Kapital*, Cilt: I, s. 96 dipnot.)

¹¹ Aristoteles “para kazanma”nın iki yolundan bahsederken, “Biri zorunlu ve kabul edilecek niteliktedir, ... öteki ticari olanı değiş-tokuşa dayanır ve buna haklı olarak kınamayla bakılabilir; çünkü doğadan değil, insanların birbirleriyle alışverişlerinden çıkmaktadır” derken tüccarın zenginliğinin “kınanacak” özelliğe sahip olduğunu söyler. (Aristoteles, *Politika*, Remzi Kitapevi, 5. Baskı, İstanbul, s.12;12-29)

“Savaş soygunculuktur, ticaret genellikle dolandırıcılıktır.” (Benjamin Franklin, *Works*, II. edit. Sparks, *Positions to be examined concerning National Wealth*, s. 376.)

ne denli “doğal” olduğunu ispatlamaya çalışmıştır. Bu da, ekonomi-politiği, hem bir “**ekonomi teorisi**”, hem de “**ekonomi politikası**” haline dönüştürmüştür.

Ekonomi-politik, burjuvazinin “zenginliği”nin nedenleri ve doğasının açıklamasının ötesine geçerek, aynı zamanda gelişen kapitalizmin ortaya çıkardığı “sorunların” çözümlenmesinin bir alanı olmuştur. Bu yönüyle ekonomi-politik, feodal sınıfların kapitalizme karşı yönelttikleri “ahlakçı” eleştirilerin dayandığı **olumsuz gelişmelerin**, hem “doğal” **nedenlerini** açıklayan, yani onları meşrulaştıran, hem de onlara **çözüm** bulmaya çalışan bir “bilim” dalı haline gelmiştir.

Rousseau ekonomi-politiği şöyle açıklar:

“Bu sözcük, Grekçe *ev (oikos)* ve *yasa (nomos)* sözcüklerinden oluşmuştur ve aslında bir **ailenin tümünün ortak iyiliği için evin bilgece ve dürüstlikle yönetilmesini** belirtir. Anlamı, daha sonra büyük bir aileyi yani devleti kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bu iki farklı anlamı ayırdetmek için sonuncu durumda *genel ekonomi* ya da *politik ekonomi*, birinci durumda ise *ev ekonomisi* ya da *özel ekonomi* sözcükleri kullanılır.”¹² (abc)

Adam Smith’e göre, “bir toplum ‘üyelerinin çok büyük bir bölümü sıkıntı içinde olduğu zaman elbette mutluluk ve gönenc içinde olamayacağı’, toplumun en zengin durumu çoğunluğun bu sıkıntısına yolaçtığı ve ekonomi politik de (genel olarak özel çıkar toplumu) bu aşırı zenginlik durumuna götürdüğü için, toplumun *mutsuzluğu*, öyleyse ekonomi politiğin ereğidir.”¹³

“Ekonomi bilimi” olarak iktisadın ekonomi-politik oluşu, fizyokratların, Adam Smith ve izleyicilerinin merkantilist döneme (ticari kapitalizm) yönelttikleri eleştirilerin bir ürünü olmuştur ve odak noktasını devletin ekonomiye müdahalesi oluşturmuştur. **Devlete ilişkin ve devleti kapsayan her ekonomik tahlil**, kaçınılmaz olarak **politik ekonominin tahlilidir**, yani **ekonomi-politiktir**.

Adam Smith ekonomi-politiği şöyle tanımlar:

“Devlet adamı veya kanun yapıcıya ait bir bilim dalı olduğu düşünülen ekonomi politik, iki farklı hedef önerir; birincisi halk için bol miktarda gelir veya geçim imkanı sağlamak, veya daha doğrusu onların kendileri için böylesi bir geliri veya geçimlik sağlamalarını mümkün kılmaktan; ve ikinci olarak da devlete veya ulusa kamu hizmetlerinin yapılmasını sağlayabilecek bir gelir temin etmektir. Ekonomi politik hem halkı, hem de hükümdarı zenginleştirmeyi önerir.”¹⁴

¹² J. J. Rousseau, *Ekonomi Politik*.

¹³ Marks, *1844 Elyazmaları*, s. 103.

¹⁴ A. Smith, *Ulusların Zenginliği*, cilt II, s. 13, Alan Yay. İstanbul, 2002.

Burjuva ekonomi-politiğinin Petty'le başlayan ve Adam Smith'le zirveye ulaşan tarihsel oluşumu, İngiliz David Ricardo (1772-1823) ve Fransız Jean Baptiste Say (1767-1832) ile birlikte serbest rekabetçi kapitalizmin tartışmasız iktisadı halini alır. Ekonomi-politik ile ekonomi ya da iktisat bir ve aynı anlamdadır artık.¹⁵ Bu andan itibaren ekonomi-politik, tümüyle kapitalizmin hizmetine koşulmuştur. Onun görevi, kapitalizmin ve kapitalistlerin karşı karşıya oldukları sorunları belirlemek, nedenlerini saptamak ve bunlara çözümler üretmektir. Bu niteliğiyle, burjuva ekonomi-politiği, hem teorik, hem pratik içeriğe sahiptir. Bir yanıla kapitalizmin teorisi yapılırken, diğer yanıla kapitalizmin düzenli işleyişini sağlayan çözümler üretilmesi **beklenilir**. Bu nedenle, teorik içeriği ile ekonomi-politik ulusal ölçekte **kapitalizmi** (kapitalist ekonomi) inceler; pratik ekonomi-politik¹⁶ ise, tekil ya da sektörel ölçekte **kapitalistlerin** ilişkilerini ele alır. Bu da, “makro” ve “mikro” iktisat ayrımının temelini oluşturur.

Ticari kapitalizmden (merkantilizm) sanayi kapitalizmine geçişle birlikte ekonomi-politiğin ortaya çıkışı, o güne kadarki tüm ekonomik tahlillerde varolan karmaşıklığı ve kargaşayı da sona erdirir. Merkantilist dönemde “zenginlik” ölçüsünün değerli maden yığılması olmasından, manüfaktür döneminde “zenginlik”in ölçüsü olarak tarımsal üretim “artığı”na geçiş ve nihayetinde büyük sanayiyle (fabrika) birlikte “zenginlik” ölçüsünün sermaye birikimi olması, kapitalizmin, yani “sermayecilik”in içinde doğduğu feodal üretim ilişkilerinden çıkarak egemen üretim ilişkisi olmasının tarihsel sürecinin ekonomi bilimindeki yansılardır. Kapitalist üretim ilişkilerinin egemenliğiyle birlikte, ekonomi-politiğin ana konusu da “**kapital**”, yani **sermaye** olmuştur. Artık ulusal ve sektörel bazda herşey sermayenin etrafında ve sermaye temelinde ele alınır.

İktisatta ya da ekonomi-politikte **sermayenin** tüm incelemelerin çıkış ve varış noktası halini almasıyla birlikte, tüm ekonomik yazın **sermaye** ile başlar ve **sermaye** ile biter. Bu da kapitalizmin evrensel bir düzen olduğunu ilan eden burjuva ideolojisinin tartışmasız kabul edilmesinin koşullarını yaratmıştır.

Böyle bir ekonomi-politik, kapitalist sınıfın bakış açısıyla ve kapitalist sınıfın çıkarları doğrultusunda **kapitalistin üretim ilişkilerinin** (üretim, değişim ve bölüşüm ilişkilerinin bütünü olarak)

¹⁵ Burada bir noktanın açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. **Ekonomi** sözcüğü, bir yandan bir bütün olarak ekonomik faaliyetleri kapsar ve bu faaliyetlerin bütünü ifade eder, diğer yandan bu faaliyetleri inceleyen bilim dalını tanımlamak için kullanılır. Ancak **iktisat**, ekonomi sözcüğünün karşılığı olmakla birlikte, daha çok “ekonomi bilimi” anlamında kullanılır. Ekonomi-politik (politik ekonomi) de “ekonomi bilimi” olarak, ekonomi ya da iktisat sözcükleriyle eşanlamlıdır.

¹⁶ Buradaki “pratik”, kapitalistin ekonomi-politiktan beklentileri olarak vardır. Tüm zamanlarda görmüşlerdir ki ekonomi-politik onlar için pratik ya da işlevsel olamamıştır. Bu nedenle teorik bölüm de, kapitalizmin ve kapitalizmde ortaya çıkan çelişkilerin yalnızca mazur göstericisi ve gizemleştiricisi olmuştur.

tahlilini yaparken, kaçınılmaz olarak **kapitalist üretim ilişkilerinin** gerçek ve bütünsel durumuyla ilgilenmez. Kullandığı yöntem ve tanımlar (terimler, kavramlar) tümüyle buna uyarlanmıştır.¹⁷ Tarihsel olarak burjuva bilimi olarak ortaya çıkan ekonomi-politik, Marks'ın “*Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili*” ve “*Ekonomi Politikin Eleştirisi*” alt başlıklarını taşıyan *Kapital*'in üç cildinde yapılan eleştiri ve tahliller sonucunda bilimsel temellerine oturtulmuştur.¹⁸ Bu andan itibaren, burjuva ekonomi-politiğinin karşısında kendi yöntem ve terminolojisi ile marksist ekonomi-politik ortaya çıkmıştır.¹⁹

Marksist ekonomi-politik, Engels'in tanımında ifade edildiği gibi, **insan toplumunda maddesel yaşama araçlarının üretim ve değişimini yöneten yasaların bilimidir.**

Böylece Marksist ekonomi-politik, tarih boyunca **insan topluluklarının** maddi yaşam araçlarının üretimi, değişimi ve bölüşümünü tahlil eder. Buna bağlı olarak, tarih boyunca ortaya çıkan değişik üretim, değişim ve bölüşüm ilişkilerini saptar, bu ilişkilerde egemen olan yasaları ortaya koyar. Marksist ekonomi-politik, tarih boyunca toplumsal üretim ilişkilerinin, insanlar arasındaki ekonomik ilişkilerin bilimidir. İnsanlık tarihinin değişik evrelerinde ortaya çıkan ilkel komünal, köleci, feodal ve kapitalist üretim ilişkilerini tahlil eder

¹⁷ Örneğin Adam Smith bir metanın fiyatının ücret, kâr ve rant'tan oluştuğunu söyler. Doğal olarak toplam yıllık üretimi de aynı şekilde üç kısma ayırır ve bunların da toplumdaki karşılığı olarak kabul ettiği üç kesimin (işçiler, girişimciler ve toprak beyleri) “geliri” olarak sınıflandırır. Adam Smith'in bu sınıflandırmasının ayrıntılı tahlili *Kapital*'de bulunmaktadır.

¹⁸ *Kapital*'in birinci cildinde “Sermayenin Üretim Süreci”; ikinci cildinde “Sermayenin Dolaşım Süreci” ve üçüncü cildinde “Bir Bütün Olarak Kapitalist Üretim Süreci” tahlil edilir.

¹⁹ “Bir bilimin her yeni yönü, bu bilimin teknik terimlerinde bir devrim içerir. Hemen hemen her yirmi yılda bir, terminolojisinin tümü köklü olarak değişen ve bir dizi farklı adlar almamış tek bir organik bileşim bulmanızın zor olduğu kimya biliminde, bu, en iyi biçimde görülür. Ekonomi politik, genellikle, ticaret ve sanayi yaşamının terimlerini oldukları gibi almakla ve bunlarla iş görmekle yetinmiş, böyle yaparak, bu terimlerin ifade ettikleri dar çerçeve içersine kendisini hapsedtiğini tamamen gözden kaçırmıştır. Böylece, hem kârın ve hem de rantın, emekçinin işverene sağlamak zorunda kaldığı ürünün ödenmemiş bölümünün parçaları (son ve tek sahibi olmamakla birlikte ona ilk elkoyan kimsedir) olduğunun tamamen farkında bulunulmasına karşın, henüz İngiliz klasik ekonomi politiki bile, kâr ve rantların kabul edilmiş kavramlarının ötesine asla gidemedi, ürünün bu karşılığı ödenmemiş kısmını (Marks, buna, artı-ürün diyor) bir tüm olarak bütünlüğü içersinde hiç incelemedi ve bunun için de, bunun ne kaynağı, ne niteliği, ne de değerinin daha sonraki bölüşümünü düzenleyen yasalar üzerinde açık bir kavrayışa ulaşamadı. Aynı biçimde, tarımsal ya da el zanaatları dışında kalan bütün sanayi, hiç bir ayrıntı gözetilmeksizin manüfaktür terimi içersinde toplanmış, böylece iktisat tarihinin büyük ve temelden farklı iki dönemi, yani el işçiliği çerçevesi içinde işbölümüne dayanan asıl manüfaktür dönemi ile makineye dayanan büyük sanayi dönemi arasındaki ayrım gözden kaçırılmıştır. Ayrıca, modern kapitalist üretimi, insanlığın iktisat tarihinde yalnızca bir geçiş aşaması olarak gören bir teorinin, bu üretim biçimine değişmez ve sonsuz gözüyle bakan yazarların alışkın oldukları terimlerden farklı terimler kullanmak zorunda kalacağı apaçıktır.” (F. Engels, İngilizce Baskıya Önsöz, *Kapital*, Cilt: I, s. 39.)

ve bu ilişkileri belirleyen yasaları ortaya koyar. Bu tahliller içinde Marks'ın *Kapital*'de ortaya koyduğu kapitalist üretim ilişkilerinin (kapitalizmin) tahlili marksist ekonomi-politiğin zirvesi olmuştur diyebiliriz.

Marksist ekonomi-politik toplumsal üretim ilişkilerini, insanlar arasındaki ekonomik ilişkileri ele alırken, ilkel komünal toplumdaki sonraki toplumların **sınıflardan** oluştuğu gerçeği üzerinde yükselir. Dolayısıyla Marksist ekonomi-politiğin kapitalizm tahlili, kapitalist toplumdaki sınıfların tahlilidir. Bu sınıfsal tahlil, basit bir biçimde ezenler-ezilenler, sömürenler-sömürülenler ilişkisinin tahlili olmayıp, varolan bir toplumsal düzende egemen olan üretim ilişkilerinin “doğasından” gelen farklılıkların yarattığı bir sınıf tahlilidir.

Marksist ekonomi-politik, kapitalist toplumlarda proletaryanın ve diğer sınıf ve tabakaların yerini, konumunu ortaya koyar ve bunların karşılıklı ilişkilerini irdeler. Ama asıl olarak proletaryanın sınıf ilişkilerini, neden ve nasıl sömürüldüğünü açıklar. Bu açıklamasıyla, proletaryanın kapitalist toplumdaki yerinin kapitalist “açgözlülük”, kişisel beceriksizlik ya da “alın yazısı” olmayıp, üretim ilişkilerinin doğasından, niteliğinden kaynaklandığını gösterir. Proletaryanın bu durumdan bireysel olarak çıkamayacağı, düzenin “insancillaştırılması”yla ya da belirli reformların yapılmasıyla düzelmeyeceği, tersine kapitalizmin topyekün tasfiye edilmesi gerektiği ortaya konulur. Bu niteliğiyle marksist ekonomi-politik, proletaryanın kapitalizme karşı mücadelesinin ve kapitalist toplumu yıkışının bilimidir.

Marksist ekonomi-politiğin temelini Marks şöyle tanımlamıştır:

“Varlıklarının toplumsal üretiminde, insanlar, aralarında, zorunlu, kendi iradelerine bağlı olmayan belirli ilişkiler kurarlar; bu **üretim ilişkileri**, onların maddi üretici güçlerinin belirli bir gelişme derecesine tekabül eder. Bu üretim ilişkilerinin tümü, toplumun iktisadi yapısını, belirli toplumsal bilinç şekillerine tekabül eden bir hukuki ve siyasal üstyapının üzerinde yükseldiği **somut temeli oluşturur. Maddi hayatın üretim tarzı, genel olarak toplumsal, siyasal ve entelektüel hayat sürecini koşullandırır.** İnsanların varlığını belirleyen şey, bilinçleri değildir; tam tersine, **onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır.** Gelişmelerinin belirli bir aşamasında toplumun maddi üretici güçleri, o zamana kadar içinde hareket ettikleri mevcut üretim ilişkilerine, ya da bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan mülkiyet ilişkilerine ters düşerler. Üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri olan bu ilişkiler, onların engelleri haline gelirler. O zaman bir

toplumsal devrim çağı başlar.”²⁰

Bu temelden yola çıkıldığında, bu “global dünya” üzerinde “gizemli”, “bilinemez” tek bir şey kalmaz. Bu açıdan marksist ekonomi-politik (siyasal iktisat) burjuva iktisadının baş düşmanıdır. Çünkü burjuva iktisadının üretim tarzına ilişkin “gizemleri”ni açıklar, onun “doğal ve evrensel yasalar” diye ilan ettiği herşeyin niteliğini sergiler, kapitalist sömürüyü gizleyen ve “doğallaştıran” herşeyi açığa çıkarır.

Bu yönüyle marksist ekonomi-politik burjuva politikacılarının ekonomi üzerinden yaptıkları her türlü polemikğin gerçek yüzünü ortaya serer, burjuva politikalarını teşhir eder.

Marksist ekonomi-politik bu niteliklere sahip olmakla birlikte, hiçbir biçimde burjuvazinin (kapitalist burjuvazi) sorunlarına çözümler üretmez; kapitalizmin krizleri karşısında kapitalistlerin ne yapması gerektiğini vaaz etmez. Kapitalizmi ve kapitalizmin ürettiği, üretmesi kaçınılmaz olan krizlerini tahlil ederken tek yaptığı şey, bu üretim tarzının, bu sistemin ne kadar anarşik bir yapıya sahip olduğunu, insanların bu sistem içinde hiçbir güvenceye sahip olmadığını, ne yapılırsa yapılsın kapitalizmin çelişkilerinin ortadan kaldırılamayacağını göstermektir. Onun ürettiği tek çözüm, bu üretim tarzının, yani kapitalizmin ortadan kaldırılmasının gerekli ve kaçınılmaz olduğudur.

Marksist ekonomi-politik burjuva ekonomi-politiğinin (iktisadının) dilini kullanmaz. Burjuva ekonomi-politiğinin ürettiği her türlü kavramı bir yana iter. Bu kavramların yerine kendi dilini, kendi terimlerini, kendi kavramlarını kullanır. Bu nedenle de, burjuva ekonomi-politiğin diliyle konuşan, kavramlarıyla düşünen beyinler için marksist ekonomi-politiğin dili ve kavramları bilinmeyen “yabancı bir dil” gibidir. Bu “yabancı dil” öğrenilmediği sürece, onu anlamak olanaksızdır.

Marksist ekonomi-politiğin “anlaşılmazlığı”, kaçınılmaz olarak burjuva ekonomi-politiğinin mantığının içselleştirilmesini getirir. Bu mantık, içinde yaşanan ekonomik durumu tahlil etmekte ve kavramakta yetersiz kalır. Bu mantığın yapabildiği tek şey, varsayımlar (faraziler) üretmektir. Spekülatif bir ekonomide bu varsayımlar öylesine çokyönlü ve öylesine değişkendir ki, bunların gerçekte bağdaşması sadece tesadüflere bağlıdır. (Burjuva ekonomistleri bu tesadüfi durumu “risk alma”, “riske girme” olarak açıklarlar.)

Marksist ekonomi-politik tarihte ortaya çıkmış tüm üretim ilişkilerini, dolayısıyla kapitalist üretim ilişkilerini tahlil eder. Bu tahlili ile her toplumsal düzenin belli bir üretim ilişkisine denk düştüğünü ortaya koyar. Kapitalizmin de, tarihsel süreçte, özel mülkiyete dayalı tüm toplumsal ilişkilerin geldiği son aşama olduğunu saptar.

²⁰ Marks, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, Giriş.

Marksist ekonomi-politiğin kapitalizm tahlili, onun işleyiş tarzını irdeleyerek, hangi sonuçları ürettiğini, kapitalizmin krizlerinin neden kaçınılmaz olduğunu ve nasıl üstesinden geldiğini ortaya koyar. Bunu yaparken de, kapitalizm koşullarında krizlerin hiçbir zaman sona ermeyeceğini, her “aşılan” krizin daha büyük bir krizin temelini oluşturduğunu gösterir.

“Kapitalist üretim, sürekli olarak, kendi niteliğinden gelen bu engellerin [bunalımlar, krizler] üstesinden gelmeye çalışır, ama bunu ancak, bu engelleri tekrar kendi yoluna ve hem de daha heybetli ölçekte koyarak becerir.”²¹

Tüm krizlerin ilk ve temel nedeni olan aşırı-üretim kapitalizmin “irisi hastalığı” olduğunu saptayan marksist ekonomi-politik, bolluk içinde sefaletin ve yoksulluğun nasıl ortaya çıktığını gösterir. Fourier’in deyişiyle, “*uygarlıkta, yoksulluk, bolluğun kendinden doğar*”.²²

“Bolluğun”, yani metallerin ve sermayenin aşırı-üretimine ortaya çıkardığı krizlerde kapitalistlerin durumunu ortaya koyan marksist ekonomi-politik, aynı zamanda bu kriz koşullarında geniş halk kitlelerini (kapitalistler açısından “tüketicileri”) hangi sonuçların beklediğini açık biçimde saptar.

Bu saptamaya göre, ekonomik bunalımlarda, sermayenin değer yitirmesine paralel olarak **işçilerin işlerini kaybetmeleri kaçınılmazdır**. İşsizlerin sayısındaki artış, aynı zamanda sermayenin sermaye olarak işlevlerinin sona eren kısmının büyümesiyle birlikte görülür. Bir yandan daha fazla emek-gücünü harekete geçirebilecek sermaye bulunurken, diğer yanda sermayenin değer yitirmesiyle işlerini kaybeden milyonlarca emekçi bulunur. Bir yanda satılmayan, dolayısıyla para-sermayeye dönüşmeyen meta stokları bulunurken, diğer yanda geçim araçlarını yitiren milyonlarca emekçinin çok daha az meta tüketmesi yer alır. Öte yandan çalışan işçilerin reel gelirlerindeki düşüşler ile meta fiyatlarındaki düşüş birlikte görülür. Bu ortamda, çalışan işçiler ile işsizler arasında kıyasıya bir rekabet ortaya çıkar. Çalışan işçiler işlerini kaybetmemek için daha düşük ücreti kabul etmeye zorlanırken, işsizler bulabilecekleri her işte alabilecekleri en düşük ücretle çalışmaya hazır dırlar. Daha dün kadar şu ya da bu düzeyde bir yaşam sürdüren milyonlarca emekçi, ekonomik bunalımla birlikte eski yaşam düzeylerini sürdüremez hale gelirler, geleceğe dönük tüm istemleri, özlemleri ve planları çöker. Artık, karı-koca emekçi olarak daha fazla çalışmak, daha az tüketmek durumundadırlar. Böylece işçinin tüm sosyal yaşamı altüst olur. **Yoksullaşma**, gerek sermaye birikimi nedeniyle, gerekse

²¹ Marks, *Kapital*, Cilt: III, s. 263.

²² Charles Fourier, *Le Nouveau Monde Industriel et Sociétaire*, s. 35, Paris 1870.

sermayenin değersizleşmesiyle birlikte giderek artar.

Ekonomik bunalımın küçük-burjuvazi üzerindeki etkisi ise, tıpkı sermaye üzerindeki etkisi gibi, daha yıkıcı ve kalıcı olur. Küçük mülk ve sermaye sahibi olarak küçük-burjuvazi, her durumda sermayenin değer yitirmesinden birinci dereceden etkilenir ve sonal olarak mülksüzleşir. Bu sınıfın her bireyinin mülksüzleşmesi, piyasadaki küçük ölçeklerde para-sermayenin çekilmesini sağlayarak, büyük sermayenin değer yitirme sürecini yavaşlatır. Dolayısıyla, ekonomik bunalım dönemlerinde **küçük ve orta burjuvazinin artan oranda mülksüzleşmesi** kaçınılmazdır.

“Kapitalist üretimin *gerçek engeli sermayenin kendisidir*. İşte bu sermaye ve onun kendisini genişletmesidir ki, üretimin hem çıkış ve hem de sonuç noktası, hem itici gücü, hem amacı olarak görünür; üretim yalnız sermaye için üretimdir, ama bunun tersi doğru değildir; üretim araçları, sırf, üreticiler *toplumunun* yaşama sürecinde, devamlı bir gelişmenin araçları değildir, sermayenin değerinin, büyük üretici kitlelerin mülksüzleştirilmelerine ve yoksullaştırılmalarına dayanan kendisini koruma ve genişletme sürecinin içersinde devam ettiği sınırlar yalnız başına hareket edebilirler; bu sınırlar, sermaye tarafından kendi amaçları için kullanılan ve üretimin sınırsız büyümesine, üretimin kendisinin bir amaç haline gelmesine, emeğin toplumsal üretkenliğinin hiçbir koşula bağlı olmadan gelişmesine doğru yolalan üretim yöntemleri ile sürekli bir çatışma haline girerler. Araçlar –toplumun üretici güçlerinin hiçbir koşula bağlı olmadan gelişmesi–, sınırlı bir amaçla, mevcut sermayenin kendisini genişletmesi amacı ile devamlı çatışma içersine girerler. Kapitalist üretim tarzı, bu nedenle, maddi üretim güçlerinin gelişmesi ve uygun bir dünya piyasası yaratılmasının tarihsel bir aracı olup, aynı zamanda da, bu tarihsel görevi ile, buna uygun düşen kendi toplumsal üretim ilişkileri arasında sürekli bir çatışmadır.”²³

Bu çatışmanın sona erdirilmesi için de kapitalizmin ortadan kaldırılması zorunludur.

Marksist ekonomi tahlilleri, kapitalizmin genel tahlilinin yanında, belli dönemlerdeki durumunun, işleyişinin ve gelişme dinamiklerinin de tahlilidir. Bu tahlili yaparken, hiçbir biçimde “kahninliğe” kalkışmaz. Kapitalizmde ekonomik krizlerin kaçınılmazlığını ortaya koyarken, bu krizlerin hangi koşullarda ortaya çıkacağını saptar. Bunu yaparken, her zaman diyalektik yöntemi kullanır. Zıtların birliği ve mücadelesine ilişkin diyalektik saptamadan yola çıkarak,

²³ Marks, *Kapital*, Cilt: III, s. 220-222.

kapitalizm koşullarında her hareketin bir karşı harekete yol açtığını asla gözden uzak tutmaz.

Örneğin, kâr oranlarının düştüğü kriz koşullarında, işsizliğin kaçınılmaz olduğunu saptarken, işsizliğin, aynı zamanda ücretlerin düşmesine yol açarak kapitalistin işgücü maliyetlerinin düşmesine, dolayısıyla kâr oranlarının yükselmesine yol açtığını gösterir.

Marksist ekonomi-politik, ekonomik kriz dönemlerinde işsizliğin ve yoksulluğun arttığını, kapitalizmin tüm çelişkilerinin açığa çıktığını saptar. Ama bununla yetinir. Bu durumun, yani işsizliğin ve yoksulluğun artışının bir toplumsal mücadeleye ya da toplumsal devrime yol açıp açmayacağını saptamaya kalkışmaz. Bir toplumsal devrimde çok daha farklı etmenlerin gerekli olduğunu bilir. (Bkz. Lenin'in "milli kriz" tanımını.)

Bu nedenle, marksist-leninistler ekonomik kriz dönemlerinde kapitalizmin iç çelişkilerinin açığa çıktığını ve keskinleştiğini saptamakla birlikte, bu çelişkilerin bir devrime yol açıp açmayacağı konusunda "kahinlik" yapmaya ya da devrimler ile ekonomik krizler arasında dolaysız bir bağlantı kurmaya kalkışmazlar.

"Biz ekonomik koşulları, tarihsel gelişmeyi **son kertede** belirleyen olarak görüyoruz... Ancak bu bağlamda iki nokta gözden kaçırılmamalıdır:

a) Politik, hukuksal, felsefi, dinsel, yazınsal, sanatsal, vb. gelişme ekonomik gelişmeye dayanır. Ama bütün bunlar, birbirlerini olduğu gibi, ekonomik temeli de etkiler. Bu demek değildir ki ekonomik durum *nedendir, yalnızca o etkendir*, bundan başka herşey ancak edilgen sonuçtur. Tersine, her zaman *son kertede* ağırlığını koyan ekonomik zorunluluk temeli üzerinde bir etkileşim vardır... Onun içindir ki, şurada burada salt kolaylık olsun diye düşünülme istendiği gibi, ekonomik durumun otomatik bir etkisi yoktur, tersine, insanlar tarihlerini kendileri yaparlar; yalnız, kendilerini koşullayan verili bir çevrede ve önceden varolan edimsel ilişkiler temelinde. Bunlar arasında, tek başına sizi anlamaya götürecektir ipucunu oluşturan ekonomik ilişkiler öteki -politik ve ideolojik- ilişkilerden ne denli çok etkilenebilir olurlarsa olsunlar, gene de, son kertede belirleyici olan ilişkilerdir...

b) İnsanlar, kendi tarihlerini kendileri yaparlar; ama henüz, genel bir plana göre, ve hatta belirli, örgütlü, verili bir toplum çerçevesi içinde, bir kolektif istence uyararak değil. İnsanların beklentileri birbiriyle çatışır ve işte tam da bu nedenle bütün bu toplumlar, tümleyeni ve açığa vuramı *raslantı* olan *zorunluluk* tarafından yönetilir. Burada kendini raslantı aracılığıyla ortaya koyan zorunluluk, gene

sonal olarak ekonomik zorunluluktur.”²⁴ (abç)

Bugün pek çok burjuva iktisatçısı tarafından (ilk başta J. Schumpeter) baş tacı edilen Kondratyev “uzun dalgalar teorisi”yle ekonomik krizler ile toplumsal devrimler arasında, daha tam ifadeyle, kapitalist ekonominin büyümesi ve daralması ile toplumsal ve siyasal olaylar arasında ilişki saptamaya çalışmıştır. Bunun sonucunda, Kondratyev, dört aşamalı ekonomik çevriminin yanında 50 yıllık dönemleri kapsayan daha büyük çevrimlerin bulunduğunu ileri sürmüştür. Bu teorisini ayrıntılı biçimde 1925 yılında yayınladığı “*The Major Economic Cycles*” (“Büyük Ekonomik Çevrim”) kitabında ortaya koymuştur.

Kondratyev, fiyatların genel seviyesinin tarihsel hareketinden şu genellemeye ulaşmıştır.

“İlk çevrimin yükseliş evresi 1789-1814 dönemini, yani 25 yılı kapsar; alçalış 1814’te başlayıp 1849’da biter, böylece 35 yıl sürer. Demek ki fiyat hareketinin tam çevrimi 60 yıl sürer.

“İkinci çevrimin yükseliş evresi 1849’da başlayıp 1873’te biter, yani 24 yıl sürer. Birleşik Devletler’de fiyat hareketlerinin yön değiştirme noktası İngiltere ve Fransa’dakinden farklıdır. Birleşik Devletler’de fiyatların maksimum seviyesi 1866 yılına denk düşer; fakat bu durum iç savaşla açıklanabilir ve her iki kıtadaki çevrimlerin sergilediği birbir benzerliğe gölge düşürmez. İkinci çevrimin alçalışı 1873’te başlayıp 1896’da biter; o halde süresi 23 yıldır. Fiyat hareketi çevrimi 47 yıldan ibarettir.

“Üçüncü çevrimin yükseliş 1896’da başlayıp, 1920’de biter, yani 24 yıl sürer. Bütün verilere göre, alçalış 1920 yılında başlar.”²⁵

Kondratyev’in “uzun dalgalar teorisi”ne göre, birinci çevrim alçalışı sonucunda 1848 devrimleri; ikinci çevrimin alçalışı sonucunda Paris Komünü ve üçüncü çevrimin alçalışıyla Ekim Devrimi ortaya çıkmıştır.

Bu hesapla, Çin Devrimi üçüncü çevrimin (üçüncü uzun dalganın) sonuna denk düşer. Çin Devrimi’nden sonra, “uzun dalgalar teorisi”ne göre, kapitalizm ortalama 25 yıllık “yükseliş evresi”ne girmektedir. Bu “yükseliş” dönemi 1970’e kadar süren bir “refah dönemi” olmaktadır. Dolayısıyla büyük toplumsal hareketler ve devrimler söz konusu değildir. 1970 yılında başlayan büyük çevrimin “alçalış evresi” büyük toplumsal hareketlerin ve devrimlerin dönemidir. Bu hesapla (ya da bu mantıkla), Vietnam Devrimi dördüncü büyük çevrimin “alçalış evresi”nin ürünüdür. Beşinci çevrim, yakla-

²⁴ Engels’ten Breslau’daki W. Borgius’a Mektup, 25 Ocak 1894.

²⁵ Kondratyev, *Büyük Ekonomik Çevrim*, s. 41.

şık olarak 1995'lere kadar "yükseliş evresi"ne girmektedir. Bu evrede kapitalizmin bir kez daha "refah aşaması"nı yaşayacağından devrimler söz konusu olamaz. Beşinci evrenin "alçalış evresi", bu teoriye göre, 1995'te başlayıp 2020'ye kadar sürecektir. Bu evre içinde yeni devrimler beklenmelidir!

Kondratiev'in fiyatların genel seviyesinden, yani enflasyonun durumundan yola çıkarak ortaya attığı "uzun dalgalar teorisi" böylesine bir "kaçınılmaz tarih" ortaya koymaktadır. Bu "kaçınılmaz tarih"ten yola çıkanlar, kapitalizmin "uzun kriz" dönemlerinde halk kitlelerinin artan oranda yoksullaştığı, dolayısıyla devrimlerin yoksullaşmadan kaynaklandığı sonucuna ulaşmışlardır. Böylece ekonomik krizler ile devrimler arasında dolaysız bir bağlantı oluşturulmuştur.

Bu mantığa ulaşanlar için ekonomik tahlil, doğrudan ve dolaysız olarak devrimin koşullarının ne zaman ve nasıl oluşacağını saptamayı amaçlamıştır. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, marksist ekonomi-politik, böylesine bir "kaçınılmazlığı" kabul etmez ve böylesi bir "kaçınılmazlığı" saptamaya kalkışmaz. Engels'in de ifade ettiği gibi, ekonomi "son kertede" belirleyicidir. Politik, hukuksal, felsefi, dinsel, yazınsal, sanatsal, vb. gelişme ekonomik gelişmeye dayanır, ama aynı zamanda ekonomik gelişme üzerinde etkide bulunur.

Ekonomik tahlillerden devrim bekleyenler, şüphesiz yanılmışlardır ve yanılmaya da devam edeceklerdir. Marksist ekonomik tahlil, kapitalist ekonominin belirli bir evrede nasıl işlediğini, gelişme dinamiklerinin neler olduğunu ve hangi ekonomik sonuçları yaratacağını saptamakla yetinir. Bu saptamadan yola çıkan marksist-leninistler, kapitalist sistemin çelişkilerini ortaya koyar ve bu sistemin yıkılması gerektiği bilincini oluşturmaya çalışırlar. Bunu yaparken de, ekonomik gelişmenin yarattığı ve yaratacağı yanılısamaları sergilerler. Yukarıda da ortaya koyduğumuz gibi, bu, aynı zamanda burjuva politikacılarının ve ideologlarının demagojilerinin ve koşullandırmalarının bertaraf edilmesi demektir. Bu niteliğiyle marksist ekonomi-politik, burjuva ideolojisine karşı mücadelede yeni veriler ve araçlar ortaya koyar.

Şüphesiz marksist ekonomik tahliller geniş halk kitlelerinin, özellikle küçük mülk sahiplerinin aldatılmasını önleyen sonuçlar da ortaya koyar. Manipülasyon ve spekülasyonların gerçek yüzünü teşhir ederek, küçük mülk sahiplerini mülksüzleştirilmeleri konusunda uyarır. Ancak onun bu yönü, bir "türev" sonuçtan başka birşey değildir.

Marksist ekonomik tahliller, toplumsal mücadelelerin ve devrimin ne zaman ve nasıl olacağını saptamaz. Ama toplumsal mücadelelerde, devrimci mücadelede **siyasi gerçekleri teşhir edilebilmesi için** gerekli bazı araçları sağlar. Bu da onun tek gerçek siyasal sonucudur.

ABD, FED, Q1, Q2, Q3...

KURTULUŞ CEPHESİ
Sayı: 130, Kasım-Aralık 2012

Kapitalizmde ekonomik kriz, klasik iktisat diliyle söylersek, arz ile talep arasındaki dengesizliğin bir ürünüdür. Yani üretilen malların satılan mallardan daha fazla olduğu koşullarda ortaya çıkan “tıkanıklığa” ekonomik kriz adı verilir.

Marksist-Leninist ekonomi-politiğe göre, kapitalizmin ekonomik krizleri devrevidir ve kapitalizmin irsi hastalığı olan **aşırı-üretim**den kaynaklanır.

Kapitalist üretim tarzının çelişkileri kendisini metaların ve sermayenin aşırı-üretiminde somutlaştırır. Bu gelişme, her durumda kaçınılmazdır. Ancak kapitalist üretimin ve sermaye birikiminin belli gelişim seviyelerinde ortaya çıkar. Sermayenin büyümesine paralel olarak üretilen metaların kitlesinde meydana gelen artış kitlelerin tüketim gücünü **aşan** boyuta ulaştığında, yani **satılmadıkları** bir düzeye ulaştığında, sermayenin dolaşım ve yeniden-üretim süreci **kesintiye uğrar**. Para-sermaye¹ üretime yatırılmış ve artı-değeri

¹ Meta dolaşımının sonal sonucu paradır; meta dolaşımının bu son ürünü, sermayenin görüldüğü ilk biçimidir. Yani sermaye, paradır. Dolayısıyla sermaye, para

içeren meta üretilmişken, yani para-sermaye, meta-sermaye² haline dönüşmüşken, metaların satılmaması para-sermayenin hareketini kesintiye uğratar ve para-sermaye, meta-sermaye olarak atıl kalır. Bunun sonucunda kapitalistin yeniden üretime devam edebilmesi için gerekli olan hammadde, makine, teçhizat ve emek-gücünü satın alabilmesi için gerekli para-sermayeye sahip değildir, çünkü bu para-sermaye, satılmayan metalarda maddeleşmiş, meta-sermaye olarak kalmıştır. Bu durum, **metaların aşırı üretimi** olarak ekonomik krizin ortaya çıkmasına neden olur.

Diğer yandan, sermaye, birikimin kâr oranlarının düşmesine neden olacak seviyeye ulaştığında, daha düşük kâr oranıyla üretim yapmak zorunda kaldığından, değer kaybına uğrar. Bir önceki aşamada daha yüksek gelir sağlayan, yani yüksek kâr getiren sermaye, bu evrede daha düşük bir gelir sağlar hale gelmesiyle, görelî bir değer kaybına uğramıştır. Tıpkı metaların aşırı üretimi sonucu meta fiyatlarının düşmesi gibi, **sermayenin aşırı üretimiyle**, yani birikimin büyümesi ile, bizzat sermayenin fiyatı ucuzlar.³ Sermayenin aşırı birikimi ile birlikte ortaya çıkan değer kaybı, bireysel kapitalisti ilk anda düşük kâr oranıyla yetinmeye zorlasa da, bütün üretim alanlarını kapsayan aşırı birikim mevcut olduğundan, değer kaybı durmaz. Düşen kâr oranıyla yetinme, kâr oranının 0'a eşit olacağı düzeye kadar gider. Böylece kapitalist üretimin genişlemesi için gerekli olan ek sermayenin değeri 0'a eşit olur. Bu koşullarda, kapitalistin, hiçbir biçimde kredi kullanmadığı, dolayısıyla faiz ödemek zorunda olmadığı varsayıldığında, üretim sürecine yatırdığı ana sermayesi kadar para-sermayeyi geri alabilse bile, kendisinin bireysel tüketimi için gerekli parayı bile sağlayamayacaktır. Dolayısıyla, ya tüketmeden yaşamak, ya da varolan sermayesinin bireysel tüketimi için harcandığı

olarak varlığını sürdürdüğü aşamasında para-sermaye olarak görünür; bu para-sermaye, pazardan üretim öğelerini satın aldığı anda kendi değerini satın aldığı metalarla ifade eder. Bu andan itibaren para-sermaye, meta-sermaye haline dönüşür. Fiili üretim sürecinde sermaye, meta-sermaye biçiminde varlığını sürdürür. Bu sermaye, üretim tamamlandıktan sonra üzerine eklenen artı-değerle birlikte değeri artmış meta-sermaye olarak dolaşım alanına çıkar. Dolaşım alanında metalarda somutlaşan değeri artmış olan meta-sermaye, satıldığı andan itibaren yeniden para-sermaye haline dönüşür. Tüm bu süreç sermayenin dolaşım sürecidir ve P-M-P' ile ifade edilir.

² "... meta-sermayenin kendisi aynı zamanda para-sermaye, yani metaların fiyatlarında ifadesini bulan belli bir değer miktarıdır. Kullanım-değeri olarak bu, belli nicelikte kullanım nesnelere ve bunların zamanlarında bunların mevcudunda bir fazlalık vardır. Ama bizzatlı para-sermaye olarak, potansiyel para-sermaye olarak, sürekli genişlemeye ve daralmaya tabidir. Bunların arifesinde ve bunların sırasında, potansiyel para-sermaye niteliği içerisindeki meta-sermaye daralmıştır. Sahibi ve alacaklıları için, satın alındığı, ve iskonto ve rehin işlemlerinin kendisine dayanılarak yapıldığı zamana göre, daha az para-sermayeyi (poliçeler ve borçlar için teminatı) temsil eder." [Marks, *Kapital*, Cilt: III, s. 434-435.]

³ "Bireysel metaların değil, sermayenin aşırı-üretimi, bu nedenle –sermayenin aşırı-üretimi daima, metaların aşırı-üretimini kapsamakla birlikte– yalnızca sermayenin aşırı birikimidir." [Marks, *Kapital*, Cilt: III, s. 264.]

miktarda giderek azalmasını göze almak zorundadır. Birincisi nedenli olanaksız ise, ikincisi de sermayenin sermaye olarak işlevlerini yitirmesinden başka bir sonuç vermez. Sonuç olarak, sermayenin aşırı birikimi koşullarında bir kısım sermaye atıl kalırken, bir kısmı tüm değerini yitirerek, sermaye olma işlevini sona erdirir.

“Böyle olmakla birlikte, açıktır ki, eski sermayenin bu fiili değer kaybı bir savaşım olmaksızın meydana gelemez ve ΔS ek sermayesi de, bir savaşım olmaksızın sermaye işlevlerini yüklenemez. Kâr oranı, rekabetin etkisi altında, aşırı sermaye üretimi nedeniyle düşmektedir. Daha çok bunun tersi olabilir: düşen kâr oranı nedeniyle rekabet savaşımı başlar ve sermayenin aşırı-üretimi de aynı koşullardan doğar. ΔS 'nin işlevlerine devam eden eski kapitalistlerin ellerindeki parçası, kendi ilk sermayelerinin değer kaybına uğramasını engellemek ve üretim alanındaki yerini daraltmamak için, azçok atıl durumda bırakılır. Ya da onlar, bunu, ek sermayeyi atıl tutma gereksinmesini yeni gelenlere ve genellikle rakiplerinin omuzlarına yüklemek için, geçici bir kayıp pahasına da olsa kullanırlar...

Eski sermayenin bir kısmı, her türlü koşul altında kullanılmadan kalmak zorundadır; sermaye olarak faaliyet gösterdiği ve bu yönüyle değer ürettiği sürece, kendine özgü sermaye niteliğine son verir. Sermayenin hangi kısmının özellikle etkileneceğini rekabet savaşımı belirleyecektir. İşler yolunda gittiği sürece, rekabet, genel kâr oranının eşitlenmesi halinde gördüğümüz gibi, kapitalist sınıf arasında bir kardeşlik havası estirir ve böylece her biri, ortak yağmadan kendi yatırım oranında pay alır. Ama sorun, kârın değil de zararın paylaşılması halini alır almaz, herkes kendi payına düşen zararı en aza indirme ve bunu bir başkasının sırtına yükleme çabasına düşer. Kapitalist sınıf için, kayba uğramak kaçınılmazdır. Her kapitalist, bu zararın ne kadarını yüklenmek zorunda kalacağı, yani bunu ne ölçüde paylaşmak durumunda kalacağı, göstereceği güce ve kurnazlığa bağlıdır ve o zaman rekabet, düşman kardeşler arasında bir savaşa dönüşür. Her bireysel kapitalistin çıkarları ile bütünüyle kapitalist sınıfın çıkarları arasındaki uzlaşmazlık, tıpkı daha önce, aralarındaki çıkar özdeşliğinin pratik rekabet yoluyla ortaya çıkması gibi, su yüzüne çıkar.”⁴

“Bu hal, kısmen, sermayenin maddi varlığına kadar uzanabilir, yani bir kısım üretim aracı, sabit ve döner sermaye, çalışamaz, sermaye olarak iş göremez duru-

⁴ Marks, *Kapital*, Cilt: III, s. 266.

ma düşer; işlemekte olan kuruluşlardan bazıları işlerini durdururlar. Bu bakımdan, zaman, bütün üretim araçlarına (toprak hariç) saldırır ve bunları bozarsa da, işlerin durması, gerçekte üretim araçları için çok daha büyük zararlara yol açar. Bununla birlikte, asıl önemli olan, bu üretim araçlarının, üretim aracı olarak işlevlerini yerine getirememeleri, bu işlevin kısa ya da uzun bir dönem için kesintiye uğramış olmasıdır.

Ama asıl zarar, en şiddetli nitelikte olanı, sermaye ile ilgili olarak meydana gelir, ve bu sermaye, değer niteliğini taşıdığı ölçüde, bu kayıp, sermayelerin değerleri bakımından meydana gelmiş demektir. Sermayenin değerinin yalnızca gelecekteki artı-değerden pay talebi biçimindeki kısmı, yani aslında, çeşitli şekillerdeki üretimden bono biçiminde kâr talebi, hesaplandıkları gelirlerdeki düşme nedeniyle hemen değer kaybına uğrar. Altın ve gümüşün bir kısmı atıl kalır, yani sermaye olarak işlev yapamazlar. Piyasadaki metallerin bir kısmı, dolaşım ve yeniden-üretim süreçlerini, ancak, fiyatlarında büyük düşme olması yoluyla, dolayısıyla, temsil ettikleri sermayede değer kaybıyla tamamlayabilirler. Sabit sermaye öğeleri, gene aynı şekilde, şu ya da bu ölçüde değer kaybına uğrarlar. Şunu da eklemek gerekir ki, belirli ve önceden saptanan fiyat ilişkileri, yeniden-üretim sürecini yönettiği için, bu süreç, fiyatlardaki genel düşmeyle kesintiye uğrar ve karışıklık içersine düşer. Bu karışıklık ve durgunluk, paranın, gelişmesi sermayedeki gelişmeye bağlı bulunan ve önceden belirlenen fiyat ilişkilerine dayanan **ödeme aracı işlevini felce uğratar**. Belirli tarihlerde vadeleri dolan ödemeler zinciri, yüzlerce yerinden kopar. Karışıklık, sermaye ile birlikte gelişen **kredi sistemindeki çökmeyle** daha da büyük ve şiddetli, ağır bunalımlara, ani ve zoraki değer kayıplarına, yeniden-üretim sürecinde fiili durgunluklara ve kesintilere ve böylece de yeniden-üretimde gerçek bir düşmeye yolaçarlar.”⁵ (abc)

Kapitalist ekonominin aşırı-üretim bunalımlarında, meta satışları düşer, kâr oranları azalır, kredi sistemi çöker, faiz oranları yükselir ve ödeme aracı (para) işlevini yerine getiremez, para kıtlığı başlar.⁶

⁵ Marks, *Kapital*, Cilt: III, s. 267-268.

⁶ “Paranın ödeme aracı işlevi, sınırsız bir çelişkinin varlığına işaret eder. Ödemeler birbirlerini dengeledikleri sürece, para, yalnızca, bir hesap parası, bir değer ölçüsü olarak düşünsel bir işlevi yerine getirir. Fiili ödemeler yapılması gerektiği sürece, para, artık bir dolaşım aracı, ürünlerin değişiminde geçici bir etken

Marks'ın çok açık biçimde ortaya koyduğu gibi, bu süreçte en fazla zarar gören sermayenin bizzat kendisidir. Gerek satılmayan metalarda maddeleşmiş olan sermayenin yeniden üretim sürecine para-sermaye olarak dönmemesi, gerek bu metaların fiyatlarının düşmesiyle onların üretiminde kullanılan para-sermayenin değer yitirmesi, gerekse kâr oranlarının düşmesiyle ek sermayesinin değersizleşmesi yanında, sabit sermayesinin sürekli değer kaybetmesi, ekonomik bunalımdan sermayenin birinci dereceden etkilenmesine neden olur. Bütün bunlarla birlikte, kredi borçlarının ödenemesiyle birlikte bankacılık sisteminin (kredi sistemi) çökmesiyle, para-sermayenin bunalımdan etkilenme boyutu büyür. Dolayısıyla, tüm ekonomik bunalımlarda, bunalımlara karşı geliştirilen tüm programların hedefi, sermayenin değersizleşmesini ve sermaye olarak işlevinin sona ermesini engellemek olmaktadır.

Şüphesiz kapitalist ekonominin bu devrevi hareketi ekonomik bunalımla birlikte sona ermez. Hareket devam eder. Bunalımla birlikte ortaya çıkan sorunlar, gerek fiili değer kayıplarıyla, gerekse devletin ekonomiye müdahale etmesiyle şu ya da bu oranda çözümlenir. Ancak **kapitalist üretimin kendi niteliğinden gelen bu sorunların üstesinden gelmesi, aynı sorunları tekrar kendi yoluna ve hem de daha büyük ölçekte koyarak gerçekleştirebilir.**

“Kapitalist üretimin *gerçek engeli, sermayenin kendisidir*. İşte bu sermaye ve onun kendisini genişletmesidir ki, üretimin hem çıkış ve hem de sonuç noktası, hem itici gücü, hem amacı olarak görünür; üretim yalnız *sermaye* için üretimdir, ama bunun tersi doğru değildir; üretim araçları, sırf, üreticiler *toplumunun* yaşama sürecinde, devamlı bir gelişmenin araçları değildir. Sermayenin değerinin, büyük üretici kitlelerin mülksüzleştirilmelerine

olarak hizmet etmez, toplumsal emeğin bireysel cisimleşmesi, değişim-değerinin bağımsız varlık biçimi, evrensel meta olarak iş görür. Bu çelişki, para bunalımı diye bilinen iktisadi ve ticari bunalımların bu evrelerinde açıkça görülür. Bu gibi bunalımlar, ancak, uzayıp giden ödemeler zincirinin ve bunların kapanması için yapay bir sistemin iyice geliştiği yerlerde görülür. Bu mekanizmada genel ve yaygın bir bozukluk olduğu zaman, bunun nedeni ne olursa olsun, para, birdenbire ve doğrudan, hesap parasının düşünsel biçiminden çıkar ve nakit para halini alır. Sıradan mallar artık onun yerini alamaz. Metaların kullanım-değeri değersiz hale gelir, ve onların değeri de, kendi bağımsız biçiminin varlığı içerisinde kaybolur. Bunalım öngününde, burjuvazi, bolluğun verdiği sarhoşlukla, kendine güven içerisinde, parayı boş bir hayal ilân eder. Yalnızca meta paradır. Ama şimdi her yerde şu çığlık: Yalnızca para metadır. Karacanın su peşinde koşması gibi, onun ruhu da para, o biricik servet peşinde nefes nefesedir. Bunalım sırasında, metalarla onların değer-biçimi, para arasındaki zıtlık, mutlak çelişki düzeyine yükselir. Bu gibi durumlarda, para hangi biçimde görünürse görünsün hiç önemi yoktur. Ödemeler ister altın ile ister banknot gibi kredi parasıyla yapılsın, para kılığı devam eder. (Marks, *Kapital*, Cilt: I, s. 152-153)

ve yoksullaştırılmalarına dayanan kendisini koruma ve genişletme sürecinin içersinde devam ettiği sınırlar yalnız başına hareket edebilirler; bu sınırlar, sermaye tarafından kendi amaçları için kullanılan ve üretimin sınırsız büyümesine, üretimin kendisinin bir amaç haline gelmesine, emeğin toplumsal üretkenliğinin hiçbir koşula bağlı olmadan gelişmesine doğru yol alan üretim yöntemleri ile sürekli bir çatışma haline girerler. Araçlar –toplumun üretici güçlerinin hiçbir koşula bağlı olamadan gelişmesi–, sınırlı bir amaçla, mevcut sermayenin kendisini genişletmesi amacı ile devamlı çatışma içersine girerler. Kapitalist üretim tarzı, bu nedenle, maddi üretim güçlerinin gelişmesi ve uygun bir dünya piyasası yaratılmasının tarihsel bir aracı olup, aynı zamanda da, bu tarihsel görevi ile, buna uygun düşen kendi toplumsal üretim ilişkileri arasında sürekli bir çatışmadır.”⁷

Bugün, 2007 mortgage (“ipotekli konut kredisi”) kriziyle birlikte ABD Merkez Bankası FED’in “piyasaya müdahalesi”nin ifadesi olan “parasal genişleme” adı verilen olay, sermayenin değer kaybını önlemeyi ve değer kaybına uğramış sermayeleri devlet eliyle değerlendirmeyi tanımlamaktadır.

“Parasal genişleme”, teknik olarak (yani burjuva iktisadı söylemi ve mantığı içinde), FED’in açık piyasa işlemleri yoluyla devletin (merkezi hükümetin) borçlarının “menkul kıymetleştirilmiş” hali olan hazine bono ve tahvillerini satın almasıdır. Böylece devlet bono ve tahvillerine ek bir talep yaratarak bunların **fiyatının** yükselmesini sağlar. Devlet “kağıtları”nın fiyatının yükselmesiyle **Hazine** daha yüksek fiyatla yeni bono ve tahvil satar ve bu yolla, düşük maliyetli borçlanmaya gider. Diğer bir ifadeyle, FED, piyasalara alıcı olarak girip hazine bono ve tahvillerini satın alarak bunların **değerinin yükselmesini** sağlar (Arz-talep yasası). Hazine “kağıtları”, yani devlet tahvilleri, ilk fiyatlarından **sabit** yüzdeli bir “getiri”ye sahiptir. Dolayısıyla fiyatlarının yükselmesi, “getiri yüzdesi”nin, yani **faizlerin düşmesine** yol açar.

Örneğin, 1.000 dolarlık bir tahvil %5 sabit faize sahipse “getirisi” 50 dolar olur.. Tahvilin FED tarafından satın alınmasıyla fiyatı 1.100 dolara çıktığında “getirisi” sabit olduğundan, yani 50 dolar olarak kalacağından, faiz oranı %4,54’e düşer. Böylece hazine “kağıtları”na olan talep düşer. O zamana kadar hazine “kağıtları”na yatırılan paranın bir bölümü bu “kağıtlar”dan çıkar ve “getirisi” daha yüksek “kağıtlara” (hisse senetlerine) yönelir. Bunun sonucunda da, hisse senetlerinin değerleri yükselir.

Öte yandan, FED, bankaların elindeki “toksik” varlıklarını ve

⁷ Marks, *Kapital*, Cilt: III, s. 263-264.

bankaların hisse senetlerini nakit karşılığı satın alır. Bunun sonucunda da, bankalar yeni “likidite”ye sahip olurlar. Bu “likidite”de yeni banka kredileri olarak piyasaya verilir. Teknik olarak, hazine tahvillerinin faizleri düştüğünden, bu yeni banka kredileri de daha düşük faize sahiptir. Sonuç olarak, bu “parasal genişleme”yle birlikte, bankalar düşük faizli kredi verebilecek hale gelirler. Bu düşük faizli yeni krediler de “kredi piyasasındaki” tıkanıklığın aşılmasına, kapitalistin üretime devam edebilmesi için gerekli “kaynağın” sağlanmasına hizmet eder.

Burada “teknik” olarak tahvilin ne olduğunun bilinmemesi, yapılan “operasyon”un anlaşılmasını güçleştirmektedir. En fazla kafa karıştırıcı da budur.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, tahviller, “teknik” olarak, bir yıl üzeri vadeli borç senedir. En temel özelliği, “ihraç” edildiği andaki nominal (üzerinde yazılı olan, “kupon değeri”) değer üzerinden **sabit** bir faiz oranına sahip olmasıdır. Genellikle 1, 2, 5, 10 ve 30 yıllık vadesi olan hazine “kağıtları” (tahvilleri) “kupon faizi” **sabittir**, yani sabit bir “getiri”ye sahiptir. Eğer hazine tahvili %5 “kupon faizi” ile ihraç edilmişse, her yıl “kupon değeri” üzerinden %5 “getiri” sağlar. Serbest piyasada bu tahvillerin fiyatının değişmesi bu sabit “getiri”yi hiçbir biçimde değiştirmez. Nominal fiyatı (tahvilin üzerinde yazılı olan değer) 1.000 dolarlık tahvil, her durumda %5 sabit faiz üzerinden 50 dolar “getiri”ye sahiptir. Serbest piyasada bu tahvilin fiyatı yükseldiğinde, “getirisi” sabit olduğundan, faiz oranı düşer. Tersi durumda, yani fiyatı düştüğünde faiz oranı yükselir. Bu nedenle, hazine “kağıtları”nın (tahviller) faizleri **yükseldiğinde** değerleri **düşer**, faizler **düştüğünde** değerleri **yükselir**.

Oysa olağan bankacılık işlemlerinde, herhangi bir mevduatın faizleri yükseldiğinde “getirisi” de yükselir ya da tersi, faizler düştüğünde “getirisi” düşer. Kredilerde de benzer bir durum olur. Kredi faizleri yükseldiğinde krediler “pahalanır”, düştüğünde “ucuzlar”. Hazine “kağıtları”nda durumun tam tersi olması, “kupon faizi”nin ilk baştan itibaren sabit olmasından kaynaklanır.

Böylece, FED, “parasal genişleme” yoluyla, bir yandan hazine tahvillerinin değerini yükselterek faizlerinin düşmesini sağlarken, diğer yandan tahvil alımlarıyla piyasalara “likidite” sağlar. Bu sayede hazine tahvillerinin (“kağıtları”nın) faizleri düştüğü için, hazine daha düşük faizle yeni tahvil ihraç edecek hale gelir. Bu da hazinenin faiz yükünü azaltır.

“I. Parasal Genişleme” (QE1/*Quantitative Easing*1) politikası sonucunda 2007-2009 yıllarında piyasalara **1,75 trilyon dolar** para verilmiştir. Ancak ABD Merkez Bankası’nın (FED) “I. Parasal Genişleme” politikası sonucunda piyasalara 1,75 trilyon dolar verilmesine karşın “likidite sıklığı” aşılamamış ve 2010 yılında “II. Parasal

Genişleme” (QE2) politikası uygulanmıştır. Bu yolla piyasalara **600 milyar dolar** “nakit” (likit) para verilmiştir. Böylece iki “parasal genişleme” politikası sonucunda ABD Merkez Bankası finans sektörüne **2,4 trilyon dolar** “nakit” para “pompalamıştır”.

Burada “likidite sıkışıklığı” adı verilen olay, metaların aşırı üretimi sonucunda satılmayan mallarda maddeleşmiş olan meta-sermayenin para-sermayeye dönüşmemesi durumudur. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, metalar aşırı üretilmiştir ve satılmadıkları için depolarda yığılı kalmıştır. Ama kapitalistin üretim sürecinin devam edebilmesi için, yani üretim araçlarını satın alabilmek için “nakit” (likit) paraya (sermayeye) ihtiyacı vardır. Kendi “öz” sermayesi meta-sermaye olarak depoda beklemektedir. Bu durumda kapitalist borçlanmaya gitmek, yani kredi almak durumunda kalır.

Böylece işin içine “finans sektörü”, yani bankalar girer. Bankalar depolardaki meta-sermaye karşılığında kapitaliste borç para verir. Kapitalist bu parayla üretimi sürdürmesi için gerekli üretim araçlarını satın alır ve üretime devam eder.

Talep değişmediği, yani ek bir talep ortaya çıkmadığı koşullarda, bu yeni üretilen metalar da depolarda bekleyen mallara eklenir. Burjuva iktisadı diliyle, “stoğa çalışmış”tır. Gerek bir önceki üretim sürecinde üretilen mallar, gerekse yeni üretim sürecinde üretilen mallar satılmadığı sürece, kapitalistin borcunu (kredi) ödeyebilmesi olanaksızdır. Dolayısıyla bankalar borçlarını tahsil edemezler. Bunun sonucunda da, bankalar kendi “yükümlülüklerini” yerine getiremez hale gelirler. Böylece “finans krizi” baş gösterir.

Bu nedenle, tüm “finans krizleri”nin temel nedeni, metaların ve sermayenin aşırı-üretimidir.

Kimi durumda “türev araçlar” adı verilen yollarla para-sermayede meydana gelen artış, genel sermaye birikimini katlayarak büyütür. Sermaye birikimindeki artış, kaçınılmaz olarak kâr oranının düşmesine yol açar.

“Kâr oranı iki ana etmene bağlı bulunmaktadır – artı-değer oranı ile sermayenin değer bileşimi.”⁸

Kapitalist üretim geliştikçe, artan oranda artı-değer sermayeleştirilir, sermaye birikimi hızlanır, dolayısıyla sermayenin değişmeyen kısmı sürekli büyür. Böylece değişmeyen sermayenin değişen sermayeye oranı, yani **sermayenin değer bileşimi** (daha geniş anlamda sermayenin organik bileşimi) büyür. Dolayısıyla artı-değer oranı ya da emeğin sermaye tarafından sömürülme yoğunluğu aynı kaldığı halde, değişmeyen-sermayenin değişen-sermayeye göre tedrici büyümesi, zorunlu olarak **genel kâr oranında tedrici bir düşmeye** neden olur.

Kâr oranlarındaki düşme, sermayenin değer yitirmesinden

⁸ Marks, *Kapital*, Cilt: III, s. 65.

başka bir şey değildir. Marks'ın ifade ettiği gibi, sermayenin değer yitirmesi de, sermaye birikiminin artmasının bir sonucudur.

Örneğin 100 birimlik bir sermaye (değişmeyen-sermaye) %50 kâr oranıyla faaliyet yürütürken, sermayenin 200'e çıkmasıyla birlikte, üretilen metallerin kitlesinde artış olurken, kâr oranı azalarak %33'e düşer.*

Bu da sermayenin fiili değer kaybıdır. Doğal olarak sermayenin bu fiili değer kaybı, yani kâr oranlarındaki düşme doğrudan kredi faizlerine yansır ve faizler yükselir. Bu da krediyle işlerini yürüten kapitalistin, satılmadıkları için para-sermayeye dönüşmeyen, depolarda bekleyen mallardan kaynaklanan "likidite sıkışıklığı"nu daha da artırır.

Bir kez daha yinelersek, sermayenin fiili değer yitirmesi sermayenin aşırı üretiminden, yani aşırı birikimden kaynaklanır. Bu durumdan çıkabilmenin tek yolu, aşırı birikiminin yaratmış olduğu sermayenin bir bölümünün sermaye niteliğini yitirmesidir. Bu da bir bölüm kapitalistin **iflas etmesinden** başka bir şey değildir.

Kapitalistin iflası, doğrudan üretken sermayenin "buharlaşması", sermaye niteliğini yitirmesi demektir. Kapitalist, büyük ölçüde kredi sistemine bağlı olduğundan, onun iflası kredi sisteminin bozulmasına yol açar. Biriken para-sermayenin toplandığı yer olan bankalar, yani kredi kuruluşları borçlarını tahsil edemedikleri için "zarar" yazmaya başlarlar. Bu da banka sermayesinin değer yitirmesi demektir.

Buradan çıkabilmek için, öncelikle kâr oranlarının yükselmesi ve meta-sermayenin para-sermayeye dönüşmesinin sağlanması gerekir. Birincisi, sermayenin bir bölümünün sermaye olma işlevinin sona ermesini gerektirirken, ikincisi yeni ve ek bir talep gerektirir.

Yeni ve ek talep ise, sadece tüketicilerin alım gücünün yükselmesiyle sağlanabilir. Dolayısıyla piyasalara para "enjekte" edilmesi gerekir. Bu da piyasalardaki para miktarını artırır, yani para-sermaye miktarı bir kez daha artar. Kaçınılmaz olan, sermayenin bir bölümünün **sermaye olma işlevini yitirmesidir**.

Bugün, Mortgage Krizi'nden günümüze kadar alınan tüm ekonomik önlemler ve asıl olarak ABD'nin "parasal genişleme" politikası, fiili değer kaybına uğrayan sermayeyi değerlendirmekten başka bir işleve sahip değildir. ABD Merkez Bankası'nın (FED) piyasalardan tahvil ve hisse senedi satın alması, sadece bunların değerini artırmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla sorunun özünde yatan aşırı sermaye birikimi ve bunun sonucu ortaya çıkan kâr oranlarındaki düşme üzerinde hiçbir etkiye sahip değildir.

"Avrupa borç krizi"nin de açık biçimde gösterdiği gibi, aşırı sermaye birikiminin "olumsuz etkileri"ni ortadan kaldırmanın tek yolu, bu birikimin toplandığı yer olan bankaların bir bölümünün

iflas ettirilmesinden geçmektedir. Her geçen gün bu iflasın büyüklüğü sürekli artmaktadır. Lehman Brothers olayında olduğu gibi, bir bankanın iflası bile sermayenin fiili değer yitirmesini, bir süreliğine de olsa durdurabilmektedir.

Bugün emperyalist ülkelerin karşı karşıya kaldıkları sorun, aşırı sermaye birikimini “eritebilmek” için bankaların büyük çaplı iflas ettirilmesidir. Tüm tartışmaların ve tutarsızlıkların temelinde yatan bu **iflas** olayının gerçekleştirilmesinden **kaçınılması** yatmaktadır.

Bu “kaçınma”, hemen her durumda “parasal genişleme” adı altında, sermayelerin fiili değer kaybını önlemek için piyasalara para verilmesine yol açmaktadır. Bu da, giderek enflasyonist baskı oluşturmaktadır.

Bugün için “parasal genişleme”nin emperyalist ülkelerdeki enflasyonist etkisi, geri-bıraktırlmış ülkelere yönelen “sıcak para”yla “ötelenmeye” çalışılmaktadır. Bu “öteleme”yle para-sermaye çok düşük faiz oranlarıyla geri-bıraktırlmış ülkelere yönelirken, aynı zamanda merkez bankalarının rezervleri sürekli büyütülmektedir. Diğer bir ifadeyle, “parasal genişleme”yle piyasalara verilen “likidite”nin enflasyonist etkisi, “gelişmekte olan” ülkelerin **rezervlerinin** artırılmasıyla azaltılmaya çalışılmaktadır.

Görüldüğü gibi, FED’in “parasal genişleme” politikası sonucunda 2007-2010 yıllarında piyasalara 2,4 trilyon dolar verilmişken, aynı dönemde tüm ülkelerin merkez bankalarının rezerv varlıkları 4 trilyon dolar artmıştır. Bunun 1,8 trilyon doları Çin’e aittir.

“Gelişmekte olan ülkeler”in **rezervlerindeki artış**, aynı zamanda piyasalardan para çekilmesine yol açtığı ölçüde, sermayenin bir bölümünün **atıl kalmasına** yol açmaktadır. Bu da ekonomik krizin şiddetinin azaltılması, yani **zamana yayılması** demektir.

Ancak “zaman”, aşırı sermaye birikiminin yaratmış olduğu krizin aşılmasını sağlamayacaktır. Dolayısıyla sermayenin bir bölümünün işlevsiz kılınmasından çok, sermaye işlevini tümüyle yitirmesi kaçınılmazdır.

İşte bu kaçınılmazlık, krizin “faturası”nın hangi ülkelere ve hangi sermaye kesimlerine yükleneceğine ilişkin iç çatışmaların sürmesine, iç çelişkilerin sertleşmesine neden olmaktadır.

Adına, ister “finans krizi”, ister “mortgage krizi”, isterse de “borç krizi” denilsin, her durumda ve her konumda ortaya çıkan ekonomik krizin temelinde ve özünde metaların, dolayısıyla sermayenin **aşırı-üretimi** yatar. Bu öylesine bir gerçekliktir ki, 2007 “mortgage krizi” denilen şey, “ipotekli konut kredileri”nin ödenememesi sonucu ortaya çıkmışsa da, asıl olarak düşük faizli, güvencesiz ve geri ödenmesi olanaksız olan kredilerin açılmasıdır. Bu yolla konut sektöründeki aşırı konut üretimine ek talep yaratılmaya çalışılmıştır. Yani bankaların konut kredileri tümüyle konut sektöründeki aşırı-

üretimden kaynaklanmaktadır.

Diğer yandan, “mortgage krizi”, ne kadar “toksit” denilen “değerli kağıtlar”ın değersizleşmesi olarak görünse de, krizle birlikte arka planda **otomotiv sektöründe** büyük bir kriz ortaya çıkmıştır. Tümüyle **banka kredileriyle talep yaratılan** otomotiv sektörü, bankaların varlıklarının değersizleşmesi ve bunun ürünü olarak kredilerin daralmasından birincil düzeyde etkilenmiştir. Bu da, açıkça, banka kredilerinin artmasının ve “türev araçlar”ın çoğalmasının temel nedeninin kapitalizmin aşırı-üretim hastalığı olduğunu ortaya koyar.

Bugün, “Avrupa borç krizi” koşullarında yüksek oranlı cari açık veren Türkiye ekonomisinin, IMF talimatlarıyla “soğutulması”nda kullanılan en temel “enstrüman”, banka kredilerinin %35’ler düzeyine gelmiş olan genişlemesini %15’ler düzeyine çekilmesi olmuştur. Yani banka kredileri (zorunlu karşılıklar vb. yöntemlerle) daraltılmıştır. Bunun ilk sonucu inşaat sektöründe ortaya çıkmıştır. İnşaat sektöründeki “balon”un, yani aşırı-üretim giderek artan banka kredileriyle finanse edildiği ortadadır. Böylece Türkiye ekonomisindeki küçülme inşaat sektörüne de yansımıştır. 2012 yılının ilk altı ayında GSYH’daki büyüme oranı %3,1’e gerilerken, inşaat sektöründeki büyüme %1,6 olmuştur.

Yine cari açığı “sürdürülebilir ve finanse edilebilir” düzeye indirmek amacıyla banka kredilerinin sınırlandırılması operasyonunun ikinci “ürünü” **otomotiv sektöründe** ortaya çıkmıştır. (Koç Holding’in “Türk tankı” (“Altay”) yapma konusundaki atağının nedeni de budur.)

Tüm bunların gösterdiği gerçeği Marks şöyle ifade eder:

“Bütün gerçek bunalımların nihai nedeni, her zaman, kapitalist üretimin, üretim güçlerini, sanki, onlar için en son sınırı, sadece toplumun mutlak tüketim gücü teşkil ediyormuş gibi geliştirmeye yönelişine karşılık, kitlelerin yoksulluğu ve kısıtlı tüketimidir.”⁹

Bu nedenle, kapitalizm, aşırı-üretim sorununu, yani üretimin sınırsız artışı ile tüketimin sınırlılığı arasındaki çelişkiyi aşabilmek için sürekli olarak genişleyen ve büyüyen bir kredi sistemine ihtiyaç duyar. Tüketimi artırmak amacıyla kredilerde meydana gelen her büyüme, varolan aşırı-üretim bir talep yaratsa da, her durumda üretimin daha da aşınlaşmasına yol açan sonuçlar üretir. Böylece insanlık, özel mülkiyet tarihinin içinden çıkılmaz bir çelişkisiyle yüzyüze kalır. Bu çelişkiyi ortadan kaldırmanın tek yolu, kitlelerin tüketimi ile üretim arasında dengenin kurulmasıdır. Bu da, merkezi ve planlı bir ekonominin yaratılmasıyla olanaklıdır.

Q1, Q2, Q3... diye süregiden “parasal genişleme”nin ortaya çıkardığı gerçek budur.

ADLAR VE KAVRAMLAR DİZİNİ

12 Eylül 13, 21, 37, 38, 43, 91, 174,
229, 263, 308
12 Mart 37, 43, 70, 85, 86, 87, 278, 307
27 Mayıs 83, 84
1929 bunalımı 106
2001 Şubat krizi 32, 65, 68, 119, 134,
175, 229, 306

A

ABD ekonomisi 157, 244
ABD Merkez Bankası 109, 111, 117,
120, 130, 136, 151, 158, 243,
252, 284, 287, 288, 290, 292,
293, 342, 343, 344, 345
Adam Smith 324, 325, 326, 327, 328,
329
AKP 6, 32, 33, 38, 40, 41, 42, 44, 46,
54, 69, 71, 73, 74, 75, 76, 88, 91,
92, 93, 98, 118, 207, 208, 209,
213, 222, 223, 224, 225, 226,
227, 228, 229, 230, 233, 234,
253, 256, 266, 272, 275, 278,
280, 281, 282, 293, 306, 307,
308, 311, 314
Algı Yönetimi 6, 260
Ali Babacan 253
Almanya 62, 86, 106, 120, 136, 156,
205, 211, 212, 218, 243, 244,
245, 246, 249, 263, 264, 282,
295, 296, 297, 300, 301, 304,
305, 309, 314

Amerikan emperyalizmi 94
Asaf Savaş Akat 13, 256, 257
Asya Krizi 95, 195, 199, 286
Aşırı-üretim 15, 69, 108, 110, 111, 112,
138, 139, 146, 152, 159, 178,
180, 181, 182, 184, 185, 186,
196, 197, 198, 199, 200, 241,
242, 243, 244, 247, 250, 251,
340, 347
Avrupa borç krizi 247, 268, 269, 271,
318, 345, 347

B

Baran, Paul 20
Bono 97, 112, 116, 126, 150, 174, 217,
232, 340, 342
Borç krizi 95, 135, 152, 157, 158, 180,
187, 195, 199, 210, 211, 212,
213, 216, 217, 218, 219, 229,
236, 237, 240, 246, 247, 248,
249, 250, 251, 253, 254, 268,
269, 271, 294, 296, 297, 299,
318, 345, 346, 347
Bretton-Woods 11, 290
Brezilya 32, 47, 48, 49, 62, 95, 157,
158, 176, 205, 210, 216, 250,
251, 252, 262, 263, 264, 265,
312, 315
Business cycle 16, 17, 26, 156, 164
Bütçe gelirleri 134, 237, 238
Büyük Ortadoğu Projesi 23

C

Cari açık 82, 135, 152, 160, 161, 188, 198, 216, 217, 225, 228, 229, 231, 232, 233, 234, 240, 245, 248, 249, 251, 252, 259, 265, 270, 293, 316, 317, 318, 347

Che Guevara 24

cycle 16, 17, 20, 21, 26, 119, 120, 156, 157, 163, 164

Çağlar Keyder 13, 120, 168

Çin 62, 95, 96, 97, 99, 105, 139, 140, 182, 205, 291, 292, 308, 313, 335, 346

D

Deniz Gökçe 13, 31

Dış borç 60, 61, 63, 75, 208, 210, 211, 215, 216, 217, 218, 219, 233, 236, 239, 247, 251, 252, 283, 295, 296

Dış Borç Stoku 217, 232, 270

Dış ticaret 55, 88, 216, 232, 245, 246

Dış ticaret açığı 216, 232

Dış ticaret dengesi 54, 97, 189

Dünya Bankası 75, 216, 248

Düşük kur 32, 75, 76, 161, 225, 229, 251

E

Ece Temelkuran 25

Ekonomik bunalım 11, 101, 109, 129, 135, 144, 157, 166, 172, 178, 182, 333

Ekonomik kriz 82, 99, 108, 118, 119, 129, 157, 167, 170, 232, 236, 254, 269, 286, 299, 300, 334, 337

Ekonomi-politik 68, 124, 320, 321, 326, 327, 328

Emek-gücü 124, 127, 147, 189, 190, 191, 193

Emperyalist ülkeler 66, 97, 152, 153, 161, 180, 181, 215, 216, 235, 236, 269

Enflasyon 31, 32, 41, 52, 53, 54, 59, 63, 94, 95, 98, 99, 113, 139, 141, 154, 158, 160, 179, 180, 181, 182, 195, 197, 198, 200, 252, 253, 257, 259, 261, 266, 271, 273, 281, 284, 288, 289, 290, 291, 292, 293

Engels, Friedrich 14, 34, 42, 44, 80,

105, 119, 129, 164, 165, 269, 321, 324, 329, 335, 336

Erbakan 78, 79, 83, 84, 85, 87, 88, 93, 207

Erdem Başçı 258, 262, 265

F

Faiz oranları 30, 32, 52, 66, 105, 158, 159, 198, 224, 226, 227, 228, 248, 250, 252, 283, 340

FED 7, 109, 115, 117, 120, 130, 131, 132, 134, 136, 251, 252, 284, 287, 288, 290, 292, 293, 337, 342, 343, 345, 346

Fiktif sermaye 102, 138, 143

Finans krizi 120, 123, 131, 132, 134, 135, 137, 138, 139, 143, 146, 149, 151, 152, 153, 159, 160, 162, 177, 180, 184, 186, 200, 201, 211, 216, 237, 239, 295, 344, 346

Fransa 21, 48, 62, 121, 155, 205, 211, 212, 218, 243, 245, 246, 282, 288, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 305, 314, 335

Friedman 12, 13, 31, 32, 53, 94, 141, 142, 195, 261

G

G-20 159, 208

Geri-bıraktırılmış ülkeler 62, 94

Globalizm 39, 47, 70, 78, 94, 95, 97, 99, 118, 121, 122, 123, 131, 135, 144, 157, 175

Goldman Sachs 130, 136, 205, 207, 208, 209

GSMH 40, 56, 61, 63, 75, 151, 180, 208, 209, 221, 222, 239

GSYH 220, 239, 240, 241, 244, 245, 247, 248, 249, 250, 252, 258, 259, 264, 272, 274, 347

Gülten Kazgan 13

Güngör Uras 6, 63, 94, 225, 226, 272, 316

H

Hazine bonoları 198

I

II. bunalım 172, 173

IMF 12, 26, 32, 41, 48, 62, 63, 65, 75, 76, 82, 83, 88, 134, 140, 151,

152, 158, 162, 210, 212, 213,
216, 217, 218, 237, 238, 240,
246, 247, 250, 281, 284, 296,
299, 347
İç talep 60, 293
İmaj 260, 261
İMKB 58, 65, 66, 263, 264, 271
İngiltere 13, 21, 62, 102, 105, 109,
120, 122, 126, 136, 142, 159,
205, 218, 282, 300, 305, 314,
321, 335
İran 314, 315, 317
İrlanda 229, 233, 237, 240, 241, 243,
244, 247, 248, 249, 268, 282,
287, 294
İthalat 55, 88, 216, 232, 245, 246

K

Kapital 16, 20, 21, 22, 27, 28, 29, 42,
92, 99, 103, 105, 116, 117, 119,
122, 129, 138, 145, 146, 153,
163, 164, 183, 184, 196, 214,
215, 235, 270, 287, 289, 291,
324, 326, 329, 330, 332, 333,
338, 339, 340, 341, 342, 344
Kapitalist üretim 17, 20, 22, 35, 36, 37,
68, 110, 139, 145, 146, 148, 150,
164, 165, 182, 183, 278, 303,
322, 323, 329, 330, 331
Karşılıksız dolar 62, 97, 98, 115, 135,
284, 288
Kemal Derviş 32, 74, 76, 132, 140,
151, 237, 306
Kesintisiz Devrim II-III 20, 76, 81, 87,
277, 303, 308
Keynes 6, 12, 13, 111, 195, 196, 197,
198
Koç Holding 275, 276, 278, 304, 306,
308, 309, 310, 311, 347
Kondratiev 168

L

Lehman Brothers 117, 118, 120, 130,
136, 143, 237, 239, 243, 346
Lenin, V. İ. 20, 106, 167, 169, 170, 172,
334
Likit sıkışıklığı 98, 115, 128, 129, 131,
133

M

Magdoff, Henry 12, 20, 97
Marksist ekonomi-politik 13, 14, 15,

17, 22, 329, 330, 331, 334
Mahir Çayan 20, 76, 81, 87, 277, 303,
307
Manipülasyon 52, 114, 207, 208, 209,
267
Marks, Karl 16, 17, 18, 20, 21, 22, 27,
28, 29, 42, 69, 92, 99, 103, 111,
116, 117, 119, 122, 126, 129,
137, 145, 146, 147, 153, 163,
164, 169, 183, 184, 196, 214,
215, 235, 270, 287, 289, 291,
320, 323, 324, 326, 327, 329,
330, 331, 332, 333, 338, 339,
340, 341, 342, 344, 345, 347
Menderes 81, 82, 83, 87
Merkez Bankası 30, 31, 52, 56, 61, 63,
64, 75, 109, 111, 117, 120, 130,
136, 151, 158, 224, 225, 226,
227, 228, 229, 230, 233, 240,
243, 251, 252, 261, 262, 264,
265, 266, 267, 271, 284, 287,
288, 290, 292, 293, 297, 316,
317, 318, 342, 343, 344, 345
Meta-sermaye 102, 105, 139, 338, 344
Monetarizm 12, 13, 17, 32, 53, 94, 113,
114, 139, 141, 142, 290
Mortgage Krizi 96, 98, 108, 110, 114,
115, 118, 120, 126, 137, 143,
152, 200, 217, 219, 236, 239,
240, 243, 244, 245, 246, 250,
252, 268, 269, 280, 286, 287,
288, 290, 292, 295, 345, 346,
347

N

NBER 16, 26, 156, 157, 158, 171, 199,
239
Neo-con 23, 143
Neo-liberalizm 111, 143, 144
Net hata/noksan 213, 225, 265, 316

O

Orta sınıf 143, 144, 237
Otomobil üretim 185, 186
Otomotiv 153, 159, 179, 180, 185, 243,
275, 276, 278, 294, 347
OYAK 119, 202, 304, 308
Ödemeler dengesi 12, 55, 82, 97, 152,
158, 188, 198, 225, 283, 316,
317, 318
Oligarşi 37, 38, 39, 42, 43, 45, 81, 92,
277, 302, 303, 307, 308, 311

Özelleştirme 39, 143, 233

P

Parasal genişleme 197, 199, 269, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 342, 343, 344, 345, 346, 347
 Para-sermaye 63, 102, 103, 104, 124, 125, 137, 139, 142, 338, 341, 345, 346
 Petrol fiyatları 72, 96
 Portekiz 216, 229, 233, 237, 240, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 282

Q

Q1 *Quantitative Easing I* 7, 269, 287, 337, 343, 347
 Q2 *Quantitative Easing II* 7, 269, 287, 337, 344, 347
 Q3 *Quantitative Easing III* 7, 337, 347

R

Reagen 12, 13, 142, 299
 Reel dolar kuru 59, 64
 Reel sektör 112, 121, 123, 124, 126, 152, 153, 186, 293
 Resesyon 95, 158
 Rezerv para 62, 97, 115, 269, 292

S

Sıcak para 30, 63, 114, 217, 222, 225, 226, 227, 228, 229, 252, 293, 346
 Stagflasyon 12, 110, 141
 Sweezy, Paul 12, 13, 20

T

Taner Berksoy 13
 Tekila krizi 32, 95, 157
 Thatcher 12
 TKP 26, 27, 70, 71, 298
 Tayyip Erdoğan 46, 70, 75, 78, 88, 92, 131, 146, 205, 207, 208, 213, 229, 233, 237, 240, 253, 254, 258, 266, 267, 268, 275, 280, 284, 286, 293, 313, 318
 TMSF 30, 31, 233
 TOBB 84
 TÛBİTAK 206, 207

TÜFE 54, 266, 271, 281

TÜİK 54, 55, 56, 208, 213, 221, 222, 250, 257, 273, 274, 280, 283, 312, 313, 314, 315, 317, 318, 319

Tüketici kredileri 58, 64, 96, 148, 149, 153, 159, 160, 161, 242, 258, 259, 282, 284, 294, 319

Turgut Özal 290

Türev araçlar 138, 200, 269, 344, 347

Türkiye 5, 6, 20, 23, 26, 39, 48, 49, 51, 52, 54, 55, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 78, 80, 82, 97, 98, 114, 140, 157, 158, 164, 168, 187, 192, 193, 195, 202, 205, 206, 207, 208, 212, 213, 216, 217, 218, 224, 225, 227, 228, 229, 232, 233, 240, 249, 250, 251, 252, 253, 258, 259, 262, 263, 264, 265, 266, 268, 270, 271, 272, 273, 275, 279, 280, 282, 283, 286, 287, 293, 296, 303, 304, 305, 306, 309, 311, 312, 313, 314, 315, 318, 347

Türkiye Devriminin Acil Sorunları-I 20, 97, 164

Türkiye ekonomisi 66, 187, 192, 205, 208, 224, 263, 270, 313

TÜSİAD 39, 229, 307

U

Ulusal-devlet 43, 44, 142, 191
 ÜFE 54, 266, 271, 281
 Ülker 68, 69, 88, 310

W

Wallerstein 13, 168

Y

Yeni orta sınıf 143
 Yeşil sermaye 32, 38, 87, 89, 92
 Yunanistan 7, 210, 211, 212, 213, 216, 218, 219, 222, 229, 233, 236, 237, 240, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 268, 282, 283, 284, 288, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 300, 301
 Yüksek faiz 32, 60, 73, 76, 106, 128, 135, 161, 222, 225, 229, 232